T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH DOKTORA PROGRAMI

TÜRKİYE'DEKİ DARBELERİN AMERİKAN BASININA YANSIMALARI

Abdullah TOK

Danışman
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

MANİSA-2020

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH DOKTORA PROGRAMI

TÜRKİYE'DEKİ DARBELERİN AMERİKAN BASININA YANSIMALARI

Abdullah TOK

Danışman
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

MANİSA-2020

YÖK VERİ GİRİŞ FORMU

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum **"Türkiye'deki Darbelerin Amerikan Basınına Yansımaları"** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20 /07/2020

Abdullah TOK

ÖZET

TÜRKİYE'DEKİ DARBELERİN AMERİKAN BASININA YANSIMALARI

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en önemli konuların başında askeri darbeler gelmektedir. Yakın tarihimizi ilgilendiren bu konu ile alakalı çalışmalar her geçen gün artmakla beraber, darbelerde ismi geçen ABD'nin muazzam bir güce sahip olan basınının Türkiye'deki darbeleri, öncesi ve sonrası ile nasıl gördüğü önemli bir soru olmuştur.

Cumhuriyet tarihinde 27 Mayıs 1960'ta başlayan askeri darbeler serüveni 2016 yılına kadar devam etmiştir. Türkiye'nin önüne sürekli bir engel olarak çıkan askeri müdahalelerin en son örneğinde de ABD'nin rolü konuşulurken, yaşanan olaylarda basının nasıl bir tavır ve görev aldığı bilinmemektedir. Zira özellikle 20. yüzyılla beraber basın; olayların gelişiminde, kamuoyu oluşturmada ve insanları bilgilendirmede en önemli güç haline gelmiştir. ABD basını da sahip olduğu büyük ve güçlü yayın organları ile dünyada büyük bir etkiye sahiptir.

Türkiye'deki darbe süreçlerini ABD basınından takip etmek, hem darbeleri hem de o dönemin Türk toplumunu her yönüyle anlamamız açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun için ABD basını geniş bir zaman aralığı içerisinde gün gün takip edilmiş ve önemli veriler elde edilmiştir.

ABD basını, Türk toplumunu Türk basınından daha yakından takip edip toplumun nabzını çok başarılı bir şekilde tutabilmiştir. ABD basını aynı zamanda darbelerden önce darbenin geleceğini haber vermiş ve yapılan askeri darbeleri olumlu karşılamıştır. ABD basını, Türkiye'deki gelişmeleri sürekli ABD politikaları ekseninde değerlendirirken, aynı zamanda, gelecekte Türkiye'nin takip etmesi gereken politikaları, yine ABD çıkarları ekseninde ele almıştır. 1960-2007 tarihleri arasında Türkiye'deki askeri darbelerin ABD basınından okunması çalışmanın temel çerçevesini oluşturmaktadır.

ABSTRACT

THE REFLECTIONS OF THE MILITARY COUPS IN TURKEY ON THE US PRESS

Military coups have always come at the top of the major issues in the history of Turkish Republic. Although the studies on this issue concerning our recent history are increasing day by day, that how the US press with its enormous power has regarded them before their implementation and the post, have been key questions.

The adventure of military coups, which started on May 27, 1960 in the history of Turkish Republic, continued until 2016. While the role of the US in the latest example of the military interventions, which have emerged as a constant barrier in front of Turkey, was being negotiated, the attitude and the mission of the US media in those events received the greatest attention because especially since the beginning of the 20th century, the press has become the major force in the development of the events, in creating public opinion and informing people: hence the US press has had a huge impact on the world with its large and powerful media organs.

Following the coups in Turkey in the eye of the US media is of great importance to understand both the coups and the Turkish society of that period in every aspect. For this, the US press was followed day by day within a wide time interval and important data have been obtained.

Not only was the US press able to keep the pulse of the Turkish society very successfully by following the society more closely than the Turkish press, it also announced the forthcoming coups, and welcomed them positively after they had been implemented. The US press has continuosly evaluated the developments in Turkey in the axis of the US policies and has also analysed what policies Turkey should develop in the future. The basic framework this study is focusing on is how the US press reflected the military coups in Turkey in the period of 1960-2007.

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde çok sık karşılaşılan askeri darbeler, birçok araştırmaya konu olsa da darbeler ile alakalı problemlerin çözümü için daha fazla ilmi çalışmalara ihytiyaç vardır. Uzun ve meşakkatli bir süreç neticesinde ortaya çıkan ve bu büyük problemin anlaşılmasına yardımcı olacak çalışmanın temel konusunu, Türkiye'deki askeri darbelerin ABD basınına yansıması oluşturmaktadır. Giriş bölümünde kısaca darbe, muhtıra ve ihtilal gibi kavramlarının açıklaması yapılmıştır. Bununla beraber 1945-1955 yılları arasındaki gelişmelere ve 1830-1950 dönemi Türk-Amerikan ilişkilerine değinilmiştir. Girişin sonunda yer alan "ABD Basını" başlıklı yazı, çalışmanın temel konusu olan ABD basınını tanıma çabasıdır. Darbeler incelenirken altı ay öncesinden başlanmış ve altı ay sonrasına kadar ABD basını taranmıştır.

Birinci bölümde, Cumhuriyet tarihimizin ilk askeri darbesi olan 27 Mayıs 1960 darbesi; ikinci bölümde, Türkiye'nin SSCB ile ekonomik anlamda yakın ilişkiler kurmaya başladığı sırada gelen 12 Mart 1971 muhtırası; üçüncü bölümde, Türkiye'de adeta bir iç savaşın yaşandığı dönemde gelen 12 Eylül 1980 darbesi; dördüncü bölümde 28 Şubat 1997 Postmodern darbesi ve beşinci bölümde 27 Nisan 2007 e-muhtırası incelenmiştir. 28 Şubat sürecine benzer bir dönemin yaşandığı bu bölümde ABD basını Kasım 2006 – Ekim 2007 tarihleri arasında takip edilmiştir.

Çalışma; darbe öncesi, darbe dönemi ve darbe sonrası olmak üzere üç ana başlık altında işlenmiş ve böylece ABD basınının olaylara bakışı net bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma süreci boyunca bana destek olan, pes ettiğim zamanlarda beni kararımdan vaz geçiren, bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ'e, bilgi ve tecrübeleri ile tez çalışması boyunca bana yol gösteren ve gerekli yapıcı eleştirileri yapan çok kıymetli hocalarım Doç. Dr. Nejdet BİLGİ ve Prof. Dr. Hasan MERT'e, çalışma boyunca ABD basınının taranmasında, İngilizce metinlerin Türkçeye çevirisinde ve tezin yazılmasında büyük yardımlarını gördüğüm arkadaşım Muhammed Ali BUDAK'a, ABD basınının arşivine ulaşmamda yardımları dokunan bütün kurum ve şahıslara, Türkiye'den ulaşamadığım kaynakları elde etmemde büyük yardımlarını gördüğüm Mustafa KAYMAK'a, çalışmanın her aşamasında fikir ve eleştirileri ile bana yol gösteren Çetin ORHAN'a, tezi okuyup imla yanlışlarını düzeltmemde yardımlarını gördüğüm

Necmiye ÇAĞLAR'a, tezi yazmaya başladığımdan itibaren seçilen konunun önemine sürekli dikkat çekip büyük desteğini gördüğüm Mehmet GENÇ'e, öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen fedakâr annem ve babam başta olmak üzere bütün aile bireylerime teşekkürlerimi sunuyorum.

Abdullah TOK
İzmir, 2020

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
27 MAYIS 1960 DARBESİ'NİN ABD BASININA YANSIMASI

İKİNCİ BÖLÜM

MART 1971 MUHTIRASI'NIN ABD BASININA YANSIMASI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

12 EYLÜL 1980 DARBESİ'NİN ABD BASININA YANSIMASI

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

28 ŞUBAT POSTMODERN DARBE'NİN ABD BASININA YANSIMASI

BEŞİNCİ BÖLÜM

27 NİSAN 2007 E-MUHTIRA'NIN ABD BASININA YANSIMASI

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKDTYK	Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	Associated Press
BM	Birleşmiş Milletler
Bkz.	Bakınız
CENTO	Central Treaty Organization
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	Central Intelligence Agency
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
Ed.	Editör
FKF	Fikir Kulüpleri Federeasyonu
GSMH	Gayrısafi Milli Hasıla
IMF	Internationla Monetary Fund
MBK	Milli Birlik Komitesi
MDD	Milli Demokratik Devrim
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MLF	Multilateral Force
NATO	Nort Atlantic Treaty Organization
OECD	The Organisation for Economic Coperation and Development
RP	Refah Partisi
SALT	Strategic Arms Limitation Talks
SEİA	Savunma ve Eknomik İşbirliği Anlaşması
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜSİAD	Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği
Yay. Haz.	Yayına Hazırlayan
UPI	United Press International
U.S.	United State
v.d.	Ve Diğerleri

KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. ABD Gazeteleri

ABD'nin kullandığı en büyük silahların başında gelen basınını araştırmak diğer ülkelerin basınını araştırmaktan daha zor bir konudur. Tezimizin temel kaynağını oluşturan ABD basınına ulaşmak bir hayli meşakkatli olmuştur. ABD devasa bir basın ağına sahiptir ve bu basın ağının yazdıkları dünyada olup bitenleri öğrenmek için büyük bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Buna karşılık Türkiye'deki darbelerde ismi hep anılmasına rağmen araştırmacılar bugüne kadar darbeleri ABD basınından çalışmayı göze alamamışlardı. Bu durum, ABD basınını taramanın ekonomik bir külfet getirmesi ve çok geniş bir gazete ve dergi koleksiyonuna ulaşmanın zorluğundan kaynaklanmıştır. Türkiye'den ABD'nin basın arşivinin hepsine ulaşmak imkânsız olduğu gibi, söz konusu ülkeye gidip uzun bir süre kaynak taraması yapmak için de büyük bir zaman ve para gerektirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihini çok yakından ilgilendiren bu konuyu çalışmaya talip olduktan sonra, hiçbir kurumdan burs alamadığımız gibi, TTK'nın doktora öğrencilerine verdiği burs için müracaat ettiğimizde, komisyondaki görevli hocalardan biri bu çalışmanın on senede yapılamayacağını ve konunun çok geniş olduğunu belirterek destek yerine engel çıkartma yoluna gitmişti. Maddi ve teknik zorluklar ile ABD basınına Türkiye'den kendi imkânlarımızla ulaşmak için büyük gayret sarf ettik. Ancak bu süreçte ProQuest ve Ankara Milli Kütüphane'nin çalışmamıza büyük katkıları oldu. Bunun yanında Türk Tarih Kurumu da bir dönem, yabancı gazete arşivlerine ulaşmak için bazı veri tabanlarını erişime açınca buradan da istifade edildi. Yine Amerika'da bulunan Mustafa Kaymak'ın yardımları ile birçok gazeteye ulaşma imkanım oldu. The New York Times, Time ve Newspaper.com gibi arşivlere de bireysel üyelik yoluyla ulaşıldı. Birçok Amerikan dergisine ise Türkiye'den arşivlerine ulaşma imkânımız olmadığı için bakamadık.

Amerikan basını arşivine internet üzerinden ulaşmak bize büyük kolaylıklar sağlasa da bazı eksiklikler olabilir. Türkiye'yi ve Türk toplumunu çok iyi analiz eden ABD basın muhabirleri ve diğer araştırmacılar bunu çok iyi Türkçe bilerek ve Türkiye'nin her tarafını karış karış gezerek başardıkları, yazılarından anlaşılmaktadır. Amerika'da uzun süre kalınarak yapılmadığı için bu çalışmanın

eksik kalan tarafları olabilir. Bütün bunlara rağmen, ABD basınının olaylara karşı yaklaşımı çok geniş bir gazete ağı taranarak ortaya konulmuştur.

ABD basını, ilgili bölümler yazılırken demokratlar ve cumhuriyetçiler gibi bir ayırıma tabi tutulmamıştır. Zira ABD basınının Türkiye'deki olaylara bakışı, analizi ve olayları nakletmesi aynı bakış açısıyla olmuştur. Kısacası söz konusu Türkiye olunca ABD basını tek ses olmayı başarmıştır.

Çalışmamızda The New York Times, The Washington Post, The Wall Street Journal, Los Angeles Times gibi ABD'nin önemli gazeteleri her dönem için bir yıllık taramaya tabi tutulurken, diğer ABD gazetelerinin taranmasında tarih aralığı daha kısa tutulmuştur. The Christian Science Monitor, Star Tribune, Chicago Tribune, The Philadelphia Inquirer gazeteleri de çalışmamız için önemli kaynak olmuştur. Darbe günlerini taranmak için seçilen gazetelerin farklı eyaletlerden olmalarına dikkat edilmiştir.

B. ABD Dergileri

Çalışmamızda ABD dergilerinden Time'ın, her bölüm için bir yıllık yayın süreci taranmıştır. Bunun dışında Nation's Bussines ve Foreign Service Journal dergilerine de bakılmıştır. Birkaç önemli dergiden Türkiye'den ulaşım mümkün olmadığı için istifade edemedik. Bu nedenle ABD dergilerinden çalışmamızda yararlanmamız asgari düzeyde olmuştur.

C. Kitap, Makale ve Tezler

Askeri darbeler ile alakalı Türkiye'de çok sayıda kitap ve makale kaleme alınmıştır. Yine 1960 ve 1971 askeri müdahaleleri ile alakalı asker ve gazetecilerin hatıraları da azımsanamayacak kadar çok sayıdadır. Tez konusu belirlendiğinde evvela konu ile alakalı Türkçe ve İngilizce literatür taraması yapılmış ve ilgili kaynaklar elde edilmiştir. Çalışmanın giriş ve bölümlerle alakalı özet bilgi kısmında bu kaynaklardan yararlanılmıştır.

Türkiye'deki darbeler ile alakalı yapılan çalışmaların büyük bir kısmı birbirine benzer mahiyette olmuştur. Çalışmaların bir kısmı darbeleri destekleyen bir dil ve inançla yazılmışken, diğer bir kısmı ise darbelerin aleyhinde bir tavır sergilemiştir. Darbeleri yapanlar, yazdıkları hatıralarda pek tabii olarak kendilerini

aklamaya ve yaptıkları darbelerin haklılığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Bütün bunların yanında Türk-ABD ilişkileri ve Cumhuriyet tarihi ile alakalı yapılan çalışmalara da bakılmıştır. Çoğu birbirinin aynı olan Türkçe kaynakların büyük bir kısmı tezin ilgili yerlerinde kullanılmıştır.

Darbeler ile alakalı makale, sempozyum bildirileri ve tez çalışmaları son yıllarda gözle görülür bir artış göstermiştir. Bununla beraber tezimizin ilgili bölümleri için kullanabileceğimiz yayınlar çok sınırlı sayıda kalmıştır.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti ve evvelinde kurulan Türk devletlerinde gündemi meşgul eden en önemli konuların başında ordunun siyaset ile ilişkisi gelmektedir. Tarih boyunca siyaset ve ordu ilişkileri genel itibariyle iç içe bir yapıda olmuştur. Türkler, ordu ve siyasetin iç içe olmasının zararlarını defalarca yaşamışlardır.

Darbeler ile sık sık yüz yüze gelmek durumunda kalan Türkiye Cumhuriyeti, atası Osmanlı'dan birçok şeyi miras olarak devralmıştır. Osmanlı'da ordu ve siyasi yönetim mücadelesi ve yaşanan darbeler, Cumhuriyet döneminde de sıkça yaşanmıştır. Osmanlı döneminde yaşanan askeri müdahaleler ile Cumhuriyet döneminde yaşanan askeri müdahalelerde şekil olarak birçok benzerlik olsa da Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan askeri müdahaleleri farklı değerlendirmek gerekir. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren dünyada ve Türkiye'de gelişen olayları, büyük emperyal güçlerin politikalarını ve faaliyetlerini incelemeden sağlıklı bir neticeye ulaşmak neredeyse imkânsızdır. Bununla beraber Türkiye'de gelişen olayları sadece dış güçlere bağlamak da doğru değildir. Bundan dolayı iç ve dış tesirlerin beraber irdelenmesi doğru analizler yapmak için çok önemli olacaktır.

Bir diğer önemli konu ise Türkler için ordunun ne anlama geldiğinin, ordunun görev ve sorumluluklarının ve alışkanlıklarının bilinmesinin faydalı olacağıdır**.** Bunun yanında ABD, AB ülkeleri ve Rusya'nın Türkiye ile olan ilişkileri, bu ülkelerin birbirleri ile olan rekabetleri, daha da önemlisi Türkiye'nin içinde bulunduğu bölge ile alakalı söz konusu ülkelerin politikaları ve amaçlarına ulaşmak için kullandıkları araçların iyi bilinmesi gerekir.

1. DARBE, MÜDAHALE, MUHTIRA, İNKILÂP

Konumuzla alakalı olan darbe, siyasi iktidarın güç kullanılarak veya güç kullanma tehdidiyle, yasal olmayan yollardan değiştirilmesi[1] olarak tanımlanmaktadır. Konumuzla alakalı kullandığımız darbe kelimesi ordunun meşru hükümeti iktidardan indirmesi anlamındadır.

Arapça kökenli bir kelime olan "ihtilal" ise bozulma, bozukluk, karışıklık, düzensizlik[2] anlamına gelir. Daha geniş anlamda mevcut hal ve nizama karşı ani ve

---

[1]Türk Dil Kurumu: https://sozluk.gov.tr/.

[2] Ali Püsküllüoğlu, **Osmanlıca Türkçe Sözlük**, Bilgi Yayinevi, İstanbul, 1977, s.173.

cebri bir müdahale veya isyan etmek[3;] bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi[4] şeklinde tanımlanır. Arapça "halel" (bozulma, bozukluk) kökünden türetilmiştir. İhtilal, düzeni yıkma hareketi olarak tanımlanmaktadır.

İsyan, belirgin bir düzene uymama, itaat etmeme şeklinde anlaşılır. İsyanda düzeni bozma amacı vardır. İsyan, var olan sistemin bir uygulamasına karşı gösterilen yasadışı tepkidir. İsyan bastırılırsa isyan olarak kalır. Bastırılamayan isyan, ihtilale dönüşüp kurulu düzeni de yıkabilir.

Konumuzun içinde olan devrim, ihtilale yakın bir anlam taşımakla birlikte mevcut düzeni değiştirerek daha yeni ve modern bir yapı oluşturmak için yapılan köklü değişiklikleri ifade eder[5].

Muhtıra, Arapça kökenli olup kelime anlamı, "hatırlatma"dır. Konumuza bağlı manası ise askeri yönetimin sivil yönetime karşı duyulan rahatsızlığı yasadışı bir tarzda bildirmesidir[6]. 12 Mart 1971 ve 27 Nisan 2007 tarihinde TSK tarafından ülkenin seçilmiş meşru siyasi idaresine verilen uyarı mektupları en iyi örneklerdir. 12 Mart 1971 ve 28 Şubat 1997'de muhtıra sonucu meşru iktidar devrilirken, 27 Nisan 2007'de aynı teşebbüs yapılmış fakat neticede meşru iktidar, erken seçim yolunu kullanmış, halk desteğini alarak, yani güven tazeleyerek ülkeyi yönetmeye devam etmiştir.

Konu ile alakalı sık sık kullanılan "Müdahale" ise darbe ve muhtıra için kullanılabilen bir diğer kelimedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde çoğu zaman dış ve iç müdahalelerden bahsedilir. Dış müdahale mevzubahis olduğunda en sık anılan ülkelerin başında ABD gelirken; içte ise seçilmiş siyasi iradeye, yani hükümete en çok müdahale eden Türk Silahlı Kuvvetleri ve baskı unsuru olarak kullanılan basın yayın organları olmuştur. Bu ifade bile, ABD gibi ülkelerin bir ülkeye müdahale

---

[3]Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990, s.30.

[4]Müslüm İnce, **Darbeler ve Demokrasi- Öncesi ve Sonrasıyla 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.26; Yahya Akyüz, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi**, Yök Yayınları, Ankara 1989, s.9; Kavramlar ile alakalı ayrıca bkz. İsmail Safi, "Osmanlı Devleti'nden Günümüze Parlamentarizm ve Parlamenter Rejime Müdahaleler – Muhtıra, Darbe ve Darbe Girişimleri Üzerine Bir Analiz", **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 19, Sayı:1, s.143-145,

[5]Elif Aktaş, **12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve Tarih Öğretimine Etkileri**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011, ss.9-25.

[6] www.tdk.gov.tr./tdk/sorbul.esp.

etmek isterken o ülkenin en önemli dinamiklerini dolaylı yoldan veya doğrudan kullanabileceğini düşündürmektedir.

Darbenin kökenleri veya ne zamandan beri var olduğu bilinmemekle birlikte, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu ve tüm medeniyetlerde kendini gösterdiği[7] tahmin edilmektedir. Ancak ilk isyan veya darbenin kim ya da kimler tarafından yapıldığı tartışmalıdır. Bizim konumuz olan darbe, meşru ve yasal hükümetin, zor kullanılarak ve yasadışı yollarla değiştirlmesidir.

2. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE SONRASI (1945-1955)

Cumhuriyetin kuruluşundan Atatürk'ün vefatına kadarki dönem yoğun bir inkılap hareketi ile geçmiştir. Tek Parti yönetiminin hüküm sürdüğü bu devrede yeni devletin meşruiyeti sağlam temeller üzerine oturtulmaya çalışılmıştır. Atatürk'ten sonra cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü döneminde de inkılaplar konusunda benzer bir disiplin içerisinde hareket edilmiştir. Bununla beraber II. Dünya Savaşı'ın patlak vermesi bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de farklı bir politika takip etmesine sebep olmuştur.

Asıl değişim savaş sonrasında ortaya çıkmıştır. 1945'e gelindiğinde tek partili sistemle siyasetin yürümeyeceğini gören İnönü, ülkedeki hoşnutsuzluğa ve partideki muhalefete cevap vermek için sistemin liberalleşmesine ve muhalefetin oluşumuna ortam hazırlamıştır[8]. 1 Kasım 1945 tarihli İnönü'nün "memleketin ihtiyaçları sevkiyle, hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır"[9] açıklaması ile Türk siyasi tarihinde çok partili döneme geçiş işareti verilmiştir. Parti içindeki muhalefet de aynı tarihlerde ortaya çıkmıştır. 1945 yılı bütçe görüşmeleri ve "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" tasarısı hakkındaki tartışmalar, yeni parti kurulacağının ilk işareti olmuştur[10].

Bütçe oylamasında Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü ret oyu vererek CHP içi muhalefetin öncüleri olmuşlardır. 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'nün imzasıyla

---

[7] Aydemir, s.35.
[8] Kemal H. Karpat, **Türk Siyasi Tarihi-Siyasal Sistemin Evrimi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s.67; Sabri Yirmibeşoğlu, **Askeri ve Siyasi Anılarım**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1999, s.27.
[9] Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul, 2015, s.27.
[10] Taner Timur, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, ss. 11-12.

“Dörtlü Takrir” adı verilen önergeyi CHP Meclis grubuna sunmuşlardır[11]. İmza sahipleri yeni bir parti kurmaktan ziyade halkın siyasi haklarını kullanarak demokratik düzenlemelere gidilmesini vurgulamıştır. Oluşan muhalefet öncelikle Anayasa’da belirtilen hak ve özgürlüklerin kısıtlanmaması, çok partili rejime geçilmesi, CHP Hükümetinin denetlenmesi konularında istekte bulunmuştur[12].

Meydana gelen muhalefete karşı İsmet İnönü ise parti içi çekişmenin doğru olmadığını, muhalefetin yeni bir parti kurularak yapılmasını vurgulamıştı[13]. Nihayetinde takrirde imzası olanların partiden ihracına karar verilmiştir[14]. Celal Bayar, hem partiden, hem de milletvekilliğinden istifa etmiş ve neticede takrirde imzası olan dört kişi, Nuri Demirağ’ın Milli Kalkınma Partisi’ni kurmasının ardından[15] 7 Ocak 1946’da Demokrat Parti’yi resmen kurmuşlardır[16].

Böyle bir sürecin ardından Çok partili sisteme geçişle Türk halkı seçme ve seçilmenin, kısacası siyasi tercihin ne anlama geldiğini anlamış,[17] CHP ise artık karşısında ciddi, kolay yutulmayan, şakaya gelmeyen bir muhalefetin bulunduğunu fark etmiştir[18].

Çok partili döneme geçişi hızlandıran dış etken ise Sovyetler Birliği ve Türkiye ilişkilerinin bozulması ve Sovyetlerin Türkiye için büyük bir tehdit olmaya başlaması olmuştur[19]. SSCB ile Boğazlar, Montreaux ve doğu sınırı ile alakalı yaşanan sorunlar Türkiye’nin Batı Bloğuna girmesini hızlandırmıştır. Bu bloğa girmenin ön şartı ise demokratik bir yönetime sahip olmaktır. Bu nedenle çok partili

---

[11] Kemal H.Karpat, **Osmanlı’dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s.231; Tanel Demirel, **Türkiye'nin Uzun On Yılı, Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi**, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s.49.

[12] Ahmad, Demokrasi…, ss.30-32.

[13] Şükrü Karatepe, **Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme**, İz yayıncılık, İstanbul, 1993, s.204.

[14] Davut Dursun, **27 Mayıs Darbesi, Hatıralar/Gözlemler Düşünceler**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2011, ss.14-15.

[15] M. Necmettin Deliorman, **Nuri Demirağ ‘ın Hayat ve Mücadeleleri**, Nu.D. Matbaası, İstanbul, 1957, ss.66-79.

[16] Dr. Cengiz Sunay, **Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül ve Sonrası**, Orion Kitabevi, Ankara 2010, s.89; Amerikanlıların 14 Kasım tarihinde hazırladıkları raporda DP ve yönetim kadrosu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Rapora göre kurulacak partinin ismi Demokrat Halk Partisi olacaktır. Parti başkanının Celal Bayar, genel sekreterin de Adnan Menderes olacağı yazılmıştır. Bkz. Efe Sıvış, **Türk Demokrasisinin Sıfır Noktası Amerikan Dışişleri Belgeleri Işığında Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019, s.192.

[17] Karpat, Türk Siyasi…, s.71; Nuri Demirağ’ın kuruduğu parti için bkz. Deliorman, ss. 66-112.

[18] Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.89.

[19] Ahmet Aras, **Amerikan Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945-1950)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, ss.98-101; SSCB’nin II. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’yi zorda bırakan istekleri için bkz.: Sabit Dokuyan, “İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Sovyetler Birliği’nin Türkiye’den İstekleri”, **CTAD**, Yıl: 9, Sayı: 18, Güz-2013, ss.127-129.

sisteme geçişi hızlandırılmıştır[20]. Tek partili sistem, CHP iktidarı için iyi bir durum olarak görünse de, aslında Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere katılması, Batı ile ilişkilerin gelişmesi, Sovyetlerin tehditkâr toprak ve askeri üs taleplerinin yanında iç kamuoyunun baskısı, demokratik bir siyasi sisteme geçmeyi elzem hale getirmiştir[21].

DP, ülkenin dört bir köşesinde teşkilatlanma çabası içindeyken CHP, muhalefeti hazırlıksız yakalayarak güç kazanmak adına tedbirler almaya başlamıştır. Bu tedbirler, Mart 1947'de yapılacak milletvekili seçimlerinin 21 Temmuz 1946'da ve 1946 Eylülünde yapılması gereken belediye seçimlerinin de 26 Mayıs 1946'da yapılmasını, yani seçimlerin öne çekilmesini, 29 Nisan 1946'da meclise teklif olarak sunduğunda DP'den itiraz yükselmiştir[22]. Kurmaylarının ihtiyatlı davranması ile DP, belediye seçimine katılmama kararı almıştır[23]. 26 Mayıs'taki yerel seçimlerde Demokrat Parti, seçimin adil olmadığında ve bu şekilde seçime gitmenin bir anlam ifade etmeyeceğinde ısrar etse de netice değişmemiş ve CHP, yapılan seçimden istediğini almıştır[24].

Dürüst olmayan seçim, gelecekteki sert ve talihsiz siyasi gelişmelere miras olarak kalmış ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden adil davranmayı bekleyen çok sayıda CHP'li ve ordudaki subay dahi DP'ye ilgi duymaya başlamıştır[25]. 1946 sonunda İstanbul'da toplantı yapan ve ilk ihtilalci grup olarak bilinen Cevdet Sunay, Cemal Tural, Fahri Belen, Faruk Ateşdağlı, Kenan Esengil, Cemal Yıldırım gibi isimler, Celal Bayar'la görüşerek kendisine "güvencede olduğunu, şaibeli bir seçimde İsmet Paşa'nın ve CHP'nin karşılarında askeri bulacağının" teminatını vermişlerdir[26].

Diğer yandan 1950 seçimleri öncesinde bazı kesimler çok partili döneme zamansız geçildiğini vurgularken, Tuğgeneral Muzaffer Tuğsavul, İnönü'ye "kılıcımızla emrinizdeyiz!" mesajını vermiştir[27]. Çok partili sisteme geçiş, askeri de

---

[20] Karatepe, ss.200-203.
[21] Karpat, Osmanlı'dan..., s.230.
[22]Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, 4. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, ss.125-148; 1946-1950 dönemi seçimlerinde yaşanan hava için ayrıca bkz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Politikada 45 Yıl**, 9. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, ss.156-169.
[23]Yirmibeşoğlu, ss.30-31.
[24]Dr. Necdet Ekinci, **Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, ss.320-327.
[25] Ahmad, Demokrasi…, s.37.
[26] Erol Maraşlı, **Balans Ayarları, Cumhuriyet Döneminde Askeri Muhtıralar**, Metropol Yayınları, İstanbul, 2008, s.165.
[27] Maraşlı, s.164.

ikiye bölmüştür[28]. Ne var ki CHP'nin laiklik yaptırımları ve ideolojik baskısı, dindar kesimin "yobaz, gerici" gibi suçlamalara maruz kalması, DP'nin hürriyetçi olarak görülmesine yol açmıştır.

1950 seçiminden önce DP en zor sınavından birini vermiştir. Takrir-i Sükûn Kanunu, Matbuat Umum Müdürlüğünün yaptırımları[29], DP için önemli engeller olmuştur. Buna rağmen basından önemli bir destek aldığı da görülmüştür. Başta Ahmet Emin Yalman'ın başyazarlığını yaptığı Vatan gazetesinin DP'ye önemli desteği olmuştur[30]. DP tarafından seçim kampanyalarında, özellikle iktidara geldiği zaman, bürokrasinin yanında olmasını istediği için, seçim öncesi CHP ve bürokrasiyi ayırma gayreti sergilemiş, "devr-i sabık yaratmayacağız" sloganını hatırlatmış, iktidara geldiklerinde ülkede maddi ve manevi sarsıntı yaşatılmayacağı güvencesi verilmiştir. CHP'nin bu süreçte kullandığı seçim aracı ise Ulus gazetesi olmuştur. Gazete, hükümetin faaliyetlerini yayınlarken diğer taraftan muhalefeti eleştirmiştir[31].

İktidarın el değiştirmesi İnönü'nün de olumlu tavrı ile olaysız gerçekleşmiştir. 14 Mayıs 1950 seçimleri "Yeter söz milletindir!" seçim sloganı ile DP'nin zaferi ile sonuçlanmıştır. Bir bakıma halkın bezmişliğinin sonucunu yansıtan bu seçimde, DP geçerli oyların % 55,02'sini alıp, 416 milletvekili ile iktidar partisi olurken, CHP ise % 39,6 oyla sadece 69 milletvekili kazanabilmiştir[32]. Ş. Süreyya Aydemir'e göre, 1945-1950 yılları arasında CHP, DP'nin zaferine zemin hazırlamış, hiçbir şey vaat etmemiş ve iktidar yorgunluğunda oldukları için silahsız, barikatsız bir "beyaz ihtilal" gerçekleşmiştir[33].

14 Mayıs 1950 seçimlerinden DP zaferle çıkınca, Genelkurmay Başkanı Orgeneral A. Nafiz Gürman, Celal Bayar'a seçim sonuçlarını saygıyla karşıladığını belirttiği halde, 5 Haziran 1950'de bir albay, Başbakan Menderes'i ziyaret etmiş,

---

[28]William Hale, **Türkiye'de Ordu ve Siyaset**, (Çev., Ahmet Fethi), Alfa Yayınları İstanbul, 2014, s.130.

[29]**Türkiye Büyük Millet Meclisi "Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis araştırması Raporu**, Cilt: 1, 2012, s. 211.

[30]**Meclis Araştırması Raporu**, Cilt:1, s. 212; Yalman'ın Demokrat Parti ile alakalı hatıraları için bkz.: Ahmet Emin Yalman, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve İşittiklerim 2 1922-1971**, (Yay. Haz. Erol Şadi Erdinç), 2.Baskı, Pera Turiz ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1997, ss.1302-1367.

[31]Demirel, ss.97-98.

[32]**TÜİK Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011**, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012, s.25; İhsan Ezherli, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, 2.Baskı, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1998, s.101.

[33] Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam 1950-1954**, Cilt: 3, Remzi Kitabevi, Ankara, 1993, s.14; "*Beyaz İhtilal ya da afişli seçim: Yeter söz Milletin! sloganları ile Türk Demokrasi Tarihinde önemli bir yer tutmuştur"*. Bkz. **Meclis Araştırması Raporu**, cilt 1, s. 218; Ali Fuad Başgil, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2017, s.75.

CHP ve İnönü'ye bağlı generallerin darbe hazırlığında olduğunu bildirmiş, böylelikle ordu ile siyaset arasındaki gerginliğinin ilk belirtisi başlamıştır. Bir gün sonra ani bir kararla Orgeneral A. Nafiz Gürman emekli edilerek yerine Kara Kuvvetleri Komutanı Nuri Yamut getirilmiştir[34].

Uzun zaman tek parti hükümet modelinden sonra ezici çoğunlukla iktidara gelen DP'nin, 6 Haziran'da, genelkurmay başkanı ve üst düzey subayları tasfiye ederek onların yerine CHP ile bağı olmayan güvenilir subayları atamaya başlaması, iki parti arasındaki gerilimi artırmıştır. DP'nin ordu içinde gerçekleştirdiği bu tasfiye hareketi, CHP'nin orduyu darbe yapmaya tahrik etme endişesinden değil, ordunun gençleştirilmesi adına ve Türk ordusunun NATO'ya dâhil edilmesi, yani uyum sürecinin bir parçası olarak açıklanmıştır. Ancak yine de DP'nin tasfiye kararında ordudan veya ordu içindeki bir gruptan destek aldığı kesindir. Mevzubahis tasfiye hareketi sonucunda on altı general ve yüz elli albay emekli edilmiştir[35.]

Ülkede oluşan olumlu hava kendini korurken, DP, Kore'ye asker göndererek Türkiye'nin 1951'de NATO üyeliğinin kabul edilmesini sağlamıştır[36]. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bloklar arası kutuplaşmalarda Türkiye de yerini almış, bu sayede Amerikan yardımları ile ülkede önemli gelişme sağlanmıştır. Bu dönemde yapılan yatırımlar, Türkiye'yi bir şantiyeye dönüştürmüştür[37].

Partiler arası hava bu şekilde iken, CHP'ye karşı iktidarın bazı adımlar atması havanın gerginleşmesine yol açmıştır. Örneğin DP, Meclis'e CHP'nin mal varlığına el konulması kanun tasarısını getirmiş ve bu tasarıyı 14 Aralık 1953'te kanunlaştırmıştır. CHP'nin mahkeme aracılığıyla konunun araştırılması yoluna gidilmesi teklifine Adnan Menderes; "*Halk Partililer, mahkeme huzuruna gitmeyi temenni edemezler. Çünkü mahkeme huzuruna çıkacak yüzleri yoktur!*" şeklinde sert tepki göstermiştir.[38] İsmet İnönü ise şu sözlerle karşılık vermiştir:

---

[34]Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2004, ss.23-24.

[35]İnce, ss.66-71.

[36] Durmuş Yalçın, v.d., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt:2, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, ss.467-471; Sedef Bulut, "38.Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri", **Mavi Atlas**, 6(1), 2018, ss.189-191; Türkiye-NATO ilişkileri için bkz. Mustafa Özalp, "Fayda ve Zararları: Çıkmakla Kalmak Arasında Türkiye-NATO İlişkileri", **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, Aralık 2018, ss.405-419; Bülent Akkaya, "Türkiye'nin NATO üyeliği ve Kore Savaşı", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:28, Ocak-Şubat 2012, ss.12-15.

[37]Sunay, ss.102-103.

[38]Adı geçen kanun "Cumhuriyet Halk Parti'sinin İktisaplarının Millete İadesi" adıyla resmileştirilmiştir. Bkz. Aydemir, İkinci Adam 1950-1954…, ss.117-118.

"*CHP'nin maddi varlığının müsadere edilmesi fiili, bizim için tasarının hiç ehemmiyeti olmayan tarafıdır. Biz hukuk dışı bir rejimin kurulmakta olmasıyla karşı karşıyayız. Açıktan tatbikata başlanılan yeni rejimde, vatandaş sorgusuz, müdafaasız mahkûm edilmektedir. Tarih kürsüsünden halinizi seyrediyorum. Suçluların telaşı içindesiniz*[39]."

2 Mayıs 1954'te yapılan seçimler CHP'nin yenilgisi ile sonuçlanmıştır. DP %58,04 oyla 503 milletvekilliği, CHP ise %35,01 oyla 31 milletvekilliği kazanmıştır[40]. DP'nin 1954'teki başarısı sayesinde ordu başta olmak üzere hiçbir grubun iktidarı ele geçirmeye cesaret edemeyeceği kanaati oluşmuş, ancak liberal girişimler devam ederken ordunun itibarı azaltılıyor şeklinde şikayetler artmış ve 1954 Kasım'ında Orhan Kabibay, Dündar Seyhan, Fahri Güventürk, Sadi Kocaş gibi genç subaylar gelecekte yapılacak darbenin çekirdeğini oluşturmuşlardır[41].

Çok partili hayata alışma süresi geçiren Türkiye'de DP hükümeti, CHP yanlısı basını susturmaya, onlara yönelik sert tedbirler almaya başlamış, o zamanki tabiri ile "besleme basın" oluşturulmuştur. Parti içi hoşnutsuzluğa karşı ihraç mekanizması işletilmiş, muhalif bir çizgiye yönelmeye başlayan üniversitelere soğuk bakılmıştır[42].

1953'ten itibaren basına karşı tavrını değiştiren DP, 9 Mart 1954 tarih ve 6334 sayılı "Neşir Yoluyla Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun" ile suçlu görünenlere hapis ve para cezaları vermeye başlayarak basına karşı sansür uygulamıştır. 1953 tarih ve 6185 sayılı kanunla üniversite bütçesi kısıtlanmış ve akademisyenlerin aktif siyasetle uğraşması yasaklanmıştır. 1954 tarih ve 6435 sayılı kanunla öğretim üyelerinin Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınması sağlanırken[43], liberal akademisyenler DP ve özellikle Menderes'ten uzaklaşmaya başlamışlardır.

1954 seçimlerine girerken Türkiye'de ekonomik sıkıntılar birçok alanda artış göstermiştir[44]. Ekonomide siyasi liberalizmi destekleyen hükümet, daralan üretim,

---

[39] Aydemir, İkinci Adam 1950-1954…, ss.132-133.
[40]**TÜİK**, s.25.
[41]Mustafa Ekincikli, Alpaslan Şahin, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Öncesinde Kurulan 'İhtilal Örgütleri' ve 'Dokuz Subay Olayı'", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:70, Kasım-Aralık 2018, ss.41-51; Karpat, Türk Siyasi…, s.146.
[42]Mehmet Ali Birand, **Emret Komutanım**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986, s.438.
[43]Cüneyt Akalın, **Askerler ve Dış Güçler: Amerikan Belgeleriyle 27 Mayıs**, Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul, 2000, s.66.
[44] Cihad Baban, **Politika Galerisi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s.148.

enflasyon artışı, karaborsacılık ve stokçuluk nedeni ile ithalata kredi kısıtlaması getirerek bir takım önlemler almak zorunda kalmıştır[45].

Hükümet kanadında devamlı surette demokrasi dışı tedbirler gündeme gelirken, Selanik'teki Atatürk'ün evine Yunanlılarca saldırı yapıldığı söylentisi üzerine İstanbul'da 6-7 Eylül 1955'te Rumlara karşı Türkler tarafından bir saldırı olmuş, yaşanan olaylar sonucunda 10 Eylül 1955'te İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etmek zorunda kalmıştır[46].

3. TÜRK-ABD İLİŞKİLERİ

3.1. 1830-1945 Dönemi İlişkiler

Türkiye ve ABD arasında 18. yüzyılda dolaylı yoldan çeşitli temaslar meydana gelmiş olmakla beraber, iki ülke arasındaki resmi ilişkiler 1830'daki "Ticaret ve Dostluk Antlaşması" ile başlamıştır. ABD'nin bu ilişkideki amacı, genel olarak ticaret, silah ve gemi satımı, misyonerlik faaliyetleri şeklinde sıralanabilir. Osmanlı'da ise daha çok ihtiyacı olan silah ve gemileri tedarik etmek isteği mevcuttu. Fakat burada göze çarpan bir detay ise, ABD'nin de diğer emperyal güçler gibi Osmanlı'ya gizli ve derin planlarla büyük zararlar verdiğidir. Misyonerlik faaliyetleri ve Ermenilere olan ilgisi incelendiğinde bu zararların neler olduğu daha iyi anlaşılacaktır[47].

Sultan Abdülaziz döneminde gelişen ilişkiler Sultan II. Abdülhamid döneminde daha da artmıştır. Ne var ki Sultan Abdülhamit, ABD-İspanya savaşında ABD'yi destekleyip Filipinli Müslümanlardan Amerika'ya yardımcı olmalarını isterken ABD, II. Meşrutiyet'in ilanı ve Abdülhamit'in tahttan indirilmesini olumlu karşılamıştır[48]. ABD'nin misyonerlik ve Ermeniler ile olan münasebetlerini ve

---

[45]Ahmad, Demokrasi…, ss.69-71.

[46]Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, (Çev. Bahar Şahin),Tarih Vakfı, İstanbul, 2005, ss.138-172.

[47] İlk dönem ilişkiler için bkz. Akdes Nimet Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Doğuş Yayınları, Ankara, 1959, ss.8-50; Arif Demirer, **27 Mayıs Masallar ve Gerçekler**, Toplumsal Yayıncılık, İstanbul, 2012, ss.641-642; ABD'nin misyonerlik faaliyetleri ve Ermenilerle ilişkileri için bkz. Kamil Necdet Ar, **Türk-Amerikan İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Meselesi (1918-1923),** Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011, ss.45-50.

[48]Cumhuriyet dönemine kadarki Türk-ABD ilişkileri için bkz. Fahir Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, TTK Basımevi, Ankara, 1991, ss. 7-20; Çağrı Erhan, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, İmge Kitapevi, Ankara, 2001, s. 33-39; Çağrı Erhan, **Beyaz Savaş Türk-Amerikan İlişkilerinde Afyon Sorunu**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, ss.19-29; Kurat, ss.8-

desteğini düşündüğümüzde Sultan'ın tahtından olmasına katkı verdiği de söylenebilir. Bu dönemde yoğunlaşan misyonerlik faaliyetleri imparatorluğa büyük zararlar vermiştir[49].

I. Dünya Savaşı'nda Türkiye ile savaşmayan ABD'ye karşı Türkiye, 20 Nisan 1917'de, ABD ile resmi ilişkilerini kesmiştir. Savaştan sonra 1919'da Amiral Bristol, ABD'nin Türkiye'deki Yüksek Komiseri olarak Türkiye'de bulunmuş ve Türkiye'nin bütünlüğü yönünde rapor hazırlamıştır[50]. 1919 yılında Türkiye'ye gelen General Harbord da Mustafa Kemal ile görüşmüş,[51] Mustafa Kemal'in hakiki bir lider olduğunu ve başarıya ulaşacağını rapor etmiştir[52].

3.2. 1946-1960 Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri

1917'de Dünya Harbi nedeniyle iki ülke arasında ilişkiler uzun bir dönem sönük geçmiştir. 1927'de bu sefer Türkiye Cumhuriyeti ile resmi olarak başlayan ilişkiler[53], II. Dünya Savaşı sonrası yoğunlaşmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve SSCB arasında oluşan kutuplaşma ve SSCB'nin hem Türkiye, hem de ABD için bölgede tehdit oluşturmaya başlaması, iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmış, ABD, Türkiye'nin SSCB tehdidi karşısında ayakta kalabilmesi için Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Türkiye'ye ekonomik ve askeri yardım yapmıştır. Gelen yardımın %60'ının tarım alanında kullanılmasının

---

35; Oral Sander, Kurthan Fişek, **ABD Dışişleri Belgeleri İle Türk-ABD Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı (1829-1929)**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1977, ss.5-20.

[49] Misyonerlik faaliyetleri için bkz. Uygur Kocabaşoğlu, **Anadolu'daki Amerika**, İstanbul, Arba Yayınları, İstanbul, 1989, ss.150-155; Ayhan Öztürk, **Amerikan Board'un Kuruluşu, Teşkilatlanması ve Osmanlı Devlet'inde Kurduğu Misyonlar**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, Sayı: 23, ss.64-72; Celal Öney, "Ermeni Meselesinin Oluşumunda ABD'nin Rolü Nasıl Başlamıştı", **History Studies**, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 2011, ss.230-241.

[50] Orhan F. Köprülü, **Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri**, Belleten, C. LI, Sayı: 200 (Ağustos 1987) den Ayrıbasım, TTK Basımevi, Ankara, 1987, ss.941-943.

[51] Hulusi Akar, **Harbord Military Mission To Armenia: "The Story Of An American Fact Finding Mission and Its Effects On Turkish-American Relations",** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Boğaziçi Universty, İstanbul, 2005, ss.94-105.

[52] Metin Ayışığı, **Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri**, TTK Basımevi, Ankara, 2004, ss.98-102; Milli Mücadele dönemi Türk-ABD ilişkileri için ayrıca bkz. İsmigül Çankaya, **Milli Mücadele Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, ss.40-125.

[53] Cumhuriyetin ilk döneminde Türk-ABD ilişkileri için bkz. **Orhan Duru, Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 207-250.

istenmesi[54] dikkat çekicidir. Yapılan yardımlar o dönem için Türkiye'yi bir nebze rahatlatsa da sonraki dönemler için baş ağrıtıcı bir hal almıştır. Zira hiçbir yardım karşılıksız yapılmamıştır.

Türk-Amerikan ilişkileri Demokrat Parti iktidarının son yıllarına kadar yoğun geçmiştir. Truman ve Marshall yardımlarını alan Türkiye, özellikle tarım ve ulaşım alanında büyük ilerleme kaydetmiştir. Otuz bir ikili anlaşmanın imzalandığı bu dönemde ABD, Türkiye'yi ekonomik ve askeri konularında desteklemiştir. Türkiye ise NATO'ya girme şansını Kore'ye asker göndererek elde etmiştir. Resmi olarak 18 Şubat 1952'de Türkiye, NATO üyesi bir ülke olmuştur. ABD'nin özellikle mali desteği ise DP'nin plan dışı icraatları ve yüksek enflasyon ile azalmaya başlamıştır[55]. Menderes'in özellikle sanayi alanında yaptığı hamleler ekonomik anlamda büyük maliyetler getirirken, iktidarının son döneminde Menderes, kredi bulmak için yeni arayışlara girmek zorunda kalmıştır[56].

ABD, bu dönemde de Türkiye'yi kendi politikaları için kullanmaya çalışırken, özellikle SSCB'ye karşı Türkiye'yi bir kalkan olarak görmüştür. 27 Mayıs'ta rol oynayanlardan Ahmet Yıldız, ABD'de görev yaparken Türkiye'nin ABD tarafından kendi güvenliği için sadece bir duvar olarak görüldüğünü, ABD askerlerinin Türklere karşı kaba davranışlar sergilediğine şahit olduğunu ve orada eğitim görürken, ABD'nin Türkiye'ye karşı kendisini hayal kırıklığına uğratan planlarına şahit olduğunu belirterek, o dönemdeki Türkiye'nin ABD karşısındaki durumunu özetlemiştir[57]. Buna rağmen 27 Mayıs 1960 darbesi ile yönetime gelen

---

[54]Çağrı Erhan "**Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı**" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi,* cilt:51, sayı:1, Ankara, 1996, s.277-284; Nuri Karakaş, **Türk-Amerikan İlişkileri (1939-1952)**, ATAM Yayını, Ankara, 2013, ss.294-328.

[55] Baskın Oran,Atay Akdevelioğlu, v.d., **Türk Dış Politikası I**, (Ed. Baskın Oran) İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, ss.543-560; Barış Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:12, Sayı:21, Haziran 2009, ss.386-393; Sina Akşin, Mete Tunçay, v.d., **Türkiye Tarihi IV**, (Ed. Sina Akşin)Cem Yayınevi, İstanbul, 2007, ss.250-251, NATO'ya giriş için ayrıca bkz. Ferhan Karaca, **Türk – Amerikan Askeri İlişkileri (1945 Sonrası)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, ss.12-32.; Güven Erkaya, ilk dönemlerde NATO'da Türk ordusunun durumunun özellikle dil bilen pek kimsenin olmamasından dolayı vahim olduğunu söylemiştir. Bkz. Taner Baytok, **Bir Asker Bir Diplomat Güven Erkaya-Taner Baytok Söyleşi**, 4. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2001, ss.24-26.

[56] Süleyman Seydi, "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957-1960)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:14, 2012/2, ss.7-12; Menderes'in sanayide yaptığı yatırımlar, dış politikada arayış içerisine girmesinde önemli bir sebeptir. 1950-1960 dönemi Türkiye'nin sanayi alanında yaptığı faaliyetler için bkz. T. Fikret Yücel, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Sanayileşme Öyküsü**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, 2015, ss.51-52.

[57] Ahmet Yıldız, **İhtilalin İçinden Anılar, Değerlendirmeler**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2001, ss.22-32; Ahmet Yıldız'ın ABD'de eğitim görmesi ve 27 Mayıs'taki faaliyetleri için ayrıca bkz. Esra İnal,

askeri cunta ise ilk anda NATO ve CENTO'ya bağlılığını bildirmiş, ABD yönetimi de cuntacıları darbeden kısa süre sonra (30 Mayıs'ta) tanıdığını belirtmiş ve yeni yönetimden memnun olduğunu göstermiştir[58].

1946 sonrası ilişkilere bakıldığında Türkiye için zorlu bir süreç yaşandığı görülür. İlk dönemlerde Amerika, Osmanlı ile ticari ilişkiler kurmak için önemli bir çaba sarfederken, 1947'den sonra Soğuk Savaş sebebi ile Türkiye'ye kredi vermeye başlamıştır ABD, NATO ve kendi güvenliği için Türkiye'yi para ve silah yardımları ile desteklemiştir. Türkiye, bu yardımlardan çeşitli konularda istifade edip kendini SSCB tehlikesinden korusa da yardımların yapılmasından sonra ABD'nin çoğu kez Türkiye'yi zor durumlarda bıraktığı yaşanan olaylar ile sabittir.

İki ülke arasında yaşanan sıkıntıların sebebi olarak Türkiye'nin kendi menfaatleri gereği politikalar yürütme isteğinin, ABD tarafından her daim kabul görmemesi olmuştur. ABD'nin kendi menfaatinden başka kimseyi düşünmeyen politikalarıyla Türkiye ile çatışmaya devam edeceği aşikârdır.

4. ABD BASINI

Toplumun en büyük bilgi kaynağının başında gelen basın, özellikle 21. yüzyılda çok daha önemli bir güç durumuna gelmiştir. Basın, dünyada gelişen olayları ve kişileri sıkı bir şekilde takip ederken, insanlar da memleketlerinde ve dünyada gelişen olayları onun vasıtasıyla öğrenir. Burada karşılıklı bir etkileşim olsa da hiç kuşkusuz baskın olan taraf basındır. Basının olaylar karşısında gösterdiği tavır ve olayları yansıtma şekli, insanları yönlendirme anlamında büyük önem arz eder.

Basının yaptığı yanlış veya doğru haberler, birçok kişi veya kurumu yerinden edebilir, itibarsızlaştırabilir, ülke içinde veya dışında zor durumda bırakabilir. Çünkü basın; kendi başına halk kitlelerini istediği yönde etkileyebilir, kutuplaştırabilir, ayrıştırabilir. Devletten bireye kadar her alanda, kişi veya kurumların karar verme yetisi üzerinde büyük bir tasarrufa sahip olabilir. Bu noktadan bakıldığında, basının

---

"Ahmet Yıldız'ın İhtilal İçinden Anılar, Değerlendirmeler Kitabının İncelemesi", **Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Darbeler Özal Sayısı II**, Cilt:3, Sayı:1, Konya, Ocak-Haziran 2017, ss.176-190.

[58] Doç. Dr. Hüner Tuncer, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türk Dış Politikası**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, ss.19-22; ABD'nin 27 Mayıs'a bakışı için bkz. Hikmet Özdemir, "The Turkish-American Relations Toward 1960 Turkish "Revolution" ", **The Turkish Yearbook**, V.XXXI, 2000/2, ss.174-179; DP'nin son dönemindeki Türk-ABD ilişkileri için bkz. M. Faruk Çakır, Amerikan Bakış Açısından Türkiye'de 1957-60 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk – Amerikan İlişkileri, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 59-1, ss.61-74.

sahip olduğu bu muazzam güç sayesinde, özellikle günümüz dünyasında son derece etkin bir şekilde kullanıldığı görülebilir.

ABD ve benzer ülkelerin basını, hedefine koyduğu ülke yönetimlerini, çalışmanın ABD basınında devrilen Türk başbakanlarıyla alakalı haberlerde görüldüğü gibi, devamlı şekilde “kalıp ifadeler” ile eleştiri yağmuruna tutarken, daha kötü durumda olan ve çıkarlarına göre hareket eden bir ülke yönetimine hiç ses çıkarmayabilir. ABD basını çok maharetlidir. Hal böyle olunca hedefteki ülkeyi, içerde ve dışarıda tam bir baskı altına alabiliyor.

Türkiye’de Menderes, Ecevit, Demirel, Erbakan gibi örnekleri hatırlamakta fayda olacaktır. Özellikle ABD basınının tamamı ve Türk basınının büyük bir kesimi hedefteki liderleri, darbe ile devirene kadar nasıl bir baskı oluşturduğu herkesin malumudur. Ne zaman ki bu hedefteki kişiler gider, ancak ondan sonra işler daha kötü olmasına rağmen ortalığı ayağa kaldıran gruplar veya güçlerden ses kesilir. Oysa bu hedefteki adamlar gidince, o ülke dünyada sınıf atlamış değildir. Fakat eleştiri yağmuru bitmiştir. Dolayısıyla gelişen olayları ve basında hedefte olanları değerlendirirken, basının da gücünü ve hedeflerini bilmek lazımdır. Tezin içinde kullanılan ABD basın kaynakları durumu açıklar niteliktedir.

ABD basınında yazı yazan birçok muhabir veya yazar, Türkiye’deki gelişmeler konusunda Türk basınından daha önemli bilgi ve değerlendirmeler yapabilmektedir. Türkiye ile alakalı yazan Amerikalı muhabir ve yazarların birçoğunun uzun süreler Türkiye’de yaşamış olmaları, olayların içine girerek detaylı analizler yapmaları, daha da önemlisi ordu, siyaset ve daha birçok kurumun üst makamlarında görev yapanlar ile yakınlık kurmuş olmaları dikkat çekicidir. Bu yazarlardan bir kısmının Türkiye ile alakalı bilgileri aktarırken, “en yetkili, en sağlam” kaynaklardan veya kişilerden bilgileri aldıklarını ifade etmeleri, olaylar ile ilgili önemli analizler yapmalarında ve tahminlerde bulunmalarında büyük rol oynadığı şüphesizdir.

Konumuzla alakalı ABD basınında ise Türkiye’deki gelişmeler an be an takip edilmekle beraber, gelişmelerin geniş bir analizi de yapılmıştır. Analizleri yapanların sıradan muhabirler olduğunu düşünmek büyük bir yanılgı olur. ABD’deki birçok yazarın konumuz ile alakalı yazılarına bakıldığında anlaşılacaktır ki bu kalemlerin çok önemli çevreleri olduğu ve buna bağlı olarak çok önemli analizler yaptığı ve öngörülerde bulunduğu görülecektir. Birçok ABD basın muhabirinin, Türkiye’nin en ücra köşelerindeki en sıradan kişilerden, başkentteki en üst düzey devlet adamlarına

kadar birçok kişi ile konuşmaları, olayları en yakın kaynaktan aktarmaları, birçok önemli devlet adamı ile yakın arkadaşlıklar kurmaları ve daha nice özelliklerinden dolayı bu kişilerin yazdıklarına dikkatlice bakmak gerekir. Belki de bu nedenlerden dolayı darbe öncesinde yazılan tahminlerin hemen tamamına yakını tutmakta, hedefe konulanlar devrilmekte, istenen hedeflere ulaşılmaktadır. Netice itibariyle bu çalışmanın veya ABD basının okumaya tabi tutulmadan önce bahsettiğimiz konuların akılda tutulmasında büyük faydası olacaktır[59].

[59] Tezin içinde geçen birçok haber ve muhabir bahsedilen durumlara örnektir. 27 Mayıs ile alakalı bölümde C.L. Sulzberger, Graham Hovey, Jay Walz; 12 Mart ile alakalı bölümde Alfred Friendly Jr., William Tuohy, Sam Cohen; 12 Eylül ile alakalı bölümde Marvine Howe, Alfred Friendly, Loren Jenkins, Arthur L. Gavshon, Eric Morgenthaler; 28 Şubat ile alakalı bölümde Stephen Kinzer, Hugh Pope; E-Muhtıra ile alakalı bölümde Sabrina Tavernise, Christopher Torchia, Claire Berlinski gibi ABD basın muhabirleri ve yazıları kendi ülkeleri açısından büyük başarı örnekleridirler.

BİRİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS 1960 DARBESİ'NİN ABD BASININA YANSIMASI

1.1. DARBE İLE ALAKALI GENEL BİLGİ

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk askeri darbe olarak kayıtlara geçen 27 Mayıs darbesi, başta başbakan ve yakın çalışma arkadaşlarının idamı ile hafızalarda çok tatsız bir hatıra bırakmıştır. İlk dönemlerinde seçim zaferleri ile uzun bir iktidar süreceğini düşünen Menderes ve arkadaşları için netice hazin olmuştur.

Demokrat Partinin 1954 yılındaki ezici seçim zaferinden sonra Türkiye'de hava iktidar aleyhine yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. 1957 seçimi öncesinde seçmen daha çok geçim ile alakalı hassasiyet göstermişken,[60] ithalat durma noktasına gelmiş, karaborsa had safhaya ulaşmış, ülkede ödeme dengesi altüst olmuştur. IMF'den alınan krediler ise geçici rahatlamadan öteye geçememiştir[61]. 27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerde DP hissedilir oy kaybetmiştir. DP, %48,6 oyla 424, CHP ise %41,4 oyla 178 milletvekili çıkarmıştır[62]. Oylardaki düşüş, muhalefetin umutlarını yeşertmeye başlamıştır.

Seçimin ardından bir kısım cuntalaşma hareketlerinin işaretleri görünmeye başlanmıştır. Örneğin Aralık 1957'de "Dokuz Subay Olayı" ortaya çıkmıştır. Binbaşı Samet Kuşçu, İstanbul Milletvekili Mithat Perin'e Albay İlhami Barut ve ordudaki dokuz subayın darbe hazırlığı içinde olduğunu bildirmiş, ancak adı geçen subaylar delil yetersizliğinden serbest kalırken, darbe hazırlığı içinde olanları ihbar eden Samet Kuşçu mahkûm edilmiştir[63].

Bu arada Türkiye'nin içerde gerçekleştirdiği ve de planladığı iktisadi faaliyetleri ABD'yi de çok yakından ilgilendirmiştir. DP döneminde Türkiye'nin bir tarım ülkesi olarak kalması, hammadde kaynağı ve ortak pazar olması istenirken, sanayileşme adına önemli adımlar atılması, Amerika tarafından endişe verici bulunmuştur. Gelişmeler karşısında 1959'da Amerika'dan istenen ek yardım konusunda olumlu cevap alınamaması ve hatta yardım ve kredi kısıtlamasına

---

[60]Karpat, Türk Siyasi…, s.105; 1957 seçimleri için bkz. Hakkı Uyar, **Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017, ss.217-258.

[61] Şaban İba, **Milli Güvenlik Devleti**, Çiviyazıları Yayın., İstanbul, 1998, s.50.

[62]**TÜİK**, s.25.

[63]Adnan Çelikoğlu, **Bir Darbeci Subayın Anıları 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası**, (Yayına Hazırlayan: Ergin Konuksever), 2. Baskı, YKY Yayınları, İstanbul, 2017, ss.86-97; Sinan Onuş, **Parola: İnkılap 27 Mayıs'ı Yapanlar Anlatıyor**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, ss.28-31.

gidilmesi karşısında, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun, SSCB ve Hindistan ile ekonomik işbirliği görüşmeleri yapmaya girişmesi Amerika'yı rahatsız etmiştir[64]. Ülke içinde patlak veren hayat pahalılığı, askerin geçinememekten dert yanması, askerin eskiden olduğu gibi itibar görememesi[65] gibi durumlar darbeye giden süreci hızlandırmıştır.

Ülke içinde siyasi kutuplaşmalar ortamı gererken, Başbakan Menderes, CHP'nin iktidar karşısında HP (Hürriyet Partis) ve CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) ile birleşmesini "haçlı ittifakı" olarak niteleyip, bu birlikteliğe karşı Vatan Cephesi kurulacağını ilan etmiştir. Dahası 1959 yılında İsmet İnönü'nün seçim gezilerinde yaşanan olumsuz olaylar, havayı daha da gerginleştirmiştir[66].

DP'nin 12 Nisan 1960'ta Tahkikat Komisyonu kurması[67] adeta yangına benzin dökme etkisi yaratmıştır. Tahkikat Komisyonu'nun kurulması bir nevi muhaliflerin de elini güçlendirmiştir. Komisyonun meşru olmadığını savunan gruplar muhalefetlerini daha da şiddetlendirmişlerdir. Şiddetli tartışmaların içerisinde CHP'nin faaliyetlerini incelemek için Tahkikat Komisyonu, 18 Nisan'da tam yetki ile kurulmuştur. Komisyon, muhalefetin kışkırtıcı faaliyetlerini denetleme ve adaletin üstünlüğünü sağlama görevini almıştır. Fakat komisyonun asıl amacının muhalefeti ve basını susturmak olduğunu belirten İnönü, *"…bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam."* diyerek tehlikeyi işaret etmiştir. Bu sözlerinden dolayı İnönü'ye 12 celse meclis faaliyetlerine katılmama yasağı getirilmiştir[68].

Tahkikat Komisyonu ve DP'yi protesto amaçlı birçok gösterinin sahnelenmeye başlaması ile çatışmalar daha da alevlenmiştir. CHP gençlik kolları gösterisi, 28 Nisan 1960'ta İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde[69] ve 29 Nisan

---

[64]Çetin Yetkin, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Yayınları, Konya, 2010, ss.63-64.

[65] Orhan Erkanlı, **Anılar-Sorunlar-Sorumlular**, Baha Matbaası, İstanbul, 1972, ss.8-9.

[66] Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Yayınevi, Ankara, 2003, ss.227-228; Vatan Cephesi ile alakalı daha geniş bilgi için bkz. Hakkı Uyar, **Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek: Vatan Cephesi**, Büke Yayınları, İzmir, 2001, ss.20-54.

[67]Yirmibeşoğlu, s.263; Cem Eroğlu, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 4. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2003, ss.243-245; Sedef Bulut, **Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu**, Akademik Bakış, Cilt 2, sayı 4, Ankara, 2009, ss.137-139.

[68]Mehmet Ali Birand, Can Dündar, v.d., **Demirkırat; Bir Demokrasinin Doğuşu**, Doğan Kitap, İstanbul, 1991, s.114.

[69] Orhan Erkanlı, **Askeri Demokrasi 1960-1980**, Güneş Yayınları, İstanbul, 1987, ss.17-32; Mükerrem Sarol, **Bilinmeyen Menderes 2**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2014, ss.376-384; CHP'nin 27 Mayıs ile alakalı durumu için bkz. Hakkı Uyar, **İki Darbe Arasında CHP 1960-1971**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017, ss.11-26; Öğrenci olaylarına karışanlardan biri olan Mehmet Barlas, o dönemde olayların abartıldığını Davut Dursun'a açıklamıştır. Bkz. Dursun, 27 Mayıs**…**ss.63-64; CHP'nin sokak olaylarında rolü olup olmadığı tartışma konusuyken, 14'lerden Ahmet Er, Orhan Erkanlı'nın odasında CHP milletvekillerinin Erkanlı'ya gençleri birbirine nasıl kırdırdıklarını anlattıklarını

1960'ta Ankara Üniversitesinde olayların başlamasına sebep olmuştur. İki ilde sıkıyönetim ilan edilmesine rağmen baskılar, ayaklanmayı gittikçe alevlendirmiş ve polisin müdahalesi esnasında Turan Emeksiz[70] adlı bir öğrenci, seken bir kurşun sonucu hayatını kaybetmiştir. 555K (5. ayın 5'inde saat 5'te Kızılay'da toplanma parolası) olayında Menderes arabasından inerek göstericilere tepkide bulunmuştur[71]. Olaylar akşam saatlerine kadar sürmüş, hadisenin haber ve fotoğraflarını yayınlayan iktidarın yayın organı Zafer gazetesi bile 14 Mayıs'a kadar kapatılmıştır[72]. 21 Mayıs 1960'ta Harbiye öğrencileri başlarında subaylar olduğu halde sessiz bir yürüyüş yapmıştır[73].

Darbe hazırlıkları ise çok önceden başlamıştır. Cemal Madanoğlu ve Talat Aydemir'in başını çektiği gruplar, askeri etkilemek için ciddi hazırlıklar yapmıştır[74]. Buna karşılık Menderes kendisine darbe yapılacağına ihtimal vermemiştir. Zira gittiği yerlerde halkın büyük ilgisini görmüş, Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun ve üst düzey komutanları, kendisine bağlılıklarını belirtmişlerdir[75]. Darbe hazırlıklarını tamamlayan cuntacılar, 27 Mayıs gecesi düğmeye basarak harekete geçmişlerdir. Saat 03:30'da Harp Okulu öğrencileri, piyade, süvari ve komandolar, Ankara'da kritik bölgeleri işgal ederken, iktidar yanlısı askerden hiçbir tepki gelmemiş, kan dökülmeden, olay çıkmadan darbe gerçekleşmiştir. Celal Bayar ve DP milletvekilleri tek tek tutuklanarak Harp Okuluna götürülmüşlerdir[76].

27 Mayıs'ın ertesi günü ihtilalciler, Cemal Gürsel'in önerisi ile alt düzey subaylar birliklerine gitmiş, profesörlerden oluşan heyet tarafından Geçici Anayasa

---

hatıralarında yazmıştır. Bkz. Ahmet Er, **Hâtıralarım ve Hayatım**, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2007, ss.62-63; Öğrenci olaylarında çok sayıda kişinin öldüğü dedikoduları için bkz. Fikri Akyüz, Ahmet Yaşar Akkaya, **Kışkırtan Tapeler**, Truva Yayınları, İstanbul, 2015, ss.27-28; CHP'nin darbe öncesi faaliyetleri için ayrıca bkz. Demirel, ss.328-343.

[70]Tanzer Sülker Yılmaz, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, s.84.

[71]Sunay, s.113; Avni Alevli, **Hürriyet İçin, 27 Mayıs 1960 Devrimi**, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1960, ss.120-130.

[72]Bulut, ss.139-140.

[73]Sıtkı Ulay, **Harbiye Silah Başına**, Kitapçılık Ticaret Yayın, İstanbul, 1968, ss.77-79; Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran, **Yüzyıllardır Harbiye**, Doğan Kitap, İstanbul, 2009, ss.112-121

[74]Suavi Aydın-Yüksel Taşkın, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.61; Cemal Madanoğlu, ABD'nin darbeden sonra olaya müdahil olarak ordunun içine girdiğini belirtmiştir. Bkz. Halim Tugay Madanoğlu (Der.), **Korgeneral Cemal Madanoğlu'nun Anıları**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2019, ss.314-315.

[75]Müslüm İnce, **Darbeler ve Demokrasi- Öncesi ve Sonrasıyla 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.103.

[76]Levend Ünsaldı, **Türkiye'de Asker ve Siyaset**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008, s.69; 27 Mayıs ve Türkiye'deki diğer askeri müdahalelerde okunan bildiriler birbirlerine benzer mahiyette olmuşlardır. Bkz. Nurettin Gülmez, "Türkiye'de Darbe ve Muhtıra Bildirilerinde Kullanılan Konular", **Uluslararası Darbe Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt:3, (Ed., Mustafa Aslan, Ramazan Kemal Haykıran), Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, 2017, ss.1122-1123.

ve Milli Birlik Komitesi'nin varlığının yasal çerçeveye oturtulması sağlanmıştır[77]. Komite içinde çıkan mücadele neticesinde ise bölünmelere çıkmıştır. Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı ve Alparslan Türkeş gibi isimlerin başını çektiği grup, 14'ler ismi ile tasfiye edilmiş ve yurt dışına sürülmüşlerdir[78]. Alparslan Türkeş'e göre 13 Kasım tasfiyesi bir ihanet hareketidir[79].

MBK, varlığını sürdürebilmek, geleceğini güvenceye alabilmek için 27 Mayıs ruhuna muhalif askerlerin ordudan ilişiğini 2 Ağustos 1960'da kesmiştir. EMİNSU (Emekli İnkılâp Subayları Derneği) Olayı[80] olarak adlandırılan tasfiyelerde, Ağustos 1960'tan Şubat 1961'e kadar 235 general ve amiral ile beş bin kadar subay emekli edilmiştir[81]. Aynı sene yirmi sekizi ordinaryüs profesör olmak üzere birçok öğretim üyesi görevden atılmışlardır. "147'ler Olayı" olarak bilinen yüz kırk yedi akademisyenin görevden alınma nedenleri, DP'ye yakın olmaları, üniversitelerdeki bilimsel yetersizlik ve hatta masonluk ve komünistlik iddiaları olmuştur[82].

Darbe sonrasında askerler arasında çeşitli gruplaşmalar olurken, Faruk Güventürk, Faruk Gürler, Suat Aktulga, Refik Tulga gibi isimler Silahlı Kuvvetler Birliği adlı bir komite kurarak askeri denetimi sağlamlaştırmak istemişlerdir[83].

Darbeden sonra DP'lilerin Yassıada Mahkemesi yargılamaları 14 Ekim 1960'ta başlamıştır. DP'li beş yüz doksan iki sanık hakkında açılan on dokuz davadan üçü ağır ceza, yedisi siyasi, dokuzu suistimal kapsamında ele alınmıştır[84]. Mahkeme

---

[77]Ahmad, ss.174-175.

[78]Erkanlı, ss.224-225; Erdoğan Örtülü, **Üç İhtilâlin Hikâyesi 13 Kasım – 22 Şubat – 21 Mayıs**, 2. Baskı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1966, ss.48-66; 27 Mayıs sonrası MBK içindeki mücadele için bkz. Levent Börklüoğlu, "27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi ve Silahlı Kuvvetler Birliği", **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Aralık 2017, ss.17-25.

[79]Alparslan Türkeş, **27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler**, Işık Yayınevi, 1977, s.101; Alparslan Türkeş'in CIA üyesi Ruzi Nazar ile yakın arkadaş olduğu ve ABD'nin 27 Mayıs Darbesi ile alakası olmadığı Ruzi Nazar tarafından iddia edilir. Bkz. Enver Altaylı, **Ruzi Nazar: CIA'nın Türk Casusu**, 6. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2016, s.346-358; CIA'nın bir kısım belgelerine dayanarak 27 Mayıs darbesinin olacağından ABD'nin haberi olmadığını yazan bir yayın için bkz. Bayram Akça, Sinan Kıyanç, "CIA ve 27 Mayıs 1960 Darbesi", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl:11, Sayı: XXXVI, Ekim 2018, s.559.

[80]V. Murat Tulga, **27 Mayıs'tan Balyoz'a, Babadan Oğula Bir Mağduriyet Hikâyesi**, Tanyeri Kitap Yayıncılık, Ankara, 2013, s.16.

[81] Seçil Karal AKGÜN, "Ellinci Yılına Yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış", **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 43, Bahar 2009, ss. 431-432.

[82]Kurtul Altuğ, **27 Mayıstan 12 Marta**, Koza Yayınları, İstanbul, 1976, ss.87-88.

[83] **Türkiye Büyük Millet Meclisi "Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis araştırması Raporu**, Cilt: 2, 2012, s. 313; Sialhlı Kuvvetler Birliği için ayrıca bkz. Sadık Göksu, **Darbeler, "Demirkıratlar ve 27 Mayıs**, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1992, ss.166-187.

[84]İbrahim Sertkaya, **Adnan Menderes**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008, ss.282-283; Yassıada davaları ve idamlar için bkz. Rasih Nuri İleri, **27 Mayıs Menderes'in Dramı**, Yalçın Yayınları,

sanıklara ceza yağdırırken, Celal Bayar'ın idam cezası[85] yaş haddinden müebbede çevrilmiş, Fatin Rüştü Zorlu[86] ve Hasan Polatkan 16 Eylül sabahı, Adnan Menderes ise 17 Eylül öğle vakti idam edilmişlerdir[87]. İdam cezası alan on bir kişinin cezası oy çokluğu ile MBK tarafından müebbet hapse çevrilmiştir. Otuz bir kişiye müebbet, dört yüz iki kişiye iki yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası verilirken, yüz yirmi üç kişi beraat etmiştir[88]. Darbe sonrasında oluşturulan 1961 Anayasasında TSK'nın İç Hizmet Kanunu'nun 35 ve 36. maddelerinde değişiklik yapılarak askerin görevi tanımlanmıştır. Ülkeyi korumak ve kollamak ibaresinin askerin darbe yapmasına imkan sağladığına inanılmıştır[89] ki bu tarihten sonra Türkiye'de ortalama her on yılda bir askeri darbe yaşanmıştır.

1.2. 27 MAYIS 1960 DARBESİ ÖNCESİ GELİŞMELER

1.2.1. ABD Basınında Tahkikat Komisyonu

ABD basınında Nisan 1960 tarihine kadar Türkiye ve Menderes ile alakalı önemli bir haber görülmezken, nisan ayı ile beraber Türkiye ve Menderes ile alakalı haber ve yorumlarda hızlı bir artış görülmektedir. Nisan ayı ile beraber Türkiye'deki olayların farklı bir boyut kazanması ile ABD basınının Türkiye ile alakalı gündemi ve tavrı da gelişmelere bağlı olarak farklılaşmaya başlamıştır.

İstanbul, 1986, ss.16-116; Taşkın Tuna, **Adnan Menderes'in Günlüğü**, Şule Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2016, ss.329-389; Altemur Kılıç, **Kılıç'tan Kılıç'a Bir Dönemin Tanığı**, 3.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005, ss.212-226.

[85]Talat Aras, **Yassıada Don Davası, Cımbız Davası, Köpek Davası**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2009, ss.76-86.

[86] Rasim Koç, **İdam Sehpasındaki Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu**, Kopernik Kitap, İstanbul, 2018, ss.314-320.

[87]Süleyman Yeşilyurt, **İhtilalcı ve Muhtıracı Paşalar-Son Muhtıracı Büyükanıt Paşanın Sabetaycılığı Artık Sır Değil**, Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2008, s.21;Erdal Şen, **Belgelerin Dilinden Yassıada'nın Karakutusu**, Zaman Kitap, İstanbul, 2007, ss.151-173; İdamlar karşısındaki tutumlar için bkz. Prof. Rıfkı Salim Burçak, **İdamların İç Yüzü (A. Menderes, F. R. Zorlu, H. Polatkan),** Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1997, s.76-119; Yassıada ve Menderes ile ilgili geniş bilgi için bkz.: Mithat Perin, **Yassıada infazların İçyüzü**, M. Çevik Matbaası, İstanbul, 1970, ss.14-417; Hüseyin Yürük, **27 Mayıs Darbe Esaret ve Ölüm Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi**, Okul Yayınları, İstanbul, 2004, ss.147-341.

[88]**Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 1, 2012, s. 283; Aytunç Altındal'ın iddiasına göre Celal Bayar, Papa Roncalli'in (Papa 23. John) tehdidi ile idam edilemediğini belirtmiştir. Celal Bayar, Roncalli'nin eski dostudur. Bkz. Aytunç Altındal, **Vatikan ve Tapınak Şövalyeleri**, Destek yayınları, İstanbul, 2018, ss.88-89; Yassıada Mahkemelerinin hukuki açıdan değerlendirilmesi için bkz. Osman Doğru, **27 Mayıs Rejimi (Bir Darbenin Hukuki Anatomisi),** İmge Kitapevi, Ankara, 1998, ss.132-232.

[89] Abdulvahap Akıncı, "Türkiye'de Askeri Vesayetin Tesisi ve Demokratikleşmeye Olan Etkisi", **Akademik İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2013, ss.97-98.

DP ve Menderes'in sonunu getiren en önemli olaylardan biri olan Tahkikat Komisyonu'nun kurulması The New York Times'ta yer bulmuştur. Gazete, on beş kişiden oluşan komisyonun CHP'nin yıkıcı, uygunsuz ve yasadışı faaliyetlerinin araştırılması amacıyla kurulduğunu belirtirken[90], bir gün sonraki sayısında mecliste yaşanan basın yasağı ve İnönü'nün sözleri yer almıştır. Gazete, İnönü'nün "*Eğer böyle devam ederseniz, sizi ben bile kurtaramayabilirim*" sözleri ve bu sözlerine karşı DP'lilerin büyük tepkisinden bahsetmiştir[91].

The New York Times, 23 Nisan tarihli "*Türkiye'nin Üstündeki Sessizlik Hayra Alamet Değil*" başlığı ile adeta yaklaşık bir ay sonra gerçekleşecek darbenin alarmını vermiştir. Evvela Tahkikat Komisyonu'nun olağanüstü gücü ve yasalara uygun olmayışı bilgisi verilmiştir. Gazete, birçok kişinin açıkça Türk ordusunun duruşunu konuştuğunu ve ordunun siyasetten uzak durma geleneğine, İnönü'ye karşı yapılan saldırılara, bazı askerlerin onun tarafını tutarak son verdiğine dikkat çekmiştir[92].

1.2.2. ABD Basınında Menderes – Khruschev Randevusu

Nisan ayı ile beraber Türkiye ile alakalı haber ve analizler ABD gazete ve dergilerinde sıkça yer almaya başlamıştır. 3 Nisan tarihli The New York Times, son beş ayda ABD'nin dünya siyasetinde önemli işler başardığını yazmıştır. Yazıda SSCB tehlikesine dikkat çekilip Amerikan süngüsünün Türkiye ile Yunanistan'ı kurtardığı ve ABD'nin yaptığı büyük işlerden birinin bu olduğu belirtilmiştir[93].

Soğuk Savaş döneminde dünya iki kutuplu hale getirilip, ABD tarafından SSCB en büyük düşman ilan edilmiş ve uzun bir süre ABD basınının birinci gündem maddesi SSCB olmuştur. Türkiye'nin SSCB'ye karşı bölgedeki en stratejik konumda olduğu, Amerikalı uzman görüşleri ile gazetelerde sürekli tekrarlanmıştır. Dönemin ABD gazetelerini takip eden birinin bu süreçte SSCB ile Türkiye'nin yakınlaştığı haberine inanması neredeyse imkânsız gibi görünürken, Adnan Menderes'in SSCB lideri Khruschev'in davetlisi olarak Moskova'ya gideceği haberi büyük önem arz etmiştir. ABD ve SSCB amansız bir soğuk savaş yaşarken ve Türkiye, ABD için olmazsa olmaz bir stratejik ortak iken, böyle bir ziyaretin gerçekleşecek olması ABD

---

[90] **The New York Times**, 19 Nisan 1960.
[91] **The New York Times**, 20 Nisan 1960.
[92] **The New York Times**, 23 Nisan 1960
[93] **The New York Times**, 03 Nisan1960.

basını için de şaşırtıcı olmuştur. Dahası Menderes'in temmuz ayında olası ziyaretinden sonra Kruschev'in iade-i ziyarette bulunacağı haberleri[94], meseleyi ABD için daha önemli bir hale getirmiştir.

1.2.3. ABD Basınında Türkiye'deki Öğrenci Olayları ve Güney Kore ile Karşılaştırılması (7 Aralık 1959 - 28 Nisan 1960)

ABD basını, Güney Kore olayları ve Türkiye'deki olaylar arasında sürekli bir paralellik kurarak iki ülkedeki gelişmeleri kıyaslayıp beraber işlemiştir. The New York Times, "*Yeni Demokrasiler*" başlığı ile verdiği haberde demokrasilerin zamanla olgunlaştığını belirterek, kendi demokrasilerinin köklü olduğuna dikkat çekerken, daha geç tarihlerde Batı tarzı demokrasiye geçiş yapan Güney Kore ve Türkiye gibi ülkelerden kardeş demokrasiler şeklinde bahsetmiştir. Haberde, komünist ve faşist rejimlerin tehlikesine dikkat çekildikten sonra, dünyada demokrasiye geçişte başarısız olup darbe ile devrilen yönetimlerden bahsedilmiş ve Türkiye'nin de basın ve siyasi faaliyetleri yasaklayarak kararsız bir aşamaya girdiğine dikkat çekilmiştir[95].

Resim 1: 8 Mayıs tarihli The New York Times'ta Ulus'taki karikatür kullanılarak Türkiye'deki basının durumu anlatılmaya çalışılmıştır.

Güney Kore lideri Syngman Rhee'nin yolsuzluklara karıştığı, diktatörce bir yönetim sergilediği iddiaları ile öğrenci protestolarına maruz kalması, onun devrilmesiyle sonuçlanırken, ABD basınında Rhee'nin durumu ile Menderes'in durumu arasında paralellik kurulmuştur. 25 Nisan tarihli The New York Times'ın

[94] **Chicago Tribune**, 12 Nisan 1960; **The New York Times**, 12-13 Nisan 1960; Mehmet Arif Demirer, Fatin Rüştü Zorlu'nun Moskova ile ilişkileri başlatıp geliştirmek için ABD'den izinsiz olarak görüşmeler ayarladığını Zorlu'nun çıklamalarına dayanarak yazmıştır. Bkz. Mehmet Arif Demirer, **27 Mayıs Masallar ve Gerçekler**, Toplumsal Yayıncılık, İstanbul, 2012, ss. 620-621.
[95] **The New York Times**, 24 Nisan 1960.

haberinde, Güney Kore'deki Syngman Rhee'nin başına gelenlerin, Menderes'in durumu ile paralellik arz ettiği belirtilmiştir. Türkiye'den daha güvenilir bir müttefikimiz yok diyen The New York Times, "*Atatürk'ün devriminden bu yana ilk defa ordudaki siyasi muhalefet dikkate alınmalı*"[96] diyerek ordunun darbe yapabileceğine işaret etmiştir.

28 Nisan'da başlayan öğrenci olayları, yoğun bir şekilde ABD basınında yer almıştır. Olaylar anlatılırken, sürekli Güney Kore'ye atıf yapılarak iki ülkede yaşananlar arasında benzerlik kurulmuştur. 28-29 Nisan'da çıkan gazeteler, olayları "*Türkiye'nin Başkentinde Ayaklanmalar Çıkıyor*[97]", "*Öğrenci Ayaklanmalarından Sonra Türkiye'de Sıkı Yönetim İlan Edildi*[98]", "*Gençler, Türkiye'de Ayaklanmaları Yaymak İçin Sıkı Yönetimi İhlal Ediyor*[99]", "*Ayaklanmalardan Sonra Türkiye'ye Sıkı Yönetim Geliyor*[100]", "*Türkiye'deki Ayaklanmalarda 4 Kişi Öldü*[101]" başlıkları ile duyurmuşlardır.

Port Huron Times Herald, öğrenci olaylarını ve ölümleri anlatmış ve Güney Kore ile Türkiye'nin benzer şekilde komünist dünyanın sınırında olduklarına ve iki ülke liderinin benzer bir muhalefetle karşı karşıya kaldıklarına işaret etmiştir. Syngman Rhee'nin son dönemlerde otoriter olmaya başlaması ile yerinden olduğunu belirten gazete, Menderes'in de benzer bir yolda olduğunu iddia etmiştir. Gazete, Türk öğrencilerinin S. Rhee'yi deviren Güney Kore öğrencilerini öven sloganlar atarak yürüyüş yaptıklarını yazmıştır[102].

Menderes'in sanayi ile alakalı plan ve harcamalarından rahatsız olan Washington ve ABD basını bu durumu defalarca tekrar etmişlerdir. The Times Record ve The Arizona Daily Star, "*Türkiye'nin Diktatörü Adnan Menderes*" başlığı ile duyurdukları haberde, Menderes'in Türkiye için çok önemli ekonomik atılımlar yaptığını, fakat 1957'den sonra bozulan ekonomiye rağmen yatırımları durdurmadığını ve bununla beraber diktatörce bir yönetim sergilemeye başladığını yazmıştır. Haberde, "*Türkiye'nin gelişim programına kaç torba çimento gittiğini veya inşaat denetmeninin telefonunu öğrenmek istiyorsanız Başbakan Adnan*

---

[96] **The New York Times**, 25 Nisan 1960; 25 Nisan tarihli bir diğer gazete Menderes'in Amerikalı Calex Oil Corporation ile müşterek 26.000.000 dolarlık petrol rafinerisinin temelini İzmir-Ankara arasında attığını yazmıştır. Bkz. **The Indianapolis Star**, 25 Nisan 1960.
[97] **The Abilene Reporter News**, 28 Nisan 1960.
[98] **The Times Record**, 28 Nisan 1960.
[99] **The Daily Telegram**, 29 Nisan 1960.
[100]**The Bryan Daily Eagle** , 28 Nisan 1960.
[101] **Plainfield Courier News**, 28 Nisan 1960.
[102] **Port Huron Times Hearld**, 28 Nisan 1960.

Menderes'i arayın" denilerek alaycı bir giriş yapılmış ve devamında Menderes'in tehlikeli bir yola girdiği belirtilmiştir[103].

Türkiye'de son yıllarda maddi anlamda sıkıntılar yaşansa da öğrenci isyanlarının Tahkikat Komisyonu ile başlamasına çok şaşıran The New York Times, DP'nin üniversite ve eğitime büyük yatırım yaptığını ama buna karşılık isyanın bu alandan başlamasının beklenmedik bir durum olduğunu yazmıştır. Menderes'in diktatörce bir yönetim sergilemeye başladığı, basının susturulması ve siyasi yasaklar örneği üzerinden anlatılırken, Türkiye'nin ABD için çok önemli bir konumda olduğuna dikkat çekilmiştir. Menderes'in bir erken seçim planı olduğu ile ilgili konuşmaları olduğunu belirten gazete, ABD'nin Türkiye'ye 1959 Haziran'ından bu yana 1.489.800.000 doları askeri ve 724.000.000 doları ekonomik olmak üzere toplam 2.213.800.000 dolar yardım yaptığını duyurmuştur. Gazete, İstanbul'da yapılacak NATO toplantısı öncesi bu tarz olayların yaşanmasını utanç verici olarak nitelendirmiştir. The New York Times, aynı sayısında Fatin Rüştü Zorlu'nun Sovyet baskısı ve yıkımından bahsetmeyişini, Menderes'in temmuz ayında Moskova'ya gerçekleştireceği ziyarete bağlamıştır[104].

28 Nisan öğrenci olayları, olayların çıkış noktası ve Güney Kore ile benzerlik konusu 29 ve 30 Nisan tarihli ABD gazetelerinin çoğunda haber yapılmıştır. İstanbul ve Ankara'da öğrencilerin Güney Kore öğrencileri gibi ayaklandığı, Türkiye'nin NATO ve ABD için önemli bir konumda olduğu ve Menderes'in baskıcı bir yönetim sergilemeye başladığı birçok gazetede tekrar tekrar benzer şekilde haber yapılmıştır. Gazeteler, olaylarda ölen öğrenci sayısı hakkında farklı rakamlar vermişlerdir[105].

The New York Times, Adnan Menderes'in öğrencilere karşı takındığı tavırdan Washington'un rahatsızlık duyduğunu yazmıştır. Gazete, ayrıca Menderes'in ocak ayından beri erken seçimi düşünmeye başladığının bilinir hale geldiğini bildirmiştir[106]. The Washington Post, Adnan Menderes'in gaddar bir adam olan S. Rhee'ye benzemeye başladığını ve ABD'nin bu durumdan memnun olmadığını belirtirken,[107] Los Angeles Times Adnan Menderes'in sanayileşme anlamında arsız ve çoğu zaman da acımasız bir siyaset takip etmekte elinden geleni

---

[103] **The Times Record**, 29 Nisan 1960; **The Arizona Daily Star**, 29 Nisan 1960.
[104] **The New York Times**, 29 Nisan 1960.
[105] **The Palladium Item**, 29 Nisan 1960; **Chicago Tribune**, 29 Nisan 1960; **Star Tribune**, 29 Nisan 1960; **Daily Press**, 29 Nisan 1960; **The Times Herald**, 29 Nisan 1960; **The Daily Courier**, 29 Nisan 1960, **The Bryan Daily Eagle**, 29 Nisan 1960; **Binghamton Press**, 29 Nisan 1960; **Plainfield Courier News**, 29 Nisan 1960; **The Kansas City Times**, 30 Nisan 1960.
[106] **The New York Times**, 30 Nisan 1960.
[107] **The Washington Post,** 30 Nisan 1960.

yaptığına ve bu nedenle ekonominin bozulduğuna dikkat çekmiştir. Gazete, olayların ABD için kritik bir döneme denk gelmesini üzücü bir durum olarak nitelendirmiştir. Gazetenin Türkiye'nin durumu ile alakalı yaptığı analizin bir kısmı diğer gazetlerde de sık sık tekrarlanmıştır:

"*…Menderes hükümetine karşı gittikçe büyüyen memnuniyetsizlik, kati şekilde, dar, dahili bir karaktere sahip; üç aşağı beş yukarı Kore'dekini andırıyor. Burada da yine, Meclis'te sahip olduğu ezici çoğunluğun keyfini çıkaran ve güçlü bir muhalefete karşı savaşan, otoriter bir rejim var ve bu rejim sık sık, anayasaya uygun olan, meclisteki muhalefetine yönelik temel hoşgörü ve nezaket sınırlarını aşıyor. Kore'deki Syngman Rhee gibi, Türkiye'de de Adnan Menderes, ülkesini askeri ve ekonomik olarak güçlü şekilde düzenleme ihtiyacı için siyasi açıdan göz önünde tutulması gereken diğer tüm değerleri kurban etti. ABD ile olan ittifak, halledilmesi gereken ilk maddeydi. Menderes ülkenin endüstrileşmesi için arsız ve çoğu zaman da acımasız bir siyaset takip etmekte elinden geleni yaptı. Böyle davranarak kaynaklarını kırılma noktasına kadar vergilendirdi ve sonuçta ona karşı olan memnuniyetsizlik çarçabuk büyüdü. Muhalefet, Meclis'te sesini yükseltince, hükümeti eleştirenlerin "konuşma süreleri kısaltıldı," yani siyasi hayattan uzaklaştırıldılar. Basın, herkesin bildiği bu şikayetleri dile getirmeyi denediğinde susturuldu ve gazeteciler işlerinden atıldılar ve hapsedildiler. Hükümetin bu keyfiliğine bir örnek, önde gelen ve zeki bir haberci olan 72 yaşındaki Ahmet Emin Yalman'ın tutuklanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Kore, Japonya ve Türkiye'deki öğrencilerin önderliğinde gerçekleşen ayaklanmalar, anlaşılması basit ama hakkında hüküm vermesi zor. Tüm bunların, bu üç sorunlu ülkeyle de özellikle dost olan ABD'ye karşı komünist kışkırtmaların artmakta olduğu bir döneme denk gelmeleri, insanı hayıflandırıyor*[108]."

Öğrenci olayları ve iç kargaşa, ABD gazetelerinin tümünde darbeye kadar Türkiye ile alakalı konularda birinci gündem maddesi olarak görülmektedir. The Philadelpia Inquirer, öğrenci olaylarını aktarırken, Menderes'in Türkiye için önemli icraatlara imza attığını belirtmiştir. Gazete, cesur bir hareketle yabancı girişimcilerin ülkede yatırım yapmasını sağlayan Menderes'in ABD yardımını alarak traktör ithal edip tarımı geliştirdiğini yazmıştır. Menderes'in diğer icraatları yeni kömür ve cevher madenleri, şeker pancarı fabrikaları, tekstil ve çelik imalathaneleri açmak,

[108] **The Los Angeles Times**, 29 Nisan 1960.

devasa barajlar kurmak, otoyollar ve enerji hatları yapmak ve sulama projelerini hayata geçirmek şeklinde sıralanmıştır. Bununla beraber sulamanın on kat arttığını belirten gazete, 1953'te Türkiye'nin buğday ihraç eden bir ülke haline geldiğini belirtmiştir. Aynı haberde Menderes'in 1957'den sonra harcamalar konusunda yaptıklarından dolayı enflasyonun arttığı, buna rağmen ülkede öğrencilerin ayaklanmasına karşı halkın tepkisiz olduğu ifade edilmiştir[109].

30 Nisan tarihli ABD basını, özellikle CENTO ve NATO toplantılarına denk gelen gösterilerin toplantıya katılanların canını sıktığını yazmıştır. CENTO toplantısı İran'da, NATO toplantısı ise Türkiye'de olmuşken, Menderes, gösteriler nedeniyle CENTO toplantısına gidemediğini iddia etmiştir. The New York Times, Güney Kore ve Türkiye'nin komünist dünyasının sınırında olan kaleler olduğunu ve yakın geleceğin anahtarının Türkiye'nin muhteşem ordusunun elinde olduğunu belirterek gelecekte orduya büyük iş düşeceğinin işaretini vermiştir. Gazete, daha sonra, CENTO ve NATO toplantılarına değinmiştir. Gazeteye göre Türkiye, iki organizasyon arasında, tekerleğin yerinden çıkmasını engelleyen bir vida görevini görmektedir. Bununla beraber, Türkiye ve Güney Kore'deki olayların çıkış sebebini birbirine benzer nedenler olarak gören The New Tork Times, ABD'nin Güney Kore'ye müdahale etmediği gibi Türkiye için de sadece en iyi şeyin olmasını umut edebileceğini belirtmiştir[110]. Tabi SSCB'ye karşı bütün gücü ile mücadele eden ABD'nin en önemli kale olarak gördüğü Türkiye'deki durum için eli kolu bağlı olarak bekleyeceğini düşünmek ilerleyen yazılarda da ifade edileceği gibi mümkün değildir.

ABD basınında ölen öğrenciler ile alakalı haberler de sık sık haber yapılmıştır. Yazılanlara göre Türkiye'deki olaylarda ölen öğrencilerin on bir, kayıpların da kırk kişi kadar olduğu iddia edilirken, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı iddiaları gerçek dışı bulmuştur. Chicago Tribune, bu farklara dikkat çektikten sonra gösterilerin, öğrenciler ile sınırlı kaldığını eklemiştir[111]. Star Tribune ise sadece İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin gösteri yaparken, halktan küçük bir grubun onlara destek verdiğini yazmıştır. Gazete, orta direk Türk halkının yıllardan beri hiç olmadığı kadar müreffeh olmasından dolayı, Menderes'e karşı gösterilere

[109] **The Philadelphia Inquirer**, 29 Nisan 1960.
[110] **The New York Times**, 30 Nisan 1960.
[111] **Chicago Tribune**, 30 Nisan 1960.

katılmadığını belirtmiştir[112]. The Los Angeles Times, halkın tepkisiz olduğunu söylerken, askerin öğrencilere karşı şiddet kullanmamasına dikkat çekmiştir[113].

NATO toplantısına az bir süre kala öğrencilerin giderek şiddetlenen gösterileri gazetelerde yer alırken,[114] The Washington Post, Menderes yüzünden çatışmaların İstanbul, Ankara ve İzmir'de devam ettiğini ama askerin Ankara ve İstanbul'da öğrencilere karşı güç kullanmaya karşı isteksiz olduğunu yazmıştır. Gazete, öğrencilerin "Hürriyet", "Kahrolsun polis", ve "Ordu çok yaşa", sloganlarını attığını ama halkın yaşadığı refah nedeniyle Menderes'e karşı bir tepkide bulunmadığını belirtmiştir. Haberde, Güney Kore'de halkın öğrencilere destek vererek S. Rhee'yi devirdiği, fakat Türkiye'de sadece öğrencilerin, Menderes'e karşı sokağa döküldüğüne dikkat çekilmiştir. Yine ABD'nin Güney Kore'nin bağımsızlığına kefil olarak askeri ve mali anlamda onu çok desteklediği halde, Türkiye'ye karşı ABD'nin askeri ve mali yardım yapma konusunda bir sorumluluğu olmadığı belirtilmiştir. Gazete, ABD'nin Menderes'e yapacağı reform çağrısının Menderes tarafından kesin olarak reddedileceğini iddia etmiştir[115].

1.2.4. Darbeye Adım Adım: ABD'nin Olaylara Müdahil Olup Olmaması Tartışmaları (1-26 Mayıs 1960)

NATO toplantısı için İstanbul'a gelen üye ülkelerin dışişleri bakanları, öğrenci olaylarına tanık olmuşlardır. NATO toplantısı ve öğrenci olaylarının aynı zamana denk gelmesine sık sık değinen ABD basını, bu durum karşısında müttefik temsilcilerinin utanç duyduklarını yazmıştır[116].

Öğrenci olayları, ABD basınında kavga ve silahlı çatışma olarak sunulmuş, olaylar hakkında hiçbir Batılı liderin tek söz etmediği ve olayları Türkiye'nin bir iç meselesi olarak gördüklerini belirten NATO yetkililerinin, bu durumdan utanç duydukları yazılmıştır. Associated Press kaynaklı gazeteler, yetkililerden birinin olayları görünce oluşan duruma karşı "*Pravda (SSCB gazetesi) ve Ruslar için ne*

---

[112] **Star Tribune**, 30 Nisan 1960.
[113] **The Los Angeles Times**, 30 Nisan 1960.
[114] **The Daily Chronicle**, 30 Nisan 1960; **Port Angeles Evening News**, 30 Nisan 1960; **Fitcburg Sentinel**, 30 Nisan 1960.
[115] **The Washington Post**, 30 Nisan 1960.
[116] **The Los Angeles Times**, 01 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 01 Mayıs 1960;**The Bryan Daily Eagle**, 01 Mayıs 1960.

büyük hediye," şeklinde tepkide bulunduğunu bildirmişlerdir[117]. Gazetelerin genel kanaati, Türkiye'deki olayların SSCB'nin işine geldiği, ABD ve NATO için ise bu durumun tehlikeli olduğu yönündedir.

1 Mayıs tarihli The New York Times, Türkiye ile alakalı bu tarihe kadarki en geniş yayınlarından bir tanesini yapmıştır. Güney Kore ve dünyadaki diğer diktatör ve diktatörlüğe doğru giden yönetimleri analiz eden gazete, ABD'nin bu noktada nasıl bir tavır takınması gerektiğinin cevabını aramıştır. Gazete, Türkiye'nin SSCB karşısında ABD için çok önemli olduğunu belirttikten sonra, Türk ordusunun, ABD için büyük bir maliyet oluşturduğunu ve dahası Menderes'in modernizasyon ve sanayileşme programının aşırı masraflı olduğunu yazmıştır. Türkiye'deki durumun ABD'yi endişelendirdiği, ABD'nin Türkiye'ye olası bir müdahalesinin Türkiye'deki grupları rahatsız edeceği ve yaşanan olayların SSCB rejimine yarayabileceği haberde belirtilmiştir. ABD'nin Menderes ve ona benzer kişilere ne yapması gerektiği ve yapacaklarının olası sonuçları geniş bir şekilde tartışıldıktan sonra, ABD'nin en azından açıktan yapacağı bir müdahalesinin kötü sonuçlar doğuracağı fikri açık bir şekilde The New York Times tarafından kabul edilmiştir[118]. Kısacası ABD'nin Türkiye ve benzer ülkelerin iç işlerine müdahalesinin dolaylı veya doğrudan yapılması durumunda bunun en azından söz konusu ülke halklarının bilmemesine dikkat edilmesi gerektiği görüşü sık sık işlenmiştir. Açıktan bir müdahale veya tavsiye kesin olarak istenmiyorken, belki de bu yüzden darbe sonrası ABD gazetelerinde ve Türkiye'deki birçok kesim tarafından 27 Mayıs'ta ABD'nin rolü ve haberi yoktu ifadeleri kullanılmıştır.

ABD'nin özellikle Asya ülkelerine olan müdahalesi ve demokrasi anlamında sorun yaşayan ülkelerin durumu William J. Jorden tarafından bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve yazının sonunda ABD hükümetine özel bir tavsiyede bulunmuştur:

"Örneğin Türkiye'de Hükümetimiz tarafından yapılacak bazı hamleler, kan dökülmesine ya da dünyanın gözündeki saygıyı yitirmemize yol açabilir. Bir ülkedeki devlet adamı, finansal yönetimlerin ve kurumların değiştirilmesi önerisini sağlıklı ve kullanışlı olarak kabul edebilir. Başka biri ise böyle bir tavsiyeyi içişlere yersiz müdahale olarak değerlendirebilir.

[117] **The Philadelphia Inquirer**, 01 Mayıs 1960; **Democrat and Chronicle**, 01 Mayıs 1960; **Daily Press**, 01 Mayıs 1960; **Star Tribune**, 01 Mayıs 1960.
[118] **The New York Times**, 01 Mayıs 1960.

İşte burada sonu olmayan mücadeleyi ve diplomasi uzmanlığının büyüleyici yönüne tanıklık ediyoruz. Hedefler bir kere belirlendi mi, en küçük adımlarla olsa bile, o hedeflere ulaşmak için doğru yerde doğru şeyi yapmak ve söylemek diplomatlara kalıyor. Kore'de özellikle şanslı olduğumuz görülebilir. Ama bu Tokyo'dan Togo'ya kadar, meydana gelen olaylarda aynı niyetle hareket etmeye başlayacağız anlamına gelmiyor[119]."

John R. Gibson, The Wall Street Journal'de "*Diplomatlar Türkiye'de Açık Bir ABD Müdahalesinden Çekiniyorlar, Değişikliğin Gerekli Olup Olmadığı Konusunda Emin Değiller"* başlığıyla ilginç bir yazı kaleme almıştır. ABD'nin Türkiye'deki olaylara karışıp karışmaması ile ilgili yürütülen tartışmalar ile alakalı kanaate göre ABD, atacağı adımlarda son derece dikkatli olmalıdır. ABD tarafından yapılacak açıktan bir müdahalenin, orada pek hoş karşılanmayacağını ve ABD'de, yapılacak bir baskının, Türkiye'de konuşlanan 500 ila 1000 Amerikan askerinin dışarı atılmasıyla sonuçlanacağına inanan güçlü bir kesimin var olduğu belirtilmiştir. Dahası öğrenci ayaklanmalarının nüfusun tamamına yayılmış olmaması, ayrıca düşünülmesi gereken bir diğer önemli konu olarak gösterilmiştir. Diğer yandan pek çok ABD'li uzmanın siyasi bir devrimin ABD'nin yaptığı yardımı ciddi oranda arttırmasına yol açabilecek kadar büyük bir zarar verebileceğinden korktukları belirtilmiştir[120].

Haberin devamı çok daha ilginçtir. Dışişleri Bakanı Christian Harter'ın ikilemde olduğu belirtilirken, kendisi ve ABD Hükümeti'nin, Başbakan Menderes'in Türkiye üzerindeki sıkıyönetimini hafifletmesini oldukça şiddetli bir şekilde istediği, fakat Harter'ın iktidarın devrilmesine ABD'nin müdahalesi veya katkısı varmış gibi görünecek bir şey yapmak da istemediği belirtilmiştir. Bununla beraber haberde, ABD'li diplomatların sessizce Türkiye'deki sivil özgürlükler üzerindeki kısıtlamaları değiştirmeye çalıştıkları, yakın bir süre önce dışişleri bakanlığının, bir grup Türk gazetecisi ve radyocusunu – sözünü esirgemeyen muhalif yazarlar da dâhil olmak

---

[119] William J. Jorden, "In Washington: The Administration Seeks to Promote Democracy and Avoid Interference", **The New York Times**, 01 Mayıs 1960.

[120] John R. Gibson, "Diplomats Shy From Open U.S. Intervention In Turkey, Are Unsure of Need for Change", **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 1960; Nisan-Mayıs tarihli bir kısım ABD gazetelerinin Türkiye'deki olaylar ile alakalı yayını için bkz. Recep Murat Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri**, İleri Yayınları, İstanbul, 2016, ss.521-536..

üzere – ABD’ye getirip bu hükümetin ve basının nasıl işlediğini gösterdikleri aktarılmıştır[121].

Aynı yazıda ABD yardımına da dikkat çekilmiştir. ABD yardımı Türkiye’nin ekonomisinde halen büyük bir paya sahipken, 30 Haziranda sona eren 1959 mali yılında, 172 milyon dolar ekonomik yardım ve 117.8 milyon dolar da askeri yardım yapıldığı, bu yılın sonundaki rakamların muhtemelen daha düşük olacağı, bununla beraber Amerikalı planlamacıların ve uluslararası ekonomistlerin, Türkiye’nin mevcut ekonomi politikasındaki herhangi bir karışıklığın daha büyük bir ekonomik yardım ihtiyacını ortaya çıkaracağını düşündükleri belirtilmiştir. Yine bazılarının, Türkiye’deki yeni bir ekonomik krizin şimdiye kadar şiddetli şekilde Komünist karşıtı olan Türklerin yüzünü SSCB’ye çevireceğinden ve SSCB’nin bu durumdan faydalanacağından korktukları aktarılmıştır[122].

Geçmiş aylarda Türkiye’deki ABD asker ve havacıların, Türkiye’de çeşitli suçlarla itham edildiğine dikkat çeken Gibson, ABD Savunma Bakanlığı otoritelerinin, Dışişleri Bakanlığı ile olayların ciddiyeti üzerinde aynı fikirde olmadığını, yine de Dışişleri Bakanlığı’nın, bu olayların üzerine, Türkiye’ye yapılacak bir ABD müdahalesinin birçok Türk’ün canını sıkacağını düşündüğünü belirtmiştir[123].

2 Mayıs tarihli gazetelerin çoğu Menderes’in olayların çıkmasında muhalefeti suçladığını, NATO toplantısının yüz kadar yabancı gazeteci ve olaylar eşliğinde devam ettiğini yazmıştır[124]. Time ise İnönü ve Meclis’teki olayları anlatarak göstericilerin İnönü’ye olan desteğine değinmiştir[125]. Aynı tarihli The Washington Post, Londra’daki The Observer’in yazdıklarından bahsetmiştir. Gazetedeki bilgilere göre The Observer, ABD’nin Menderes’e kendini iktidarda tutmak için artık Amerikan’ın parasına güvenemeyeceğini söyleme riskine girmesi gerektiğini ve

---

[121] John R. Gibson,” Diplomats Shy From Open U.S. Intervention In Turkey, Are Unsure of Need for Change”, **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 1960; ABD’nin darbeden haberi olmadığını kısıtlı kaynaklara dayanarak belirten örnek bir yayın için bkz.Emre Feyzi Çolakoğlu, “Soğuk Savaş Dönemi Askeri Darbeler ve ABD: Türkiye ve Yunanistan Örnekleri”, **Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, s.80.

[122] John R. Gibson, “Diplomats Shy From Open U.S. Intervention In Turkey, Are Unsure of Need for Change”, **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 1960.

[123] John R. Gibson,” Diplomats Shy From Open U.S. Intervention In Turkey, Are Unsure of Need for Change”, **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 1960.

[124] **The Kansas City Times**, 02 Mayıs 1960; **The Indianapolis Star**, 02 Mayıs 1960; **Democrat and Chronicle**, 02 Mayıs 1960; **The Daily Courier**, 02 Mayıs 1960; **The New York Times**, 02 Mayıs 1960; **Port Huron Times Herald**, 02 Mayıs 1960; **Star Tribune**, 02 Mayıs 1960, **The Arizona Daily Star**, 02 Mayıs 1960.

[125] **Time**, 02 Mayıs 1960.

ABD'nin birkaç yıldan beri Menderes'i, ılımlı siyaset izlemeye ikna etmeye çalıştığını yazmıştır[126].

The Los Angeles Times'ta gelecekte Türkiye'de olacakaların anlaşılmasını sağlayabilecek önemli bir yazı neşredilmiştir. "*Özgürlük Ağacı'nın Altındaki Gölgeler*" başlıklı yazıda, ABD'nin kendini Güney Kore'den büyük bir zarafet ve bilgelikle akladığı ve artık en kritik anın geçtiği, ahlaki saygınlıklarının bundan fayda göreceğinin kuşkusuz olduğu C.L. Sulzburger tarafından iddia edilmiştir. Yazar, ABD'nin Türkiye'nin müttefiki olduğunu, Türkiye'nin Amerikan askeri harekâtlarını ve hava üslerini desteklediğini, Başbakan Menderes'in iktidarıyla, Türkiye'nin bazı hareketlerinin ABD tarafından onaylanmasa da bu ülke ile iyi ilişkiler dışında başka bir deneyimlerinin olmadığını belirtmiştir. Sulzburger, demokrasinin uzun süreden beri yabancı yönetimi altında ezilen (Kore'de olduğu gibi) ya da diktatörlükle yönetilmeye alışkın yerlerde (Türkiye'de olduğu gibi) gelişmesinin zor bir durum olduğunu ve eğer gerekirse, Türkiye gibi devletlerin yerel sorunlarına dâhil olmamalarının özenle yerine getirilmesi gereken bir görev olduğunu ifade etmiştir. Yazar, bunu yaparken aynı zamanda kendi çıkarlarına zarar verecek politik gelişmeleri de önlemeleri gerektiğini ve dahası hem Türkiye hem de Güney Kore'deki partilerin, ABD ile olan ittifaklarını onaylıyor olmalarının büyük bir şans olduğunu yazmıştır[127].

Sulzberger'in yazısının son paragrafı dikkat çekici ifadeler içermektedir: "*Bugün, diplomatik hedefleri bizimkilere paralel olduğu için filozofik açıdan tatmin olmayan rejimlerle uğraşmak zorundayız. Önümüzdeki on yıl için görevimiz, bu tip hükümetleri bizim demokrasi anlayışımıza uyacak biçimdekilerle kurnaz bir biçimde ılımlılaştırmak ya da değiştirmektir. Ama anlayışlı olan bu devrim, daha ölümcül bir diktatörlük olan komünizmin faydalanacağı bir fırsat ortaya çıkarmadan başarılmalıdır. Bu ince görev sonsuz bilgelik ve kısıtlama gerektiriyor. Kore ilk aşamadan başka bir şey değildi*"[128].

Sulzberger, hedef hükümetleri kurnazca ve sonsuz bir bilgelikle ABD menfaatlerine göre değiştirmek gerektirdiğini yazarken, sürecin başladığını ve gelecek on yıl boyunca ABD'nin bu görevi titizlikle yapması gerektiğini çok iyi

---

[126] **The Washington Post**, 02 Mayıs 1960.
[127] C.L. Sulzberger, "The Shadows Beneath the Tree of Liberty", **The New York Times**, 02 Mayıs 1960.
[128] C.L. Sulzberger, "The Shadows Beneath the Tree of Liberty", **The New York Times**, 02 Mayıs 1960.

açıklamıştır. Yapılacakların adeta olayda parmak izine rastlanılmadan meselenin halledilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu önemli paragraf, ABD'nin dünyada yaptığı operasyonların şu an bile tam anlaşılamamasını açıklar niteliktedir.

ABD basının Menderes için kullandığı diktatör sıfatı meseleyi anlamak için önemli bir ipucudur. ABD'nin diktatörce yönetimleri kabul etmediği ve dünyayı bu şekilde iki kutba ayırarak Türkiye'yi de demokratik rejimler sınıfına aldığı düşünülürse, Türkiye'nin başındaki kişiye diktatör diyen ABD gazetelerinin ifadeleri, çok büyük önem arz ediyor demektir. Zira Soğuk Savaş nedeniyle diktatörler SSCB safında, demokratikler ise ABD safında kabul görmüştür. 3 Mayıs 1960 tarihli The Washington Post, "*Diktatörün Başı Dertte*" başlığıyla Menderes'in baskıcı bir yönetim sergilediğini ve NATO ülkesi olan Türkiye'deki olayların endişe verici olduğunu yazmıştır[129]. ABD basınının diktatör ilan ettiği birine karşı ABD yönetiminin eli kolu bağlı durarak eskisi gibi Türkiye'ye destek vereceğini veya Menderes'in iktidarını kabul edeceğini düşünmek en azından bilgi eksikliğini gerektirir.

Birleşik Devletler Türkiye'deki Karışıklılara Müdahil Olmaktan Kaçınacak -Washington, Kore'de Olduğu Gibi Davranmayı Planlamıyor – Farlılıklardan Bahsedildi

Washington, 2 Mayıs – Birleşik Devletler Hükümeti'nin şu anda, Güney Kore'deki öğrenci ayaklanmalarında olduğunun aksine Türkiye'deki Hükümet-karşıtı gösterilere dahil olmak gibi bir niyeti yok. Türkiye'deki öğrenci gösterilerinin Birleşik Devletlere karşı bir düşmanlığı olmadığına dikkat çekmekten başka, Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin tavrı sadece "Yorum yok." oldu. Bakanlıktaki yetkililer bugün Güney Kore'deki ve Türkiye'deki olaylar arasında çok bariz benzerlikler olsa da çok daha önemli farklılıkların Birleşik Devletleri Türkiye'deki olaylara müdahale etmesini imkânsız hale getirdiğini açıkladı.

İki ülke arasındaki farklılıkları üç açıyla ortaya koydular: Demokratik durumlarının ne kadar farkında oldukları, Birleşik Devletlerle olan ilişkileri ve önde gelen siyasi liderlerinin karakterleri. Birleşik Devletlerin dikkat çekmiş olduğu Güney Kore'deki seçim yolsuzlukları ile Türkiye'de son zamanlarda meydana gelen olayların kıyaslanacak hiçbir yanının olmadığına işaret edildi. Öyle olsaydı bile,

[129] **The Washington Post**, 03 Mayıs 1960.

Dışişleri Bakanlığı zaten Türkiye'deki sivil özgürlüklerin durumuna veya basının özgürlüğüne dair yaptığı yorumlardan daha fazla bir şey söylemezdi.

Kore Savaşı'ndan beri Güney Kore ve Birleşik Devletler arasında oluşan ve gelişen özel bir ilişki, bir dereceye kadar Birleşik Devletlerin ahlaki sorumluluk duymasını sağladı. Hem askeri hem de ekonomik olarak, Güney Kore ulusunun varlığı Birleşik Devletlere bağlı. Fakat Türkiye'nin bu ülkeyle yakın bir müttefik olması ve büyük miktarlarda yardım alması ile birlikte Birleşik Devletlere olan bağlılığı (Kore'yle) kıyaslanamaz.

Menderes Oldukça İyi Bilgilendirilmiş Durumda

Başkan Syngman Rhee olaylardan ayrı ve muhalefetinin karakteri hakkında bilgisiz görünüyordu. Bu, Başbakan Adnan Menderes'in durumu için doğru değil. Sayın Menderes meydana gelen olaylar hakkında tam bir bilgiye sahip ve ana muhalefetin, eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün eski bir arkadaşı.

Bazı Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin özel olarak, hem General İnönü'nün hem de Başbakan Menderes'in, birbirlerine aşırı tepki gösterdiğini ve mevcut konumlarından çekilerek iç huzuru sağlayacaklarını umduklarını bildirdiler. Bu yetkililerin gözlemlediğine göre, General İnönü, hükümet karşıtı suçlamalarıyla ve dış politika da dâhil olmak üzere Türkiye politikalarının tamamen gözden geçirilmesini istemekle biraz ileri gitmiş olabilir. Bu yetkililer ayrıca, Başbakan Menderes'in gazeteleri toplatmak, normal siyasi faaliyetleri yasaklamak ve askıya almak gibi olağanüstü güçlere sahip, bir parlamento araştırma komisyonunun kurulmasıyla çok şiddetli bir şekilde saldırdığını düşünüyorlar.

Söylediklerine göre, ayaklanmaları başlatan son olay, General İnönü ve arkadaşlarının, hararetli bir tartışmanın olduğu geceden sonra Büyük Millet Meclisi'nden uzaklaştırılmaları idi. Bu yetkililerin düşüncelerine göre, İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirilen ve artık avukatların protestolarıyla desteklenen bu gösteriler, Başbakan Menderes'in katı önlemlerinin yeni bir muhalefet cephesi yarattığını ortaya koymakta.

Dışişleri Bakanlığı'nın bilgilendirmesine göre, Türkiye'deki olaylar ve gerilim bu gece azalıyor.

1958'den beri Türkiye'ye Birleşik Devletler ve uluslararası finans kuruluşları tarafından verilen 350.000.000 dolarlık dengeleme kredilerine ek olarak; Türkiye, Birleşik Devletler'den yıllık 120.000.000 dolarlık ekonomik destek alıyor. Bu

yardım ve göreceli tasarruf, Türk lirasının paha ve değerini dengeledi. 1959-1960 yılında Türkiye, büyük bir askeri yükün altından kalkabilmesi için ekonomik bir yardımdan oluşan 80.000.000 dolarlık "savunma yardımı"; Türk lirasıyla ödeyebileceği 35.000.000 dolarlık bir yardım ve 4.500.000 dolar teknik destek yardımı aldı.

Çerçeve Yazı-1: 3 Mayıs tarihli The New York Times'ta ABD müdahalesinin tartışıldığı örnek bir yazı[130].

3 Mayıs tarihli diğer ABD gazetelerinde de giderek artan Türkiye'deki gösteriler, NATO toplantısı ve muhalefetin tavrı haber yapılmıştır[131]. The New York Times'ta Jay Walz ise gözlemcilerin iddialarını kaleme almıştır. Bir iddiaya göre gösteriler yasaklanmasaydı, öğrenciler gösterilerini yaparak rahatlayacaklardı ve olaylar bu noktaya gelmeyecekti. Buna karşılık diğer bir iddiaya göre, eğer gösteriler yasaklanmasa Güney Kore'de Syngman Rhee'nin devrilmesi gibi Menderes de devrilebilirdi. Habere göre bazıları bu ateşin devam edeceğine inanmıştır[132].

The New York Times ve The Los Angeles Times'ta Menderes ve DP'nin muhalefetle yaşadığı sorunlar C. L. Sulzberger tarafından Menderes ile yapılan röportaj aracılığıyla anlatılmıştır. Menderes'in çok cüretkâr bir hamle ile Türkiye'nin turizmden para kazanabileceğini düşünerek turizmi cesaretlendirdiği, oteller yaptığı ve Batı ile olan ilişkilerin geliştirilmesine büyük yatırım yaptığını belirten Sulzberger, Menderes'in muhalefet ve basını susturarak kendi gücünü artırdığını yazmıştır[133].

The New York Times'ta editöre gelen bir mektuba yer verilmiştir. Summer M. Rossen imzalı mektupta Türkiye ve Güney Kore'de olan olaylar ve ABD'nin bu ülkeler ile olan bağına değinilmiştir. Rosen, daha sonra, Türkiye'de demokrasinin askıya alındığını ve Türkiye'nin mücadelesinin ABD'nin mücadelesi haline geldiğini, ABD'nin özgürlük ve hukuki yönetim için muğlâklığa mahal vermeden yüksek ve güçlü bir sesle konuşması gerektiğini yazmıştır. Yazar, eğer şimdi konuşursak, Türkiye'nin demokrasi köklerinin kurutulmadan büyütülmesi için hala

[130] Dana Adams Schmidt, "U.S. Avoids Role in Turks' Unrest", **The New York Times**, 03 Mayıs 1960.
[131] **The Los Angeles Times**, 03 Mayıs 1960; **The Philadelphia Inquirer**, 03 Mayıs 1960; **The Arizona Daily Star**, 03 Mayıs 1960; **Democrat and Chronicle**, 03 Mayıs 1960.
[132] Jay Walz, "Turkey is Tense As Riots Subside", **The New York Times**, 04 Mayıs 1960.
[133] **The Los Angeles Times**, 04 Mayıs 1960; **The New York Times**, 04 Mayıs 1960.

bir şansları olabileceğini mektubun sonunda belirterek,[134] ABD'nin artık olaya müdahil olması gerektiğine dikkat çekmiştir.

5 Mayıs'ta Harry S. Truman'nın bir yazısı The New York Times'ta neşredilmiştir. Truman, makalede Güney Kore ve Türkiye'deki olaylara değindikten sonra demokrasi ve basın özgürlüğünün önemine vurgu yapmıştır. Türkiye ordusunun Kore'de gösterdiği başarıları öven Truman, Türkiye'de bir süreden beri oluşan baskıcı havanın kendisini üzüp korkuttuğunu belirtmiştir. The New York Times, aynı tarihli sayısında Fatin Rüştü Zorlu'nun özellikle Kıbrıs konusunda başarılarını överek kendisinin çok kabiliyetli bir diplomat olduğunu açıklamıştır[135].

555K isimli miting ve Menderes'in kalabalığın içine girip yaşadıkları 6 Mayıs tarihli gazetelerde benzer şekilde yer almıştır[136]. The Washington Post'ta, Khrushchev'in ABD üstlerine sahip ülkeleri, *ateşle oynamakla* itham ettiği konuşması yer almıştır. Bu tehditlerden nasibini alan bir ülke de Türkiye'dir[137]. The Philadelphia Inquirer ise Cemal Gürsel'in emekliye ayrılmasını ve askerlere siyasetten uzak durmalarını tembihlediği konuşmasını 555K mitingi haberleri ile beraber vermiştir[138].

'Kill Me,' Menderes Cries as Crowd Roughs Him Up, Shouts 'Resign'

Resim 2: 6 Mayıs 1960 Tarihli The Washington Post'ta Menderes'in 555K mitinginde göstericilerin içinde "öldürün beni" şeklindeki sözleri başlık olarak kullanılmıştır.

7 Mayıs tarihli ABD basını, İsmet İnönü'nün siyasi yasakların devam etmesi durumunda bir darbe olabileceği ve ordunun da kendisine pasif olarak destek

[134] **The New York Times**, 04 Mayıs 1960.
[135] **The New York Times**, 05 Mayıs 1960.
[136] **The Washington Post**, 06 Mayıs 1960; **The Arizona Daily Star**, 06 Mayıs.
[137] **The Washington Post**, 06 Mayıs 1960.
[138] **The Philadelphia Inquirer**, 06 Mayıs 1960.

verebileceği yönündeki konuşmalarını aktarmıştır[139]. Yine, İsmet İnönü'nün ABD'den Menderes'in kısıtlamaları kaldırıncaya kadar yardımları kesmesini istediği konuşması da birçok gazetede haber yapılmıştır[140].

Menderes, Kalabalık Onu Hırpalarken "Öldürün Beni," Diye Bağırıyor

Başbakan Adnan Menderes bugün, istifasını isteyip gösteri yapan öğrenciler tarafından yuhalandı, itildi ve kakıldı. Menderes sağ elini kalbinin üzerine koydu ve bağırdı: "O zaman öldürün beni!" Öğrenciler 61 yaşındaki Türk diktatörü yaralamadı ama saçı dağıldı ve gömleği, pantolonundan çıktı. Gözyaşlarını tutamadı. Sıkıyönetimin kaldırılması amacıyla düzenlenen bu gösteri, özellikle siyasi muhalefeti ve basını susturmayı içeren, Menderes'in zorba, politik taktiklerini protesto etmek için perşembe günü başlayan gösterilerden bir tanesiydi. Öğrenciler tarafında yapılan gösteriler aynı zamanda İstanbul ve İzmir'de de oldu. Yaklaşık 3000 öğrenci ve genç tutuklama kamplarına götürüldü. Bugünkü gösteride birkaç öğrenci grubu uzaklaştırıldı. Hükümet, askerleri kullanarak öğrencilerin büyük kısmını kontrol altında tutmayı başardı.

Askerdeki Huzursuzluk

Ordunun şu andaki rolüyle ilgili bir takım rahatsızlıkların olduğuna dair işaret, kara kuvvetleri komutanı Korgeneral Cemal Gürsel'den geldi. Askerlerine şu konuşmayı yaparak istifasını verdi: "Şu an itibariyle, siyasi bir fırtına ülkemizin üstünde eserken, bu kötü havadan kendinizi nasıl koruyacağınızı bilin. Her ne pahasına olursa olsun siyasetten uzak durun." Gürsel istifa ettiğinde, açıklanmayan bir nedenden dolayı emekliye ayrılmaya zorlanmıştı. Geçen ay, muhalif Cumhuriyet (Halk) Partisi'nin lideri olan eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bir seçim turu yapması ordu tarafından engellendiğinde de birkaç ordu subayı istifa etmişti.

Menderes başbakanlık yaptığı 10 yıl boyunca, en ufak sorunlarda bile yetkiyi doğrudan ele almıştı ve bugünkü gösterilere verdiği tepki ona özel, şaşılmayacak bir şeydi. Başbakan, onu 4.000 öğrencinin toplandığı, Ankara'nın merkezindeki ana bulvar olan Atatürk Caddesi'ne götürecek bir limuzine bindi. Arabadan çıktı ve öğrencileri eve dönmelerine ikna etmeye çalışmak istedi. Öğrencilerin düşmanca sloganları onu arabadan çıkmaya zorladı. Arkadaşları Menderes'i arabanın arkasına yerleştirdiler ve araba heyecanlı öğrenci gruplarının arasından geçerek cadde

[139] **The Los Angeles Times**, 07 Mayıs 1960; **Chicago Tribune**, 07 Mayıs 1960.
[140] **The Washington Post**, 07 Mayıs 1960; **The Philadelphia Inquirer,** 07 Mayıs 1960.

boyunca ilerledi. İki blok sonra şöföre durmasını emretti ve arabadan çıktı. "Neden gösteri yapıyorsunuz?" diye sordu Menderes." Nedir bütün bunlar?" Öğrenciler yuhaladılar ve bağırdılar: "İstifa! İstifa!" "O halde öldürün beni." diye bağırdı Menderes, elini kalbinin üzerine koyarak. Bir başka limuzin yanaştı ve Menderes buna bindi. Cadde üzerinde birkaç blok daha ilerledikten sonra araba tekrar durdu ve Menderes kalabalıkla konuşmak için arabadan çıktı. Öğrenciler tekrar yuhalayıp bağırdılar: "İstifa!" Başbakan tekrar cevap verdi: "O halde öldürün beni!"

İçişleri Bakanı Namık Gedik'i taşıyan üçüncü bir araba geldi. Menderes bu arabaya bindi ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başka bir limuzinde beklediği, caddenin doğu ucuna doğru hızlıca ilerlediler. Menderes, Bayar'ın arabasına bindi ve ikisi kucaklaştı. Daha sonra, eski siyasi yol arkadaşları olan Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nı taşıyan araba, Ankara'ya tepeden bakan cumhurbaşkanlığı sarayının olduğu tepeye doğru uzaklaştı.

Askerler Tereddütte Göründü

Askerler, öğrencileri Atatürk Caddesi boyunca sıraya dizdiler – bu cadde adını, ilk kez Menderes'i yıldızı parlak, genç bir politikacı olarak gören, 1920'lerde Türkiye'yi yöneten diktatör-cumhurbaşkanından (Mustafa Kemal Atatürk'ü kast ediyor) alıyor. Askerler süngülerini çektiler ve ilerlediler. Polis havaya ateş açtı. Atlı polisler, atlarını kalabalığın içine sürdü. Biraz itiş kakış oldu ama tam manasıyla bir çarpışma yaşanmadı. Askerler zor kullanmaya niyetli görünmüyorlardı ve hiçbir öğrenci yaralanmadı. Öğrenciler yavaşça dağılmaya başladılar. Bu sırada halen "Hürriyet! Hürriyet!", "Diktatörler kahrolsun!" ve "İsmet Paşa çok yaşa!" sloganları atıyorlardı. Son slogan ile kastedilen kişi İnönü idi. Bazı kızlar, şu sözlere sahip eski, milli şarkıyı söylediler: "Olur mu böyle olur mu? Kardeş kardeşi vurur mu? Kahrolası diktatörler! Bu dünya size kalır mı?" Öğrenciler, ağızdan ağza yayılan bir parolayla toplanmıştı. Bu parola "555K" idi – yani 5 Mayıs'ta, saat (akşam) 5'te, Kızılay Meydanı'nda. Meydan, Kızılhaç'ın Türkiye'deki modelinin merkezidir…

Çerçeve Yazı-2: 555K Mitingi ve yaşanaları ayrıntılı olarak anlatan örnek bir yazı[141].

8 Mayıs'ta gazeteler Türkiye'deki öğrenci gösterilerini, Menderes'in durumunu ve muhalefet ile basın üzerinde oluşan baskıları haber yapmaya devam etmişlerdir. Örneğin The New York Times, "*Türkiye: Tehlike'deki Bir Ulus*"[142]

[141] **The Washington Post**, 06 Mayıs 1960.
[142] **The New York Times**, 08 Mayıs 1960.

başlığı ile olayları aktarırken, Chicago Tribune, "*Korkusuz Gençlik*" başlığı ile Güney Kore ve Türkiye'deki öğrenci gösterilerini işlemeye devam etmiştir[143]. Bu baskı haberleri yapılırken, Menderes hem içeriden hem dışarıdan daha çok baskıya maruz kalmıştır.

The Los Angeles Times'ın 8 Mayıs tarihli sayısında Türkiye ile alakalı ilginç bir yazı kaleme alınmıştır. Waldo Drake'e ait "*Batılı Gözlemciler Türkiye'de Bir Krizden Korkuyorlar*" başlıklı haberde, NATO toplantısından sonra evlerine dönen Batılı diplomatların Türkiye'de gördükleri iç karmaşanın kendilerinde yeni bir Kore olayı olacağı korkusu hissettirdiğini ve bu hissiyatı evlerine yansıttıklarını belirtmiştir. NATO'nun doğudaki kalesi ve gözde kulesi olan Türkiye'nin özellikle ABD için hayati öneme sahip olduğu ve ülkede oluşan durumun bir patlamaya doğru gidebileceği uyarısı yapılmıştır. Ayrıca ABD'nin Türkiye'ye büyük yatırımlar yaptığı, fakat Menderes ile Zorlu'nun Batılıların yaptığı tavsiyeleri küstahça reddettikleri, müsrifçe bir endüstrileşme hamlesi yaparak ekonomiyi zor durumda bıraktıkları ve bu durum karşısında ABD'nin yaptığı yardımları tamamen çekmesi veya azaltmasının hem mali hem de siyasi bir çöküşe neden olacağı ifade edilmiştir. Bununla beraber seçmenin %80'nini oluşturan köylülerin, yapılan yatırımlar dolayısıyla Menderes'ten memnun oldukları ve yapılacak seçimde ceplerini dolduran köylülerin Menderes'e oy verecekleri belirtilmiştir[144].

Graham Hovey, "*ABD Türkiye'deki Krize Müdahale Etmeye Zorlanıyor*" başlıklı yazısında ABD'nin içine girdiği ikilemi işlemiştir. Hovey'e göre "*ABD, Türkiye'de ciddi bir ikilemle yüz yüzedir. Bir hükümet – büyük miktardaki Amerikan yardımının alıcısı – sistematik bir şekilde, acılar içinde kurulan demokratik sistemdeki temel özgürlüğü yok ediyor. Bu hükümet; yardımın, ABD'nin kendini uluslararası alanda yani Soğuk Savaş'taki düşmanlarına olduğu kadar ülke içinde siyasi rakiplerine karşı desteklemesi gerektiği anlamına geldiğini iddia ediyor. Cumhuriyet Halk Partisi, ABD'nin, hükümetin baskıcı politikalarından kendini ayırdığını gösteren bir hareket yapması için bastırıyor. Bu olayda, Amerikan hükümetinin sadece iç işlerine müdahale edemediği bir devletle anlaşabileceği siyasetini tekrar edeceğini düşünmek kolaydır. Gerçek şudur ki Türkiye'de olan olay bundan daha karmaşık. Sessizlik, ABD'nin olanları onayladığı veya onaylamadığının*

143 **Chicago Tribune**, 08 Mayıs 1960.
144 Waldo Drake, "European Observers Fear Crisis in Turkey", **The Los Angeles Times**, 08 Mayıs 1960.

bir işareti olarak algılanabilir. Amerikan faaliyeti, hükümetinin gözünde Türkiye'nin politikalarına bir müdahale olarak yorumlanabilir, tıpkı Amerika'nın yaptıklarının veya duyurularının hükümet karşıtı olarak değerlendirilebileceği gibi[145].

Graham Hovey, Türk siyasetinin en deneyimli gözlemcilerinin mevcut krizden çıkmanın tek bir yolu olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Ona göre Menderes, kesin bir tarih ve adil rekabet ile seçimlerin olacağına ve seçimleri izlemek ve oyları saymak için her iki partiden oluşan komisyonların olacağına dair söz vermelidir. Mevcut durumda yapılacak seçimler ise kaotik ortam nedeniyle sağlıklı olmaz. Ama çoğu diplomat Menderes'in iyi niyetle, kesin bir seçim sözü vermesinin gerginliği azaltacağına ve seçimler için gerekli düzenin sağlanabileceğine inanmıştır. Bu diplomatlar, eğer Menderes mevcut halini korursa ve baskılarını arttırırsa, Türkiye'de kanın döküleceğine ve bir felaketin geleceğine emin olmuşlardır. Hatta bazıları, Menderes'in, muhalefet partisini yok etme faaliyetlerine devam ederse, muhalifler yer altına inecek ve o ana kadar böyle bir problemle karşı karşıya kalmayan Türkiye'yi komünistlerin işgaline açık hale getirecek ilk fırsatı yaratacağını söylemişlerdir[146].

Ankara ve İstanbul'da konuştuğu gözlemcilerin hepsinin olmasa bile bir çoğunun şu an itibariyle Menderes ve Demokrat Parti'nin seçimleri kaybedeceğine inandığını belirten Hovey, bazıları bunun tam tersine eğer başbakan seçimler için kesin bir tarih verirse ve seçimlere hazırlanmak için baskıcı yöntemlerini hafifletirse, güçlü köylü desteğini alarak Menderes'in arka arkaya dördüncü defa kazanabileceğine inandığını yazmıştır. Ama seçimlerin iç karışıklığı önlemenin tek yolu olduğu ve Türkiye'de demokrasinin sağlamlaştırılmasının tek yönteminin bu olduğu var sayılırsa, bunlar ana hedefin dışında kalacaktır diyen Hovey, Türkiye'nin diğer müttefiklerinin bu olayda, Menderes hükümetini yakından izledikleri kadar ABD'yi de izlediğini belirtmiştir[147].

9 Mayıs tarihli The New York Times, İstanbul sıkıyönetim askeri valisi Fahri Özdilek'in Milliyet gazetesini kapattığını ve 28 Nisan'dan bu yana kapatılan gazete sayısının sekize çıktığını belirtmiştir. Gazete, ayrıca Amerikan casus uçağı U-2'nin SSCB tarafından düşürülüşünü yazarken, ABD'nin Washington'daki sağ ellerinin Türkiye veya Pakistan'daki sol ellerinin ne yaptığından haberi yok ifadesini

---

145 Graham Hovey, "U.S. Urged to Act in Turkey Crisis", **Star Stibune**, 08 Mayıs 1960.
146 Graham Hovey, "U.S. Urged to Act in Turkey Crisis", **Star Stibune**, 08 Mayıs 1960.
147 Graham Hovey, "U.S. Urged to Act in Turkey Crisis", **Star Stibune**, 08 Mayıs 1960.

kullanmıştır[148]. Time ise 9 Mayıs'ta Türkiye'deki öğrenci olaylarını ve siyasi durumu biraz da trajikomik bir şekilde anlatmıştır. Ülkedeki olayları aktaran Time, Menderes'in ekonomideki büyümeyi başlatan kişi olduğunu ve diktatörce uygulamalara yöneldiğini belirtirken, Menderes'in aslında muhalefet partisinin iktidarı döneminde çıkardığı yasaları uyguladığını hatırlatmıştır[149].

"*Haftanın Adamı: Türkiye Başbakanı Adnan Menderes*" başlığıyla haber yapan The Daily Courier, Menderes'in Türkiye'yi ekonomik olarak ileriye götürdüğüne, buna karşılık ülkeyi siyasi özgürlükten mahrum bıraktığına inanan inatçı öğrenci gruplarının, güvenliğe meydan okuma konusunda Menderes'in karşısında durduğunu belirtmiştir. Gazete, bir hafta önce, öğrencilerin İstanbul ve Ankara sokaklarını birbirine katıp asker ve polislerle çatıştıklarını ve Menderes'in istifasını talep ettiklerini aktarmıştır. Bir haftadan beri, açıkça yaptıkları hareketlerin ve küçük gösterilerin Menderes'e "*katil*" diye bağırma haline dönüştüğünü belirten gazete, Menderes'in geçmişte Türkiye'nin gelişmesi ile alakalı yaptığı icraatları da anlatmıştır. Menderes'in özellikle ekonomik anlamda halkın refahını arttıran yatırımları ön plana çıkarılmıştır[150].

The Daily Courier're göre 1950 seçimleri ile Türkiye, şevkle yeni bir genişleme umudunun olduğu döneme girmiştir. Gazeteye göre Menderes'in cesur liderliği altında yollar, barajlar, enerji istasyonları, fabrikalar ve okullar inşa edilmiş, nakliye, endüstri ve ticaret gelişmiş ve hepsinden önce, tarım makineleştirilip yaygınlaştırılmıştır. Türk köylüsüne, bu gelişmeden pay veren ve onlara son derece yüksek bir gayretle yatırım yapan Menderes, ekonomik kaosun eşiğine getirmeden, birkaç yıl içinde Türkiye'yi endüstrileşmiş bir ülke yapma adına bir kumar oynamıştır. Ama Menderes'in sahip olduğu bu şevk, ülkenin kaynaklarına aşırı yük bindirmiş ve bu durum fazla miktarda borçlanmaya ve ciddi dâhili enflasyona yol açmıştır. Haberin devamında Menderes'in 1953'e gelindiğinde, yardım için ABD ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne başvurduğu, biraz destek aldığı, ama bununla beraber bir ekonomik dengeleme programını da kabul etmek zorunda kaldığı

---

[148] **The New York Times**, 09 Mayıs 1960; Türkiye'den SSCB'ye giden U-2 casus uçağı SSCB-ABD ilişkilerinin gererken, Türkiye özellikle içerde yaşadığı sıkıntıların da etkisi ile olaya müdahil olmamıştır. Bkz. Nurettin Gülmez, Bülent Tahancı, "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, XIV/28, Bahar-2014, s.219; Mehmet Öcal, "Soğuk Savaş'tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler ve Bloklar Arası İlişkiler (1960-1991)", **Siyaset, Ekonomi, ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, Nisan 2017, ss.169-171.

[149] **Time**, 09 Mayıs 1960.

[150] **The Daily Courier**, 10 Mayıs 1960.

belirtilmiştir. Haberde yazılanlara göre lirada devalüasyon yapan Menderes, harcamaları kesip fiyatları arttırmış ve muhalif Cumhuriyet Halk Partisi, Menderes'in karşılaştığı güçlüklerden azami derecede istifade ederken, kendi partisinden bazıları da eleştirenlere katılmış, Menderes ise basını bastırmakla misilleme yapmış ve muhaliflerini anti demokratik olarak ilan etmiştir[151].

11-12 Mayıs tarihli ABD gazetelerinin Türkiye ile alakalı gündemlerinde Menderes'in İzmir'e yapacağı gezi ve öğrencilerin protestoları varken,[152] 12 Mayıs tarihli The Washington Post'ta, Don Cook tarafından kaleme alınan "*Türkiye'deki Kriz ABD'yi Hedefe Koydu*" başlıklı yazıda Türkiye'nin durumu masaya yatırılıp Türkiye'ye yardım devam etmeli mi sorusu irdelenmiştir. Don Cook'a göre Türkiye, gelecek dokuz ay içinde, ABD'yi acı verici bir karar vermeye yöneltecek, siyasi ve ekonomik bir krize doğru gitmeye başlamıştır. ABD ve Batılı devletlerin yardımı artırma, devam ettirme konusunda verecekleri karar, verilen krediler göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapılmıştır. Cook, ABD'nin, Kore'de yaptığının aksine Türkiye'deki olaylara "*müdahil olmaktan*" çekindiğini belirtmiştir[153].

ABD için kritik nokta, Türkiye'de mali durum dibe vurduğunda ve seçimler yapılmak zorunda kalındığında görülecektir diyen Cook'a göre Menderes iktidarının Mayıs ayında seçimlere hazırlandığına şüphe yoktur. Türkiye'den aldıkları raporların şüpheli görünmeye başladığı yönünde işaretler olduğunu söyleyen yazar, ortaya çıkan durumun seçimlerin en erken gelecek yılın ilkbaharında yapılabileceğini gösterdiğini belirtmiştir. Yazara göre ABD'den bir kez daha Türkiye'nin mali kurtarıcısı olması istenmesi de o ana denk gelecektir. 1958'de ABD ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü ülkeleri, Türkiye hükümeti tarafından ülkenin ekonomisini dengelemek için temel adımların atılması sözüne karşılık olarak Türkiye'ye 400.000.000 dolar kredi sağlamışlardır. Bir noktaya kadar bu dengeleme işe yaramış, fakat paranın hepsi artık harcanmış ve Türkiye bir daha Batı Almanya'yla görüşerek 35.000.000 dolarlık kredi almıştır. Bu miktar, Türkiye'nin ödeme dengesi açığını kapatacak ve 1960'ın sonunu görmesine yetecek bir miktardır. Türkiye'nin içinde bulunduğu karmaşık durum karşısında ise Batılı müttefikler yardım etmek istemeyeceklerdir[154].

---

151 **The Daily Courier**, 10 Mayıs 1960.
152 **The Kansas City Times**, 11 Mayıs 1960; **The New York Times**, 12 Mayıs 1960.
153 Don Cook, "Crisis in Turkey Puts U.S. on Spot", **The Washington Post**, 12 Mayıs 1960.
154 Don Cook," Crisis in Turkey Puts U.S. on Spot", **The Washington Post**, 12 Mayıs 1960.

Cook'a göre ABD için "hayır" demek çok daha acı verici olacaktır. 1947'deki Truman Doktrini'nden beri yaklaşık 3 milyar dolarlık Amerikan ekonomik ve askeri yardımı Türkiye'ye akıtılmıştır. Türk ordusu modernleştirilmiş ve muhtemelen bu ABD'nin yaptığı en iyi askeri yatırım olmuştur. Türkiye'nin ekonomik dengesi ve genişlemesi Amerikan siyasetinin temel hedefleri arasına girmiştir. Bununla beraber daha fazla yardıma gerek duyulmadan, Türk otoriteler için düşüşte olan ekonomik durumu düzeltmenin belli yolları vardır. Bunlar özellikle seçim zamanı yapılması pek tavsiye edilmeyen şeylerdir. Alacaklar sıkılaştırılmalı ve kamu yatırımı ve harcamaları muazzam oranda kısılmalıdır. Bu, Başbakan Menderes tarafından çok sevilen büyük İstanbul şehrini güzelleştirme projesini yavaşlatmak veya durdurmak demek olduğunu belirten Cook, Menderes'in belirtilen önlemleri alıp almayacağı konusunda "*Ne yazık ki duyulan şüpheler, beslenilen umutlardan fazla,* [155] diyerek Menderes ve Türkiye için durumun çok kritik olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

15 Mayıs tarihli gazeteler Menderes'in İstanbul'dan İzmir'e hareketini, destekleyenleri ve protestoda bulunanları haber yapmıştır. Öğrencilerin sürekli Menderes'i istifaya davet ettiği ve özgürlük istedikleri yönünde bağırdıkları belirtilirken, halkın ise Menderes lehine slogan attığı ifade edilmiştir[156].

16 Mayıs tarihli Time'ın haber konusu Menderes'e 555K mitinginde yapılan protesto ve Başvekil'in yaşadığı trajik anlardır. Gürsel'in emekli olurken sarf ettiği sözleri de yazan Time, ayrıca İnönü'nün daha önce sergilediği demir yumruk yönetimi nedeniyle halkın ona güvenmediği ve Türkiye'deki göstericilerin yeni bir lider aradıklarını belirtmiştir[157]. Göstericilerin aradığı lider kimdir bilinmez ama kısa süre sonra askere siyasetten uzak durmasını tembihleyen Gürsel, cuntacıların lideri olarak Cumhurbaşkanı olmuştur. Time'ın Menderes'in zorda olduğunu, İnönü'nün aranan lider olmadığını, yeni bir lider arayışı olduğunu ve burada Gürsel'in emekliye ayrılışını aynı yazıda haber yapması ilginç bir tesadüf olmuştur.

16 Mayıs tarihli diğer ABD gazeteleri Menderes'in İzmir'de yaptığı kalabalık mitingi haber yapmışlardır. 60.000 kişilik bir kalabalığa konuşan Menderes'in erken seçim sözü verdiği ve demokrasinin temel şartı olan seçimle her şeyin çözüleceğini söylediği belirtilmiştir. 2.500 kişilik CHP taraftarının İzmir'de DP taraftarları ile karşı karşıya geldiği ve Başbakan'ın İstanbul'da ölenlerin iki kişi olduğunu belirten

---

[155] Don Cook, "Crisis in Turkey Puts U.S. on Spot", **The Washington Post**, 12 Mayıs 1960.
[156] **Star Tribune**, 15 Mayıs 1960; **The New York Times**, 15 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 15 Mayıs 1960.
[157] **Time**, 16 Mayıs 1960.

açıklaması gazetelerde yer alan haberler arasındadır[158]. Menderes'ten bu süreç boyunca istenen erken seçim, kendisi tarafından defalarca vaat edilmesine rağmen bu konuda suçlanmaya devam edilmiş ve halkın desteğine rağmen öğrenciler belli bir merkezden kışkırtılmıştır, denilebilir.

"*Türkiye'nin Yöneticileri Krizle Sarsıldı*" başlıklı yazıda Graham Hovey, Türkiye'deki olayları değerlendirmiştir. Hovey, yazısında Menderes'i demokrasiyi yıkmak, CHP'yi ve basını tasfiye etmekle suçlamıştır. Tahkikat Komisyonu'nun hukuksuzluğuna değinen Hovey, İstanbul Üniversitesi hukuk hocalarından birinin "*Artık Türkiye'de benim öğretebileceğim bir kanun-bir anayasa- kalmadı.*" sözünü hatırlatmıştır. İsmet İnönü'nün hükümetin orduya güvenemeyeceğini söylediğini belirten yazara göre, Menderes ve yardımcılarının İnönü'nün bu sözlerine karşı kafa patlattıklarını ve ordunun da öğrencilere karşı yakınlık gösterdiğini belirtmiştir[159].

18 Mayıs tarihli ABD gazeteleri Menderes'in İzmir'e gezi düzenlediğini ve bu sırada yaklaşık 500 kişilik öğrenci grubunun protestoları nedeniyle polis tarafından dağıtıldığını yazmışlardır[160].19 Mayıs'ta da ABD basınında öğrenci gösterileri haber yapılmaya devam edilmiştir[161].

Graham Hovey, Star Tribune'de Türkiye ile alakalı önemli bir yazı kaleme almıştır. Türkiye'nin Menderes döneminde büyük bir büyüme gösterdiğine dikkat yazar, Menderes'in Washington'u Moskova ile flört ederek korkutmaya çalışacağını iddia etmiştir. Yapılacak bir Amerikan yardımı Menderes'i rahatlatıp Türkiye'yi de daha yukarılara taşıyacak olması muhalefetin kaybetmeye devam etmesine neden olacağını belirten Hovey, Menderes'in de daha da güçlenerek tehlikeli bir duruma gelebileceğini iddia etmiştir. Hovey'e göre bu noktada ABD'nin atacağı adımlar son derece belirleyici olacaktır[162]. Hovey'in yazısındaki birkaç bölüme dikkatle bakmakta fayda olacaktır:

"*Türkiye'nin, bizimkinden daha büyük olan ordusu herhangi bir yerdeki en mükemmel, konvensiyonel güç haline getirildi. NATO'nun savunma hattını bir ucundaki tüyler ürpertici bir kale. Türkiye'nin gayri safi milli hasılası tahmini 10 yılda % 70 büyüdü ve ekonomik gelişiminin hızına dair elde çok etkileyici veriler var.*

---

158 **The New York Times**, 16 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 16 Mayıs 1960; **Democrat and Chronicle**, 16 Mayıs 1960.
159 Graham Hovey, "Turkish Leaders Shaken by Chrisis", **Star Tribune**, 16 Mayıs 1960.
160 **The Los Angeles Times**, 18 Mayıs 1960, **Star Tribune**, 18 Mayıs 1960; **The New York Times**, 18 Mayıs 1960.
161 **The Washington Post**, 19 Mayıs 1960.
162 Graham Hovey, "Menderes May Ask for More U.S. Aid", **Star Tribune**, 19 Mayıs 1960.

Ama şimdi ABD'nin yaptığı bu yatırımının geleceği, Türkiye hükümeti tarafından hem siyasi hem de mali alanda tehlikeye atılıyor. Muhalefeti bastırmak için arka arkaya yaptığı girişimler başarısız oldukça Başbakan Adnan Menderes eskiden istediğine benzer bir şey istiyor. Deneyimli batılı gözlemciler bu yöntemin kaçınılmaz olarak Türkiye'ye devrimi, kan dökülmesini ve kaosu getireceğine inanıyor. Ekonomik açıdan, Türkiye ya yine iflasa ya da en azından siyasi krizi kötüleştirecek bir kemer sıkma politikasına doğru gidiyor. Menderes'in yakında ABD'den ekonomik kan bağışına bir kez daha liderlik etmesini isteyeceğine hiç şüphe yok. ABD ve Batı üzerinde kuracağı baskıya hazırlanırmışçasına, Menderes, Nikita Khrushchev'in daveti üzerine Sovyetler Birliği'ni temmuzda ziyaret edecek. Menderes zaten Khrushchev'in dünyanın bu kısmında, zaman zaman ürettiği ekonomik açık büfeden dikkate değer ısırıklar aldı. Sovyetler, İstanbul'da Türkiye için bir cam fabrikası inşa etti. Bildirildiğine göre bir kağıt fabrikası da inşa ettiler. Şimdi daha büyük bir gelişme var. Çünkü Rusya, Türkiye'de Sovyetlerin seçeceği bölgelerde üç tekstil fabrikası inşa etmeyi teklif etti. Detayları öğrenmek güç ama bu bölgelerin Sivas, Nevşehir ve Adıyaman'da olacağı bildiriliyor. Tüm bu bölgelerde Türkiye'nin canına okunan azınlığı olan Kürtleri çok sayıda bulunuyor[163]."

20 Mayıs'ta Türkiye ile alakalı haberlerin konusu 19 Mayıs'ta göstericilerin polis tarafından dağıtılması ve atılan sloganlara ayrılmıştır. Göstericilerin ordu ve Atatürk lehinde slogan attıkları gazetelerde belirtilmiştir[164]. 21 Mayıs'ta ise Hindistan Başbakanı Jawarharlal Nehru'nun Türkiye ziyareti gündemi işgal etmiştir. Haberde Nehru'yu karşılamak için dizilen askeri öğrencilere karşı göstericilerin "*Çok Yaşa Türk Ordusu*" sloganlarına karşılık askeri öğrencilerin "*Çok Yaşa Türk ulusu*" karşılığını verdiği yazılmıştır[165]. Göstericiler ile askerin beraber saf tutmaya doğru ilerledikleri de böylece daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Nitekim 22 Mayıs tarihli ABD basını Ankara Harp Okulu öğrencilerinin yaptığı yürüyüşü geniş bir şekilde sayfalarına taşıyarak ordunun da artık işe müdahil olduğunu belirtmiştir[166].

---

[163] Graham Hovey, "Menderes May Ask for More U.S. Aid", **Star Tribune**, 19 Mayıs 1960.
[164] **The New York Times**, 20 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 20 Mayıs 1960.
[165]**The New York Times**, 21 Mayıs 1960; Aynı haber Time'da 30 Mayıs'ta neşredilmiştir. Bkz. **Time**, 30 Mayıs 1960.
[166] **The Los Angeles Times**, 22 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 22 Mayıs 1960; **The New York Times**, 22 Mayıs 1960.

ABD basını 23 Mayıs tarihinde Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşünü yazmaya devam ederken,[167] bir gün sonraki gazeteler, Türkiye'de ABD tarafından idare edilen kolejlerin kapatıldığı haberlerini vermişlerdir. Burada bahsedilen kolej, misyonerler tarafından 1863 tarihinde kurulan Robert Koleji'dir[168]. Star Tribune ise okulların kapatılması ile öğrencilerin yer altı faaliyetlerine yönelebileceğini ve halkın da ayaklanmaya katılabileceğini belirtmiştir. Gazeteye göre yapılacak en iyi şey erken bir seçime gidilmesidir[169].

26 Mayıs, siyasi alanda gerilimin had safhaya çıktığı haberlerinin yapıldığı tarih olmuştur. 26 Mayıs tarihli ABD gazetelerinde Meclis'teki kavgalı oturum, Meclis'in 20 Haziran'a kadar tatile girmesi ve muhalefetin buna tepkisi geniş bir şekilde yer almıştır. Osman Bölükbaşı ve CHP'li vekillerin bu kararla Menderes'in kendini artık diktatör ilan etsin şeklindeki beyanatları da gazetelerde yer almıştır. Bununla beraber Menderes'in erken seçim için Eskişehir, Kütahya, Afyon ve Konya gibi şehirlere bir gezi tertipleyip kendisine olan desteği görmeye çalışacağı ve ona göre kesin bir seçim tarihi belirleyeceği haberi aktarılmıştır[170]. Adnan Menderes bu geziye başbakan olarak çıkmış ama dönüşü asker nezaretinde sabık bir başbakan olarak olmuştur. Dahası seçim tarihinin belirleneceği haberi yapıldıktan sonraki çıkan ilk haberde, Türkiye'de darbe yapıldığı bilgisi verilmiştir.

1.3. 27 MAYIS 1960 DARBESİ

1.3.1. Darbe Günü (27 Mayıs 1960)

Darbeye kadar Türkiye'deki gelişmeleri sürekli takip eden ABD basını, Türkiye'deki durumu tehlikeli görmüş ve sürekli dünyada ve özellikle Güney Kore'de olanlara atıf yaparak Menderes'in de tehlikeli bir yolda olduğunu belirtmiştir. 28 Nisan'da başlayan öğrenci olayları ile Türkiye'ye odaklanan ABD

---

[167] **The Wall Street Journal**, 23 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 23 Mayıs 1960; **Star Tribune**, 23 Mayıs 1960.
[168] **Democrat and Chronicle**, 24 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 24 Mayıs 1960; **The New York Times**, 24 Mayıs 1960.
[169] **Star Tribune**, 24 Mayıs 1960.
[170] **The Wall Street Journal**, 26 Mayıs 1960; **The Philadelphia Inquirer**, 26 Mayıs 1960; **Star Tribune**, 26 Mayıs 1960; **Democrat and Chronicle**, 26 Mayıs 1960; **The Washington Post**, 26 Mayıs 1960; The New York Times, Türkiye'nin İngiliz BBC yayınını Türkiye'deki olayları abartarak aktardığı için protesto ettiğini belirtmiştir. Bkz. **The New York Times**, 26 Mayıs 1960.

basını, 27 Mayıs'a yaklaştıkça tehlikenin büyümesini ve darbenin ayak seslerini giderek artan bir şekilde yansıtmıştır.

27 Mayıs'ta kimine göre beklenen kimine göre ise beklenmeyen darbe olduğunda, ABD basını Associated Press ve UPI (United Press International) ajansı kaynaklı haberleri aktarmıştır. 27 Mayıs tarihli ABD basınının hemen hepsi ordunun yönetime el koyduğunu ve yeni yönetimin Batı ile olan ittifaklarına sadık kalacağını vaat ettiklerini yazmıştır. Gelişmeleri aktaran ABD basını, askeri darbe ile alakalı en ufak bir olumsuz eleştiride bulunmamıştır.

ABD gazeteleri, yaptıkları haberlerde Türkiye'deki darbenin başarılı bir şekilde yönetimi devirdiğini, NATO ve CENTO'ya askeri yönetimin bağlı kalacağını, askerin seçim vaadinde bulunduğunu, ordunun kardeş katlini önlemek ve demokrasi krizini çözmek için darbe yaptığını, DP'lilerin gözaltına alındığını, Türkiye'deki ABD'lilerin güvende olduklarını, Gürsel'in cuntacıların lideri olduğunu, darbecilere karşı bir başkaldırı olmadığını ve cuntacıların üstlerine karşı da darbe yaptıklarını belirtmişlerdir[171].

Türkiye'de cuntacıların genel anlamda başarılı bir darbe yaptığını ve hem Türkiye için hem de Batı için bir sorun olmayacağının mesajını veren ABD gazeteleri, 27 Mayıs'ta bu haberleri şu başlıklar ile duyurmuşlardır:

"*Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçirdi- Batıyla Olan Bağlar Korundu*"[172].

"*Menderes'e Ne Olacağı Belli Değil – Silahlı Kuvvetler Kabineyi Gözaltına Aldı*[173]."

"*Türk Ordusu Menderes Hükümeti'ni Devirdi – Kansız Darbenin Ardından Seçimleri Vaat Etti*[174]."

"*Türkiye'de Ordu Yönetimde!*[175]"

---

[171] Bu haberler ABD gazetelerinin tamamına yakınında kalıp ifadelerle yer almıştır. Örnek olarak bkz. **The Arizona Daily Star**, 27 Mayıs 1960; **Wisconsin Rapids Daily Tribune**, 27 Mayıs 1960; **Creston News Advertiser**, 27 Mayıs 1960; **Fergus Falls Daily Journal**, 27 Mayıs 1960; **The Bee**, 27 Mayıs 1960; **Delphos Daily Herald**, 27 Mayıs 1960; **Indiana Evening Gazette**, 27 Mayıs 1960; **Great Bend Daily Tribune,** 27 Mayıs 1960; **The Hamilton Daily News Journal**, 27 Mayıs 1960; **Miami Daily News Record**, 27 Mayıs 1960; **Burlington Daily Times News**, 27 Mayıs 1960; **Carroll Daily Times Herald**, 27 Mayıs 1960; **The Cedar Rapids Gazette**, 27 Mayıs 1960**; The Daily Courier Connellsville**, 27 Mayıs 1960; **The Lowell Sun**, 27 Mayıs 1960; **The Denton Record Chronicle,** 27 Mayıs 1960; **Clovis News Journal**, 27 Mayıs 1960; **Miami Daily News Record**, 27 Mayıs 1960; **The Steubenville Herald Star**, 27 Mayıs 1960; **The Record Herald**, 27 Mayıs 1960.
[172] **Amarillo Globe Times**, 27 Mayıs 1960.
[173] **The Arizona Daily Star**, 27 Mayıs 1960.
[174] **Bennington Evening Banner**, 27 Mayıs 1960.
[175] **The News Palladium**, 27 Mayıs 1960.

"Silahlı Kuvvetler Türkiye'nin Kontrolünü Ele Geçirdi – Menderes Kansız Bir Darbeyle İndirildi[176]."

"Ordu İçinden Bir Grup Türkiye'de Yönetimi Ele Geçirdi[177]."

"*Türk Ordusu Darbe Yapıyor – Müttefiklere Bağlılıklarını Bildirdiler*[178]."

"*Silahlı Kuvvetler Türkiye'de Yönetimi Ele Geçirdi*[179]."

"*Türkiye'yi Ordu Kontrol Ediyor; Darbe Kansızdı- Bir Aylık Huzursuzluktan Sonra Menderes İktidarı Düşüyor*[180]."

"*Türk Ordusu Ülkeyi Kontrol Ediyor – Kansız Darbe Tek Adam Yönetimini Bitirdi*[181]."

"*Ordu Türkiye'nin Yönetimini Ele Geçirdi – Seçimler Vaat Edildi*[182]."

"*Ordu Türk Hükümeti'ni Devirdi – Asiler Seçim Sözü Veriyor*[183]."

"*Ordu Türkiye'de Kontrolü Ele Geçirdi – Seçimlerden Sonra Yönetimi Bırakacağına Söz Veriyor – Kansız Darbe Menderes'in Tek Adam Rejimini Sona Erdirdi*[184]."

"*Ordu Türkiye Başbakanını Devirdi – Menderes Tutuklu, Seçimler Kararlaştırıldı*[185]."

"*Ordu Türkiye'yi Kontrol Ediyor – Darbe Kansızdı; Seçim Sözü Verildi – Asiler, Seçimlerde Kazanan Tarafa Hükümeti Devredecek*[186]."

"*Başbakan Menderes'in İktidarı Düştü – Batı Yanlısı Ordu Türkiye'de Yönetimi Ele Aldı*[187]."

"*Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçirdi, Batıya Sadık Menderes'in Tutuklandığı Söylendi*[188]."

"*Türkiye'nin Başbakanı Darbeyle Devrildi – Ordu Büyük Gösterilerden Sonra Yönetimi Ele Geçirdi*[189]."

---

[176] **The Daily Herald**, 27 Mayıs 1960.
[177] **The Burlington Hawk Eye**, 27 Mayıs 1960.
[178] **The Daily Jefersonian**, 27 Mayıs 1960; **The Anniston Star**, 27 Mayıs 1960.
[179] **The Camden News**, 27 Mayıs 1960.
[180] **The Daily Messenger**, 27 Mayıs 1960.
[181] **The Circleville Herald**, 27 Mayıs 1960.
[182] **Delaware County Daily Times**, 27 Mayıs 1960.
[183] **The Corpus Christi Times**, 27 Mayıs 1960.
[184] **Creston News Advertiser**, 27 Mayıs 1960.
[185] **The Daily Telegram**, 27 Mayıs 1960.
[186] **The Bee**, 27 Mayıs 1960.
[187] **Delphos Daily Herald**, 27 Mayıs 1960.
[188] **Dunkirk Evening Observer**, 27 Mayıs 1960; **The Daily Intelligencer**, 27 Mayıs 1960.
[189] **Farmington Daily Times**, 27 Mayıs 1960.

"*Ordu Türkiye'nin Hükümetini Devirdi – Zorba Menderes'in İktidarı Bir Darbe İle Sona Erdi*[190]."

"*Silahlı Kuvvetler Türkiye'nin Yönetimini Kansız Bir Darbe İle Ele Geçirdi*[191]."

"*Türk Ordusu Hükümetin Yönetimini Ele Geçirdi, Sevilmeyen Başbakan Tutuklandı*[192]."

"*Türk Silahlı Kuvvetleri Hükümetin Yönetimini Ele Geçirdi; Seçim Sözü Verdi*[193]."

"*Kansız Darbeden Sonra Seçim Sözü Verildi – Türk Silahlı Kuvvetleri Hükümetin Yönetimini Ele Geçirdi*[194]."

"*Ordu Türkiye'deki Darbede Yönetimi Ele Geçirdi – Asker Asiler Seçim yapacaklarına Söz Verdiler*[195]."

"*Türk Ordusunun Kansız Darbesi Menderes'i Deviriyor*[196]."

"*Türk Ordusu Tek Adam Başbakanı Deviriyor*[197]."

"*Türk Silahlı Kuvvetleri Kanasız Bir Darbe İle Hükümetin Yönetimini Ele Alıyor*[198]."

"*Türk Ordusu Hükümetin Yönetimini Ele Geçiriyor – Zorba Kansız* Darbeyle *İndirildi; Seçim Sözü Verildi*[199]."

"*Ordu Türkiye'nin Kontrolünü Ele Geçiriyor – Başbakan Tutuklandı; Batı Yanlısı Ordu Seçim Sözü Verdi*[200]."

"*Menderes Türk Darbesiyle Yerinden Edildi – Silahlı Kuvvetler Kansız, Batı Yanlısı Başkaldırıyla Yönetimi Ele Geçirdi*[201]."

"Türk Ordusu Hükümeti Deviriyor; Menderes Tutuklanıyor[202]."

"Ordu Türk Hükümetini Deviriyor – Menderes Asiler Tarafından Ele Geçiriliyor – Askeri Kuvvetler Kansız Bir Darbeyle Yönetimi Ele Geçirdi[203]."

---

[190] **Fergus Falls Daily Journal**, 27 Mayıs 1960.
[191] **Fort Madison Evening Democrat**, 27 Mayıs 1960.
[192] **The Gettysburg Times**, 27 Mayıs 1960; **The News Tribune**, 27 Mayıs 1960.
[193] **Great Bend Daily Tribune**, 27 Mayıs 1960.
[194] **The Delta Democrat Times**, 27 Mayıs 1960.
[195] **Harrison Daily Times**, 27 Mayıs 1960.
[196] **Indiana Evening Gazette**, 27 Mayıs 1960.
[197] **Iowa City Press-Citizen**, 27 Mayıs 1960.
[198] **Joplin News Herald**, 27 Mayıs 1960.
[199] **Lake Charles American Press**, 27 Mayıs 1960.
[200] **Marshall Evening Chronicle**, 27 Mayıs 1960.
[201] **The Morgantown Post**, 27 Mayıs 1960.
[202] **New Castle News**, 27 Mayıs 1960.
[203] **The News**, 27 Mayıs 1960.

“Askerler Türkiye’nin Kontrolünü Ele Geçiriyor[204]*.”*

“Türk Ordusu Ülkenin Yönetimini Ele Alıyor[205]*.”*

“Ordu Türkiye’nin Yönetimini Ele Geçiriyor[206]*.”*

“Türk Darbesi Menderes’i Vuruyor - Ordu Yönetimi Alıyor[207]*.”*

“Türkiye’yi Ordu Yönetiyor – Darbe Menderes İktidarını İndiriyor[208]*.”*

“Menderes Gitti – Türk Ordusu Ulusun Kontrolünü Ele Aldı – Ayaklanma Halkın Memnun Olmamasından Dolayı Gerçekleşti[209]*.”*

“Şiddet Bildirilmedi – Türkiye’nin Askeri Güçleri Hükümetin Yönetimini Ele Alıyor[210]*.”*

“Türk Ordusu Hükümeti Devirirken Kan Dökülmedi – Batı Temin Edildi, Müttefiklere Uygulanan Politika Aynı Kalacak[211]*.”*

“Ordu Türkiye’nin Yönetimini Ele Geçiriyor – Türkiye’nin Başbakanı Menderes Kansız Bir Darbe İle Ele Geçirildi[212]*.”*

“Ordu Türkiye’nin Başbakanını Deviriyor – Menderes Tutuklu; Seçim Kararı Verildi[213]*.”*

“Ordu Türkiye’de Kontrolü Ele Geçirdi – Başbakan ve Cumhurbaşkanı Tutuklandı[214]*.”*

“Ordu Türkiye’nin Yönetimini Ele Geçirdi – Kansız Darbe Tek Adam Yönetimini Bitirdi – Askeri Asiler Seçim Sözü Veriyor, Kazanana Yönetimi Devredecekler[215]*.”*

“Ordu Türkiye Hükümetini Deviriyor – Türkler Kızıl-Karşıtı Kalabilir[216]*.”*

“Türkiye’yi Asiler Kontrol Ediyor – Hükümet Düşerken Menderes’in Ele Geçirildiği Bildirildi; Seçim Sözü Verildi[217]*.”*

“Batı Yanlısı Ordu Yetkilileri Türkiye’deki Darbeyle Yönetime Geçtiler – Yeni İktidar Seçim Sözü Verdi[218]*.”*

---

[204] **The North Adams Transcript**, 27 Mayıs 1960.
[205] **The Norwich Sun**, 27 Mayıs 1960.
[206] **Ottumwa Daily Courier**, 27 Mayıs 1960.
[207] **The Portsmouth Times**, 27 Mayıs 1960.
[208] **The Racine Journal Times**, 27 Mayıs 1960.
[209] **Reno Evening Gazette**, 27 Mayıs 1960.
[210]**The Evening Telegram**, 27 Mayıs 1960.
[211] **The Daily Gazette**, 27 Mayıs 1960.
[212] **The Tipton Daily Tribune**, 27 Mayıs 1960; **The Linton Daily Citizen**, 27 Mayıs 1960.
[213] **The Daily Telegram**, 27 Mayıs 1960.
[214] **The Times Record**, 27 Mayıs 1960.
[215] **Van Wert Times Bulletin**, 27 Mayıs 1960.
[216] **Walla Walla Union Bulletin**, 27 Mayıs 1960.
[217] **Wellsville Daily Reporter**, 27 Mayıs 1960.

"Menderes Tutuklandı, Seçim Sözü Verildi – Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçirdi[219]*.*"

"Ordu Türkiye'de Yönetimi Ele Geçiriyor – Seçim Sözü Verildi, NATO'ya Sadakat Bildirildi[220]*.*"

"Menderes'in Türkiye'deki Yönetimi Askeri Darbeyle Sona Eriyor – Asiler Seçim Sözü Veriyor, Batı İttifakı Devam Ediyor[221]*.*"

27 Mayıs'ta darbe ile alakalı daha geniş haber yapan ABD gazeteleri, cuntacıların NATO, CENTO ve Batıya bağlı oluşlarını çok can alıcı bir nokta olarak görmüşlerdir. Türkiye'nin hayati bir stratejik konumda olması ve ordusunun ABD tarafından donatılıp eğitilmesi aşağıda haber başlıkları verilecek gazetelerde yazılmıştır. Yine SSCB'nin darbede parmağı olmadığı, Gürsel'in Batı yanlısı ve son derece iyi bir adam olduğu, darbenin başarılı ve kansız gerçekleştirildiği, halk tarafından iyi karşılandığı, seçimlerin yapılacağı sözü verildiği gazetelerde bahsedilen diğer konuların başında geliyor. Darbeyi geniş bir şekilde anlatan ve aynı zamanda olumlu karşılayan diğer gazetelerin başlıkları şu şekildedir:

"*Ordu Türkiye'de Yönetimi Ele Geçirdi – Kansız Darbe Menderes'i Devirdi*[222]."

"*Türk Ordusu Türkiye'nin Yönetimini Ele Geçirdi – Yeni Hamlede Kızıl Bağlantı Yok*[223]."

"*Ordu Türkiye'yi Ele Geçiriyor – Darbede Seçim Sözü Veriyor*[224]."

"*Ordu Türk Hükümetini Devirdi; Menderes Artık Yok – Seçim Vaadi – Batı Yanlısı Doktrin*[225]."

"*Ordu Birlikleri Türkiye'de Kontrolü Ele Geçirdi*[226]."

"Darbenin Mimarı Önceden Kara Kuvvetlerinin Başıydı[227]*.*"

"*Ordu Türkiye'de Yönetimi Ele Geçirdi – Asiler Batı'ya Sadık – Menderes Kansız Darbeyle İndirildi, Ufukta Seçim Görünüyor*[228]."

---

[218] **The Weirton Daily Times**, 27 Mayıs 1960.
[219] **Wichita Falls Times**, 27 Mayıs 1960.
[220] **Winona Daily News**, 27 Mayıs 1960.
[221] **Wisconsin Rapids Daily Tribune**, 27 Mayıs 1960.
[222] **The Bakersfield Californian**, 27 Mayıs 1960.
[223] **Biddeford-Saco Journal**, 27 Mayıs 1960.
[224] **Chicago Tribune**, 27 Mayıs 1960.
[225] **Clovis News-Journal**, 27 Mayıs 1960.
[226] **The Daily Courier**, 27 Mayıs 1960.
[227] **Corsicana Daily Sun**, 27 Mayıs 1960.
[228] **The Telegraph Herald**, 27 Mayıs 1960.

"*Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçirdi; Zorba Menderes Devrildi – Asiler Seçim Sözü Veriyor*[229]."

"*Askeri Asiler Kansız Bir Darbeyle Ülkenin Yönetimini Ele Geçirdiler – Hükümet, Ülkenin NATO'da Kalmasını Bekliyor*[230]."

"*Kansız Darbe – Ordu Türkiye'nin Yönetimini Ele Aldı – Diktatör Menderes Yakalandı*[231]."

"*ABD Türkiye'nin Müttefik Olarak Kalmasını Umuyor*[232]."

"*Ordu Türkiye'nin Yönetimini Kansız Bir Darbeyle Ele Geçirdi – Menderes'in Sert Davranışları Yüzünden Oldu*[233]."

"*Türk Ordusu Darbe Yapıyor, Tüm Ulusu Kontrol Ediyor*[234]."

"*Türkiye'yi Ordu Kontrol Ediyor – Başbakan Menderes Tutuklandı – Seçim Sözü Verildi; Ülkede Sıkıyönetim Var*[235]."

"*Batı Yanlısı Ordu Birlikleri Türkiye'nin Kontrolünü Ele Geçirdi – Menderes, Önde Gelenler Tutuklandı – Ordu, Yetkililerin Yargılanacağını Söyledi; Yakın Zamanda Seçim Sözü Verildi*[236]."

"*Türkiye'nin Ordusu, Hızlı Bir Darbeyle Yönetimi Ele Geçiriyor – Başbakan Devrildi ve Tutuklandı*[237]."

"*Türk Ordusu Ulusun Yönetimini Ele Geçiriyor, Başbakanı Tutukluyor – Menderes Kansız Darbeyle İndirildi*[238]."

"*Batı Yanlısı Ordu Türkiye'nin Yönetimini Ele Aldı – Başbakan Bugünkü Kansız Darbeyle Tutuklandı*[239]."

"*Silahlı Kuvvetler Türkiye'de Yönetimi Ele Geçiriyor – Kabine Üyeleri Tutuklu – Ordu Seçim Sözü Veriyor*[240]."

"*Başbakanın Tutuklandığı Bildirildi – Ordu Kansız Bir Darbeyle Türkiye'de Yönetimi Ele Geçirdi*[241]."

---

229 **Elmira Star Gazette**, 27 Mayıs 1960.
230 **The Emporia Gazette**, 27 Mayıs 1960.
231 **The News Tribune**, 27 Mayıs 1960.
232 **The Ada Evening News**, 27 Mayıs 1960.
233 **The Hays Daily News**, 27 Mayıs 1960.
234 **The Independent Record**, 27 Mayıs 1960.
235 **The Hammond Times**, 27 Mayıs 1960.
236 **The Holland Evening Sentinel**, 27 Mayıs 1960.
237 **Janisville Daily Gazette**, 27 Mayıs 1960.
238 **Kenosha Evening News**, 27 Mayıs 1960.
239 **The Linton Daily Citizen**, 27 Mayıs 1960.
240 **Lubbock Avalanche Journal**, 27 Mayıs 1960.
241 **The Capital Times**, 27 Mayıs 1960.

“*Asiler Türkiye’deki Ayaklanmada Yönetimi Ele Geçirdi – Kansız Darbe Güçleri Seçim Sözü Veriyor – Başbakana Karşı Yapılan Gösteriler Amacına Ulaştı*[242].”

“*Türkiye Hükümeti Düşüyor; Menderes’in Tutuklandığı Söyleniyor – Batı Yanlısı Ordu Adamları Seçim Sözü Veriyor*[243].”

“*Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçirdi; Menderes Tutulandı*[244].”

“*Adnan Menderes Hükümeti Kansız Bir Darbe İle Devrildi – Ordu Yetkilileri Türkiye’de Yönetimi Ele Geçirdi – Batı Yanlısı Muzafferler Seçim Sözü Veriyor*[245].”

“*Türkiye’nin Tek Adam Yöneticisi Ordu Darbesiyle İndirildi*[246].”

“*Ordu Türkiye’de Yönetimi Ele Geçiriyor – Kansız Darbe Yıllık Gerilimin Sonucu – Batı’ya Sadık Kalacak*[247].”

“*Ordu, Türkiye’de Yönetime El Koyuyor – Asiler Başbakan ve Cumhurbaşkanını Yakalıyor; Seçim Sözü Veriyor*[248].”

“ABD Türkiye’nin Müttefik Olarak Kalmasını Umuyor[249]*.”*

“*Ordu Türkiye’de Kontrolü Ele Geçirdi – Başbakan ve Cumhurbaşkanı Tutuklandı*[250].”

“*Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçiriyor – Menderes, Kansız Darbede Tutuklandı – Yeni Liderler Batı’ya Sadakatini Bildiriyor, Seçim Sözü Veriyor*[251].”

“*Türkiye’de Ordu Birlikleri Yönetimi Ele geçiriyor*[252].”

“*Halk, Türk Ordusunun Darbesini Kutluyor – Askerler Tek Adamı Deviriyor*[253].”

“*Ordu Türkiye’de Yönetimi Ele Geçiriyor*[254].”

“*Silahlı Kuvvetler Türkiye’nin Yönetimini Ele Geçiriyor, Menderes’in Tek Adam Yönetimi Sona Eriyor; Asiler Seçim Sözü Veriyor – Kansız Darbe Halkın Memnuniyetsizliğinden Çıktı*[255].”

---

[242] **Manitowoc Herald-Times**, 27 Mayıs 1960.
[243] **Middlesboro Daily News**, 27 Mayıs 1960.
[244] **The Monroe News Star**, 27 Mayıs 1960.
[245] **The Odessa American**, 27 Mayıs 1960.
[246] **Port Angeles Evening News**, 27 Mayıs 1960.
[247] **The Southwest Times**, 27 Mayıs 1960.
[248] **Plainfield Courier News**, 27 Mayıs 1960.
[249] **The Ada Evening News**, 27 Mayıs 1960.
[250] **The Times Record**, 27 Mayıs 1960.
[251] **Port Huron Times Herald**, 27 Mayıs 1960.
[252] **The Daily Courier**, 27 Mayıs 1960.
[253] **Waterloo Daily Courier**, 27 Mayıs 1960.
[254] **Wellington Daily News**, 27 Mayıs 1960.
[255] **The Rhinelander Daily News**, 27 Mayıs 1960.

"*Türk Ordusu Kansız Bir Darbe İle Yönetimi Ele Geçiriyor*[256]."

"ABD NATO Müttefiki Olarak Kalacağından Emin[257]."

"*Ordu Subayları Türkiye'de Yönetimi Ele Geçiriyor – Kansız Darbe Başbakanı Deviriyor; Seçim Sözü Verildi*[258]."

"*Ordu, Türkiye'de Hızlı ve Kansız Bir Darbeyle Yönetimi Ele Geçirdi – Batı Yanlısı Grup Menderes'i Tutuklu Tutuyor*[259]."

"*Türkiye'deki Kansız Darbe Menderes'i Yönetimden Düşürdü, Kendisi ve Diğer Arkadaşları Tutuklu – Silahlı Kuvvetler Seçim Sözü Verdi – Darbe İki Yıllık Dâhili Kargaşa ve Ayaklanmaların Zirvesi Noktası*[260]."

"*Ordu Türkiye'nin Yönetimini Ele Geçirdi; Menderes Tutuklandı*[261]."

Ordu, Türkiye'de Yönetime El Koyuyor

İstanbul, Türkiye (AP) – Türk silahlı kuvvetleri, Başbakan Adnan Menderes'in diktatörce yönetimine duyulan memnuniyetsizlikle başlayan büyük çaplı olayların ardından, bugün kansız bir darbeyle ülkenin yönetimini ele geçirdi. Askeri asiler seçimleri yapacaklarına ve seçimi kazanana hükümeti teslim edeceklerine dair söz verdiler.

Ordunun bu hareketi, Menderes ve hükümetinin, başbakanın ana siyasi muhalifi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin başkanı, İsmet İnönü'ye uygulanan baskıcı önlemlere karşı düzenlenen, öğrenci gösterileriyle geçen bir aylık ayaklanmanın ardından geldi.

Ankara radyosu, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Menderes'in kabinesinin üyelerinin ordu tarafından gözaltına alındığını duyurdu. Yayında, Türkiye'nin batısında seçim turunda olan ve Ankara'ya yarına kadar dönmesi beklenmeyen başbakandan bahsedilmedi.

Büyük komutanlar tutuklandı. Türkiye'nin başkentinden yapılan yayında ayrıca genelkurmay başkanı ve kara kuvvetleri başkanının da tutuklananlar arasında olduğu bildirildi. Bu bilgi, darbeyi yapanların daha alt rütbeli, muhtemelen genç

[256] **The Santa Fe New Mexican**, 27 Mayıs 1960.
[257] **The Herald Press**, 27 Mayıs 1960.
[258] **Statesville Record And Landmark**, 27 Mayıs 1960.
[259] **Anderson Daily Bulletin**, 27 Mayıs 1960.
[260] **The Anniston Star**, 27 Mayıs 1960.
[261] **Atchison Daily Globe**, 27 Mayıs 1960.

subaylar olduğuna işaret ediyor. Ankara'da İngiliz hükümetine ulaşan resmi raporlarda darbe liderlerinin Menderes'i ve hükümetinin tüm üyelerini ele geçirdiği söyleniyor. Asiler Batı'yı, Menderes'in devrilmesinin, Türkiye'nin Sovyet komünizmine karşı Batı'yla kararlı bir ittifak içinde olmasını değiştirmeyeceğini temin etmekte vakit kaybetmediler. Ankara'dan yapılan bir radyo yayınında Batı savunma hattının, Ortadoğu'daki kalesi olan Türkiye'nin NATO ve CENTO'ya sadık kalacağı söylenildi.

Ankara Radyosu'ndan yapılan yayında, yeni askeri yöneticiler herkese evlerinde kalmalarını ve ordu tarafından verilen talimatlara uymalarını istediler. Tüm Türk vatandaşlarına ülkenin kanunlarına göre muamele edileceğine dair söz verdiler. Türkiye'deki tüm yabancıların güvenliğinin garanti altında olduğuna söz verdiler. Askeri grup, "Türkiye'deki demokrasinin geçirdiği kriz," ve "kanlı bir kardeş kavgasını önlemek," için harekete geçtiğini söyledi.

Tüm Ordu Kolları Görev Aldı

Washington'daki bir Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Türk ordusunu tüm şubelerinin başkaldırıya katıldığına dair bilgi aldıklarını açıkladı. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Türkiye'den gelen raporların, ülkenin sessiz olduğuna işaret ettiğini söyledi. İstanbul ile telefon iletişimi kesik. Roma, Belgrat ve Atina'daki telefon operatörlerinin bağlantı kurma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı.

Yaptıkları yayınlarda, ülkenin yeni askeri yöneticileri kendilerini "Milli Birlik Komitesi" olarak adlandırdı. Bununla beraber, komitenin yapısı hakkında bilgi verilmedi. Komitenin ilk faaliyetlerinden biri askeri olmayan tüm kablosuz iletişimin hemen kesilmesi idi. "Bildiri 4", sadece askeri kuvvetler tarafından işletilen vericilerin devam edebileceğini ve garnizon komutanlarına "bu bildiri aksinde davranılmasını önlemek için gerekli önlemleri almalarını," söyledi.

Türkiye'den gelen haberlerde darbenin kansız olduğu söylense de İngiliz Dışişleri Bakanlığına gelen bir raporda, darbenin, şafaktan önce Ankara sokaklarında yapılan çatışmaların ardından geldiği bildirildi.

Çerçeve Yazı-3: 27 Mayıs askeri darbe haberlerine bir örnek[262].

Genel olarak gazetelerin sadece darbe ile alakalı başlıklarına bakmak, ABD basınının darbeye karşı tavrını anlamak için yeterli olacaktır. Zira manşetlerin veya

[262] **Plaifield Courier-News**, 27 Mayıs 1960.

haber başlıklarının tamamı birbirine benzer ve darbeyi eleştirmeye yönelik hiçbir emare yoktur. Darbe ile sorunların biteceği; zorba, diktatör Menderes'in devrildiği, Menderes'in devrilmesi ile seçimlere gidileceği ve seçimlerde kazanana yönetimin devredileceği belirtilmiştir.

Başlıkların birçoğunda askeri yönetimin NATO ve CENTO'ya bağlı olduğu, askerin bu yönde taahhütte bulunduğu, Batı yanlısı ordunun yönetimi devraldığı ifadeleri göze çarpıyor. Yine bazı başlıklarda Washington'un darbecilerden yana emin olduğu vurgulanmıştır. Bu başlıklar 27 Mayıs tarihli gazetelerde geçmektedir. Oysa saat farkı da olsa da henüz bu başlıkları atmadan çok kısa süre önce darbe olmuştur. Dolayısıyla ABD'nin bu kadar kısa bir sürede darbecilerden emin olması önemli bir ayrıntıdır. Henüz ordunun içinde bile olayın ne olduğunu anlamayan kıdemli askerler varken, bu kadar kısa sürede ABD'nin rahat olduğu ve darbecilere güvendiği başlıklarının atılması için ellerinde önemli verilerin olmasını gerektirir.

Çoğu başlıkta darbeden halk memnun, sevilmeyen Menderes, halkın memnun olmamasından dolayı darbenin gerçekleştirildiği şeklinde ifadeler kullanılması çelişkili bir durum arz etmiştir. Zira ABD basını darbe olana kadar halkın Menderes'ten memnun olduğunu, seçmenlerin %80'nini köylülerin oluşturduğunu ve dolayısıyla köylülerin de Menderes'ten memnun olduğunu, sadece öğrencilerin protestolar gerçekleştirdiğini ve halktan destek gelmediğini sürekli tekrar edip durmuşken, darbe günü bu tarz başlıklar atmak büyük tezat oluşturmuştur. Kaldı ki Gürsel'in bile meşhur mektubunda Menderes'in sevildiğini, kötülüklerin sebebi olarak Bayar'ı gördüğünü ve Menderes'in Cumhurbaşkanı olması gerektiğini yazdığını hatırlamak gerekir[263].

1.3.2. Darbeden Bir Gün Sonra (28 Mayıs 1960)

28 Mayıs tarihli çoğu ABD gazetesi birbirine benzer başlıklar ve benzer anlatımlarla darbeyi anlatmışlardır. Menderes'in keyfileşen ve gaddarlaşan diktatörce yönetiminin asker tarafından sonlandırıldığı, Gürsel'in Meclis'i dağıttığını ve bu haberin halkta sevinç yarattığını yazmışlardır. Bununla beraber NATO ve CENTO'ya bağlılığın Batı ve ABD için çok önemli olduğu belirtilmiş ve ABD'nin cuntacılardan emin olduğu ilave edilmiştir. Basın üzerindeki baskının kaldırıldığı ile

---

[263] Cemal Gürsel'in ilgili mektubu için bkz. Şen, ss.27-38.

ilgili gelişmeler ve Menderes'in dikta bir yönetimi sergilediği, olayların anlatılmasında değinilen konulardan birkaç tanesini teşkil etmiştir[264].

28 Mayıs tarihli birçok ABD gazetesinde darbe ile alakalı ilginç yazılar mevcuttur. Austin Daily Herald ve Boone News Republican, Türkiye'deki olayları aktarırken, bazı çevrelerce Türkiye'deki darbeyi ABD'nin organize ettiği iddiasını ortaya attıklarını yazmıştır. Bu iddialara göre ABD, Türkiye'deki olayların dâhili bir huzursuzluğa meydan vermemesi için darbeyi organize etmek durumunda kalmıştır[265].

28 Mayıs'taki ABD basınında neşredilen bir yazı ABD ve Batının darbeye karşı hislerini özetler niteliktedir. "*Türkiye'deki Krizi Sonlandırdığı İçin Müttefikler Darbeyi Hoş Karşılıyor*" başlıklı yazıda Waldo Drake, Gürsel'in NATO ve CENTO'ya son derece bağlı olduğunu, Müttefik diplomatlarının 5 Mayıs'tan beri böyle bir darbenin olması için gizlice dua ettiklerini ve bu darbenin özgür dünya için sahip olunabilecek en yüksek öneme sahip olduğunu yazmıştır. Drake, ayrıca Menderes'in Khrushchev ile yaz döneminde karşılıklı ziyarette bulunacağına dair birbirlerine söz verdiklerini de hatırlatmıştır[266].

"*Türkiye'nin Hayati Bir Konumu Var*" başlığı ile The Abilene Reporter News, Türkiye'nin Avrupa'nın güneyi ve Asya'nın batısı için komünizme karşı hayati bir öneme sahip olduğunu belirtirken[267], The Kansas City Times, "*Batı İçin Hayati Öneme Sahip Bir Kale Darbeyle Güçleniyor*"[268] başlığı ile Türkiye'deki darbenin ne anlama geldiğini en kısa yoldan anlatmıştır. Yine The Washington Post, "*Bir Kurtarıcı Olarak Ordu*[269]", Delphos Daily Herald, "*Dekan, Yeni Türk Anayasasının Taslağını Yapacak*[270]", The Palladium Item, "*Sevinçli Türkler Menderes'in Devrilmesini Kutluyor*[271]", The Philadelphia Inquirer, "*Askeri İsyan Türkiye'de Başarılı Oldu, Menderes Gitti – ABD Türklerin Kızıl Karşıtı Müttefik*

---

264 **The Arizona Daily Star**, 28 Mayıs 1960; **Daily Press**, 28 Mayıs 1960; **Democrat and Chronicle**, 28 Mayıs 1960; **The Lowell Sun**, 28 Mayıs 1960; **Lebanon Daily News**, 28 Mayıs 1960; **The Cumberland News**, 28 Mayıs 1960.

265 **Austin Daily Herald,** 28 Mayıs 1960; **The Boone News Republican**, 28 Mayıs 1960.

266 Waldo Drake, "Allies Welcome Turkey Coup as End to Crisis", **The Los Angeles Times**, 28 Mayıs 1960.

267 **The Abilene Reporter News**, 28 Mayıs 1960.

268 **The Kansas City Times**, 28 Mayıs 1960.

269 **The Washington Post**, 28 Mayıs 1960.

270 **Delphos Daily Herald**, 28 Mayıs 1960.

271 **The Palladium Item**, 28 Mayıs 1960.

Olarak Kalacaklarından Emin[272]" başlıkları ile darbenin Batı ve ABD için hayırlı olduğunu en iyi şekilde anlatma yarışı içine girmişlerdir.

The Philadelphia Inquirer, "*Türk Ordusu Darbe Sözünü İnönü'ye 10 Yıl Önce Verdi*" başlığı ile 1950 seçimlerinde İnönü'nün partisi yenilince yüksek rütbelilerden oluşan bir grup askerin İsmet İnönü'ye gelerek darbe yapmak için emrinde olduklarını belirttiklerini, o zaman söylenenin anlamının bugün de aynı olduğunu ve İnönü'nün istediği anda darbe yapılabileceğini iddia etmiştir[273].

Plainfield Courier News, Türkiye'deki darbenin ABD tarafından gerçekleştirildiği dedikodularının etrafta arttığını yazmıştır. Gazetede yazılanlara göre ABD, Türkiye'de bir ayaklanma çıkmasın diye darbeyi gerçekleştirmiştir[274]. Buna karşılık The New York Times, CIA'nın bu kadar erken bir darbe beklemediğini, buna karşı eski diplomatların engellerin daha fazla dayanamayacağını ve genç subayların bir darbe yapacağından şüphelendiklerini yazmıştır[275].

Marie McNair'in "*Temsilciler Türkiye'yi Konuştu*" başlıklı haberinde Afganistan Elçiliği'nde diplomatlar arasında Türkiye ile alakalı konuşmaları nakletmiştir. McNair'in aktardığı habere göre Filipin Büyükelçisi Carlos Romulo, cuntacıların Batı'ya olan bağlılıklarını yeniden doğruladıklarını duymayı cesaretlendirici bir durum olarak değerlendirirken, Tunus eski büyükelçisi ve Dışişleri Bakanı Yardımcısı G. Lewis Jones için darbe sırasında Amerikan karşıtlığına dair tek bir işaretin olmaması iyi haber olmuştur. Buna karşılık Sovyetler Birliği maslahatgüzarı Mikhail Smirnovsky'ye göre olayları başlatanların öğrenciler olması inanılması güç bir şeydir. Ortadoğulu bir diplomat ise Irak'ta görevlendirildiği sırada, Türkiye'de olacak şeyleri tahmin ettiği için darbe onu hiç şaşırtmamıştır[276]. Aynı tarihli Chicago Tribune'de de Ahmet Emin Yalman'ın zevkten dört köşe olduğu, böyle bir darbe olacağını daha önce tahmin ettiği ve Menderes'e muhalefetten dolayı reklam alamadığı ve 200.000 dolar zarar ettiği yazılmıştır[277].

---

[272] **The Philadelphia Inquirer**, 28 Mayıs 1960.
[273] **The Philadelphia Inquirer**, 28 Mayıs 1960.
[274] **Plainfield Courier News**, 28 Mayıs 1960.
[275] **The New York Times**, 28 Mayıs 1960.
[276] Marie McNair, "Embassy Row Talked Turkey", **The Washington Post**, 28 Mayıs 1960.
[277] **Chicago Tribune**, 28 Mayıs 1960.

Başbakan, Bakanlar Tutuklu - Sevinçten Uçan Türkler Menderes'in Düşüşünü Kutluyor

Sevinçli Türkler cuma günü sokaklarda kutlamalar yaptılar. Diktatör haline gelmiş olan Başbakan Adnan Menderes'i deviren askerleri selamladılar. Menderes ve birçok bakanı ve milletvekili sabah saatlerinde yapılan darbenin ardından tutuklandı. Askeri bir sözcü devrik başbakanın yargılanabileceği hakkında ipucu verdi. Yönetimde olan yeni askeri grubun başkanı, diktatör olmak gibi bir niyetinin olmadığını söyledi. Menderes'in gittikçe artan keyfi ve gaddar iktidarı tarafından susturulan gazetelere derhal baskıya geri dönmeleri söylendi. Menderes'in yönetiminde, pek çok editör kısa bir süreliğine hapse atılmışı. Duyurular tüm kamu görevlilerinin cumartesi günü normal görevlerine geri döneceğini söyledi. Askeri kumandanlara ülkedeki durumun normal kalmasını güvence altına almaları emredildi.

Ülkedeki halk, Menderes hükümetinin devrilmesiyle rahatladı. İstanbul'da siviller, sokaklarda askerleri kucakladı. Menderes rejimine karşı olan protestoları başlatan genç göstericilerin gözlerinde sevinç gözyaşları vardı. Menderes tarafından yakın zamanda kara kuvvetlerinin komutanlığından atılan, eski bir asker olan Korgeneral Cemal Gürsel Meclis'in dağıtıldığını söylediğinde de kutlamalar yapıldı. Yeni seçimlerin "yakında" yapılacağı sözü verildi. Gürsel, "Türk Milli Birlik Komitesi'ni" oluşturan Hava Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetlerinden oluşan bir grup yüksek rütbeli subaya başkanlık ediyor.

Haftalar boyu süren olaylar ve gösterilerin ardından on yıllık Menderes iktidarını sona erdiren isyan Ankara'da gece yarısından hemen sonra başladı. Harp Okulu öğrencileri, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Menderes'in resmi ikametgâhına yürüdü. Silah sesleri vardı ama askeri yetkilileri bir askeri öğrencinin, cumhurbaşkanlığı sarayındaki korumalarla yapılan kısa süreli bir çatışmada öldürüldüğüne dair raporları yalanladı. Silahlı kuvvetlerden gelen tüm birimler hızlıca askeri öğrencilerin yürüyüşünü izledi ve darbe bu andan itibaren başladı. Menderes'e karşı gençlerin yaptığı gösterilerden birkaçına ev sahipliği yapan Kızılay Meydanı'nda 400 kişilik bir kalabalık Menderes'in Demokrat Parti merkezini işgal etti, Bayar ve Menderes'in resimlerini duvarlardan yırttı, ayakları altında ezdi ve pencerelerden dışarı attı. Milli Birlik Komitesi, ülke için yeni bir anayasa yazmaları amacıyla profesörler, bilim adamları ve hukukçulardan oluşan bir kurul atadı. Gürsel, Ankara'ya, şafaktan hemen sonra, darbenin kumandasını almak için – Türkiye'nin

batısındaki büyük NATO üssünden – İzmir'den geldi. Gürsel radyo aracılığıyla ülkeye askeri bir diktatör olmak gibi bir niyetinin olmadığını, "kavga ve çatışmaları" ve "kanlı kardeş kavgasını" önlemek için harekete geçtiğini söyledi.

"Siyasilerle konuşmaya çalıştım," dedi, "ama hırstan gözleri dönmüştü. Dinlemeyeceklerdi ve güç kullanılarak gitmek istediler. Harekete geçmek zorundaydık." Verdiği emirlerle, bildirildiğine göre geçici bir hükümet kurması için İstanbul Üniversitesi Dekanı Sıddık Sami Onar hava yoluyla Ankara'ya geldi. Eğitimci, darbenin geleceği işaretini veren, 28 Nisan'da Menderes rejimine karşı yapılan öğrenci gösterilerinde polis tarafından dövülmüştü.

Susturulan Türk Gazeteleri Yeniden Basılacak

Menderes'in yönetiminde, beş yıldan fazla bir süredir basını baskılayan, kısıtlayıcı basın kanunları, pek çok yayının durdurulmasına ve çokça editör ve yazarın hapse atılmasına neden olmuştu. Kanunlar, hükümet yetkililerine hakaret ettiği varsayılan yazıları yayımlamayı bir suç haline getirmişti. Menderes hükümeti tarafından kendisine karşı harekete geçenler arasında Vatan gazetesinin yayımcısı ve Türk gazetelerinin en kıdemli üyesi olan Ahmet Emin Yalman da vardı.

Çerçeve Yazı-4: 28 Mayıs'ta benzer şekilde haber yapan ABD gazetelerine bir örnek[278].

1.4. 27 MAYIS 1960 DARBESİ SONRASI GELİŞMELER

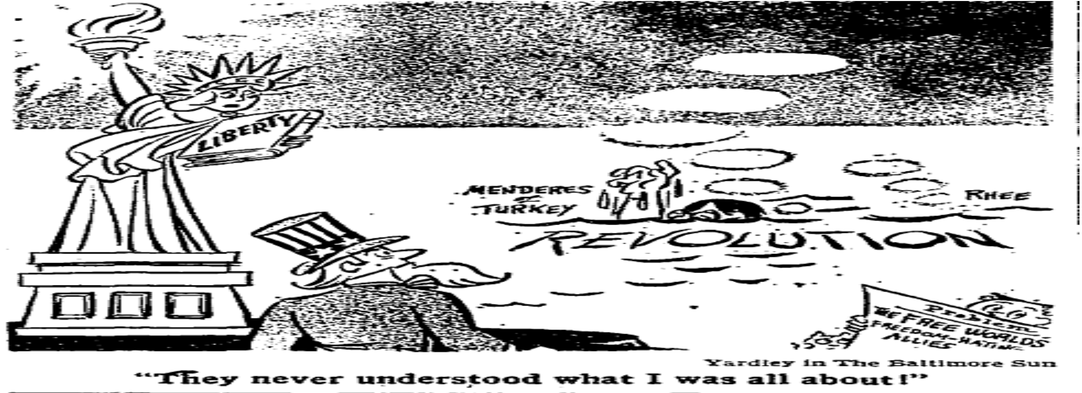
1.4.1. Darbe Sonrası Türkiye'deki Gelişmeler (29-31 Mayıs 1960)

ABD gazeteleri, darbeden sonra Türkiye'deki gelişmeleri darbe ve askeri yönetim ekseninde aktarmaya devam etmiştir. Darbe sonrası dönemde yeni askeri yönetimin anayasa hazırlığını, Menderes'in gerçekleştirdiği sözde katliamları, Türkiye'nin ABD ve Batı ile alakalı tavrı ve konumu ile askeri yönetimin oluşturduğu yargılama meselesi gazetelerde işlenen konuların başında gelmektedir. Gazetelerin Menderes ve iktidarına karşı tavrı ise darbe öncesi ve darbe sırasında olduğu gibi aynı şekilde olumsuzluğunu korumuştur.

29 Mayıs tarihinde The New York Times, Türkiye ile alakalı en geniş yayınlarından birini yapmıştır. *"General Gürsel Türk Kabinesi'ne Başkanlık Ediyor; Baskıyı Kaldırıyor-Halk Rejimi Sevinçle Karşılıyor – Haberciler ve Öğrenciler*

[278] **The Arizona Daily Star**, 28 Mayıs 1960.

Serbest Bırakılıyor" başlığı ile verilen haberde, Gürsel'in kısa sürede bir anayasa oluşturulacağı ve geçiş sürecinden sonra hükümet ve siyasetten çekileceği belirtilmiştir. Gazetenin haberine göre Milli Birlik Komitesi olarak adlandırılan cunta, Menderes ve DP üyelerinin finansal durumlarını incelemek için hazırlıklar yapmaya başlamıştır. Gürsel'in diktatör olmaya niyeti olmadığı yönündeki açıklaması ile beraber, askeri öğrencilerin milletin gözünde kahraman olduğu, İstanbul ve Ankara'da askerler ile halkın çok sevinçli olduğu, okula giden çocukların askerleri öptüğü belirtilmiştir[279].

Resim 3: 29 Mayıs tarihinde The Baltimore Sun'ın yayınladığı karikatür aynı tarihte The New York Times'ta da yer almıştır.

The New York Times, "*Genel Bakış: Birçok Yerde Gerçekleşen Kırıklar Komünist Propagandayı Körüklüyor*" başlığı altında komünizmin dünyadaki durumu ve Türkiye'nin bu anlamda genel bir değerlendirmesi Harry Schwartz tarafından yapılmıştır. Schwartz'a göre dünya komünizminin iki önemli merkezi olan Moskova ve Pekin'de politikacılar ve uzmanlar, Batı'yı istikrarlı bir incelemeye tabi tutarak, her zaman kullanabilecekleri zayıflık, bölme ve dengeyi bozmak için alanlar aramışlardır. Moskova ve Pekin'deki analisler sürekli rakiplerini incelemeye tabi tutup geliştirilecek politika için veriler toplama peşinde olmuşlardır. Bunlar aynı zamanda kendi sıkıntılarını ve eksikliklerini unutturmak istemişlerdir. 27 Mayıs'ta gerçekleşen Türkiye'deki askeri darbe ve Japonya'daki Amerikan karşıtı gösteriler, bu tür özgür dünyaya ait gelişmeler, komünistlerin işine geldiği için, onlar tarafından

[279] **The New York Times**, 29 Mayıs 1960.

hoş karşılanmıştır. Genel olarak bu ülkeler, kendilerine ait siyasi veya ekonomik gerilimlerle komünistlere beslenecek kaynak yaratmışlardır[280].

Schwartz, Batı'nın müttefikleri olan Türkiye, İran ve Pakistan söz konusu olunca komünistlerin burada çizdiği resmin, buradakilerin hepsi için ortak faktörlere ve aralarındaki farklılıklardan faydalanmaya yönelik olduğunu belirtmiştir. Yazara göre burada yaşatılmak istenen esas faktör, Batı ile yapılan ittifak için halkın benimsediği korku, nefret ve özellikle bu ülkelerde Amerikan üslerinin var olmasına izin verilmesinden doğan sonuçlardan korkulmasının sağlanmasıdır. SSCB lideri Khrushchev'in ABD üslerine karşı misilleme tehditleri, bu safhada Türkiye ve Pakistan'a yöneltilmiştir. Zira bu ülkelerin Rusya'da düşürülen U-2 uçaklarına yönelik tesislere sahip olduğu söylenmiştir. Doğal olarak, geçmiş aylarda Türkiye'de mevcut olan siyasi istikrarsızlık bu propagandada öne çıkmıştır. Özellikle basında da yayınlanan sokak göstericilerinin polis ve askerler tarafından yakalanması bu durumu beslemiştir. Yazının devamında Türkiye'deki askeri darbenin liderleri, Türkiye'nin Batı ittifakında kalacağını çok açık bir dille ifade etseler de, komünist propaganda bir şekilde Menderes hükümetine karşı olan memnuniyetsizliği Amerikan karşıtlığına bağlamayı denediği iddia edilmiştir. Schwartz, sonuç olarak Türkiye'nin Batı ittifakında kalacağına kesin olarak inanmıştır [281].

29 Mayıs tarihli birçok ABD gazetesi yeni kabine haberi ile okuyucunun karşısına çıkmıştır. "*Türkler Yeni Kabineyi Kutluyor, Batı Yanlısı Siyasete Devam*[282]", "*Yeni Kabine Oluşturuldu; Türkler Askerleri Kutluyor*[283]", "*Darbeyi Yapan Türk Liderler Yeni Kabineyi Kuruyor*[284]", "*Türkiye'nin Kabine Başkanı Gürsel*[285]", "*Darbeden Sonra Hükümeti Organize Etmek İçin Yeni Kabine Oluşturuldu*[286]", *Askerler ve Siviller Türkiye'deki Kabineyi Oluşturuyor*[287]" ve "*Türk Darbe Kabinesi Yeni Düzenlemelere Başlıyor*[288]" başlıklarıyla yeni kabine ve yeni anayasa ile alakalı haberler yapılmıştır. Batı ittifakına sadık kalınacağı buradaki haberlerde vurgulanmıştır.

---

[280] Harry Schwartz, "General Picture: Frictions in Many Areas Provide Fuel For Communist Propaganda", **The New York Times**, 29 Mayıs 1960.
[281] Harry Schwartz, "General Picture: Frictions in Many Areas Provide Fuel For Communist Propaganda", **The New York Times**, 29 Mayıs 1960.
[282] **Port Huron Times Herald**, 29 Mayıs 1960.
[283] **The Philadelphia Inquirer**, 29 Mayıs 1960.
[284] **Democrat and Chronicle**, 29 Mayıs 1960.
[285] **The Bryan Daily Eagle**, 29 Mayıs 1960.
[286] **Gazette Telegraph**, 29 Mayıs 1960.
[287] **The Washington Post**, 29 Mayıs 1960.
[288] **Brownwood Bulletin**, 29 Mayıs 1960.

The Los Angeles Times'ta, "*Türkiye'nin Ordu Planlarını Gizlilik Kaplıyor*" başlığı ile yaptığı haberde Waldo Drake, Avrupa'nın Türkiye'de düzen yeniden tesis edildiği için rahat, fakat yeni yönetimin yol haritası hakkında endişeli olduğunu belirtmiştir. Cuntacıların herhangi bir partiye meyilli olmadığı ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin yapılacak seçimde ezici bir zafer kazanacağını iddia etmiştir. Drake, Menderes'in sanayide yaptığı hamlelerle ekonomiyi çökerttiğini ve ABD'nin bu konuda sabrını tükettiğini belirtmiştir[289]. Diğer bir gazetede de Menderes'in Türkiye için önemli planları olduğu yazılmıştır[290].

Resim 4: 29 Mayıs 1960 tarihli Brownwood Bulletin Türkiye'nin bölgedeki önemini harita üzerinde göstermiştir.

30 Mayıs tarihli gazetelerden The Emporia Gazette, Türkiye'nin ekonomik anlamda iflasın eşiğinde olduğunu belirtip yeni yönetimi bekleyen seçimleri ve anayasayı yapma meselesinin tüyler ürpertici derecede zor göründüğünü yazmıştır[291]. "*Menderes'in Kötücül Dehası*" başlığı ile eski İçişleri Bakanı Namık Gedik'in

[289] Waldo Drake, "Mystery Clouds Plans of Turkey Army Junta", **The Los Angeles Times**, 29 Mayıs 1960.
[290] **The Telegraph Herald**, 29 Mayıs 1960.
[291] **The Emporia Gazette**, 30 Mayıs 1960.

kendini pencereden atarak intihar ettiğini duyuran The Times Herald Record, Gedik'in aşırı şiddetin ve vahşi uygulamaların sorumlusu olduğunu yazmıştır[292].

The Los Angeles Times ise öğrenci cesetlerinin Menderes yönetimi tarafından Ankara, Kilyos ve İstanbul'da saklandığı efsanesini Namık Gedik'in ölüm haberinin hemen arkasından vermiştir[293]. "*Türkiye'nin Kötücül Dehası İntihar Etti*" başlığı ile Gedik'in ölümünü duyuran Big Spring Daily Herald, ABD ve İngiltere'nin Türkiye ile sorunsuz bir şekilde ilişkilerine devam ettiğini aktarmıştır. Aynı gazete, Menderes rejimini desteklediği bilinen komşu komünist ülkelerdeki mültecilerin, hafta sonu Menderes'i kurtarmak için gizlice silahlandığı dedikodularını da yazmıştır[294].

The Troy Record, 30 Mayıs tarihli haberde, darbenin bir anda yapılan bir hareket olmadığını, dikkatlice planlanmış olduğunu; ülkenin her yanında, hedefe odaklanmış eylemlerden, her bölgeye atanan yöneticilerden ve stratejik sırayla ilan edilmeye hazır kararlardan bu durumun anlaşılabileceğini yazmıştır. Gazetenin haberine göre Türkiye'nin dâhili sorunları, Başbakan Menderes'in yaptıklarından kaynaklanmıştır. Menderes'in yönetimde olduğu on yılın sekiz yılında mükemmel bir lider olduğunu söyleyen gazete, Menderes'in tarımsal bir ülkeden endüstriyel bir ülkeye geçişin önünü açtığını ve fakirleşen kırsal bölgelerdeki ekonomik standartları yükselttiğini belirtmiştir. Gazeteye göre Menderes, Türkiye'nin dış ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmiş ve Kıbrıs sorununda olduğu gibi sorunların çözümünde yardımcı olmuştur. Değişiklik 1958 yılında başlamış ve bu değişim Menderes'in, Türkiye'de İslami uyanışa ilgi duymasına bağlanmıştır. Dini bir canlanmanın güçlü siyasi imalar içereceği de açıktı diyen gazete, değişimle beraber Menderes'in kısıtlama ve baskı yollarını kullanmaya başladığını, birkaç ay öncesinde bile Menderes'in birkaç güvenlik vanasını açması durumunda sorunları çözme şansına sahip olabileceğini iddia etmiştir. Öğrencilerin başlattığı ayaklanmalar, Kore'de olduğu gibi Türkiye'de de tehlike sinyalleri olduğunu belirten Troy Recor, gerilimi azaltmak yerine, üniversiteleri kapatmak ve muhalif basını bastırmaya kadar varan kararlarla, Menderes'in gerilimi daha da arttırdığını belirtmiştir[295]. Aynı tarihli The Hutchinson News, darbeye giden ilk adımın 21 Mayıs'taki askeri öğrencilerin

---

[292] **The Times Herald**, 30 Mayıs 1960.
[293] **The Los Angeles Times**, 30 Mayıs 1960.
[294] **Big Spring Daily Herald**, 30 Mayıs 1960.
[295] **The Troy Record**, 30 Mayıs 1960.

yürüyüşü ile atıldığını ve 22 Mayıs gecesi subayların Milli Birlik Komitesi'ni kurmak için toplantılar yapmaya başladığını yazmıştır[296].

30 Mayıs tarihli The Washington Post, Gürsel'in Menderes seçimler yapılana kadar gözaltında kalabilir açıklamasını verirken[297], The New York Times, ABD ve SSCB diplomatlarının sırayla Gürsel'i ziyaret ettiklerini yazmıştır[298]. The Chaleston Gazette ise darbecilerin idarecileri arasında Fahri Korutürk'ün de bulunduğunu belirttikten sonra, sabah 06:00'da (darbe sabahı) bir albayın ABD Büyükelçiliğini arayarak "*Bunu Türkiye için yaptık, kendimiz için değil. ABD modelinde bir Türkiye inşa etmek istediğimizi ABD'ye bildirin*." dediğini belirtmiştir[299]. Star Tribune de genç ve samimi bir subayın Türkiye'yi, ABD gibi özgür ve demokratik bir ülke haline getirmek istedikleri yönündeki açıklamasını haberin başında vererek, Türkiye'deki darbenin herhangi bir önemli ülkede meydana gelen en hızlı ve en sorunsuz darbe olduğunu belirtmiştir[300].

31 Mayıs tarihli gazetelerden The Lock Haven Express, ABD'de dört yılda bir seçim yapıldığını ve hiçbir darbe veya buna benzer demokrasi dışı olayın yaşanmadığını, Türkiye'nin ise demokrasi konusunda acemi olduğunu ve yeni dönemde demokrasiye dönüş anlamında darbe ile önemli bir hamlenin yapıldığını yazmıştır[301].

Namık Gedik'in ölüm haberleri birçok gazetede 31 Mayıs'ta da verilirken[302], bazı gazetelerde Gedik'in eşine bıraktığı mektup gündeme getirilmiştir. Namık Gedik, mektupta eşine "*Uzun bir yolculuğa çıkıyorum. Geri dönebileceğimi hiç sanmıyorum. Seni sevgi ile kucaklıyorum.*" şeklindeki mektupta uzun bir yolculuktan kastettiği ölüm mü, yoksa Marmara Denizi'ndeki bir adaya nakil mi belli olmadığı bildirilmiştir[303].

Türkiye'nin rolü darbeye rağmen değişmeyecek diyen The Wall Street Journal'e[304] ek olarak The New York Times, ABD yetkililerinin darbeyi bekliyorlarmış gibi davranmadıklarını, fakat işlerin bu şekilde gelişmesinden

---

296 **The Hutchinson News**, 30 Mayıs 1960.
297 **The Washington Post**, 30 Mayıs 1960.
298 **The New York Times**, 30 Mayıs 1960.
299 **The Charleston Gazette**, 30 Mayıs 1960.
300 **Star Tribune**, 30 Mayıs 1960.
301 **The Lock Haven Express**, 31 Mayıs, 1960.
302 **Star Tribune**, 31 Mayıs 1960; **The Times Record**, 31 Mayıs 1960.
303 **The Philadelphia Inquirer**, 31 Mayıs 1960; **Democrat and Chronicle**, 31 Mayıs 1960.
304 **The Wall Street Journal**, 31 Mayıs 1960.

duydukları memnuniyeti de gizlemediklerini belirtmiştir[305]. Aynı tarihli diğer gazeteler ise başta ABD ve İngiltere olmak üzere birçok Batılı ülkenin yeni askeri yönetimi tanıdıklarını yazmışlardır[306].

1.4.2. Haziran 1960 Döneminde Türkiye'deki Gelişmeler

1 Haziran tarihli ABD gazetelerinin Türkiye ile alakalı haberlerinde Gürsel'in basın açıklamasında seçimlerde aday olmayıp emekliye ayrılacağını, Menderes ve DP'lilerin suçsuz olmaları halinde seçimlere katılabileceklerini ve Menderes'in yaptıkları darbeyi onayladığı yönündeki ifadelerine yer verilmiştir[307]. Gürsel, seçimlerde aday olmayacağını ve emekliye ayrılacağını basın açıklaması ile duyurmuşken, ilk seçimlerde aday olup Cumhurbaşkanı olmuş ve emekli olmadan vefat etmiştir. Suçlu olmamaları halinde seçimlere katılacağını belirttiği Menderes ve arkadaşlarının akıbeti ise idam sehpası olmuştur.

Türkiye'den Gelen Haberlere Tepkiler - Diplomasi Kanadımız, Olan Olaylara Şaşırdığı İçin Eleştiriliyor

Aşağıdaki mektubu yazan kişi Radio Free Europe'un Türkiye temsilcisidir ve Birleşik Devletler Müşterek Yayımlar Araştırma Bürosu'nda politik araştırmacı olarak çalışmıştır.

Tiksindirici, Türkiye'deki ordunun başarılı darbesine ait haberle ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklama okunurken akla gelen tek kelime. The New York Times'ın 28 Mayıs'ındaki sayısında üç ayrı sütunda verildiği üzere "darbe, Washington'daki Dışişleri Bakanlığında çalışan üst rütbeli yetkililer için tam bir sürpriz oldu." Dışişleri Bakanlığımızın, önemli bir uluslar arası olaya verebileceği "tam bir sürpriz"den başka bir yorumu yok mu? 1956 Macar İhtilali olduğunda bizim sözde Orta Avrupa ilişkileri "uzmanlarımız" tamamen hazırlıksız yakalandı. Bahtsız Süveyş Operasyonu ki Macar İhtilali ile eşzamanlıdır, Dışişleri Bakanlığımız için tam bir sürprizdi. Hem de İngiltere, Fransa ve İsrail'in en üst düzey diplomatik

---

[305] **The New York Times**, 31 Mayıs 1960.
[306] **The Daily Courier**, 31 Mayıs 1960; **The Washinton Post**, 31 Mayıs 1960; **The Los Angeles Times**, 31 Mayıs 1960; **Chicago Tribune**, 31 Mayıs 1960.
[307] **The Middeletown Daily Record**, 01 Haziran 1960; **Daily Press**, 01 Haziran 1960;**The Oneonta Star**, 01 Haziran 1960; **The Washington Post, Times Herald**, 01 Haziran 1960; **The Philadelphia Inquirer**, 01 Haziran 1960.

temsilcilerimizin burnunun dibinde son derece koordineli planla hareket etmelerine rağmen.

ABD'ye tamamen sürpriz gelecek bir olayı geçmesi için iki yıldan az bir zamanın geçmesi gerekiyordu. Bu sefer Irak'ta ABD Büyükelçisi, büyükelçiliğin etrafı tanklarla çevrilene ve ülkeyi yöneten kral öldürülene kadar olup bitenlerden habersizdi. Ve şimdi de Türkiye!

Hareket Özgürlüğü

Türkiye'deki son gelişmeleri takip eden herhangi birisi "sürpriz" terimini Dışişleri Bakanlığının sorumsuzluğunun bir kanıtı olarak görmelidir. Türkiye, bizim en sarsılmaz müttefikimiz, NATO ve CENTO için bir kaledir. Diplomatlarımızın ve askeri temsilcilerimizin on yıldan fazla bir süredir o ülkede tam bir hareket özgürlüğü vardır. Dışişleri Bakanımız, Paris'teki zirveye katılmadan birkaç gün önce İstanbul'daki NATO Dışişleri Bakanları toplantısına katıldı. Bakan Herter İstanbul'dayken, Türk öğrenciler şimdi devrik olan Başbakan Adnan Menderes'in diktatöryel yönetimi aleyhinde gösteriler yapıyorlardı.

Türk Ordusu'nun siyasetten uzak durma geleneği vardır ama aynı zamanda ülkenin içinde düzeni ve iç barışı sağlamakla da kendini görevli saymaktadır. General Gürsel'in, üç hafta önce yaptığı veda konuşmasında, Türkiye'deki gelişmelerin, her sorumlu öğrencinin zihnine, Türk ordusunun Menderes rejimi ülkeyi bir kırılmaya doğru sürüklerken boş boş oturmayacağını kesin bir biçimde yerleştirmiştir.

Kansız bir darbe, Batı Almanya ile Fransa'nın toplam büyüklüğüne sahip bir ülkede dört saat içinde gerçekleştirilmiştir. Türk Milli Birlik Komitesi tarafından açıklanan bildirilerde de şu gerçek onaylanmıştır ki, ordu hareketi önceden planlanmış ve son derece koordineli olmuştur. Bu gerçeklerin ışığında, Dışişleri Bakanlığımızın 27 Mayıs'taki gelişmelere dair "tamamen sürpriz" demeleri onlar için apaçık bir sorumsuzluk değil midir?

Senato Dışişleri Komitesinin mevcut U-2 duruşmalarını, önemli politik gelişmeler tarafından sürekli bir şekilde sürprize uğramamızın nedenlerini ortaya çıkarmak amacıyla, tüm diplomatik hizmetlerimizi gözden geçirmek için kullanmasını önerebilir miyim?

Çerçeve Yazı-5: ABD'nin Türkiye'deki darbeden habersiz olduğu iddiasını tiksindirici olarak niteleyen bir yazı[308].

[308] Andrew L. Lorant, "Letters to The Times", **The New York Times**, 01 Haziran 1960.

1 Haziran tarihli 5 numaralı çerçeve yazısına aynı tarihli Appleton Post-Crescent gazetesinin "*Türkiye'de İsyan - Türkiye'deki Ordu Darbesi, Başbakan Menderes Dışındaki Herkesin Geldiğini Gördüğü Olaydı*[309]" başlığı bu habere cevap niteliğindedir. Haberde darbe öncesi gelişmelerin darbenin olacağına işaret teşkil ederken, sadece Menderes'in darbenin olacağını fark etmediği iddia edilmiştir.

Andrew L. Lorant ve daha birçoklarının 27 Mayıs darbesi olurken ABD'in habersiz olduğu veya darbenin yapılacağını beklemediği yönündeki görüşleri, çalışmanın darbe öncesi haberler bölümü dikkatlice okunursa bu görüşlerin gerçeği ifade etmediği görülecektir. Darbe öncesi haberler kısmında darbenin olacağına dair tahminlerin ve yorumların en azından basında bolca yapıldığı görülecektir. Ama bütün bunların yanında bilinmesi gereken bir diğer önemli konu ABD'nin Türkiye'de gerçekleşecek bir darbede isminin geçmesini istememesidir. ABD basını, darbeden önce bu konu üzerinde ısrarla durmuş ve ABD'nin darbede isminin geçmemesi gerektiği belirtmişti. Bu nedenle Amerika'daki yerel gazeteler bile Türkiye'de darbe olabileceğini yazarken, ABD yetkililerin SSCB karşısında en çok önem verdikleri ülkeden habersiz olduklarını söylemek insan aklı ile alay etmekten başka bir şey olmasa gerek.

"*Türkiye Askeri Darbe İle Daha da Güçlü*" yazısında Constantine Brown, askeri darbenin Türkiye'yi daha da güçlendirdiğini belirtmiştir. Brown, yazısında uzun bir süre iktidarda kalan çoğu adam gibi Menderes'in de kendisini vazgeçilmez olarak değerlendirdiğini yazmıştır. Yazara göre Menderes, Türkiye'yi önemli ölçüde askeri olarak güçlendirirken, vergi mükelleflerinin cebinden gelenleri, Amerika yardımıyla gelen milyarları ve Almanya, Fransa ve İngiltere'den yüklü miktarda alınan borçları har vurup harman savurmuş, ama ne kendisi, ne de yardımcıları yozlaşmış veya rüşvetçi olmuşlardır. Bununla beraber Menderes'in görkem kuruntusu olduğunu belirten Brown, Menderes'in temelde bir tarım ülkesi olan Türkiye'yi kendi kendine yeten, bir endüstri ülkesi haline getirmek istediğini, fakat bu kadar devasa büyüklükteki bir değişimin, bir insanın yaşam süresi içinde gerçekleştirilemeyecek kadar muazzam olduğunu fark etmekte başarısız kaldığını ve Türkiye'nin bu nedenle mali çöküntünün eşiğine geldiğini belirtmiştir[310].

[309] **Appleton Post-Crescent**, 01 Haziran 1960.
[310] Constantine Brown, "Turkey To Be Strengthened By Military Coup", **The Hamilton Daily News Journal**, 02 Haziran 1960.

2 Haziran tarihli ABD basını, cunta yönetiminin Türkiye'de yaptığı tutuklamaları[311] ve komite sözcüsü Ertuğrul Alatlı'nın muhalif öğrencilere ait cesetlerin çeşitli yerlerde saklandığı ile alakalı efsaneleri haber olarak vermiştir. Bu haberlerin başlığında Menderes ve arkadaşlarının ölüm cezası alabileceği yargılamalar yapılmadan ve Menderes'in idamından yaklaşık 15 ay önce yazılmıştır. "*Menderes, Vekilleriyle Beraber Ölüm Cezasıyla Yüz Yüze*[312]", "*Pek Çok Öğrenci Mezarı Bulundu – Menderes Ölüm Cezası Alabilir*[313]", "*Menderes İktidarının Temizlik Kurbanları Bulundu – Ordu Sözcüsü Çoğunun Öğrenci Olduğunu Söylüyor*[314]", "*Eski Türk Yetkilileri İdam Edilebilir*[315]", "*Menderes, Kabinesi ve 408 Vekili Ölüm Cezasına Çarptırılabilir*[316]", "*Menderes İktidarı'nın Katledilen Hasımları Mezarlarda Bulundu*[317]", "*Türkiye'de Meydana Gelen Darbede Hızlı Yargılamaların Olması Bekleniyor*[318]", başlıklarıyla okuyucularını yönlendirmişlerdir.

3 Haziran tarihli Star Tribune, saklı cesetler meselesini yine gündeme getirirken[319], The Washington Post, öğrenci olaylarının bulaşıcılığından bahsetmiştir[320]. The New York Times ise "*Türkiye'de Güç Subaylarda*" başlığı ile siyasi faaliyetlerin yasaklandığını ve Komite'nin basına işleri ile alakalı sansür getirdiğini yazmıştır. Gazete, ayrıca Menderes'in öğrencileri katlettiği ve cesetlerini ortadan kaldırmak için değişik yöntemler kullandığı yönündeki dedikoduları da yazmıştır. Öğrencilere karşı polise silah kullanma yetkisinin verilmesi, öldürülen öğrencilerin mezarlıklarda ve soğuk hava depolarında saklanması gibi iddialar Ertuğrul Alatlı'nın beyanatları doğrultusunda aktarılmıştır[321].

The New York Times, Selim Sarper'in Dışişleri Bakanı olması haberini ve özgeçmişini verirken, onun ne kadar başarılı olduğunu ve Sovyetlere geçmişte hayır diyebildiğini, Amerikan Robert Kolejde eğitim gördüğünü yazmıştır. Gazete, Komite'nin öğrenci cesetleri ile alakalı sıra dışı açıklamalarını da haber olarak vermeye devam etmiştir. "*Devrik Türklere Vahşet Suçlamaları – Yeni Yöneticileri*

---

311 **The Wall Street Journal**, 02 Haziran 1960; **Democrat and Chronicle**, 2 Haziran 1960.
312 **Daily Press**, 02 Haziran 1960.
313 **The Port Huron Times Herald**, 02 Haziran 1960.
314 **Chicago Tribune**, 02 Haziran 1960.
315 **The Daily Telegram**, 02 Haziran 1960.
316 **Star Tribune**, 02 Haziran 1960.
317 **The Washington Post**, 02 Haziran 1960.
318 **Indiana Evening Gazette**, 02 Haziran 1960.
319 **Star Tribune**, 03 Haziran 1960.
320 **The Washington Post**, 03 Haziran 1960.
321 **The New York Times**, 03 Haziran 1960.

Öğrencilerin Cesetlerini Saklamak İçin Yapılanları Anlattı" başlığı ile Gürsel'in Harp Okulu öğrencilerinin yok edilme planı yapıldığı yönündeki beyanatlarına yer vermiştir. İddialara göre Harp Okulundan 1.500 öğrencinin ortadan kaldırılması planlanmış, bazı öğrencilerin cesetleri bilinmeyen yerlere gömülmüş, bazıları kuyulara atılmış, bazıları soğuk hava depolarında tutulmuş ve bazıları da hayvanlara yem olmak üzere kesilmiştir[322].

5 Haziran tarihli The New York Times, "*Türkler Zor Zamanlarla Karşı Karşıya*" başlığı ile Menderes'in on yıllık iktidarı boyunca attığı yanlış ekonomik adımları sıraladıktan sonra Türkiye ekonomisinin düzelmesi için Amerikalı uzmanların yaptığı önerileri saymıştır. Haberde Türkiye'nin ekonomisi hakkında iç karartıcı bir tablo çizilmiştir[323].

"*Türkiye'nin Yeni Askerleri - Darbede Genç Askeri Öğrenci Subayların Rolü Eğitim ve Çevrenin Bir Sonucu Olarak Görülüyor*" başlığı ile The New York Times'ta yayımlanan yazıda, Hanson W. Baldwin, yapılan darbede genç subayların rolünü ve bu genç subayların yeni bir eğitim metodu ve fikirlerle yetiştirilmiş olduklarını anlatmıştır. Yazıda subayların Amerikan eğitimi ve fikirleri ile donatılmaları üzerinde durulmuş ve adeta eğitimle beyin yıkamanın nasıl yapıldığı iması yapılmıştır[324].

Baldwin'e göre yeni genç subaylar, babalarının gördüğünden çok farklı olan bir askeri eğitim ve çevrenin ürünü olan Türkiye'nin yeni nesil subayları, Türkiye'de henüz meydana gelmiş darbede anahtar bir rol oynamıştır. Yeni askeri eğitimin ve milli geleneğin etkisi, darbede büyük bir etken olmuştur. Yeni Hükümetin gelişmesinde de önemli olmaya devam edecektir. Yazara göre Anadolu tepelerinin zor şartlarında yetişmiş olan Türk askeri, bir avuç zeytin, bir somun ekmek ve bir parça peynirden oluşan günlük kumanya ile yaşayabiliyorken, 1952'de orduda bulunan askerlerin %60'ı askere alınma anlarında okur-yazar değildir. Çok azı kendi köylerinin dışına çıkmıştır. Bunun yanında asker, şikâyet etmez, itaatkâr, eğitimsiz, ilkel ve cesurken, zamanla durum değişmeye başlamıştır. Öğrenme ve deneyime ait küçük bir bilgi mayası, bütünü mayalamaya başlamış, yaklaşık on yıl boyunca Türkiye neredeyse beş bin kişilik bir tugayı Güney Kore'de bulundurmuştur. Bu rakamın neredeyse yarısı rotasyona tabi tutularak her yıl Kore'den getirilmiş ve

---

322 **The New York Times**, 04 Haziran 1960.
323 **The New York Times**, 04 Haziran 1960.
324 Hanson W. Baldwin, Turkey's New Soldiers", **The New york Times**, 05 Haziran 1960.

yerine yenileri gönderilmiştir. Türk ordusunun gezme ve deneyim yoluyla dünyaya bakış açısını genişleten bu olay, genç ve asteğmenden aşağı rütbelerdeki askerlerin ufuklarının genişlemesinde büyük rol oynamıştır. Darbeye katılan Türklerin, kendi hareketlerinde Güney Kore darbesinin etkili olduğunu söylemeleri dikkate değerdir. Bununla beraber asıl önemli nokta, belki de Kore'deki deneyimden daha önemli olanı yüzlerce genç Türk subayının ABD askeri okullarında eğitilmesi ve bazılarının ABD ordusunda görev yapmasıdır. Diğer çoğu Türkün NATO ülkelerinin askeri uzmanlaşma okullarına katıldığını belirten Baldwin, hepsinden önce öğretim ve eğitim anlayışı yeni ve daha "demokratik" olan ve bu ortamda yetişen askeri öğrencilerin büyük etkiler yarattıklarını iddia etmiştir[325]. Baldwin'in bundan sonraki ifadeleri çok daha ilginçtir:

"Askeri öğretim kurumları amaçlarına ulaştılar. Sadece teknik ve profesyonel olarak etkili bir asker sınıfı mezun etmekle kalmadılar ayrıca onların kafasına fikirler de soktular. 1952'ye kadar erken bir tarihte genç Türk subaylarının çoğu, ABD'den Türkiye'ye coşkuyla kaynayan ve Türk silahlı kuvvetlerine uygulanırsa, onu daha etkili yapabilecek fikirlerle dolu bir halde geldi. Ama uzun bir süre boyunca bu genç subaylar gelenek ve göreneklerin oluşturduğu taş bir duvara çarptılar. Üstler astlarından hiçbir öneri istemiyordu. Yeni eğitimlerine hayal kırıklığı ve içerleme de eklenince eğitimleri için kullanabilecekleri çok az ekonomik imkânı olan Türk öğrencileri darbenin gerçekleşmesine yardım etti. Washington'daki uzmanlar geleceğin, geçmiştekinden daha iyi bir askeri sistem çıkarabileceğine inanıyorlar. Yeni iktidar halen öngörülemez. Türkiye hala Doğulu despotluğu ve Atatürk'ün ona vermeye çalıştığı Batılı görünüm arasında bir çatışmada. Ama Batı ve ABD ile olan bağın kırılması çok küçük bir ihtimal[326]."

6 Haziran tarihli The Los Angeles Times, Gürsel'in tutuklu gazetecileri serbest bırakarak arkasına bir basın ordusu aldığını belirtirken[327], Time ise 27 Mayıs Darbesi'nin yapıldığı günü detaylı olarak anlatmış ve yeni hükümetin NATO ve CENTO'ya bağlılığına ilaveten bir genç subayın "*ABD modelinde bir Türkiye inşa etmek istediğimizi ABD'ye iletin"* yönündeki konuşmasını yazmıştır[328].

---

[325] **The New york Times**, 05 Haziran 1960.
[326] Hanson W. Baldwin, Turkey's New Soldiers", **The New york Times**, 05 Haziran 1960.
[327] **The Los Angeles Times**, 06 Haziran 1960.
[328] **Time**, 06 Haziran 1960.

ABD gazetelerinde Menderes'e en büyük desteğin köylüler tarafından verildiği yazılmışken, 9 Haziran tarihli The New York Times'tan Jay Walz, Ankara'ya 49 km uzaklıktaki İmrendi köyü[329] ile ilgili izlenimlerini aktarmıştır.

"*Türkiye'deki Köylüler Menderes'in Düşüşünün Ardından Şaşkın - Devrik Başbakana Halen Sadıklar – Köylüler Huzursuz Şekilde Yeni Rejimden Tarım Programı Bekliyor*" başlıklı yazıda köylülerin çobanını kaybetmiş bir sürü kadar şaşkın olduğu, on yıl boyunca Başbakan Adnan Menderes'in onların çobanı olduğu ve buna karşılık olarak da güç için Menderes'in büyük oranda köylülere sırtını dayadığı belirtilmiştir. Dokuz yüz köylünün, Menderes ve onun Demokrat Partisi'ne gönül verdiği, fakat köy öğretmeninin CHP'li olduğu haberde yazılmıştır. Menderes'in, ordu tarafından devrilmesinden beri köylüler, devrik başbakan hakkında kötülükten başka bir şey duymuyorlar diyen Walz, onlara, Menderes'in devlete karşı suç işlediği, öğrencileri öldürmek de dâhil olmak üzere yasadışı faaliyetlere bulaştığı ve halkın parasını haksızca aldığı söylendiğini ve köylülerin bu iddialar karşısında şaşırmış durumda olduklarını belirtmiştir[330].

İmrendi köyüne yakın Orhaniye köyünde, durum biraz farklı olsa da şaşkınlık aynı seviyede diyen Walz, orada yine bir CHP'li olan öğretmenin altı yüz elli kişilik bir nüfusa sahip ailenin nüfusunun yaklaşık yarısını arkasına almış olduğunu, köylülerin Menderes'i "Allah adamı" olarak nitelendirdiklerini ve yeni yönetimden tarım ile ilgili yapacaklarını beklediklerini yazmıştır. Menderes'in köylülere yeni camiler yapılması, eskileri tamir etmeleri ve onları ibadete çağırmak için minare yaptırmaları için para verdiğini belirten yazar, İmrendi'de meleyen kuzuların etrafında dolandığı, çamurdan tuğlalardan yapılmış ev sıralarının yanından geçerken, köylülerin ona "Menderes, Atatürk'ün kapattığı camileri açtı." dediğini belirtmiştir. Aslında Atatürk camileri kapatmadı; o sadece halifeyi ve imamların politik güçlerini ortadan kaldırdı, çünkü gelişme yolunda destekten çok köstek olacaklarını hissetmişti, diyen Walz, bir köylünün, "*Şimdi dinsiz bir partinin ellerindeyiz*," dediğini yazının sonunda aktarmıştır[331].

---

329 İmrendi Köyü Ankara'nın Kahramankazan ilçesine bağlıdır ve ilçeye 14 km mesafededir. http://kahramankazan.gov.tr/imrendi-mahallesi.

330 Jay Walz, "Turkish Villagers Bewildered Over the Downfall of Menderes", **The New York Times**, 09 Haziran 1960.

331 Jay Walz, "Turkish Villagers Bewildered Over the Downfall of Menderes", **The New York Times**, 09 Haziran 1960.

13 Haziran tarihli haberlerde otuz sekiz kişiden oluşan Milli Birlik Komitesi'nin ülkeyi yönetme işini üstlendikleri yazılırken[332], aynı tarihli Time ise Gürsel'in daha önce yaptığı basın açıklamasını ve öldürüldüğü iddia edilen öğrencileri haber olarak vermiştir[333]. 15 Haziran tarihli The New York Times, öğrencilerin, Menderes yanlısı Hürriyet ve Tercüman gazetelerini yaktığını[334], 17 Haziran sayısında ise elli kişilik Milli Birlik Komitesi'nde on iki kişinin çıkarıldığı ve MBK üyelerinin yasayla yargılanamaz hüviyetine kavuştuklarını yazmıştır. Aynı tarihli gazete, Kore ve Türkiye gibi ülkelerde gelişen öğrenci olayları ile öğrencilerin hükümetleri yönetmeye başlamasından korkulduğunu belirtmiştir. The New York Times, diğer bir haberde ABD Başkanı Eisenhower'ın Gürsel'e gönderdiği tebrik mektubunu ve ABD Başkanı'nın yeni yönetimin NATO ve CENTO'ya olan bağlılıklarından dolayı duyduğu memnuniyeti aktarmıştır[335].

1.4.3. Temmuz - Kasım 1960 Dönemi Gelişmeleri

1 Temmuz tarihli gazetelerin haber konusu Menderes ve ekibinin faaliyetlerini araştıracak bir "Yüksek Soruşturma Kurulu" oluşturulmasıdır. Basında yazılanlara göre Soruşturma Kurulu otuz bir kişiden oluşmuştur[336].

The New York Times, "*Fonların Yanlış Kullanımı Menderes'e Bağlandı - Fotoğraflar Türkiye'nin Eski Başbakanı'nın Resmi Gelirleri Kendi Giderleri İçin Kullandığını İşaret Ediyor*" başlığı ile Menderes'e atfedilen suçlamaları yazmıştır. Habere göre Ankara'da resmi kayıtları gösteren fotoğraflar dolaşmaya başlamış ve gösterilen bu kayıtlara göre Menderes, hükümetin gelirlerini bazı kişisel harcamalarında kullanmıştır. Buna göre suçlamaların bazıları Menderes kendi onuruna verilen yemeklerde kesilmek üzere kamu gelirleriyle alınan koyunlar, oğlu Aydın'ın okul masrafları ve kadın arkadaşlarına transfer edilen paralar şeklinde sıralanmıştır. Habere göre fotoğraflar geçici hükümetin içindeki kanallar aracılığıyla dağıtılmıştır. Kaynakları sorulduğunda, kimliklerinin gizli tutulacağı cevabını almışlar ve onlar, eski başbakanın kayıtlarına erişebilen kimseler olmuşlardır. Türk basınındaki yorumlara göre ertesi gün gazetelerde basılacak fotoğraflar, Menderes'in

---

332 **The Wall Street Journal**, 13 Haziran 1960; **The Washington Post**, 13 Haziran 1960; **The New York Times**, 13 Haziran 1960.
333 **Time**, 13 Haziran, 1960.
334 **The New York Times**, 15 Haziran 1960.
335 **The New York Times**, 17 Haziran 1960.
336 **The New Yor Times**, 01 Temmuz 1960.

kendini tutumlu ve dini biri gibi göstermeye çalıştığı resme güvenilmemesini sağlayacak ve böylece Orta Anadolu köylerinde son zamanlarda duyulan şikâyetlerin ortadan kalkmasında işe yarayacağı düşünülmektedir. Darbeden önce Menderes ve DP'nin oralarda çok sevildiği belirtilmiş ve ilaveten köyleri dolaşan Türk gazetecilerine göre, köylüler Menderes'in tutuklu olmasını gerektirecek bir şey olmadığını söylerken, Bayar ve diğer yetkililerin tutuklanmasını soru sormadan kabul etmişlerdir. The New York Times'a göre Menderes'e karşı olan bu tavır yeni hükümet için önemlidir, zira nüfusun % 80'ini köylüler oluşturmaktadır[337].

"*Türkiye Bayar'ı Yargılayacak - Eski Cumhurbaşkanı Ölüm Cezasıyla Sonuçlanacak Suçlamalarla Yüzleşecek*" başlıklı haberde eski Cumhurbaşkanı'nın yargılanmasına değinilmiştir. Haberde otoritelerin açıkladığına göre eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ölüm cezasını gerektirecek suçlardan yargılanacağı, perşembe günü MBK'nin oy birliğiyle Bayar'ı "anayasayı zorla yok etmeye ve Milli Meclis'in işini yapmasını engellemeye çalışmak" suçuyla itham etmeyi kabul ettiği belirtilmiştir[338].

Menderes'in devrilmesinde en büyük sebeplerden biri basın hürriyetine getirilen kısıtlamalar olarak gösterilirken, 30 Temmuz tarihinde ise Demokrat Parti'nin gazetesi olan Havadis gazetesinin kapatıldığı duyurulmuştur. Kapanma sebebi gazetenin devrim karşıtı yayın yapması olarak gösterilmiştir[339].

Nation's Business'ın Temmuz 1960 tarihli "*Amerika'nın Öğrenci Olaylarından Alması Gereken Bir Ders Var*" başlıklı ve F. Morley imzalı yazıda ABD'den yayılan öğrenci gösterileri konusunda dikkatli olunması istenmiştir. Yakın zaman önce Türkiye'de Adnan Menderes'in diktatörlüğü devrildiğinde, yeni iktidarın yaptığı ilk icraatın, isyanın fitilini ateşleyen gösteriler boyunca hapse atılan öğrenci liderlerini serbest bırakmak olduğunu belirten Morley'e göre bu durumun Güney Kore lideri Syngman Rhee, Nisan ayının sonunda devrildiğinde, Güney Kore'deki durumla benzer özellikler taşımıştır. Kore ve Türkiye'deki olaylar ile alakalı henüz bir yargıya varmak için çok erken olduğu belirtildikten sonra tahammül edilemez diktatörlüklerin devrildiği, fakat bu değişikliğin, söylenegeldiği üzere, yağmurdan kaçarken doluya tutulmakla sonuçlanmayacağından emin olunamadığı da ilaveten belirtilmiştir. Yazara göre her şeye rağmen, kendi ülkeleri için daha iyi bir toplum

[337] **The New York Times**, 02 Temmuz 1960.
[338] **The New York Times**, 13 Temmuz 1960.
[339] **The New York Times**, 30 Temmuz 1960.

inşa etmek umudunda olarak hayatlarını riske atan – ve genellikle kaybeden – bu gençlerin düşüncelerindeki iyimserliği körükleyen bir şey vardır. Hükümetin kendini savunması için seçip eğittikleri, kendi hükümetlerini devirmek için gönüllü olarak bir araya gelenlere kıyasla, mekanize hale gelmiş piyonlardan başka bir şey değildir. Bu gençler sıklıkla yanlış yönlendirilmiş olmakla beraber, asla cesaretten yoksun değillerdir ve kendilerini feda etmekten çekinmeyen bir yapıya sahiptirler[340].

4 ve 7 Ağustos'ta ordu içinde gerçekleştirilen tasfiyelerin anlatıldığı, "*İçinde Yüksek Rütbelilerin de Bulunduğu 235 Subay Emekli Oldu*" başlıklı haberde The New York Times, Türkiye Savunma Bakanı Fahri Özdilek'in açıklamasına yer vermiştir. Açıklamaya göre silahlı kuvvetlerin bünyesindeki iki yüz otuz beş general, amiral ve daha alt rütbedeki subaylar zorunlu emekli edilmiştir. Emekliliğin sebebi Türk Silahlı Kuvvetlerini gençleştirip canlandırmak olarak açıklanmıştır[341]. Aynı gazetenin 7 Ağustos tarihli "*Türkiye Gücünü Azaltıyor - Albay ve Binbaşıların %30'u İkinci Tasfiye Hareketinde Gidecek*" başlıklı haberinde Türkiye'deki askeri yöneticilerin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden düzenlenmesini genişlettikleri duyurulmuştur. Savunma Bakanlığı'ndan gönderilen bir bildiride bu ayın başında savunma kuvvetlerinde görev yapan albayların, yarbayların ve binbaşıların % 30'unun emekliye ayrılacağının açıklandığını belirten gazete, bu hareketin, Türk Silahlı Kuvveleri komutasını modernleştirme planının bir parçası olduğu ve hareketin ilk hamlesi ile bu haftanın başlarında, iki yüz otuz beş general ve amiralin emekli edildiği belirtilmiştir[342].

26 Ağustos'ta Milli Birlik Komitesi içinde gerçekleşen tasfiyelerden bahsedilmiştir. The Washington Post, "*Türkler Kabinedeki 17 Kişiden 10'unu Kovdu*" başlığı ile olayı duyururken[343], The New York Times, Gürsel'in Kabinesinde gerçekleşen değişiklikleri detaylı bir şekilde anlatmıştır. Dışişleri Bakanı Selim Sarper'in görevde kaldığı belirtildikten sonra azledilen on bakanın ismi verilmiştir. Devlet Bakanı Şefik İnan, Adalet Bakanı Abdullah Gözübüyük, Bayındırlık Bakanı Daniş Koper, Ticaret Bakanı Cihat İrem, Sağlık Bakanı Dr. Nusret Karasu, Tarım Bakanı Feridun Üstün, Çalışma Bakanı Cahit Talas, Sanayi Bakanı Muhtar Uluer, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Zühtü Tarhan ve İmar Bakanı Orhan Kubat azledilen

---

340 Felix Morley, "There's Lesson for American in Student Riots", **Nation's Business**, Cilt: 48, Sayı: 7, Temmuz. 1960, ss. 27-28.
341 **The New York Times**, 04 Ağustos 1960.
342 **The New York Times**, 07 Ağustos 1960.
343 **The Washington Post**, 26 Ağustos 1960.

kişiler olarak verilirken, haberde azledilmelerin sebebinin açıklanmadığı belirtilmiştir[344]. Aynı gazete 28 Ağustos'ta Gürsel'in azledilme nedeni olarak bakanların yorgunluğunu ve yerlerine daha enerjik ve yetenekli kişilerin getirileceğini belirten açıklamasına yer verirken[345], The Washinton Post, Türklerin 27 Mayıs'ta yeni anayasa referandumu için seçime gideceğini duyurmuştur[346].

"*Türkiye: Seçimlerin Arayışında*" başlığı ile okuyucusunun karşısına çıkan Time, Gürsel'in durumunu ve yavaştan başlayan rahatsızlıkları açıklamıştır. Time'ın haberine göre Türkiye'de politik sorunlar çoğalırken, seçimler gittikçe uzaklaşıyor. Zira eski Başbakan Adnan Menderes'i yerinden ettiğinde, General Cemal Gürsel, (Türkiye'nin elli kişilik askeri cuntasına komuta eden, dürüst savaşçı) yeni bir sivil hükümeti kurmak için yapılacak seçimlerin en fazla üç ayda yapılacağını belirtmişken, darbeden tam üç ay sonra Gürsel, seçimleri 27 Mayıs 1961 tarihine ertelemiştir[347].

Generalin diktatör olmak gibi bir isteğine dair henüz bir emare yok; o sadece işini biraz hafife almış durumda diyen Time, devrilen Başbakan Adnan Menderes'in on yıllık iktidarının ardında, 248 milyon dolar bütçe açığı ve 1.3 milyar dolar dış borç bıraktığı, iflastan kaçınmak için Gürsel'in, Menderes döneminde planlanan veya yürütülen, aşırı hırslı 1.314 kamu projesinin yarısını iptal ettiği ve İstanbul ile İzmir'deki süslü opera binalarının inşaatı da dâhil olmak üzere yeniden imar işlerini ertelediğini belirtmiştir[348].

Gürsel'in kemer sıkma politikası akla yatıyor ama işsizlik seviyesini yükseltiyor ve iş alanına orta seviye bir durgunluk getiriyor diyen Time, Menderes tarafından çimento ve şeker pancarı sözü alan çiftçilerin, etrafta asker yokken, artık açık açık Gürsel'in aleyhinde konuşmaya başladığını ve ordunun halen arada sırada "devrim karşıtı hareketler" ithamıyla yaptığı tutuklamalar nedeniyle homurdanmaların da ortaya çıktığını aktarmıştır. Geçen haftanın sonunda, yükselen rahatsızlığa açık bir tepki olarak, Gürsel ve cuntasının, aniden Türkiye'nin on yedi kişilik sivil kabine bakanından onunu kovduğu belirtildikten sonra ilaveten Gürsel'in

---

344 **The New York Times**, 26 Ağustos 1960.
345 **The New York Times**, 28 Ağustos 1960.
346 **The Washington Post,** 28 Ağustos 1960.
347 **Time**, 05 Eylül 1960.
348 **Time**, 05 Eylül 1960.

tüm Türk askerleri gibi kendisinin "apolitik" olmasıyla gurur duyduğu ve görünüşe göre eksik olan politik becerilerin tam da ihtiyaç duyulan şey olduğunu yazmıştır[349].

The New York Times, 24 Eylül'de Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığı'ndan yönetimi sivilleştirme isteği veya Cemal Madanoğlu ile olan mücadelenin sonucu olarak istifa ettiğini yazmıştır[350]. 27 Eylül'de Celal Bayar'ın intihar teşebbüsü[351], 30 Eylül'de ise DP'nin kapatıldığı haberi verilmiştir[352].

Time, "*Türkiye: Düzmece Olay*" başlığı ile 6-7 Eylül olaylarını gündeme getirmiş ve olayın sorumluları olarak, bir cuntacının ifadesine de dayandırılarak Bayar, Menderes ve Zorlu gösterilmiştir. Kıbrıs konusunda Londra'daki bir toplantıdan dönen Zorlu'nun Türklerin elini güçlendirmek için Bayar ve Menderes ile beraber böyle bir olayı tertipledikleri belirtilmiştir[353]. Aynı tarihli The New York Times'ta ise Yassıada yargılamalarına ve Menderes'in bitkin haline değinilmiştir. Gazetede yazılanlara göre bu mahkeme ile 27 Mayıs ya onaylanacak veya haksız olarak görülecektir. 27 Mayıs'ın haksız olduğu ortaya çıkarsa bu cuntacıların başarısızlığı anlamına gelecektir[354].

The New York Times, 18 Ekim'de Gürsel'in halkın kendisini istemesi durumunda seçimlerde Cumhurbaşkanlığına aday olabileceğini belirten açıklamasına yer verirken[355], 19 Ekim tarihli Time ise "*Türkiye: III. Diktatör*" başlığı ile Gürsel'in kısmi bir felç geçirdiğini ve bunun saklanmaya çalışıldığını belirtmiştir[356].

Ekim ayının sonuna kadar ABD gazeteleri Yassıada yargılamalarına odaklanmışlardır. "*Menderes 1955 Olaylarında Rol Aldığını İnkâr Ediyor – Türkiye'nin Eski Başbakanı İhanet Suçlamasında İlk Kez Savunma Yapıyor – Bayar Konuşuyor*[357]", "*Türkiye Mahkemesi Köpek Satımı Davasında Dinlemeleri Bitirdi*[358]", *İthamcı İddiasını Zayıflatıyor – Menderes'in Eski Bakanı Yunan Karşıtı Olaylara Dair Kanıtı Olduğunu Reddediyor*[359]", "*Türkiye: Tüylü Köpek Davası*[360]",

[349] **Time**, 05 Eylül 1960.
[350] **The New York Times,** 24 Eylül 1960.
[351] **The New York Times,** 27 Eylül 1960.
[352] **The New York Times,** 30 Eylül 1960.
[353] **Time**, 17 Ekim 1960.
[354] Jay Walz, "Trial of Leaders Sobers Istanbul", **The New York Times,** 17 Ekim 1960.
[355] **The New York Times,** 18 Ekim 1960.
[356] **Time**, 19 Ekim 1960.
[357] **The New York Times,** 20 Ekim 1960.
[358] **The New York Times,** 21 Ekim 1960.
[359] **The New York Times,** 22 Ekim 1960.
[360] **Time**, 24 Ekim 1960.

"*İhanet Davası Kanıtı Menderes'i Çarpıyor*[361]" başlıkları ile dava süreçlerini okuyucularına aktaran ABD basını, konu ile alakalı bilinen ve Türk basınında da yazılan haberleri vermekle yetinmiştir.

"*Türkiye'nin Cuntası Devasa Sorunlarla Karşı Karşıya*" başlıklı haberde Waldo Drake, 27 Mayıs askeri darbesinin Türkiye'yi, Menderes rejiminin devrilmesiyle ortaya çıkan harabenin içinde bocalanır halde bıraktığını belirtmiştir. Drake'e göre halk, şimdi uzun sürecek başka bir askeri diktatörlüğe doğru ilerlemekten endişelidir. Milli Birlik Komitesi olarak Türkiye'yi yöneten otuz yedi kişilik askeri cuntanın, ülkeyi cehaletten, fakirlikten ve yozlaşmadan kurtarmaya nasıl başaracakları bir sır olmuştur. Herhangi yabancı bir gözlemcinin burada, önümüzdeki birkaç yıl içinde, mutlak düzen dışında, Türkiye'nin Batı'nın savunulmasında, Doğu'daki kalesi olarak kalacağını öngörmesi, bir öngörüde bulunmaması demektir diyen Drake, bu durumun, 1947'den beri Türkiye'ye, askeri ve mali yardım için 3,5 milyar dolar akıtan ABD'nin desteğinin devamını gerektireceğini yazmıştır[362].

Menderes'in ilkel tarımsal bir devleti, neredeyse bir gecede modern, endüstrileşmiş bir ekonomi haline dönüştürme girişimi nedeniyle Türkiye'yi derin bir iflasa sürüklediğini ve devrildiğni iddia eden yazar, Menderes'in kontrolü kaybetmemek için basını susturduğunu, polis vahşetiyle muhalefeti bastırdığını ve Sovyet Başbakanı Khrushchev ile yakınlaşmaya başladığını belirtmiştir. Drake, Menderes ve sağ kolu Fatin Rüştü Zorlu'nun, ABD'li uzmanların ricalarına rağmen, devasa endüstri projelerine yatırdıkları ABD yardımında son derece savurgan davrandıklarına dikkat çekmiştir[363].

Drake, bir kesimin ABD yardımı otoriteleri, Batı Almanya örneğinde olduğu gibi, Menderes üzerinde de kontrol sağlasalardı, Türkiye bugün krizde olmazdı dediklerini ama ABD'nin Çin ve SSCB tehdidine karşı Menderes'in şantajına uğradığını, bu nedenle bir engellemeye gidemediğini ve dahası Menderes'in onu makul bir mali politika izlemeye ikna etmek için gönderilen birkaç müttefik danışman gruplarını ya aşağıladığını ya da ülkeden attığını yazmıştır. Yazar,

---

[361] **The Los Angeles Times**, 28 Ekim 1960.
[362] Waldo Drake, "Turkey's Junta Faces Monumental Problems", **The Los Angeles Times**, 06 Kasım 1960.
[363] Waldo Drake, "Turkey's Junta Faces Monumental Problems", **The Los Angeles Times**, 06 Kasım 1960.

cuntacıların boş bir hazine ile çok büyük bir yükün altına girdiklerini ve onların ancak şimdi, giriştikleri işin büyüklüğünü fark ettiklerini belirtmiştir[364].

14'lerin tasfiye haberi 14 Kasım'da The Wall Street Journal'de yer almıştır. Gazetenin haberine göre Cemal Gürsel, Türkiye'yi yönetmekte olan askeri cuntanın on dört üyesini kovdu ve onları "*ülkenin güvenliğini tehdit etmek*" suçlamasıyla ev hapsine aldı. Bu değişikliğin gerçekleştiği sırada yeni atamalar yapan Gürsel, ayrıca demokratik prosedürlerin sağlanmasına öncülük edeceğini de söylemiştir. Haberde, Başbakan Menderes'in devrilmesini sağlayan devrimden beri meydana gelen en büyük değişiklik olan bu olayın askeri yönetimdeki ılımlı kesimin bir zaferi olarak görüldüğü belirtilmiştir[365].

"*Türkiye: Mahkeme Vakti*" başlığı ile Yassıada yargılamalarını geniş bir şekilde haber yapan Time[366], 28 Kasım'da ise "*Türkiye: Demokratik Tasfiye*" başlığı ile Gürsel'in 14'leri evlerinde yakalatması ve onları yurt dışına ataşe olarak gönderip onlardan kurtulma planını yazmıştır. Haberde, 14'lerin radikal fikirlere sahip olduğu ve bazılarının faşistliğe varan görüşte oldukları belirtilmiştir[367].

1.5. 1960 DARBESİ ÜZERİNE

Türkiye'de darbeler sürecini başlatan 27 Mayıs Darbesi büyük önem arz etmektedir. Darbe öncesi ve sonrası sürecin ABD basınından okunması, mesenlin daha iyi anlaşılmasına büyük katkısı olacaktır. ABD basınında darbe öncesi ve sonrası süreç ile alakalı geniş bilgi bulunmaktadır. Darbe öncesi ve sonrası dönem ABD basınından dikkatlice takip edildiğinde darbenin çok daha farklı sebeplerden dolayı yapıldığı ve ABD'nin olaydaki rolü ve memnuniyeti açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Nisan 1960'a kadar Türkiye'deki durumu olağan karşılayan ABD basını bu tarihten sonra çok farklı haber ve analizler yapmaya başlamış ve darbenin geleceğine işaret etmekle kalmamış, aynı zamanda darbeye ABD'nin müdahil görünmemesi gerektiğini ısrarla belirtmiştir. Mayıs 1960 dönemindeki ABD basınında konu ile alakalı yazılar dikkatlice okunursa mesele daha iyi anlaşılacaktır.

---

364 Waldo Drake, "Turkey's Junta Faces Monumental Problems", **The Los Angeles Times**, 06 Kasım 1960.
365 **The Wall Street Journal**, 14 Kasım 1960.
366 **Time**, 14 Kasım 1960.
367 **Time**, 28 Kasım 1960.

Menderes'in sanayileşme politikasından son derece rahatsız olan ABD ve ABD basını, 12-13 Nisan tarihinde Menderes ile Khrushchev'in karşılıklı ziyaretler gerçekleştireceğini duyurduktan sonra Menderes'e diktatör sıfatını yakıştırmış ve ardından öğrenci olayları başlamıştır. Menderes'in SSCB'den kredi alarak sanayileşmeye devam edebileceği devamlı tekrar edildikten sonra Türkiye'deki durumun darbe için uygun olmadığı zira Güney Kore olaylarından farklı olarak halkın Menderes'ten memnun olduğu, sadece birkaç bin öğrencinin protestolar düzenlediği ve olası seçimlerde Menderes'in yine zaferle çıkacağı ifade edilmiştir. Bu noktada ABD'nin darbede nasıl bir rol alması gerektiği tartışıldıktan sonra ABD basınının vardığı sonuç, ABD müdahalesinin açıktan olmaması gerektiği olmuştur. Gazeteler açıkça durumun ABD için tehlikeye gittiğini ve Menderes'in göz önünde bir ABD müdahalesinin görülmeden devre dışı bırakılması gerektiğini yazmışlardır.

Darbenin yapılmasını son derece olumlu karşılayan ABD yönetimi ve basını, cuntacıların NATO ve CENTO'ya bağlı olduklarını ve Washington'ın cuntacılardan emin olduğunu açıklamışlardır. Darbe sonrası ABD basınında Menderes karşısında Washington'ın sabrının kalmadığı belirtilirken, buna sebep olarak SSCB ile yakınlaşma ve Menderes'in sanayileşme planı hatırlatılmıştır. Bununla beraber darbeci bir subayın Washington'a ABD modelinde bir Türkiye inşa etmek istedikleri mesajını yolladığını yazan ABD basını, Washington'ın darbeden son derece memnun olduğunu, fakat haberi yokmuş gibi davrandığını yazmıştır. Dahası ABD'nin Türk genç subaylarını ABD fikirleri ile donatarak büyük bir işe imza attığını aktaran ABD basını kısa süre sonra ise orduda tasfiye hareketinin başlatıldığını yazarak durumun anlaşılmasını sağlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
12 MART 1971 MUHTIRASI'NIN ABD BASININA YANSIMASI

2.1. MUHTIRA'YA GİDEN SÜREÇ VE MUHTIRA

1960 yılındaki darbeden sonra darbe teşebbüsleri, darbeler ve muhtıralar sık görülmeye başlanmıştır. 12 Mart Muhtırası'ndan çok önce orduda cuntalaşma ve darbe yapma teşebbüsleri olmuş, fakat yönetimde bulunan İsmet İnönü'ye karşı başarı sağlanamamıştır. Darbe yapmaya kalkışan sorumlulardan Fethi Gürcan 26 Haziran 1964'te ve Talat Aydemir 5 Temmuz 1964'te idam edilirken,[368] İnönü, 13 Aralık 1964'te Parti Meclisinde yaptığı konuşmasında şu manidar ifadeyi kullanmıştır. "*Sizin bildiğiniz iki darbe girişimi var ancak biz on beş darbe girişimini daha hazırlık aşamasında engelledik*"[369].

1971 Muhtırasından önce anarşi, hayatı olumsuz etkilemeye başlamıştır. TİP ve FKF'li (Fikir Kulüpleri Federeasyonu) gençler, 1967-1969 yılları arasında Türkiye'nin çeşitli limanlarında bulunan ABD Deniz Kuvvetleri'nin 6. Filo'sunu Amerika'nın Vietnam'da katliam yaptığı gerekçesiyle çeşitli gösterilerle protesto etmiştir[370]. Özellikle 1968'de Deniz Gezmiş'in de içinde bulunduğu grup, kitlesel bir eylem gerçekleştirmiştir. "Kanlı Pazar" olarak bilinen 16 Şubat 1969 tarihinde Bugün ve Sabah gazetelerinin galeyana getirdiği sağ görüşlü kitle ile TİP ve FKF'li gençler arasında meydana gelen çatışma, Türkiye'deki sağ-sol çatışmasının uzun yıllar boyunca sürmesine neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde Batı örneğinden uzak bir işlev takınmış olan basın, devamlı surette anarşi ve terör olaylarını manşetine taşımıştır[371]. Yaşanan şiddet olayları, hükümet ve muhalefetin birbirlerine karşı sert söylemleri ve ekonomik sıkıntılar, radikal basının olayları daha da körüklemesine malzeme oluşturmuştur[372].

Sol eğilimli işçi ve öğrenci olaylarını, liderliğini Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığını çektiği TİP, YÖN Dergisi ve 15 Ocak 1967'de kurulan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) üstlenmiştir. Daha sonra TİP'ten ayrılan gruplar

---

[368]Ünsaldı, s.79.
[369]**Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 1, 2012, s. 381.
[370]Sait Yılmaz, **Türkiye'deki Amerika İkili İlişkiler ve ABD'nin Örtülü Operasyonları**, Kaynak Yayınları, Ankara, 2017, s.162.
[371]Davut Dursun, **12 Mart Darbesi-Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2003, s.42.
[372]Ahmet Yaşar Akkaya, **Türk Demokrasisine İnen Darbe**, 12 Mart Muhtırası, İstanbul, 2013, ss.82-83.

Milli Demokratik Devrim (MDD) grubunu kurmuş ve bu grubun Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ile birleşerek başlattığı akımlar yüzünden ülkeyi kaosa sürükleyen öğrencilerin anarşi olayları giderek artmıştır. Deniz Gezmiş'in kurduğu Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Mahir Çayan'ın liderliğindeki Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) silahlı sivil savaşın merkezi haline gelmiştir.[373] THKO banka soygunu ve adam kaçırma eylemlerine karışmış, polisle çatışmalara girmiş; ABD'li asker Çavuş Finley'i kaçırmış ve bir gün sonra serbest bırakmıştır. Örgütün ses getiren en önemli eylemi 4 Mart 1971'de Ankara'da NATO'nun Kepekli Boğazı'ndaki dört Amerikalı askeri kaçırarak 400.000 dolar fidye ve her gün radyodan örgüt bildirisinin okunmasını istemeleri olmuştur. Hükümet bu teklifi kabul etmemiş, 10 Mart'ta Ankara'da polis, rehinelerin saklandığı yeri bulmuş ve rehineler kurtarılmıştır[374].

Muhtıraya giden yolda yaşanan kaos ortamında ekonomik sıkıntıların payı yüksek olmuştur. Sanayileşme ve toprak reformu konusunda yapılan tartışma ülkedeki birçok kesimin öncelikli gündem konusu olmuştur. 1965 sonrası ithalata getirilen yasaklarla sanayi üretiminin iç piyasadan teminine gidilerek tekelleşme sağlanmış, ara mallar ve sanayi malları ithal edilerek iç piyasada üretilmesine rağmen tüketiciye cevap vermekte zorlanılmıştır[375].

Türkiye, tarım ülkesinden sanayi toplumuna geçerken, kentleşme baş döndürücü bir hız kazanmıştır. Yeni dönemde özgürleşen az gelirli kesim, banliyölerde burjuvazinin zıddı merkezler oluşturmuştur. Kapitalistleşmeye paralel olarak emek ve sermaye dengesizliği dış koşullara bağlı olarak, toplumu alt üst ederek yönetici sınıf ile arasında uçurumlar oluşmasında rol oynamıştır[376].

Diğer yandan Amerika'ya giren eroinin %80'nin Türkiye'den geldiği iddiası ile Amerika'nın, Türkiye'de haşhaş üretiminin durdurulmasını istemesiyle başlattığı kriz, iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmış[377] ve Demirel bu durmdan içerde de olumsuz etkilenmiştir.

---

[373]Dursun, ss.35-36; Erkan Şen, Tarihi, **Siyasi ve Fikri Arka Planıyla 9 Mart 1971 Darbe Girişimi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, ss.66-76.

[374]Yeşilyurt, s.144.

[375]Ahmet Aker, **12 Mart Döneminde Dışa Bağımlı Tekelleşme**, Sander Yayınları, İstanbul, 1975, s.45.

[376]Ali Gevgilili, **Türkiye'de 1971 Rejimi**, **Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçiş Aşaması**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1973, s.218-220

[377]Yılmaz, s.194; Serdar Köse, **Türk Demokrasi Hayatında 12 Mart 1971 Muhtırası**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2010, ss.102-104; Nuray Okumuş, **Türk-Amerikan İlişkilerinde Haşhaş Ekimi**

Artan toplumsal olaylar ve ekonomik sorunlar karşısında ordu müdahale fikrini düşünmeye başlamıştır. Cemal Madanoğlu orduda cuntacılık fikrinin en bariz olduğu isim olmuştur. Kendisine yakın olan Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk ve Hasan Cemal gibi sol görüşlü aydınlardan fikir ve altyapı desteği almışken[378], asker tarafından 9 Mart'ta yapılması gereken ihtilal, görüş birliği sağlanamadığı için ertelenmiş ve sonraki gün Genişletilmiş Komuta Konseyi toplanmıştır. Toplantıya katılan komutanlar görüşlerini sunmuş ve neticede aynı fikirde birleşemedikleri ortaya çıkmıştır. Kara ve Hava Kuvvetleri komutanlarının tereddütlerinden sonra Memduh Tağmaç inisiyatifi eline almış ve emir komuta zincirine bağlı kalarak 12 Mart'ta harekete geçileceğini belirtmiştir[379]. Bir kişi hariç olmak üzere mevzubahis toplantıya katılan tüm komutanlar müdahaleyi desteklemiş, hükümetin değişmesini, anayasa ve seçim kanununun değiştirilmesini ve reformların uygulanmasını istemiştir. Toplantı sonucunda müdahalenin içeriği esas olarak karara bağlanmıştır[380]. 12 Mart Saat 09:30'da dört kuvvet komutanı Genelkurmay Başkanlığında muhtıra metnini yazmıştır. Hazırlanan metin Tuğgeneral Musa Öğün ve ekibi ile Ankara TRT Merkez binasına götürülmüş ve 13:00 haberlerinde okunmuştur[381].

Bunun üzerine Süleyman Demirel hükümeti istifa etmiştir. 14 Mart'ta Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, meclisteki parti liderleri ile yeni kurulacak hükümet ve kabine konusunda toplantı yapmıştır. Demirel, hükümet dışında kalmak istese de Cevdet Sunay tarafından karşılıklı yaptığı görüşme sonrasında hükümette yer alabileceğini belirtmiştir. Toplantı neticesinde yeni kurulacak hükümetin meclis içinden ve bağımsız milletvekillerinden kurulması karara bağlanmıştır. Bu amaçla CHP'den Nihat Erim partiden ayrılarak altı AP, dört CHP milletvekilinden on bir meclis dışından, bir Milli Birlik Komitesi'nden ve dört bağımsız milletvekilinden oluşan "partiler üstü" veya "teknokrat" kabineyi 26 Mart'ta açıklamıştır[382].

Krizi (1968-1975) Kriz Yönetimi Açısından Bir İnceleme, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, ss.170-175.

[378]Erol Maraşlı, **Türkiye'de Askeri Darbe Teşebbüsleri, Bilge Oğuz Yayınları**, İstanbul, 2015, s.236.

[379] Müdahale fikrini desteklemeyen kişi Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'dı. Bkz. **Muhsin Batur, Anılar ve Görüşler "Üç Dönemin Perde Arkası"**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s.294.

[380]Celil Gürkan, **12 Marta Beş Kala**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1986, s.109.

[381]Hulki Cevizoğlu, **28 Şubat Bir Hükümet Nasıl Devrildi**, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, 2012, s.63; 12 Mart ile alakalı İngiliz belgeleri için bkz. Yasin Coşkun, "12 Mart 1971 Muhtırasının İngiliz Arşiv Belgelerindeki Yansıması", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl:9, Sayı: XXVIII, Aralık 2016, ss.301-307.

[382]Ertuğrul Alatlı, **Müdahale**, Alfa yayınları, İstanbul, 2002, s.23.

Darbeden üç gün sonra 15 Mart'ta ordu içinde "9 Martçı" olarak bilinen ve sol görüşlü darbe hazırlığında olan dört binden fazla subayın tasfiyesi yapılmıştır[383]. Bunlardan beşi general, biri amiral, otuz beşi albay olmuştur[384]. 26 Mart'ta 1. Erim Hükümeti kurulduktan sonra ülkede "*vatana ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğu gerekçesiyle"* sıkıyönetim ilan edilmiştir[385].

Nihat Erim hükümeti, 30 Haziran 1971'de haşhaş ekimini durdururken, AET ile ilişkileri ise soğutmuştur[386]. Kürt sorunu ile ilgili açıkladığı görüşü yüzünden İşçi Partisi, laikliğe aykırılığı nedeni ile Milli Nizam Partisi ve birçok dernek kapatılmıştır[387]. Bülent Ecevit ise darbenin "ortanın soluna" yapıldığını iddia ederek Erim Hükümetine üye ve destek vermek istememiştir. Bu olaydan sonra İsmet İnönü ve Bülent Ecevit'in yolları ayrılmıştır. 8 Mayıs 1972'de CHP Kurultayında 507 oya karşılık 709 oyla İnönü başkanlığı kaybetmiş ve Parti Meclisinin desteklediği Bülent Ecevit, CHP'nin genel başkanı olmuştur[388].

2.2. 12 MART ÖNCESİ TÜRKİYE – ABD İLİŞKİLERİ

27 Mayıs darbesinden sonra yönetime cuntacılar Batı ve ABD'ye bağlı olduklarını açıklarken, sonraki yıllarda Kıbrıs'ta yaşananlar sebebiyle Türk-ABD ilişkileri sıkıntılı bir döneme girmiştir. 1964 yılındaki Kıbrıs meselesinde Türkiye adaya müdahale etmek isterken, ABD Başkanı Johnson, İnönü'ye tehditvari bir mektup göndererek[389] olası bir Türk müdahalesinin önüne geçmiştir. ABD'nin Kıbrıs konusundaki tavrı, Türkiye'de ABD'ye karşı kırgınlık ve halk nezdinde de öfke olmasına sebep olmuştur[390].

---

[383]Yetkin, ss. 147-148; Dr. Tunca Özgişi, **Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu**, TBMM Basımevi, Ankara, 2012, ss.187-191.

[384]Ertuğrul Alatlı, **Belgeleriyle 09 Mart 1971 Antiparlamentarist-Baasçı Darbe Girişimi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, ss.518-524.

[385]Mehmet Ali Birand ve diğerleri, **12 Mart İhtilalin Pençesinde Demokrasi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, ss.269-271.

[386]Yeşilyurt, s.178.

[387]Gevgilili, ss.246-247.

[388] Aydın-Taşkın, s.237; 12 Mart darbesinin sola yönelik tavrı için bkz. Ergun Aydınoğlu, **Türkiye Solu (1960-1980)**, Versus Kitap, İstanbul, 2007, ss.241-255

[389] Fatma Gül Kesiktaş, **Kıbrıs Sorunu'nun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması: Johnson Mektubu (1960-1965)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005, ss.85-92; Bünyamin Bozkurt, **Türkiye-Amerika (ABD) İlişkileri, (1960-1971)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006, ss.111-153.

[390] Ömer Kürkçüoğlu, Mehmet Gönlübol, Cem Sar, v.d., **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Cilt: I-II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987, s.324; Baskın Oran,Atay Akdevelioğlu, v.d., **Türk Dış Politikası** I, (Ed: Baskın Oran) İletişim yayınları, İstanbul, 2011,

ABD'nin 1964'te NATO bünyesinde kurulmasını teklif ettiği MLF'nin (Multilateral Force) Türkiye tarafından reddedilmesi, ABD'nin olumsuz tavrına bir cevap olmuştur. Türkiye, daha sonra NATO üyelerine mensup karma mürettebatlı Ricketts gemisindeki mürettebatını da geri çekmiştir[391]. 1968 yılına gelindiğinde ise Demirel Hükümeti, ABD'ye bir nota vererek o güne kadar imzalanan ikili anlaşmaların toparlanmasını istemiştir. Bunun bir uzantısı olarak 24 Eylül'de "Resmi Vazife Sırasında İşlenen Suçlarla İlgili Antlaşma" ile Türkiye'deki ABD askerlerini yargılama konusunda, Türkiye'ye getirilen kısıtlamalar belli ölçüde hafifletilmiştir[392].

Türkiye'de haşhaş üretiminin yasaklanması için ABD Türkiye'ye çeşitli baskılar yapmıştır[393]. 1968'de ABD'de yönetime gelen Başkan Nixon'un en büyük propaganda unsurlarından biri de uyuşturucuyla mücadele olmuştur. ABD, o dönemde ülkesine giren uyuşturucunun %80'inin Türkiye kaynaklı olduğunu iddia etmiştir. Türkiye'den ısrarla haşhaş ekiminin yasaklanmasını isteyen ABD, bu isteğine Demirel'den olumlu bir karşılık alamamıştır. 12 Mart 1971 Muhtırası sonrası Demirel'in yerine geçen Nihat Erim, bu konuda selefi kadar katı davranmamış ve 1971 yılında haşhaş ekimini yasaklamıştır. ABD, yasağın yürürlüğe konulmasından sonra söz verdiği maddi yardımın pek azını göndermiştir[394]. Nihat Erim ise afyonun gençlere olan zararı dikkate alınarak ve çiftçilerin daha iyi gelir elde edilmesi sağlanarak yasağın uygulanmasına geçildiğini belirtmiştir[395].

2.3. 12 MART 1971 MUHTIRASI ÖNCESİ GELİŞMELER VE ABD BASINI

27 Mayıs 1960 Darbesi ile yeni bir döneme giren Türkiye'de 12 Mart 1971'de Süleyman Demirel, asker zoruyla başbakanlık koltuğunu bırakmak zorunda kalmıştır. 12 Mart öncesi ve 12 Mart sonrası ise önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Muhtıra öncesi yaşanan şiddet olayları iktidarı yıpratırken, anarşi

ss.681-685; Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1986, s.789; Metin İlhan, "Kıbrıs Sorununun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması (1958-1974)", **Türkiyat Mecmuası**, Cilt:25, Güz-2015, ss.264-272.

[391]Kürkçüoğlu v.d., ss.501-502.

[392]Oran, v.d., s.693.

[393] Macide Başlamışlı, "Amerikan Belgelerine Göre 12 Mart Muhturası'na Giden Yolda Haşhaş Sorunu", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, İlkbahar 2018, 5(14), ss.357-367.

[394]Oran , ss. 701-703; Ahmet Gülen, "Nihat Erim Hükûmetleri'nin Haşhaş Politikası", **CTAD**, Yıl:15, Sayı: 30, Güz-2019, ss.377-381.

[395] Nihat Erim, **12 Mart Anıları**, (Yay. Haz., Raşit Çavaş), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018, s.465.

ve terör darbeye ortam hazırlamıştır. Amerikan basını bu dönemi ilginç analizler yaparak, darbenin gelebileceğini 12 Mart tarihine yaklaştıkça daha yüksek bir sesle okuyuculara aktarmıştır.

12 Mart öncesi olaylar Amerikan basınının sıkı takibinde olmuştur. Burada Türkiye'nin gündemde olmasının çeşitli sebepleri vardır. SSCB ile ABD'nin mücadelesi, Türkiye'nin ABD ve NATO için ifade ettiği büyük önem, Demirel'in SSCB ile yakın ilişkiler kurması, Türkiye'de SSCB kredileri ile sanayileşme için önemli adımlar atılması, haşhaş meselesi, Türkiye'de oluşan Amerikan karşıtlığı, Amerikalı askerlere saldırılar, sağ-sol çatışması, öğrenci olayları ve Demirel'in çeşitli nedenlerle iktidarda güç kaybetmeye başlaması, 12 Mart öncesi Amerikan basınında sık sık işlenen konular olmuştur. Bu süreçte ordunun müdahale yapabileceği, ABD basınında yazılmış ve netice yazılanlarla aynı olmuştur.

2.3.1. Türk-Sovyet Yakınlaşması Üzerine (Eylül – Aralık 1970)

Türkiye'nin ABD için en önemli taraflarından biri NATO'ya üyeliği ve ABD askeri üslerinin Türkiye'de mevcudiyetidir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye, ABD için son derece önemli bir kale olmuştur. 23 Eylül 1970 tarihli The New York Times, "*ABD'nin Türkiye'deki Üssünde Dikkat Çeken Gizlilik*" başlığı ile neşrettiği haberde ABD'nin İncirlik Hava Üssünde olağan olmayan güvenlik önlemlerinin alındığını, yetkili olmayan kişilerin bölgeye girmelerinin yasaklandığını, buna karşılık yetkililerin durum hakkında açıklama yapmayı reddettiklerini belirtmiştir[396].

SSCB ve Türkiye ilişkilerini çok yakından takip eden ve en ufak bir yakınlaşma durumunda Türkiye'yi en açık şekilde uyaran ABD ve ABD basını, 6 Ekim tarihinde "*Rus Jiplerinin Geçişi Konusunda Türkiye ABD tarafından Sorgulandı*" başlığı ile Sovyetlerin bir Arap ülkesine Türkiye üzerinden askeri yardım göndermesini haber yapmıştır. Türkiye'nin Sovyetlerle yaptığı anlaşma gereği Finlandiya'ya Türkiye'ye ait taze meyve yüklü araçlar Sovyetler üzerinden geçmesi karşılığında Sovyetlerin de Irak'a askeri jipleri Türkiye üzerinden göndermiştir. Bu durum ABD tarafından diplomatik yollarla görüşülmüş ve durum ABD için tehlikeli olarak görülmüştür[397].

---

[396] **The New York Times**, 23 Eylül 1970.
[397] **The New York Times**, 06 Ekim 1970.

17 Ekim'de Richard Eder "*Türkiye'nin Üstündeki Baskılar*" başlıklı yazı ile Türkiye'ye karşı olan rahatsızlığı çok iyi ifade etmiştir. Türkiye'nin başına yine tuhaf olaylar gelmeye başladığı bir tarihte, iki Litvanyalı tarafından bir Sovyet uçağı Türkiye'ye kaçırılmış ve Demirel bu durum karşısında sıkıntı yaşamıştır. Yazıda Başbakan Demirel'in bir zamanlar Sovyetler ile olan düşmanca ilişkileri iyileştirmek için çok başarılı bir siyaset takip ettiği belirtildikten sonra iki hava korsanının Sovyet uçağını Türkiye'ye kaçırması ve Sovyetlerin iki korsanı istemesi karşısında Demirel'in baskı altında olduğu belirtilmiştir. Yazara göre Demirel, eğer korsanları Sovyetlere verirse içeride, korsanları Sovyetlere vermezse bu kez Sovyetler tarafından baskı altına alınacaktır. 48 yaşındaki Koreyovo Bransizkas ve 19 yaşındaki oğlu yaptıkları bu eylemle iyileşmeye başlayan Türk-Sovyet ilişkilerini tehlikeye sokmuşlardır. Eder'in yazısının son bölümü ABD'nin endişelerini açıklar mahiyettedir:

"*Başbakan Demirel, Türkiye'yi NATO'nun doğudaki kalesi haline getirirken, Moskova'yla yakın ilişkiler kurdu ve Türkiye, yedi büyük, endüstri projesi için Sovyetlerden 300 milyon dolardan fazla kredi aldı. Sadece iki hafta önce Sayın Demirel, Sovyet destekli bir demir-çelik fabrikasının açılış töreni için İskenderun'daydı. Şu anda Türkiye'de iki Sovyet mali heyeti var ve Türkiye Turizm Bakanı önümüzdeki hafta Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmeyi planlıyor*[398]."

12 Mart 1971'e giden süreci ABD basınından okuyan herkes, dejavu yaşadığını, olaylarda Demirel ismi yerine Menderes ismini yazılsa 27 Mayıs öncesi olaylardan bahsedildiğini sanacaktır. Benzer şekilde Menderes'in SSCB ile yakınlaştığı, Sovyet kredileri ile fabrika kurma planı olduğu, Menderes'in Khrushchev ile karşılıklı ziyaretler yapacağı ve Türkiye'nin NATO'nun kalesi olduğu 27 Mayıs öncesi ABD basınında vurgulanmıştı. Yine Türk ekonomisinin büyük sıkıntılar yaşamaya başlaması ve öğrenci olayları da diğer önemli meseleler haline gelmişti. On sene sonra aynı senaryoların bu sefer Demirel için tekrar sahneye konulduğu anlaşılıyor.

"*Sovyetler ve Türkiye Bir Yol Anlaşması İmzalayacak*" başlıklı yazıda Alfred Friendly Jr., Türk Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün Sovyetler ile Türkiye'nin bir anlaşma imzalayacağı yönündeki açıklamasını haber yapmıştır. Bu anlaşma ile Türk ürünlerinin Sovyetlerden geçerek Finlandiya ve İskandinavya'daki pazarlara

---

[398] Ricahard Eder, "Pressures on Turkey", **The New York Times**, 17 Ekim 1970.

götürülmesi önünde bir engel kalmayacak ve SSCB yardımları da Türkiye üzerinden Suriye ve Irak'a gidebilecektir[399].

Friendly, yazısının sonunda "Otoyol Anlaşmasının" Türkiye ve Sovyetler Birliği arasında, bir zamanlar buz gibi olan ilişkilerin derece derece geliştirilmesini öngören bir siyasetin parçası olduğunu iddia etmiştir. Yazara göre bu eğilim, İzmir'de Amerikan tasarımı bir petrol rafinerisi, Konya yakınlarında bir alüminyum tesisi ve İskenderun'da bir çelik fabrikası kurulması için Sovyetlerden kredi alınmasını sağlamıştır. Türkiye'ye kaçırılan SSCB uçağı ile korsanların Türkiye'nin elinde olması ve SSCB'nin onları Türkiye'den istemesi yazara göre ilişkilere henüz zarar vermemiştir[400]. Anlaşılan o ki, bu uçağın Türkiye'ye kaçırılması ile Türk-Sovyet ilişkilerinin bozulması yönünde bir beklenti söz konusudur.

Korsanlar meselesi henüz gündemdeyken bu sefer de "*ABD'nin Büyük Generalleri Türkiye'de Kayboldu*" başlığı ile The New York Times, Türk ve ABD askerlerini taşıyan uçağın kaybolduğunu duyurmuştur. Haberde Türkiye'deki iki üst rütbeli askeri taşıyan bir uçağın, Türkiye'nin doğusundaki kötü hava koşullarının hâkim olduğu dağlık bölgeye düşmesinden korkulduğu duyurulmuştur. Gazetenin haberine göre "Müşterek Türkiye ABD Askeri Yardımı" kumandanı Tümgeneral Edward C. D. Sherrer ve onun kara kuvvetleri yardımcısı Tuğgeneral Claude M. McQuarrie Jr.'dan altı kişilik Amerikan uçağıyla Erzurum'dan kırk dakikalık bir uçuşla Kars'a gitmek için havalandıklarından beri bir haber alınamamıştır. Doğu sınırındaki Türk askeri üslerini dolaşmak için yanlarında pilot Binbaşı James P. Russel ve irtibat subayı olarak da bir Türk albay olduğu, Türk yetkililerin arama çalışmalarının, Sovyet sınırına yakın olan bu bölgedeki fırtına ve karanlık yüzünden aksadığı belirtilmiştir[401].

"*ABD – Sovyet İlişkileri: Yapboz Haline Gelen Tartışmalar*" başlıklı yazısında Bernard Gwertzman, ABD-SSCB ilişkilerini masaya yatırırken Türkiye'ye de değinmiştir. ABD, Küba'da bir Sovyet deniz üssüne izin vermeyeceği konusunda uyarılarda bulunurken, Rusların da Amerikan uçaklarının Türkiye ve başka yerlerdeki üslerinden kalkıp, Sovyet sınırlarını geçip, hava sahalarında cirit atması gerçeğine Sovyetler Birliği'nin ne demesi gerektiği sorusunu yönelttiğini belirtmiştir.

---

399 Alfred Friendly Jr., "Soviet and Turkey to Sign a Road Pact", **The New York Times**, 21 Ekim 1970.
400 Alfred Friendly Jr., "Soviet and Turkey to Sign a Road Pact", **The New York Times**, 21 Ekim 1970.
401 **The New York Times**, 22 Ekim 1970.

Gwertzman, SSCB'nin generallerin küçük, silahsız bir uçakta olduklarını kabul ettiğini, fakat eğer rotasından çıkan bu uçak bir nükleer bomba taşıyan uçak olsaydı, böyle bir kazanın karşılığında verilecek tepkileri kim tahmin edebilir şeklinde endişeleri olduğunu yazmıştır[402]. Burada bahsedilen uçak ve ABD'li generaller, yukarıda kayboldukları yönünde verilen haberdeki uçak ve generallerdir.

Kaybolan generaller ile alakalı 4 Kasım tarihinde yapılan haberlere göre 21 Ekim'de ABD general ve pilotu ile bir Türk albayını taşıyan hafif bir uçak, Türkiye sınırını geçtikten sonra SSCB'ye bağlı Ermenistan'a iniş yapmış ve sonra Moskova'ya dönmüş yapmıştır[403]. SSCB, ABD'li iki general ve Türk albayını gözaltına almış ve serbest bırakılmaları için Türkiye ve ABD tarafından diplomatik girişimlere ağırlık verilmiştir[404]. Askerlerin serbest bırakılması için Süleyman Demirel'in aracı olduğu ve yakında serbest bırakılabilecekleri basında yer bulmuştur[405].

SSCB'nin Türkiye'ye yardımları Amerikan basınında bu dönemde sık sık yer almıştır. 18 Kasım 1970 tarihli The Christian Science Monitor'da Sam Cohen (Sami Cohen) tarafından "*Sovyetler Türkiye'ye Yardım Yağdırıyor*" başlığı ile bir yazı neşredilmiştir. Cohen, SSCB'nin ekonomik anlamda Türkiye ile önemli projeleri hayata geçirdiğini ve en son proje olarak İskenderun'da yeni bir demir ve çelik fabrikasının yapımına başlandığını yazmıştır. Fabrikanın yapımında harcanacak para ve üretime geçildiğinde bir yılda üreteceği çelik miktarı yazar tarafından aktarılmıştır. Süleyman Demirel'in ekim ayında, 433.300.000 milyon dolara mal olan bu devasa kuruluşun temelini attığını belirten Cohen, fabrikanın faaliyete geçmesi ile yılda 1.000.000 ton çelik üreteceğini ve daha sonraları bu miktarın iki milyonun üzerine çıkacağını yazmıştır. Türkiye'nin ekonomik, ticari ve teknik alanda işbirliğinin hızlı gelişiminin dikkate değer olduğunu belirten yazar, sıkı ekeonomik ilişkilerin siyasi alana kaymamasını ümit ettiğini ifade etmiştir. Yazar, hassas bir mali durum ve Batı'dan büyük oranda yardım almada zorluklarla karışlaşan Başbakan Demirel'in, ülkenin beş yıllık kalkınma planının şart koştuğu birkaç büyük projeyi hayata geçirmek için gerekli olan ekonomik ve teknik desteği sağlamak

[402] Bernard Gwertzman, "U.S.-Soviet Relations: Puzzling Polemics", **The New York Times**, 30 Ekim 1970; 1962 yılında ABD Türkiye'de, SSCB de Küba'da füzeler yerleştirerek karşılıklı hamleler yapmış, ABD-SSCB savaşın eşiğine gelmişlerken, bu süreçte Türkiye arada kalmış ve ABD'nin Türkiye'yi bir kalkan olarak kullandığı anlaşılmıştır. Bkz. Bahar İzmir, "İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi", **Humanitas**, 5(10), 2017, ss.180-189.
[403] **The New York Times**, 04 Kasım 1970.
[404] **The Washington Post**, 06 Kasım 1970.
[405] **The New York Times**, 06 Kasım 1970.

hedefiyle, yüzünü Sovyetler Birliği, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan gibi komünist ülkelere çevirdiğine dikkat çekmiştir. Cohen, Türkiye'nin SSCB'den aldığı borçları nakit olarak değil; Türkiye'nin tarımsal ürünlerini SSCB'ye ihraç ederek kapatacağını ve bu şartların Batı'nın sağladığı şartlardan çok daha uygun olduğunu belirtmiştir. Yazıda ayrıca iki tarafın memnuniyeti, ilişkilerin daha da gelişmesine işaret olarak görülmüştür[406].

2.3.2. Afyon Meselesi (Eylül-Aralık 1970)

Türkiye'de afyon üretimi ve bu afyonun eroin olarak ABD'ye girdiği meselesi ABD için en önemli sorun haline gelmiştir. Bu mesele ile alakalı Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel'in ABD ile sorunlar yaşadığı bilinen bir gerçektir. ABD basınının konu ile alakalı yazdıkları meseleyi daha iyi anlaşılır hale getirmiştir. "*Eroin ABD'ye Akmaya Devam Ediyor*" başlıklı yazıda Jack Anderson, ABD'nin konudan rahatsızlığını anlatmıştır. Başkan Nixon'ın Fransız ve Türk liderlere bizzat müdahale etmesine rağmen, eroinin ABD'ye akmasını engelleyemediğini belirten Anderson, ürküten bu gerçeğin Nixon yönetimi tarafından örtbas edildiğini ve onun yerine kamuya multi milyon dolarlık eroin baskınları ve dünya çapında afyon ekinlerinin yakıldığı haberlerini vererek, halka pembe gözlükler taktığını ifade etmiştir[407].

Anderson, Başkan'ın 1969 yazında ABD'ye giren eroinin hemen hemen tamamının sona erdirilmesi emrini verdiğini, Ulusal Güvenlik yardımcısı Henry Kissinger'ın Dışişleri Bakanlığı ile çalışmaları ortaklaşa yürütmek üzere atandığını ve on sekiz ay sonrasının hedef tarih olarak belirlendiğini yazmıştır. Anderson, ABD yetkililerinin eroin trafiğini durdurmak için hem diplomasi hem de rüşvet yollarını denediğini; buna rağmen Beyaz Saray ve Dışişleri Bakanlığı'ndan gelen özel bilgilerin, Başkan'ın hedefine ulaşmada tam bir başarısızlığa uğradığını gösterdiğini belirtmiştir. Yazar, devamında Türkiye'deki arazilerin yılda dört yüz tondan fazla ham afyon ürettiğini, Marsilya yakınlarındaki Fransız laboratuarlarına getirilerek

406 Sam Cohen, "Soviets Build Up Aid Flow to Turkey", **The Christian Science Monitor**, 18 Kasım 1970.
407 Jack Anderson, "Heroin Continues to Flow Into U.S"., **The Washington Post,** 12 Kasım 1970.

eroine dönüştürüldüğünü ve bu trafiğin, Amerika'ya giren eroinin %80'ini oluşturduğuna işaret etmiş[408] ve hedef tahtasına Türkiye'yi oturtmuştur.

Jack Anderson, Nixon'ın Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou ve Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel'e özel ve sert mektuplar yazarak, onları hemen harekete geçmeye teşvik ettiğini ve bu konuda Pompidou'nun, eroin üretimini yasaklamak için sadece altı yüksek seviyeli ajana güvenebileceğini iddia etmiştir. Diğer taraftan, Türkiye Başbakanı Demirel'in Nixon'ın ricasına uygun faaliyete başlamadığını ve "*pişkin Türk*'ün" afyon üreten kırk beş ilin sadece yedisindeki tarlaları kapattığını belirtmiştir. Demirel'in afyonu yasaklayamayacağını, zira Demirel'in en büyük oy potansiyelinin çiftçilerden oluştuğuna işaret etmiştir. Bununla beraber Ankara'dan gelen özel mesajlarda, Demirel'in istese bile etkili önlemler alamayacağı söylendiğini, çünkü eğer böyle yaparsa, büyük afyon üreticilerinden pay aldığına inanılan bir veya iki kabine üyesi tarafından engellenme durumu ile karşılaşabileceğini belirtmiştir. Yazar, çaresiz kalan ABD'nin Demirel'e beş milyon dolar teklif ettiğini ama bunun Demirel tarafından reddedildiği aktarmıştır[409].

Demirel için tehlike de asıl burada başlamıştır. Jack Anderson, aynı yazıda durumun ciddiyetini şu ifadelerle ortaya koymuştur:

"*Ne diplomasi ne de para işe yaramadığında, hayal kırıklığına uğramış Dışişleri Bakanlığı eğer Türkiye gayri meşru afyon tarımını engellemezse askeri yardımı kesmeyi önerdi. Bu düşünce Türk yetkililere narin bir şekilde hissettirildi. Ama zamanlama kötüydü. Ortadoğu kriz içinde çalkalanırken, ABD'nin Türkiye'nin askeri işbirliğine ihtiyacı vardı. Askeri yardımın kesileceği yönündeki imalar inkâr edildi. Artık Başkan Nixon'ın 18 aylık süresi neredeyse sona erdi ve Dışişleri Bakanlığı, eroin trafiğinin eskisinden de aşikâr olduğunu Beyaz Saray'a bildirdi. Sonuç: ABD'de 200.000'den fazla eroin bağımlısı var. Uyuşturucu ihtiyaçlarını gidermek için her yıl milyarlarca dolar değerindeki mal çalınıyor[410]."*

[408] Jack Anderson, "Heroin Continues to Flow Into U.S"., **The Washington Post,** 12 Kasım 1970.
[409] Jack Anderson," Heroin Continues to Flow Into U.S"., **The Washington Post,** 12 Kasım 1970.
[410] Jack Anderson, "Heroin Continues to Flow Into U.S"., **The Washington Post,** 12 Kasım 1970.

2.3.3. İç Kriz ve Protestolar (Eylül-Aralık 1970)

Türkiye'de askeri müdahaleye giden süreçte her zaman olduğu gibi sıkıntılı durumlar olduğu basında sık sık haber yapılmıştır. 24 Ekim tarihli The New York Times, Demirel'in partisinden ezici bir oy oranı ile güvenoyu aldığını duyururken[411], 25 Ekim'de aynı gazetede Alfred Friendly Jr. "*Rakibi Türkiye'nin Başbakanı'nın Bir Felakete Doğru Gittiğini Söylüyor*" başlığı ile Demirel muhaliflerinin beyanatlarına yer vermiştir. Kendi partisinden muhalif kişiler Demirel'in büyük bir özgüven içine girdiği ve kimsenin tavsiyelerine kulak asmadığını belirtmiş ve ilaveten Demirel'e güvenin kalmadığı, kardeşleri ile alakalı yolsuzluk iddiaları olduğu, Demirel'in karşısında kendi partisinden de bir muhalefet oluşmaya başladığı ve bütün bunların yanında bir erken seçimin gerekebileceği ifade edilmiştir[412].

Türkiye için tehlike çanlarının çalmaya başladığını, Amerikan basını 12 Mart'tan aylar önce yazmaya başlamıştır. Sam Cohen imzalı "*Türkiye Hükümeti'nin Başı Büyük Belada*" başlıklı yazıda, Türkiye'de askerin ekonomik, siyasi ve sosyal kriz nedeniyle rahatsız olduğu ve hükümetin bu durum nedeniyle daha çok gerildiği belirtilmiştir. Cohen'e göre sadece Süleyman Demirel'in beş yıllık hükümetinin geleceği değil, Türkiye'nin demokratik sisteminin de geleceği tehlikededir. 12 Ekim'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a teslim edildiği bildirilen, Hava Kuvvetleri Komutanı General Muhsin Batur'dan gelen bir muhtıra, Türkiye'nin mevcut koşullarından dolayı ordunun endişelerini dile getirmiş ve Cumhurbaşkanı'nı gerekli önlemleri alması konusunda uyarmıştır. Türk gazeteleri Batur'a ait muhtıranın TBMM'nin işini yapmada başarısız olmasından duyulan hayal kırıklığını, büyüyen öğrenci şiddeti ve solcu – sağcı militanlık üzerinde hissedilen üzüntü ve acıyı dile getirdiğini yazmışlardır. Demirel ise hem kardeşleri ve hem de parti içi muhalefet üzerinden sıkıştırılmaktadır. Dahası öğrenci olayları, üniversiteleri aşmış ve anarşiye doğru yönelmiştir. İstanbul ve Ankara'da militan solcu ve sağcı öğrenciler ile polis arasında olaysız bir gün geçmez hale gelmiştir[413].

27 Mayıs Darbesi öncesi olayların baş mimarları olan üniversite öğrencileri, bu dönemde de iş başındadır. Cohen, yazısında Demirel için tehlike arz eden bu

---

411 **The New York Times**, 24 Ekim 1970.

412 Alfred Friendly Jr., "Foe Says Turkey's Premier Is Heading for a Disaster", **The New York Times**, 25 Ekim 1970.

413 Sam Cohen, "Turkish Government in Serious Trouble", **The Christian Science Monitor**, 16 Aralık 1970.

durumu da hatırlatmıştır. Sam Cohen, Türkiye'deki üniversite yerleşkelerinin Marksist devrimciler ve dindar fanatikler olarak ayrıldığını ve her iki grubun da iyi eğitimli ve silahlı olduğunu belirtmiştir. Yazar, öğrencilerin birbirleriyle vahşice kavga ettiğini, üniversite binalarını işgal ettiklerini, profesörleri tehdit ettiklerini, sınıf boykotunu emredip fakülteleri kapattıklarını belirterek durumun nerelere vardığını açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Cohen, şiddetin üniversite sınırlarının dışına taştığını, solcu radikallerin Ankara ve İstanbul'daki Batılı şirketlere zarar verdiğini ve Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarına karşı yeni bir saldırı başlattıklarını belirttikten sonra, ordunun sıkıyönetim ilan edilmesi için baskı yapabileceği söylentilerini duyduğunu belirtmiştir. Polisin tek başına şiddetle başa çıkamayacağını söyleyen Cohen, bununla beraber polisin de daha yüksek maaş isteyerek gösteri düzenlediğine dikkat çekmiştir.

Artan şiddet olayları bu kez Süleyman Demirel'i hedef almıştır. The Washington Post'un "*Türkiye'deki Bombalama*" başlıklı haberine göre muhalif öğrencilerin çoğunlukta olduğu İstanbul Teknik Üniversitesi'nde bir konvoyun geçişi sırasında bomba patlatılmıştır. Konvoydaki limuzinde Enerji Bakanı Nahit Menteşe varken, suikastçılar araçta Başbakan Süleyman Demirel'in olduğunu zannetmişler ama amaçlarına ulaşamamışlardır[414].

2.3.4. Askeri Müdahale Olasılığı ve Yaşanan Sorunlar (Ocak-Mart 1971)

Türkiye'de artan şiddet olayları, ordu içinde rahatsızlık yaratmış ve bu durum karşısında hükümet de çaresiz kalmıştır. "*Cumhurbaşkanı Sunay, Türkiye'deki Krizi Bitirmek İçin Konuşmalara Başlıyor*" başlıklı yazıda Sam Cohen, Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın yeni yıl mesajını ve Sunay'ın siyasi liderlerle krizi bitirmek amacıyla yapmaya başladığı görüşmeleri yazmıştır. Sunay'ın demokrasiye bir şans daha tanınması için çabaladığını, ülkeyi bölmeye götüren çatışmalara karşı ordunun müdahale etmekten çekinmeyeceği yönündeki Tağmaç'ın açıklamasının önemli olduğunu, buna karşılık muhalefetin Demirel'in istifasını istediğini belirtmiştir. Cohen, ABD'de şiddet olaylarının üniversite dışındaki devrimci solcu ve

[414] **The Washington Post**, 27 Aralık 1970.

fanatik sağcılar tarafından organize edildiğine dair güçlü bir inanç olduğunu ve Tağmaç'ın da bu noktaya dikkat çektiğini ifade etmiştir[415].

"*Türkiye'deki Demokrasi Mayalanıyor*" başlıklı yazıda Sam Cohen, Türk demokrasisinin sıkıntılı ve tehlikeli günler geçirdiğini belirtmiştir[416]. "*Sükuneti Yeniden Tesis Etme Stratejisi Halen Türklerin Aklına Gelmiyor*" başlıklı başka bir yazıda ise Cohen, Türkiye'deki gelişmeleri tekrar ele almıştır. Süleyman Demirel'e karşı oluşan muhalefet, şiddet olayları, askerin rahatsızlığı, Demirel'in istifa etmeye yanaşmaması gibi konular yazar tarafından aktarılmıştır[417].

Cumhurbaşkanı'nın çeşitli kesimlerin görüşmelerini içeren raporunu 22 Ocak'taki Milli Güvenlik Kurulu'na sunacağını belirten Cohen, geçen ay General Sunay'a, kriz konusunda silahlı kuvvetlerin endişelerini dile getiren ve büyük heyecana sebep olan Hava Kuvvetleri Komutanı General Muhsin Batur'un şu anda ABD ziyaretinde olduğunu ve 21 Ocak'ta geri dönmesinin beklendiğini ifade etmiştir. Cohen, Batur'un Milli Güvenlik Kurulu'nun önemli toplantısına katılmak için tam zamanında döneceğine de işaret etmiştir[418].

Demirel'in olayları bastırmak için tasarladığı önerilerin muhalefet tarafından reddedilmesi Cohen'e göre büyük tezat oluşturmuştur. Yazar, "*önerilen önlemlerin anayasal olmadığını, baskıcı veya faşist olduğunu söylüyorlar. Gariptir ki bu yakın zamanda yaygın olarak söylenen, Demirel hükümetinin otorite sağlayamadığı ve şiddetle başa çıkamadığı eleştirileriyle çelişiyor. Argüman ne olursa olsun, militanlar muhtemelen şimdi hükümete saldırmak ve sorun çıkarmak için yeni alanlara sahip olduklarını düşüneceklerdir*[419]." şeklindeki ifadesiyle Süleyman Demirel hükümetine adeta destek vermiştir.

Alfred Friendly Jr., The New York Times'ta askeri müdahale ihtimalini ülkedeki gelişmeler ışığında değerlendirmeye tabi tutmuştur. "*Turks With Respite Unrest, Debate Dictatorship vs. Democracy*" başlıklı yazıdaki ifadelere göre Başbakan Demirel, şimdilik rahat bir nefes almış olsa da "diktatörlüğün bir ülkeyi, demokrasinin yaptığından daha fazla geliştirebilir mi?" sorusu önemlidir. Yazar,

---

415 Sam Cohen, "President Sunay Starts Talk to End Turkey's Crisis", **The Washington Post**, 06 Ocak 1971.
416 Sam Cohen, "Turkish Democracy in Ferment", **The Christian Science Monitor**, 07 Ocak 1971.
417 Sam Cohen, "Strategy for Restoring Calm Still Eludes Turks: Resignation Suggested…", **The Christian Science Monitor**, 13 Ocak 1971.
418 Sam Cohen, "Strategy for Restoring Calm Still Eludes Turks: Resignation Suggested…", **The Christian Science Monitor**, 13 Ocak 1971.
419 Sam Cohen, "Strategy for Restoring Calm Still Eludes Turks: Resignation Suggested…", **The Christian Science Monitor**, 13 Ocak 1971.

burada Türkiye'nin tehlikede olduğunu yaşanan olaylar bağlamında belirtmek istemiştir. Türkiye'nin gelişmesi için demokrasi varken diktatörlüğün düşünülemeyeceğini ve bu anlamda Menderes örneğini veren yazar, 1960 Mayısı'nda Başbakan Adnan Menderes'i devirenler ve onu idam eden Türk subaylarının, kendilerini demokrasinin kurtarıcıları olarak ilan ettiklerini hatırlatmıştır[420].

Yazara göre ordu, iki yıldan az bir zaman içinde, Adnan Menderes'i uygulamakla itham ettikleri çeşitli baskılara karşı güvenlik çitleriyle çevrili bir anayasa altında, ülkenin yönetimini sivil ellere teslim etmişlerdir. Mevcut durumda da, askeri bir müdahaleyi savunan azınlık ile öyle bir olaydan korkan çoğunluk, askeri bir darbenin, demokrasinin başarısızlığını kabullenmek olduğunu düşünüyor. Friendly, "*Türkiye'nin disipline ihtiyacı olduğunu söylüyorlar ve eğer Meclis bunu sağlayamıyorsa, üniformalı yarım milyon kişi bunu gerçekleştirmek zorunda*[421]." diyerek şartların oluşması durumunda ordunun müdahale edeceğini yazmıştır.

Friendly, askeri müdahalenin zamanına da bu yazıda işaret etmiştir. Yazara göre İstanbul ve Ankara üniversitelerindeki şiddet olayları devam etse de Süleyman Demirel'in, başka bir saldırı dalgasıyla karşılaşmadan önce 1971 bütçesini şubat ayında Meclis'ten geçirmek için yeterli vakti olabilir. Güvenilir kaynakların, büyüyen huzursuzlukla birlikte endişeleri oldukça görünür bir hal alan askeri liderlerin, bütçe geçene kadar herhangi bir hamlede bulunmamaya karar verdiklerini söylediğini belirten Friendly, "*geçen yılın da kanıtladığı üzere, gecikmelerin Türkiye'ye pahalıya mal olduğunu düşündükleri sanılıyor ve yine benzer bir şekilde geç kalmanın sorumluluğunu almak istemiyorlar*." diyerek olası bir müdahalenin şubattaki bütçenin Meclis'ten geçmesinden sonra gelebileceğine dikkat çekmiştir[422].

"*Türk Ordusu'nun Bekçi Köpeği Rolü*" başlığıyla Türkiye'deki gelişmeleri değerlendiren The Christian Science Monitor, Türkiye'nin aylardan beri krizin eşiğinde olduğunu belirtmiştir. Gazete, kriz atmosferinin solcu ve sağcı öğrenci grupları arasındaki şiddet, mali sorunlar, işçi ve köylülerin memnuniyetsizliği ve son olarak Başbakan Süleyman Demirel hükümetine büyük oranda güven duyulmaması nedenleriyle iyice kötüye gittiğini yazmıştır. Gazeteye göre daha önce Menderes

---

420 Alfred Friendly Jr. "Turks With Respite Unrest, Debate Dictatorship vs. Democracy", **The New York Times,** 15 Ocak 1971.
421 Alfred Friendly Jr. "Turks With Respite Unrest, Debate Dictatorship vs. Democracy", **The New York Times,** 15 Ocak 1971.
422 Alfred Friendly Jr. "Turks With Respite Unrest, Debate Dictatorship vs. Democracy", **The New York Times,** 15 Ocak 1971.

hükümetini deviren ordu, benzer nedenlerden dolayı Demirel'i devirmeyi ve ülke yönetimini ele almayı birkaç kez ciddi ciddi düşünmüş olmalıdır. Şimdiye kadar geri planda durmuş, kendilerini sadece danışman olarak görmüş olmaları, övünülesi bir şey diyen gazeteye göre askerler her zaman kendilerini Türkiye demokrasisinin koruyucuları olarak görmüşler ve gölgeleri her zaman arka planda olmuş ama görünüşe göre başka bir seçenek kalmadıklarını düşündükleri zamana kadar doğrudan harekete geçip müdahil olmayı amaçlamamışlardır[423].

The Christan Science Monitor, ordunun doğrudan bir müdahalede bulunmayacağını tahmin etmiştir. Gazetedeki habere göre "*bekçi köpeği rollerini yapmaya devam edecekleri ve daha doğrudan bir şekilde müdahale etme dürtüsüne karşı direnecekleri umuluyor. Demokratik sistemin işleyebilir olduğu ve ülkeye ihtiyacı olan daha istikrarlı, etkili bir hükümet çıkarabilir olduğunu kanıtlamak da Türkiye'nin siyasilerine düşüyor*[424]*.*"

"*Türkiye'deki Sivil Karışıklığa Bir de Siyasi Kriz Ekleniyor*" başlıklı yazıda William Tuohy, Türkiye'yi çok iyi analiz ederek bir kâhin gibi olacaklara dikkat çekmiştir. Türkiye'de demokrasinin hayatta kalıp kalamayacağını belirleyecek siyasi bir kriz yaşandığını yazan Tuohy, Türk ordusunun iktidara geçmeyi değerlendirdiğini ama güvenilir kaynakların inandığı üzere, anayasal kurumların üstün gelmesini umarak bu düşüncesini askıya aldığının tahmin edildiğini belirtmiştir. Yazara göre Türkiye'nin pek çok sorunu vardı. Bunlar kontrolden çıkmış bir enflasyon, üniversitelerde karışıklık, hem sağ hem de solda giderek artan siyasi aşırılık ve hükümet edebilirliğinin ve Meclis'teki çoğunluğunun sorgulandığı bir noktaya kadar küçülen, seçilmiş bir hükümet idi. Enflasyon ve şiddet olayları ülkeyi tehdit etmekteydi[425].

Demirel'i inatçı ve uzlaşmaz olarak değerlendiren yazar, pek çok gözlemcinin ordunun Başbakan Menderes'i devirdiği ve idam ettiği 1960'ta yaptığı gibi iktidarı ele almasını beklediğini belirtilmiştir. Tuohy, bu görüşün aksine siyasi gözlemcilerin çoğunun 1960'taki ordunun, kendisinin ülkeyi yönetmek için en uygun kurum olmadığını fark ettiğini ve sivil yönetimi yeniden tesis ettiğine inandığını belirtmiştir. NATO'nun güçlü sağ kanadını oluşturan 500.000 kişilik ordudaki kıdemli subayların, hükümet işlerine yeniden müdahale etmeye gönülsüz olduğunu belirten

---

[423] **The Christian Science Monitor**, 16 Ocak 1971.
[424] **The Christian Science Monitor**, 16 Ocak 1971.
[425] William Tuohy, Political Crisis in Turkey Adds to Civil Chaos, "**The Los Angeles Times"**, 24 Ocak 1971.

yazar, bazı genç üst rütbeli subayların Türkiye'de kanun ve düzenin çöküşü olarak değerlendirdikleri durumdan dehşete düştüklerini söylemiştir. Yazar, eğer hükümetle alakalı bu kriz devam ederse, yapmaktan memnun olmamalarına rağmen Demirel'i indirmeye karar verebileceklerinin düşünüldüğünü yazmıştır[426]. Tuohy'in yazısında belirttiği durumların hemen hemen hepsi gerçekleşmiştir.

Şubat ve Mart 1971 tarihlerinde Türkiye'de yine tuhaf olaylar meydana gelmiştir. Artan öğrenci olayları ve Amerikan askerlerine saldırılar ülkenin gündemini, şiddet olaylarıyla meşgul etmiştir. Hükümet ise bu dönemde olaylara çare bulmak için yeni yasalara ihtiyaç duymuştur. 11 Şubat 1971 tarihli The New York Times bu meseleyi ve Süleyman Demirel'in açıklamalarını "*Yeni Sert Türk Kanunları, Öğrenciler Tarafından Çıkarılan Şiddeti Durdurmayı Hedefliyor*" başlığı ile haber yapmıştır[427].

Haberde Başbakan Süleyman Demirel tarafından sunulan yasanın "ticari faaliyete müdahale etmek, fabrikaları işgal etmek, bomba yapmak, kanun görevlilerine hakaret etmek veya direnmek, kamu hizmetlerini veya nakliyatı engellemek ve resmi ilanları okunmaz hale getirmek," suçları için hapis cezası verilmesinin öngörüldüğü belirtilmiştir. Gazete, *"Buradaki herkesin eleştirme ve gösteri yapma hakkı var, ama hiç kimsenin gösteri esnasında binaları, arabaları veya diğer mülkü yok etme hakkı yok ve gösterilerde şiddeti düzenlemekten sorumlu olan kişileri yakalayacağız. Bir seçim yapmak zorundaydık, ya şiddet ve anarşiye izin verecektik ya da onları önlemek için gerekli önlemleri alacaktık."* şeklindeki Demirel'in açıklamalarına yer vererek olayları çıkaranların provokasyon için görevlendirilen otuz beş yaş üstü ajanlar olduğunu ifade eden sözlerini de yazmıştır[428].

2.3.5. ABD Askerlerine Saldırı, Artan ABD Karşıtlığı ve Ordunun Rahatsızlığı (Şubat-Mart 1971)

Askeri müdahalenin yapılmasında önemli bir sebep olarak gösterilen Türkiye'deki ABD askerlerine saldırı haberleri, basında önemli yer bulmuştur. 16 Şubat tarihli ABD basınında Ankara'daki ABD askerlerine olan saldırı olayı yer

---

[426] William Tuohy, "Political Crisis in Turkey Adds to Civil Chaos," **The Los Angeles Times**, 24 Ocak 1971.
[427] **The New York Times,** 11 Şubat 1971.
[428] **The New York Times,** 11 Şubat 1971.

almıştır. The New York Times'ta bir grup saldırganın Amerikan kamyonuyla bir Hava Kuvvetleri çavuşunu kaçırması ve on yedi saat sonra bırakması haber olarak verilmiştir[429]. Aynı gazete 21 Şubat tarihinde öğrencilerin beş saat boyunca polisle çatıştığını, Amerikan karşıtlığının son altı aydan beri giderek arttığını, ABD Altıncı Filosuna karşı gösterilerde "Kahrolsun Amerika" tarzında sloganlar atıldığını ve duvarlara yazıldığını belirtmiştir[430]. Artan şiddet olayları, ölümler ve ABD karşıtlığı The Press Democrat gazetesinde de haber yapılmıştır[431].

"*Türkiye'deki Kriz Fakirlik, Aşırıcılar ve Ordu Nedeniyle Daha da Şiddetlenmiş Durumda*" başlığı ile Waco Tribune Herald, Türkiye'de artan şiddet olaylarına ve oluşan Amerikan karşıtlığına yer vermiştir. Gazete, Türkiye'de bulunan 14.500 ABD'li asker ve ailelerinin birçok göstericinin hedefinde olduğunu ve durumun böyle devam etmesi durumunda askerin yönetime müdahale edeceğini yazmıştır[432].

"*Türkiye: Gittikçe Zayıflayan 'Hoş Geldiniz'*" başlıklı yazısında Time, 1946'da U.S.S. Missouri gemisinin İstanbul'a gelişi ve sonrasında artarak devam eden Türk-Amerikan ilişkilerinin, son yıllarda giderek zayıfladığına ve hatta yerini düşmanlığa bıraktığına dikkat çekmiştir. 1969 yılında U.S.S. Forrestal'in İstanbul'a geldiğinde bu sefer "*Hoş Geldiniz*" yerine birkaç Amerikan askerinin denize atılmasını hatırlatan Time, ABD'nin askeri gücünü yavaş yavaş Türkiye'den çektiğini belirtmiştir. 1966 yılında yirmi yedi bin olan Amerikalı sayısının şu anda on beş bine indiğini ve 1972'de bu sayının on bine çekileceğini yazan Time, ABD'nin Türkiye'de büyük bir saldırı altında olduğunun altını çizmiştir[433].

Türkiye'de artan şiddet olayları ve Amerikan karşıtlığının Amerikan basınında geniş yer bulduğu ve askeri müdahale seçeneğinin konuşulduğu bir sırada Türkiye'de Amerikan havacılarının kaçırılması, meseleyi daha da trajik bir hale getirmiştir. 5 Mart'ta "*Kaçırılan ABD'li Havacılar: Türkiye'nin İktidarı Sallantıda*" başlığıyla The Christian Science Monitor'da John K. Cooley, bu olayın kimleri hedef

[429] **The New York Times,** 16 Şubat 1971.
[430] **The New York Times,** 21 Şubat 1971.
[431] **The Press Democrat**, 22 Şubat 1971.
[432] **Waco Tribune Herald**, 28 Şubat 1971.
[433] **Time,** 01 Mart 1971; 1946 yılında ABD'nin Missouri gemisi İstanbul'da büyük bir şenlik havası içerisinde karşılanmıştır. Gazetenin kullandığı başlık o dönemde ABD gemisine yapılan "Hoş Geldin" pankartlarına da bir göndermedir. Missouri Zırhlısı'nın İstanbul'a gelişi ve ABD zırhlısına gösterilen sevgi gösterileri için bkz. İbrahim Öztürk, "II. Dünya Savaşı Sonrası Amerikan Missouri Zırhlısı'nın İstanbul Limanı'nı Ziayeri Üzerine Değerlendirmeler", **ÇTTAD**, VI/15, Güz-2007, ss.261-270.

aldığını özetlemiştir[434]. Bu olaydan sonra Başbakan Süleyman Demirel'in askeri muhtıra sonucu istifa etmesi, başlığın açıklaması mahiyetindedir. Bu olay 12 Mart'tan sonra ABD basınında askeri müdahalenin bir sebebi olarak gösterilmiştir.

Jhon K. Cooly, konu ile alakalı yazısında, Türkiye'de dört ABD'li havacının kaçırılmasının, ülkede uzun süreden beri devam eden siyasi ve sosyal krizi kaynama noktasına getirdiğini, Ankara'nın dışındaki bir radar istasyonunda dört ABD'li havacının kaçırıldığını ve kendilerine "*Türk Halk Kurtuluş Ordusu*" diyen suçluların, ABD 5 Mart'a kadar belirlenmeyen bağlantılara 400.000 dolar fidye vermediği takdirde, rehineleri öldürmekle tehdit ettiğini aktarmıştır. Haberde, kaçırılan ABD'li erbaşların Texas, San Angelo'dan Kıdemli Başçavuş James Sexton, Connecticut, Stamford'dan 1. Sınıf havacı Richard Craszsi, Virjinya Alexandria'dan James Gholson ve nereli olduğu ilk başta bilinmeyen Larry Heavner olduğu yönündeki açıklamasına yer verilmiştir. Ayrıca bu olayın, Ankara, Balgat'taki ABD üssünden, 15 Şubat'ta kaçırılan, ertesi gün de serbest bırakılan Çavuş James Finley'in kaçırılması olayından çok daha tehlikeli olduğuna dikkat çekilmiştir[435].

Ortadoğulu siyasi gözlemcilerin bu kaçırılmanın, sadece bir oy farkıyla çoğunluğa sahip olan Adalet Partisi'nin Meclis'te kontrolü kaybeden Demirel'in hükümetini indirebileceğine ve 1960'ta Adnan Menderes hükümetine yaptıkları gibi, Türk ordusu subaylarının iktidarı ellerine alabileceklerine inandığını belirten Cooley, Türkiye'deki mevcut ilerlemiş krizin aslında geçen hazirandaki ekonomik krizle başladığını yazmıştır[436].

Bir yıldır devam eden şiddet olaylarının Türkiye'de görevlendirilen 20.000 Amerikalı ile ailelerini sarstığını belirten yazar, oluşan kriz nedeniyle Hava Kuvvetleri Komutanı General Muhsin Batur'un, parlamenter rejimin ülkeyi bundan sonra yönetmesi hakkında şüpheleri olduğunu ve 12 Aralık'ta uyarı işaretini verdiğini yazmıştır. Cooley, Batur'un 24 Aralık'ta, tekrar konuştuğunu ve bu sefer de Başbakan Süleyman Demirel'in istifasını, modern Türkiye'nin kurucusu Kemal Atatürk'ün demokratik ilkeleri temelinde yeni bir kurucu meclisin oluşturulmasını ve üst düzey komutanlar ile kabine üyelerinden oluşan Milli Güvenlik Kurulu'nun yetkilerinin arttırılmasını talep ettiğini belirtmiştir. Türkiye siyaseti; ordunun şimdiye

---

[434] John K. Cooley, "Kidnapped U.S. Airmen: Turkish Regime Shaken", **The Christian Science Monitor**, 05 Mart 1971.
[435] John K. Cooley, "Kidnapped U.S. Airmen: Turkish Regime Shaken", **The Christian Science Monitor**, 05 Mart 1971.
[436] John K. Cooley, "Kidnapped U.S. Airmen: Turkish Regime Shaken", **The Christian Science Monitor**, 05 Mart 1971.

kadar kendini kısıtladığına ve 1960'ta Türkiye'de veya 1967'de Yunanistan'da olanlar gibi bir darbeye teşebbüs etmek yerine, üst düzey komutanlarının çoğunun demokrasiye bir şans daha vermeyi seçtiklerine inanıyor diyen Cooley, son olarak kaçırılma olayının sonucunun, ordunun kendini kısıtlama siyasetine devam edip etmeyeceğini göstereceğini söylemiştir[437]. Cooley'in işaret ettiği bu olaydan sonra ordu, kendini kısıtlamaya devam etmemiş ve bir muhtıra ile Demirel'i devirmiştir.

Dört ABD'li havacının kaçırılması, 400.000 dolar istenmesi ve onları kurtarma çalışmaları, ABD basınında geniş yer bulurken, 9 Mart tarihinde havacılar serbest bırakılana kadar gazeteler farklı başlıklarla olayları ayrıntılı şekilde aktarmışlardır. The New York Times, "*Dört ABD'li Havacı Türkiyede'ki Aşırıcılar Tarafından Kaçırıldı*[438]", "*Türkiye Savaş Alanı*[439]", "*Kaçırıldı*[440]"; The Los Angeles Times, "*Türk Polisi Kaçırılan Dört Amerikalı Havacı İçin Aramaları Sıklaştırıyor*[441]", The Washington Post, "*Türk Polisi Kaçırılan Amerikalıları Arıyor*[442]", The Hamilton Daily News Journal, "*ABD'li Havacılar İçin Verilen Mühlet Sona Erdi*[443]" başlıkları ile okuyuculara olayı aktarmışlardır.

ABD'li askerleri kurtarmak için yürütülen yoğun çabalar sonuç vermiş ve ABD'li askerler serbest bırakılmıştır. Amerikan basını "*Türkiye'deki Dört ABD'li Havacı Serbest Bırakıldı*" başlıkları ile Amerikan halkına müjdeyi vermişlerdir[444].

2.4. ABD BASINI VE 12 MART 1971 MUHTIRASI

2.4.1. Muhtıra Günü (12 Mart 1971)

12 Mart'a kadar Türkiye'de oluşan kriz ortamının bir askeri darbe ile mi yoksa bir muhtıra ile mi sonuçlanacağı merak edilirken, beklenen olmuş ve muhtıra ile Demirel istifasını Cumhurbaşkanı Sunay'a sunmuştur. ABD basını benzer

---

437 John K. Cooley, "Kidnapped U.S. Airmen: Turkish Regime Shaken", **The Christian Science Monitor**, 05 Mart 1971.
438 **The New York Times**, 05 Mart 1971.
439 **The New York Times**, 06 Mart 1971
440 **The New York Times**, 07 Mart 1971
441 **The Los Angeles Times**, 07 Mart 1971.
442 **The Washington Post**, 07 Mart 1971.
443 **The Hamilton Daily News Journal**, 06 Mart 1971.
444 **The Lincoln Star**, 09 Mart 1971;**The Baltimore Sun,** 09 Mart 1971; **The Arizona Republic**, 09 Mart 1971; **The Anderson Heralad**, 09 Mart 1971; "Teröristler Adam Kaçırmaktan Vazgeçmeye Başlamış Olabilir" başlıklı haberde Argus Leader, Türkiye ve dünyadaki adam kaçırmalara değinmiştir. Bkz. William L. Ryan, "Kidnaping May Be Fading As Terrorist Weapon", **Argus Leader**, 10 Mart 1971; **The Montgomery Advertiser**, 11 Mart 1971.

başlıklar ile muhtıra haberini sayfalarına taşımıştır. Amerikan basınında atılan başlıklar sadece olayı aktarmaya yönelik olmuş ve herhangi bir tepki işareti görülmemiştir. ABD basınının 12 Mart'ta kullandığı başlıklar şu şekilde olmuştur:

"*Türkiye Başbakanı İstifa Ediyor*[445]."

"*Ordu Türkiye Başbakanını Deviriyor*[446]."

"*Türkiye Başbakanı, Ordu Darbe Yapmadan Önce İstifa Ediyor*[447]."

"*Türkiye Başbakanı Bugün Makamından İstifa Etti*[448]."

"*Türkiye'nin Başbakanı İstifa Ediyor; Ordu Yönetimi Almak İçin Harekete Geçiyor*[449]."

"*Türk Silahlı Kuvvetleri Ankara'ya Giriyor; Başkaldırı Korkusu*[450]."

"*Ültimatom Verildi – Türk Silahlı Kuvvetleri Başbakanı Devirdi*[451]."

"*Türkiye Başbakanı, İstifa Ederek Emre İtaat Ediyor*[452]."

"*Türkiye'nin Başbakanı Ordu Ültimatomu Karşısında İstifa Ediyor*[453]."

"*Askerler Ankara'yı İşgal Ederken Türkiye Başbakanı İstifa Ediyor*[454]."

"*Türkiye Başbakanı Darbe Tehdidinin Ardından İstifa Ediyor*[455]."

"*Türkiye Başbakanı Ültimatomla Karşı Karşıya Kalınca, İstifa Ediyor*[456]."

"*Türk Ordusu Başbakanı İstifaya Zorluyor*[457]."

"*Türk Başbakanı Görevini Bırakıyor*[458]."

"*Türk Ordusu Başbakanı Deviriyor – Demirel Ültimatoma Boyun Eğiyor*[459]."

"*Türk Ordusu Hükümeti Deviriyor*[460]."

"*Türk Ordusu Tarafından Başbakan İstifaya Zorlandı*[461]."

"*Türkiye Askeri Darbeyle Karşı Karşıya – Kabine Acil Toplantıya Çağrıldı*[462]."

---

445 **Ames Daily Tribune**, 12 Mart 1971.
446 **Times-News**, 12 Mart 1971; **The Bakserfield Californian**, 12 Mart 1971.
447 **The Daily Jeffersonian**, 12 Mart 1971.
448 **The Columbus Telegram**, 12 Mart 1971.
449 **The Daily Messenger**, 12 Mart 1971.
450 **The Daily Courier**, 12 Mart 1971.
451 **The Fairborn Daily Herald**, 12 Mart 1971.
452 **The Examiner**, 12 Mart 1971.
453 **Kenosha News**, 12 Mart 1971.
454 **The Daily News**, 12 Mart 1971.
455 **The Pharos Tribune**, 12 Mart 1971.
456 **Lompoc Record**, 12 Mart 1971.
457 **The Sun Lowell**, 12 Mart 1971.
458 **The Monitor**, 12 Mart 1971.
459 **Laurel Leader-Call**, 12 Mart 1971.
460 **The Daily Report**, 12 Mart 1971.
461 **Oshkosh Daily Nortwestern**, 12 Mart 1971.
462 **The Pampa Daily News**, 12 Mart 1971.

"*Türkiye Başbakanı Silahlı Kuvvetler Tarafından Devrildi*[463]."

"*Türkiye Başbakanı Baskı Altında İstifa Ediyor – Komutanların Askeri Darbe Ültimatomuyla Karşı Karşıya Kaldı*[464]."

"*Askeri Darbe Tehdidi – Türkiye Başbakanı Baskı Altında İstifa Ediyor*[465]."

"*Türk Ordusu Darbesi – Askerler Başbakanın İstifasını İstiyor*[466]."

"*Türkiye Başbakanı Orduya Boyun Eğiyor*[467]."

"*Türkiye Başbakanı Ateş Altında İstifa Ediyor – Ordu İstikrarlı Bir Hükümet Talep Ediyor*[468]."

"*Darbe Tehdidi – Türk Ordusu Başbakanı Deviriyor*[469]."

ABD basını farklı başlıklar ile okuyucu karşısına çıkmış ama içerik olarak 12 Mart Muhtırasını aynı ifadeler ile aktarmıştır. United Press International (UPI) ve Associated Press (AP) kaynaklı haberler neredeyse birebir aynıdır. Amerikan basının her dış olayla alakalı tavrı konusunda bir yargıda bulunamazsak da 1960 ve 1971 askeri müdahaleleri hakkındaki ABD basınının tavrı kesin olarak aynıdır. Darbe öncesi olaylar aktarılırken cümleler farklı olsa da yorumlar aynıdır.

12 Mart tarihli Amerikan basınındaki bilgilere göre Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, istifa etmesi ya da askeri bir darbe yapılacağı yönündeki ültimatomla karşı karşıya kalmasının ardından istifa etmiştir. Komutanlar, Türkiye'yi bir iç karışıklık tehdidi dedikleri olaydan kurtarmak için böyle bir talepte bulunduklarını söylemişlerdir. Türkiye son aylarda solcu radikallerin, ABD kuvvetlerinin ülkelerinden çekilmesi için yaptıkları ve polise saldırdıkları terörist faaliyetlerle sallanmıştır. Benzeri öğrenci huzursuzlukları, daha önce 1960'taki ordu darbesini getirmiştir. Demirel'e verilen ültimatom Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin ortak olarak imzaladıkları bir muhtıra halinde gelmiş, bu muhtıra hem Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a, hem de Türkiye parlamentosunun her iki meclisinin başkanlarına gönderilmiştir[470].

---

463 **Progress Bulletin**, 12 Mart 1971.
464 **The Daily Herald**, 12 Mart 1971.
465 **The Raleigh Register**, 12 Mart 1971.
466 **The Ruston Daily Leader**, 12 Mart 1971.
467 **Daily Independent Journal**, 12 Mart 1971.
468 **Tuscon Daily Citizen**, 12 Mart 1971.
469 **Bennington Banner**, 12 Mart 1971.
470 **The Bakersfield Californian**, 12 Mart 1971; 12 Mart ile alakalı birbirinin aynısı haberler için ayrıca bkz.: **Asbury Park Evening Press**, 12 Mart 1971; **The Daily Herald**, 12 Mart 1971; **The Philadelphia Daily News**, 12 Mart 1971; **The Indianapolis Star**, 12 Mart 1971; **Cumberland Evening Times**, 12 Mart 1971; **News Journal,** 12 Mart 1971; **The Press Democrat,** 12 Mart 1971**;** **The Waxahachie Daily Light**, 12 Mart 1971; **Las Cruces Sun News**, 12 Mart 1971, **Fort**

Cumhurbaşkanlığından yapılan bir açıklamada, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Demirel ve kabinesinin istifasını kabul ettiğini ama yeni bir hükümet oluşturulana kadar Demirel'i görevde bıraktığı duyurulmuştur. ABD Büyükelçiliği yetkilileri, Türkiye'deki Amerikan askeri personeli için herhangi bir olağan üstü önlem alınmadığını söylemiş ve yetkililer, hiçbir Amerikalının olaylara karışmadığını da eklemişlerdir. Askerler, devlet radyosu ve televizyon kanalları binalarının önünde konuşlanmış; görgü tanıkları askerlerin önce Meclis binasının etrafını kuşattıklarını, fakat sonra geri çekildiklerini söylemişlerdir. Meclis, milletvekilleri sessizce ve kasvetli bir yüz ifadesiyle otururken ültimatomun okunmasıyla, düzenli oturumlarına başlamıştır[471].

ABD basınındaki haberlere göre Demirel, kabine üyelerini makamında acil bir toplantıya çağırmış ve yine görgü tanıkları gelen herkesin gergin göründüğünü söylemiştir. Müşterek muhtıra, Türkiye radyosunun en büyük ikinci haber programı olan 13:00 haberlerinde yayımlanmıştır. Metinde, Demirel hükümetinin Türkiye'yi "dâhili karışıklık ve sosyal ve ekonomik huzursuzluk" içine soktuğu ve halkın güvenini kaybettiği bildirilmiştir. Ankara'daki yetkililer hava kuvvetlerinin alarma geçirildiğini ve askerlerin hareketliliğine rağmen Ankara'nın günlük yaşamının neredeyse hiçbir şekilde etkilenmediğini söylemişlerdir. İstanbul'daki subaylar, başkentteki Genelkurmay Başkanlığı'ndan herhangi bir alarm emri almadıklarını söylemişlerdir[472].

Laurel Leader-Call haberine göre solcu radikaller, sağcı öğrenciler ve polis ile çatışmış ve bir hafta önce dört Amerikalı havacıyı kaçırmışlar; fakat pazartesi günü zarar görmemiş halde serbest bırakmışlardır. Kendilerine para bulmak için banka soymuşlar ve hükümet binalarını bombalamışlardır. Solcular Amerika'nın Vietnam'daki siyasetini ve Türkiye'deki NATO üslerinde bulunan Amerikan askerlerinin varlığını protesto ederken, Türkiye'deki asker sayısı 1970'in başlarında yirmi üç binden yedi bine indirilmiş ve Türkiye'ye verilen maddi olanak miktarı kırk milyon dolardan elli milyon dolara çıkarılmıştır. Ama Amerikan karşıtı olaylar devam etmiştir[473].

Lauderdale News, 12 Mart 1971; **The Miami News**, 12 Mart 1971; **Reno Gazette Journal**, 12 Mart 1971, **The Oshkosh Northwestern**, 12 Mart 1971.

[471] **Lompoc Record**, 12 Mart 1971.

[472] **The Lowell Sun**, 12 Mart 1971.

[473] **Laurel Leader-Call**, 12 Mart 1971.

12 Mart tarihli diğer birçok gazetede yazılanlara göre öğrenci olaylarının başlattığı bir huzursuzluk dalgası 27 Mayıs 1960'ta bir ordu darbesine yol açmış, bu darbede General Cemal Gürsel tarafından idare edilen bir grup, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in hükümetini devirmiş, Menderes anayasayı ihlal etmek, yolsuzluk, hükümet karşıtı olayları kışkırtmak ve yetkiyi kötüye kullanma suçlarından idam edilmiştir. Bayar ise cezaevine konulmuştur[474].

Diğer birçok gazete haberine göre 12 Mart'ta yapılan duyuru ültimatoma bir zaman sınırı getirmemiş ama muhtıranın şartları "süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetlerinin, kânunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyetini korumak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlı olduğu" belirtilmiştir. Türkiye'nin sorunlarını demokrasi çerçevesi içinde çözmesi gerektiğini iki gün önce söyleyen Tağmaç'ın bu açıklama ile askeri bir darbe seçeneğini ortadan kaldırdığı anlaşılmıştır[475].

2.4.2. Muhtıradan Bir Gün Sonra (13 Mart 1971)

13 Mart tarihli ABD basını Demirel'in asker zoruyla istifa ettiğini, ordunun darbe yaptığını ve Sunay'ın yeni bir hükümet kurmak için çalışmalara başladığını yazmıştır. 13 Mart'ta da yüzlerce ABD basını yine birbirinin aynısı haberleri yayınlamışlardır. Farklı olan ise sadece başlıklar olmuştur.

"*Silahlı Kuvvetler Türkiye Başbakanını Devirdi*[476]."

"*Askeri Darbe Türkiye'de Kazanıyor*[477]."

"*Türkiye Başbakanı İstifa Ediyor*[478]."

"*Türk Askerler Darbe Yapıyor*[479]."

"*Türk Silahlı Kuvvetleri Hükümeti Deviriyor*[480]."

"*Hükümet Türk Ordusuna Direnemiyor*[481]."

"*Ordu Ültimatomu Türkiye'nin Başbakanını Deviriyor*[482]."

---

[474] **The Daily Daily Herald**, 12 Mart 1971; **The Raleigh Register**, 12 Mart 1971.
[475] **The Columbus Telegram**, 12 Mart 1971: **The Daily Courier**, 12 Mart 1971; **The Examiner**, 12 Mart 1971; **News Journal**, 12 Mart 1971.
[476] **The Titusville Herald**, 13 Mart 1971.
[477] **Somerset Daily American**, 13 Mart 1971.
[478] **Kingsport News**, 13 Mart 1971.
[479] **The Gastonia Gazette**, 13 Mart 1971.
[480] **The Galveston Daily News**, 13 Mart 1971.
[481] **The Victoria Advocate**, 13 Mart 1971.
[482] **News Journal**, 12 Mart 1971.

13 Mart tarihli Amerikan gazetelerinin çoğunda öğrenci ve solcular tarafından yapılan gösterilerin bazılarının ABD ve onun NATO bünyesindeki Türkiye ittifakına yönelik olduğu ve gerçekleşen darbenin kırk milyonluk Türkiye'de sessizce karşılandığı yazılmıştır[483]. ABD basını ayrıca Türkiye'deki gazetelerin editör ve köşe yazarlarının darbeyi gerekli gördüklerini ve olumlu karşıladıklarını aktarmışlardır[484].

13 Mart tarihli News Herald, askeri müdahalenin sebebi olarak ABD askerinin kaçırılmasını gösterirken[485], The Daily News, 13 Mart'ta "*Askeri Darbe Halen Muhtemel Görünüyor*" başlığı ile askerin muhtıradan sonra yönetimi üstlenmek için bir müdahale daha yapabilme ihtimaline işaret etmiştir[486].

"*Türk İktidarı Askeri Liderler Tarafından Yerinden Edildi - Yönetimi Almak İçin Bir Hamle Yapılmadı – Huzursuzluktan Sonra Geldi*" başlıklı haberde The New York Times, Türk Silahlı Kuvvetlerinin hükümeti yerinden ettiğini ama on bir yıl önce yaptıklarının aksine, yönetimi ele almak için harekete geçmediğini, Başbakan Süleyman Demirel'in, askeri liderlerden gelen, işi bırakması ya da askeri bir darbeyle karşılaşması yönündeki ültimatom nedeniyle istifa ettiğini yazmıştır. Bunun bildiriyle yapılan bir darbe anlamına geldiğini belirten gazete, subayların anarşiyi durdurmaya yetecek güçte bir hükümet talep ettiklerini belirtmiştir. Gazetenin haberine göre bu hamle; aylar boyu süren huzursuzluk, şiddet ve nihayetinde geçen hafta Türkiye'de görev yapan dört ABD havacısının kaçırılmasının ardından gelmiş ve kabinesiyle üç saatlik bir görüşme yaptıktan sonra Demirel, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a istifasını sunmuştur. Sunay'ın subayların da kabul edebileceği birine yeni hükümeti kurma görevi vermesi beklendiğini belirten The New York Times göre ABD askerlerinin kaçırılması olayı, mevcut gelişmeler üzerine, gittikçe artan bir sabırsızlığı açıkça gösteren ordunun, harekete geçmesine neden olmuştur.

---

[483] **MT. Vernon Register News**, 13 Mart 1971; **Brainerd Daily Dispatch**, 13 Mart 1971; **The News**, 13 Mart 1971; **Alton Evening Telegraph**, 13 Mart 1971; **Red Bluff Daily News**; 13 Mart 1971.

[484] **News Journal**, 13 Mart 1971; **Newport Daily News**, 13 Mart 1971; **Nashua Telegraph**, 13 Mart 1971; **Lawrence Daily Journal-World**, 13 Mart 1971; **Fairbanks Daily News Miner**, 13 Mart 1971; **Hattiesburg American**, 13 Mart 1971; **The Boone News-Republican**, 13 Mart 1971; **Freeport Journal-Standard**, 13 Mart 1971; **Ironwood Daily Globe**, 13 Mart 1971; **Ottumwa Courier**, 13 Mart 1971; 12 Mart askeri müdahalesine Türk basınının tavrı için bkz. Gürhan Saygı, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Askerin Tavrı (1946-1997)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, ss.118-130; Dr. İrfan Neziroğlu, **Türkiye'de Askeri Müdahaleler ve Basın (1950-1980)**, Türkiye Demokrasi Vakfı, Ankara, 2003, ss.155-159.

[485] **News Herald**, 13 Mart 1971.

[486] **The Daily News**, 13 Mart 1971.

Eleştirmenlerin ve takipçilerinin gözünde Demirel'in ülkeyi sükûnete kavuşturacak güçlü liderliğe sahip olmadığı ilaveten belirtilmiştir[487].

The New York Times, "*Türkiye'de Kendini Aldatma…*" başlıklı yazısında muhtıracılar için olası ihtimalleri yazmıştır. Anayasal bir hükümete yapılan tüm askeri müdahalelerin bir pişmanlık olduğunu ama en azından Türkiye'deki "muhtıralı darbe" olayının biraz farklı olduğunu belirtmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin, ülke yönetimini ellerine almadıklarını; sadece "demokratik ilkeler çerçevesinde" ülkede birliği sağlayabilecek, huzursuzluğu giderecek ve vaat edilen reformlara uyum sağlayabilecek daha güçlü, partici olmayan sivil bir iktidar talep ettiklerini yazmıştır[488].

The New York Times, eğer böyle bir hükümet hızlıca oluşturulmazsa silahlı kuvvetler "*Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak için yönetimi ele alacaklar*" uyarısında bulunmuştur. Bu müdahalenin, baskıcı Başbakan Adnan Menderes'i devirdikten sonra 1960-1961 arasında ülkeyi yöneten Türk ordusunun geleneksel tavrı olduğunu belirten gazete, yapılan bu hamlenin 1967'de Yunanistan'da anayasal hükümeti deviren ve halen demokratik yaptırımlar olmadan iktidarda kalmak isteyen generallerin davranışlarıyla son derece büyük bir zıtlık teşkil ettiğini yazmıştır. Her şeye rağmen, Türkiye'deki müdahalenin haklı olduğu anlamına gelmediğini belirten gazeteye göre "*sallantılı bir demokratik sistemi desteklemek için bu anda müdahale etmeye karar veren komutanlar, onu daha da zayıflattıklarına şahit olabilir ve kendilerini harekete geçmeye iten huzursuzluğun artmasına neden olabilirler*[489]*.*"

"*Türk Devrimi*" başlıklı haberinde Chicago Tribune, askeri müdahalenin önceden yapılacağının çok açık bir şekilde belli olduğunu belirtmiştir. Gazetenin haberine göre "*Ankara'daki akıllı insanlar için sonun yakın olduğu bir süreden beri açıktı. Siyasi tahrik ve solcu terörizm dalgasının önünde ya Başbakan Süleyman Demirel istifa edecek ya da Türk ordusu on bir yıl önce yaptığı gibi yönetimi ele geçirecekti. Dün kaçınılmaz olan oldu ama beklenmeyen bir detayla. İstifa etmesi ya da ülkenin silahlı kuvvetleri tarafından yerinin alınması tehdidiyle yüz yüze kalan Demirel, istifa etti. Bununla beraber komutanlar yönetimi ele geçirmedi. Onun yerine "siyasi görüş üstü" ve "anarşiyi" durduracak kadar güçlü olacak, onlar tarafından kabul edilebilecek, yeni bir hükümetin oluşturulmasını talep ettiler.*

[487] **The New York Times**, 13 Mart 1971.
[488] **The New York Times**, 13 Mart 1971.
[489] **The New York Times**, 13 Mart 1971.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Demirel hükümetinin yerini alacak böyle bir hükümeti aramaya başladı." Gazete, yazının devamında müdahalenin haklı taraflarını belirtmiştir. ABD askerlerine olan saldırılar, solcuların meydana getirdiği anarşi ve askerin Demirel'e karşı rahatsızlığı müdahale için haklı sebepler olarak sıralanmıştır[490].

"*Askeri Darbe Tehdidi Türkiye Hükümetini Deviriyor*" başlıklı yazıda John K. Cooley, askeri müdahaleyi The Christian Science Monitor'da yazmıştır. Yazar, Başbakan Demirel'in, Silahlı Kuvvetler komutanlarının, 12 Mart'ta, eğer istifa etmezse, iktidarı alacakları yönündeki tehdidine boyun eğdiğini, hızlıca kabinesinin istifasını sunarak Cumhurbaşkanı Sunay'ı normal, anayasal işlemlerle yeni bir sivil hükümet belirlemekle baş başa bıraktığını ve bu hareketiyle şimdilik bir ordu darbesini engellemiş göründüğünü belirtmiştir. Üst düzey subayların planlanan bir görüşme gerçekleştirdikten sonra gönderilen muhtırayı imzaladıklarını ve muhtıraya Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu'nun imza attığını yazan Cooley, "*Zirvedeki Gürler mi*?" sorusunu da yöneltmiştir. Siyasi gözlemcilerin, şimdiki görevine 30 Ağustos'ta atanan eski ikinci Ordu Komutanı General Gürler'in ortaya çıkmakta olan yeni güç merkezinin ana kişisi olduğuna inandığını belirten Cooley, General Gürler'in ABD, İngiltere ve İtalya'da eğitim gördüğüne, NATO ittifakının işleriyle meşgul olan Amerikalı ve NATO kurmay subayları tarafından iyi tanındığına da işaret etmiştir[491].

2.5. 12 MART MUHTIRASI SONRASI GELİŞMELER

2.5.1. Muhtıra ve Yeni Hükümet (14-27 Mart 1971)

Muhtıra ile istifa eden Süleyman Demirel sonrasının nasıl şekilleneceği önemli bir sorun olmuştur. 14 Mart 1971 tarihli ABD basınının büyük bir kısmı Cevdet Sunay'ın asker ve siyasilerle görüşmesini, Senato başkanı Tekin Arıburun'un açıklamalarını haber olarak vermiştir. Tekin Arıburun, Senato'nun ülkenin sorunlarından mesul olmadığını söylemiş ve AP üyeleri bu konuşmasını

---

490 **Chicago Tribune**, 13 Mart 1971.
491 John K. Cooley, "Threat of Military Coup Toppler Turkish Government", **The Christian Science Monitor,** 13 Mart 1971.

alkışlamışlardır[492]. Bir kısım gazete ise Amerikalı askerlerin kaçırılmasını, askerin huzursuzluğunu ve saygın bir hükümet isteyişlerini haber yapmışlardır[493].

Alfred Friendly, "*Türk Ordusu Koalisyon Arayışında*" başlıklı yazısında 12 Mart Muhtırasının bir darbe yapmaktan ziyade, tam tersine onu engelleme amacıyla yapıldığının net bir şekilde görüldüğünü belirtmiştir. ABD kaynaklarına göre muhtıra ile Meclise son bir şans tanındığını söyleyen Friendly, ordunun teknokrat ve herkesin saygı duyabileceği bir hükümet istediğini yazmıştır. Adalet Partisi'nin yeni bir koalisyonu kabul edip etmeyeceğinin büyük bir soru işareti teşkil ettiğini belirten yazar, bazı hoşnutsuz Adalet Partililerin orduya karşı milli bir cephe kurmayı düşündüğünün bilindiğini, bunun ise Türkiye'deki silahlı kuvvetlerin içinde bulundukları öfkeli ruh halinden bakıldığında çılgınlığın son safhası olacak bir hareket olacağını söylemiştir[494].

Friendly'e göre Orduda sola karşı hassasiyet olduğu yönünde son yıllardaki spekülasyonların tam aksine 12 Mart müdahalesi, birinci hedef olarak sola karşı yapılmıştır. Darbe, özellikle de şüphesiz şekilde dışarıdaki komünist kaynaklardan finanse edilen gizli bir komünist organizasyon olan Türkiye İşçi Partisi'nin gücüne ve üniversitelerdeki sözde yeni solcu harekete karşı yapılmıştır. Yine aşırı sağcılara karşı da asker son derece hassas olmuştur. Kıdemli subaylar, 1960'ta yapılan darbeyi tekrar etmeleri için albay ve binbaşıların baskısı altındadırlar. İhtiyarlar (kıdemli askerler), aşağıdan gelen baskıya karşı bir şey yapılması gerektiğine karar vermişlerdir. Bütün bunların yanında dışarıya karşı Yunanistan'daki cuntacılar gibi kötü bir görüntü vermemek için askerin durumu bir muhtıra ile idare etmeye çalıştığı yazar tarafından ifade edilmiştir[495].

16 Mart tarihli bazı Amerikan gazeteleri, Cevdet Sunay'ın askeri müdahalenin meşru olduğu yönündeki açıklamalarına yer verirken[496], Chicago Tribune, İstanbul ABD Konsolosluğu önünde bomba patlatıldığını ve bir Amerikalının dövüldüğünü yazmıştır[497]. Aynı tarihte Alfred Friendly Jr., İsmet İnönü ve Cevdet Sunay'ın açıklamalarına yer verdikten sonra İnönü ve Demirel'in partici

---

492 **The New York Times**, 14 Mart 1971; **The Washington Post**, 14 Mart 1971; **The Los Angeles Times**, 14 Mart 1971.
493 **Albert Lea Tribune**, 14 Mart 1971; **The Daily Plainsman**; 14 Mart 1971; **Chicago Tribune**, 14 Mart 1971; **Naples Daily News**, 14 Mart 1971; **The Snyder Daily News**, 14 Mart 1971.
494 Alfred Friendly, "Turk Military Seeks Coalition", **The Washington Post**, 14 Mart 1971.
495 Alfred Friendly, "Turk Military Seeks Coalition", **The Washington Post**, 14 Mart 1971.
496 **The Washington Post**, 16 Mart 1971; **The Los Angeles Times**, 16 Mart 1971; **The Daily Review**, 16 Mart 1971.
497 **Chicago Tribune**, 16 Mart 1971.

bir tutumla üstün gelme yarışına girmeleri halinde 27 Mayıs gibi bir askeri darbenin kaçınılmaz olduğuna dair görüşlere dikkat çekmiştir[498].

Sam Cohen, "*Koalisyon veya Darbe*" başlıklı makalesinde askerin tarafsız ve teknokrat bir hükümet istediğini, siyasi partilerin buna karşı olumlu yaklaşmaları gerektiğini, aksi halde askerin Meclisi dağıtarak erken seçime gidebileceğini yazmıştır[499].

Chicago Tribune, askerin siyasetçilere Türkiye'yi düzlüğe çıkarmaları için bir yıl verdiğini ve hükümet kurma arayışlarını yazmıştır[500]. The New York Times ve Star Tribune ise AP ve Demirel'in askeri ciddiye alıp almayacağının büyük önem arz ettiğini ve Demirel'in şimdiye kadar askeri ciddiye almadığı yönündeki görüşü aktarmıştır[501].

ABD basınında Türkiye'nin üst düzey generallerinden bazılarının, yer altı kurtuluş ordusunu çökertmede hükümetin gösterdiği başarısızlığa daha faza tahammül edememeleri nedeniyle yönetimi ele geçirmeye çok yaklaştıkları belirtilmiştir. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın askeri bir darbeyi engellemek için bizzat müdahale ettiği, Tağmaç'ın Ankara'daki kıdemli hava kuvvetleri subaylarına oldukça ateşli bir konuşma yaparak, askeri bir darbenin çözeceğinden daha fazla sorun yaratacağını söyleyerek uyarıda bulunduğu aktarılmıştır[502].

Alfred Friendly, "*Türkiye'de Dörtlü Bir Koalisyon Görünüyor*" başlıklı makalesinde Türkiye'deki dört partinin koalisyon için anlaştıklarını ve yakında bir ortak aday üzerinde uzlaştıktan sonra hükümetin kurulacağını yazmıştır. İsmet İnönü'nün darbeden sonra askeri eleştirmesine değinen Friendly, koalisyon kararından sonra İnönü'nün bu sefer farklı bir beyanat vererek yeni oluşumda yer almak isteğinde olduğunu belirtmiştir[503]. 17 Mart tarihli The Christian Science Monitor ise durumun daha da kötüleşmesi durumunda ordunun yönetimi doğrudan ele alacağına dikkat çekmiştir[504]. Aynı tarihli The Capital Times da dört Amerikalı

---

[498] Alfred Friendly Jr., "Inonu Assails Intervention of Turkey's Army Chiefs", **The New York Times**, 16 Mart 1971.

[499] Sam Cohen, "Coalition or Coup? Turk Rule in Flux", **The Christian Science Monitor**, 16 Mart 1971.

[500] **Chicago Tribune**, 15 Mart 1971.

[501] **Star Tribune**, 15 Mart 1971; **The New York Times**, 15 Mart 1971.

[502] **The Citizen Advertiser**, 15 Mart 1971; **The Daily Republic**, 15 Mart 1971; **Red Bluff Daily News**, 15 Mart 1971; **The Robessonian**, 15 Mart 1971; **The Daily Democrat**, 15 Mart 1971; **The News**, 15 Mart 1971.

[503] Alfred Friendly, "4-Party Coalition Seen for Turkey", **The Washingron Post**, 17 Mart 1971.

[504] **The Christian Science Monitor**, 17 Mart 1973.

havacıyı kaçıranlardan Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın silahlı çatışma sonucunda yakalandıkları haberini vermiştir[505].

18 Mart tarihli birçok Amerikan gazetesi Cevdet Sunay'ın yeni hükümet için en büyük iki partinin lideriyle görüşmeye başlayacağını ve ordu içindeki sol görüşlü ve darbe yanlısı on beş üst rütbeli subayın tasfiye edildiklerini yazmışlardır[506]. Chicago Tribune de "*Solcu Türklerin Darbesi Önlendiği Bildirildi*" başlığı ile radikal sol görüşlü dört general, bir amiral ve sekiz albayın emekli ettirildiğini ve bu sayının ilerde artabileceğini belirtmiştir[507]. Yine hükümet kurma arayışları, ordunun müdahale ihtimali, diğer birçok bilgi, 18 Mart tarihli ABD gazetelerinde yer almıştır[508].

20 Mart tarihli Tuscon Daily Citizen, Nihat Erim'in yeni bir hükümet kurma teklifini kabul ettiğini yazmıştır. Gazete, Erim'in güçlü bir şekilde Batı yanlısı olduğuna işaret etmiş ve Erim'in başarılı olmasının krizin çözüleceği anlamına geleceğini belirtmiştir[509].

"*Son dakika müdahalesi -Türk Generalleri Darbeyi Durduruyor*" başlıklı yazısında Sam Cohen, çok güvenilir kaynaklara dayandırarak 10-12 Mart tarihlerinde gerçekleşen olayları yazmıştır. Cohen'nin yazdıkları 12 Mart sürecini özetler mahiyettedir. Burada yazılanlara göre Türk silahlı kuvvetlerinin kıdemli subayları tarafından desteklenen bir ordu darbesi 11 Mart gecesi son dakikada önlenmiştir. Üst düzey komutanların Başbakan Süleyman Demirel'i istifaya zorlamaları ve anahtar konumundaki subayların tasfiye edilmesi, önlenen darbenin bir sonucudur. Büyüyen anarşi ve hükümetin bununla başa çıkamamasına ek olarak artan ekonomik ve sosyal sorunlar, Meclis'in ihtiyaç duyulan reformları yapamamasının sonucu olarak silahlı kuvvetlerdeki hoşnutsuzluk ve tedirginlik, yakın zamanda Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında komutanlar tarafından dile getirilmiştir. Yılın başlarında, alt seviyedeki rütbelerden gelen baskılarla yüzleşen komutanlar Demirel'in istifasını istemişlerdir. Ama Başbakan sadece Meclis'in bir güvenoyuyla onu görevinden alabileceğini söyleyerek bunu reddetmiştir[510].

---

[505] **The Capital Times**, 17 Mart 1971.
[506] **The Wall Street Journal**, 18 Mart 1971; **The New York Times**, 18 Mart 1971; **Daily Press**, 18 Mart 1971.
[507] **Chicago Tribune**, 18 Mart 1971.
[508] **Lubbock Avalanche Journal**, 18 Mart 1971; Daily Press, 18 Mart 1971.
[509] **Tuscon Daily Citizen**, 19 Mart 1971.
[510] Sam Cohen, "Last-Minute Intervention – Turkish General Slew The Coup", **The Christian Science Monitor**, 19 Mart 1971.

Sam Cohen, ülkedeki durumun artan şiddet olaylarıyla kötüleştikçe üç komutanın Demirel'den son kez istifa etmesini istediklerini, aksi halde harekete geçmeyi planladıklarını yazmıştır. Cohen'nin yazdıklarına göre üç komutan diğer komutanlarla görüşmüş ve bir darbe için plan yapmışlardır. Tarih olarak ise 11 Mart belirlenmiştir. Müdahaleden sonra siyasi partilerin ve Meclis'in kapatılması ve Kurucu Meclis'in reformları gerçekleştirmesi için ayrıca çalışmalar yapılmıştır. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, darbe planından haberdar olunca Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Savunma Bakanı'na bu konuda haber vermiştir. 10 Mart'ta Memduh Tağmaç, ülkenin siyasi durumu üzerinde fikirlerini öğrenmek amacıyla yapacağı bir konferansa Türkiye'nin farklı yerlerinden, çeşitli rütbelerden komutanları çağırmıştır. Kıdemli subaylardan bazıları açıkça askeri bir darbenin tek çözüm yolu olacağını savununca Tağmaç, askerin bu fikirlerini hafızasına kaydetmiş ve ardından kendilerini kısıtlama ve sabır tavsiyesinde bulunmuştur. 11 Mart'ta üç komutanı çağıran Tağmaç, onlara dobra dobra planlarını bildiğini söylemiş ve onlara bu planlarından vazgeçmeleri gerektiğini aksi halde böyle bir darbenin silahlı kuvvetlerde tehlikeli bir ayrılmaya neden olacağını ve korkunç bir iç savaşı başlatabileceğini söylemiştir. Bu uyarı komutanların bir daha düşünmesine ve fikirlerini değiştirmelerine neden olurken, Tağmaç onlara en iyi çözümün, üçü ve kendisinin Cumhurbaşkanı Sunay'a verecekleri ortaklaşa bir muhtıra ile Demirel'in istifasını ve değişiklikler ile reformları gerçekleştirebilecek, yeni bir hükümetin kurulmasını talep etmeleri olduğunu söylemiştir. Üç komutan da bunu kabul etmiştir. 11 Mart gecesi darbe için emir bekleyen askerler ise tasfiye ve farklı yerlere tayin emrini almışlardır[511].

"*Türkiye'nin Yeni Başbakanı*" başlıklı yazısında Alfred Friendly, Nihat Erim'i tanıtmıştır. Yazıda yeni lider Nihat Erim'in eski bir hukuk profesörü ve dış ilişkiler uzmanı olduğu, Kemalist, ileri-merkezci çizgi takip ettiği belirtilmiştir. Ayrıca Erim'in seçilmesinin Türkiye'nin genel olarak Batı yanlısı ve NATO yanlısı dış politikasını değiştirmeyeceği anlamına geldiği de ifade edilmiştir[512].

---

[511] Sam Cohen, "Last-Minute Intervention – Turkish General Slew The Coup", **The Christian Science Monitor,** 19 Mart 1971; 9 Mart'ta darbe yapmak için son toplantısını yapan cuntacılar kendi aralarında tam bir ittifak sağlayamamış ve durumu son bir kez Genişletilmiş Komuta Konseyi Toplantısı'nda görüşmeye karar vermişlerdir. Ortaya çıkan anlaşmazlık ile zaman kaybedilmiş ve sol bir darbe yapmak isteyen grup tasfiye edilmiştir. Bkz. Erkan Şen, **9 Mart 1971 Darbe Girişimi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2014, ss.64-66; Yunus Şahbaz, "12 Mart'a Giden Süreçte Sol Cuntacılığın Teorik ve Tarihsel Arka Planı", **JEBPIR**, 4(1-2), 2018, ss.4-10.

[512] Alfred Friendl, "Turkey Gets New Premier", **The Washington Post**, 20 Mart 1971.

"*Kıdemli Subaylar Darbeyi Önlüyor, Reform Talep Ediyor - Türkiye'nin Darbe Karşıtı Mirası*" başlıklı yazıda Alfred Friendly, Türkiye'deki gelişmeleri uzun bir analize tabi tutmuştur. Türk ordusunun Atatürk'ün bir mirası olarak ülkede bekçilik görevi yaptığını belirten Friendly, 12 Mart'ta teğet geçen ordu darbesinin ana olarak, komplolarına birkaç kıdemli subayı da çeken orta düzey subaylar tarafından planlandığını, bunlardan bazılarının Marksist olduğu barizken diğerlerinin sadece sivil hükümetin sol ve sağdan gelen anti demokratik saldırılara karşı kendini koruyamayacağından korkmuş ve reformları gerçekleştirmedeki yavaşlıktan küplere binmiş olanlardan oluştuğunu yazmıştır[513].

Genelde övüldüğünden daha da büyük bir demokrat olan Demirel'in fazla yasal davranarak ve öğrencilere karşı dizginsiz bir ordu gücüyle hareket ederek Türkiye'nin anayasasını ihlal etmeyi reddettiğini belirten Friendly, Demirel'in Türkiye'nin tüm dünyada yaşanan bir olaydan soyutlanmasının beklenemeyeceğinde ve bir süre öğrenci devrimleriyle yaşamanın öğrenmesi gerektiğinde ısrar ettiğini yazmıştır. Bardağı taşıran son damlanın 5 Mart'ta, dört Amerikalı havacının kaçırılması ve ardından gelen olayların olduğu Frienly'nin yazısında ifade edilmiştir[514].

Üst rütbelilerin darbeyi engellediğini ve daha sonra da bahsi geçen darbenin elebaşlarının kovulup, fesatlıktan uzak tutmak için üç yüz kadar astsubayın da görev yerlerinin değiştirildiğini yazan Friendly, Demirel'in istifa etmekten başka çaresi olmadığını söylemiştir. Ordudaki bazı grupların, yeni hükümetin okur – yazarlığı oy vermek için bir gereklilik haline getirmesini, aslında nüfusun büyük çoğunluğunu ve geleneksel olarak Demirel'in Adalet Partisi'nin destekçileri olan köylülerin elinden oy verme haklarının alındığını görmek istediğini belirten yazar, mevcut meclisten basit bir seçim reformunun geçirilmesinin, ordunun isteklerini karşılamakta umut edilen en iyi şey olarak görüldüğünü belirtmiştir. Tarım, ekonomi ve eğitimde bir reform isteğinin olduğundan bahseden Friendly, "eğitim reformundan" bahsederken ordunun kastettiği bir başka şeyin Türkiye'deki dini eğitimin ortadan kaldırılması olduğunu ve Atatürk'ten beri, ordu haklı olarak gerici, Batı karşıtı, bağnaz Müslümanlığın yeniden ortaya çıkmasından korktuğunu ve bununla beraber

---

513 Alfred Friendly, "Senior Officers Foil Coup Demand Reform – Turkey's Anti-Putsch Legacy", **The Washington Post**, 21 Mart 1971.

514 Alfred Friendly, "Senior Officers Foil Coup Demand Reform – Turkey's Anti-Putsch Legacy", **The Washington Post,** 21 Mart 1971.

Türkiye'de 1945'te dini okulların yeniden açılmasının, ilericilerin etindeki bir diken olduğunu iddia etmiştir[515].

Christian Science Monitor gazetesinde Sam Cohen, Türkiye'nin Nihat Erim başbakanlığında oluşturulan yeni kabineyi ve kabine üyelerini ele almıştır. Cohen, Erim'in sadece dokuz üyesinin siyasi partilerden geldiği yirmi üç kişilik kabinesinin genellikle "güçlü ve güvenilir bir hükümet," olarak değerlendirildiğini ve böyle bir hükümetin Türk komutanları tarafından 12 Mart'ta verdikleri ültimatomda talep edildiğini, aksi halde yönetimi ele geçirmekle tehdit ettiklerini belirtmiştir. Erim hükümetinin çoğunlukla genç ve ilerici üyelerden oluştuğunu yazan Cohen, teknokratlar arasındaki Atilla Karaosmanoğlu'nun Ekonomik Planlama ve Koordinasyon'dan Sorumlu Devlet Bakanı olduğunu, Karaosmanoğlu'nun, yakın zamana kadar New York'taki Dünya Bankası'nda bir uzman olarak çalıştığını ve yeni görevi için buradaki işinden ayrıldığını belirtmiştir[516].

Ayhan Çilingiroğlu Sanayi Bakanı, İhsan Topaloğlu Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Özer Derbil'in yeni kurulan Ağır Sanayi ve Teknoloji Bakanı olarak atandığını belirten yazar, ABD eğitimli Reşat Aktanç'ın Tarım Bakanı, NATO genel sekreter asistanlığındaki görevinden yeni istifa eden Osman Olcay'ın Dışişleri Bakanı olarak atandığını ve Osman Olcay'ın Batı yanlısı olmakla bilindiğini yazmıştır. Nihat Erim'in eski bir albay ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin üyesi olan Sadi Koçaş'ı başbakan yardımcısı olarak atadığı, ordu çevrelerinde saygı duyulan Koçaş'ın Erim'e kabinesini kurması esnasında bilfiil yardımcı olduğu belirtilmiştir[517]. Önemli bakanlıkların NATO'da, Dünya Bankası'nda çalışmış olanlara verilmesi veya ABD'de eğitim görmüş olmaları dikkat çekilen önemli bir detay olarak görülebilir.

ABD basını, Türkiye'nin atanan başbakanı Nihat Erim'in cuma günü, önde gelen askeri, siyasi ve akademik kişiliklerden oluşan bir kabine oluşturduğunu, solcu öğrencilerin, ABD'nin 6. Filo'su tarafından cumartesi yapılan "dostluk ziyareti"ni protesto etmek için İzmir'de toplandıklarını, öğrencilerin ayrıca yeni hükümete "halkın ne hissettiğini" göstermek için Ankara'da da gösteriler planladıklarını, buna

---

[515] Alfred Friendly, "Senior Officers Foil Coup Demand Reform – Turkey's Anti-Putsch Legacy", **The Washington Post,** 21 Mart 1971.
[516] Sam Cohen, "Reform Cabinet for Turkey", **The Christian Science Monitor**, 26 Mart 1971.
[517] Sam Cohen, "Reform Cabinet for Turkey", **The Christian Science Monitor**, 26 Mart 1971.

karşılık polis ve güvenlik güçlerinin şiddeti engellemek için eşi benzeri görülmemiş önlemler aldıklarını aktarmıştır[518].

Gazeteler, Erim'in, ordunun içinde ve dışında, siyasi açıdan baskın olmayı iyi bilen Sadi Kocaş'ı başbakan yardımcısı olarak atadığını ve üç devlet bakanlığı makamından birine, bundan on yıl önce Başbakan Adnan Menderes'ten iktidarı ele geçirdikten sonra da onu idam eden askeri cuntanın eski üyelerinden biri olan Mehmet Özgüneş'i atadığını yazmışlardır. Gazeteler ayrıca, Nihat Erim'in NATO'nun Doğu Akdeniz'deki kalesi olan Türkiye'nin rolünü güçlendirmeyi amaçladığını, büyükelçiliklerde ve NATO üst komuta kademesinde yardımcı olarak bulunan Osman Olcay'ı Dışişleri Bakanı olarak atadığını belirtmişlerdir[519].

2.5.2. Türkiye'de ABD Karşıtlığı (14-27 Mart 1971)

Time, "*Terörizm: Devrim İçin Fidye*" başlığıyla Amerikalı dört havacının kaçırılışını haber yapmıştır[520]. 15 Mart tarihli Amerikan basınında neşredilen bir haber 12 Mart Muhtırasının sebebi ile alakalıdır. Gazeteler, ortalıkta dolaşan iddiaları yazmışlardır. Bu iddialara göre istihbarat raporları dört Amerikalı havacının kaçırılmasının Türkiye'de neredeyse bir darbeye yol açacağını iddia etmişlerdir[521].

21 Mart tarihli bir kısım Amerikan basını "*Türkiye'deki Askeri Darbe*" başlığı ile askeri müdahaleyi tetikleyen şeyin Amerikan havacıların kaçırılması olduğunu yazmışlardır. Gazetelere göre 1960'ta yapılan bir ordu darbesi, aşağı yukarı aynı suçlamalarla Adnan Menderes hükümetini devirmiş ve mevcut durumda askerin halen hükümet işleri üzerinde sıkı bir idare tutmaya meyilli oldukları işaretini vermiştir. Bir dereceye kadar askeri cuntanın, Peru'da yönetimi ele geçiren devrimci askeri iktidara benzediğini belirten gazeteler, vurgulanan konu başlıklarının, en azından halka yapılan duyurularda, arazi reformları, anarşinin durdurulması ve Meclis için yapılan seçimlerin şeklinin değiştirilmesi üzerine odaklanmış durumda olduğunu yazmışlardır[522].

Gazetelerin işaret ettiği önemli bir konu ABD'nin dünyayı kendisine benzetme çabasıdır. Durum şöyle özetlenmiştir:

---

518 **The Times Recorder**, 27 Mart 1971; **The Los Angeles Times**, 27 Mart 1971; **The New York Times**, 27 Mart 1971.
519 **The Los Angeles Times**, 27 Mart 1971; **The New York Times**, 27 Mart 1971.
520 **Time**, 15 Mart 1971.
521 **The Robessonian**, 15 Mart 1971; **The Daily Democrat**, 15 Mart 1971; **The News**, 15 Mart 1971.
522 **The Post Crescent**, 21 Mart 1971; **The Post Crescent**, 21 Mart 1971.

"Türkiye'deki huzursuzluk, ABD'ye gösteriyor ki, dünyayı kendimize, en azından kısa bir sürede, benzetmemiz imkânsız görünüyor. Şimdi iki NATO müttefikimizin portresi elimizde, Türkiye ve Yunanistan: Yıllar boyu korku ve nefretle birbirinin ölümcül düşmanı olan iki ülke. Bizim gösterdiğimiz demokratik hükümet örneğinden gittikçe uzaklaşıyorlar ki aslında böyle bir gelenekleri neredeyse yok gibi. Bununla beraber zaman verilir ve teşvik edilirlerse kendi tarihleri, gelenekleri ve vatandaşlarının tavırlarına bağlı olarak kendi, makul özgür iktidarlarını geliştirebilirler[523]."

22 Mart tarihli Time, Demirel'i zor durumda bırakan öğrenci olayları, ABD askerlerinin kaçırılması, Demirel'in iki kardeşi için iddia edilen yolsuzluklar gibi konuları işlerken[524], aynı tarihte The New York Times, Nihat Erim'in gerekli reformları yapacağı yönündeki beyanatlarına değinmiştir[525]. 23 Mart tarihli Madison Capital Times ise Amerikalı havacıları kaçıran Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan'dan sonra Hüseyin İnan'ın da akrabasının evinde uyurken yakalandığını yazmıştır[526].

2.5.3. Nihat Erim Hükümeti ve Türkiye (Nisan-Eylül 1971)

3 Nisan tarihli ABD basını Nihat Erim'in yenilikçi programına değinmiştir[527]. ABD basınında Nihat Erim'in Batı ittifakı ve ABD'ye yönelik olumlu mesajlarına dikkat çekilirken, "*Türkiye ABD'ye Dostluk Sözü Veriyor*" başlıklı haberde The Dominion News, Başbakan Nihat Erim'in kısa süre önce ABD'nin "yakın bir dostu" ve NATO'nun bir kalesi olarak kalacağı sözü verdiğini yazmıştır. Bununla beraber Erim'in Sovyetler Birliği'yle de olan ilişkileri geliştirmeye çalışacağını belirttiği aktarılmıştır. Başbakan'ın Batı savunma hattının stratejik doğu cephesini teşkil eden Türkiye'nin NATO'ya sadık kalacağını ve Avrupa Ortak Pazarı, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Miletler ile işbirliği yapmaya devam edeceğini söylediği de ilave edilmiştir. Haberde Erim'in, Türkiye'nin yabancı yatırımı iyi karşılayacağı, ama hükümetin sadece Türklerin çoğunluk hisseye sahip olduğu girişimleri

[523] **The Post Crescent**, 21 Mart 1971.
[524] **Time**, 22 Mart 1971.
[525] **The New York Times**, 22 Mart 1971.
[526] **The Capital Times**, 23 Mart 1971.
[527] **The Los Angeles Times**, 03 Nisan 1971;**The Washington Post**, 3 Nisan 1971; **The Daily Herald**, 03 Nisan 1971.

destekleyeceği ve yatırım ile ticarette önceliğin Türklere verileceği yönündeki açıklamalarına yer verilmiştir[528].

"*Yeni Şef Türkiye İçin Plan Öneriyor*" başlıklı haberde Chicago Tribune, Türkiye'nin Batı yanlısı programında göze çarpan bir değişiklik olmadığını, fakat millileştirme programının iki ABD şirketini etkileyebileceğini belirtmiştir. Yabancı yatırım, görünüşe göre bu programdan zarar görecek diyen gazete, Erim'in depolama tesislerinden yapılan toptan petrol satışlarının millileştirileceğini söylediğini yazmıştır. Haberde Türkiye'de toptan ve perakende temelde petrol ürünlerini satan üç yabancı şirket bulunduğu ve bunların Shell, Mobil ve British Patroleum'a bağlı şirketler olduğu belirtilmiştir. Gazete Erim'in, ABD'den gelen müracaatlar üzerine afyon kaçakçılığını sonlandırma sözü verdiğini de okuyucularına duyurmuştur[529].

"*Türkiye'nin Başbakanı İçin Zor Görev*" başlıklı haberde The Christian Science Monitor, Nihat Erim'i bekleyen zorlukları sıralamıştır. Türkiye'nin yeni koalisyon hükümetinin, geniş bir reform vaat eden program üzerinde yapılan Meclis'teki ilk güvenoyunu kolayca kazandığını belirten gazete, bu meclisin isteksiz bir meclis olduğunu, Adalet Partisi başkanı Süleyman Demirel'in eski hükümetinin ordu müdahalesiyle devrildiğini ve yerine tüm partilerden müteşekkil bir koalisyon koyduğu gerçeğinin aşırı şekilde bilincinde olan bir meclis olduğunu yazmıştır. İhtiyaç duyulan reformları gerçekleştirmede başarısız olursa, Demirel yönetiminin başına gelen şeyin aynısının onun da başına geleceğini bildiğini ve Erim'in görevinin, hem sağ hem de sol marjinal gruplardan gelen anarşi tehdidinin üstesinden gelmek ve düzeni tesis etmek olduğunu belirten gazete, eğer sokaklarda şiddet artarsa ve bununla baş etmede hükümet başarısız olursa kendi sonunun da geleceğinin farkındadır[530].

The Christian Science Monitor'da "*Yeni Türk Rejimi Terörizmle Savaşmak İçin Güç Arıyor*" başlıklı yazıda Sam Cohen, Nihat Erim'in artan şiddet olaylarını bitirmek için yeni yasalar çıkartmak ve daha sert önlemler almak için yoğun bir çaba sarf ettiğini aktarmıştır. Şiddetin giderek arttığına dikkat çeken Cohen, şehirlerdeki terörizmin, Erim yönetimi aldığından beri ciddi olarak büyüdüğünü, Türk Ordusu'nun 12 Mart'taki müdahalesinin, ana olarak Demirel hükümetinin terörizmle başa çıkamamasından kaynaklandığını yazmıştır. Erim hükümetinin ana görevinin

---

528 **The Dominion News**, 03 Nisan 1971.
529 **Chicago Tribune**, 03 Nisan 1971.
530 **The Christian Science Monitor**, 15 Nisan 1971.

ise düzeni yeniden tesis etmek olduğunu belirten yazar, son üç haftada, şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla şiddet olduğunu ve bunun bir tezat oluşturduğunu belirtmiştir[531].

Türkiye'de şiddet olayları devam ederken bu sefer de İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'un kaçırılması yeni bir sıkıntı yaratmıştır. "*Türk Solcular İsrail Başkonsolosunu Kaçırdı*" başlıklı haberde The New York Times olayı detaylı şekilde aktarmıştır. Habere göre dört solcu terörist İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırmıştır. Filistinlilerle bağları olduğu iddia edilen, militan bir grup olan Türk Halk Kurtuluş Ordusu olayı üstlenmiş ve Türkiye'de tutuklu olan tüm "devrimcilerin" serbest bırakılmasını talep etmiştir. Perşembe günü saat 17:00'ye kadar süre vererek, eğer talepleri yerine getirilmezse, Elrom'un bir idam mangası önüne çıkacağı duyurulmuştur. Radyodan yaptığı yayında, örgütü temsil ettiğini iddia eden kişilerin, taleplerini kendine ulaştırdığını söyleyen Başbakan Yardımcısı Sadi Kocaş, hükümetin ödün vermeyen bir tutum alacağına işaret etmiştir. Sıkıyönetim komutanı General Faik Türün, öğle yemeği için apartmanına döndüğü sırada, teröristlerin diplomata pusu kurduğunu söylemiş, kendisini kaçırmaya çalışanlarla mücadele ettiğinde kafasına vurduklarını ve battaniyeye sarılmış halde, beklemekte olan bir arabaya taşıdıklarını da eklemiştir. Haberin devamında sol örgütlerin Filistin'deki örgütlerle bağlantılı olduğuna da işaret edilmiştir[532].

Elrom'u kurtarmak için Türkiye'de yoğun bir arama faaliyeti yürütülmüş, fakat Elrom kurtarılamamıştır. 23 Mayıs tarihli The New York Times, "*Askerler Türkiye'deki Kayıp Olan İsrailli Konsolosun Cesedini Buldu*" başlığıyla olayı duyurmuştur. Habere göre polis, İsrail'in Türkiye Başkonsolosu Efraim Elrom'un, erken saatlerde, otuz bin asker tarafından yapılan ve evlerin tek tek arandığı bir çalışmada, İstanbul'daki bir apartmanda vurularak öldürülmüş cesedini bulduğunu söylemiştir. Askeri yetkililer cesedin elli sekiz yaşındaki diplomata ait olduğunu tespit etmişlerdir. Ellerinin arkasında bağlı olduğu söylenmiş ve apartmandaki genç, uzun saçlı bir kız tutuklanarak tüm bölge kordon altına alınmıştır. Haberin devamında Elrom'un hayat hikâyesi ve sol örgütlerin Türkiye'deki Amerikalılara

---

531 Sam Cohen, "New Turkish Regime Seeks Power to Fight Terrorism", **The Christian Science Monitor**, 26 Nisan 1971.

532 **The New York Times**, 18 Mayıs 1971.

karşı yaptığı saldırılar burada da tekrar edilmiştir[533]. Benzer bir haber Time'da yayımlanmıştır[534].

"*Türkiye 11 Bölgede Sıkı Yönetim İlan Ediyor*" başlıklı haberde The New York Times, Ankara'da olacak CENTO toplantısı ve artan şiddet olaylarına değinmiştir. Gazetedeki habere göre hükümet, gece Türkiye'nin altmış yedi ilinin on birinde sıkıyönetim ilan ettiğini duyurmuştur. ABD Dışişleri Bakanı William P. Rogers ve İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Alec Dougles-Home'un CENTO'nun toplantısına katılmak için cuma ve cumartesi günleri Ankara'da olmaları beklenirken, güvenlikleri için duyulan korku dile getirilmiştir. Yetkililer, Türk öğrencilerin Suriye'de Arap gerillalarla birlikte eğitim aldığını ve Türkiye'de terörizmi kışkırtmak için geri döndüklerini söylemişlerdir. Geçen ayda çoğu Amerikalılar ve Amerikan işletmelerine karşı yapılan banka soygunları, adam kaçırmalar, bombalamalar ve diğer şiddet eylemleri ülkeyi aşırı derecede rahatsız etmiş ve dört ABD havacısı solcular tarafından kaçırılıp beş günün ardından, zarar görmeden serbest bırakılmışlardır. Haberin devamında Türk polisinin, CENTO ve NATO'dan çıkacak ve ülke içindeki Amerikan varlığını dışarı atacak, sosyalist bir Türkiye isteyen aşırıcıları kontrol etmede aciz kaldığına da dikkat çekilmiştir[535].

2.5.4. Türk-ABD İlişkileri ve Afyon Meselesi (Nisan-Eylül 1971)

Süleyman Demirel'e büyük bir baskı aracı olarak kullanılan Türkiye'deki haşhaş üretimi Demirel'den sonra da ABD basınında geniş yer bulmuştur. 16 Nisan tarihli The Los Angeles Times, "*Türkiye'deki Amerikalılar 'Dikkat Çekmemeye Çalışıyor*" başlıklı haberde Türkiye'deki Amerikalılar için günün emrinin, "dikkat çekmeyin," olduğunu ve bunun da hiç kolay bir şey olmadığını yazarak Türkiye'de artan Amerikan karşıtlığına dikkat çekmiştir. Habere göre Türkiye'de yaklaşık olarak on yedi bin ABD askeri ve aileleri, birkaç bin sivil yetkili ve onların aileleri, Mobil, Goodyear, General Electric, Pfizer ve Singer gibi Amerikan işletmeleri var. Devamında Türk işçilerinin, beyaz taştan yapılmış olan ABD Elçiliğini, keskin

[533] **The New York Times**, 23 Mayıs 1971.
[534] **Time**, 31 Mayıs 1971.
[535] **The New York Times**, 27 Nisan 1971.

dikenlerle kaplı, on iki ayak yüksekliğindeki demir çitlerle çevirdikleri belirtilmiştir[536].

Daha önce ABD Enformasyon Dairesi'nin Ankara'nın ana meydanında olmaktan gurur duyduğu, astronotların, Kuzey Vietnam acımasızlıklarının ve diğer propaganda görüntülerinin, gelip geçenlerin seyrettiği şeyler olduğu, mevcut zamanda ise binanın koruma altına alındığı ifade edilmiş ve Amerikan karşıtlığının geldiği seviyeye dikkat çekilmiştir. ABD için birçok kötü görüntü sayıldıktan sonra Silahlı Kuvvetlerin Süleyman Demirel'in muhafazakâr yönetimini devirdikten sonra göreve gelen Nihat Erim'in ABD dostluğuna önem verdiği yönündeki açıklamalarına yer verilmiştir. Haberin son paragrafı ümit ve kuşkunun iç içe geçtiği duygularla bitmiştir.

"*Ama Türkiye'nin dış politikasında muazzam değişiklikler yapacağına dair çok küçük emareler var. Dışişleri Bakanı Osman Olcay, NATO genel sekreter vekilliğinden şimdiki görevine geldi. Başbakan Erim Fransa'da eğitim gördü ve ABD ile İngiliz elçiliklerinin devamlı bir ziyaretçisi idi[537].*"

"*Orta Doğu Görünümü*" başlıklı makalede Parker T. Hart, ABD'nin Ortadoğu politikasını ele almış ve bu bölgeye çok önem verilmesi gerektiğini, iç siyaset uğruna bölgenin ihmal edilmemesine dikkat çekmiştir. Hart, Türkiye'ye gerekli silah desteğinin sağlanması gerektiğini, zira Türkiye'nin SSCB karşısında ABD için büyük önem arz ettiğini belirtmiştir. Yazara göre, Türk donanması ve hava kuvvetleri yetersiz ödeneğe sahiptir. Türkiye'nin dört yüz bin kişilik daimi ordusu, göreve çağrılabilir ciddi derecedeki rezerv kuvvetleriyle birlikte, NATO Avrupa Başkomutanlığı'nın içindeki en büyük ikinci daimi güç ve NATO'nun güney kanadının asıl kalesidir. Türk hava ve deniz kuvvetleri küçük ama çok etkili ve Amerika ile oldukça dostane ilişkilere sahiptirler. Hart, Türkiye'ye daha fazla yardım yapılması gerektiğini, fakat Türkiye'nin aldığı yardım miktarının yıllık 100 milyon doların altına düştüğünü buna karşılık Türkiye'nin her anlamda ABD için bütün Ortadoğu, Yunanistan, İran ve hatta İsrail'den de önemli olduğunu belirtmiştir. Türkiye'de artan huzursuzluklara ve Amerikan karşıtlığına işaret eden Hart'a göre Türkiye, Yunanistan ve İran arasında asıl kalenin Türkiye olduğu su götürmez bir

536 **The Los Angeles Times**, 16 Nisan 1971.
537 **The Los Angeles Times**, 16 Nisan 1971.

gerçek ve ona çok özel bir önem gösterilmeli zira ABD'nin stratejik çıkarları için hayati bir öneme sahiptir[538].

Süleyman Demirel'e afyonu yasaklaması için sık sık baskı yapan ABD, bu baskılardan bir sonuç alamamıştı. Demirel'in yerine başbakan olan Nihat Erim döneminde de aynı konu gündeme getirilmiştir. 2 Mayıs tarihli The Los Angeles Times'ta Tom Lambert tarafından "*Gayrimeşru İhracat – Türkiye Lideri Daha Sıkı Afyon Kısıtlamaları Sözü Veriyor"* başlıklı bir yazı neşredilmiştir. Başbakan Nihat Erim'in dünya gençliği üzerinde afyon ve eroin gibi ondan mamul edilen, "zehirlerin etkisini azaltmak" için ülkede yetiştirilen afyonu kısıtlamak için ek önlemler almaya söz verdiğini belirten Lambert, Erim'in yavaşça afyon üretimini azaltan Türkiye'nin bu yıl Türk çiftçilerinin ürettiği tüm afyonu satın alacağını ve eroin ile morfin üretiminde kullanılan afyon çiçeklerinin üretiminin ancak ehliyetle yapılmasını sağlayan bir kanunu Meclis'ten geçirmek için çalışacağını söylediğini aktarmıştır. Yazara göre afyon, Türkiye'de henüz izinle yapılmıyor ve gayri meşru alıcılar ile kaçakçıların, Türk çiftçilerinden aldıkları ve yasa dışı yollarla ihraç ettikleri uyuşturucunun, Amerikalı bağımlıların bir yılda kullandıkları eroin miktarı olan 4.000 kg eroin üretmeye yettiği tahmin ediliyor. Afyon meselesini, bir CENTO bakanlar konseyi toplantısı için Türkiye'deyken, Dışişleri Bakanı William P. Rogers ile görüştüğünü söyleyen Erim, yeni hükümetin Türk afyon üreticilerini başka ürünlere yöneltmeye çalışacağını söylemiştir. Nihat Erim'in, Türkiye'deki afyon üretiminin azaltılmasını amaçlayan programında, Türkiye'nin bilgi ve deneyim anlamında dış yardım alabileceğini açıkladığı da belirtilmiştir. Türkiye'de gayrı resmi şekilde satın alınan afyonun büyük çoğunluğunun Fransa'ya kaçırıldığı, orada eroin haline getirilip, ardında da ABD'ye sokulduğu Lambert tarafından da tekrar edilmiştir[539]. Türkiye Başbakanı'nın afyonu durdurmaya söz verdiği The New York Times'ta da duyrulmuştur[540].

Afyon ekiminin Türkiye'de yasaklanması işi, ABD için büyük bir mesele haline gelmiştir. "*Türkiye Daha Sıkı Afyon Kontrolü Düşünüyor*" başlıklı yazısında Sam Cohen yeni adımları aktarmıştır. Başbakan Nihat Erim'in afyonun ekilmesini ehliyetli hale getirmek için yeni yasa önlemlerini tanıtarak Türkiye'nin uyuşturucu

---

538 Parker T. Hart, "Middle East Perspective", **Foreign Service Journal**, Nisan 1971, Cilt: 48, Sayı: 4, ss.4-8.
539 Tom Lambert, "Illegal Export – Turkey Leader Vows to Tighter Opium Curbs", **The Los Angeles Times**, 02 Mayıs, 1971.
540 Terence Smith, "Turkish Premier Vows to Halt Illicit Opium Traffic", **The New York Times**, 02 Mayıs 1971.

sorununu çözmek amacıyla harekete geçtiğini belirten Cohen, hükümetin, her afyon yetiştiricisine, süresi daha sonrada uzatılabilecek, bir yıl geçerli olacak izin almayı bir mecburiyet haline getirecek bir önergeyi daha yeni Meclis'e sunduğunu ve önergeye göre afyon yetiştirilecek araziler her yıl bakanlar kurulu tarafından belirleneceği ve duyurulacağını yazmıştır. Yazar, belirlenen araziler dışında afyon üretiminin suç olacağını ve ihlali yapanlar için cezalar belirlendiğini belirtmiştir. Bununla beraber Demirel'in gerekli adımları atmamasının ABD'de hayal kırıklığı yarattığına dikkat çekilmiştir. Demirel'in ABD tarafından tehdit edilmesinin ve rüşvet önerilmesinin ters teptiği yazar tarafından aktarılmıştır. Uyuşturucu sorunu karşısında Erim hükümetinin hızlı davranmasının, Amerikalı diplomatlar tarafından hoş karşılandığını söyleyen Cohen, afyon yetiştirilen illerin sayısı azaldıkça, özellikle Meclis'e sunulan tasarı kanunlaşınca ve afyon ekimi kontrol altına alındıkça, pek çok Türk çiftçisinin geleneksel işlerini kaybedeceğini, buna karşılık Türk ve ABD'li uzmanların boşta kalacak bu insan gücünü başka faaliyet alanlarına kaydırmanın yolları üzerinde çalıştıklarını belirtmiştir[541].

"*Türkiye'nin Lideri, Ülkedeki Son Haşhaş Tarlasını da Kontrol Altına Almak İçin Harekete Geçiyor*" başlıklı yazıda Alfred Friendly Jr., afyon yasağı konusunda gelinen noktayı aktarmıştır. Friendly Jr., Türkiye'deki tüm haşhaş tarımını er ya da geç sonlandırmak isteyen Başbakan Nihat Erim'in, mevcut afyon tarlalarını kontrol altına almak ve ABD'ye giren eroinin dörtte üçünden fazlasını tedarik eden kaçakçılığı durdurmak için kendisinden önceki başbakanların hepsinden daha güçlü önlemler aldığını, Meclis'te ve sonra da bu yaz Senato'da kabul edilirse haşhaşın üretimine sadece dört İç Anadolu şehrinde izin verileceğini, ürün için ruhsat almayan çiftçiler ile mahsulünün tamamını devlete satmayan çiftçiler için çok ağır cezalar getirileceğini duyurmuştur[542].

Yasadışı afyon ticaretine karşı daha güçlü önlemler alması için Türkiye'ye baskı yapan Amerikalılar için en cesaretlendirici gelişmelerden birinin Başbakan Erim'in, kendi tabiriyle, "dünyanın tüm gençlerini yok eden bir felaketi" sonlandırmak için kanunen kendini adamış olduğunu belirten yazar, Erim Hükümeti'nin, afyonun kaçırılmasını durdurmak ve ekimini kontrol altına almak için söz veren Türkiye'deki ilk hükümet olduğuna dikkat çekmiştir. Başbakan Erim'in,

---

541 Sam Cohen, "Turkey Considers Tighter Opium Controls", **The Christian Science Monitor**, 03 Haziran 1971.

542 Alfred Friendly Jr., "Turkish Leader Moves to Bring Last of Nation's Opium Farms Under Control", **The New York Times**, 21 Haziran 1971.

Washington'daki uyuşturucuyu kontrol etmekle ilgili bir toplantıya katılmak üzere ABD'ye uçmadan hemen önce Büyükelçi William J. Handley ile görüştüğü ve toplantıdan sonra Başbakan'ın, "*Çok memnun edici bir uzlaşma sağladık*," dediği belirtilmiştir[543].

Afyonun yasaklanmasını Demirel'den isteyen ve bunun için farklı yollar deneyen ABD, istediğini Demirel'den alamamıştı. Bu konu ile alakalı haberler 23 Haziran tarihli Amerikan basınında önemli yer bulmuştur. The Washington Post, "*Türkler, Afyon Mahsulünü Yok Etmek İçin Parayı Reddediyor*" başlıklı haberde ABD Savunma Bakanı Melvin R. Lair'in açıklamalarını aktarmıştır. Haberde Başkan Nixon'un Demirel'e 5 milyon dolar önerdiği, Demirel'in ise Amerikan uşağı olarak görünmek istemediği için bu teklifi reddettiği açıklanmıştır[544]. Demirel'in ABD uşağı olarak görülmek istememesi ve onun arkasından gelen Erim'in ABD'nin isteğini yerine getirmesi meselesi ise bir polemik haline gelmiştir.

Chicago Tribune'de "*Laird, Türkiye'nin Uyuşturucu Hasadını Yok Etmesi İçin Nakit Para Anlaşmasını Reddettiğini Ortaya Çıkarıyor*" başlığı ile meseleyi detaylı bir şekilde yazmıştır. Gazetenin haberine göre Savunma Bakanı Melvin R. Laird, Başkan Nixon'ın yakın zamanda, 3 milyon dolarlık afyon çiçeklerini yok etmesi için Türkiye'ye 5 milyon dolar önerdiği ama bu teklifin Başbakan Süleyman Demirel tarafından reddedildiğini açıklamıştır[545].

Haberin devamında Demirel, Nixon'ın teklifini reddetse de Laird'in, alt komiteye, iki hafta içinde ABD ile Türkiye arasında uluslararası uyuşturucu trafiğini kontrol altına almak için yapılmakta olan "çok hassas görüşmelerde" oldukça iyi gelişmeler beklediğini söylediği belirtilmiştir. Gazeteye göre Laird, Demirel'in bir Amerikan uşağı olarak etiketlenmekten korktuğunu doğrulamamış ama Başkan ve Türkiye başbakanı arasında değiş tokuş edilen mektupların birer kopyalarını alt komiteye vereceğini söylemiştir. Haberde yazılanlara göre Senato Dış Yardımlar Komitesi Başkanı Proxmire, uyuşturucu trafiğine karşı "güçlü ve etkili bir faaliyet" gerçekleştirilmezse, Kongre'nin Türkiye'ye sağlanan mali yardımı kesmesi gerektiğine inandığını söylemiştir. Buna karşılık Laird, Türkiye'nin NATO'nun

---

[543] Alfred Friendly Jr., "Turkish Leader Moves to Bring Last of Nation's Opium Farms Under Control", **The New York Times**, 21 Haziran 1971.
[544] **The Washington Post**, 23 Haziran 1971.
[545] **Chicago Tribune**, 23 Haziran 1971.

önemli bir üyesi olduğunu ve Orta Doğu'daki güç dengesinin baş aktörlerinden biri olduğunu öne sürerek bu görüşe itiraz etmiştir[546].

"*Nixon, Türklerin Afyon Çiçeğini Yasaklamayı Kabul Ettiğini Söyledi"* başlıklı haberde John Herbers, Nihat Erim'in konu ile alakalı çabalarını yazmıştır. Yazıda verilen bilgilere göre, Başkan Nixon, Türkiye'nin, ABD'ye ulaşan yasadışı eroinin üçte ikisinin üretildiği, elindeki afyon çiçeklerini bir yıl içinde yok etmeyi kabul ettiğini duyurmuştur. Beyaz Saray basın odasında yaptığı kısa bir duyuruda, Başkan Nixon, ABD ve Türkiye hükümetleri arasındaki müzakerelerin bir sonucu olarak Başbakan Nihat Erim'in Haziran 1972'ye kadar tüm afyon çiçeği tarımını yasaklamayı kabul ettiğini söylemiştir. Washington ve Ankara'da aynı anda yapılan ortak duyuruda, anlaşmanın "dünya çapında yaptığımız tehlikeli uyuşturuculara karşı olan savaşımızda, eroin tedarikini sağlayan kaynakların durdurulmasında şimdiye kadar ulaştığımız en büyük adımı temsil ediyor," denilmiştir[547].

John Herbers, iki hafta önce Nixon'un ABD Türkiye Büyükelçisi William J. Handley'e bir mesaj göndererek zamanın geçtiğini ve afyon çiçeğinin ekilmesini sonlandırmada, ABD'nin Türkiye Hükümeti'nden icraat görmek istediğini söylediğini, bugün ise Başkan Nixon'un, Başbakan Erim'i "cesur, devlet adamına yakışır hamlesinden," dolayı övdüğünü ve ABD'nin Türk çiftçilerine diğer ürünlere geçmesi için mali ve teknik destek sağlayacağını söylediğini belirtmiştir. İlaveten yetkililerin ne kadar Amerikan parasının bu işe gideceğini söylemedikleri, fakat ABD'nin eroin konusunda Türkiye'ye 3 milyon dolarlık bir bütçe ayırdığı aktarılmıştır[548].

ABD'de farklı yorumlar yapıldığı ve bu yorumlarda neler söylendiği yazının sonunda yer almaktadır. Bazı yorumlarda özetle Türkiye Hükümeti'nin başarısının, ABD'nin eroin problemini tamamen çözemeyeceği, Afganistan, Pakistan ve Güneydoğu Asya gibi dünyanın başka yerlerinden kontrolsüz, yasa dışı üretimi besleyen satıcılar olduğu, Türk çiftçilerin, 400 yıldan fazla bir zamandır, eroinin ham maddesi olan afyonu yetiştirdiği, ürünün meşru bir ürün olduğu ve ilaçlara ek olarak yenilebilir yağ ve tohum üretiminde kullanıldığı, bilimsel ve tıbbi amaçlar için

---

[546] **Chicago Tribune**, 23 Haziran 1971.
[547] John Herbers, "Nixon Says Turks Agree To Ban the Opium Poppy", **The New York Times**, 01 Temmuz 1971.
[548] John Herbers, "Nixon Says Turks Agree To Ban the Opium Poppy", **The New York Times**, 01 Temmuz 1971.

Hindistan, İran, Japonya, Pakistan, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya tarafından da üretilmekte olduğu ifade edilmiştir[549].

The New York Times'ta "*Türkiye'nin Afyon Çiçeğini Yasaklaması Değerlendirmesi*" başlıklı yazı Richard Severo tarafından 2 Temmuz'da neşredilmiştir. Bir gün önceye kadar Türkiye'de haşhaşın yasaklanması için her yolu deneyen ABD ve onun politikalarını neşreden Amerikan basını, Nihat Erim'in haşhaşı yasaklamasını takdir ederken, bir gün sonra The New York Times'ta enteresan bir yazı yayımlanmıştır. Richard Severo, Türkiye'deki yasağın ABD uyuşturucu sorununa çare olacağı konusunda büyük şüpheler olduğunu belirtmiştir. Severo'ya göre çarşamba günü duyurulan Türkiye'nin afyon çiçeğini üretmeyi durdurma kararı, Türk halkının ABD ile iyi ilişkilerini sürdürmek istemesinin bir kanıtı olmuş, fakat Amerika'nın uyuşturucu sorunu üzerinde herhangi bir etkisi olup olmayacağı, Başkan'ın bile şüphelendiği bir konudur. Yazar, Afganistan, İran, Burma ve Laos'un da afyon çiçeği ürettiğini, üretimi kontrol etme güçlerinin yetersiz olduğunu ve ABD'nin bu ülkelerle, aynı Türkiye ile yaptığı gibi bir anlaşma yapmasının çok uzak bir ihtimal olduğu belirtmiştir. Türkiye'de gelişen yasadışı trafiğin başka bir yerde yeniden ortaya çıkması oldukça büyük bir ihtimal diyen Severo, Türkiye'de afyonun yasaklaması, New Jersey'de buğday üretiminin yasaklanması gibi bir şey olduğu yönündeki görüşleri aktarmıştır[550].

Afyonun Türkiye'de yasaklattırılmasının sebebi nedir sorusuna ise şu şekilde cevap verilmiştir: "*Belki de asıl neden, Türkiye'nin dünyadaki en iyi afyon çiçeklerini yetiştirmesindedir. Güneş ve toprak – özellikle orta batı Türkiye'deki Afyon ilinde – ağrı kesici özellikleriyle ünlenen çok güçlü bir morfin haline gelen afyonu üretiyor. Bundan ötürü, Türkiye morfini yasal tıbbı kaynaklar tarafından çok takdir ediliyor. Bazı durumlarda sadece morfin ağrıyı kesebiliyor. Afyon çiçeği tarlaları üzerinde çok daha fazla kontrol sağlayabilen Hindistan, muhtemelen yasal morfin işinin büyük kısmını üzerine alacak. Fakat onun ürünlerinin Türkiye'nin ürünleri kadar iyi olmadığı düşünülüyor. Washington'da, hükümet kaynakları, şimdiye kadar gördüklerini temel alarak Hindistan'ın afyon çiçeği tarlaları üzerindeki devam eden sıkı kontrolü yüzünden endişeli olmadıklarını söylüyorlar*[551]."

---

549 John Herbers, "Nixon Says Turks Agree To Ban the Opium Poppy", **The New York Times**, 01 Temmuz 1971.
550 Richard Severo, "Turkey's Poppy Curb Is Assessed", **The New York Times**, 02 Temmuz 1971.
551 Richard Severo, "Turkey's Poppy Curb Is Assessed", **The New York Times**, 02 Temmuz 1971.

Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde onca ülke arasında Türkiye'nin bu konuda hedef tahtasına konulması şaşırtıcıdır. Özellikle Türkiye'deki haşhaşı yasaklamak için her yolu deneyen ABD'nin ve de onun sözcüsü basınının amacına ulaştıktan sonra dünyanın en kaliteli afyonunun Türkiye'de yetiştiğini söyleyip bu yasaklamanın ABD'deki uyuşturucu sorununa çare olmayacağını ima etmeleri ve bu ürünün dünyanın birçok ülkesinde yetiştirildiğini belirtmeleri en hafif ifadeyle trajikomik bir durumdur.

The New York Times, uyuşturucu bağımlılığına karşı yapılan savaşın, geçen hafta hız kazandığını, aylar boyu süren Amerikan baskısının ardından Türkiye Hükümeti'nin 1972 Haziran'ına kadar Türkiye'deki afyon çiçeklerinin üretimini yasaklayacağını duyurduğunu yazmıştır. Türk afyonunun ABD'ye yasadışı yollarla kullanılan eroinin % 75'inden sorumlu olduğunu belirten gazete, yasak karşılığında Washington'nun, Türk çiftçilerine başka bir ekin için mali ve teknik destek sözü verdiğini aktarmıştır. Amerikalı yetkililerin Türkiye'nin verdiği karardan memnun olduğunu belirten gazete, bununla beraber Narkotik ve Tehlikeli Uyuşturucular Bürosu Direktörü John E. Ingersoll'un Türkiye Hükümeti'nin başarısının, eroin problemlerinin tamamen çözmesinin beklenmemesi gerektiği, Afganistan, Pakistan ve Güneydoğu Asya gibi dünyanın başka yerlerinden kontrolsüz, yasa dışı üretimi bekleyen satıcılar olduğunun bilindiği yönündeki açıklamalarına da yer vermiştir[552].

"*Türk Yasağı Eroin Ticaretinin Sadece Üzerindeki Köpüğü Sıyırıyor*" başlıklı yazıda Don M. Larrimore, Türkiye'de afyonun yasaklanma sürecini, ABD'nin tavrını ve yaptıklarını, dünyadaki yasal ve yasal olmayan üretim ve ticaretini ayrıntılı olarak anlatmış ve burada da Türkiye'deki yasağın derde tam olarak deva olmayabileceğini belirtmiştir. Yazar, Türkiye'nin tek, yasal afyon alıcısı, hükümete ait Toprak Mahsulleri Ofisi'nin, çiftçilerden 1969'da 120 ton, 1970'te 63 ton afyon satın aldığını ve bu alınan afyonun neredeyse tamamının ihraç edildiğini yazmıştır. İronik olarak, İngiliz ve Hollandalıların yanında, 1830 ve 1850 yılları arasında ihraç etmek için Türkiye'de ilk kez konsantre afyon yetiştirilmesini teşvik edenlerin, Amerikalı tüccarlar olduğunu belirten Larrimore, o dönemde, bunun yapılmasının amacının Çin'deki devasa narkotik pazarına kaynak sağlamak olduğunu ifade etmiştir[553].

---

552 **The New York Times**, 04 Temmuz 1971.

553 Don M. Larrimore, "Turkish Ban Skims Surface of Heroin Trade: U.S. Investment", **The Washington Post**, 04 Temmuz 1971.

12 Temmuz tarihli Time'da da benzer bir yazı neşredilmiştir. 400 yıldan fazla bir zamandır, dünyanın en iyi afyon çiçekleri Türkiye'de yetiştirildiğini belirten Time, Türklerin tohumu yağ ve çeşni olarak, sapı yakıt ve hayvan yemi olarak kullanıldıklarını, kozasından, tıbbi morfin yapmak için ham afyon çıkardığını ve bununla beraber ürünün Türklere büyük maddi kazanç sağladığını yazmıştır. Türklerin afyon çiçeği üretimini yasakladığını belirten Time, bir ABD'li diplomatın Türkiye'de bu ürünü yasaklamanın Iowa'da mısır üretimini yasaklamak gibi bir şey olduğunu söylediğini aktarmıştır. Time, bu kararın uzun süreli etkili olabilmesi için diğer afyon üreticisi ülkelerde de ürünün yasaklanması gerektiğini belirtmiştir[554].

6 Ağustos tarihli The New York Times, NATO'da Çin'i tanıyan dokuzuncu ülke olan Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere katılması için Pekin lehinde oy kullanacağını ama Milliyetçi Çin'in BM'ye girmesi yönünde oy kullanmayacağını ve tanınmanın ilk büyük sonucunun Türkiye'nin ilkesel olarak Komünist Çin uçaklarının Türk havaalanlarını kullanmasını kabul etmesi olduğunu aktarmıştır. Komünist Çin'le ilişki kuran devletlerle diplomatik bağlarını kesmeyi alışkanlık haline getiren, Tayvan'daki Milliyetçi Çin Hükümeti'nin bu konuda Türkiye'ye bir istisna yapmaya hazırlandıklarını söylediğini belirten gazete, muhtemelen Türkiye'nin Komünist Çin'i bu konuyu kabul ettirmede başarısız olduğunu, Türkiye ve Milliyetçi Çin arasındaki ilişkilerin, 6 Ağustos 1971 öğlen itibariyle kesildiğini yazmıştır[555].

C. L. Sulzberger'in Cevdet Sunay ile yaptığı röportajı yayınlamıştır. Cevdet Sunay'ın ve ondan önceki Cumhurbaşkanlarının asker olmasına dikkat çeken Sulzberger, bu durumun Türkler için anlaşılır bir şey olduğunu belirtmiştir. Yazıda, Sunay'ın NATO'ya bağlılık, ABD'ye minnet ve Batılılaşma anlamındaki istekli duyguları aktarılmıştır[556].

2.6. MUHTIRA ÜZERİNE ABD BASINININ TAVRI

ABD basını ve yönetimi askeri müdahale öncesindeki dönemde Demirel'in hem içerde hem de dışarıda uyguladığı politikalardan rahatsız olduğunu çok bariz bir şekilde ortaya koymuş ve asker zoruyla gitmesinden büyük memnuniyet duymuştur.

[554] **Time**, 12 Temmuz 1971.
[555] **The New York Times**, 06 Ağustos 1971.
[556] C. L. Sulzberger, "Why the Generals Acted", **The New York Times**, 27 Ağustos 1971.

12 Mart süreci ABD basınından anlaşılan şudur ki Demirel, SSCB ile yakınlaşmış, SSCB yardımı ile sanayileşmede büyük adımlar atılmış, afyonun ABD'ye Türkiye'den geldiği basında her gün yazılmaya başlanmıştır. Üstelik Demirel ülkesindeki afyonu yasaklamamış, diplomatik tehditler işe yaramamış ve yasaklanması için ABD'nin önerdiği rüşveti Demirel kabul etmemiştir. Geriye Türkiye'ye askeri anlamda ambargolar uygulamak kalmıştır. Burada da Ortadoğu'da kriz olması, Türkiye'nin stratejik önemi ve SSCB ile Türkiye yakınlaşması, bu tarz bir uygulamayı da plan dışı bırakmıştır. Bütün seçeneklerin işe yaramadığı bu dönemde, meseleleri çözmek için aslında laf dinlemeyen Demirel'in iktidardan düşmesi veya düşürülmesi en iyi çözüm gibi görünmektedir. Yukarıda bahsedilen 12 Kasım 1970 tarihli Jack Anderson'un yazısı durumu özetler niteliktedir.

12 Mart öncesi ve sonrası olaylar krolonojik bir sıraya dizildiğinde 27 Mayıs sürecine benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Ekim 1970'te Türk – Sovyet yakınlaşması ve anlaşmaları duyurup ABD'nin rahatsızlığını dile getirmeye başlayan ABD basını, Kasım 1970'te afyon meselesini gündeme getirmiştir. Demirel'in ABD'yi dinlemediği açıkça ifade edilmiş, asıl rahatsızlık sebebi olarak Demirel'in sanayileşme programına dikkat çekilmiştir.

Bundan sonra ise Türkiye'de şiddet olayları giderek bir artış göstermiştir. Askerin rahatsız olduğunu yazmaya başlayan ABD basını, Ocak-Mart 1971 tarihlerinde askeri müdahale seçeneğini yazmaya başlamıştır. Demokrasinin tehlikede olduğunu yazan ABD basını, 16 Ocak'ta ordunun direkt bir müdahale yapmayacağını ve müdahalenin de şubat ayından sonra gelebileceğini yazarak, neredeyse 12 Mart muhtırasının tarihini vermiştir.

Şubat ve Mart aylarında ABD askerlerine saldırılar ve yaşanan diğer şiddet olayları, beklenen askeri müdahaleyi meşrulaştırmak için kullanılmıştır. ABD basını, müdahalenin sebebi olarak ABD askerlerine olan saldırıyı ve afyon ekiminin yasaklanmamasını göstermiştir. Erim ve kabinesine methiyeler düzen ABD basını, Erim'in Demirel'in aksine afyonu yasaklayacağını müdahale sonrası yazarken, afyon yasağını uygulamaya koyan Erim'in kararından hemen sonra trajikomik bir şekilde bu yasağın ABD için çok da önemli olmadığı, aynı basın tarafından dile getirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

12 EYLÜL 1980 DARBESİ'NİN ABD BASININA YANSIMASI

Türkiye'deki darbelerde Amerika'nın ismi en çok 12 Eylül Darbesi'nde geçmektedir. Eski istihbaratçı Mahir Kaynak, Türkiye'de 1980 darbesi olmasaydı, Sovyetler Birliği'nin dağılmayacağını iddia etmiştir. Ona göre Sovyetler, Doğu Avrupa'da kaybettiği gücünü, Türkiye'ye yanaşmak suretiyle, bölgede dengeyi yeniden tesis edecekti. Ancak darbe ile SSCB Türkiye'yi kaybetmiştir[557]. Ne kadar doğrudur, tartışılır. Bu yorum, Sovyetler Birliği ile ABD'nin Türkiye üzerinden bir satranç oynadığını akla getirmektedir.

Darbe öncesi artan anarşi, Kürtçülük iddiasıyla ortaya çıkan grupların katılmasıyla daha da vahim bir hal almıştır[558]. Türkiye solundan farklı olarak sosyalist bir Kürdistan oluşturma amacıyla 1978'de Abdullah Öcalan liderliğinde kurulan Kürdistan İşçi Partisi (PKK), diğer Kürt örgütlerini silahlı eylemlerle saf dışı bırakmıştır. Bu tarihten itibaren Doğu ve Güneydoğu illerinde birçok silahlı eylem gerçekleştirilmiştir[559].

12 Eylül öncesi süreçte terör, suikast, çatışma ve cinayet vakaları artmıştır. Sivil vatandaşın silahlanmasının yurdun her yerine yayılmasıyla korku ve paniğe yol açmıştır. İnsanlar sokağa çıkamaz hale gelmiş, polis içinde dahi sağ sol çatışması başlamıştır[560]. Tanınmış isimler de bu süreçte suikastlara kurban gitmiştir. 1 Şubat 1979'da Abdi İpekçi,[561] 10 Eylül'de Çukurova Üniversitesi Rektör Vekili Fikret Ünsal, 20 Kasım'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekan Yardımcısı Ümit Doğançay, 3 Aralıkta Fedai Dergisi sahibi Kemal Fedai Coşkuner, 7 Aralık'ta İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Cavit Orhan Tütengil, 15 Temmuz 1980'de CHP milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu, 27 Mayıs 1980'de MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak, 22 Temmuz 1980'de DİSK Genel

---

[557]Mahir Kaynak-Ömer Lütfi Mete, **Erdoğan Operasyonu**, Küresel Sermayenin İktidar Savaşı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016, s.75; Darbede ABD'nin rolünü ABD belgeleri ile değerlendiren bir çalışma için bkz. Mehmet Akif Okur, "Türk-ABD İlişkilerinin 12 Kavşağı: Amerikan Belgeleri Darbe Hakkında Ne Anlatıyor?", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:10, Sayı:40, ss.73-85.

[558]Aydın-Taşkın, s.247; İnce, ss.213-214.

[559]William Hale, **Türkiye'de Ordu ve Siyaset**, (Çev. Ahmet Fethi), Alfa Yayınları İstanbul, 2014, ss.273-274.

[560]Cezmi Karatay, **11 Eylül 1980'den Günümüze Siyasal Anılar ve Sosyal Demokrasi Öyküsü**, Sanem Matbaacılık, Ankara, 1997, s.1.

[561]Kenan Evren, **Kenan Evren'in Anıları,** Cilt:1, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990, s.244; Ali Kuzu, **Katliamlar, İşkenceler, Suikastler ve Terörizm Işığında 12 Eylül İhtilali ve Onların Çocukları**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.66.

Başkanı Kemal Türkler ve daha birçok tanınmış kişi suikast sonucu hayatını kaybetmiştir[562].

12 Eylül Darbesinin fitili bir bakıma yaşanan anarşi ile ateşlenmiştir. Maraş, Malatya, Sivas ve Çorum gibi yerlerde yaşanan olaylar ile Türkiye zor bir sürece girmiştir. Maraş'ta yaşanan olaylarda (Alevi-Sünni çatışması) yüz on bir vatandaş hayatını kaybetmiş, olaylar karşısında Ecevit on üç ilde sıkıyönetim ilan etmiştir[563]. Sıkıyönetimin olumsuz etkilediği Ecevit Hükümeti hakkında, seçmenler arasında terör ve ekonomide düzelme olmayacağı fikri yaygınlık kazanmıştır. Partiden üç milletvekilinin istifası, bazı bakanların istifa tehdidiyle olmayacak istekte bulunması, sıkıyönetim yüzünden 1 Mayıs gösterilerinin yasaklanması gibi sebeplerin yanında sendikaların CHP'den uzaklaşmasıyla Ecevit yalnız kalmıştır. Sonuç olarak 14 Ekim 1979'da Senato üçte bir yenilenme seçiminden CHP %29 oy, AP ise %54 oy alması sonucunda Ecevit 16 Ekim 1979'da istifa etmiştir[564].

24 Ekim 1979'da Fahri Korutürk, hükümeti kurma görevini Demirel'e vermiştir. 13 Kasım 1979'da güvenoyu alan Demirel Hükümeti, ülkenin olumsuz tablosundan şikâyetçi olmuştur. Hükümet daha güvenoyu almadan 21 Kasım'da Milli Güvenlik Kurulu toplantısı yapılırken[565], göreve yeni başlayan Demirel, anarşinin bitirilmesi için askerden yardım beklemiştir. Orgeneral Kenan Evren ise hükümete karşı mesafeli durmuştur. Evren, 13 Aralık 1979'da Brüksel'de yapılan NATO toplantısından döndüğünde İstanbul Selimiye Kışlasında Kuvvet Komutanları ve 1. Ordu Komutanı ile askeri müdahaleyi görüşmüştür. Toplantı sonunda ülkedeki terör ve kargaşa ortamından ordunun rahatsız olduğunu belirten "uyarı mektubu" Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e verilmiştir. Cumhurbaşkanı, mektubu Demirel ve Ecevit'e ulaştırmıştır. Demirel ise, şikâyet edilen konuların yeni kurduğu hükümetin muhatabı olmadığını belirterek,[566] bütün sorumluluğun kendisine yüklenemeyeceği mesajını vermiştir.

---

[562]**Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 2, 2012, s. 746.

[563]Kuzu, ss.55-57; Sivas, Maraş ve Çorum'da yaşanan şiddet olayları ülkeyi çok germiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muzaffer İlhan Erdost, **12 Eylül'ün İki Yüzü**, Onur Yayınları, Ankara, 2010, ss.177-206.

[564]Hulusi Turgut, **12 Eylül Partileri**, ABC Yayınları, İstanbul, 1986, s.14; Evren, ss.284, 296.

[565]Nevzat Bölügiray, **Sokaktaki Asker Bir Sıkıyönetim Komutanının 12 Eylül Anıları**, 2. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul, Aralık 1989, s.249.

[566]Jan Devletoğlu, **İngiliz Arşivlerinde 12 Eylül'ün Ayak Sesleri**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2010, ss.268-270; Askerin uyarı mektubu ve Fahri Korutürk'ün taraflar arasında ara bulucu olmaya çalışması ile ilgili bkz. Hikmet Özdemir, **Fahri S. Korutürk**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, ss.155-168.

Anarşinin yanında ülkede oluşan mali kriz ve enflasyon huzursuzluk doğurmuştur[567]. Süleyman Demirel'in istikrar sağlamak amacıyla Başbakanlık Müsteşarlığına getirdiği Turgut Özal, IMF tarafından hazırlanmış programı 8 Ocakta Genelkurmay Başkanlığına, 24 Ocak 1980'de ise kamuoyuna duyurmuştur. Program yabancı sermayeye açılarak yeni liberalizm sistemi oluşturmuştur. Reformlar, bankacılık sektörünü kurallara bağlamak, devlet işletmeleri ve tarım alanlarının özelleştirilmesi, kamu harcamalarının kısıtlanması, vergi reformu gibi önlemleri kapsamıştır[568].

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, 6 Nisan 1980'de sona erecek olan görev süresinin sonuna doğru yaklaşmaktayken mart ayında CHP, Muhsin Batur'u, AP ise önce Saadettin Bilgiç'i aday göstermiş, Bilgiç'in adaylıktan çekilmesinden sonra Faik Türün'ü devreye sokmuştu. Cumhurbaşkanlığı seçimleri altı ay ve yüz on beş oturum sürmüş ve darbenin gerçekleştirildiği tarihe gelindiğinde dahi bir cumhurbaşkanı seçilememiştir. Seçim sürecinde Demirel tarafından İhsan Sabri Çağlayangil'in Cumhurbaşkanlığına vekâlet etmesi uygun bulunmuşken,[569] Cumhurbaşkanlığı seçimindeki son olumsuz tablo karşısında mart ayı içinde Orgeneral Haydar Saltık başkanlığında üç kişiden oluşan bir komisyonla askerin müdahalesi planlanmıştır. Saltık "Bayrak Harekâtı" adını verdiği darbe planını Genelkurmay Başkanına sunmuştur. 16 Haziran'da komutanların "Genişletilmiş Sıkıyönetim Koordinasyon Kurulu Toplantısında", darbenin 11 Temmuz'da yapılması planlanmış ancak 2 Temmuz'da Demirel'in güvenoyu almasıyla hareket eylül başına ertelenmiştir[570].

Ülkede 27 Mayıs 1980'de MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak öldürülmüş, Çorum ve Sivas'ta olaylar çıkmış, kısa sürede alevi-sünni ve sağ-sol çatışması biçimiyle tüm kesime yayılmış, 19 Temmuz'da 12 Mart döneminin Başbakanı Nihat Erim öldürülmüştür[571].

---

[567]Yakup Kepenek, **12 Eylülün Ekonomi Politiği ve Sosyal Demokrasi**, V Yayınları, Ankara, 1987, ss.20-21.

[568]Erol Manisalı, **Askeri Darbeden Sivil Darbeye**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009, ss.20-21; Dönemin ekonomi politikaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, 20. Baskı, İmge Kitabevi, , Ankara, 2015, ss.119-170.

[569]Karatay, ss.7-8.

[570]**Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 2, 2012, s.721.

[571]Sıkıyönetim nedeniyle Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamı, Mahir Çayan'ın öldürülmesine karşın cezalandırma adına Nihat Erim İstanbul Dragos'taki evinde öldürülmüştür. Bkz. İnce, ss.215,234-235.

Daha önce 5 Eylül Cuma günü yapılması planlanan darbe, Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın yeni atanması ve hazırlıkları tamamlayamaması üzerine bir hafta ertelenmiştir. 9 Eylül 1980'e gelindiğinde, yönetime karşı yapılacak hareketin gün ve saati belirlenmiştir. Eylül ayı başında Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen, hakkında verilen gensoru önergesiyle düşürülmüştür. 6 Eylül'de Milli Selamet Partisi'nin Konya'da yapılan Kudüs mitinginde provokatif eylemler sahnelenmiştir. Bu olayların sonucunda 11 Eylül'de Ankara'nın çeşitli yerlerine zırhlı birlikler yerleştirilmeye başlanmış ve aynı gün Ankara Kızılay'da asılan bombalı pankartlar patlamıştır[572].

Akşam 23'te harekat ve kuşatmalar başlamış, TRT ve PTT akşamdan kuşatılmış ve 12 Eylül sabah saat 4'te beklenen askeri müdahale gerçekleştirilmiştir. Böylece uzun zamandır Türkiye'yi uğraştıran anarşi, terör, ekonomik kriz, grevler, eylemler, askeri darbe ile sonlanmış ve siyasi irade son bularak siyasetçiler gözaltına alınmıştır[573]. 14 Eylül'de Kenan Evren kendisini Devlet Başkanı ilan etmiş ve müdahaleyi gerçekleştiren komitenin adını Milli Güvenlik Konseyi olarak duyurmuştur. Milli Güvenlik Konseyi'nin üyeleri Devlet Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejat Tümer, Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun'dan oluşurken, darbeden önce emekli olan Bülend Ulusu Başbakan olmuştur. Başbakanın 27 üyeli kabinesi beş emekli asker, beş profesör, önceden bakan olan on bir milletvekilinden oluşmuştur. Ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı Turgut Özal ise tam yetki ile atanmıştır[574].

3.1. 1971-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE – ABD İLİŞKİLERİ

1971-1980 dönemi Türk – ABD ilişkileri özellikle Erim hükümetinden sonra sorunlu geçmiştir. 1974 Kıbrıs Harekatı, ABD ile büyük sorunlar yaşanmasında en önemli sebep olmuştur. 1969'da tüm ikili antlaşmaları düzenleyen Ortak Savunma ve İşbirliği Antlaşması, 1974 Kıbrıs harekâtı ile bozulmuştur. Kıbrıs bunalımı yüzünden

---

[572]Alatlı, ss.611-612, 621; Evren, s.535; Metin Toker, 12 Eylül'den birkaç gün evvel kötü gidişatın böyle devam edemeyeceğini yazmıştır. Bkz. Metin Toker, **Not Defterinden(1973 Seçimlerinden 12 Eylüle),** Milliyet Yayınları, İstanbul, 1981, ss.399-403.

[573]**Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 2, 2012, ss. 721-722; Burnt A. Vanderclute, **Democracy By Coup: The Turkish Government Under Military Control (1980-1983)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), U.S. Army Command and General Staff College, Leavenworth-Kansas, 1984, ss.80-85.

[574]Turgut, s.34.

Türkiye’ye silah ambargosu uygulayan ABD’nin bu hamlesine karşı, 25 Temmuz 1975’te Türkiye tarafından Ortak Savunma ve İşbirliği Antlaşması feshedilmiştir[575]. 12 Mart öncesine Demirel’i haşhaş üretimi bahanesiyle hedefe koyan ABD, 1974’te haşhaş üretiminin tekrar serbest olmasını iyi karşılamamıştır.

Kıbrıs Harekâtı ile gerilen ilişkiler, 1976 yılında nispeten yumuşamış ve 26 Mart 1979 tarihinde yeni bir Savunma İş Birliği Antlaşması imzalanmıştır. Ancak bu antlaşmanın hayata geçirilmesi silah ambargosunun kaldırılmasına bağlı olmuştur. Bununla beraber silah ambargosunun Türkiye’ye uygulanması hem Türkiye’de silah sanayini belli oranda geliştirmiş hem de SSCB ile yakınlaşmaya neden olmuştur. Kıbrıs olayının dinginleşmesi ve yukarıda sayılan nedenlerden ötürü ABD Senatosu, 26 Temmuz 1978’de bu uygulamayı kaldırdığını bildirmiştir. Bu kararın Temsilciler Meclisince kabulü sonucu ambargo kaldırılmıştır[576].

Türk-Amerikan ilişkileri 12 Eylül 1980 Darbesi sonrası hızla düzelmiş ve Türkiye, ABD’nin sıkı bir müttefiki olmuştur[577]. 1980 öncesi Türkiye’nin içine düştüğü kargaşa ve siyasi istikrarsızlık Amerika’yı da olumsuz etkilemiştir. 1979 sonrası İran İslam Devrimi’nin Humeyni önderliğinde patlak vermesi ve SSCB’nin Afganistan’ı işgali Türkiye’nin stratejik önemini arttırmıştır. Bu yeni dönemde Ortadoğu karışık günler yaşarken Amerika’nın istikrarlı bir Türkiye’ye ihtiyacı olmuş ve darbe Amerika tarafında memnuniyetle karşılanmıştır[578].

Askeri yönetimin ABD’yi memnun eden ilk uygulaması, elinde daha öncesinde koz olarak tuttuğu, SEIA’yı (Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması) onaylaması olmuştur. Böylece üsler, savunma, siyasi ve askeri yardımın çerçevesi çizilmiştir. Askeri yönetim, göreve başlamasından bir ay sonra, ABD’nin ısrarı üzerine Yunanistan’ın NATO’nun askeri kanadına dönüşünü onaylayarak[579] ABD’yi bir kez daha memnun etmiştir. Darbe öncesi ve sonrasındaki Türk – ABD ilişkilerinin seyri, darbeyi anlamak için çok büyük önem taşımaktadır.

---

[575]Oran, v.d., s.697-705; ABD’nin uyguladığı ambargo için bkz. Ali Rıza İzgi, **Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye’ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2007, ss.39-47.
[576]Kürkçüoğlu, v.d., s.591-592.
[577]Oran, v.d., s.34.
[578]Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi…, ss.824-825; 12 Eylül darbesine ABD’nin yaklaşımı için bkz.: Murat Özata, “ABD ve 12 Eylül Darbesi: Bir Demokrasinin Darbeye Bakışı”, **Asia Minor Studies**, Cilt:5, Sayı: 9, Ocak 2017, ss.50-56.
[579]Oran, Akdevelioğlu, v.d., ss.38- 41; SEIA için bkz. Sibel Kavuncu, “1990'larda Türkiye-ABD İlişkilerinde SEİA ve ABD Yardımı”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2013 Cilt: 15, Sayı: 1, ss.125-130; Dinçer Bayer, **Türk-Yunan İlişkilerinde NATO’nun Tutumu ve Bunun Türkiye-NATO İlişkilerine Yansıması**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, ss.116-124.

3.2. DARBEYE GİDEN SÜREÇ

12 Eylül Darbesi Türkiye'de gerçekleştirilen darbeler içinde olması beklenen veya olacağı en çok tahmin edilen darbelerin başında gelir. 12 Eylül öncesi şiddet olayları o kadar artmıştır ki insanlar bezmiş ve darbe ile olayların biteceğine inanıldığı için halk müdahaleyi gerekli görmüştür. Darbeye maruz kalan başbakan ise yine Süleyman Demirel olmuştur. İlginçtir ki Demirel, 12 Eylül'den dokuz buçuk sene evvel yine yaşanan şiddet olaylarından sonra askeri müdahale ile devrilmişti. 12 Eylül'de ise yine benzer bir senaryo oynanmıştır; ama bu seferki senaryo çok daha kanlı olmuştur.

12 Eylül öncesinde Türkiye'nin en önemli gündem maddesi şiddet olayları olmuştur. Şiddet olayları, ekonomik sıkıntılar Türkiye'de hayatı çekilmez hale getirmişken, yaşanan sıkıntılar ve Batı yardımı Amerikan basınında geniş yer bulmuştur. ABD basını, darbe öncesinde Türk-Yunan ilişkileri ve Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü gibi konuları da sık sık işleyerek, Yunanistan'ın NATO'ya dönmesi gerektiği yönünde yayınlar yapmıştır.

3.2.1. Batı'nın Ekonomik Yardımı (Mart-Eylül 1980)

Zor bir dönemde görevi devralan Demirel, ülkenin ekonomik anlamda rahat bir nefes alabilmesi için arayış içerisinde girmiştir. "*Başbakan Türkiye'nin Hayati İhtiyaçlar İçin 3 Milyar Dolar Aldığını Söyledi"* başlıklı haberde The New York Times, Demirel'in halka duyurduğu sevindirici bir haber neşredilmiştir. Gazetede Başbakan Süleyman Demirel'in ülkenin acil ekonomik ihtiyaçları için gerekli görülen 3 milyar dolarlık yabancı yardımın elde edildiğini duyurduğu ve ABD Başkanı Carter'a, Batı Almanya Şansölyesi Helmut Schimdt'e ve diğer başka kaynaklara kişisel teşekkürlerini ilettiği belirtilmiştir. Makama seçilmesinin ilk yüz gününün bir muhasebesini yapan Başbakan'ın, "İstikrar yolunda ilerliyoruz," dediği, enflasyon ve siyasi terörizmi, ülkenin en önemli iki büyük sorunu olarak nitelendirmiştir. Muhafazakâr Demirel Hükümeti'nin gittikçe artan şekilde muhalefet ve hatta kendilerini destekleyen partiler tarafından, terörizmi sona erdiremeden demokratik hakları sınırladıkları konusunda eleştirildikleri, alt ve orta sınıf vatandaşların zararına olacak şekilde büyük işleri ve yabancı yatırımları desteklemekle suçlandıklarını yazan gazete, Demirel'in halktan erzak istifleyip

panik yapmamalarını ve gerekli önlemlerin alınacağını söylediğini aktarmıştır. Demirel'in tasarruf önlemlerini ekonomik canlanma ve yatırım için yaptığını söylediği belirtildikten sonra Türkiye'nin artık 1980 yılı için gerekli olan ekonomik ve finansal ihtiyaçları karşılayacak yeni sermayeyi bulduğuna dikkat çekilmiştir[580].

"*ABD ve Türkiye Yardım ve Üs Konularında Anlaşma İmzalıyor*" başlıklı haberde The New York Times, Türkiye ve ABD arasında yapılan anlaşmaları duyurmuştur. Yapılan anlaşmalara göre ABD Türkiye'deki bir hava üssünü, dört istihbarat tesisini ve yedi iletişim istasyonunu, Türkiye'ye yapılacak askeri ve ekonomik yardım karşılığında kullanmaya devam edecektir. Gazetede yazılanlara göre anlaşma, ABD Büyükelçisi James W. Spain ve Türkiye Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen tarafından imzalanmıştır. Türkiye, daha önce Kıbrıs'a çıkarma yaptığı için Amerika tarafından uygulanmaya başlanan silah ambargosuna karşılık olarak 1975 Temmuz'unda ABD ile olan askeri anlaşmayı feshettiğini hatırlatan gazete, 1978 Ağustos'unda ambargo kaldırıldıktan sonra, Türkiye'nin ABD'ye, üsleri kullanması için geçici bir izin verdiği ve karşılığında yeni bir anlaşma yapılmasını arzuladığını belirtmiştir. Ankara'daki Amerikalı diplomatların İran ve Afganistan'da meydana gelen gelişmelerin, Batılı müttefikleri, Türkiye'nin karşısındaki acil sorunları çözmek için büyük bir adım atmak konusunda cesaretlendirdiği, bir OECD komitesinin 15 Nisan'da Paris'te bir araya gelerek Türkiye'ye yapılacak müşterek bir ekonomik yardımı tartışacağı gazete haberinde belirtilmiş ve ilaveten görüşmelerde bulunan Türk yetkililerin ABD'den beş yıllık bir anlaşma ve uzun süreli sadakat istediği aktarılmıştır[581].

"*Türkiye 1.16 Milyar Dolarlık Yardım Sözü Alıyor*" başlıklı haberde 24 üyeli OECD'nin Türkiye'ye 1.16 milyar dolarlık yardım sözü verdiği, fakat bir Türk sözcüsünün bu miktarın, bu yıl Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu miktarın yarısı olduğunu söylediği aktarılmıştır. Başbakan Müsteşarı Turgut Özal'ın ise Türkiye'nin yaklaşık 3 milyar dolara ihtiyacı olduğunu ve petrol üreten ülkelerin geri kalanı tamamlayacağını umduğunu söylediği belirtilmiştir. Haberde ABD ve Batı Almanya'nın en büyük yardım sözü verenler olduğu, her birinin 295 milyon dolar vermeyi taahhüt ettiği, İtalya'nın 115 milyon dolar, Fransa, Japonya ve Avrupa Ortak Pazarı'nın her birinin 100'er milyon dolar taahhüt ettiği aktarılmıştır[582].

---

580 **The New York Times**, 09 Mart 1980.
581 **The New York Times**, 30 Mart 1980.
582 **The New York Times**, 16 Nisan 1980.

The New York Times, "*Türkiye'nin İhtiyacı Olan Yardımın Yarısı*" başlığı ile Türkiye'ye yapılan yardımları, yardımların yetersizliğini ve Türkiye'nin ABD ve NATO için arz ettiği önemi yazmıştır. Gazetede yazılanlara göre on altı Batı ülkesi tarafından Türkiye'ye taahhüt edilen 1.2 milyon dolar, Türkiye'nin yıllık olarak önündeki beş yıl boyunca ekonomik ve siyasi bir felakete sürüklenmemesi için ihtiyacı olan miktarın sadece yarısıdır. Türkiye'nin aldığı ve ilerde alacağı yardımları ülkeye yapacağı katkı çerçevesinde değerlendiren gazete, dünyadaki ekonomik sıkıntıların Türkiye'ye yansımalarına da değinmiştir. Gazetede yazılanlara göre İran ve Afganistan'dan sonra ABD ve NATO müttefikleri Türkiye'nin sorunlarına karşı hassasiyet göstermiştir. 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'ın bir kısmını işgal (gazete Kıbrıs Barış Harekâtı'nı işgal olarak aktarmıştır) ettikten sonra kesilen Amerikan askeri yardımı, Türkiye, bir düzine Amerikan hava kuvvetleri, istihbarat ve lojistik üssünün yeniden açılmasına izin verince devam etmeye başlamıştır. Haberde ayrıca Türkiye'nin önemli bir müttefik olduğu, Rusya ve Ortadoğu arasında bir NATO bariyeri, Sovyet Karadeniz Filosu ve Akdeniz arasındaki boğazları koruyan bir koruyucu ve karmaşa içinde olan İslam dünyasının önde gelen bir toplumu olduğuna dikkat çeken gazete, Türkiye'nin da kaos içinde kayıp gitmesine izin vermenin korkunç bir hata olacağı uyarısında bulunmuştur. Bunun için yapılan yardımların yetersiz kalması durumunda Batılı hükümetlerin verdikleri miktarı arttırmak zorunda olduğu ve Türkiye'nin artık yalnız bırakılmaması gerektiği belirtilmiştir[583].

Ann Crittenden imzalı "*IMF Türkiye'ye Rekor Sayılabilecek Bir Miktar, 1.6 Milyar Dolarlık Borç Veriyor*" balıklı haberde Türkiye'nin aldığı ve alacağı mali yardımlar, ülkenin içinde bulunduğu mali bunalım ve Türkiye'nin arz ettiği önem ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Yazarın belirttiğine göre IMF, Türkiye'ye üç yıllık 1.6 milyar dolar borç vermeyi kabul etmiştir. 1980'de Türkiye'ye yapılan yardımın toplam miktarı 3 milyar doları da aşarak İsrail ve Mısır gibi çok ciddi miktarlarda yardım alan bu ülkelere verilen miktarı devede kulak haline getirmiştir. Dahası, benzer yardımlar, Türk ekonomisi kendi kendine yetmeye başlayıncaya kadar birkaç yıl devam edecektir. Verilen paranın büyük çoğunluğu ABD'ye aittir. Bununla beraber mevcut borçlar iki yıl ertelenecektir. Türkiye'ye borç verecek ve yardım

---

583 **The New York Times**, 21 Nisan 1980; 12 Eylül öncesi İran'da devrim olmuş, Afganistan da SSCB işgaline uğramıştır. Bu süreçte Türkiye'nin ABD için önemi daha da artmıştır. Mehmet Akif Okur, "The American Geopolitical Interests and Turkey on teh Eve of the September 12, 1980 Coup",**Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 11, Sayı: 21, Bahar 215, ss.207-214.

edecek daha başka ülkeler de mevcuttur[584]. Bu kadar yardımın Türkiye'ye niye yapıldığı sorusu büyük önem arz ederken gazete yapılan yardımların sebebini şöyle açıklamıştır:

"*NATO ve ABD Hükümeti yetkilileri, akan bu yardımın stratejik bir hamleden başka bir şey olmadığını söylüyorlar. Bu hareket, ABD ve Batı Avrupa hükümetlerinin, NATO'nun en doğu üyesinin ekonomik kaos içine düşmesine izin verilemeyeceği düşüncesinden geliyor. İtalya ve Türkiye'deki üst düzey NATO görevlileriyle yapılan son görüşmeler, Akdeniz NATO komuta kademesinin tek, en büyük endişesinin istikrarsız ve belirsiz Türkiye ekonomisi olduğunu gösteriyor*[585]*.*"

Haberin devamında yardımın hangi şartlar karşılığı verildiği açıklanmıştır. Haberde yazılanlara göre devasa IMF kredisi Türkiye Hükümeti'nin sıkı bir ekonomik tasarruf planı uygulaması ve daha üretken, serbest pazar tipi bir ekonomi yaratmaya yönelik bir dizi reformu gerçekleştirmeyi kabul etmesi şartıyla verilmiştir. Türkiye Hükümeti ise IMF'ye gönderdiği mektubunda, milli üretimin neredeyse yarısına mal olan, etkisiz devlet sahipli şirketlere verilen devlet yardımını kesmeyi, kamusal harcamalara yapılan masrafı ve özel sektöre verilen banka kredilerini azaltmayı, 1980'de Türk lirasını %22 daha devalüe etmeyi, faiz oranlarında tavan sınırını kaldırmayı ve dış borçlanmada yıllık limiti kabul etmiştir. Mevcut tablo ve Demirel'in icraatları ise haberde ümit kırıcı olarak görülmüştür[586].

The Baltimore Sun, Türkiye'deki siyasi krizi ve Batılı müttefiklerin yaptığı yardımları değerlendirmiştir. Gazete, Türkiye'deki siyasetçilerin şiddeti ve terörizmi sonlandırmak yerine birbirleriyle uğraştığını, bunun yerine birbirleri ile anlaşıp ülkedeki kaos ortamını sonlandırsalardı, Batılı ülkelerin yaptığı devasa yardımların bir işe yaramış olacağını belirtmiştir. Türkiye'deki şiddetin artmakla kalmadığını aynı zamanda hedef genişlettiğine dikkat çeken gazete, mevcut kötü duruma karşı kimsenin yardım edemeyecek gibi göründüğünü ve eğer siyasiler kendi üstlerine düşen görevi yapmazlarsa askerin darbe yapabileceğini, ama ordunun da bu kadar kötü bir dönemde darbe yapmaktan çekindiğini ve şiddetin kontrol altına alınamamasından utanç duyduğunu belirtmiştir. Gazete ayrıca bütün bunların yanında Batılı müttefiklerin üstlerine düşeni yaptığı, devasa ekonomik yardımlarda

---

584584 Ann Crittenden, "I.M.F. Grants Turkey Record $1.6 Billion Loan", **The New York Times**, 19 Haziran 1980.
585 Ann Crittenden, "I.M.F. Grants Turkey Record $1.6 Billion Loan", **The New York Times**, 19 Haziran 1980.
586 Ann Crittenden, "I.M.F. Grants Turkey Record $1.6 Billion Loan", **The New York Times**, 19 Haziran 1980.

bulunduğunu ama buna karşı durumun düzeltilemediğini ve bunun da NATO'nun endişelenmesine neden olduğunu yazmıştır[587].

3.2.2. Türkiye'de İç Siyaset ve Anarşi (Mart-Eylül 1980)

Türkiye'nin gündemini meşgul eden ve darbenin önemli sebeplerinden biri olarak gösterilen cumhurbaşkanı seçilememe meselesi, gündemi meşgul eden konulardan biridir. Nisan'ın ilk haftasında Fahri Korutürk'ün görev süresinin bittiği The New York Times'ta "*Türkiye Cumhurbaşkanı 7 Yıllık Görev Süresini Bitiriyor*" başlığı ile duyurulmuştur. Haberde Korutürk'ün yedi yıllık görev süresini doldurduğu ve makamından ayrıldığı, buna karşılık hiç kimsenin ona bir halef seçemediği, çünkü ana sağcı ve solcu partilerin bir aday belirleyemedikleri belirtilmiştir[588].

12 Eylül öncesi Amerikalı askerlere yapılan saldırılar ABD basınında geniş yer bulmuş ve askeri müdahalenin yapılmasında önemli bir neden olarak Amerikan basınında sık sık vurgulanmıştı. 16 Nisan tarihli Amerikan basınında Türkiye'de bir ABD askerinin öldürüldüğü duyurulmuştur. "*Tetikçiler Türkiye'de Bir Amerikan Askerini Öldürdü*" başlıklı haberde İstanbul'da şüpheli üç solcunun ABD ordusunda görevli 53 yaşındaki astsubay Sam Novella ve onun Türk şoförünü öldürdükleri belirtilmiştir[589].

"*Türkiye'nin Sorunlu Noktalarından Kaçınmak*" başlıklı uzun bir yazı kaleme alan The New York Times'ın Ankara bürosu şefi Marvine Howe, Türkiye'deki durumu ve ülkeye gelecek turistlere gerekli uyarıları yazmıştır. 1978'den beri üç binden fazla kişinin öldürüldüğünü ve genel olarak çatışmaların sağ ve sol görüşlü radikal kişiler arasında olduğunu, yabancılara ve olaylarla ilgisi olmayanlara pek saldırılmadığını belirten yazar, bir yılda Türkiye'de meydana gelen cinayet sayısı ile New York'ta meydana gelen cinayet sayısının hemen hemen aynı olduğunu ve bunun turistleri New York'a gitmekten alıkoymadığı yönündeki sözlerini aktararak Türkiye'de gidilebilecek yerleri sıralamıştır[590].

9 Mayıs'ta Türkiye'de yaşanan olaylar ve cinayetler gazetelerde yer almıştır. "*Türkiye'de Meydana Gelen Olaylarda Parti Yetkilisi de Dâhil Olmak Üzere 15 Kişi*

---

587 **The Baltimore Sun**, 11 Temmuz 1980.
588 **The New York Times**, 07 Nisan 1980.
589 **Newsday**, 16 Nisan 1980.
590 Marvine Howe, "Avoiding the Trouble Spots in Turkey", **The New York Times**, 27 Nisan 1980.

Öldürüldü" başlıklı haberde yaşananlar aktarılmıştır. Habere göre Türkiye'deki en son siyasi şiddet olayında, muhalif bir politikacı da dâhil olmak üzere on beş kişi öldürülmüş ve üç kişi yaralanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir bölge başkanı olan Mustafa Kulkuloğlu[591] öldürülmüştür. Yine aynı gün boyunca on dört kişinin daha öldürüldüğü belirtilmiştir[592]. İki saldırganın Tuzla'daki Yedek Subay Eğitim Merkezi Komutanı Tümgeneral Sabri Demirbağ'a saldırdıkları ve onu yaralayarak kaçtıkları aynı gazetenin 21 Mayıs tarihli sayısında yazılmıştır[593].

29 Mayıs tarihli gazetelerde MHP Başkanvekili Gün Sazak'ın öldürüldüğü haberi yer almıştır. "Sağcı Türk Politikacı Öldürüldü" başlığı ile olayı duyuran The New York Times, Alparslan Türkeş'in Ecevit'i manevi katil ilan ettiğini, bununla beraber Gün Sazak'ın öldürülmesinin bir iç savaş çıkartmak gayesi ile yapıldığını söylediğini yazmıştır. Gazete, Demirel'in altı aylık azınlık hükümeti döneminde 1.667 kişinin siyasi nedenlerle öldürüldüğünü belirtmiştir[594].

Yaşanan cinayetler ve oluşan kriz ortamı "*Generaller Şiddeti Bitirmeye Yönelik Hareketler Talep Ederken Türkiye'de 34 Kişi Daha Öldürüldü*" başlıklı haberde Marvine Howe tarafından aktarılmıştır. 25 Mart'tan 31 Mayıs'a kadar seksen dört denemeye rağmen Cumhurbaşkanı'nın seçilemediğini, Demirel'in yeni bir sistem teklifinin Ecevit tarafından reddedildiğini belirten yazar, askerin de artık sabrının taşma noktasına geldiğine dikkat çekmiştir. Howe, ordu yönetimine yakın bir kaynağa dayanarak, silahlı kuvvet komutanlarının harekete geçmek istemediğini ve kaynağın yaptığı eklemeye göre, "*Her şeye rağmen şurası açıkça görünüyor ki "askeri bir müdahale için tüm şartlar mevcut*" değerlendirmesini yapmıştır. Howe haberde yılın başında kamuya açıklanan bir mektupta, kuvvet komutanlarının siyasi partileri, "aşılamaz siyasi tartışmaları," sona erdirmeleri konusunda uyardığını, Evren'in artık sabır sınırlarının zorlandığını ve Brüksel'deki NATO toplantısında cumhurbaşkanının seçilememesinden dolayı mahcup olduğunu söylediğini yazmıştır. Yazar ayrıca Türkiye'deki askeri yetkililerin Türk Silahlı Kuvvetlerinin büyük oranda ABD desteğine bağlı olduğunu, ABD'nin onayı olmadan bir darbenin

---

[591] Kayseri CHP İl Başkanı, 7 Mayıs 1980'de öldürüldü.
[592] **The New York Times**, 09 Mayıs 1980.
[593] **The New York Times**, 21 Mayıs 1980.
[594] **The New York Times**, 29 Mayıs 1980.

yapılamayacağını ve içinde bulunulan zamanda ABD'nin böyle bir onay vermesinin şüpheli olduğunu söylediklerini aktarmıştır[595].

1 Haziran tarihinde Türkiye'de şiddetin şaha kalktığını yazan The New York Times, Demirel ile beraber olayların artışına dikkat çekmiştir[596]. 19 Haziran'a gelindiğinde ise The New York Times, şiddet olaylarının devam ettiğini ve sıkıyönetimin yirmi ilde iki ay daha uzatıldığını yazmıştır[597].

Çorum'daki Ölümler, Türkiye'deki Krizi Özetliyor - Ülke Siyasi, Ekonomik Zayıflığın Şiddetli Sarmalına Dolanmış Durumda

Çorum, Türkiye – Günbatımından kısa süre sonra, sokağa çıkma yasağı başlamadan, Çorum halkı sokaklarında çamur, tahta ve su borularından, ilkel, alçak barikatlar yapıyor. Barikatların kuzeyinde sağcılar var; güneyinde yaşayanlar ise solcu. Çorum'daki herkes ya bir tarafta ya da diğer tarafta. Karanlık çöktüğünde her iki taraf da silahlarını ellerine alıp, bekliyorlar.

Orta Anadolu'da bulunan 80.000 nüfuslu Çorum'da yaşayanlar, geçtiğimiz haftalarda sağcı veya solcu toplam 19 kişinin öldürüldüğünü söylüyor. Sağcı bir polise tuzak kuruldu. Solcu bir gazete sahibi şişlendiğini söylüyor. Gözleri ve elleri arkalarından bağlı şekilde iki ceset bulundu – infaz edilmişler. Kendini sağcı olarak niteleyen, adı Mehmet olan bir ilkokul öğretmeni, şehrin kuzeyindeki bir kahvehanenin güzel bahçesinde, sakince, "Bugün sessiz. Ama her an tekrar başlayabilir," diyor.

Geçtiğimiz üç yılda tahminen 4.000 kişiyi canından eden terörizm ve çatışmaların yaşandığı Türkiye'deki kanlı, siyasi krize neden olan etmenlerin hemen tamamı, Çorum'daki ölümlerde mevcut. Bunlarda sadece siyasi değil, ailevi ve dini faktörler de var. Çorum'daki "sağcıların," büyük çoğunluğu, İslam'ın en büyük dalı olan Sünni Müslümanlar. "Solcuların," büyük çoğunluğu da, alışıldık olmayan yöntemlerinden ötürü, Sünniler tarafından hor görülen bir azınlık mezhebi olan Aleviler. Bazı aileler yıllardan beri anlaşamıyor.

Sol taraftaki bir yayıncı olan İsmet Eftekin, "Krizden önce Sünniler ve Aleviler büyük oranda anlaşıyorlardı. Silahlar patlamaya başlayınca siyasi hale geldi ama eğer sen bir Aleviysen kendi halkını savunmak zorundasın," diyor. Korkunç ve

[595] Marvine Howe, "34 Are Slain in Turkey As Generals Demand Moves to End Violence", **The New York Times**, 31 Mayıs 1980.
[596] **The New York Times**, 01 Haziran 1980.
[597] **The New York Times**, 19 Haziran 1980.

ümitsiz bir biçimde sağcı ve solcu diye ikiye bölünen polis gücü, bu çatışmayı durduramıyor. Üç günün ardından hükümet, tanklarıyla beraber, orduyu gönderdi. Ama şimdi bile askerler ancak ana yolları kontrol ediyorlar ve geceleri halen tek tük de olsa silah sesleri geliyor.

Çorum tek değil. Güneyde ve doğuda benzer çatışmalar oluyor. Başkent Ankara'da, İstanbul, İzmir ve Adana'da her gün, yeni tuzakları, suikastları ve sağcı ve solcu aşırıcılar veya aşırıcılar ve güvenlik güçleri arasında silahlı çatışmalar yaşanıyor.

Sert sıkı yönetim önlemlerine rağmen, ölü rakamı yükseldi – bu yılın başlarında haftada 10 kişiyken, haziran'ın ilk haftası 47 kişi öldü. Çoğu askeri danışman olan 8 Amerikalı solcular tarafından öldürüldü, gerçi bunlardan birini, bilinmeyen Müslüman bir sağcı grup üstlendi. Geçen hafta Ecevit'in yardımcılarının üçü suikasta uğradı ve dört milletvekili de cenazede sağcıların yaptığı saldırıda yaralandı. Bu saldırılar, ölümü Çorum'daki çatışmayı tetikleyen, sağcı Milliyetçi Hareket Partisi'nin genel başkan yardımcısı olan Gün Sazak'ın öldürülmesinin misillemesiyle ilişkili olabilir. Bir hafta önce kimliği belirsiz teröristler, İstanbul belediye başkanı yardımcılarından birini öldürdü. Teröristler görünmezler – ordu devriyeleri tarafından, yazıldıkları hızla üzeri badanayla beyaza boyanan, ülkenin her duvarında yazdıkları sloganları dışında. Ama Türkiye'yi iki ayrı gruba bölüyorlar, ortası olmayan, sol ve sağ.

Solda, bazı analistlerin Sovyetler tarafından desteklendiğini söylediği, gizli Komünist Parti de olmak üzere büyüklü küçüklü, neredeyse 70 Marksist grup var. Sağda, üyelerinin gururla faşist olduklarını söylediklerinin bilindiği, Albay Alparslan Türkeş'in Milliyetçi Hareket Partisi'nin askeri kolu olan, "Bozkurtlar," var; ve birkaç aşırıcı grup daha. Her iki tarafta da fakirler olduğu gibi orta sınıf vatandaşlar da var. İstanbul yakınlarında, kısa bir zaman önce gerçekleşen operasyonda, polis iki doktoru, bir havalimanı yer hizmetleri görevlisini ve bir kenar mahalle belediyesi başkanının oğlunu tutukladı, hepsi de solcu aşırıcılardı. Bazı üniversite bölümleri şimdi solcuların kalesi halinde, diğerleri de sağcıların ve bunların korkusundan, öğrenciler derslere girmeyi reddediyor. Aşırıcıların çoğu şimdi lise öğrencilerinden kendilerine yeni militan yetiştiriyor, bunlardan ikisi, yakın zaman önce, ülke çapında yapılan kontroller esnasında öldürüldü.

Şimdi kutuplaşma daha da yayılıyor. Çorum gibi kasabalarda ve büyük şehirlerin etrafındaki geniş gecekondu mahallelerinde, gittikçe artan şekilde bir

mahalle sağcıyken bir diğeri solcu oluyor ve ikisinin arasından yürümek çok tehlikeli bir hal alıyor. Askeri inzibatlar şehirlerde devriye geziyor ve arabaları, otobüsleri, şüpheli görünen yayaları arıyorlar. Sıkıyönetim kanunları altında, ordu istediği şekilde, şüpheli aşırıcıları gözaltına alabiliyor. İki haftalık süreçte, neredeyse 1.600 kişi tutuklandı.

Baskılama süreci sertti. Londra merkezli insan hakları organizasyonu, Uluslararası Af Örgütü bu ay, çoğu polislerin zalimliğinden kaynaklanan, Türkiye hapishanelerinde pek çok işkence olayının olduğuna dair bilgiler aldığını söyleyen bir rapor yayımladı. (Bir Amerikalı diplomat, "Türk polisleri, Texas polisleri gibi pek nazik değillerdir," demişti.) Ama ölümler yükseldi ve hükümet bile artık ilerleme işaretleri olduğunu söylüyor. Ve Türk halkı, terörizme, kıtlıklara, enflasyona ve siyasi krizlere rağmen, esnek bir şekilde normal hayatlarını devam ettirmenin yollarını buluyor. İstanbul üzerindeki, rüzgarlı Boğaz boyunca sıralanan balık restoranlar hafta sonları kalabalıklaşıyor; sadece çay verilse de Ankara'daki kahvehaneler dolu. Muhtemel bir iç savaşın ilk çatışmaları nedeniyle ikiye ayrılmış olan taşradaki Çorum'da bile – bir kez barikatlar aşağı indirildiğinde – çiftçiler ürünlerini pazara getiriyorlar.

Çerçeve Yazı-6: Çorum ve Türkiye'nin genelinde yaşanan şiddet olaylarını polisiye romanını aratmayan bir üslup ve içerikle anlatan yazının örnek bir kısmı[598].

The Baltimore Sun'da Michael K. Burns Türkiye'de laikliğin tehlikeye girişini ve İslami canlanmayı Konya örneği ile anlatmıştır. Yazar, Konya ve Türkiye'nin genelinde İslami bir canlanma olduğunu ve Refah Partisi'nin İslamcı bir siyaset takip ettiğini yazmıştır. Burns, Menderes'in Arapça ezanı geri getirip dini okulları genişlettiğini ama yaptığı yanlışlar ve laikliği önemsememenin bedelini canı ile ödediğini de hatırlatarak Erbakan'ın yürüdüğü yolun tehlikeli olduğuna işaret etmiştir. Yazar, özetle Türkiye'de her anlamda bir İslami canlanma olduğunu çeşitli örnek ve görüşlerle aktarmıştır[599].

Michael K. Burns, 3 Temmuz'da bu sefer de "Bozkurtlar" olarak tanımladığı Milliyetçi Hareket Partisi ve Alparslan Türkeş'i artan şiddet olayları bağlamında konu edinmiştir. Türkeş ve taraftarlarının, sağcı olduklarını, eski Osmanlı'nın ihtişamlı günlerini arzuladıklarını, aynı zamanda ırkçı bir ideoloji güttüklerini,

---

[598]Doyle McManus, "Killings in Corum Sum Up Crisis in Turkey: Nation Trapped in Violent Spiral of Political, Economic Weakness", **The Los Angeles Times**, 29 Haziran 1980.

[599] Michael K. Burns, "Turkey's Secular Tradition Faces Threat of Thriving Islamic Revival", **The Baltimore Sun**, 02 Temmuz 1980.

Ecevit'i komünist olarak gördüklerini ve özellikle Gün Sazak'ın ölümünde onları suçladıklarını belirtmiştir. Yazar, Türkeş ve taraftarlarının solcular ile amansız bir savaş verildiğine dikkat çekmiş ve giderek artan bir oy potansiyeli yakaladıklarını da belirtmiştir[600].

"*Yeni Ayaklanma Türk Şehrini Birbirine Katıyor*" başlıklı haberde The New York Times, Çorum'da olayların Alaatin Camii'nin solcular tarafından yakıldığı söylentisi ile çıktığını, bu yüzden Alevi ve Sünniler arasında adeta bir savaş yaşandığını, en az on iki kişinin öldüğünü, evlerin yakıldığını yazmıştır. Haberde, solcuların Alevi, sağcıların Sünni ağırlıklı olduğu ve olayların daha da şiddetlenmesinden korkulduğu belirtilmiştir[601].

"*Artan Siyasi Şiddet Türkiye'yi Kargaşaya Sürüklüyor*" başlıklı ve Alfred Friendly imzalı makalede, Türkiye'deki kutuplaşma ve şiddet olayları gözlemlerle açıklanmıştır. Artan ekonomik kriz ve aynı oranda artan şiddettin Türkiye'yi tehlikeli bir noktaya getirdiğini belirten yazar, geçen beş ayda yüzlerce insanın çatışmalar neticesinde öldüğünü, bu öldürmelerin azınlıkta olan aşırı Marksist ve sağcılar arasında olduğunu ve solcuların da sağcıların da devrim için çabaladığını yazmıştır. Her iki tarafın mücadele için silahı seçtiğini belirten yazar, bunların sadece birbirinleri değil, aynı zamanda askerleri, yazarları, işadamları, siyasetçileri ve Amerikalı askerleri de hedef seçtiklerini aktarmıştır[602].

Friendly, sağcı teröristlerin, Alparslan Türkeş'in Milliyetçi Hareket Partisi'nin üyeleri tarafından organize ediliyor göründüğünü ve bu grubun bağnazcasına milliyetçi, faşist olduklarını ve komünistleri ortadan kaldırmaya odaklanmış durumda olduklarını yazmıştır. Yazar, solda kırktan fazla farklı örgüt olduğunu ve bunlardan bazılarının Leninistler, Stalinistler, Trokçistler, Maoistler, Kürt ayrılıkçılar, Arnavutlar olduğunu belirtmiş ve her iki tarafın da "beyinleri," Fakültelerin genç öğretim üyeleri ve öğrenci militanları olduğunu aktarmıştır. Kendileri silah kullanmıyorlar diyen yazar, bunun yerine asker olarak gecekondu mahallelerinin köksüz, yabancılaşmış, sert gençlerini kullandıklarını belirtmiştir.

---

[600] Michael K. Burns, "Turkish Political Factions Wage Deadly Ideological War", **The Baltimore Sun**, 03 Temmuz 1980.
[601] **The New York Times**, 05 Temmuz 1980.
[602] Alfred Friendly, "Mounting Political Violence Pushes Turkey Toward Chaos", **The Washington Post**, 06 Temmuz 1980.

Anarşinin sebebine değinen yazar, bunun nedeninin ekonomik olmaktan çok siyasi ve sosyal olduğunu iddia etmiştir[603].

Yazara göre solcu öğrenciler ve akademisyenler, Türkiye'deki demokrasinin sadece, "sahip olanların sahipliğini," korumaya ve güçlendirmeye hizmet ettiğine inanmış durumdalar. Mustafa Kemal Atatürk, tüm komünist edebiyatı ve tartışmaları yasakladığı için Marksizmi geç keşfeden bu solcular, neredeyse bu düşünce yapısını kendilerinin icat ettiğine inanmıştır. 1960'larda Amerika ve Fransa'daki öğrenci çalkalanmaları ve şiddetinin getirdiği başarılarla kendilerini kandırarak, aynı hayali kendilerinin de yaşayabileceklerini düşünmüş ve ülkenin geleceğine karar verebilecek bir duruma gelmeyi düşlemişlerdir. Bu grupların tetikçileri ise köyde yaşadıkları sıkıntılar sonucu şehre gelen ve gecekondularda yaşayanların arasından çıkmıştır. Kimliksiz ve hor görülmüş hissine kapılan bu gençler, aşırı gruplar için biçilmiş kaftan durumunda olmuşlardır. Yazar, ayrıca gruplaşmaların memur ve askerler arasına kadar girdiğini ve Sovyetlerin artan olaylarda etkisi olduğunu da belirtmiştir[604].

12 Temmuz tarihli The New York Times'ta Fatsa olayları yazılmıştır. Marvine Howe'un haberine göre Fatsa'da Belediye Başkanı Fikri Sönmez yaklaşık 25.000 kişilik ilçeyi sosyalist bir komün olarak yönetmeye çalışmış ve olaylar sonucu ilçeye askeri kuvvet sevk edilerek müdahale edilmiştir. Haberde Demirel'in Fatsa olaylarını, Ecevit'in ise Çorum olaylarını gündeme getirdiği ve liderlerin bu olaylar üzerinden birbirine saldırdıkları aktarılmıştır[605].

Artan şiddet olayları, Nihat Erim'in öldürülmesi ve içişleri bakanının istifası Amerikan basınında da artık sıradan haberler haline gelmiştir. 21 Temmuz tarihli The New York Times, "*Şiddet Türkiye'de Sürerken 22 Kişi Daha Ölüyor*" başlıklı haberde eski Başbakan Nihat Erim'in bir suikast sonucu Devrimci Sol örgütü tarafından öldürüldüğünü belirtilmiştir. Haberde ayrıca Türkiye'de sıkılaştırılan güvenlik önlemlerine rağmen, Urfa yakınlarında arazi tartışması sonucu on dört köylü de dâhil olmak üzere, Türkiye'nin farklı yerlerinde toplamda yirmi iki kişinin ve yılın başından beri iki bini aşkın kişinin öldürüldüğünü aktarmıştır[606].

---

[603]Alfred Friendly, "Mounting Political Violence Pushes Turkey Toward Chaos", **The Washington Post**, 06 Temmuz 1980.
[604] Alfred Friendly, "Mounting Political Violence Pushes Turkey Toward Chaos", **The Washington Post**, 06 Temmuz 1980.
[605] Marvine Howe, "Turkish Battalion Seizes a Town After Reports It Is Leftist Center", **The New York Times**, 12 Temmuz 1980.
[606] **The New York Times**, 21 Temmuz 1980.

“*Terörizm Eleştirisi Tırmanırken Türkiye’nin İçişleri Bakanı İstifa Ediyor*” başlıklı haberde İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil’in istifası ve diğer gelişmeler duyurulmuştur. Haberde yakın bir zamanda Gülcügil’in televizyonda, bu yılın başından beri iki bin cana mal olan siyasi şiddettin arkasında solun olduğunu ve “sağcı bir grubun, solculara karşı yapılan savaşta devleti desteklediğini,” söylediği, daha sonra ise sağcı teröristlerin solcular kadar devlete zarar verdiğini söylediği ama önyargılardan kaçınmak için çok geç kaldığı belirtilmiştir. İlaveten soldan ve sağdan, kanun ve düzenin yeniden tesis edilmesi için milli birlik çağrısı yapıldığı, muhafazakâr Başbakan Süleyman Demirel ile Sosyal Demokrat lider Bülent Ecevit’in görüşecekleri duyurulmuştur[607].

Bir diğer öldürülme olayı 23 Temmuz tarihli The Washington Post’ta “*Sendika Liderinin İstanbul Yakınlarında Öldürüldüğü Bildirildi*” başlığı ile duyurulmuştur. Habere göre Türkiye’nin en bilinen işçi sendikası liderlerinden biri öldürülmüş ve solcu bir haberci boğulmuş halde bulunmuştur. Metal İşçileri Sendikası’nın etkili başkanı ve Türkiye’nin ana, solcu sendika konfederasyonu başkanı olan Kemal Türkler, evinin dışında dört tetikçi tarafından vurularak öldürülmüştür. Haberde yazılanlara göre ayrıca yıl içinde şimdiye kadar bin sekiz yüz elli dokuz Türk, siyasi şiddetten dolayı hayatını kaybetmiş ve kurbanlar arasında öğrenciler, işçiler, polisler, askerler, avukatlar ve hâkimler yer almıştır[608].

“*Türkiye Başbakanı ve Ana Rakibi Terörizme Karşı Birleşiyor*” başlıklı haberde siyasi liderlerin artan şiddet karşısında beraber hareket etme kararı aldıklarını duyurmuştur. Marvine Howe imzalı habere göre Başbakan Süleyman Demirel ve muhalefet lideri Bülent Ecevit terörizme karşı ordunun ve mahkemelerin otoritesini güçlendirmek için yasamayı desteklemeyi kabul etmişlerdir. Haberde siyasi partilerin anlaşmasının Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil’in cumhurbaşkanlığı sarayında verdiği dört saatlik akşam yemeğinde geldiği, buna karşılık yıllardan beri birbirlerine karşı acımasız birer rakip olan iki liderin temel konumlarının değişmediğini gösterdikleri, Demirel’in yıkıcı faaliyetler ve terörizmle başa çıkmanın, yeni kanunlarla devletin otoritesinin güçlendirilmesinde ısrar ettiği, Ecevit’in ise ihtiyaç duyulan şeyin yeni kanunlar değil, ana partilerden oluşan ve

---

[607] Marvine Howe, “Turkey’s Interior Minister Resigns As Criticism on Terrorism Mounts”,**The New York Times,** 22 Temmuz 1980.
[608] **The Washington Post**, 23 Temmuz 1980.

“peşin hükümlü olmaksızın” terörizmle başa çıkacak yeni bir hükümetin kurulması fikrinden bir adım geri atmayı kabul etmediği belirtilmiştir[609].

Görüşmeler sonunda Demirel’in, görüşmeleri yararlı bulduğu, yasama planlandığı gibi giderse, Meclis’in güvenilirliğinin artacağını, güvenlik güçlerinin arkalarında Meclis’in olduğunu bileceklerini ve Türkiye demokrasisinin güçleneceğini söylediği aktarılırken, Ecevit’in de görüşmenin sonuçları konusunda iyimser olduğu, fakat Devlet Güvenlik Mahkemeleri ve acil durum yetkileri konusunda Demirel’in yaptığı tekliflere karşı muhalif duruşunu koruduğu belirtilmiştir. Ecevit’in, Cumhuriyet Halk Partisi’nin, yetkilerini kötüye kullanmakla itham ettiği Demirel Hükümeti’ne acil durum yetkilerini vermeyeceğini söylediği, terörizmle mücadele için “geniş tabanlı bir hükümet” teklifinin Demirel’e önerildiği ve Demirel’in ise bu konuyu konuşmaktan çekindiğini söylediği ilaveten belirtilmiştir[610].

“*Türkiye'nin Ekonomik Geleceği Büyüyen Siyasi Ayrımlar ve Terörizmin Tehlikesi Altında*” başlıklı habere göre geçen on dokuz aydan beri Türkiye’nin üçte biri sıkıyönetim altında olsa da sadece 1980’de Türkiye'de iki bin can alan, aşırıcı sol ve sağ çeteleri arasında meydana gelen çatışmalarda bir azalma olmamıştır. Geçen üç haftada en az iki yüz kişi öldürülmüştür. Bunlar arasında eski Başbakan Nihat Erim, solcu sendikanın önde gelen liderlerinden Kemal Türkler ve muhalif bir milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu[611] da vardır. Gözlemciler, kanun ve düzenin sağlanması ve ekonomik politikalar hakkında, iki siyasi parti arasındaki kutuplaşmanın, şiddettin artışını beslediğini söylemişlerdir. Serbest girişimi destekleyen Demirel'in tek partili azınlık hükümeti, iki aşırı sağcı partinin desteğiyle iktidarda kalmış, İslamcı Milli Selamet Partisi ve neofaşist Milliyetçi Hareket Partisi kendisine destek veren partiler olmuştur. Kamu sektörünü destekleyen muhalif Cumhuriyet Halk Partisi ise Milliyetçi Hareket Partisi'nin Türkiye'deki huzursuzluğun çoğunun arkasında olduğunu iddia etmiş ve iktidarda kalmak için Adalet Partisi Hükümeti'nin solcu ve ılımlı hedeflere yapılan saldırılara karşı bir gözünü kapattığını iddia etmiştir[612].

---

609 Marvine Howe, “Turkish Premier and His Main Foe Unite Against Terrorism”, **The New York Times**, 26 Temmuz 1980.
610 Marvine Howe, “Turkish Premier and His Main Foe Unite Against Terrorism”, **The New York Times**, 26 Temmuz 1980.
611 15 temmuz 1980’de İstanbul’daki bürosunda öldürülen, kimin tarafından ve neden öldürüldüğü tam olarak aydınlanmamış, CHP istanbul milletvekili.
612 **The Wall Street Journal**, 29 Temmuz 1980.

Cumhuriyetçiler yakın zaman önce hükümeti aşırıcı sağcıları desteklemekle ve Türkiye'nin ortalarındaki bir yerleşim yeri olan bu ayın başlarında 27 kişinin öldüğü Çorum'da, karşılıklı husumet besleyen Sünniler ve Alevileri kışkırtıp, birbirine kırdırmakla suçlamışlardır. Buna cevap olarak Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi'ni solcu grupları desteklemekle ve Türkiye Komünist Partisi üzerindeki elli yıllık yasağı kaldırmaya çalışmakla itham etmiştir. Yine iki parti, ekonomi politikaları konusunda da karşı karşıya gelmiş, Demirel'in hükümeti şubat ayında, yeni krediler almak için IMF tarafından istenen şartları sağlamak için bir dizi ekonomik istikrar önlemleri almış, buna karşı Ecevit ve diğer muhalefet liderleri, bu önlemlerin, Güney Amerika'daki askeri diktatörlükler tarafından alınan önlemlere benzer olduğunu iddia etmişlerdir. Muhalefet, bu önlemlerin sonucunda ortaya çıkacak olan siyasi ve sosyal huzursuzluğu kontrol altına almak için Demirel hükümetinin daha otoriter yönetime ihtiyaç duyacağını ve böylece Türkiye'deki demokratik sisteminin tehlikeye düşeceğini iddia etmiştir[613].

"*Türkiye'nin Terörizmle Savaşı Politika Bataklığına Saplandı*" başlığı ile Marvine Howe tarafından Türkiye'de oluşan kaos ortamı, siyasi kriz ve darbe ihtimali geniş bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Siyasi anlamda Türkiye'nin bir çıkmaza girdiğini ve Demirel ile Ecevit'in ayrı dünyaların insanı olduklarını belirten yazar, iki liderin fikri görüntüsünü çizmeye çalışmış ve anlaşmaları ihtimali konusunda vardığı netice olumsuz olmuştur. Bütün bunların yanında yıllık enflasyon oranının neredeyse %100 olması, işsizliğin %20 olması, üretimde azalma, tedavüldeki parada meydana gelen kısıtlama, çok eski bir vergi sistemi, ağır işleyen bürokrasi ve Yunanistan ile çözülemeyen sorunlar gibi konu başlıklarını geride bırakan terörizmin, ülkenin ana sorunu haline geldiğini belirten Howe, halkın Demirel ve Ecevit'in bir araya gelmesi ile sorunların çözüleceğine inandığını, buna karşın iki liderin bir araya gelmesini, neredeyse imkânsız olarak gördüğünü aktarmıştır[614].

Yazara göre yıl içinde komutanlar siyasileri, dört defa şiddeti sona erdirmek için bir araya gelme konusunda uyarmıştır. Ordu komutanlarına yakın olan bir kaynağın söylediğine göre, komutanların an itibariyle siyasi hedefleri yok olduğunu ve ancak vatanseverlik duygusundan gelen bir dürtüyle, son çare olarak yönetime

---

613 **The Wall Street Journal**, 29 Temmuz 1980.

614 Marvine Howe, "Turk's War on Terrorism Is Bogged Down in Politics", **The New York Times,** 30 Temmuz 1980.

müdahale edebileceğini söylediğini belirten Howe, geçen yirmi yılda meydana gelen iki ordu müdahalesinden sonra kuvvet komutanlarının, Türkiye'nin karışık sorunlarını çözemeyeceklerini fark ettiklerini ve bir darbenin, büyük ihtimalle aşırı şekilde ihtiyaç duyulan Batı yardımını keseceğini fark ettiklerini aktarmıştır[615].

The Washington Post, Demirel ve Ecevit'in görüşmesini ve teröre karşı beraber hareket etme isteklerinin önemli olduğunu, fakat ölümleri durdurmak için geç kaldıklarını yazmıştır. Ordunun kendini müdahale için dizginlediğini, buna karşı yaptığı uyarıların siyasetçileri korkuttuğunu belirten gazete, Demirel ve Ecevit'in görüşüp terör konusunda beraber hareket etmek istemesinin bu korkudan dolayı olduğunu iddia etmiştir. Müttefiklerin yaptığı onca ekonomik yardımdan sonra Türkiye'nin kendi iç deliliği yüzünden parçalanmasının üzücü bir ironi olacağını aktaran gazete, terörizmin kökünün şiddete bulanmış geçmişinde olduğunu ve olayların siyasi beceriksizlik, zayıflık ve kutuplaşmadan dolayı çıktığını yazmıştır[616].

Marvine Howe, 3 Ağustos tarihinde Türkiye'de birçok kesimin demokrasinin tehlikede olduğunu kabul ettiğini örnekler ve yaptığı görüşmelerle anlatmıştır. Şiddette taraf olmak istemeyenlerin Türkiye'den gitmeye başladığını belirten yazar, Samsun'a yerleşen bir babanın hikâyesini de aktarmıştır. Babanın anlattığına göre dokuz yaşındaki oğlu okuldan dönerken bir grup silahlı genç tarafından çevrilip kendisine sağcı mı yoksa solcu mu olduğunu sormuşlar. Dehşete düşen oğlu siyaset için henüz çok küçük olduğunu söyleyince kendisini bırakmışlar. Çocuğun babası ilerde oğlunun bir tarafı seçmek zorunda kalacağından korktuğu için göç etme kararı vermiştir[617].

The Washington Post, 5 Ağustos'ta bir önceki hafta en az yüz kişinin öldüğünü duyurmuştur[618]. 9 Ağustos tarihli The Los Angeles Times, "*Türkiye'deki 835 Kişinin Yargılanmasında 22 Kişi Ölüme Mahkûm Edildi*" başlıklı haberde askeri bir mahkemenin yirmi iki aşırı sağcıyı ölüme mahkûm ettiğini ve dört yüzden fazla kişiyi de beraat ettirdiğini yazmıştır. Habere göre toplamda sekiz yüz otuz beş sanıktan on dördü müebbet hapse mahkûm edilirken üç yüzden fazla sanığa süresi altı ile yirmi dört yıl arasında değişen hapis cezası verilmiştir. Savcıların çok daha katı cezalar (üç yüz otuz ölüm cezası) istedikleri, Sünni olan mahkûmlara yumuşak

---

615 Marvine Howe, "Turk's War on Terrorism Is Bogged Down in Politics", **The New York Times,** 30 Temmuz 1980.
616 **The Washington Post**, 31 Temmuz 1980.
617 Marvine Howe, "Turkish Factions Agree on One Thing: Democracy is in Danger", **The New York Times**, 03 Ağustos 1980.
618 **The Washington Post**, 05 Ağustos 1980.

davranıldığı için hâkimlerin suçlandığını belirten gazete, sağcı partilerin bu konuda mahkûmlara arka çıktığını yazmıştır[619].

The New York Times, Türkiye'nin durumunu açık bir şekilde mevcut şartlarda çözülemez olarak görmüştür. "*Türk Anarşisi, Batı Alarmı*" başlıklı yazıda Türkiye'nin stratejik anlamda Batı için son derece önemli olduğu ve mevcut krizin hem Türkiye hem de Batı için son derece büyük tehlike arz ettiğini büyük bir açıklıkla anlatmıştır[620].

"*Erken Seçim Çağrısının Ardından Türk Politikası Karıştı*" başlıklı bir yazı kaleme alan Loren Jenkins, Demirel'in erken seçim hayalinin suya düştüğünü ve siyasi krizin bir çıkmaza saplandığını, Türkiye'deki gelişmeler ışığında değerlendirmiştir. Jenkins, Erbakan'ın erken seçim konusunda Demirel'e olan desteğini çekmesini, Ecevit ile Demirel'in derin anlaşmazlıklarını ve ülkedeki siyasi kutuplaşmayı sıralayarak mevcut durumun hayra alamet olmadığını açıklamıştır[621].

Darbe gününe yaklaştıkça şiddet ve cinayetler artış göstermiştir. 28 Ağustos tarihli Los Angeles Times, "*Türkiye'deki Şiddet Olaylarında 25 Kişi Öldü*" başlığı ile çıkmıştır[622]. Aynı tarihli The Washington Post'ta Loren Jenkins, Ümraniye'nin "1 Mayıs" mahallesi ile alakalı izlenimlerini aktarmış ve buranın kurtarılmış bölge olarak adlandırıldığını belirtmiştir[623]. 28 Nisan 1960 öğrenci olayları ile başlayan anarşi, istikrarsız hükümetler döneminden sonra gelinen nokta 12 Eylül olacaktır.

29 Ağustos'ta Ayşe Sarıoğlu'nun yazısı Los Angeles Times'ta neşredilmiştir. "*Firarlar Türkiye'nin Kargaşasını Arttırıyor – Hapishaneler Ayda 100 Firar Veriyor*" başlıklı yazıda hapishanelerin içinde bulunduğu tehlikeli duruma dikkat çekilmiştir. Sarıoğlu, yazısında hapishanelerde sürekli firarların yaşandığını ve bazı hapishanelerin mahkûmlar tarafından yönetildiği yönündeki ciddi iddiaları yazmıştır[624].

---

[619] **The Los Angeles Times**, 09 Ağustos 1980.
[620] **The New York Times**, 15 Ağustos 1980.
[621] Loren Jenkins, "Turkish Politics in Turmoil After Call for Early Elections", **The Washington Post**, 23 Ağustos 1980.
[622] **Los Angeles Times**, 28 Ağustos 1980.
[623] Loren Jenkins, "Turkish Town Seeks Security as a 'Liberated Zone'", **The Washington Post**, 28 Ağustos 1980.
[624] Ayşe Sarıoğlu, "Jailbreaks Heighten Turkey's Turmoil", **The Los Angeles Times**, 29 Ağustos 1980.

3 Eylül tarihli The Los Angeles Times, "*Bir Günde 20 Türk Öldürüldü*",[625] aynı tarihli The New York Times, Demirel'in azınlık hükümetinin kurulmasından beri ve ülkede alınan önlemlere rağmen şiddetin dinmediğini yazmıştır[626].

"*Gece Olunca, İstanbul, Anarşinin Ellerinde Korkudan Titriyor*" başlığı ile Loren Jenkins, geceleri artık 21'den sonra dışarı çıkılamadığını, ABD ve Almanya'ya göç için başvuruların iki katına çıktığını, hayatın İstanbullular için şiddet ve tehlike olduğunu yazmıştır[627]. Bir sonraki gün aynı gazete bu sefer Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'in muhalefet oyları ile düşürülüşüne ve Demirel'in siyasi şiddetin durması için güçlü bir hükümet isteğini ve erken seçim çağrısına yer vermiştir[628].

7 Eylül tarihli basının gündeminde, İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesine karşı Türkiye'de gerçekleştirilen protestolar olmuştur. Gösterilerde ABD ve İsrail bayraklarının yakıldığı, Erkmen'in yerine Dışişleri Bakanlığına Ekrem Ceyhun'un geçici bir süreliğine getirildiği yazılan diğer konular olmuştur[629].

Loren Jerkins, 8 Eylül'de Türkiye'deki İslami canlanmayı, Ayasofya Camii ve Erbakan ile Demirel'in söylemleri üzerinden değerlendirmiş, Ayasofya'nın Camiye çevrilişini, Cumhuriyet döneminde müze oluşunu, mevcut durumda minarelerinden ezan okunmasını ve bir bölümde namaz kılınmasını İslami uyanış ve canlanmanın işaretleri olarak kabul etmiştir[630].

3.2.3. Yunanistan'ın NATO'ya Dönüşü Meselesi (Mart-Eylül 1980)

12 Eylül öncesinde konuşulan konulardan biri olan Yunanistan-Türkiye ilişkileri ve NATO meselesi, ABD tarafı için önemli bir konu olmuştur. "*Yunanistan, ABD – Türkiye Anlaşması'nda Temkinli Davranıyor*" başlıklı haberde The Washington Post, Yunanistan Cumhurbaşkanı George Rallis'in açıklamasını haber olarak vermiştir. Haberde George Rallis'in, Washington ve Türkiye arasındaki yeni bir savunma anlaşması hakkında daha çok şey bilinene kadar hükümetinin, ABD'nin

---

[625] **The Los Angeles Times**, 3 Eylül 1980.
[626] **The New York Times**, 03 Eylül 1980.
[627] Loren Jenkins, "At Night, Istanbul Cowers Under 'The Anarchy's' Grip: Nightfall Brings 'The Anarchy' Upon Istanbul", **The Washington Post**, 05 Eylül 1980.
[628] **The Washington Post**, 06 Eylül 1980.
[629] **The New York Times**, 07 Eylül 1980.
[630] Loren Jerkins, "Islamic Resurgence Spills Over Into Secular Turkey; Famed Hagia Sophia Shrine Reopened for Moslem Prayers As Premier Demirel, Facing Elections, Seeks to Win Vote", **The Washington Post**, 08 Ağustos 1980.

Yunanistan'daki askeri üslere erişimiyle ilgili tüm kararları erteleyeceğini ve Yunan bakış açısından, iki karar'ın birbiriyle doğrudan bağlantılı olduğunu söylediğini belirtilmiştir. Gazete, iki yıl önce Yunanistan ve ABD'nin, Yunanistan'daki ABD üslerinin işletilmesine dair bir anlaşma yaptıklarını, ama bu anlaşmanın Yunanistan parlamentosu tarafından onaylanmadığını yazmıştır[631].

"'*Müttefikler' Aslında Eski Düşmanlar - Yunanistan ve Türkiye Arasındaki Körfez Derin ve Geniş*" başlıklı Doyle McManus'un haberinde; Türk-Yunan ilişkilerini, ABD ve NATO çerçevesinde değerlendirmiştir. Türk-Yunan ilişkilerinin tarihsel sürecine bakılınca çok daha husumet barındıran tarafları olduğuna dikkat çeken yazar, teorik olarak Yunanistan ve Türkiye'nin müttefik olduğunu, NATO'nun Sovyetler Birliği ve İran'ın karşısında olan cephenin iki ana sütununu oluşturduklarını belirtmiştir. Yazar, buna karşılık iki komşu ülke arasında birçok savaş olduğunu ve beş yüzyıllık bir şüpheli geçmişleri olduğuna da dikkat çekmiştir. Haberin devamında Türk-Yunan temsilcilerinin NATO temsilcileri ile yapacakları görüşmeler ve bu görüşmelerden çıkabilecek sonuçlar belirtilmiştir. Yazar, yetkililerin Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşü konusunda olumlu sinyaller aldıklarını, ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Matthew Nimetz'in, Yunanistan'ın geri dönmeye ne kadar niyetli olduğunu öğrenmek için geçen hafta sonu Atina'ya uğradığını, ziyaretinin arifesinde Yunan Dışişleri Bakanı Constantine Mitsotakis'in, eğer ABD, Türkiye ile olan sorunlarında Yunanistan'a arka çıkmazsa, Yunanistan'daki ABD askeri üslerinin işletilmesi sorununun çok daha zor bir hale geleceği konusunda uyardığını aktarmıştır[632].

Türk ve Yunan vatandaşlarının birbirine karşı olumsuz ve hatta düşmanca duygularını aktaran yazara göre, ABD neredeyse hareket etmesi imkânsız bir konumdadır. ABD, her iki tarafı da müttefik olarak tutmaya çalışırken, yine bu her iki taraf ABD'nin yaptığı her hamleyi karşı tarafa verilen destek olarak görmüştür. Batılı diplomatlar, Yunanistan'ın NATO'nun askeri tatbikatlarına katılması konusunda, altı yıldır süren çıkmazın, ittifak için bir felaket olduğunu belirtmiş ve bu durum Yunanistan'ın NATO üyeliğini, Yunan iç politikasında canlı bir sorun haline getirmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı[633], ABD Kongresi'nin, Türkiye'ye üç buçuk yıllık bir silah ambargosu uygulamasını tetiklemiş ve bu da NATO'daki en büyük ikinci

---

[631] **The Washington Post**, 28 Mayıs 1980.
[632] Doyle McManus, "'Allıes' are Old Enemıes: Gulf Between Greece, Turkey Deep and Wide", **The Los Angeles Times**, 25 Haziran 1980.
[633] ABD basını, konuyu her defasında Kıbrıs'ın işgali olarak vermiştir.

ordu ve Türkiye'nin dâhili istikrarının ana garantisi olan Türk ordusunu, ABD'li yetkililere göre zaten eski olan, dağılmaya ve parçalanmaya yüz tutmuş askeri malzeme ile baş başa bırakmıştır. En önemlisi de taraflar Ege üzerindeki NATO askeri hava komutasının Yunanlarda mı, Amerika'da mı, Amerika'yla beraber Yunanistan'da mı yoksa Amerikan, Yunan ve Türkiye'nin üçünün ortak kontrolünde mi olacağı konusunda anlaşamamalarıdır. Yazar, bu sorunun Yunanistan'ın Batı İttifakı'na geri dönüşünü engelleyen ana etmen olduğunu belirtmiştir[634].

The New York Times, "*Türkler ve Yunanlılar Anlaşmazlıklarını Dostane Bir Yola Koyuyor*" başlıklı haberle Türk-Yunan yetkililer arasında yapılan görüşmelerin bir ısınma toplantısı olduğu, ABD ile NATO'nun Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşü için Türk ve Yunanlıların baskı altına alındıkları belirtilmiştir[635].

5 Temmuz tarihinde Marvine Howe, Süleyman Demirel'in U-2 uçuşları ile alakalı açıklamalarını aktarmıştır. Demirel, U-2 uçuşları için artık SSCB'den izin alınmayacağını ama bunun Türkiye'nin U-2 uçuşlarına izin vereceği anlamına da gelmediğini belirtmiştir. Demirel ve Ecevit'in konu ile alakalı tartışmalarını aktaran Howe, Kenan Evren'in bir yıl önce U-2 uçuşlarının yasaklanması için eylemde bulunduğunu ve bunun da ABD Kongresi'nin 50 milyon doları vermeyi reddetmesinden kaynaklandığını, fakat Türk-Amerikan ilişkilerinin o dönemden beri iyileşme gösterdiğini yazmıştır. Howe, Türkiye'nin ABD'nin NATO çerçevesinde bazı üsleri kullanma hakkı elde ettiğini ve bunun karşılığında Türkiye'nin dört yılda 450 milyon dolar alacağını aktarmıştır[636].

The New York Times, "*Türkiye'nin Sırası*" başlığı ile NATO toplantısının Türkiye'de yapılacağına işaret etmenin yanında yapılan onca yardımdan sonra Türkiye'nin ABD ve NATO için bir şeyler yapması gerektiğini ima etmiştir. Haberde, Türkiye'yi kurtarmak için yirmi beş endüstrileşmiş ülkeden bir milyar dolarlık krediye ek olarak IMF'den 1.65 milyar dolarlık kredi sağlandığı ve bu yardımın NATO ülkelerinin başı dertte olan Türkiye'ye karşı ne kadar cömert olduklarını gösteren bir durum olduğu belirtilmiştir. Gazeteye göre bu yardım başarısına karşılık Kıbrıs konusunda Türkiye'nin inatçılığını kıramayan ittifakın başarısızlığıyla üzücü bir zıtlık oluşturmuştur. Kısacası gazete yardımların belli bir

---

634 Doyle McManus, "'Allıes' are Old Enemıes: Gulf Between Greece, Turkey Deep and Wide", **The Los Angeles Times**, 25 Haziran 1980.

635 Marvine Howe, "Turks and Greeks Put Discussion of Disputes On Amicable Course", **The New York Times**, 29 Haziran 1980.

636 Marvine Howe, "Turkey Won't Ask Soviet to Approve Possible U.S. Air Surveillance", **The New York Times**, 05 Temmuz 1980.

amaç uğruna yapıldığını ama Türkiye'nin özellikle Kıbrıs konusunda istedikleri adımları atmamakta direndiğine dikkat çekmiştir[637].

Gazetenin yazdıklarına göre Kıbrıs sorunu NATO'nun doğu cephesini tehlikeye atan, uzun süreli bir anlaşmazlık bölgesidir. İran, Irak ve Sovyetler Birliği ile hemhudut olarak Türkiye, Avrupa ve Orta Doğu arasında stratejik bir köprübaşıdır. Coğrafya kısmen de olsa, neden Batı'nın, şiddetli olaylarla çalkalanan bir toplumdaki azınlık hükümetine milyarlar verdiğini açıklar mahiyettedir. Aylık ölü sayısı iki yüze ulaşarak geçen yılın sayısını ikiye katlamıştır. Türkiye'de en az kırk yedi terörist grup vardır. Bunların yarısı solcu, geriye kalanlar ise ayrılıkçılar ve dinciler veya sağcı fanatiklerden oluşan bir keşmekeş halindedir. Bununla beraber dengeleri Türkiye lehine değiştiren şey Başbakan Demirel'in istenmeyen reformları uygulamasıdır. Bu konudaki cesaret ABD'nin alışık olduğu bir durum değildir. Demirel, ocak ayından beri düşük büyüme oranına sahip bir ekonomiyi köstekleyen devlet desteklerini ve korumacılığını kesmiştir. Kısa vadeli zorluklar pahasına, Demirel'in tasarruf planı, Türkiye'nin üretimi birinci vitese geçirmesi için gerekli olan petrolün parasını çıkarmayı başarmıştır. Eğer Demirel kendini sakat bırakacak tavizler vermeksizin meclisin getirdiği mücadelelerden kurtulmayı başarırsa, Türkiye'yi revirden çıkarabilir[638].

The New York Times, Kıbrıs konusunun sıkıntılı olduğuna burada da değinmiştir. Gazeteye göre Kıbrıs sorunu halen devam ediyor. Türkiye Kıbrıs'ı işgal edeli, adayı adaletsiz bir şekilde parçalayalı ve 18.000 Kıbrıslı Yunanlının kökünü kazıyalı altı yıl olmuştur. Kıbrıslı Türkler ada nüfusunun %18'ini teşkil ediyor ama adanın %37'sini kontrol ediyorlar. Yunan topluluğu ile federal bir yapı içinde bir araya gelme girişimlerini tekrar tekrar reddetmişlerdir. Ahlaki değerlendirmeler bir yana, sorun Türkiye'nin Yunanistan ve dolayısıyla NATO ile olan ilişkilerini zehirlemiştir. Gazete, Türkiye'ye yardımların karşılıksız verildiğini ama artık Demirel'in de bir adım atması gerektiğini belirterek[639] bu konuda sabrın taştığını ifade etmeye çalışmıştır.

"*NATO'nun Altını Oyan İnatçı Yunan – Türk Kavgasının Altında Temel Güvensizlik Var*" başlıklı yazıda Eric Morgenthaler; Türk-Yunan anlaşmazlığını ele

---

637 **The New York Times**, 05 Temmuz 1980; 21 ve 24 Temmuz tarihli The Wall Sreet Journal, kredi veren devletlerin borcu yapılandırmayı kabul ettiklerini ve borcun 1985 yılına kadar taksitlendirileceğini yazmıştır. Bkz. **The Wall Steet Journal**, 21, 24 Temmuz 1980.
638 **The New York Times**, 05 Temmuz 1980.
639 **The New York Times**, 05 Temmuz 1980.

almıştır. İki ülkenin birbirlerine güvenmedikleri yönündeki bir Yunan diplomatın açıklamasını veren yazar, bu sözlerin mevcut durumu en iyi şekilde açıkladığını belirtmiştir. NATO'nun tüm savunma alanını ciddi şekilde zayıflatan Yunan – Türk anlaşmazlığının dış aracılar tarafından yapılan tüm uzlaştırmalara karşı inatçı bir şekilde devam ettiği ve kavganın iki ülkeyi birbirinden ayıran Ege Denizi üzerindeki askeri kontrolle ilgili olduğu, yazar tarafından aktarılmış ve ilaveten kıta sahanlığı gibi sivil sorunların da varlığından bahsedilmiştir[640].

E. Morgenthaler, Yunanistan ve Türkiye'yi bir araya getirmek ve Yunanistan'ı, Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra çıktığı NATO'nun askeri komuta kanadına geri döndürmek için yapılan bütün çabaların sonuçsuz kaldığını belirtmiştir. Yazarın aktardıklarına göre ABD ve diğer NATO devletleri, iki düşman üzerine çok fazla baskı uygulama konusunda çekimser davranmaktadırlar. Bu çekimserlik, durumu kısmen kendi ülkelerinde siyasi tepkilerden korktukları için (örneğin ABD'deki Yunan lobisi) ve kısmen de böyle bir baskının yarardan çok zararı dokunacağından ileri gelmektedir. Yunan ve Türk diplomatlar, bir araya gelip küçük bir ümit yaratmış olsalar da Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadıyla yeniden bir araya gelmesi sorunu, konuşulmamış, bu sorunu çözmek için yapılan en büyük çalışmalar, Avrupa'daki müttefik güçler komutanı General Alexander Haig'in yerine gelen General Bernard Rogers tarafından yönlendirilmiştir. Haberde ayrıca NATO'nun bu sorundan olumsuz etkilendiği, İran ve Afganistan'daki karışıklıkların durumunu daha da nazik hale getirdiği haberin devamında belirtilmiştir[641].

Aynı tarihli gazetede "*Editöre Mektuplar*" başlıklı bölümde gazetenin daha önce yayınladığı yazılara atıf yapılmıştır. Bu yazılarda Türkiye'ye uygulanan ambargonun kaldırılması halinde Yunanistan'ın NATO'ya dönüşünün daha kolay olabileceğinin yazıldığı, ama ambargo kaldırılalı iki yıl olmasına rağmen Türkiye'nin konumunu daha da güçlendirdiği, Yunanistan'ın ise hala NATO'ya dönemediği ve sorunun çözülmemesinden Türkiye'nin sorumlu olduğu belirtmiştir[642].

"Güçlü Kıbrıs Komünist Partisi, Gücünü Göstermeye Hazır Görünüyor" başlıklı yazıda Michael K. Burns; Yunanistan'daki seçimler ve partilerin çekişmesine

---

640 Eric Morgenthaler, "Beneath Intractable Greek-Turk Feud, Which Saps NATO, Lies Basic Distrust", **The Wall Steet Journal**, 14 Temmuz 1980.
641 Eric Morgenthaler, "Beneath Intractable Greek-Turk Feud, Which Saps NATO, Lies Basic Distrust", **The Wall Steet Journal**, 14 Temmuz 1980.
642 **The Wall Steet Journal**, 14 Temmuz 1980.

değinmiştir. Yazarın aktardıklarına göre Yunanistan'daki partilerin en önemli gündem maddesi Kıbrıs meselesidir. Kıbrıs'ın bölünmesi ve tekrar birleştirilme çabaları hararetli tartışmalara sebep olmaktadır. Yazıda Yunanlıların Türkleri suçladığı görülürken Kıbrıslı Rumlar arasında, Türklerin uyuşmazlığının arkasında ABD olduğuna dair yaygın bir inanç olduğu, aynı şekilde, işgale yol açan 1974'te Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı yapılan Yunan teşvikli darbenin arkasında ABD'nin olduğuna inanıldığı aktarılmıştır[643].

"*Türkiye'ye İsrail İle Olan Bağları Kesmesi İçin Baskı Yapılıyor*" başlıklı haberde; Müslüman ülkelerin Süleyman Demirel'e İsrail ile ilişkilerin kesilmesi için baskı yaptığı bilgisi verilmiştir. Habere göre İsrail ile diplomatik ilişkilerini koruyan tek İslami ülke olan Türkiye'ye 15 İslami ülkenin büyükelçisi ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün bir temsilcisi, Başbakan Süleyman Demirel'i ziyaret ederek Kudüs'ü başkent olarak kabul etmek için öne sürülen bir İsrail teklifini kınadığı için ona övgülerde bulunduktan sonra, son dönemde gerçekleştirilen İslam Konferanslarında kabul edilen İsrail karşıtı kararlarla aynı yolda olacak "daha fiili önlemler" almaya teşvik etmiştir. Dışişleri Bakanlığı kaynaklarının Türkiye'nin 1952'den beri İsrail ile kurduğu diplomatik bağları koparma gibi bir niyetinin olmadığını söylediğini belirten gazetede, Demirel'in de büyükelçilere, İsrail'in Kudüs planının "uluslararası kanun ve adalete ters düştüğünü," söylediği aktarılmıştır. Haberin devamında Demirel ve Erbakan'ın İsrail'e yönelik olumsuz tavırları aktarıldıktan sonra Türkiye'nin Kıbrıs sorunu, petrol ihtiyacı ve mali yardım için Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirdiği, buna karşı İsrail ile ilişkilerin 1964 yılından sonra soğuduğu, 1967 Arap-İsrail savaşından sonra ise Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkisini maslahatgüzar seviyesine indirmekle beraber İsrail'in Ankara'da büyükelçilik seviyesinde temsil edilmeye devam ettiği belirtilmiştir[644].

Michael Getler'e ait "*ABD Yunanistan'ı NATO'ya Geri Almak ve Üslerini Korumak İçin Harekete Geçiyor*" başlıklı yazıdaki bilgilere göre ABD'nin bu konuda başarılı olmak için her yolu denemeye kararlıdır. NATO Güçleri Avrupa Başkomutanı ABD Kara Kuvvetleri Generali Bernard Rogers'ın Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşü için yoğun bir çalışma yürüttüğü ve Yunanistan ile Türkiye'ye gizli yeni teklifler götürmesinin beklendiğini belirten Getler, girişimler için bu yılın

[643]Michael K. Burns, "Potent Cyrus Communist Party Seems Ready to Flex Muscles", **The Baltimore Sun**, 18 Temmuz 1980.
[644] **The New York Times**, 30 Temmuz 1980.

büyük bir fırsat olduğunu ve Rogers'ın yeni teklifi ile alakalı detayları, olağanüstü bir şekilde çok sıkı koruduğunu vurgulamıştır. Yazının devamında Yunan üslerinin ABD için hayati bir önem taşıdığı ve bu konuda ABD'nin bir başarısızlığı göze alamadığı açık bir şekilde belirtilmiştir[645].

3 Ağustos 1980 tarihinde Marvine Howe, Türkiye'deki durumu özetledikten sonra Demirel'in SSCB ile ilişkileri geliştirdiğini fakat buna rağmen solcuların hedefinde olduğunu belirtmiştir. Howe durumla alakalı şu önemli bilgileri yazmıştır:

"Diğer taraftan, pek çok Türk solcu entelektüel, bazı sağcılar ve Ankara'daki üçüncü dünya diplomatları, "Batı'nın" özellikle de ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nın (CIA) anarşiden sorumlu olduğuna tam olarak ikna olmuş durumdalar. Bu sözde komplonun, önce müdahale etmesi sonra da Kıbrıs ve Türkiye'deki Amerikan üsleri gibi sorunlarda, milliyetçi Demirel yönetiminden daha uysal olan, daha Batı yanlısı bir hükümet kurması için orduyu kışkırtmak amacında olduğunu söylüyorlar. Batı ile ilişkileri kesmeksizin, sosyalist ve gelişmekte olan ülkelerle bağlantıya geçmeyi ve bu bağları genişletmeyi tercih eden Sayın Ecevit, Türkiye'deki istikrarsızlıkta yabancı, dışarıdan gelen bir eli görmeye o kadar da hazır değil. Durumdan faydalanmak isteyen, dışarıdan gelen ajanlar var ama bu ana olarak Türkiye'nin sorunu," diyor.[646]*"*

3.3. DARBE GÜNÜ (12 EYLÜL 1980)

12 Eylül'e kadar Türkiye'deki gelişmeleri şiddet olayları, siyasi çekişmeler, NATO, ABD üsleri, Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü, Batı ülkelerinin yaptığı ekonomik yardımlar bağlamında aktaran ABD basını şiddetin artması ve siyasetin çıkmaza girmesi ile askerin sabrının taştığını, Türkiye'nin tehlikeli bir yolda olduğunu belirterek ABD-NATO ülkeleri için Türkiye'nin göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir ülke olduğuna dikkat çekmişlerdir. Özellikle Yunanistan'ın NATO dışında kalması ve ABD üsleri için Türkiye'nin daha büyük önem kazanması, İran devrimine dikkat çekilerek aktarılmıştır.

Bölgede Türkiye, NATO ve ABD için daha önemli bir hale gelmişken, Yunanistan'ın da bir an önce NATO'ya döndürülmesi ve askeri üslerin ABD'ye

---

645 Michael Getler, "U.S. Moving to Restore Greece to NATO, and Protect Bases", **The Washington Post**, 02 Ağustos 1980.
646 Marvine Howe, "Turkish Factions Agree on One Thing: Democracy Is in Danger", **The New York Times**, 03 Ağustos 1980.

açılmasının hayati derecede önemli olduğu sürekli işlenmiştir. Dahası Türkiye'deki darbeden önce Rogers'ın Yunanistan'ın NATO'ya geri alınması için son derece önemli ve gizli bir planı olduğu haberleri yazılmış ve bu konuda Türkiye'nin ikna edilmesinin gerekliliği en büyük mesele haline gelmiştir. Zira Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü için Türkiye'nin onayı gereklidir. 12 Eylül'de gelen askeri darbe ile ABD basınının yaptığı haberler bütün bunlar çerçevesinde değerlendirildiğinde ortaya ilginç bir durum çıkmaktadır.

Türkiye'nin 12 Eylül öncesi içine girdiği siyasi ve sosyal kriz ülkeyi savaş alanına döndürmüş ve askerin müdahalesi için ortada herhangi bir engel kalmamıştır. Polis ve siyasi partilerin kesin çizgilerle sağ ve sol olarak ayrıldığı bir noktada geriye yardım beklenecek bir tek ordu görülmeye başlanmıştır. Şartlar orduyu müdahale etmeye mi zorladı, yoksa şartlar uygun hale getirilip bir müdahale gerekli hale mi getirildi konusu tartışılsa da yaşananlar, Türkiye'deki bu tür olayların bir hedef doğrultusunda organize edildiğini göstermektedir. Bunun yanında darbe ile neler düzeldi ve yeni düzen en çok kimin, hangi tarafın ve güçlerin işine geldiği konusu için gelişen olaylara bakarak bir kanaate varmak gerekir.

12 Eylül tarihli Amerikan basınının Türkiye ile alakalı en önemli gündem maddesi pek tabii olarak Türkiye'deki darbe olmuştur. ABD'nin ve dünyanın en önemli gazetelerinden biri olan The New York Times, "*Türkiye'de Ordu Başbakan Demirel'in Hükümetini Deviriyor*" başlığı ile darbe haberini duyurmuştur. Gazetenin alt başlığı ise "*Subaylar Ankara ve Diğer İlleri Yönetmeyi Seçti – Washington Amerikalılara Yönelik Bir Tehdit Görmüyor*" şeklinde olmuştur. Gazete ilk etapta darbenin gerçekleştiğini ve ABD için darbenin bir tehlike arz etmediğini başlıkta duyurduktan sonra gelişmeleri aktarmaya başlamıştır[647].

Ordunun, Başbakan Süleyman Demirel Hükümetini devirdiğini, Meclisi dağıtarak ve hem sağcı hem de solcu işçi sendikalarının başkanlarını gözaltına alarak yönetimi ele geçirdiğini yazan gazete, Ege bölgesinden sorumlu Türk komutan General Haydar Saltık'ın Genel Sekreteri olduğu bir Milli Güvenlik Konseyi'nin oluşturulduğunu ve altmış yedi ili yönetmesi için komutanlar atandığını belirtmiştir. Haberde yazılanlara göre Haydar Saltık, Türkiye'nin NATO ile olan askeri ilişkilerini düzenlemekten sorumlu generaldir. Çok yakın bir zaman önceye kadar Genelkurmay Başkanı vekilliği yapmış ve Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü ve

[647] **The New York Times**, 12 Eylül 1980.

Türkiye'nin Ege komuta yapısına dair itirazları konusunda NATO'nun yeni Avrupa komutanı General Bernard W. Rogers ile çok üst düzey görüşmelerde bulunmuştur. Saltık'ın yeni mevkisine tayini, yönetime el koyan komutanlar için NATO ve ABD ile olan ilişkilerin en önemli önceliklerden biri olduğuna işaret etmiştir[648].

Darbeden önce ABD basını ve yetkilileri, Yunanistan'ın derhal NATO'ya dönmesi gerektiğini yazarken, Rogers'in herkesten gizlediği planları olduğunu ve kendisinin bu konuda yetkilendirildiğini aktarmıştı. Bütün bunlar olurken, kısa süre sonra darbenin olması ve ilk haberde Saltık ve Rogers'ın ön plana çıkması önemli bir ayrıntıdır.

Bernard Gwertzman imzalı ve "*Bildirildiğine Göre Darbede Kan Dökülmedi*" başlıklı yazıda askeri müdahale ile alakalı bilgiler aktarılmış ve bir durum değerlendirmesi yapılmıştır. Darbede herhangi bir şiddet yaşanmadığını ve darbenin Amerikalılar için herhangi bir tehlike oluşturmadığını aktaran Gwertzman, darbeye liderlik eden kişinin Kenan Evren olduğunu, darbenin amacının demokrasiyi kurtarmak olarak açıklandığını ve darbe haberinin ABD Dışişleri Bakanlığı operasyon merkezinden kıdemli Amerikan yetkililerine iletildiğini belirtmiştir. Başkan Carter'ın, Washington şehir merkezindeki Warner Tiyatrosu'nda "Damdaki Kemancı" oyununu izlerken Türkiye'de olan darbeden haberdar edildiği ve Dışişleri Bakanı Edmund S. Muskie'ye telefonda danıştığı aktarılmıştır. Darbenin, Türkiye'deki siyasilerin, ülkenin mevcut ve acil, siyasi ve ekonomik sorunlarını çözmekte gösterdikleri başarısızlık karşısında, komutanların aylar boyunca tükenen sabırlarının ardından geldiği belirtilmiştir. Yazar, altı aydır cumhurbaşkanının seçilemediğini, Türkiye'nin hem sağ hem de soldan gelen terörizmle kuşatıldığını, gelişmekte olmakla beraber, ekonomisinin Batı ittifakındaki halen en zayıf ekonomi olduğunu; Demirel Hükümeti'nin, İslam yanlısı koalisyon ortağının, Batı'dan ayrılma ve İslam dünyasına yaklaşma yönündeki kışkırtmaları nedeniyle, kelimenin tam anlamıyla felç olduğunu yazmıştır. Bununla beraber ocak ayında ordunun uyarı niteliğinde açıklama yaptığı da hatırlatılmıştır[649].

Türkiye'nin NATO ve ABD için büyük önemi hem Gwertzman'ın yazısında hem de diğer ABD basının tamamında vurgulanmıştır. Gwertzman'nın yazdıklarına göre NATO'nun bir üyesi olan Türkiye, Akdeniz'in doğusunda stratejik bir konumda ve artık oraya komşu olan İran'da Şah'ın düşmesiyle, ABD'nin en büyük

---

648 **The New York Times**, 12 Eylül 1980.
649 Bernard Gwertzman, "Coup Reportedly Bloodless", **The New York Times**, 12 Eylül 1980.

müttefiklerinden biri haline gelmiştir. ABD Başkanı Carter ve yönetimi geçen bir yılda 2.000'den fazla can alan terörizmin ve etkili şekilde işleyemeyen siyasi sistemin ortaya çıkmasından ciddi şekilde endişe duymuştur. Halkın yaşadığı çekişmelerin ülkeyi parçalamasından korkulmuş, Türkiye, ABD için Sovyetler Birliği'nin güneyindeki ana dinlenme istasyonu görevini görmüştür. ABD'nin, bazıları küçük istihbarat toplama veya iletişim üsleri olan Türkiye'de yirmi altı askeri üssü vardır[650].

12 Eylül'de aynı gazetede "*Boyun Eğmeyen Terörizm Türkiye'deki Darbenin Nedeni Oluyor*" başlığı ile Barbara Basler'in haberi neşredilmiştir. Basler, ülkedeki siyasi krizi ve şiddet olaylarını aktardıktan sonra Türkiye'deki krizin çözülmesi için bütün kapıların kapanmış olduğunu vurgulamış ve askeri müdahalenin olağan bir hale geldiğini ifade etmiştir[651].

AP kaynaklı haberleri aktaran Amerikan gazeteleri, verdikleri haberlerin ilk cümlesinde NATO için SSCB karşısında Türkiye'nin önemini vurgulamışlardır. Yine NATO ve Batı yanlısı politikanın devam edileceğine Evren'in açıklamaları doğrultusunda değinilmiştir. Gazetelerin aktardığına göre Türkiye'nin ordu komutanları, Sovyetler Birliği'ne sınırdaş olan, şiddetten kan ağlayan, stratejik NATO ülkesi olan Türkiye'de siyasi istikrarı geri getirmek için 12 Eylül gününün erken saatlerinde, kansız bir darbeyle sivil hükümeti devirmişlerdir. Genelkurmay Başkanı ve aynı zamanda darbenin lideri olan Kenan Evren, seçim ve yeni anayasanın hazırlıklarına başlandığını duyurmuştur. Siyasi olarak ılımlı biri olan Evren yeni seçimlerin ne zaman yapılacağına dair bir şey söylememiş, ama sivil yönetime dönme sözü vermiştir. Ayrıca Türkiye'nin Batı yanlısı dış politikasını koruyacağını ve NATO da dâhil olmak üzere tüm bağlılıklarına sadık kalacağını söylemiştir[652].

Darbenin yapılışı bütün gazetelerde benzer şekilde aktarılmıştır. Gazetelerin benzer ifadeler ile aktardığı bir durum da Türkiye'nin NATO ve ABD için ifade ettiği önemdir. Yazılanlara göre NATO, ittifakın güney ve doğu cephelerinde güçlü bir askeri varlık olarak Türkiye'ye güvenilmiştir. Türkiye, Sovyetler Birliği ile 370 mil uzunluğunda bir kara sınırına sahip ve bin mil uzunluğundaki Karadeniz kıyısı,

---

650 Bernard Gwertzman, "Coup Reportedly Bloodless", **The New York Times**, 12 Eylül 1980.
651 Barbara Basler,"Unrelenting Terrorism Set the Stage for the Turkish Coup", **The New York Times**, 12 Eylül 1980.
652 **Big Spring Herald**, 12 Eylül 1980; **The Havre Daily News**, 12 Eylül 1980; **The Janesville Gazette**, 12 Eylül 1980.

Sovyetler Birliği'nin en büyük donanması için kısa bir yolculuk mesafesindedir. Türkiye ayrıca İran, Irak ve Suriye ile hemhudut ve ülkenin Şii Müslümanları, İran'daki Şii Müslümanlarla oldukça uyumludur. Komutanlar, siyasi istikrarsızlığın sürdüğü ve dört binden fazla kişinin hayatına mal olan şiddetin ardından yapılan darbenin NATO üyesi bu ülkedeki "muhtemel bir iç savaşı" önlemeyi hedeflediğini belirtmişlerdir. Siyasi istikrarı getirmek için NATO'nun güney kalesi olan Türkiye'de, silahlı kuvvetler son yirmi yılda ikinci defa yönetime gelmiştir. Haberlerde ayrıca Evren'in açıklamaları, darbenin yapılış nedeni ve Türkiye'de mevcut olan ABD güçleri benzer ifadelerle aktarılmıştır[653].

Diğer bir gazetede yazılanlara göre adının verilmemesini isteyen bir kaynağın siyasi çıkmazın, ülkenin ekonomik sorunlarını büyüttüğünü söylediği belirtilmiştir. Yine gazetede yazılanlara göre Türkiye'nin NATO ortakları özellikle ABD ve Batı Almanya, son birkaç sene yoğun bir ekonomik yardım programı yürütmüş; fakat buna rağmen ekonomik kriz devam etmiştir.

11 Eylül Perşembe günü tiyatroya giden Başkan Carter, "Damdaki Kemancı" oyununun perde arasında Dışişleri Bakanı Edmund S. Muskie ile darbe hakkında görüştüğünü söylemiştir. Ayrıca Sovyetler Birliği ile hemhudut olduğu için Türkiye stratejik açıdan çok önemli bir ülke olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin uzun süreden beri Sovyetlerin faaliyetlerinin takip edilmesi için ABD'nin üslerine ev sahipliği yaptığı burada da belirtilmiştir[654]. Yine gazetelerin aktardığına göre darbe, Türkiye'nin Müslüman köktendinci partinin, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'i yerinden ettikten ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılmakla ilgilendiği, İsrail ile bağları koparmadığı ve devrimci İran'ı desteklemediği için Türk dış politikasını eleştirmesinden sadece dört gün sonra gelmiştir[655]. Gazeteler, Kenan Evren'in Kore Savaşı gazisi olduğu, NATO'ya bağlı kalınacağı yönündeki açıklamaları ile aynı cümle içinde belirtmişlerdir[656].

---

[653] **The Sedalia Democrat**, 12 Eylül 1980; **The Yuma Daily Sun**, 12 Eylül 1980.
[654] **Playround Daily News**, 12 Eylül 1980.
[655] **The Washington Post**, 12 Eylül 1980.
[656] **Roswell Daily Record**, 12 Eylül 1980; **Marshall Evening Chronicle**, 12 Eylül 1980.

NATO Designates Turkey Coup as Internal Matter

IN AND OUT—Gen. Kenan Evren, left, led coup in which Turkey's Prime Minister Suleyman Demirel, right, was placed under arrest.
Associated Press photos

Keeps Watch as Military Takes Over

BRUSSELS (AP)—North Atlanti Treaty Organization officials toda called the bloodless military coup i Turkey "strictly an internal mat-ter," but said a strong, stable an violence-free Turkey is vital to th Western alliance.

Meanwhile, the military chief o staff and coup leader, Gen. Kena Evren, announced on television tha his ruling five-man National Secur-ity Committee would soon begi work drafting a new constitutio paying particular attention to alter-ing the nation's laws on election and political parties.

Evren, a political moderate, gav no indication when new election

Resim 5: 12 Eylül 1980 tarihli The Los Angeles Times, NATO'nun darbeyi Türkiye'nin iç meselesi olarak değerlendirdiğini duyurmuştur.

The Los Angeles Times'a göre NATO yetkilileri, Türkiye'deki darbeyi ülkenin bir iç meselesi olarak görmekte ve aynı zamanda güçlü ve istikrarlı bir Türkiye arzulamaktadırlar. Bir NATO sözcüsünün "*Yorum yok.*" dediğini, bir başka yetkilinin ise yeni darbenin 1960 ve 1971'de gerçekleşen darbe ile aynı seyirde gitmeyi umduğunu, bir diğer yetkilinin de bu darbenin de diğer darbeler gibi olmasını beklediğini ifade ettiği gazetede yazılmıştır. Kısacası NATO yetkilileri, 27 Mayıs ve 12 Mart darbesinden memnun oldukları gibi 12 Eylül darbesinin aynı şekilde olmasını arzulamışlardır[657].

Gazetelerin 12 Eylül 1980'de attıkları başlıklar ise şöyledir:

"*Türkiye'de Ordu Başbakan Demirel'in Hükümetini Deviriyor – Meclis Dağıtıldı – Subaylar Ankara ve Diğer İlleri Yönetmeyi Seçti – Washington Amerikalılara Yönelik Bir Tehdit Görmüyor*[658]."

"NATO'nun Güney Kalesinin Hükümeti Düşüyor – Kansız Askeri Darbe Türkiye'yi Sallıyor[659]."

"*Kansız Askeri Darbe Türkiye'yi Sallıyor*[660]."

---

[657] **The Los Angeles Times**, 12 1980.
[658] **The New York Times**, 12 Eylül 1980.
[659] **Playround Daily News,** 12 Eylül 1980.
[660] **News Herald,** 12 Eylül 1980.

"Hükümet Kansız Darbeyle Düşüyor, Ordu Türkiye'de Yönetimi Eline Alıyor[661]*."*

"Askeri darbe Türkiye'nin Hükümetini Deviriyor[662]*."*

"Ordu Türkiye'nin Yönetimini Ele Alırken Demirel Düşüyor[663]*."*

"Ordu Türkiye'de Bir Darbeyle Yönetimi Ele Geçirdi[664]*."*

"Ordu Türkiye'de Kansız Bir Darbeyle Yönetimi Ele Geçiriyor[665]*."*

"Yıldırım Darbesiyle Türk Ordusu Yönetime El Koyuyor[666]*."*

"Türkiye'de Ordunun Yönetime El Koymasıyla Darbe Yapılıyor – Başbakan Gözaltında[667]*."*

"Türk Başbakanı Kansız Darbeyle Devriliyor[668]*."*

"Türkiye'de Askeri Darbe Yapılıyor – Yönetim Sorunsuz Şekilde Ele Geçirildiği Bildirildi[669]*."*

"Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçiriyor[670]*."*

"NATO Türkiye'deki Darbeyi Dâhili Bir Mesele Olarak Değerlendiriyor – Ordu Yönetimi Ele Alırken Gözler Üzerinde[671]*."*

"Türkiye'deki İktidar Düşüşü[672]*."*

"Türkiye'de Ordu Yönetime El Koydu[673]."

Yukarıda verilen başlıklardan ABD'nın darbeye karşı bir rahatsızlık belirtisi göstermediği açık bir şekilde görülmektedir. AP ve UPI kaynaklı gazetelerde, atılan bu farklı başlıkların içeriği ise birbirinin aynısıdır. Darbenin kansız gerçekleştiğini, Türkiye'nin ABD ve NATO için çok önemli bir konumda olduğunu ve askeri yönetimin NATO'ya bağlığını aynı ifadelerle aktarmışlardır. 12 Eylül tarihli ABD basınından belki de bir gazetenin okunması, konu ile alakalı diğer bütün ABD basınının fikrini öğrenmek için yeterli olmaktadır.

---

661 **Jacksonville Daily Journal**, 12 Eylül 1980.
662 **The Joplin Globe**, 12 Eylül 1980.
663 **The Washington Post**, 12 Eylül 1980.
664 **Roswell Daily Record**, 12 Eylül 1980.
665 **Marshall Evening Chronicle**, 12 Eylül 1980.
666 **The Daily News**, 12 Eylül 1980.
667 **The Examiner**, 12 Eylül 1980.
668 **The Daily Journal**, 12 Eylül 1980.
669 **The Philadelphia Inquirer**, 12 Eylül 1980.
670 **Daily Record**, 12 Eylül 1980.
671 **The Los Angeles Times**, 12 Eylül 1980.
672 **The Havre Daily News**, 12 Eylül 1980.
673 **The Sedalia Democrat**, 12 Eylül 1980.

3.3.1. Darbenin Bir Gün Sonrası (13 Eylül 1980)

Darbenin ertesi günü The New York Times'taki bir yazıda, darbe ile alakalı cesur ve bir o kadar da açık ifadeler kullanılarak önemli bilgiler verilmiştir. 13 Eylül tarihinde Marine Howe, Türkiye'de siyasi krizin çözülemez bir noktaya geldiğini belirttikten sonra ordunun siyasileri defalarca uyardığını aktarmış ve sonra da ordunun niye bu kadar beklediğinin cevabını vermiştir. Yazarın belirttiğine göre ordu, Batılı müttefiklerinin ne gibi bir tepki vereceklerini bilemediği için beklemeyi tercih etmiştir. Ordu, ABD ve Batı Almanya'nın yaptığı ekonomik yardımları düşünerek ABD'nin onay verip vermeyeceğini düşünmüştür. Yazar, Türk askeri çevrelerinin özelde, Washington'dan bir onay alınmadan böyle bir müdahale yapamayacaklarını söylediklerini belirtmiştir. Orduyu beklemeye iten bir diğer neden de askerin bir iç savaş için değil, ülkeyi dış saldırılara karşı korumak için eğitilmiş olmasıdır. Howe, askerin yeni dönemdeki çalışmalarına değindikten sonra Evren'nin Batı yanlısı siyasete devam edeceğine dikkat çekmiş ve çok daha önemli bir konuya giriş yapmıştır. Aslında askeri darbenin Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşünü sağlayabileceğini ve siyasilerin yapamadığını Evren ve ekibinin gerçekleştireceğini belirtmiştir. Yazar, kuvvet komutanlarının Ege Denizi'ndeki uçuş kısıtlamalarını kaldırarak Atina ile ilişkileri onayladıklarının sinyalini verdiklerini aktarmıştır[674].

13 Eylül tarihinde aynı gazetede John Kiefner'in bir yazısı neşredilmiştir. Kiefner, artan şiddet olaylarının darbenin geleceğinin işaretini verdiğini, yeni askeri yönetimin NATO'ya bağlı bir siyaset takip edeceğini, ülkede meclis ve anayasanın feshedildiğini aktarmıştır. Yine Evren'in açıklamalarına da geniş yer verilmiştir[675]. Aynı tarihli The New York Times'ta yazan Nicholas Gage, Yunanistan'ın darbeyi iyi karşıladığını, yeni yönetimin aralarındaki sorunları çözecek sinyaller verdiğini aktarmış ve hem NATO hem de Yunanistan için yeni yönetimin iyi geleceğini açıklamıştır[676]. Benzer ifadeler ve inanç aynı tarihli Drew Middleton'un "*Batı'ya Dost, Türk Teröristlere Düşman*" başlıklı yazısında da mevcuttur[677].

---

[674] Marvine Howe, "Military's Motives in Turkey", **The New York Times**, 13 Eylül 1980.
[675] John Kiefner, "Turkish Chiefs Make Vov To Bring Stability to Nation", **The New York Times**, 13 Eylül 1980.
[676] Nicholas Gage, "Greeks Hopeful That Coup Improve Turkish Ties", **The New York Times**, 13 Eylül 1980.
[677] Drew Middleton, "Friend to the West, Foe of Turkish Terrorists", **The New York Times**, 13 Eylül 1980.

13 Eylül tarihli The New York Times'ın Türkiye ile alakalı bütün yazdıklarını bu bölümde aktarmak neredeyse imkânsız. Darbeye geniş yer ayıran gazetedeki bir başka yazıda Türkiye'deki darbe Türkiye ve Batı eksenli bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu yazılarda genel olarak darbecilerin NATO'ya bağlılığı ve Kıbrıs konusundaki olumlu sinyalleri aktarıldıktan sonra başka iddialar de gündeme getirilmiştir. Bu iddialardan biri yeni askeri yönetimin ABD'ye bilgi vermesidir. Yazılanlara göre, bir Türk subayı darbeden yetmiş beş dakika önce Anakara'daki Amerikan askeri destek grubunu arayarak darbe yapacaklarını, Amerikalıların can ve mal güvenliğini güvence altında olduğunu, NATO'ya sadık kalınacağını belirtmiştir. Amerika'nın darbeden önce haberi olmadığı Dışişleri Bakanlığı sözcüsü John H. Trattner'in açıklamaları doğrultusunda aktarılmış ve buna karşılık özelde, Batılı askeri çevrelerce tanınan Evren'in darbeyi yapmış olmasından dolayı bir rahatlık ve memnuniyet ifade edildiği belirtilmiştir[678].

The Washington Post'ta Loren Jenkins, Türkiye'deki darbenin Orta Doğu'ya özgü gibi görünse de bu darbenin farklı olduğunu yazmıştır. Yazar, ordunun ülkenin gidişatını kökünden değiştirmek için değil; Türkiye'nin ABD ve NATO ile olan bağlarını korumak ve ülkenin mali durumunu biraz düzeltmek için darbe yaptığını belirtmiştir. Jenkins, Türk ordusunun daha önce yaptığı darbelere değinerek askerin siyasete meraklı olmadığını ve sadece raydan çıkan ülkeyi tekrar rayına oturmak için zorunlu olarak müdahale etmek durumunda kaldığını iddia emiştir[679]. Aynı tarihli gazetenin başka bir haberinde Türkiye'nin stratejik önemi, ülkede gelişen olaylar ile alakalı bilgilerle beraber aktarılmıştır. Gazetedeki haberde Türkiye'nin ABD ve NATO için anahtar konumda olduğu vurgulanmıştır[680].

John M. Goshko imzalı bir yazı, The Washington Post'ta "*Müttefiklerden: Sabırlı Olun*" başlığı ile neşredilmiştir. Goshko, ABD'nin askeri darbeye büyük bir tepki vermek yerine ılımlı bir yaklaşım gösterdiğini ve askerin bu hareketini eleştirmeyerek, Güney Kore ve Bolivya'da yapılan darbeler karşısında gösterdiği tepkilere tam zıt bir tavır sergilediğini yazmıştır. Yazıda, ABD'nin darbeden önce bir saat on beş dakika önce haberdar edildiği belirtildikten sonra, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik durumu Batılı müttefiklerin yaptığı yardım ve ABD'nin tavrı

---

[678] **The New York Times**, 13 Eylül 1980.
[679] Loren Jenkins, "Reluctant Generals Move To Bring Order in Turkey", **The Washington Post**, 13 Eylül 1980.
[680] **The Washington Post**, 13 Eylül 1980.

doğrultusunda değerlendirilmiş ve netice itibariyle yeni yönetimin ABD ve NATO için daha faydalı olacağına işaret edilmiştir[681].

The Los Angeles Times'ta Oswald Johnston tarafından kaleme alınan "*ABD Türkiye'ye Yaptığı Yardımı Devam Ettirmeyi Planlıyor*" başlıklı yazıda ABD'nin darbeden önce bilgilendirildiği aktarılmış ve daha önce Türkiye'ye vaat edilen yardımın yapılacağı belirtilmiştir. Yazıda ABD'nin askerleri caydırmak yerine ekonomik yardımları yapmaya devam ettiklerini belirten yazar, ABD'nin üstü örtülü olarak askerleri desteklediğine, ABD yetkililerinin açıklamaları doğrultusunda işaret etmiştir[682].

The Philadelphia Inquirer, "*Darbe Batılı Müttefikleri Endişelendiriyor; Fransız Gazetesi ABD Onayına Dikkat Çekiyor*" başlıklı haberde Batılı ülkelerin demokrasiye dönüş için çağrı yaptıklarını, buna karşın ABD'nin darbeye rıza gösterdiğini, Fransız medyasına dayandırarak aktarmıştır. Bununla beraber SSCB resmi haber ajansı Tass'ın çekinmeden ve ayrıntı vermeden darbe ile alakalı ilk bilgilerin ABD Dışişleri Bakanlığından gelmesine dikkat çektiğini belirten gazete, Fransız Le Monde gazetesinin yazdıklarını aktarmıştır. La Monde, yurt dışındaki diğer Türk temsilcilerinin daha olan bitenden haberi yokken, darbe haberinin ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından duyurulduğunu ve Washington'daki Türk Büyükelçisi tarafından doğrulandığını, tek başına bu hakikatin ABD'nin bu operasyonu gerçekleştirenleri vazgeçirmeye çalışmadığına inandırdığını yazmıştır. İlaveten özellikle de darbenin, Türkiye Trakya'sındaki NATO tatbikatlarıyla aynı zamana denk gelmesi gazete tarafından manalı bulunmuştur[683].

13 Eylül tarihli Amerikan basınının hemen hemen hepsi, darbenin ülkedeki siyasi, sosyal ve ekonomik krizi iyileştirmek için yapıldığını, askerin uzun süre iktidarda kalmaya niyetlerinin olmadığını, ABD'nin askeri yönetime olumlu baktığını, Türkiye'nin NATO ve ABD için önemli bir ülke olduğunu benzer ifadelerle aktarmışlardır. Bazıları da darbenin NATO ve ABD ile bağların korunması için yapıldığını açıkça yazmıştır. Başlıkların çoğunda ABD ve Batı için yeni yönetimin bir sorun teşkil etmeyeceği yönünde ifadeler mevcuttur[684].

---

681 John M. Goshko, "From The Allies: Patience", **The Washington Post**, 13 Eylül 1980.
682 Oswald Johnston, "U.S. Planing to Continue Turkish Aid", **The Los Angeles Times**, 13 Eylül 1980.
683 **The Philadelphia Inquirer**, 13 Eylül 1980.
684 13 Eylül 1980 tarihli ABD basınında aynı haber ve yorumlar birçok gazetede yer almıştır. The Arizona Daily Star, "*ABD'nin Askeri Darbeye Etkisi Yumuşak Oldu*"; The Courier Journal "*ABD, Türkiye'deki Darbe Hedeflerini Anladığını İfade Ediyor";* The Daily Journal *"Türkiye'deki Yeni*

Kansız Bir Harekatla Türk Ordusu Yönetimi Ele Geçiriyor

Washington (AP) – ABD Dışişleri Bakanlığı'nın söylediğine göre NATO askeri ittifakının güney kalesi olan Türkiye'nin hükümeti, güneşin doğmasına saatler kala yapılan kansız bir askeri darbe ile düşürüldü. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sandra McCarty, perşembe gecesi, "Türkiye'de ordu tarafından hükümete yönelik bir darbe meydana geldi," dedi. Darbe hakkında çok az detay paylaşılsa da Bayan McCarty, oradaki Amerikalıların güvende olduklarının bildirildiğini söyledi. Bayan McCarty, "Oradaki büyükelçiliğimizden gelen bilgilerden anladığımıza göre, Türkiye'de bulunan Amerikalılara yönelik herhangi bir şiddet veya tehlike mevcut değil. Daha fazla bilginin gelmesini bekliyoruz," dedi. Bir tiyatro oyununa giden Başkan Carter, "Çatıdaki Kemancı," oyununa ara verildiğinde, ABD Dışişleri Bakanı Edmund S. Muskie ile darbe hakkında görüştüğünü söyledi.

Sovyetler Birliği'ne komşu olduğu için Türkiye stratejik bir öneme sahiptir. Ülke çok uzun zamandan beri Sovyet faaliyetlerini dinleyen bir dizi ABD dinleme tesisine ev sahipliği yapıyor.

Türkiye, %20'lik işsizlik ve %130'luk enflasyon gibi ciddi ekonomik sorunlarla harap hale gelmişti. Darbe, Türkiye'nin Müslüman köktendinci partisinin, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'i görevinden indirmesinin ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmaya ilgi gösterdiği, İsrail ile bağları koparmadığı ve İran'daki devrimi desteklemediği için Türkiye'nin dış politikasını eleştirmesinden sadece dört gün sonra meydana geldi.

Türk silahlı kuvvetleri 56 yıllık cumhuriyet tarihinde, siyasete iki defa müdahale etmişti. Her birinde ordu, yönetimi sivil hükümete oldukça kısa sürede geri vermişti. Ara dönemde yapılan seçimlerde ağır kayıplar alan Bülent Ecevit,

---

Askeri İktidar Batı Yanlısı Bir Tavır Sözü Veriyor"; The Arizona Republic, *Türkiye'nin Yeni Yöneticileri Batı Yanlısı Bağlarını Koruyacaklar";* The Philadelphia Inquirer, *Türkiye, Yönetimin Batı Yanlısı Olacağını Söylüyor";* The Daily Times, *Türkiye'nin Siyasetinde Bir Değişiklik Görülmüyor";* Cumberland Evening Times, *"Evren Demokrasinin Korunacağı Sözü Veriyor";* Northwest Arkansas Times, *"Türkiye Darbenin Ardından Sakin";* Laurel Leader-Call, *"Türkler Sivil Yönetimi Bekliyor";* The Wilson Daily Times, *"Askeri Darbenin Ardından Türkiye'de Her Şey Sakin";* Alton Telegraph, *"Türkiye'deki Darbenin Ardından İlerleme Sözü Verildi";* The Daily Herald, *"Türkiye: Darbe NATO'ya Tehdit Değil";* Huron Daily Plainsman, *"Türkiye'deki Darbe NATO'ya Siyasi Açıdan Zarar Verebilir";* The Daily Times News, *"Türkiye'nin Stratejik Konumu Onu Avrupa ve Asya Arasında Bir Köprü Yapıyor";* Wisconsin State Journal, *"Türkiye'nin Coğrafyası";* Times-Standard, *"Darbe Huzursuzluk Yaratabilir";* Gazette Telegraph, *"Türkiye'nin Askeri Yöneticileri Batı Yanlısı Olunacağını İlan Ediyor";* Altoona Mirror, *"Darbe Liderleri, Türkiye'de Demokratik Yönetime Hızlı Bir Şekilde Dönüleceği Sözünü Veriyor";* Journal Tribune, *"Ordu Darbeye İşaret Etmişti – Darbe İslamcı Militanların Yayılmasını Engelliyor"* başlıkları ile aynı içeriğe sahip haber ve yorumları aktarmışlardır.

Meclis'teki çoğunluğunu kaybettiğinde Demirel'in iktidara gelmesinden itibaren Türkiye'de yaşanan siyasi ve dini şiddette yaklaşık 2.000 kişi yaşamını yitirdi.

Türkiye'nin komutanları ocak ayında, askeri bir darbenin yapılabileceği yönünde, ülkenin siyasetçilerini uyarmışlardı. O dönemin Genelkurmay Başkanı General Kenan Evren ve kara, deniz, hava ve jandarma kuvvetleri komutanları, milli çıkarların yerine parti çıkarlarını öne koydukları ve bu uğurda birbirleriyle kavga ettikleri için siyasi partileri eleştirmişti. Generaller ayrıca Türk halkının İslami canlanmayı savunmaya veya neo-faşizme karşı artık müsamahalarının kalmadığını söylemişti.

ABD Dışişleri Bakanlığı, ABD'nin, "demokratik olarak seçilmiş tüm hükümetlerin görevden zorla indirilmesi konusunda endişeli olmalıdır," dedi. Ama sözcü John Trattner, "Türk ordusunun, yönetimi ele geçirmesindeki tek amacının, işleyen bir demokratik hükümeti tesis etmek olarak bildirmesini, önemsiyoruz," dedi.

Çerçeve Yazı-7: 13 Eylül tarihli yüzlerce ABD gazetesinde AP kaynaklı aynı haber yayınlanmıştır[685].

Turkey: A Key U.S. Ally Bridging Europe and Asia

LAND

Straddling the key straits that divide Europe and Asia, Turkey occupies a strategic position on NATO's southern flank.

The country shares borders with Greece and Bulgaria to the northwest, the Soviet Union to the northeast, Iran to the east and Syria and Iraq to the southeast. More important for NATO, however, is that Turkey controls the Bosporus, the Sea of Marmara and the Dardanelles—collectively called the Turkish Straits — connecting the Black Sea and the Mediterranean.

Most of the country lies in mountainous Asia Minor at the eastern end of the Mediterranean, but its largest city, Istanbul, sits mostly on the European side of the Bosporus Strait.

Resim 6: 13 Eylül 1980 tarihli The Washington Post, Türkiye'nin önemini harita ile anlatmıştır.

22 Eylül tarihli Time'da darbe üzerrine genel bir değerlendirme yapılmıştır. Time'da yazılanlara göre İran ve Afganistan'daki karışıklıklar nedeniyle, Batı her zaman Türkiye'deki bir istikrarsızlık işaretini korkuyla, gergin bir şekilde bekler olmuştur. Türkiye, NATO savunmasının güney doğu ucundaki kalesi olmuşken, İslam dünyasına yönelik ılımlı bir etkisi vardır. Sovyetler Birliği'yle paylaştığı 300

[685] **Bluefield Daily Telegraph,** 13 Eylül 1980.

mil uzunluğundaki sınırı onu, kritik öneme sahip bir dinleme istasyonu haline getirmiştir ki bu dinlemeler SALT'ın (Strategic Arms Limitation Talks) doğrulanması için çok mühim olmuştur. Müttefikler, demokratik sürecin askıya alınması nedeniyle hayal kırıklığı içinde olmakla beraber askeri müdahaleyi gerekli – ve geçici – bir kötülük olarak görmüşlerdir. ABD Dışişleri Bakanı Sözcüsü John Trattner, "*Türk generallerin yapacakları şeyi gerçekleştireceklerine dair söyledikleri söze güveniyoruz.*[686]" beyanatını vermiştir.

3.4. 12 EYLÜL 1980 DARBESİ SONRASI GELİŞMELER

3.4.1. 12 Eylül Darbesi, NATO ve ABD (14-30 Eylül 1980)

12 Eylül darbesinden sonra ABD basını, uzun bir süre darbenin NATO ve ABD için ne anlam ifade ettiğini ve Türkiye'deki gidişatın nasıl olacağını gelişen olaylar ışığında aktarmıştır. 14 Eylül'de Arthur L. Gavshon tarafından kaleme alınan yazıda, Türkiye'deki darbenin Batı ve NATO için olası kazanç ve kayıpları işlenmiştir. Kıdemli Batılı askeri ve diplomatik yetkililerin, ittifakın güney ve doğu cephelerindeki hayati derecede öneme sahip bir NATO üyesi olan Türkiye'de yaşanan askeri darbenin, ittifaka siyasi olarak zarar verebileceğini; ayrıca önemli stratejik kazanımlar da getirebileceğini aktaran Gavshon, NATO beş üye ülke temsilcisi, ittifakın en büyük korkusunun, askeri hükümeti devirmeye teşebbüs edebilecek Türk solcular tarafından darbeye karşı şiddetli bir tepki verilmesi olduğunu söylediğini belirtmiştir[687].

Yazarın aktardığına göre, NATO siyasi planlamacıları, askeri bir diktatörlüğün yükselmesi ve Türkiye'nin parlamenter kurumlarının askıya alınmasıyla ittifak ilkelerinin zarar göreceğini söyleyerek, açıkça alarma geçmiş olduklarını gözler önüne sermişlerdir. Bununla beraber bir NATO ülkesinde meydana gelen askeri bir darbenin, ittifakın demokratik değerlere ve insan haklarına kendini ne kadar adadığına yönelik eleştirilerde bulunan Sovyetler Birliği'nin eline koz vereceğini de eklemişlerdir. Yazar, isimlerinin verilmesini istemeyen diplomatik ve askeri yetkililerin, yıllardır süren dahili çatışmanın ardından, ordunun Türkiye'yi

---

[686] **Time**, 22 Eylül 1980.
[687] Arthur L. Gavshon, "Trouble In Turkey", **Corbin Times-Tribune**, 14 Eylül, 1980; Arthur L. Gavshon, "Military Coup in Turkey May Hurt NATO Politically",**Huron Daily Plainsman**, 14 Eylül 1980.

istikrarlı bir hale getirmeyi başarabilirse, bunun çeşitli tatmin edici etkilerinin olabileceğini söylediklerini de aktarmıştır. Aralık ayında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahale etmesi, 1979'da İran'da meydana gelen İslam devrim ve Ortadoğu'daki genel huzursuzluğun, ABD ve NATO için can sıkıcı gelişmeler olduğunu belirten yazar, Türkiye'deki askeri yetkililerin bölgenin güvenliği konusunda önem arz ettiklerine dikkat çekmiştir. Yazının son bölümündeki ifadeler dikkat çekicidir:

"*Tüm NATO hükümetleri, darbeye liderlik eden Kenan Evren'in, 1975'ten beri Türkiye'de 5.000 can aldığı tahmin edilen siyasi terörizmi sona erdirmek için hem sağ hem de solcu aşırıcılara karşı sertçe hareket etmeye niyeti olup olmayacağını izlediklerini söyledi. NATO kaynakları, Kenan Evren ve Türkiye'nin iktidardaki Güvenlik Konseyi'nin genel sekreteri olan General Haydar Saltık da dahil olmak üzere darbe liderlerinin NATO planlama çevrelerinde son derece saygı duyulan kişiler olduğunu söyledi. Kaynaklar Türkiye'nin yeni askeri iktidarının ayrıca, Türkiye'nin yüzyıllık rakibi Yunanistan'ı, yeniden ittifakın askeri kanadına girmesine izin vererek, NATO'yu güçlendirebileceğini de söylediler*[688]."

14 Eylül tarihli birçok Amerikan gazetesi Türkiye'nin darbeden sonra sakin bir güne uyandığını, uzun bir aradan sonra ilk defa bir cinayetin yaşanmadığı bir 24 saat geçtiğini, askeri yönetimin yaptığı düzenlemeleri ve diğer bazı gözaltı haberlerini aktarmıştır[689].

The Washington Post, 14 Eylül'de yaklaşık 50 solcu Türk'ün Batı Almanya, Hamburg'daki Türkiye Başkonsolosluğunu ele geçirdiğini, bu grubun Türkiye'deki darbeyi faşist darbe olarak nitelendirdiklerini ve protesto ettiklerini yazmıştır. İran ve Arap gazeteleri, ABD'yi cuma günü Türkiye'de meydana gelen darbeye müdahil olmakla suçlamıştır. Gazetenin yazdıklarına göre İran'ın İslami Cumhuriyet Partisi'nin haber organı, Türkiye'de İran'dakine benzer bir İslami darbe olmasını engellemek için Washington'un bir darbe yaptığını iddia etmiştir. Aynı iddiayı Kuveyt gazetesi Al Qabas da dillendirerek, Amerika'nın, Türkiye'de bir "Türk Humeyni'nin," iktidara gelmesini engellemek istediğini yazmıştır. Yine Suriye yanlısı ve Beyrut'taki komünist gazeteler darbe için, "bir Amerikan darbesi,"

---

688 Arthur L. Gavshon, "Trouble In Turkey", **Corbin Times-Tribune**, 14 Eylül, 1980; Arthur L. Gavshon, "Military Coup in Turkey May Hurt NATO Politically",**Huron Daily Plainsman**, 14 Eylül 1980; New Braounfels Herald Zeitung, 14 Eylül 1980.

689 **The New York Times**, 14 Eylül 1980; **The Arizona Republic**, 14 Eylül 1980; **The Washington Post**, 14 Eylül 1980; **The Joplin Globe**, 14 Eylül 1980.

demişlerdir. The Washington Post, buna karşılık Washington'da Dışişleri Bakanı sözcüsü, Türkiye'deki darbeyle bir ilgilerinin ve bilgilerinin olmadığını söylediğini yazmıştır[690].

Yunanistan'ın tutumu, Kıbrıs meselesi nedeniyle merak edilen konulardan biri olmuştur. Yazılanlara göre Yunanistan, Türkiye'deki darbeye ihtiyatlı bir şekilde tepki vermiştir. Ama yeni askeri yönetimin, iki ulus arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi sürecini hızlandırmasını umdukları da belirtmişlerdir. Dışişleri Bakanı Constantine Mitsotakis, Kıbrıs ve Ege Denizi'ndeki çatışmalar nedeniyle Türkiye ile uzun bir düşmanlık tarihi olan Yunanistan'ın Türkiye'deki gelişmeleri "büyük bir merakla" izlediğini söylemiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı, ülkesinin ayrıca Türkiye'deki yeni askeri yönetimin Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri alınması, Kıbrıs'ın durumu ve Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı hakları gibi önemli konuları görüşmeye başlayan iki ülke arasındaki "*gelişmeleri yapıcı bir şekilde karşılayacağını*" umduğunu söylemiştir. Adının gizli kamasını isteyen bir hükümet yetkilisi ise Türkiye'deki yeni askeri yönetimin, iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirebileceğini, söylemiştir. Buna karşılık Yunanistan Sosyalist ve Komünist Partisi, Türkiye'deki darbeyi şiddetli bir şekilde kınayarak, NATO ve ABD müdahalesiyle yapıldığını iddia etmiştir[691].

Bütün bunlar gazetelerde yazılırken ABD yetkilileri de darbede bir müdahalelerinin olmadığını ifade etmeye çalışmışlardır. UPI kaynaklı haber yapan gazetelerin aktardığına göre ABD'nin Türkiye Büyükelçisi James Spain, tüm günü, ABD'nin cuma günkü darbenin arkasında olmadığını veya önceden bir bilgisi bulunmadığını anlatarak geçirmiştir. Gazeteler, bu düşünceyi besleyen iddiaların, Türkiye Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya'nın, Başbakan Süleyman Demirel'i yerinden eden darbeden sadece saatler önce, perşembe gecesi ABD'ye düzenlediği bir seyahatten geri dönmesi olduğunu belirtmişlerdir[692].

"*Geleneksel Darbe*" başlığı ile bir yazı kaleme alan Eric Morgenthaler, Türkiye'de, askerin müdahalesinin ne kadar tabii karşılandığını örneklerle açıklamıştır. Durum ne olursa olsun Türkiye'nin Batı için her anlamda büyük bir ehemmiyet taşıdığına dikkat çeken Morgenthaler, cuntanın Kenan Evren tarafından idare edildiğini ve siyasi olarak hafifçe merkez sol olarak görüldüğünü ve hem sol

[690] **The Washington Post**, 14 Eylül 1980.
[691] **The New Mexican**, 14 Eylül 1980; **Wisconsin State Journal**, 14 Eylül 1980.
[692] **Daily Herald Suburban Chicago**, 14 Eylül 1980; **The New Mexican**, 14 Eylül 1980.

hem de sağın aşırı gruplarını tasfiye ettiklerini yazmıştır. Cuntanın Demirel'in başlattığı ekonomiyi kurtarma programına devam edeceğini belirten yazar, işadamlarının Demirel'in başlattığı ekonomik programı beğendiklerini ve programa devam edilmesini istediklerini bazı işadamlarının görüşleri ile aktarmıştır[693].

15 Eylül tarihli ABD basını Türkiye'deki gelişmeleri geniş bir şekilde aktarmaya devam etmiştir. Basında seksen bin işçinin gelen emir üzerine grevlere son verip işlerine döndükleri[694], Adana'da bir yüzbaşının solcular tarafından öldürüldüğü[695], bununla beraber ülkede genel itibariyle bir sükunet hakim olduğu haberi verilmiştir[696].

Darbeden sonra siyasi liderlerin gözaltına alınıp çeşitli yerlere gönderildiklerini yazan gazeteler, en son Alparslan Türkeş'in de teslim olduğunu ve Ege Denizi'ndeki bir adaya gönderildiğini yazmışlardır[697]. The Philadelphia Inquirer, "Gri Kurt" olarak isimlendirdiği Türkeş'in hayat hikâyesini ve faaliyetlerini uzun bir yazı ile aktarmıştır. Yazıda daha çok Türkeş'in gençleri silahlandırarak solcuları nasıl ortadan kaldırdığı konusu üzerinde durulmuştur[698]. Benzer bir yazı John Kiefner tarafından The New York Times'ta neşredilmiştir. Kiefner, Yaklaşık 20 yıldır askeri bir konumda olmasa da takipçilerinin ona "Albayım," olarak hitap ettiklerini ve takipçilerinin gizli örgütler şeklinde faaliyet yürüttüklerini belirtmiştir. Yazar, Türkeş'in Turancılık düşüncesi ile hareket ettiğini ve Maraş olaylarında taraftarlarının 110 kişinin ölümüne sebep olduğunu yazmıştır[699].

16 Eylül tarihli Amerikan gazeteleri darbenin nedenlerini, darbeden sonraki durumu ve Evren'in açıklamalarını aktarmışlardır. The New York Times'ta John Kiefner, bazı çevrelerin görüşlerine dayanarak darbenin ülkenin girdiği kriz ortamı, Erbakan ile partisinin söz ve davranışlarına tepki olarak yapıldığını yazmıştır[700]. The Wall Sreet Journal'den Eric Morgenthaler ise siyasilerin beceriksizliğinden dolayı darbenin yapıldığını, bununla beraber siyasilerin darbenin olacağını beklemediklerini, darbeden on gün önce hem siyasilerle hem de başka çevrelerle

693 Eric Morgenthaler, "Conventional Coup", **The Wall Street Journal**, 15 Eylül 1980.
694 **Symour Daily Tribune**, 15 Eylül 1980.
695 **The Galveston Daily News**, 15 Eylül 1980; **The Los Angeles Times**, 15 Eylül 1980.
696 **The Daily Herald**, 15 Eylül 1980.
697 **The Washington Post**, 15 Eylül 1980; **The Winchester Star**, 15 Eylül 1980; **Gazette Telegraph**, 15 Eylül 1980; **The Arizona Daily Star**, 15 Eylül 1980; **Fort Myers News Press**, 15 Eylül 1980; **The Times Herald**, 15 Eylül 1980.
698 **The Philadelphia Inquirer**, 15 Eylül 1980.
699 **The New York Times**, 15 Eylül 1980.
700 John Kiefner, "Turkey's Task After the Coup", **The New York Times**, 16 Eylül 1980.

röportaj yaptığını ve hiçbirinde öyle bir beklentinin olmadığını belirtmiştir[701]. The Washington Post muhabiri Loren Jenkins de İstanbul'u bir dedektif gibi gezmiş ve darbeden sonraki gözlemlerini ve vatandaşlarla yaptığı konuşmaları aktarmıştır. Jenkins, Marksist şehir olarak tarif ettiği Ümraniye ve 1 Mayıs mahallesine giderek buradaki durumu darbe öncesi ile kıyaslamış ve mevcut durumun sakin olduğunu aktarmıştır[702]. Aynı tarihte The Philadelphia Inquirer'de Richard Ben Cramer, Ankara yakınlarındaki Tuzluçayır'a giderek vatandaşlarla görüşmeler yapmış ve onlardan bir durum değerlendirmesi yapmalarını istemiştir. Yazar burayı Marksist bir yer olarak tarif etmiş ve burada birçok cinayetin işlendiğini belirtmiştir[703].

16 Eylül tarihli birçok gazete, Evren'in açıklamaları doğrultusunda tutukluların özel mahkemelerde yargılanacağını, askerin yönetimde pek kalmak istemese de bir süre devleti yönetmek durumunda kalacaklarını aktarmıştır[704]. Evren'in darbede ABD'nin ilgisi olup olmadığı yönündeki açıklamalarına da yer verilmiştir. Evren, bu yönde gelen soruya "Hiçbir Amerika müdahalesi yoktur, darbenin olacağını önceden dahi bilmiyorlardı." şeklinde cevap verdiği belirtilmiştir[705].

The Washington Post, "*U2 Konusunda Türklerin Uyumu Bekleniyor*" başlıklı haberde U-2 casus uçuşları ve Türkiye'den umutlu beklentileri yazmıştır. Gazetede yazılanlara göre Batılı askeri kaynaklar bir gün önce, Türkiye'nin yeni askeri yöneticilerinin, Sovyet askeri faaliyetlerini gözlemlemek için ABD U-2 casus uçaklarının, Türk hava sahasını kullanmasına izin vermelerinin beklendiğini söylemiştir. İran'ın kaybedilmesinden sonra Türkiye'nin SSCB'nin izlenmesi için hayati öneme sahip olduğunu yazan gazete, Evren ve ekibinin U-2 uçuşlarına sıcak baktığını kaynaklara dayandırarak aktarmıştır. Gazete, Türklerin bu uçuşlara hassasiyet göstermesinin, 1960'ta Francis Gary Powers'ın pilotluk yaptığı U-2'nin Sovyetlere düşmesinin ardından başladığını da hatırlatmıştır[706].

---

[701] Eric Morgenthaler, "Inability of Turks to Compromise Brought on Recent Military Takeover", **The Wall Street Journal**, 16 Eylül 1980.
[702] Loren Jenkins, "Marxist Turkish Town Hunkers Down", **The Washington Post**, 16 Eylül 1980.
[703] Richard Ben Cramer, "In This Corner of Ankara , No Coup Can Hope to Team Stem The Bloodshed", **The Philadelphia Inquirer**, 16 Eylül 1980.
[704] **The Federerick News Post**, 16 Eylül 1980; **Indiana Evening Gazette**, 16 Eylül 1980; **Lawrence Journal-World**, 16 Eylül 1980; **The News**, 16 Eylül 1980.
[705] **Doylestown Intelligencer**, 16 Eylül 1980; **The News**, 16 Eylül 1980; **The Pharos Tribune**, 16 Eylül 1980.
[706] **The Washington Post**, 20 Eylül 1980.

3.4.2. Yeni Hükümet ve Ekonomi (14-30 Eylül 1980)

17 Eylül tarihli The Wall Street Journal, "*Türk Sınavı*" başlığı ile Türkiye'nin ekonomik durumunu darbe ile beraber değerlendirmiştir. Yazının başında Türkiye'deki askeri darbenin ABD'deki basın tarafından iyi karşılandığı bilgisini veren gazete, genellikle liberal olan gazetelerdeki yorumların bile hoşgörü ve onay arasında gidip geldiklerini belirtmiştir. Gazetede yazılanlara göre darbe konusundaki en önemli nokta askeri hükümetin, yerini aldığı hükümet tarafından başlatılan ekonomik reforma devam etme sözüdür. Bu reformların mimarı olan Turgut Özal'ın önem kazanmaya başladığı görülmüştür. O kadar ki kendisinden muhtemel bir başbakan olarak bahsedilmiştir. Oldukça önemli olan Özal programı stratejik ve büyüleyici bir ülke olan Türkiye'yi sakat bırakan ekonomide büyük bir değişimin göstergesi olarak yorumlanmıştır. Çok kötü olan ekonomik tabloyu değiştirmek için ekim ayında Turgut Özal, fiyat kontrolünü ortadan kaldırmış ve devasa devlet ekonomik girişimleri üzerine pazar ekonomisini yeniden uygulamıştır. Kamulaştırılan sanayiler yılda neredeyse 2 milyar dolar kaybederken, bu miktar basılan yeni paralarla kapatılmış, fakat bu girişim şaha kalkmış bir enflasyona ve devasa yabancı döviz sorunlarına yol açmıştır. Yeni program Batı mali desteğini kazanırken ilkbahardan itibaren düşen enflasyon oranıyla beraber başarı işaretleri göstermiştir. Bununla beraber acil ihtiyaç duyulan vergi reformu, siyasi çıkmaza saplanmış, enflasyon, herkesin vergi miktarında ilerleyici bir şekilde yükselmesine neden olmuş, çok geniş vergi kaçırmalar ve işsizlik oranlarıyla beraber ekonomi durgunlaşmıştır. Eğer yeni hükümet, vergi konusunda köklü değişikliklere giderse Batılı bankalar ve IMF gibi yabancı krediciler bunu engellememeli uyarısında bulunan gazete, yeni yönetimin seçim sistemi konusunda da değişiklik yapma niyetinde olduğunu, oranlı temsil sistemi ile mecliste bir çoğunluk yakalamanın imkânsız olduğunu, zira güç dengesinin özellikle İslamcı köktendinci olan Milli Selamet Partisi gibi küçük partilerin elinde kaldığını yazmıştır[707].

17 Eylül tarihli birçok ABD gazetesi Evren'in açıklamalarına yer verirken, gelişen diğer olaylar da aktarılmıştır. Haberlerde İstanbul'da bir polis memurunun solcular tarafından öldürüldüğü[708], Atina'da solcuların Türkiye'deki darbeden

---

[707] **The Wall Street Journal**, 17 Eylül 1980.
[708] **The Boston Globe**, 17 Eylül 1980; **The News**, 17 Eylül 1980.

ABD'yi sorumlu tuttuğu için ABD Büyükelçiliğine ait bir aracı patlattıkları[709] ve Türkiye'de sağcı ve solcu olmalarını gösteren saç, sakal ve bıyıkların kesilmesi emrinin verildiği aktarılmıştır[710]. 19 Eylül tarihli diğer bir gazete ise askeri yönetimin hızlı olduğunu ve hafta sonu işlediği cinayetten dolayı bir adamı idama mahkûm ettiklerini yazmıştır[711].

"*Önemli Türk Yetkilisi Dünyanın Kreditörlerinin Güvenini Geri Kazanıyor*" başlıklı yazıda Loren Jenkins, Turgut Özal ile ilgili bir yazı neşretmiştir. Ankara'da devrik Başbakan Süleyman Demirel'in ekonomik danışmanı olan Turgut Özal'ınki kadar meşgul olan pek az telefon olduğunu belirten yazar, darbeden sonraki ilk 24 saat içinde, Özal'ın Washington'dan, Tokyo'dan, Londra'dan, Paris'ten, Bonn'dan, Riyad'dan, Cenova'dan ve bir düzine başka şehirden telefonlar aldığını aktarmıştır. Jenkins'in yazdıklarına göre Özal'ı arayan Maliye bakanları, bankerler, uluslararası kredi kuruluşları ve ekonomistler bu ani darbenin, Türkiye'yi iflastan kurtarmak için bu yılın başlarında yürürlüğe koyduğu ekonomik reformları nasıl etkileyeceğini kendisinden öğrenmeye çalışmışlardır[712].

Uluslararası alanda dile getirilen temel endişe Demirel ve onun demokratik hükümetine ne olacağından ziyade, Özal'a ve onun uygulamaya çalıştığı ekonomik reformlara ne olacağına yönelik olmuştur. Özal, kabinede bir görevi olmamakla beraber, sadece Devlet Planlama Teşkilatı'nın müdürü ve başbakanın bir danışmanı olarak, uluslararası alanda, en önemli Türk yetkili olarak görülmüştür. Beş kişiden oluşan askeri cunta da onun bu rolünü onaylamakta geç kalmamıştır. Darbeden sonra askeri cunta, Özal'ı arayarak kendilerine ekonomik durum hakkında bilgi vermesini ve milletin iyiliği için mevcut işine devam etmesini istemiştir. NATO ülkelerinden bir büyükelçi ise Özal'ın görevini bırakması durumunda cuntacıların işlerinin çok zor olacağına dikkat çekmiştir. Özal'ın yaşam tarzı ve dini kimliği, cuntacılara pek uygun değildir. Yazarın aktardığına göre Özal, serbest pazar ekonomisini savunan ve kendini dinine adamış biridir. Yazının devamında Özal'ın siyasi macerası, uygulamaya başladığı ekonomik program anlatılmıştır[713].

---

[709] **The Daily Journal**, 17 Eylül 1980.
[710] **The Los Angeles Times**, 17 Eylül 1980.
[711] **Hutchinson News**, 19 Eylül 1980.
[712] Loren Jenkins, "Key Turkish Official Retains Confidence Of world's Lenders", **The Washington Post**, 19 Eylül 1980.
[713] Loren Jenkins, "Key Turkish Official Retains Confidence Of world's Lenders", **The Washington Post**, 19 Eylül 1980.

21-24 Eylül tarihli Amerikan basını, Bülent Ulusu ve yeni kabinesi ile alakalı haberleri duyurmuştur. Türkiye'nin askeri yöneticileri emekli donanma amirali Bülent Ulusu'yu Türkiye'nin yeni başbakanı olarak atadığını duyuran ABD basınının aktardığı diğer bilgilere göre Ulusu, hali hazırda ordunun kabul ettiği bir kabine oluşturacak ve iktidardaki generallerin siyasetini işletmekle sorumlu olacaktır. Askeri kaynaklar Ulusu'yu ılımlı biri olarak görmüştür. 57 yaşındaki Ulusu, 1977'de Türk donanmasının idaresini üstüne aldığında amiral rütbesinde olmuş ve iki yıl evvel NATO karargâhında hizmet vermiştir. Darbeden bir ay önce ise donanmadan emekli olmuştur. Ulusu, askerin dediklerini uygulayacak en iyi seçim olarak gösterilmiştir[714].

22-23 Eylül tarihli ABD basını yeni kabine üyelerini duyurmuştur. Basında yazılanlara göre Başbakan Bülent Ulusu, içinde yedi emekli generalin, beş profesörün ve sekiz deneyimli bürokratın olduğu yirmi yedi kişiden oluşan kabinesini açıklamış, Komutanlar, ayrıca sansür ve hapis cezası yetkileri ile askerlere ve askeri polislere, sorunlu durumlarda daha rahatça silahlarını kullanabilme özgülüğü de dâhil olmak üzere, sahip oldukları yetkileri genişletmişlerdir. Kabine üyeleri arasında en öne çıkan isim, Süleyman Demirel hükümetini deviren 12 Eylül darbesinden kurtulan Turgut Özal olmuştur. Başbakan yardımcısı olarak atanan Özal, ekonomiyi kontrol edecektir. Diğer başbakan yardımcısı, deneyimli bir bürokrat olan ve daha önceki Demirel hükümetlerinde Maliye Bakanı yardımcılığı yapmış olan Zeyyat Baykara olmuştur. Ankara'daki Batılı gözlemciler, kabineyi, ordunun ikinci ve üçüncü seçeneklerinden müteşekkil, ortalama bir grup olarak görmüşlerdir. Bu seçimler aynı zamanda, generallerin Demirel'in ekonomik planlarını desteklediklerini ve devam ettirmek istediklerine işaret olmuştur. Önde gelen bakanlıklara atanan diğer isimler ise şunlar olmuştur: Adalet Bakanlığı'na Cevdet Menteş, Savunma Bakanlığı'na Haluk Bayülken ve Dışişleri Bakanlığına İlter Türkmen; Mehmet Özgüneş, Profesör Nimet Özdaş ve İlhan Öztürk ise devlet bakanları olarak atanmıştır[715]. Maliye Bakanı da Kaya Erdem olmuştur. Erdem, Maliye Bakanlığı'nın Londra şubesi baş danışmanlığını yapmıştır[716]. Atamalar

---

[714] **The Los Angeles Times**, 21 Eylül 1980; **The Washington Post**, 21 Eylül 1980.
[715] **The Boston Globe**, 22 Eylül 1980; Steven R. Hurst, "As Military Consolidates Its Power, A New Cabinet Is Named in Turkey", **The Philadelphia Inquirer**, 22 Eylül 1980.
[716] **The Wall Street Journal**, 22 Eylül 1980.

hakkında Batılı bir gözlemci, iyi bir başlangıç yorumunda bulunmuştur[717]. Kabinenin ilk sözü terörizmi bitirmek yönünde olmuştur[718].

The Washington Post, askeri yönetimin 1.700 belediye meclisini dağıttığını, başkanlarını kovduğunu ve 8 teröristin öldürüldüğünü yazarken[719], 28 Eylül'de The Arizona Republic, Başbakan Bülent Ulusu'nun cuntanın Türkiye için hazırladığı siyasi ve ekonomik programı açıkladığını ve askeri iktidarın terörizmi sona erdirmek, bürokratları kovmak, anayasayı yeniden yazmak ve NATO'ya bağlı kalmak niyetinde olduğunu söylediğini aktarmıştır[720]. 28 Eylül tarihli The New York Times, Amerikalılarla beraber Kore Savaşı'nda savaşan Evren'in Türkiye'nin NATO'ya sadakatini tekrarladığını, Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi ve kapı komşusu İran'daki devrimden bu yana, Türkiye'nin Batı için yeni bir stratejik önem kazandığını tekrar hatırlatmıştır[721]. Benzer yorumlar Time'da da neşredilmiştir[722].

3.4.3. Darbe Sonrası Dış Politika (Ekim 1980 – Mart 1981)

8 ve 9 Ekim 1980 tarihli ABD basını genel olarak Türkiye'de suçluların idamına başlandığı haberlerini yayınlamıştır. Gazeteler 1972'den sonra Türkiye'de idam cezasının uygulanmaya başlamasına dikkat çekmişlerdir[723]. 9 Ekim tarihli The New York Times, "*Türkiye ABD ile Suçlu İadesi Anlaşmasını Onaylıyor*" başlığı ile Türkiye'de uzun zamandır cezaevlerinde olan üç ABD vatandaşının iadesinin gerçekleşeceğini duyurmuştur. Gazetede yazılanlara göre resmi Amerikan kaynakları, haşhaş kaçırmaktan hüküm giydikten sonra sekiz yıldan beri hapiste olan üç suçlunun ABD'ye birkaç hafta içinde nakledileceğini söylemiştir. Robert Hubberd, Katherine Zenz ve Jo Ann McDaniel isimli Amerikalılar aslında ölüme mahkûm edilmiş ama cezaları müebbet hapis cezasına çevrilmiş ve cezalarını Türkiye'de bir süre çekmek zorunda kalmışlardır. Amerikalılar, Türkiye – Suriye sınırında, kamyonetlerinde 233 pound (yaklaşık 105 kilogram) haşhaş bulunduğu için 10 Aralık 1972 tarihinde tutuklanmışlardır. Hubbard, bariz bir şekilde tüm suçu

---

[717] **The Courier Journal**, 22 Eylül 1980.
[718] **Daily Press**, 23 Eylül 1980; **The New York Times**, 23 Eylül 1980.
[719] Metin Munir, "Turkey Names New Premier; Mixed Cabinet Expected Soon", **The Washington Post**, 27 Eylül 1980.
[720] **The Arizona Republic**, 28 Eylül 1980.
[721] **The New York Times**, 28 Eylül 1980.
[722] William E. Smith, "Turkey: An Uneasy Honeymoon", **Time**, 29 Eylül 1980.
[723] **Daily Press**, 09 Ekim 1980; **News Press**, 09 Ekim 1980; **The Washington Post**, 08 Ekim 1980; **The New York Times**, 08 Ekim 1980.

üstlenmeye çalışarak, kaçakçılık suçlamalarını kabul etmiştir. Onunla seyahat eden dört genç kadın serbest bırakılmış, ama Bayan Zenz ve Bayan McDaniel'e aynı şekilde en üst ceza verilmiştir. Mevzubahis olay, kaçmadan önce, uyuşturucu suçlamalarından beş yıl boyunca Türkiye hapishanelerinde yatan Long Island'lı bir adam olan Billy Hayes'in "Geceyarısı Ekspresi" adlı kitabında, oradaki kötü şartları anlatmıştır. Gazetede ayrıca tutukluların iadesi için 1979 yılında bir anlaşma imzalandığı, fakat TBMM'nin bir türlü bu antlaşmayı onaylamadığı ve askeri cunta yönetiminin gelmesi ile imzaların atıldığı belirtilmiştir[724].

Jim Hoagland, Yunanistan'ın NATO ile ilişkileri kesme tehdidinde bulunduğunu yazmıştır. Yazarın aktardıklarına göre Yunan Dışişleri Bakanı Constantine Mitsotakis, yeni bir formül bulunmaması halinde bir daha dönmemek üzerine NATO'dan çıkma ve ABD üslerini kaldırma tehdidinde bulunmuştur. Yunan Dışişleri Bakanı, bir röportajında, böyle bir adım atmak istemediklerini, Yunanistan'ın ittifaka geri dönmesi gerektiğini, aksi halde bir sonraki yıl yapılacak Yunanistan'daki seçimlerden önce, geri dönmek için yaptıkları başvuruyu iptal ile karşı karşıya kalacaklarını belirtmiştir. Yunan baskılarının Türkiye'deki darbeden sonra arttığına dikkat çeken Hoagland, ABD'nin, stratejik öneme sahip bir donanma üssü ve Doğu Akdeniz'deki (Girit adasındaki iki üs) Sovyet hareketlerini takip eden, bölgesel bir elektronik takip merkezi de dâhil olmak üzere Yunanistan'daki dört büyük askeri tesisi kaybetme riskiyle karşı karşıya olduğunu yazmıştır. Yazar, Yunanistan, Türkiye ve ABD'nin görüş ve isteklerini aktarmış ve NATO başkomutanı Rogers planının beklendiğini belirtmiştir[725].

2 Ekim tarihli The New York Times, Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşü için yapılan girişimleri tekrar aktarırken[726], aynı gazetede Juan de Onis, Türkiye'nin Yunanistan'ın Ege Denizi üzerinde ayrıcalık taleplerini reddettiğini, Özal'ın açıklamaları doğrultusunda duyurmuştur[727]. Aynı mesele The Washington Post gazetesinde Türkler için biraz da kaba ifadeler kullanılarak işlenmiş ve meselenin son derece ciddi olduğunun altı çizilmiştir[728].

---

724 Marvine Howe, "Turkey Ratifies U.S. Convict Exchange", **The New York Times**, 09 Ekim 1980.

725 Jim Hoagland, "Greece Threatens To Cut Ties To NATO", **The Washington Post**, 01 Ekim 1980; Yunanistan'ın NATO'ya dönüşünü sağlayan Rogers Planı için bkz.: Merve Demiriz, **Askeri Darbeler ve Türk Dış Politikası**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, ss.128-130

726 **The New York Times**, 02 Ekim 1980.

727 Juan de Onis, "Turkey Rejects Greece's Terms for NATO Return", **The New York Times**, 04 Ekim 1980.

728 **The Washington Post**, 05 Ekim 1980.

ABD basınının ve de ABD hükümetinin bu dönemde Türkiye'de ilgilendiği konuların başında Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü meselesi yer almıştır. The New York Times, "*Türklerin, Yunanistan'ın NATO'da Bulunmasını Desteklediği Söyleniyor*" başlıklı haberde konu ile alakalı gelişmeleri aktarmıştır. Habere göre Türkiye'nin askeri yönetimi, Yunanistan'ın NATO'ya tam geri dönüşü için yapılan teklifleri kabul ettiği yönünde gelen raporlara sessiz kalmış, ama orduya yakın kaynakların tavrının tatminkâr olduğu gözlemlenmiştir. Ankara'ya cuma günü gerçekleştirdiği son ziyaretinde, Avrupa Müttefik Güçler Komutanı General Bernard W. Rogers, Yunanistan'ın tekrar NATO'ya girmesi için geliştirilen son formülün, Türkiye'nin yeni devlet başkanı Kenan Evren tarafından kabul edildiğini söylemiştir. İttifakın iki kavgalı komşusunun tavizlerini almaya kararlı General Rogers, darbenin olduğu 12 Eylül'den bu güne kadar Ankara'yı dört kez ziyaret etmiştir. Süleyman Demirel'in Azınlık Hükümeti ise darbeden birkaç hafta önce Yunanistan, NATO'ya tam dönüşü gerçekleştirene kadar, görüşmelerin ertelenebileceğini söylemiştir. Gazete, Demirel döneminde Türkiye'nin elindeki kozu kaybetmemesi için, Ege sorununun önce çözülmesi gerektiğinde ısrar eden merkez sağ ve İslam yanlısı partilerden gelen büyük bir muhalefet olduğuna dikkat çekmiştir. General Rogers tarafından yapılan tekliflerin detayları tam olarak bilinmese de yetkili kaynaklardan genel özelliklerine dair yapılan işaretler olduğunu aktaran gazete, ön görülen formüle göre Ege bölgesinde herhangi bir kontrol bölgesi olmayacağını, geniş yetkili bir NATO komutanının, durumun gerektirdiği şekliyle, Türk veya Yunan komutanlardan operasyonların idaresini üstlenmesini isteyeceğini ve Türk yetkililerin de böyle bir planı kabul edebilecekleri sinyalini verdiklerini yazmıştır. Haberde ayrıca Yunan Başbakanı George Rallis'in, Yunanistan'ın ittifakın askeri kanadına yeniden girişine dair olan NATO teklifini kabul etiğini gece saatlerinde duyurduğu belirtilmiştir[729]. 18 Ekim tarihli The Washington Post, Rogers'ın Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşü için bir planı Türk askeri liderlerle paylaştığını yazmıştır[730].

Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşü en nihayetinde 20 ve 21 Ekim tarihli Amerikan gazetelerinde duyurulmuştur. "*Yunanistan Altı Yıllık Aradan Sonra NATO'nun Askeri Kanadına Tekrar Katılıyor*" başlıklı yazıda Paul Anastasi, gelişmeleri aktarmıştır. Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına altı yıllık aradan sonra geri döndüğünü, NATO'nun stratejik güney cephesindeki boşluğunu

[729] **The New York Times**, 16 Ekim 1980.
[730] **The Washington Post**, 18 Ekim 1980.

doldurduğunu belirten yazar, kararın Yunanistan Başbakanı George Rallis, Savunma Bakanı Evangelos Averoff-Tostitsas ve Dışişleri Bakanı Constantine Mitsotakis'in konuşma yaptığı olağanüstü bir oturumda, oybirliği ile alındığını yazmıştır. Karar, ABD Başkanı Carter ve Batı Avrupalı müttefikler tarafından, ittifakın savunma kapasitesini destekleme konusunda büyük bir başarı olarak değerlendirilmiştir. Haberde, Türkiye'nin Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşünün ittifakı güçlendirdiğini ve Ankara'nın çıkarlarına uyduğunu söyleyerek onayladığı belirtilmiştir. Habere göre Yunanistan Hükümeti kaynakları, yeni Türkiye cuntasının anlaşmadan doğru düzgün bir şey kazanmadığını ama hem dış politika hem de ülkedeki ekonomik ve siyasi sıkıtıları aşmak için Türkiye'nin Yunanistan'ın geri dönüşüne onay verdiğine inanmışlardır[731]. The Washington Post'ta, anlaşmanın detaylarının siyasi hassasiyet nedeniyle gizli tutulduğu yazılmıştır[732].

The New York Times'ta "*Türkiye, İsrail'in 'Uzlaşmaz' Politikalarını Gerekçe Göstererek İsrail ile Olan İlişkisinin Seviyesini Azaltıyor*" başlığı ile İsrail ile yaşanan anlaşmazlıkları duyurmuştur. Marvine Howe'un haberine göre Türkiye, Ortadoğu sorunlarına yönelik politikasının "uzlaşılamaz," olduğunu gerekçe göstererek, İsrail ile olan diplomatik ilişkilerini sembolik bir düzeye indirdiğini duyurmuştur. Hükümete yakın kaynaklara göre, bu karar Türkiye'nin yakın zaman önce, Irak – İran savaşı nedeniyle, ülkenin petrol rezervinde oluşan boşluğu doldurmayı taahhüt eden Suudi Arabistan ile gerçekleştirdiği uzlaşmaya bağlı olduğunu aktaran Howe, bu hamle ile Türkiye'nin yeni askeri yöneticilerini, dini siyasete alet etmekle suçlayıp, İslam yanlısı Milli Selamet Partisi'nin liderlerini hapse attıktan sonra İslami hassasiyetlerini yeniden gösterdiklerinin bir işareti olarak yorumlandığını belirtmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Oktay İşcen, İsrail'e, ilişkilerin seviyesinin ikinci katiplik seviyesine indirildiği kararının bildirildiğini söylemiş ve temsiliyetin "karşılıklı," olacağının altını çizmiştir. Yazar, Mısır'dan sonra İsrail ile ilişkisi olan ikinci Müslüman ülkenin Türkiye olduğunu ve Arap-İsrail savaşından sonra ilişkilerin soğuduğunu hatırlatmıştır[733].

18 Aralık 1980 tarihli The Baltimore Sun ve The Wall Steet Journal, Türkiye'nin NATO macerasını tekrar hatırlatan yazılar neşretmişler ve Türkiye'nin

---

[731] Paul Anastasi, "Greece Rejoins the Military Wing Of NATO After Six-Year Absence", **The New York Times**, 21 Ekim 1980.
[732] Michael Getler, "Return Of Greece To NATO Military Alliance Hailed by U.S., Allies", **The Washington Post**, 21 Ekim 1980.
[733] Marvine Howe, "Turkey Downgrades Ties to Israel, Citing Its 'Unconciliatory' Policies", **The New York Times**, 03 Aralık 1980.

NATO ve ABD için hayati önemde olduğuna dikkat çekmişlerdir[734]. 4 Ocak 1981 tarihinde Marvine Howe, Türk ve Amerikalıların Sinop'tan Sovyetleri gözlemlediklerini yazmıştır[735].

The Wall Steet Journal'de NATO komutanlarından William J. Crowe Jr.'ın yazısını neşretmiştir. Yazının konusu, *Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü, Yunanistan ve Türkiye NATO için önemlidir*. Crowe Jr. Türkiye'nin ABD askeri ambargosu nedeniyle bir dönem askeri anlamda zayıf kaldığını ve modernleşmesini devam ettiremediğini hatırlatarak ordusu güçlü olan bir Türkiye'ye NATO'nun ihtiyacı olduğunu ve bu nedenle yardımların yapılmasına önem verilmesi gerektiğini yazmıştır[736]. The Washington Post, 16 Ocak'ta Avrupa Konseyi yetkililerinin darbeyi hoş karşıladıklarını ve buna sebep olarak da İslami diriliş tehlikesinin önlenmesi ve Türkiye'nin stratejik önemini öne sürdüklerini yazmıştır[737].

9 Şubat 1981 tarihli The New York Times'ta Marvine Howe imzalı haberde Yunan Dışişleri Bakanı'nın ABD'den Türkiye ile güç anlamında eşit yardım talebinde bulunduğunu, Türkiye'nin ise aynı fikirde olmadığını ve Yunanistan'a daha çok yardım edildiğini iddia ettiğini aktarmıştır[738]. Aynı tarihli gazetede başka bir yazar, Sovyet destekli terörün olduğuna dair az kanıtın olduğunu ABD'li yetkililerin açıklamalarına dayanarak yazmıştır[739].

"*Türkiye Cuntası Avrupa Kulübü'nde Kalmak İçin Görüşme Yapıyor*" başlıklı yazıda Marvine Howe, Türkiye'nin Batı Avrupa'nın bir parçası olarak kalmak istediğini, Evren'in Avrupalı yetkililere demokrasiye uygun zamanda geçileceği yönünde hararetli bir söz verdiğini ve ülkeye gelen gözlemcilerin işkencelerin askeri yöneticilerin bilgisi dışında yapıldığı izlemini aldıklarını belirtmiştir[740]. 11 Mart

---

734 **The Baltimore Sun**, 18 Aralık 1980; **The Wall Street Journal**, 18 Aralık 1980.
735 Marvine Howe, "U.S. and Turks Monitor Soviet At Isolated Post", **The New York Times**, 04 Ocak 1981.
736 William J. Crowe Jr., "NATO's Critical Southern Flank", **The Wall Street Journal**, 14 Ocak 1981.
737 **The Washington Post**, 16 Ocak 1981.
738 Marvine Howe, "Athens Seeks to Commit U.S. to Backing Balance of Power With Turkey", **The New York Times**, 09 Şubat 1981.
739 Richard Halloran, "Proof of Soviet –Aided Terror Is Scarce", **The New York Times**, 09 Şubat 1981.
740 Marvine Howe, "Turkey's Junta Lobbies To Stay In European 'Clube' ", **The New York Times**, 09 Mart 1981; 12 Eylül sonrası işkence olayları romanlara da konu olmuştur. Bkz. Ece Cihan Ertem, "Political Novels of 1980 Coup D'Etat In Turkey", **Journal of Teaching and Education**, 1(4), 2012, ss.20-23; Hanife Özer, **12 Eylül 1980 Darbesinin Türk Romanına Yansıması**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, ss.104-132; Macit Balık, "Türk Romanında 12 Eylül Darbesi", **Turkish Studies**, Cilt: 4/1-II Kış-2009, ss.2383-2396.

tarihli aynı gazete, ABD'nin 15 ülke için askeri kredi vermeyi planladığını ve bu kredi verilecek ülkeler listesinde Türkiye'nin de olduğunu yazmıştır[741].

3.4.4. ABD Basınında Türkiye'deki Gelişmeler (Kasım 1980 – Mart 1981)

ABD basınında 1980 Kasım ayı gelişmeleri genel itibariyle cuntanın yasak ve cezaları, cinayet ve diğer başka olaylardan oluşmuştur. 10 Kasım'da 260 kişinin tutuklandığı[742], 12 Kasım'da solcu gazete olarak bilinen Cumhuriyet'in yasaklandığı[743], 13 Kasım'da 130 kişinin tutuklanması için yeni bir emir çıkartıldığı[744], 14 Kasım'da İslami kesime çeşitli baskılar yapıldığı[745], 16 Kasım'da Adana'da bir Amerikan askerinin öldürüldüğü[746], 19 Kasım'da 30 solcu için Ankara askeri savcısı tarafından idam istenildiği[747] haberleri ABD basınında neşredilmiştir.

8 Aralık 1980 tarihli Time, darbeden sonra Türkiye'de hayatın her anlamda normale dönmeye başladığını ve darbe karşısında birçok kesimin memnuniyetini aktarmıştır[748]. 14 Aralık tarihli The New York Times ise askeri cuntanın yönetimini pekiştirdiğini ve yönetimde ne kadar kalacaklarının bilinmediğini yazmıştır[749].

Ocak-Mart 1981 tarihli Amerikan gazeteleri, Türkiye ile alakalı, gelişmelere bağlı olarak giderek şiddetini kaybeden yağmur misali gibi haberleri aktarmışlardır. 2 Ocak tarihli Marvine Howe imzalı haberde Türkiye'de ordunun terörü ehlileştirdiğini ama bir türlü ekonomik tabloyu rayına oturtamadığını yazmıştır[750]. The New York Times, 6 Ocak'ta askerin demokrasiye dönüş sözü verdiğini yazmıştır[751]. 8 Ocak'ta aynı gazete seksen beş solcunun daha tutuklandığını duyurmuştur[752].

---

[741] **The New York Times**, 11 Mart 1981.
[742] **The New York Times**, 10 Kasım 1980.
[743] **The Wall Steet Journal**, 12 Kasım 1980.
[744] **The Washington Post**, 13 Kasım 1980.
[745] **The New York Times**, 14 Kasım 1980.
[746] **The Baltimore Sun**, 16 Kasım 1980.
[747] Marvine Howe, "Turkey, in Drive on Extremists, Demands Execuation of 30 Leftists", **The New York Times**, 19 Kasım 1980.
[748] **Time**, 08 Aralık 1980.
[749] Marvine Howe, "Turkey's Junta Moves to Consolidate Military Rule", **The New York Times**, 14 Aralık 1980.
[750] Marvine Howe, "Turkish Army Tames Terrorism, But Inflation's Still Running Wild", **The New York Times**, 02 Ocak 1981.
[751] **The New York Times**, 06 Ocak 1981.
[752] **The New York Times**, 08 Ocak 1981.

Steven R. Hurst'ün "*İşkence Hikayeleri Türkiye'de Gün Yüzüne Çıkıyor*" başlıklı yazısında hapishanelerdeki birçok kişinin işkence gördüğünü yazmıştır[753]. The Baltimore Sun da polisin aşırı solcuları ezdiğini ve sükuneti sağladıklarını aktarmıştır[754]. Hürriyet'in baş editörünün tutuklandığı haberini veren The Boston Globe, basın hürriyeti veya fikir hürriyeti ile alakalı hiçbir yorumda bulunmamıştır[755].

25 Ocak tarihli The Los Angeles Times 12 Eylül öncesi ve sonrasını kıyaslamıştır. Gazete, 12 Eylül öncesinde gazetelerin her gün terörden kaç kişinin öldüğünü söylerken, şimdi her gün güvenlik raporlarını yayınlayarak tutuklananların sayılarını yazdıklarını belirtmiştir. Gazete, gözaltına alınanlar ile alakalı bilgileri de aktarmıştır[756]. 7 Şubat tarihli ABD basınında İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısının solcular tarafından öldürüldüğü duyurulmuştur[757].

ABD'nin Türkiye'deki sorunlarla değil çıkarları ile ilgilendiğini gösteren örnekler 13 Şubat tarihli bazı Amerikan gazetelerinde mevcuttur. Senatör John G. Tower'ın, silahlı kuvvetlerin yönetimi ele geçirdiği 12 Eylül'den beri, Türkiye'deki askeri cuntanın gördüğü en büyük dış desteği verdiği ve Türkiye için çok daha fazla askeri ve ekonomik yardıma gerek olduğunu ifade etmiştir. Basında yazılanlara göre Tower, Türkiye'nin askeri yöneticilerinin, "iyi niyetlerine," inandığını ifade etmiştir. Senatör, Türkiye'ye gerçekleştirdiği bir günlük ziyaretin ardından, ABD Uluslararası İletişim Ajansı'nda bir basın konferansı düzenlemiştir. Senatör Tower, "*bazen demokratik işlemleri gelecek nesiller için muhafaza etmek amacıyla, ani ve çarpıcı hareketlerde bulunmak gerekir"* şeklinde açıklamalarda bulunmuş ve bu destek sözleri, sözde insan hakları ihmali nedeniyle Avrupa Konseyi tarafından baskılarla karşılaşan, askeri yöneticiler için büyük bir destek oluşturmuştur. Senatör, Türkiye'de işkencenin yapıldığına yönelik olan ve gittikçe artan raporlara dair bir soruyu cevaplamamayı tercih etmiş ve Türkiye'de meydana gelen büyük siyasi değişimler olduğunda, büyük bir panik ve endişe ile işaret edilecek şeyleri gösterecek insanlar her daim olacağı beyanında bulunmuştur. Tower, dostluk havasının hiç olmadığı kadar iyi olduğu bir dönemde olduklarını ve işkence yapıldığına dair gelen raporların Türkiye'ye yardımcı olma ve destekleme özverilerini kırmayacağının da

---

753 Steven R. Hurst, "Tales of Torture Emerge in Turkey" **The Los Angeles Times**, 11 Ocak 1981.
754 **The Baltimore Sun**, 13 Ocak 1981.
755 **The Boston Globe**, 13 Ocak 1981.
756 **The Los Angeles Times**, 25 Ocak 1981.
757 **Chicago Tribune**, 07 Şubat 1981; **The Washington Post**, 07 Şubat 1981.

altını çizmiştir[758]. ABD basınının sürekli işkence haberlerini yazdığı bir dönemde Tower'ın bu açıklamaları şaşırtıcı olmamıştır. Eğer çıkarlarına uygun hareket etmeyen bir yönetim olsaydı, her zaman yaptıkları gibi zorla da olsa bir bahane bulup Türkiye'yi baskı altına alırlardı.

13 Şubat tarihli The Wall Steet Journal, Türkiye'de özellikle basına sansür uygulandığını ve basının askeri yönetimi eleştiremediğini, gazetecilerin görüşleri ile aktarmıştır. 22 Şubat tarihli The Boston Globe'da Alan Berger, göçmen Türk işçilerinin birçok Avrupa şehrinde işkence ve baskılara dikkat çekmek için açlık grevi yaptıklarını yazmıştır[759].

25 Şubat tarihli The New York Times, savcının Erbakan hakkında İslam devleti kurma teşebbüsünden dolayı on dört ile otuz altı yıl hapis istediğini yazmıştır[760]. 5 Mart tarihli aynı gazete ABD'nin Türkiye'deki hava üslerini geliştirmek için harekete geçtiğini yazarken[761], 6 Mart tarihinde ise Türkiye'deki cezaevlerinde yatmakta olan dört Amerikalı için şartlı tahliye kararının çıktığı duyurulmuştur[762].

3.4.5. ABD BASINI ÇERÇEVESİNDE BÖLÜM HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

12 Eylül 1980 askeri darbesinin iç çatışmalar nedeniyle askerin yapmak zorunda kaldığı bir darbe mi olduğu yoksa darbe için şartlar birileri tarafından oluşturulduktan sonra darbe ile uygulanmak istenen planlar devreye mi sokuldu sorusunun cevabı konunun anlaşılması için büyük önem taşımaktadır. 12 Eylül darbesi öncesi ABD basınında sık sık AB ve ABD'nin Türkiye'ye ekonomik yardımlar yaptığı yazılmıştır. Türkiye'nin ABD ve NATO'nun elinden kaymaması için ve belli bir istikrar sağlanması adına yapılan bu yardımlardan sonra ABD'nin, Türkiye'den bir şeyler yapmasını beklediğini, ABD basını açıkça yazmış ve bu isteğin de Yunanistan'ın NATO'ya dönüşüne Türkiye'nin müsaade etmesi olduğu vurgulanmıştır. SSCB'yi kontrol edebilmek için Yunanistan'ın NATO'ya dönüşüne

---

758 **The Baltimore Sun**, 13 Şubat 1981; Marvine Howe, "Senator Tower Favors More U.S. Assistance For The Turkish Junta", **The New York Times**, 13 Şubat 1981.
759 Alan Berger, "Turkish regime Is Under Scrutiny", **The Boston Globe**, 22 Şubat 1981.
760 **The New York Times**, 25 Şubat 1981.
761 Marvine Howe, "U.S. Acts to Improve Air Base In Turkey",**The New York Times**, 05 Mart 1981.
762 **The New York Times**, 06 Mart 1981.

büyük ihtiyaç duyan ABD'nin Türkiye'den bu yönde bir beklenti içine girmesi kendi açısından tabii olarak görülmelidir.

Yunanistan'ın NATO'ya dönüşüne izin verilmediği ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı bir zamanda NATO toplantısına giden Türk generallerinin durumdan utanç duyduklarını belirten ABD basını, ordunun darbe yapma isteğine ABD'nin henüz onay vermediğini yazmış ve biraz daha süre geçmesi gerektiğini ima etmiştir. 31 Mayıs'ta biraz daha zamana ihtiyaç var diyen ABD basını 1 Haziran'da şiddetin Türkiye'de şaha kalktığını duyurmuş ve darbe olana kadar şiddet giderek artmıştır. Daha sonra ABD'nin Yunanistan'ın NATO'ya dönmesi için her yolu deneyeceğini aktaran ABD basını, General Rogers'ın gizli bir planı olduğunu ve Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü için çalışmalarını hızlandırdığını yazmıştır.

ABD basını, 12 Eylül'de gerçekleşen darbeyi sevinçle karşılamış ve en ufak bir tepki göstermemiştir. 12-13 Eylül tarihli ABD basınının darbe ile alakalı attıkları başlık ve yazdıkları yazılarda darbeye karşı hiçbir tepki yoktur. Bununla beraber 12 Eylül'de darbecilerden biri olan General Haydar Saltık'ın General Rogers ile üst düzey ve önemli görüşmeler yaptığına dikkat çeken ABD basını, Kenan Evren'in Yunanistan'ın NATO'ya dönüşüne onay verdiğini ve ABD'nin izni olmadan darbenin gerçekleştirilemeyeceğini darbeden birkaç gün sonra duyurmuştur. ABD basını ve yönetimi 12 Eylül döneminde ilginç bir şekilde Türkiye'deki işkence olaylarına karşı da tepkisiz kalmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
28 ŞUBAT POSTMODERN DARBE'NİN ABD BASININA YANSIMASI

4.1. 28 ŞUBAT SÜRECİ

Türkiye'de askeri müdahale 1997 yılında daha farklı bir şekilde kendini göstermiştir. Ülke ve dünya şartları değiştikçe müdahaleler de farklı şekillerde kendini göstermeye başlamıştır. Bu müdahalenin senaryosu bu sefer laiklik ve irtica odaklı olmuş ve Türkiye, yeni bir askeri müdahale ile tanışmak durumunda kalmıştır.

28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleşen askeri darbeyi önceki darbelerden ayıran farklılıklar bulunmaktadır. 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbelerindeki askeri elitin devlet merkeziyetçiliğinden farklı olarak özellikle 1990'lı yıllarda Kürt, laik ve İslamcı kimliklerin hızla yükselmesi ile bunların arasından İslamcı kimliğin merkeze hakim olmaya başlaması belirginlik kazanmıştır. Buna karşılık modern ve laik bir çizgide olan ordu, İslamcıların yaklaşımlarına göz yummak istememiştir[763].

Dış faktörler bakımından NATO ve ona bağlı kuruluşların ilk üç darbe zamanında önemsedikleri Türkiye, artık 1990'larda SSCB'nin dağılmasıyla jeostratejik önemini yitirmiştir. Bunun yanında Türkiye'de İslamcı siyaset, Amerika ve Batı karşıtı tutum belirlemişken, bu tutum İsrail ve Amerika'daki İsrail lobisinin tepkisini çekmiştir. 28 Şubat'ı hazırlayan bir diğer neden olarak "Yeşil Sermaye" diye adlandırılan Anadolu'daki muhafazakar sermayenin, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Ortadoğu ve Afrika'da iş alanları oluşturması ve buna İstanbul ve çevresindeki devletten beslenen laik sermayenin tahammül edememesi gösterilebilir[764].

28 Şubat'ın kesin bir başlama zamanı olmamakla birlikte 1994'teki yerel seçimlerde Refah Partisi'nin yükselişiyle başladığını söyleyebiliriz. Refah Partisi, 24 Aralık 1995'te oy oranını %21,37'ye çıkarırken, Anavatan Partisi %19,65, Doğru Yol Partisi %19,18, Demokratik Sol Parti %14,64, Cumhuriyet Halk Partisi % 10,70 oranında oy almışlardır[765.]

---

763 Mustafa Erdoğan, **28 Şubat Günlüğü-Post-Modern Darbenin Anatomisi**, Orion Yayınları, Ankara, 2012, s.63;Turgut, s.106; Spyros A. Sofos, "Turkey's Summer Fever: Symptom of A Chancing Political System**", Southeastern Europe**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2007, ss. 18-25.

764 İbrahim Ayyıldız, **28 Şubat Nedir?**, Liberte Yayıncılık, Ankara, 2016, ss.85-87, 127; Toktamış Ateş, **Gene Laiklik Gene Demokrasi**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1998, s.192.

765 Mehmet Ali Birand, Reyhan Yıldız, **Son Darbe 28 Şubat**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.114; Mehmet Bican, **28 Şubat'ta Devrilmek**, Truva Yayınları, İstanbul, 2012, s.105; http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf, ss.93-255.

İslam, Türkiye'de giderek daha etkili olmaya başlamışken, Erbakan'ın seçimlerden birinci parti olarak çıkması İslami yükselişin neticesi olarak görülmüş ve Batı için şok etkisi yaratmıştır[766]. Uzun uğraşlar sonucu Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi 28 Haziran'da REFAHYOL ismi verilen koalisyon hükümetinde anlaşırken[767] iki genel başkanın ikişer yıllık başbakanlık yapması formülü devreye konulmuştur. Bu koalisyona bazı Doğru Yol Partili milletvekilleri de karşı çıkmıştır[768].

Kurulan hükümette Başbakan Erbakan, İran'a ve ardından Libya'ya ilk yurt dışı gezisini yapmıştır. Libya ziyaretinde Kaddafi ile görüşmesi, Kaddafi'nin Türkiye Başbakanı'na karşı tavrı ve eleştirileri[769] Türkiye'de infial oluştururken, gezinin ikinci durağı diğer Afrika ülkeleri olmuştur. Mısır ziyaretinde Türk Bayrağı çekilmemesi ve Mısır'da iki milyar dolarlık ticaret hacmi oluşturulması, muhalefetin tepkisini çekmiştir[770]. Geziden sonra Batının G-7 zirvesine karşılık, İslam Ortak Pazarı için küresel sermaye karşıtı D-8 grubunu kurarak 4-5 Ocak 1997'de İstanbul'da ilk toplantısını yapan Erbakan[771] tepkilerin odağı haline gelmiştir.

Erbakan'ın iktidara gelmesinden itibaren her yaptığı, söylediği gerilim ve tepkilere yol açarken, cuma namazı çıkışları türban yasağı ve "laik diktatörlük" slogan ve gösterileri çoğalmaya başlamıştır[772]. Kasım 1996'da içinde Abdullah Çatlı, Sedat Bucak, Hüseyin Kocadağ ve Gonca Us'un bulunduğu araç Susurluk'ta bir kamyona çarpmıştır. Bu olayla devlet ve mafya ilişkisi tartışılmaya başlanmıştır[773]. Susurluk, devlet içinde karmaşık yapının, karanlık işlerin ve derin devletin sembolü olmuş[774] ve olaylar sonrasında İçişleri Bakanı Mehmet Ağar görevinden ayrılmak

---

766 Heinz Kramer, **Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye**, (Çev. Ali Çimen), 3. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003, ss.92-93.
767 Birand, v.d., ss.130-149; İnönü Alpat, **Hamamböcekleri, Ateştopu ve Askerler, 28 Şubat Sürecinde Türkiye**, Mayıs Yayınları, İzmir, 1999, s.17.
768 Birand, v.d, ss.153-156.
769 Nezih Yıldırım, **28 Şubat Darbesi-Darbelerin Yakın Tarih Aynası ve Anılar**, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2014, s.89; Hakan Akpınar, **Postmodern Darbenin Öyküsü**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2011, ss.84-87.
770 Birand, v.d., s.159; Ayyıldız, ss.27-30.
771 Meclis Araştırması Raporu, Cilt: 2, 2012, s. 963; Ömer Lütfi Mete-Mahir Kaynak, **Derin Devlet, Tanımlanamayan Güç**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.139; Erbakan, D-8 projesinin ABD tarafından yakın takibe alındığını, bu birliğe katılan sekiz ülkede de karışıklıklar çıkarıldığını ve liderlerin devre dışı bırakıldığını RP'nin kapatılmasından sonra anlatmıştır. Bkz. Şevket Kazan, **28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Anatomisi**, MGV Yayınları, Ankara, 2013, s.144.
772 Birand, v.d., s.164; İba, s.219.
773 Mete, Kaynak, s.71; Mahir Kaynak, **Komplo Yok**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999, ss.91-92.
774 Birand, v.d., s.168; Ömer Lütfi Mete-Mahir Kaynak, **Derin Devlet, Tanımlanamayan Güç**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, ss.71-80.

zorunda kalmıştır[775]. Susurluk Olayı üzerinden toplumsal tepki oluşturmak için "sürekli aydınlık için bir dakika karanlık" eylemleri başlatılmıştır.

Kurulan hükümette gerginlikler yaşanırken Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya iktidarı denetleyen Batı Çalışma Grubu adıyla bir grup kurmuştur[776]. Çok geçmeden olaylar sırayla gelmeye başlamıştır. RP ile ordu arasındaki ilk açık gerginlik 10 Kasım 1996'da 2. Zırhlı Tugay Komutanı Tuğgeneral Doğu Silahçıoğlu'nun Sultanbeyli Refah Partisi Belediye Başkanı Ali Nabi Koçak'tan izin almadan meydana Atatürk heykeli dikmesiyle yaşanmıştır. Belediye Başkanı komutan hakkında suç duyurusunda bulunurken[777] aynı gün Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin sözleri gerginliği artırmıştır[778]. 30 Aralık 1996'da polis baskını ile Aczimendiler olayı patlak verirken,[779] 1997'nin ilk haftalarında ardı ardına Refah Partili kişilere ait "Atatürk ve rejim düşmanı" söylem ve görüntüler medyaya taşınmıştır[780]. 11 Ocak 1997'de Başbakanlık Konutunda verilen iftar yemeğine Diyanet İşleri Başkanlığı mensupları ve tarikat liderleri çağırılmış, bu davet adeta Cumhuriyet rejimine bir meydan okuma olarak görülmüştür[781].

28 Şubat süreci, 31 Ocak'ta ilçe meydanında Mescid-i Aksa benzeri çadır kurulan ve bir Kudüs gecesi düzenlenen Sincan'da, 4 Şubat 1997'de 20 tank ve 15 zırhlı aracın geçişiyle başlamıştır. Genelkurmay ve Milli Savunma Bakanı, tankların normal bir tatbikata gittiğini açıklamıştır[782]. 28 Şubat günü Çankaya Köşkü'nde saat 15.10'da Milli Güvenlik Kurulu toplantısı yapılmış ve toplantı 9 saat sürmüştür. Toplantıdan 18 maddelik bir karar listesi çıkmıştır. Listedeki temel nokta irtica ile

---

[775]Birand, v.d., s.169.

[776]BÇG'nin görevi irticai faaliyetleri izlemekle birlikte irtica faaliyetlerine karşı devlet özel kuruluşların katılımıyla mücadele etmek ve bu çerçevede 5442 İl İdaresi Kanunun uygulanmasıyla ilgili EMASYA planlarını güncellemek olmuştur. Bkz. Nevzat Bölügiray, **28 Şubat Süreci I**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1999, ss.149-150; Hikmet Çiçek, **İrticaya Karşı Genelkurmay Belgeleri**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997, s.21; Hüsnü Tuna, **28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi**, Birey Yayınları, İstanbul, 2007, s.101.

[777]Saygı Öztürk, Kemal Yurteri, **MGK Dünü ve Bugünüyle Milli Güvenlik Kurulu**, Doğan Yayınları, İstanbul, 2011, s.155; Alpat, ss.24-25.

[778]Şükrü Karatepe 10 Kasım töreni sonrası "*Süslü püslü görüp de benim laik olduğumu sanmayın... mecburiyet karşısında gittiğimiz yerde inancımıza, milletimize, bütün değerlerimize küfredilirken içimizden kan ağlıyor*." sözlerini kullanmıştı. Bkz. Birand, v.d., s.184; Ateş, ss.68-69.

[779]Aczimendi lideri Müslüm Gündüz, Fadime Şahin isimli kadınla birlikteyken yakalandı. Bkz. Birand, v.d. s.187; Yıldırım, s.106; Ateş, ss.200-201.

[780]Bu kayıtların en başında Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan, Hasan Mezarcı'ya ait olanlar vardı. Bkz. Birand, v.d., ss.189-193; Hasan Mezarcı "*Kemalizm bitmiştir. Ben Kemalizmin mezarcısıyım."* diyerek Atatürkçülük ve rejime sert sözler kullanmıştır. Bkz. Ateş, s.112.

[781]Birand, v.d., s.193; Yıldırım, s.107.

[782] Orgeneral Çevik Bir "*Sincan'da balans ayarı yaptık"* sözü RP çevrelerinden sert tepki almıştır. Bkz.Bölügiray, 28 Şubat…, s.91; Aslan Değirmenci, **28 Şubat'ın İstihbarat Ağı**, Çıra Yayınları, İstanbul, 2012, ss.46-48.

mücadele ve laiklik olmuştur[783]. Erbakan, mevzubahis kararları meclise taşımak istese de sonucun tıpkı 12 Mart gibi olacağı endişesi ile geri çekmiştir[784].

Yüksek gerilim ve tartışmalarla dolu manzarada 21 Mayıs 1997'ye gelindiğinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş "laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı" olduğu gerekçesiyle Refah Partisi'ne kapatma istemiyle dava açmıştır. Haziran ayında Genelkurmay Başkanının yaptığı toplantıda "irticayla mücadele edeceğiz... Gerekirse silahla"[785] demesi üzerine artık iktidarda kalınamayacağını düşünen Erbakan, iki bakanın da istifa etmesi üzerine, başbakanlığı bırakmak zorunda kalmıştır[786]. Böylece Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir meşru hükümet daha, asker zoruyla iktidardan uzaklaştırılmıştır.

4.2. 1991-1997 DÖNEMİ TÜRKİYE – ABD İLİŞKİLERİ

1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra ABD dünyada rakipsiz olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye bu dönemde, AB'den ziyade ABD ile yakın ilişkiler kurmuştur. Ancak Türkiye'nin AB'ye girme çabaları Amerikan başkanlarınca, en azından görünürde, desteklenmiştir[787]. Bu dönem iki ülke arasında yakın ilişkiler devam ederken özellikle önce Kuveyt'in işgali ve bundan bir yıl sonra SSCB'nin dağılması ile Türkiye'nin stratejik önemi tekrar artmıştır. Türkiye'nin Orta Asya, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya için laikliği ile örnek olması istenmiştir[788].

Saddam Hüseyin'e ait kuvvetlerin 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'e girmesi ile Türkiye sınıra asker yığmış ve İncirlik üssünü Amerika'nın kullanımına açmıştır. Ancak Özal'ın isteğine rağmen Türkiye fiili olarak savaşa katılmamıştır[789].

Erbakan döneminde Türk-Amerikan ilişkileri Erbakan'ın muhalefette bulunduğu sırada ABD'ye karşı gösterdiği tavrın aksine yumuşak bir seyirde gitmiştir. Fakat Erbakan'ın İslamcı kimliği ve dahası Müslüman ülkelere yaklaşma

---

[783]Çiçek, ss.29-31.
[784]Tacettin Çetinkaya, (Haz.) **Prof. Dr. Necmettin Erbakan, Arkasındakilerle ve Türkiye'nin Kayıplarıyla Darbe**, MGV Yayınları, Ankara, 2016, ss.139-158.
[785]Çiçek, s.34; **Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 2, 2012, ss. 1049, 1080.
[786]Birand, v.d., ss.235-236.
[787]Baskın Oran, Atay Akdevelioğlu, v.d., **Türk Dış Politikası,** Cilt: II, (Ed., Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.277; 1990 sonrası Türkiye'nin Batı ile ilişkileri için ayrıca bkz. William Hale, **Türk Dış Politikası 1977-2000**, (Çev. Petek Demir), Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003, ss.231-259.
[788]Oran, v.d., ss.251-253.
[789]Tayyar Arı, **Yükselen Güç Türkiye-ABD İlişkileri ve Ortadoğu**, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010, ss.42-43.

isteği hiç kuşkusuz ABD'yi rahatsız etmiştir[790]. 28 Şubat Süreci ile Erbakan'ın sanayileşmiş ve Müslüman ülkeler ile birlik olmuş Türkiye hayali, iktidarıyla beraber "Postmodern Darbe" neticesinde bitmiştir. 28 Şubat sürecinde Türk – ABD ilişkilerinin seyri, ABD basınından takip edildiğinde Washington'un Erbakan'ın dış politikasından fazlasıyla rahatsız olduğu görülmektedir.

4.3. 28 ŞUBAT ÖNCESİ GELİŞMELER VE ABD BASINI

4.3.1. Erbakan Hükümeti'nin Dış Politikası (Eylül - Ekim 1996)

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 27 Mayıs 1960 darbesi ile başlayan meşru hükümete askeri müdahaleler geleneği 28 Şubat'ta yeni bir şekilde ortaya çıkmıştır. 28 Şubat döneminde başbakan olan Necmettin Erbakan'ın, özellikle İslamcı kimliği ön plana çıkarılmış ve laiklik konusunda büyük eleştiriler almıştır. 28 Şubat öncesi laiklik tartışmaları ve dış politikada Erbakan'ın yönünü Müslüman ülkelere dönmesi ABD basınında ön plana çıkmıştır.

The New York Times'ta "*Irak'a Nasıl Tokat Atılmalı*" başlıklı yazıda R. W. Apple Jr., ABD'nin Saddam Hüseyin konusunda takip ettiği ve de olası sonuçları, Türkiye, ABD ve Irak eksenli bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. ABD yönetiminin Saddam'a bir ders vermesi gerektiği vurgulanırken, Türkiye Başbakanı Erbakan'ın İslamcı bir partiden geliyor olması ve İran ile doğal gaz antlaşması yapması, ABD tarafından soru işareti olarak görülmüştür[791].

4 Eylül tarihli The New York Times'ta da ABD'nin Irak politikası masaya yatırılmış ve satır aralarında ABD'nin Saddam'a yaptığı operasyonlarda Türkiye'nin korkak davranarak gerekli desteği vermediği belirtilmiştir[792]. Aynı tarihte Tahran'dan yazan Thomas L. Friedman da ABD'nin Irak ile alakalı girişimlerini aktarırken, Türkiye'nin farklı bir politika takip etmesine dikkat çekmiştir[793].

Stephan Kinzer "*Ankara İçin Kürt Asileri Vurma Şansı Doğdu*" başlıklı yazısında Türkiye'nin Irak'taki terör gruplarına yönelik operasyonlarını aktarırken, Erbakan'ın İslamcılığına, İran ve Irak gibi Müslüman ülkeler ile oluşturmak istediği

---

[790]Arı, ss.128-129; Şevket Kazan, **Refah Gerçeği 2**, Keşif Yayınları, Ankara, 2002, ss.272-276.
[791] R.W. Apple Jr., "How to Slap Iraq?", **The New York Times**, 02 Eylül 1996; ABD'nin Irak'a açtığı savaş, Türkiye'ye ekonomik ve güvenlik anlamında zarar vermiştir. Bkz. Cihat Yaycı, "Irak'ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye'ye Etkileri", **Güvenlik Stratejileri**, Cilt: 15, Sayı: 30, ss.332-348.
[792] **The New York Times**, 04 Eylül 1996.
[793] Thomas L. Friedman, "A View of Teheran", **The New York Times**, 04 Eylül 1996.

ittifaklara dikkat çekmiştir. Kinzer, olumsuz bir cevap almaktan korkan Clinton'ın henüz İncirlik'i kullanmak için izin istemediğini ve Türk hükümetinin ABD'nin arkasında eskisi gibi durmayabileceği uyarısında bulunmuştur. Kinzer, İslamcı bir kimliğe sahip Erbakan'ın Müslüman ülkeler ile hayalini kurduğu ittifaklara dikkat çekmiştir[794]. Aynı tarihte Phebe Marr, "*Irak'a Saldırı İşin Sonu Değil*" başlıklı yazısında ABD'nin Irak'a uyguladığı ambargonun Türkiye'yi ekonomik anlamda büyük zarara uğrattığını, Türkiye'nin İran'a yakınlaşarak durumu düzeltmeye çalışabileceğine değinmiş ve Türkiye'nin yakın zamanda İran ile bir doğal gaz antlaşması yaptığını hatırlatmıştır[795].

ABD'nin CIA eliyle Irak'a yaptığı operasyonu konu edinen bir yazı, editöre gönderilen mektupta konu edilmiştir. Chris F. Fotheringham imzalı mektupta Türkiye'de İslamcı bir yönetim olduğuna dikkat çekilmişken, CIA'nın Saddam'ı devirmek için yaptığı operasyonda başarısız olduğu ve bunun yanında operasyon sırasında ABD tarafından yönlendirilen Iraklılardan yüzlerce insanın Saddam tarafından öldürüldüğü belirtilmiştir[796].

Erbakan'ın Müslüman ülkelerle yakınlaşma isteğine, Batı ülkeleri, ABD ve Türkiye'deki muhalefet ile basın tarafından tepki görürken, Kuzey Irak'a operasyon isteği de Arap ülkelerini rahatsız etmiştir. Erbakan'ın dış politikası ve ABD'nin Irak'a operasyonları, ABD basınında önemli bir yer teşkil etmiştir. Stephan Kinzer, 14 Eylül tarihinde "*Türklerin Başbakanı Irak Konusunda Şaşırtıcı Derecede Sessiz*" başlıklı yazısında Türkiye'nin tavrını Erbakan üzerinden işlemiştir. Kinzer'e göre Erbakan, iktidara gelmeden önce Müslüman dayanışması kapsamında Türkiye, İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerle ittifak oluşturacağının sözünü verirken, iktidar olduktan sonra Erbakan'ın bu sözleri henüz gerçekleşmemiştir. Bununla beraber Erbakan'ın Kuzey Irak çatışmaları konusunda tavrı büyük merak konusu iken o, sessiz kalmayı tercih etmiştir. Kuzey Irak'ta Türkiye'nin güvenli bir bölge oluşturma isteğine Arap ülkelerinin şiddetle karşı çıktığını belirten yazar, Erbakan'ın takip ettiği siyasetin

---

[794] Stephen Kinzer, "For Ankara, a Chance To Hit Kurdish Rebels", **The New York Times**, 07 Eylül 1996; The New York Times'ın İstanbul büro şefi olan Stephen Kinzer, yazdığı kitapta ABD'nin CIA eliyle İran Başbakanı Muhammed Musaddık'a nasıl darbe yaptığını anlatmıştır. Bkz. Stephen Kinzer, **Şah'ın Bütün Adamları**, (Çev. Selim Önal), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, ss.11-12; İran'daki darbe ve CIA'nın rolü için ayrıca bkz. Sayim Türkman, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları (1919-1973)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2005, ss.195-198.

[795] Phebe Marr, "Striking Iraq Isn't The End Of It", **The New York Times**, 07 Eylül 1996.

[796] **The New York Times**, 12 Eylül 1996.

hem içerde muhalefet ve basından hem de dışarıdaki her çevreden tepki gördüğünü yazmıştır[797].

Günümüzde Türkiye'nin Suriye'deki Kürt oluşumu ve terörden arındırılmış bölge oluşturma isteğine karşı gösterilen tepkilere benzer bir durum, 1996-97 tarihinde Türkiye'nin Kuzey Irak'ta tasarruflarına karşı oluşmuştur. 24 Eylül tarihli The New York Times'ta Dışişleri Bakanı Tansu Çiller'in Kuzey Irak ile alakalı açıklamalarına yer vermiştir. Steven Erlanger'ın yazısında, ABD-Rusya Füze Savunma Antlaşmasından söz ederken, Çiller'in Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin oluşmasına karşı bir güvenli bölgenin oluşmasından vazgeçmedikleri yönündeki açıklamasına yer verilmiştir. Çiller, PKK ve mülteci akınına karşı Türkiye'nin kendini korumak için bölgeye müdahale etmek zorunda olduklarını belirtmiştir[798]. Hürriyet'ten Muammer Kaylan'ın The New York Times editörüne gönderdiği yazıda da Türkiye'nin Kuzey Irak'ta oluşturulmak istenen bir Kürt devletini kabul etmesinin imkânsız olduğuna dikkat çekilmiştir[799].

Stephan Kinzer, "*Avrupa Türkiye'ye Tokat Atıyor Ama Bazıları Bu Tokadın Çok Sert Olduğunu Söylüyor*" başlıklı yazısında Türkiye'nin insan hakları konusunda dışarıdan büyük eleştiriler aldığını ve alınan bu eleştirilerin bazı Avrupa ve ABD'li yetkililer tarafından da fazla görüldüğünü belirtmiştir. Avrupa Parlamentosu'nun 1996 yılından beri Türkiye'de insan haklarının kötüleştiği yönünde bir önergeyi kabul ettiğini aktaran yazar, dış çevrelerin karara olan tepkilerine değinmiştir. Karara karşı tepki veren Almanya Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel, Türkiye'deki sorunların abartıldığını ve benzer sorunların yaşandığı diğer ülkelere karşı aynı tepkilerin verilmediğini belirtmiştir. Stephan Kinzer, bu haberde de Erbakan'ın Batı karşıtlığını ve İslam ülkelere olan meylini hatırlatma gereği duymuştur[800].

27 Eylül tarihli The New York Times'ta Türkiye'de basın özgürlüğü olmadığı ve 51 gazetecinin tutuklu olduğu hatırlatılarak Türkiye'nin bu konuda birinci ülke olduğu aktarılmıştır[801].

Erbakan'ın dış politikada takip etmeye çalıştığı yol içerde ve dışarıda büyük tepki alırken 2 Ekim tarihinde Stephan Kinzer, "*Türkiye Başbakanının Gezileri,*

---

[797] Stephen Kinzer, "Turks' Chiefs Surprisingly Silent on Iraq",**The New York Times**, 14 Eylül 1996.
[798] Steven Erlanger, "U.S. and Russia Report Gains in Talks on Anti-Missile Accord",**The New York Times**, 24 Eylül 1996.
[799] **The New York Times**, 24 Eylül 1996.
[800] Stephen Kinzer, "Europe Slaps Turkey, but Some Say the Slap Was Too Hard",**The New York Times**, 25 Eylül 1996.
[801] **The New York Times**, 27 Eylül 1996.

Batıda Dikkat Çekiyor" başlıklı yazısında Erbakan'ın Libya ve Nijerya'ya planladığı gezinin içerde ve dışarıda hoş karşılanmadığını belirtmiştir. Kinzer, Erbakan'ın ilk ziyaretini İran'a yaparak petrol ihracatı antlaşmasını imzaladığını ve bu ziyaretin Türkiye'nin dış politikasındaki bir kaymaya işaret ettiğini yazmıştır. Batı ve ABD, Erbakan'ın dış politika ile alakalı söylemlerinden rahatsız olurken, Mesut Yılmaz'ın Erbakan'a olan eleştirileri de aktarılmıştır. Yılmaz, Erbakan'ın Libya ve Nijerya'ya yapacağı gezileri ve dış politikadaki değişimi çok sert şekilde eleştirmiştir[802].

Kuzey Irak'a Türkiye'nin müdahalesi büyük rahatsızlık uyandırırken, 3 Ekim tarihli The Wall Sreet Journal'de, Türkiye Büyükelçiliği Birinci Sekreteri Emre Yunt'un, Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik operasyonlarının sivilleri hedef almadığı, tamamen terör gruplarına yönelik bir operasyon olduğu yönündeki açıklamasına yer verilmiştir[803].

"*Yabancı Yatırımcılar Türkiye Devleti'nden Daha Çok Sinyal Bekliyor*" başlığı ile Türkiye'nin ekonomik durumu ile ilgili bir değerlendirme James M. Dorsey tarafından yapılmıştır. Ekonomik tablonun oldukça kötü çizildiği yazıda öncelikle yatırımcıların hükümetten ve kötü ekonomik şartlardan şikâyetleri aktarılmıştır. İslamcı Başbakan'ın ve atılan adımların, kötü tabloyu değiştirmekte yetersiz kaldığını belirtmiştir. Dorsey, hükümet yetkilileri ve Çiller'in, IMF ve Erbakan'ı yeni bir ekonomik adım için ikna etmeyi umduklarını buna karşılık ne olursa olsun Erbakan'ın ekonomik hedeflerine gelecek yıl da ulaşamayacağını aktarmıştır[804].

Douglas Jehl imzalı ve "*Orta Doğu'da Ani Bir Tehlike Hissi*" başlıklı yazıda, Türkiye'nin hem İsrail ile hava sahası konusunda anlaşma yapması hem de Müslüman ülkelere yakınlaşma isteği Arap ve Batı için önemli bir soru işareti olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı döneminde bölgeyi yöneten bir Türkiye olduğunu hatırlatan yazar, mevcut Türk hükümetinde bir tarafın Batı, bir tarafın ise Müslüman ülkelere meyilli bir siyaset takip etme taraftarı olduğunu ve bu durumun Arap liderler için büyük bir soru işareti oluşturduğunu aktarmıştır[805].

---

802 Stephen Kinzer, "Turkish Premier's Travels Raise Eyebrows in West", **The New York Times**, 02 Ekim 1996.
803 Emre Yunt, "Turkey Has a Duty To Protect Its Own", **The Wall Steet Journal**, 03 Ekim 1996.
804 James M. Dorsey, "Foreign Investors Await More Signals On Turkey's State", **The Wall Steet Journal**, 03 Ekim 1996.
805 Douglas Jehl, "Sudenly, a Mood of Danger in The Mideast", **The New York Times**, 06 Ekim 1996.

Necmettin Erbakan’ı zor durumda bırakan önemli konulardan biri olan Libya gezisi ve Kaddafi’nin olumsuz tavrı, ABD basınında geniş yer bulmuştur. “*Türkün Libya Gezisi, Vatanında Siyasi Krize Neden Oluyor*” başlıklı yazıda Kelly Couturier, gelişmeleri The Washington Post’ta aktarmıştır. Kaddafi’nin Kürt devletinin kurulması yönünde sarf ettiği sözler ve Erbakan’ın bu sözler karşısında gerekli cevabı vermemesinin muhalefet ve basını çıldırttığını belirten yazar, Türkiye’nin Libya’daki büyükelçisini geri çağırdığını aktarmıştır. Yazar, ayrıca Erbakan’ın İran’a yaptığı ziyaretin Washington’a dert olduğunu da hatırlatmıştır[806].

Stephan Kinzer’ın, “*Kaddafi’nin Nutku Türkiye Başbakanını Çarpıyor*” başlıklı yazısına göre; Başbakan Necmettin Erbakan’ın Türkiye’nin radikal İslami ülkelerle olan ilişkilerini güçlendirme çalışmaları, Libya lideri Kaddafi, halkın gözü önünde sessizce oturup dinleyen Erbakan’a Türkiye’nin politikaları konusunda bir söylev verdiği esnada suratında patlamıştır. Erbakan’nın verdiği zayıf cevap koalisyon ortağını çıldırtmıştır. Erbakan’ın Libya gezisini başlattığı andan itibaren içerde ve dışarıda kendisine büyük tepkiler olmuştur. Erbakan, Kaddafi’ye dostluk elini uzattığında karşılığı sert olmuştur. Kaddafi Türkiye’yi NATO ve İsrail ile bağlara sahip olmakla suçlamış ve bağımsız bir Kürt devleti için sapkın bir çağrıda bulunmuştur. Bu konuşma basın ve muhalefette büyük tepkilere yol açmıştır. Dahası Kaddafi, o günlerde yaptığı bir başka konuşmasında, Türkiye’yi İslamı unutmuş ve Batılı güçlerin “işgali altında,” olan bir ülke olarak tanımlamıştır. Bu söylediği açıkça Türkiye’nin NATO üyeliğine yapılan bir gönderme olmuştur. Kaddafi, Türkiye’nin dış politikasını A’dan Z’ye yanlış bulmuştur. Türkiye’nin ABD ve İsrail ile olan münasebetlerini sert bir şekilde eleştiren Kaddafi, ayrıca İsrail’e Türkiye’nin su satmasını Türkiye’nin tarihi görevine ihanet olarak nitelendirmiştir. Kaddafi, “*Türkiye iradesini kaybetti. Türkiye’nin geleceği NATO’da, ABD üslerinde ve Kürtleri bastırmakta değil. Türkiye’nin geleceği soyluluğunda ve geçmişinde*,” diyerek geleneksel Türk dış politikasını temelden eleştirmiştir[807].

Bu eleştirilere Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün “deli saçması” dediğini belirten Kinzer, Türk basınının bu ziyaret ve Kaddafi’nin tavrı karşısında Erbakan’ın tepkisiz kalışını eleştiri bombardımanına tuttuğunu, Mesut Yılmaz’ın da Erbakan’ı derhal istifaya çağırdığını aktarmıştır. Kinzer’e göre Erbakan’ın Libya gezisi,

---

[806] Kelly Couturier, “Turk’s Libya Trip Causes Political Crisis at Home” **The Washington Post**, 08 Ekim 1996.

[807] Stephen Kinzer, ”Tirade by Qaddafi Stuns Turkey’s Premier”, **The New York Times**, 09 Ekim 1996.

Türkiye'nin Batılı müttefiklerini kızdıran bir dizi hareketin sadece sonuncusu olmuştur. Erbakan'ın iktidarda olduğu dört aydan kısa bir süre içinde İran'ı ziyareti, Irak ile olan bağlarını güçlendirmeye çalışması, hafta sonu yapılması planlanan bir parti toplantısına kıdemli bir Sudan yetkilisini davet etmesi ve Chicago üslü İslam Milleti'nin lideri Louis Farrakhan'ın da toplantıya davet edilmesi rahatsızlık duyulan konulardan bazılarıdır[808].

ABD'nin Erbakan'ın dış politikasından rahatsızlığını özetler mahiyetteki bir başka yazı 9 Ekim tarihli The New York Times'ta, "*Türkiye Kendi Başına Kalmış Durumda*" başlığıyla yayımlanmıştır. Yazıda, Erbakan'ın Libya'ya yaptığı ziyaretin ABD'nin Türkiye ile olan ilişkilerine zarar verdiği ve yine Erbakan'ın iç otoritesinin zayıfladığı belirtildikten sonra İslami merkezli Refah Partisi'nin diplomatik bir strateji takip etmesinin akıllıca olacağı uyarısında bulunulmuştur. Kaddafi'nin Türkiye'nin Batı ve NATO ile olan bağlarını eleştirmesi ve muhalefetin buna tepkisini hatırlatan gazete[809], devamında ABD'nin kaygılarını şöyle özetlemiştir:

"*Washington, Erbakan'ın Libya'yı terörizme destek sağlayan bir ülke yerine terörizmin bir kurbanı olarak değerlendirmesine anlaşılır şekilde kızmış durumda. Clinton Yönetimi, Erbakan'ın hareketlerini ve amaçlarını çok yakından izliyor ve çalışıyorlar. Bunda da haklılar çünkü Türkiye'nin ABD için daha az güvenilir bir müttefik haline gelmesinden endişe ediyorlar. İktidardaki ilk üç ayı boyunca Erbakan, Washington'ın düşmanlarını kucaklarken bunu dengeleyecek şekilde, son derece hassas konularda işbirliğine devam etti. Mesela İsrail uçaklarının Türkiye hava sahasında eğitim yapmasına izin vermek ve Amerikan uçaklarının kuzey Irak'taki gözlem ve yardım operasyonlarını sağlaması için Türk üslerini kullanmasına izin vermek gibi. Kendini Washington ve Batı'dan uzaklaştırmaya çalışmak yerine bu işbirliği üzerine eğilmeye devam ederse iyi yapmış olacaktır*[810]*.*"

The Wall Street Journal, "*Türkiye'nin Utancı*" başlıklı yazıda Erbakan'a karşı oluşan öfkeyi aktarmıştır. Türkiye'de muhalefetin Erbakan'a ve Kaddafi'nin tavrına karşı büyük bir öfke duyduğunu belirten gazete, uzun süredir Türk siyasetinde olan Erbakan'ın yabancı dostlarını seçmede biraz çalışma yapması gerektiği uyarısında bulunmuştur[811].

---

808 Stephen Kinzer,"Tirade by Qaddafi Stuns Turkey's Premier", **The New York Times**, 09 Ekim 1996.
809 **The New York Times**, 09 Ekim 1996.
810 **The New Yor Times**, 09 Ekim 1996.
811 **The Wall Street Journal**, 10 Ekim 1996.

Erbakan'ın akibeti hakkında fikir sahibi olmak için bazen bir yazı yeterli olabiliyor. The Washington Post, 10 Ekim tarihinde yayınladığı bir yazıda ABD'nin Erbakan'a karşı tavrını açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. "*Bir Müttefike Böyle Davranılmaz*" başlıklı yazıda Jim Hoagland, ABD'nin Erbakan'a karşı hiç iyi duygular beslemediğini aktarmıştır. Yazara göre neredeyse 50 yıldır ABD, son derece önemli bir ABD dış politikası hedefi olarak, Türkiye'deki istikrarı desteklemiş, Soğuk Savaş esnasında ABD'nin çevreleme stratejisini belirleyen Truman Doktrini, Türkiye ve Yunanistan'daki kargaşalardan doğan endişe nedeniyle oluşturulmuştur[812].

Washington'ın Erbakan'ı tasfiye edeceği aslında yazının bundan sonraki kısmında açıkça ortaya konulmuştur. "*Artık buraya kadar. İstikrar bugün Clinton yönetiminin Türk hükümeti için istediği son şey. Washington resmi olarak Başbakan Necmettin Erbakan'ın koalisyonunun yanıp kül olmasını dört gözle bekliyor. Türkiye için yaklaşmakta olan bir ekonomik kriz, bu sıralarda İslami köktendincilerin yakında düşeceğine yönelik Washington'daki umutları arttırıyor*," ifadelerini kullanan yazara göre istikrar, Clinton yönetiminin Türk hükümeti için istediği son şey olmuştur. Dahası, Washington resmi olarak Başbakan Necmettin Erbakan koalisyonunun yanıp kül olmasını dört gözle beklemiş, Türkiye için yaklaşmakta olan bir ekonomik kriz, İslamcı köktendincilerin yakında düşeceğine yönelik Washington'daki umutları arttırmıştır. Yazar, Erbakan'a karşı ABD'nin düşmanca bir siyasete yönelmesine sebep olarak Libya ve İran'a yapılan ziyaretleri ve imzalanan ticari anlaşmaları göstermiştir. Yazar, Clinton'ın Erbakan'ın kendi kendini yok etmesini beklemeye başladığını ve bunun da son çare politika olduğunu aktarmıştır. Hoagland, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardımı en aza indirdiğini ve Türkiye'nin ABD'ye sipariş verdiği silahları da askıya aldığını belirtmiştir[813].

4.3.2. Türk Dış Politikası (Kasım-Aralık 1996)

10 Kasım tarihli The New York Times'ta, "*Dışarıda Tehlikedeki Bölgeler*" başlıklı yazı ile ABD için önem arz eden ülkelerin durumu değerlendirilmiştir. ABD için önemli ülkelerin başında Türkiye gösterilirken, Türkiye'nin ABD'nin Irak

---

812 Jim Hoagland, "No Way To Treat An Ally", **The Washington Post**, 10 Ekim 1996.
813 Jim Hoagland, "No Way To Treat An Ally", **The Washington Post**, 10 Ekim 1996.

Körfezi'ndeki çıkarları için hayati bir öneme sahip olduğu, buna karşı ülkenin dâhili ayrımlarla karşı karşıya olduğu değerlendrilmesinde bulunulmuştur[814].

The New York Times'ta Stephan Kinzer tarafından AB'nin Türkiye'ye karşı tavrı ve Erbakan'ın bu tavra karşı tepkisi Türkiye'nin üyelik süreci ile beraber değerlendirilmiştir. Birçok Avrupa devletinin her anlamda refaha kavuşmak için AB'ye girmeye çalıştığını fakat bunun aksine Erbakan'ın aksi yönde bir tavır sergilediğini belirtmiştir. İrlanda'da yapılan AB zirvesine büyük bir rol teklif edilmediği için katılmayacağını açıklayan Erbakan'ın, AB'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı çifte standarda isyan ettiği ve Türkiye'de büyük bir çoğunluğun Erbakan'ın bu tavrını desteklediğini belirten Kinzer, Erbakan'ın Müslüman ülkelere yakınlaşmak isteğini de tekrar hatırlatmış ve bu tavrının diğer Türk liderlerinden farklılık arz ettiğini yazmıştır[815].

ABD'yi Görmezden Gelen Türkiye ve İran Bir Ticaret Anlaşması İmzalıyor

ABD'nin Tahran'ı soyutlamaya yönelik çağrılarını duymazdan gelerek, bir NATO üyesi olan Türkiye, bugün İran ile aralarındaki ticareti arttırmaya yönelik bir dizi anlaşma imzaladı. Türkiye ve İran arasındaki ticareti ikiye katlayarak 2 milyar dolar arttırmayı hedefleyen anlaşmalar, İran Cumhurbaşkanı Ali Ekber Haşimi Rafsancani tarafından Ankara'ya gerçekleştirilen ve aynı zamanda Washington'da endişelere neden olan dört günlük bir ziyaretin sonuna yakın bir anda imzalandı.

Anlaşma, Türkiye'nin İslamcı Başbakanı Necmettin Erbakan'ın teşvik ettiği, Türkiye ve İran arasındaki ilişkilerin ısınmakta olduğunu gözler önüne serdi. Erbakan, iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra, haziran ayında İran'ı ziyaret etmiş ve 23 milyar dolarlık bir doğal gaz anlaşması imzalamıştı. Türk yetkililer İran gazını Türkiye'ye taşıyacak bir boru hattı inşasının önümüzdeki yıl başlayacağını söylediler.

ABD, Ankara'daki diplomatik kaynaklara göre, NATO ve Batı'ya yönelik teröre mali kaynak sağlamakla suçladığı İran ve NATO'daki müttefiki olan Türkiye arasındaki yakınlaşma için, "son derece ciddi şüphe duyduklarını," belirtti. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nicholas Burns, cuma günü Washington'da, "Türk

[814] **The New York Times**, 10 Kasım 1996.

[815] Stephen Kinzer, "Empty Seat Signals Turkey's Sensitivity Over Role in Europe", **The New York Times**, 11 Aralık 1996.

hükümetine İran ile olan ilişkilerini geliştirmemesini şiddetli bir şekilde tavsiye ediyoruz," dedi ve Türkiye'ye Rafsancani tarafından yapılan ziyarete, ABD'nin "iyi gözle bakmadığını," da ekledi.

Ankara'da imzalanan anlaşmalara göre Türkiye ve İran birbirlerini en gözde ticaret ortağı olarak görecek, ortaklaşa yatırımı teşvik etme ve ilerletme çağrısında bulunacak, deniz yolu güzergahları, limanları ve kara sularının kullanılması da dahil olmak üzere, deniz ticaretinde yeni bir işbirliği yapılacak ve müşterek bir ticaret odası kuracaklar.

Rafsancani'ye bir basın konferansında, anlaşmanın ABD, İran ve Libya Yaptırımlar Kanunu bünyesinde, eğer Türkiye, İran'ın enerji altyapısına 40 milyon dolardan fazla yatırım yaparsa, Türk şirketlerinin tehlikeye girip girmeyeceği soruldu. İran Cumhurbaşkanı, "İlişkilerimize üçüncü tarafların müdahale etmesine izin vermeyeceğiz," dedi. Rafsancani, "ABD, Türkiye ile yaptığımız anlaşmaya kızabilir ama bu onların sorunu. Amerika bu bölgede işbirliği yapan güçlü devletlere karşı çıkıyor," dedi. Erbakan yönetiminde Türkiye'de meydana gelen değişiklikler hakkında, Rafsancani, Türkiye'ye yaptığı üçüncü seyahatinde, "İslam'a gerçek bir dönüşün," ülkede görünür olduğuna dikkat çekti.

İran Cumhurbaşkanının Türkiye'ye yaptığı ziyaret, Erbakan'ın geçen sonbahar İran ve Libya ile gerçekleştirdiği ziyaretlerden rahatsız olan pek çok laik Türk'ün varlığını ortaya çıkardı.

Rafsancani'nin kızı Faezeh, "Ankara, şah yönetimindeki İran'ın son dönemlerine benziyor," diyerek laik Türkler arasında bir kargaşanın çıkmasına neden oldu. Koalisyon ortağı, merkez-sağ Doğru Yol Partisi'nden bir milletvekili olan Ali Rıza Gönül bu sözleri protesto etti ve "bir misafirin ona gösterilen misafirperverliğe saygı duyması gerektiğini" ve yorumlarının "çok üzücü," olduğunu söyledi.

Türkiye'nin dış ilişkileri Erbakan döneminde, Erbakan'ın İslam yanlıları ve son derece laik bürokrasi ve ordu arasında meydana gelen üstünlük kapışmasına sahne olsa da kıdemli bir dışişleri bakanlığı yetkilisi bugün, Türkiye'nin daha Erbakan iktidara gelmeden önce İran ile iyi ilişkilere destek verdiğini söyledi. Yetkili, "İran Türkiye'nin önemli bir komşusu. İran ile olan ilişkilerimize her zaman büyük önem vermişizdir," dedi.

Kendini laik Türkiye Devleti'nin koruyucusu olarak gören güçlü Türk ordusu, İran ziyareti esnasında, iki ülke arasındaki ilişkilerin bir sınırı olduğuna işaret etti.

Savunma Bakanı Turhan Tayan, Erbakan'ın, ziyaretin arifesinde dile getirdiği, iki ülke arasındaki bir askeri işbirliği anlaşması fikrini reddetti.

Tayan'ın, "Savunma sanayindeki bir işbirliği bizim kanaatimizce pek uygun olmayacaktır," dediği bildirildi.

Güvenlik sorunları geçmişte, İran ve Türkiye arasında ayrılıklara neden oldu. Türkiye, İran'ı 12 yıldan beri savaştığı ayrılıkçı Kürtlerin, İran topraklarında üsler kurmasına izin vermekle suçluyor. Rafsancani bugün, İran'da hiçbir Kürt İşçi Partisi ayrılıkçılarının kampı veya üssünün olmadığını söyleyerek bu iddiaları reddetti.

Çerçeve Yazı-8: Erbakan'ın dış politikasına karşı duyulan rahatsızlığı anlatan bir yazı[816].

"*Türkiye 'Yanlış Anlaşılmaları' Gidermek İçin ABD'ye Temsilci Gönderiyor*" başlıklı haberde Stephan Kinzer, Erbakan'ın ABD'ye dostluk sözü verdiği ve ABD'nin korkmasını gerektirecek bir durum olmadığı yönünde beyanat verdiğini aktarmıştır. Devlet Bakanı Fehim Adak'ın Washington'a ziyaret düzenleyeceği haberini hatırlatan yazar, Washington'daki kıdemli yetkililerin, Başbakan Necmettin Erbakan'ın pan-İslamcı siyasi düşüncesi ile İran ve Libya'ya gerçekleştirdiği ziyaretler dolayısıyla alarm halinde olduklarını belirtmiştir. Erbakan'ın bir NATO müttefiki olan ülkesini Batı'dan uzaklaştırmanın yollarını aradığından korktuklarını aktaran yazar, bu ziyaretin olumlu etkiler yapabileceğinden bahsetmiştir. Erbakan'ın olumlu görüşlerini aktaran Kinzer, buna rağmen İsrail'e karşı olumsuz tavrı ve Müslüman ülkeler ile kurmak istediği yakın ilişkinin ABD'yi rahatsız ettiğini hatırlatmıştır. Kinzer, Erbakan'ın ABD tarafından tecrit edilmiş ülkelere ziyaretler düzenlemesinin ABD'yi fazlasıyla rahatsız ettiğini belirtmiştir. Erbakan'ın söylediği şu sözler de Washington'da endişe ve üzüntü yaratmıştır:

"*Çifte standart olmamalı. İsrail çifte standardın bir örneğidir. Yıllardan beri İsrail komşularını rahatsız ediyor. Çok, pek çok BM önergesi alındı ama hiçbiri güçlü bir şekilde uygulanmadı. Fakat Irak bir önergeyi bile ihlal edince, yüzlerce tonluk bombalar gökten yağmaya başladı. Bu durum çifte standarda bir örnek teşkil ediyor. Bosna'da, Çeçenistan'da, Keşmir'de, bu çifte standart dünyanın her yerinde uygulanıyor*[817]."

Kinzer'in aktardığına göre Erbakan'ın İran Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsancani ile yaptığı görüşmeler ve D-8 dediği bir teşkilatın kurulacağı sözünü

[816] Kelly Courturier, "Ignoring U.S., Turkey and Iran Sign Trade Accords",**The Washington Post**, 22 Aralık 1996.
[817] Stephen Kinzer, "Turkey Sending Envoy To U.S. to Clear Up 'Misunderstandings'", **The New York Times**, 27 Aralık 1996.

vermesi, ABD'yi rahatsız eden diğer konulardır. D-8, gelişmekte olan sekiz ülkenin bir araya gelmesiyle oluşacak ve dünya problemlerini, üyeleri dünyanın en güçlü endüstriyel demokrasileri olan G7 ile beraber çözmeye çalışacaktır. D-8 Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Malezya, Mısır ve Nijerya'dan oluşturulmak istenmiştir[818].

The Wall Street Journal'de "*Türk Liderin İslami Eğilimi Batıyı Kızdırıyor*" başlığı ile James M. Dorsey, Erbakan'ın dış politikasını, Batı ve ABD'nin çekincelerini yabancı bir muhabirin Erbakan ile yaptığı röportajla beraber aktarmıştır. Dorsey'in yazısı Erbakan'ın nasıl bir tehlikeli yolda olduğunun açıklaması şeklindedir. Dorsey'in aktardıklarına göre Erbakan'ın söyledikleri ve yaptıkları çelişki arz etmiştir. Bir röportajında, Erbakan, Türkiye'nin önderliğindeki küresel bir Müslüman düzenine yönelik hayalinin olduğunu söylemiş ve "*Dünyanın yeniden şekillenmesine ihtiyacı olduğunu düşünüyoruz*," demiştir. Bu sözler Batılı liderlerle uyuşan bir düşünce tarzı değildir. Batılı liderler Erbakan'ın pan-Müslüman niyetlerini paylaşmazken, NATO'nun bir üyesi olan Türkiye'nin çok büyük jeopolitik öneme sahip olduğunu kabul etmişlerdir. Geçmişte Türkiye, Batı'ya yüzünü dönmüşken ve sıkı ilişkiler kurarken, Erbakan, bu ilişkiyi şüpheli bir hale getirmiştir. Seçim kampanyası yaptığı esnada NATO'ya benzer İslami bir savunma ittifakı olan İslami Birleşmiş Milletler oluşturulması ve Türkiye'de İslami bir para biriminin tedavüle girmesi çağrısında bulunmuştur. Yazar, Erbakan'ın laiklik taraftarı ve ülkenin de laik kalması için müdahalede muktedir olan orduya dikkat etmesi gerektiğine de işaret etmiştir[819].

Erbakan'ın tavırlarını ABD ve Batı için soru işaretleri ile dolu olarak gören Dorsey, Batı Avrupalı bir diplomat, "*O bir köktendinci ve şiddetli bir milliyetçi. Eğer Türkiye'nin yüzünün Batı'ya dönük olmasını istiyorsak, o yanlış adam*," dediğini aktarmıştır. Erbakan'ın Batı'yı sürekli suçladığını hatırlatan yazar, Erbakan'ın iktidara geldiğinde Batı yerine ABD tarafından düşman ilan edilen Müslüman ülkeleri ziyaret ettiğini ve AB'nin davetini de elinin tersi ile geri çevirdiğini hatırlatmıştır. Erbakan'ın bu tavrına karşılık Batı Avrupalı bir diplomat, "*İktidara daha büyük bir çoğunluk ile dönmeyi beklediği belli. O zaman gerçek yüzünü gösterecektir,*" dediğini aktarmıştır. Buna karşılık Erbakan'ın Batı'nın Türkiye'yi

---

[818] Stephen Kinzer, "Turkey Sending Envoy To U.S. to Clear Up 'Misunderstandings'", **The New York Times**, 27 Aralık 1996.
[819] James M. Dorsey, "Turkish Leader's Islamic Tilt Vexes West", **The Wall Street Journal**, 30 Aralık 1996.

dikkate alması gerektiğini, zira Türkiye'nin dünyanın merkezinde olduğunu ve asıl Türkiye'nin AB'ye girmek için şartlar öne sürmesi gerektiği şeklindeki sözlerini aktaran yazar, bu tavrının Türklerin hoşuna gittiğini belirtmiştir. Yazının bu bölümünde yine orduya dikkat çeken Dorsey, daha önce ordunun üç defa darbe yaptığını ve Erbakan'ın da dikkat etmesi gerektiğini yazmıştır[820].

Erbakan hükümetinin ABD ve İsrail ile askeri alanda antlaşmalar yapmasına rağmen kendini Müslüman ülkelerin şampiyonu olarak gördüğünün şüphesiz olduğunu belirten yazar, İran'la olan ilişkilerini geliştirmesine yönelik ABD'den gelen bir eleştiriye cevap olarak Erbakan'ın, "*Asya ve Afrika'ya yaptığı siyasi ziyaretlerin amacı da bu zaten*," dediğini ve Türkiye'nin sahip olduğu ticaret açığını ancak Pakistan ve Endonezya da dâhil olmak üzere diğer Müslüman ülkelerle ticaretini geliştirerek kapatabileceğini iddia ettiğini aktarmıştır. Yazar, Clinton'ın İran'a enerji alanında yaptırımları imzalarken Erbakan'ın İran ile enerji alanında antlaşma yapmasının kabul edilebilir bir durum olmadığını belirmiştir. Dorsey, buna karşılık Erbakan'a göre ABD'nin Türkiye'ye çifte standart uyguladığını ve yine Erbakan'a göre İran petrolüne yılda bir milyar dolar ödeyen İtalyanlar, terörizmi desteklemekle suçlanmazken Türkiye, İslami bir cumhuriyetle, bundan daha küçük miktardaki bir enerji anlaşması yapınca saldırıya uğramıştır. Erbakan, bu mantığı kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Erbakan'ın tavırlarının Batılı hükümetleri ve Türkiye'deki laik Türkleri endişelendirdiğini aktaran yazar, Erbakan'ın yaptığı icraatları gururla anlattığını ve olası seçimlerden daha güçlü çıkabileceğini iddia etmiştir[821].

4.3.3. Türkiye, Kıbrıs ve AB (Ocak 1997)

Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarından kaygı ve rahatsızlık duyan ABD için bu dönemde Türkiye'nin Kuzey Irak'a karşı tavrı önemli olmuştur. ABD basını, Türkiye'nin Kuzey Irak'taki teröristlere karşı operasyon düzenlediğini 2 Ocak 1997 tarihinde duyurmuştur. "*Türk Ordusu Irak'taki Kürtlere Saldırıyor*" başlığı ile operasyonu duyuran The Washington Post'taki bilgilere göre savaş uçakları ve saldırı helikopterleriyle desteklenen Türk askerleri, Kuzey Irak'a girmiş ve

---

820 James M. Dorsey, "Turkish Leader's Islamic Tilt Vexes West", **The Wall Street Journal**, 30 Aralık 1996.

821 James M. Dorsey, "Turkish Leader's Islamic Tilt Vexes West But Erbakan's Rhetoric and Actions Don't Always Jibe", **The Wall Street Journal**, 30 Aralık 1996.

Türkiye'deki askeri üslere yapılan saldırılar karşısında yapılan, sınır ötesi misilleme harekâtında 72 terörist öldürülmüş ve üç üs yok edilmiştir. 5 bin askerin katıldığı operasyonda 2 asker yaralanmıştır. Türk askeri yetkililer Silopi'de teröristlerin saldırıya geçtiğini ve daha sonra Kuzey Irak'a çekildiklerini, harekâtın da bu nedenle yapıldığını açıklamışlardır[822]. Birçok ABD gazetesi, Kuzey Irak Kürtleri yerine Kürt asilere operasyon yapıldığı şeklinde başlık kullanmışlardır[823].

Türkiye'yi dış politikada sürekli meşgul eden konuların başında gelen Kıbrıs, bu dönemde çeşitli nedenlerle ABD basınında yer bulmuştur. "*Türkiye Füze Konusunda Kıbrıs'ı Uyarıyor*" başlığı ile The Syracuse Herald Journal, Türkiye'nin, yeni alınan füzelerin konuşlandırılmasını engellemek için Kıbrıs'a saldırmaya hazır olduğunu söylediğini, fakat ABD'nin buna karşılık Türkiye'yi Kıbrıs'ı tehdit etmemesi konusunda uyardığını aktarmıştır. Gazetenin haberine göre, Türk Savunma Bakanı Turan Tayan'ın yaptığı açıklama, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye sahiline ulaşabilecek S-300 karadan havaya füzeleri alması nedeniyle ortaya çıkan gerilimin arasında gelmiştir. Kıbrıs'ın bu füzeleri Rusya'dan satın aldığını belirten gazete, Atina'da Yunan Başbakan Costas Simitis'in Tayan'ın yorumlarını dikkate almayarak, "*Endişelenmemize gerek yok. Büyük bir krizle karşı karşıya değiliz.*" dediğini belirtmiştir[824]. The Orange Leader aynı haberi "*Türkiye Saldırıya Hazır*" başlığı ile vermiştir[825].

Lawrence Journal World, "*Kıbrıs Füze Alımını Gerçekleştirecek*" başlığı ile Kıbrıs'ın Rusya'dan hava savunma füzesi alacağına yönelik karardan geri adım atmayacağını bildirdiğini ve bir ABD temsil heyetinin Türkiye ve Yunanistan arasında tırmanan gerilimi ortadan kaldırmak için bölgeye doğru yola çıktığını aktarmıştır. Gazete, Türkiye'nin füzelerin Kıbrıs'a ulaşmasını engellemek için askeri müdahale tehdidinde bulunduğunu, Kıbrıs'ın bir BM tampon bölgesiyle birbirinden Yunan ve Türk bölgeleri olarak ikiye ayrılmış bir Akdeniz adası olduğunu ve Yunanistan'ın, Türkiye'nin böyle bir hareketinin savaş çıkartabileceğini söylediğini yazmıştır. Haberde Kıbrıs Rum Yönetimi Cumhurbaşkanı Glafcos Kliridis'in radyoda, "*Füze alımımız tartışmaya açık değildir*." dediğini, Kıbrıs'ın, Rus S-300 füze sistemi almasına karşı çıkan ABD'nin, Türkiye'yi bu ve buna benzer savaş çıkartabilecek söylemler yapmaması konusunda uyardığını aktarmıştır. ABD

---

822 **The Washington Post**, 02 Ocak 1997.
823 **The News Herald**, 02 Ocak 1997; **Hutchinson News**, 02 Ocak 1997.
824 **The Syracuse Herald Journal**, 10 Ocak 1997.
825 **The Orange Leader**, 11 Ocak 1997.

Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nicholas Burns da "*Güç kullanımına yönelik herhangi bir tehdit, güç kullanımına yönelik herhangi bir karar kesinlikle uluslararası alanda kabul edilebilir davranışlar içinde değildir. Türk hükümetinin çılgınca ve heyecanlı söylevler vermesinin zamanı değildir*." dediğini aktaran gazete, Türkiye Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ömer Akbel'in, Burns'un Türkiye'yi, diplomatik kanalları kullanmak yerine, açık bir şekilde azarlamasını eleştirdiğini ve bir yıl önce Yunanistan ve Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki bir grup kayalık yüzünden savaşla burun buruna geldiklerini, ama ABD müdahalesinin ardından bundan vazgeçtiklerini belirtmiştir. Gazete, ayrıca Yunanistan ile birleşmek amacındaki başarısız bir darbe girişiminin ardından Türkiye'nin adaya müdahale ettiği 1974'ten beri Kıbrıs gayri resmi olarak bölünmüş durumda olduğunu, Türkiye'nin niyetinin adadaki Türk Kıbrıslı azınlığı korumak olduğunu söylediğini hatırlatmıştır[826]. Türkiye, Kıbrıs'a, 1974 yılında Erbakan'ın Başbakan Yardımcısı olduğu bir dönemde harekât düzenlemişti.

14 Ocak'ta "Kıbrıs'taki Füze Gerilimi Yatıştı" başlığı ile Kıbrıs'ta ABD'nin aracı olması ile gerilimin sonlandırıldığı bilgisi verilmiştir. Santana Ana Orange County Register'in haberine göre bir ABD temsilcisi, Kıbrıslı liderlerin yeni, karadan havaya füzelerin adaya getirilmesinin geciktirilmesini kabul ederek, Türkiye'nin yüzleşme tehdidini şimdilik ortadan kaldırdığını söylemiştir. Füze alımı nedeniyle ortaya çıkan gerilimi azaltmak için bölgeye giden ABD temsilcisi Carey Cavanaugh'un, 24 saatlik bir seyahatten sonra, "*Artık adada bir kriz kalmadı*," dediğini belirten gazete, Türkiye'nin, Rus yapımı füzelerin adaya ulaşması halinde askeri müdahaleyle tehdit ettiğini, Cavanaugh'un, Yunan lideri Cumhurbaşkanı Glafcos Clerides'in kendisine, "*Bu füzelerin en ufak bir parçasının dahi önümüzdeki 16 ay boyunca adaya getirilmeyeceğini*," söylediğini aktarmıştır[827].

Chicago Tribune "*Amerikan Temsil Heyetinin Kriz Konusundaki Yorumları Yanıltıcı*" başlığı ile Türkiye'de hiçbir şeyin değişmediğini, Kıbrıs geriliminin giderildiğine yönelik bir görüşme olduğunun reddedildiğini, bu açıklama ile ABD'nin iki ülke arasındaki krizin bittiğine dair iddiası ortadan kalkmış olduğunu aktarmıştır. Gazete haberine göre, ABD temsilcisi Carey Cavanaugh, Kıbrıs'tan ayrılırken Yunan ve Türk Kıbrıslılar arasındaki gerginliğin geçmesinin yakın olduğunu söylemişken, Kıbrıs, ABD'nin ateşkes yorumlarının yanıltıcı olduğunu

---

[826] **Lawrence Journal World**, 12 Ocak 1997.
[827] **Santa Ana Orange County Register**, 14 Ocak 1997.

belirtmiştir. Türkiye de Yunanistan'a yeni bir uyarıda bulunmuştur. Kıbrıs hükümeti ise Rus yapımı hava savunma füzelerinin alınmasına yönelik planlar nedeniyle çıkan krizin çözülmediğini söylemiştir. Kıbrıs, füzelerin kendisini savunmak için olduğunu söylerken, Türkiye onları bir tehdit olarak görmüştür[828].

Chicago Tribune, "*Türkiye Kıbrıs'taki Yığınak Konusunda Uyarıyor*" başlıklı haberinde Türkiye'nin Yunanistan'ın Güney Kıbrıs'ta yapacağı hava ve deniz üslerine karşı aynısını Kuzey Kıbrıs'ta yapacağı tehdidinde bulunduğunu belirtmiştir. Gazetede Kuzey Kıbrıs'a yapılacak bir saldırının Süleyman Demirel ve Rauf Denktaş tarafından Türkiye'ye yapılmış bir saldırı olarak değerlendirileceğini söyledikleri belirtilmiş ve Alman Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel'in iki ülke arasındaki gerilimin Kıbrıs'ın AB'ye girmesi çalışmalarına zarar verebileceği uyarısı hatırlatılmıştır[829].

Basında Türk ve Yunanlı Kıbrıslıların anlaşmaktan bir hayli uzak oldukları, Güney Kıbrıs'ta füze alımına yönelik hamleler olduğu, bu hamlelere karşı Türkiye'nin askeri müdahale yapmak için hazır ve kararlı olduğu belirtilirken, Erbakan'ın 1974 Kıbrıs harekâtını yapan hükümette olduğu ve Erbakan'ın ve hükümetinin Kıbrıslı Türkleri korumayı milli bir onur olarak gördükleri de hatırlatılmıştır[830].

29 Ocak tarihli Chicago Tribune, Tansu Çiller'in AB ve NATO'yu tehdit eden açıklamalarına yer vermiştir. "*Ankara, Eğer AB Üyeliğine Engel Olunursa, NATO'yu Veto Etmekle Tehdit Ediyor*" başlıklı haberde verilen bilgilere göre Türkiye Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, Türkiye'nin AB üyeliğinin geciktirilmesinden şikâyet etmiş ve eğer Ankara'nın istekleri tatmin edilmezse, NATO'nun genişleme planlarının engellenebileceği işaretini vermiştir. Beş önemli Avrupalı mevkidaşıyla Roma'da yapacağı görüşmelerin arifesinde Çiller, Türkiye'nin on beş üyeli AB ile özel bir ilişki aramadığını ama ikinci sınıf durumuna da düşmeyeceğine vurgu yapmıştır. Çiller, "*Türkiye ya bir tam üyedir ya da ikinci sınıf üye durumunda kalmayacaktır*," demiştir. Çiller'in söyleminin, Türkiye'nin AB üyeliği için resmen listeye alınan on bir ülke arasında olmayışından dolayı, Türkiye'de hissedilen kızgınlığı gözler önüne serdiğini aktaran gazete, bir NATO üyesi olan Türkiye'nin, eğer AB daha yakın ilişkiler kurmaya başlamazsa, NATO'nun doğuya doğru

---

[828] **Chicago Tribune**, 15 Ocak 1997.
[829] **Chicago Tribune**, 21 Ocak 1997.
[830] **Star Tribune**, 26 Ocak 1997.

genişleme planını veto edebileceğine açık açık işaret ettiğini yazmıştır. Gazetede yazılanlara göre Çiller, "*Türkiye'nin izni olmadan nasıl NATO'nun genişleyebileceğini sanıyorsunuz*?" sorusunu sorarak AB ve NATO'nun genişlemesinin bir birine bağlı meseleler olduğuna işaret etmiş ve Türkiye'nin tavrını açıkça ortaya koymuştur. Türkiye, AB'nin düşmanca tavrını ise Yunanistan'ın ön yargılarına esir olunmakla açıklamıştır[831].

4.3.4. Ordunun Rahatsızlığı ve Laiklik Tartışmaları (5-25 Şubat 1997)

Şubat ayına kadar Erbakan'ın dış ziyaretlerini ve İslamcı kimliğinin Müslüman ülkeler ile yakınlaşmasına olan etkilerine ağırlık veren ABD basını, Türkiye'nin dış politikasındaki sapmalarına kaygı ile yaklaşırken, şubat ayı ile beraber Türkiye'de laiklik taraftarlarının gösterilerine ve Erbakan'ın İslamcılığına ağırlık veren yayınlar yapmaya başlamıştır. ABD ve AB ülkelerinde Erbakan'a karşı oluşan rahatsızlık, şubat ayı ile beraber Türkiye'nin içinde de bariz bir şekilde görülür.

The Wall Street Journal'de Hugh Pope, "*Türk Ordusu İslamcılara Kızdığını Belli Ediyor*" başlığı ile NATO'nun ikinci büyük ordusu olan Türk ordusunun, Erbakan'ın İslamcı hükümetine karşı şimdiye kadarki en büyük kızgınlık emaresini bir tank birliğini göndererek gösterdiğini belirtmiştir. Sincan'da Ramazan ayına denk gelen tankların yürüyüşü siyasetçilere açık bir ikaz olduğunu belirten Pope, orduda darbe yapmaya yönelik bir plan olmasa da bir dürtü olduğunu ve Erbakan'ın gittikçe güçlü bir İslami görüntü çizmesine karşı endişe duyduklarını aktarmıştır[832].

H. Pope, Erbakan'ın ABD tarafından tecrit edilen ülkelere sıcak ziyaretler düzenlediğini, İslami okul mezunlarının askeri okullara girme ve resmi dairelerde kadınların türban giymesini yasaklayan kanunları yürürlükten kaldıracağı sözünü verdiğini belirterek, Erbakan'a karşı içeride oluşan rahatsızlığın sebeplerini sıralamıştır. Bununla beraber Erbakan'ın ABD ve uluslararası liderlerle çalışmaya niyetli olan faydacı bir lider olduğunu kanıtladığını belirten Pope, Erbakan'ın iç politikadaki durumunu aktardıktan sonra İslamcıların generalleri sinir etmeye devam ettiklerini ve buna karşılık ordunun Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın ihraç

---

[831] **Chicago Tribune**, 29 Ocak 1997.
[832] Hugh Pope, "Turkey's Army Signals Anger At Islamist", **The Wall Street Journal**, 05 Şubat 1997.

edilmesi için bastırdığını aktarmıştır[833]. The Wall Street Journal, 10 Şubat'ta Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, İslamcı hükümeti, laikliği tahrif etmemeleri konusunda uyardığını yazmıştır[834].

"*Muhalefet İslamcı Partiyi Silahlanmakla Suçluyor*" başlıklı haberde Associated Press yazarı Yalman Onaran, muhalefetin, pompalı tüfekler konusunda iktidarı eleştirdiğini bildirmiştir. Verilen bilgilere göre muhalefetten Deniz Baykal, Mesut Yılmaz ve Bülent Ecevit, pompalı tüfeklerin satışında artış olduğunu ve bu silahların yasaklanması gerektiğini belirtmişlerdir. Muhalefet, aynı zamanda İslamcıları silahlanmakla da suçlamıştır. Haberde Erbakan'ın Müslümanlar lehindeki adımları tekrar hatırlatılmıştır[835].

"*Laik Türkler Dinin Yeniden Güçlenmesinden Endişe Ediyorlar*" başlıklı uzun yazıda Stephen Kinzer, Erbakan'ın politikaları ve Türkiye'deki gelişmeleri değerlendirmiştir. Sincan'da ortaya çıkan görüntülerin, artık İslamcı bir Başbakan tarafından yönetilse de ülkelerinin laik bir demokrasi olarak kalacağına inanmak isteyen milyonlarca Türk'ü hayrete düşürdüğünü belirten Kinzer, Kudüs Gününde de İran Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri'nin davet edildiğini ve toplantıda İsrail ve Arafat aleyhinde sloganlar atıldığını aktarmıştır. Bunun ardından büyükelçinin sahneye çıktığını ve Müslümanların, Kur'an'ın kanunu demek olan Şeriata itaat etmelerini talep eden ateşli bir konuşma yaptığını belirten yazar, Büyükelçi'nin, "*Tüm dünyadaki Müslümanların adına, artık daha fazla bekleyemeyeceğimizi söylüyorum. Size köktendinciler denmesinden korkmayın. Köktendinciler peygamberin söylediklerini ve yaptıklarını takip edenlerdir. Allah onlara son zafer sözü vermiştir*," şeklinde nutuk çektiğini ve bu olaylar karşısında laik subayların artık sabırlarının taştığını ve bir cevap verilmesi konusunda ikna olduklarını yazmıştır[836].

Kinzerin yazdıklarına göre Belediye başkanı, sığınacak delik aramış ama birkaç gün sonra laik devlete saldırmayı yasaklayan kanunları ihlal etmekten gözaltına alınmıştır. Ankara ve Tahran arasında telaşla yapılan görüşmelerin ardından, Türk yetkililer Büyükelçi Bagheri'nin yakında görevini bırakıp vatanına döneceğini açıklamışlardır. Türkiye bu günlerde patlamanın eşiğine gelmiş,

---

833 Hugh Pope, "Turkey's Army Signals Anger At Islamist", **The Wall Street Journal**, 05 Şubat 1997.
834 **The Wall Street Journal**, 10 Şubat 1997.
835 Yalman Onaran, "Opposition Accuses Islamic Party of Taking Up Arms", **Naugatuck Daily News**, 13 Şubat 1997.
836 Stephen Kinzer, "Secular Turks Alarmed by Resurgence of Religion", **The New York Times**, 13 Şubat 1997; Aynı haber yazısı 14 Şubat tarihli Harrisonburg Daily News Record gazetesinde yayınlanmıştır. Bkz. **Daily News-Record**, 14 Şubat 1997.

Müslüman merkezli Refah Partisi, pek çok Türk'ün korktuğu, laik bir devletin altını kazmaya yönelik adımlar atmaya başlamıştır. Başbakan ise en militan seçim sözlerinden geri adım atmış, Amerikan askerlerini yurt dışı etmekten veya İsrail ile bağları kesmekten bahsetmeyi bırakmıştır. Ama başka planlarla beraber göz önüne alındığında, laik Türkleri dehşete düşüren planlarını artık açık açık takip edecek kadar güçlü hissettiğini aktaran Kinzer, rahatsızlık veren plan ve faaliyetleri şöyle sıralamıştır:

* Biri İstanbul'un Taksim Meydanı'nda – ki burası modern Türkiye'nin kozmopolitan merkezi – diğeri de şimdi en önemli bina haline gelen ve laikliğin en önemli sembolü olan Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın bulunduğu Ankara'nın Çankaya bölgesinde olmak üzere iki büyük cami yapmak

* Kadın kamu çalışanları ve devlet üniversitelerindeki öğrencilerin peçe veya türban takmasını yasaklayan kanunları feshetmek.

* Üniformalı Refah Partisi korumalarından bir birlik oluşturan Erbakan, Hükümetin güvenlik güçleri yerine onlara daha çok güvenmeye başlamıştır.

* Erbakan, gençleri ilahiyat fakültelerine gitmeleri konusunda teşvik etmiş ve böylece fakültelerden mezun olanların askeri subay olabilmeleri gerektiğini söylemiştir. Erbakan'ın iftar yemeği vermesi gibi hareketleri de tehlikeli planlarının olduğuna bir işareti olarak görülmüştür[837].

Bu adımlar, Sincan'da yaşananlar ve köktendinci söylemler birlikte düşünüldüğünde, pek çok Türk'ün ülkelerinin laik kimliğinin tehdit altında olmasından korkmaya başladığını belirten yazar, bir kısım insanın ise bu adımlardan hoşlandığını söylemiştir. Yazara göre, Batı merkezli bir cumhuriyet olduğu yönündeki doktrinini ilan edeli sadece 74 yıl olmuşken, bu durum Türklerin teokratik bir imparatorluktaki geçmişlerine göre çok kısa bir süredir. Sonuç olarak laiklerin, Türklere dinin günlük yaşamdaki rolünü belirleme seçeneği verilmesi halinde, toplumun İslamlaştırılmasının yolunun açılmasından korktuklarını belirten Kinzer, çeşitli çevrelerin görüşlerini de aktarmıştır. Türkiye'de görüş belirten birkaç uzman, laikliğin tehlikeye girdiğine işaret ederken, Erbakan'ın şimdilik geri çekildiğini ama buna rağmen siyasi ve sosyal tartışmaları kökten ve hatta belki tamamen yeniden şekillendirmiş olduğunu, 1960'tan beri üç darbe düzenleyen askeri liderlerin

[837] Stephen Kinzer, "Secular Turks Alarmed by Resurgence of Religion", **The New York Times**, 13 Şubat 1997.

hükümetin her hamlesini takip ettiğini ve laik güçler kendilerini uzun süreli bir yüzleşmeye hazırladığını yazmıştır[838].

Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın bir röportajında, "*Daha önce pek çok kez olan bir şey oluyor, ama bu şimdi olunca basın Türkiye'nin İran veya Cezayir olma yolunda ilerlediğini söylüyor. Liberal sistemlerde insanlar istedikleri gibi davranmakta özgürlerdir. Eğer bir kadın saçını bir eşarpla örtmek isterse bunu bir ayrımcılığa uğramadan yapabilmeli. Eğer bu mümkün değilse onun insan hakları ihlal ediliyor demektir*," dediğini aktaran yazar, laiklerin bu tür iddiaları samimiyetsiz olarak değerlendirdiklerini, türban giyen kadınların sadece dini bir inancı ifade ettiklerini değil, aynı zamanda İslami siyasi gücün bir sembolü olarak hizmet ettiklerini söylediklerini ve türbanların kamu hayatında veya devlet üniversitelerinde serbest olmasına izin verilir verilmez tüm kadınların onları giymeleri yönünde bir baskının ortaya çıkmasından ve de hükümetin, laikliği yıkmak için Türklerin etrafını dini sembollerle sarmaya çalışmasından korku duyduklarını belirtmiştir[839].

Kinzer, gelişmeleri çok daha ciddi sorunlara ve hatta bir iç savaşa kadar götüren uzman görüşüne de yer vermiştir. İstanbul'daki Marmara Üniversitesi'nde siyasal bilimci olan Nilüfer Narlı, "*Semboller insanların nasıl düşündüğünü belirler. Tehlike, Erbakan'ın kullandığı sembollerin bizi katı bir İslami devletin kurulmasına kadar götürebilmesidir. Demokratik laik düşüncelerin ve İslami ideolojilerin arasındaki bir sentez, Türkiye'deki insan haklarını tehlikeye atmıyor. Ama eğer Refah Partisi, laik yaşamı garanti altına alan Anayasa'nın temel ilkelerini değiştirmeye çalışırsa, o zaman bir iç savaşın çıkacağını görebiliyorum*." şeklindeki açıklaması ile laiklerin endişelerini özetlemiştir[840].

Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlar düşündüğü zamanlarda ABD'den silah alma konusunda yaşadığı sıkıntılar geçmişten günümüze benzerlik arz etmiştir. 14 Şubat tarihli The Washington Post, Türkiye'nin silah siparişlerini konu alan bir haber neşretmiştir. "*Türkiye Helikopter Anlaşması İmzalıyor*" başlıklı habere göre Türkiye ABD şirketi Sikorsky Aircraf ile dört adet Sea Hawk helikopteri almak için 113 milyon dolarlık bir anlaşma ve Alman-Fransız Eurocopter konsorsiyumu ile de iki

---

838 Stephen Kinzer, "Secular Turks Alarmed by Resurgence of Religion", **The New York Times**, 13 Şubat 1997.
839 Stephen Kinzer, "Secular Turks Alarmed by Resurgence of Religion", **The New York Times**, 13 Şubat 1997.
840 Stephen Kinzer, "Secular Turks Alarmed by Resurgence of Religion", **The New York Times**, 13 Şubat 1997.

adet Cougar nakliye helikopteri almak ve 28 helikopteri de birlikte üretmek için 340 milyon dolarlık bir anlaşma imzalamıştır. Türkiye'nin helikopterleri 12 yaşındaki Kürt ayrılıkçılarla olan savaşta kullanması ve komşusu Yunanistan ile yaşadığı gergin ilişkiler, geçmişte ABD şirketleriyle yapılan silah anlaşmalarının gecikmesine neden olmuştur. Kasım 1996'da bu gibi gecikmelerden artık bıkan Türkiye, 10 adet Cobra saldırı helikopterinin alımını iptal etmiştir. *Kullanımdan çıkartılmış üç ABD firkateyninin Türkiye'ye satımı* ise ABD Kongresince hala bekletildiğini aktaran gazetede yazılanlara göre Sea Hawk ve Cougar helikopterleri asker ve kargo nakliyesi için tasarlanmış helikopterlerdir ve normalde saldırı helikopterleri olarak görev yapma imkânları yoktur[841].

"*Türk Kadınları İslami Giysi Kanununu Protesto Ediyor*" başlıklı haberde The Washington Post haberine göre binlerce kadın, Başbakan Necmettin Erbakan'ın, İslam'a toplum hayatında daha büyük bir rol verme çabalarına karşı gösterdikleri laik tepkinin bir parçası olarak Türkiye'nin başkentinde büyük bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. Sekiz binden fazla protestocu hep bir ağızdan, "*Biz kadınız, biz güçlüyüz, şeriata karşıyız*," sloganlarının yanında, "*Demokrasi için el ele*," sloganını atmışlardır. Protestoyu düzenleyen Şenal Sarıhan, toplanan kalabalığa "*Ülkemizi karanlığa boğmak istiyorlar. Buraya buna karşı çıkmaya geldiniz*." demiştir. Bazı kadın grupları ve muhalefetin Erbakan'ı laik siyasetten uzaklaşmak ve kadın haklarını ortadan kaldırmakla suçladığını belirten gazete, protestocu kadınların buna yardımcı olduğunu düşündükleri Çiller için "*Kadınlar burada, Tansu Çiller nerede?*" şeklinde bağırdıklarını aktarmıştır[842].

The New York Times'ta Stephan Kinzer, 16 Şubat'ta "*Türkler Laikliği Korumak İçin Yürüyor*" başlığıyla kadın ağırlıklı yürüyüşü yazmıştır. Kinzer'in aktardıklarına göre çoğu kadın olan binlerce Türk, İslamcı hükümetin politikalarına karşı büyük bir halk protestosunu Ankara sokaklarında bir yürüyüş gerçekleştirerek yapmıştır. Yürüyüşe katılanlar Türkiye'yi, kadınların pek çok hakkını kısıtlayan, Kur'an'ın katı yasasıyla yönetilmek olan Şeriata yaklaştırma hareketleri olduğuna inandıkları faaliyetleri kınayan pankartlar taşıyıp sloganlar atmışlardır. "*Türkiye'nin 'Kahrolsun Şeriat!' demesine izin verin*," diye sloganlar atılmış ve çeşitli pankartlarla kadın haklarına dikkat çekilmiştir. Yazara göre Türkiye, Orta Doğu'daki en laik Müslüman ülkedir ve dinin kamu hayatındaki rolü hem yasa hem de gelenek ve

---

[841] **The Washington Post**, 14 Şubat 1997.
[842] **The Washington Post**, 16 Şubat 1997.

göreneklerle kısıtlanmıştır. Türk laiklerin, Türkiye'de yaşananların diğer Müslüman ülkelere örnek olmasından korktuklarını aktaran yazar, Müslüman merkezli Refah Partisinin lideri Başbakan Necmettin Erbakan'ın kadınların, kamu hizmetinde veya devlet üniversitelerinde türban veya başörtüsü giymelerini engelleyen kısıtlamaları kaldırmanın yollarını aradığını yazmıştır. İktidarda olduğu sürece büyük yasal değişiklikler yapmasa da kendisine güvenilmediğini belirten Kinzer, yürüyenlerden biri olan, kırk üç yaşındaki Ayşe Topçu'nun, "*Laik, Demokratik Bir Türkiye İstiyoruz*," yazılı bir pankart taşıdığını ve "*Şu anda olanlar yüzünden kesinlikle tehlike içindeyiz*," dediğini de aktarmıştır. Bununla beraber yürüyüşü destekleyen derneklerden biri olan Çağdaş Hukukçular Derneği'nin lideri Şenal Sarıhan, "*Şeriata ve kadınları insanlığın dışında tutmayı hedefleyen karanlığa karşı yürüyoruz*." derken, bir başka protestocu kadın, Sabiha Kızılırmak (59) "*Kara bir çarşaf altında yaşamak istemiyorum. Gerçek Müslümanlar biziz, saati geriye çevirmek isteyenler değil*," şeklinde konuşmuştur[843].

Stephan Kinzer, Refah Partisi'nin hiçbir liderinin, yürüyüş hakkında tek bir kelime etmediğini ve Erbakan'ın koalisyon ortağı olan laik Doğru Yol Partisi'nin yetkililerinin ikiye bölündüğünü belirtmiştir. Kinzer'in aktardıklarına göre Doğru Yol Partisi'nin Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci, yürüyüşü Türkleri bölmek için yapılan bir girişim olarak değerlendirip kınamış ve "*sokaklarda gücü ele geçirmeye çalışan*," siyasi gruplar tarafından desteklendiğini ve "*Sözde çağdaş olma*," maskeleri altında, yürüyüşü gerçekleştirenlerin dini özgürlükleri kısıtlamanın yollarını aradıklarını söylemiştir. Buna karşılık Doğru Yol Partisi'nin bir diğer lideri, Savunma Bakanı Turhan Tayan yürüyüşü destekleyenlerle buluşmuş ve onların yanında olduğunun sözünü vermiştir[844].

The Washington Post, Devlet Bakanı ve Başbakan'ın yakın danışmanı Abdullah Gül ile yapılan röportajı neşretmiştir. "*Türkiye: İki Dünya Arasındaki Köprü*" başlıklı haberde Nora Boustany, Gül'ün dış politika ile alakalı görüşlerini aktarmıştır. *"Yıkılan imparatorluğun geriye kalan iskeletinin temsilcisi, bu hafta buraya gölgelerini düşürüyorlar"* şeklinde bir ifade ile başlayan yazıda Abdullah Gül'ün, Türkiye'yi, kanatlarını hem doğu hem de batıya açmak isteyen bölgesel bir

---

[843] Stephen Kinzer, "Turks March In Campaign To Preserve Secularism", **The New York Times**, 16 Şubat 1997; Haberin aynısı diğer ABD gazetelerinde farklı başlıklarla yayınlanmıştır. Bkz. **Clovis News Journal**, 16 Şubat 1997; **The Hays Daily News**, 16 Şubat 1997; **Sun Journal**, 16 Şubat 1997; **The Arizona Republic**, 16 Şubat 1997.

[844] Stephen Kinzer, "Turks March In Campaign To Preserve Secularism", **The New York Times**, 16 Şubat 1997.

güç olarak tanımladığı konulardan bahsettiği belirtilmiştir. Haberde yazılanlara göre Gül, İslami bir nüfusa sahip Endonezya ve İran gibi ülkelerle ilişkileri güçlendirme çabalarının, kendi ülkesinin ekonomik ve jeopolitik akılcılığından geldiğini ifade etmeye çalışmıştır. "*Yapmakta olduğumuz şey şimdiye kadar göz ardı ettiğimiz bölgeleri yeniden ziyaret etmek. Ama bir alternatif olarak değildir.*" diyen Gül, Türkiye'nin sınırdaş olduğu hem Suriye hem de İran'da, pek çok Türk'ün akrabalarının olduğuna dikkat çekmiştir. Bu durumun Türkiye ve İran'ın aynı bölgede var olmaya devam edeceğinin bir işareti olduğunu belirten Gül, 1600'lerden beri iki ülkenin sınırlarındaki istikrarın, "gereklilikten gelen," bir şey olduğuna işaret etmiştir. Enerji kesintileriyle uğraşan Türkiye'nin yakındaki bir petrol kaynağını tercih etmeyi seçtiğini ifade eden Gül, uzun vadeli planda, Türkiye'nin Tahran hükümeti ile olan ilişkilerinin, gelecekte iki ülke arasındaki ilişkileri büyütmekte kullanılabileceğini belirtmiştir. Son olarak Türkiye'nin İran'la yakınlaşması ima edilerek Türkiye'nin Batı'ya sırtını dönecekmiş gibi sözlerin söylenmesini duyunca şoka uğradığını belirten Gül, Yunanistan'ı, Türkiye'nin AB'ye girmesini engellemekle suçlamıştır[845].

Stephan Kinzer Başbakan Necmettin Erbakan ve diğer bazı önemli kişilerle yaptığı görüşmeleri ve analizleri, "*Türkiye'yi Nazikçe Yöneten İslamcı*" başlıklı yazıda anlatmıştır. Son derece mütevazı bir binada Erbakan'la görüştüğünü belirten Kinzer, Erbakan'ın gizli planları olsa da son derece ılımlı ve kibar biri olarak göründüğünü belirtmiş ve kısa bir özgeçmişinden de bahsetmiştir. Uzun yıllardan beri Müslüman dünyasında ortaya çıkan en ilginç karakter şeklinde tanımladığı Erbakan'ın eğitimli, güzel konuşan ve sessiz siyasi manevralar konusunda uzman birisi olduğunu belirten Kinzer, Erbakan'ın siyonist komplolar, Batı'nın çürümüşlüğü, Müslüman kanunu ve kültürünün üstünlüğü üzerine yaptığı ateşli konuşmalarıyla Türk siyasetinin ormanlarında kendine bir yol açmayı başardığını aktarmıştır. Erbakan'ın alacağı kararların dışarıda devasa etkileri olabileceğini belirten yazar, Türkiye'nin İslam dünyası için önemli olduğunu ve eğer Erbakan barışçıl bir şekilde ılımlı, demokratik Türkiye'yi köktendinci bir yola sokarsa, aslında Müslüman dünyanın geri kalanını da köktendincilik için güvenli bir hale getirebileceğini iddia etmiştir. "Hoca" lakaplı Erbakan'ın Batı'yı rahatsız eden sert sözleri artık tekrarlamasa da onun ne isteğinin bilindiğini ve kesin olarak dünyayı

---

845 Nora Boustany, "Turkey: Bridging Two Worlds", **The Washington Post**, 21 Şubat 1997.

değiştirmek istediğini belirten Kinzer'e, Başbakan Necmettin Erbakan çeşitli konularda şu açıklamaları yapmıştır:

"*II. Dünya Savaşı'nın ardından Batılı güçler ve Rusya Yalta'da bir araya geldiler ve bir sonraki çağın kurallarını belirlediler. Ama Batı ve Rusya artık bu kuralları kendi başlarına yapamazlar. Yeni bir düzen kurmak için gelişmekte olan ülkelerle beraber masaya oturmak zorundalar. Yeni dünyanın ikinci bir Yalta Konferansı'na ihtiyacı var. İlk Yalta görevini yaptı ama geçmişte kaldı. Şimdi dünyaya yeniden şekil verilmelidir. Türkiye dünyanın merkezindedir. Afrika ve Asya'nın gelişmekte olan ülkeleriyle iyi ilişkilerimiz var ve biz aynı zamanda Avrupa'nın da bir parçasıyız. Bizim için en mantıklı rol bu. Türkiye dünyadaki bu çifte standart ve adaletsizliği sona erdirmekteki ilk adımı atacak," diye düşüncelerini mantıklı bir temele oturtuyor. Batı'daki eğitimli insanlar İslam hakkında çok az şey biliyorlar. Onlar bir yüzyıllık propagandanın kurbanları. Bu konuda makul düşünemiyorlar. Halkımız tarihlerini, inançlarını ve kimliklerini kucaklıyor. Eğer çevrenize bakarsanız pek çok cami, ilahiyat fakültelerine giden pek çok öğrenci göreceksiniz. Halkımızın istediği bu ve bu Türkiye'de çok önemli bir gelişme. Sonunda kendimizi bulduk. Çok uzun yıllardır bunu arıyorduk. Türkiye'de belirli bir insan hakları sorunu yok. Batılı ülkeler bizimle insan hakları konusunu konuşmamalılar. Bozuk plağa dönmüş durumdalar. Batılı diplomatlar veya kabine bakanları bizi ziyaret etmeye geldiklerinde bu plağı çıkartıyor ve çalıyorlar. Bir anlamı yok*[846]."

Stephan Kinzer, emekli bir general olan İhsan Gürkan ile konuşmuş ve Gürkan kendisine bir darbe olacağını sanmadığını ama yine de ordunun kesinlikle siyasetçilere dini köktendincilikten uzak durmaları gerektiğini söyleyeceğini, Erbakan'ın kalbinde Atatürk'e karşı gizli duygular beslediğini söylediğini aktarmıştır. Ankara'nın en bilge yabancı diplomatlarından birinin kendisine, "*Bu ülkedeki modernistler ve muhafazakârlar arasında devasa bir savaş devam ediyor. Buradaki insanlar çok büyük bir karar vermek üzereler. Sonuç, Batı için çok önemli olacak. Çünkü dünyanın bu tarafındaki siyasi, ekonomik ve askeri planlarımız Türkiye'ye bağlı durumda*dır." şeklinde bir açıklama yaptığını belirten yazar, Toktamış Ateş ile buluştuğunu , Ateş'e ülkesinin geleceğinden ne kadar korktuğunu sorduğunda yanıma gelip beni kucaklamak istermiş gibi güldüğünü ve "*Türkiye'deki*

---

[846] Stephen Kinzer, "The Islamist Who Runs Turkey, Delicately", **The New York Times**, 23 Şubat 1997.

laik güçler kendilerini savunacak kadar güçlüler. Eğer Erbakan onlara doğrudan saldırmayı deneseydi Türkiye'de çok büyük bir çatışma, hatta belki bir iç savaş çıkardı. Bunu biliyor. Belki kalbinde gerçekten de laik devleti yıkmak istiyordur ama bunu denemeye kalkışacak kadar aptal değil." açıklamasında bulunduğunu aktarmıştır[847].

Türkiye'deki havayı her kesimden kişilerle yaptığı görüşmeler ve edindiği izlenimlerle iyi analiz eden Kinzer'e göre Erbakan'ın tüm dünyanın Müslümanlarını birleştirme hayali neredeyse imkânsız olsa da Batı'nın Türkiye'ye hiç de adil olmayan bir şekilde davranmasından şikayet ederken oldukça doğru ve hassas bir noktaya değinmiştir. Yazara göre bir yüzyıldan fazla bir zamandır Türkler, Batı standartlarına uygun yaşamanın yollarını aramışlar, fakat sadece yüzlerine çarpan kapılarla karşılaşmışlardır. En sonuncusu da yıllardan beri kendilerine katılma çabalarına direnen Avrupa Birliği tarafından gerçekleştirilmiştir. Erbakan bu kırgınlığı ustaca kullanmıştır. Kinzer, Erbakan'a karşı oluşan şüpheleri ve beklenen olası tehlikeyi şu sözlerle özetlemiştir:

"*Belli ki Erbakan'ın yeni bir Türkiye hayali var. Şimdiden, laik bir ortağa ihtiyaç duymadan ülkeyi yönetmenin hayalini kurduğu – bir veya iki yıl içinde çağrıda bulunabileceği – bir sonraki seçimleri düşünüyor. Türkiye'nin karışık seçim sisteminde bunu gerçekleştirmek için verilen oyun %39'una, yani İslami olmayan kesimin üçte birinin oyuna ihtiyacı var. Erbakan'ın hayallerindeki Türkiye muhtemelen milliyetçi bir demokrasi olacak, laik görüşlere müsamaha gösteren ama özünde ve kalbinde dini, tarihinin bilincinde ve dünyevi bir görev için Allah'ın verdiği hisle dolu. Yani başka bir İran'dansa bir tür Müslüman İsrail*[848]."

"*Türkiye Avrupa Birliği Kapısının Yavaş Açıldığını Görüyor*" başlıklı yazıda Stephan Kinzer, bu sefer Türkiye ve AB arasındaki süreci değerlendirmiştir. Türkiye'nin son derece stratejik bir konumda olduğunu belirten yazar, Türklerin yüzlerce yıl öncesinden beri Avrupa'da korkutucu ve kötü bir imajla anıldığını, Osmanlı döneminde ise Almanya'dan Fransa'ya kadar Avrupalıların Osmanlı'nın bir eyaleti haline gelme korkusu yaşadığını hatırlatarak AB için Müslüman Türkiye'yi kabul etmenin ne denli zor olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Erbakan ve birçok Türk'ün AB'nin çifte standartlı tavrına karşı sıkıldığı ve AB'li liderlerin Erbakan'ın

---

[847] Stephen Kinzer, "The Islamist Who Runs Turkey, Delicately", **The New York Times**, 23 Şubat 1997.

[848] Stephen Kinzer, "The Islamist Who Runs Turkey, Delicately", **The New York Times**, 23 Şubat 1997.

tavırlarından hoşlanmadıklarını aktaran Kinzer, bununla beraber Türkiye'nin AB'ye girmek için verdiği uğraşı anlatmıştır[849].

"*Türk Ordusu Gövde Gösterisi Yapıyor, İslamcılar ve Yunanistan Konusundaki Duyduğu Endişeyi Dile Getiriyor*" başlığı ile Hugh Pope imzalı haberde yazılanlara göre; Türkiye'nin güçlü ordusu, Batı medyasına verdiği ilk geniş kapsamlı basın konferansında, Türkiyeli Kürtlerin çıkardığı on iki yıllık isyanı neredeyse bastırdığını, ülkenin hem İslami köktendinciler, hem de Yunanistan konusunda endişe duyduğunu ve ABD yapımı silahların tesliminde yaşanan gecikmeden dolayı ABD'ye duyduğu hayal kırıklığını ifade etmiştir. Yurt dışında, Türkiye'nin birliğine ve istikrarına dair endişelerin büyüdüğü bir anda Türk ordusunun yönetim kademesinin nasıl düşündüğünü anlamak için atılacak küçük bir bakış yerinde olacağını belirten Pope, Türk ordusunun ülkenin İslami düşünceli hükümetinin takip ettiği güzergâhtan endişe duyduğunu, geçen ay Sincan'da bunu tank yürüyüşü ile gösterdiğini, ülkenin ilk modern İslamcı lideri olan Başbakan Necmettin Erbakan'ın yaptığı diğer şeylere ek olarak, daha fazla cami inşaatı çağrısından ve İran'a yönelik sıcak tavırlarından rahatsız olduğunu yazmıştır[850].

Hugh Pope'un yazdıklarına göre Türkiye'nin birliğinin çatladığının bir başka işareti Türkiye Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın bir gün önce İsrail'e çığır açan bir seyahat düzenlemesi olmuştur. Pope, bu seyahat süresince Karadayı'nın Türk F-4 Phantom savaş uçaklarının yenilenmesi için bir anlaşmayı imzalayacağı ve Ortadoğu'nun en güçlü iki ordusu olan Türk ve İsrail orduları arasındaki eğitimsel ilişkileri geliştirmeye çalışacağı belirtildikten sonra bu seyahatin Başbakan Erbakan'ın İsrail'in şiddetli bir eleştirmeni olduğu ve Tahran ile 23 milyar dolarlık, 20 yıllık bir doğal gaz boru hattı anlaşması gerçeğine rağmen yapılacağına işaret etmiştir. Türkiye bürokrasisinde yüksek bir kademede bulunan sivil bir yetkilinin," *Burada gördüğümüz ordunun bağımsızlığını ilan etmesidir. Hiç kimse veya bir parti gerçekten de şu anda ülkenin yönetiminde değil. Ordu gölgeden çıkıyor ve buna yönelik işaretler aylardan beri geliyordu*," açıklamasını aktaran yazar, bununla beraber ülkedeki tartışmalara rağmen az bir miktar gözlemcinin,

---

849 Stephen Kinzer, "Turkey Finds European Union Door Slow to Open", **The New York Times**, 23 Şubat 1997.
850 Hugh Pope, "Turkey's Military , Flexing Its Muscle, Voices Concenrns on Islamist, Greece", **The Wall Street Journal**, 25 Şubat 1997.

ordunun, 1960, 1971 ve 1980'de yaptığı gibi Türk demokrasisini duraklatan üç müdahale gibi bir müdahalede bulunmasını beklediğini yazmıştır[851].

Türkiye'nin parasını ödediği silahların ABD Kongresi tarafından geciktirilmesine duydukları hayal kırıklığını dile getiren subayların, Türk ordusunun bu yıl silah satın almak için ayırdığı 3 milyar doları harcamak için Avrupa başkentleri gibi ABD'den başka ülkelere gidebileceklerini ima ettiklerini belirten Pope, subayların ayrıca bu basın konferansını, Türkiye'nin İslamcı politikacılarına örtülü bir uyarı vermek için kullandıklarını yazmıştır. Askerler Suriye, İran ve Suudi Arabistan gibi ülkeleri Türkiye'ye karşı faaliyetlere destek vermekle suçladığını belirten Pope, bu söylevlerin geçen hafta Genelkurmay Başkan Yardımcısı Çevik Bir'in Washington'da Amerikan – Türk Konseyi toplantısı esnasında İran'a yaptığı sözel saldırıların ardından geldiğine işaret etmiştir. Pope, mevzu bahis konseyin Türk siyasetçileri ve komutanlarının ABD'li siyasetçiler ve lobicilerle yıllık olarak yaptıkları bir toplantı mahiyetinde olduğunu belirmiştir[852].

4.4. 28 ŞUBAT POSTMODERN DARBESİ

4.4.1. MGK, Laiklik ve Ordu (Mart-Nisan 1997)

28 Şubat tarihinde toplanan tarihi Milli Güvenlik Kurulu toplantısı ile Türkiye'de yeni bir süreç başlamıştır. 28 Şubat'ta MGK'da yaşananlar ABD basınında günlerce haber yapılmış ve önemli değerlendirmelerde bulunulmuştur. 1 Mart tarihinde "*Türkiye'nin İslamcı Başbakanı Laik Devleti Destekliyor*" başlıklı haberde Erbakan'ın Cumhurbaşkanı ile komutanlardan gelen baskılara boyun eğdiği, İslamcı başbakanın ülkenin laik kimliğini savunmaya karar verdiği ve MGK üyelerinin laik ve demokratik yapının korunması için önlemler alacaklarını söyledikleri aktarılmıştır[853].

Stephan Kinzer "*Laikliği Korumak Adına, Türk Ordusu, Yöneticileri Uyarıyor*" başlığı ile gelişmeleri duyurmuştur. Ordu ve Erbakan arasında bir süredir var olan gerginliğin, MGK toplantısında üst seviyeye çıktığını belirten Kinzer,

---

851 Hugh Pope, "Turkey's Military , Flexing Its Muscle, Voices Concenrns on Islamist, Greece", **The Wall Street Journal**, 25 Şubat 1997.
852 Hugh Pope, "Turkey's Military , Flexing Its Muscle, Voices Concenrns on Islamist, Greece", **The Wall Street Journal**, 25 Şubat 1997.
853 **The Orange County Register**, 01 Mart 1997.

ordunun laiklik konusunda hükümetin tutumundan son derece rahatsız olduğunu ve bir bildiri ile çeşitli yaptırımlar yapılmasını istediğini yazmıştır. Ordunun daha önce yaptığı benzer darbelerden birini yapacağı beklentisi varken, komutanların bir darbe gerçekleştirmek istediklerine yönelik hiçbir işaret vermediğini belirten yazar, böyle bir hareketin muhtemelen Türkiye'nin dünyadaki görüntüsünü yerle bir edeceğini belirtmiştir. Kinzer, darbenin orduyu ülkeyi yönetmeye zorlayacağını aktarırken, ordunun böyle bir şeyi yapmayı hiç istemiyor göründüğünü belirtmiştir[854].

Orduyla yakın bağlara sahip olan yabancı bir diplomatın, "*Bunu bir darbe hazırlığı için yapmıyorlar. Aslında tam aksi. Tekrar iktidarı ele geçirmemek için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar. Bundan dolayı sivil yöneticilerden kendi evlerindeki işleri bir düzene koymayı talep ediyorlar*." dediğini belirten Kinzer, Erbakan ve Refah Partisi liderlerinin, aslında Türkiye'deki laikliğe herhangi bir tehdit teşkil etmeyen, çok ufak politika değişiklikleri olan şeylere ordunun aşırı tepki verdiğini söylediklerini, buna karşılık komutanların duruma farklı baktıklarını ve bir albayın verilen bir resepsiyonda "*Kadın kamu çalışanlarının başörtüsü giymesi gerçekten de dünyanın sonu mu olur*?" sorusuna, albayın çok ciddi bir şekilde, "*Evet. Bu dünyanın sonu olur.*" dediğini hatırlatarak iki taraf arasındaki uçuruma dikkat çekmiştir.

2 Mart tarihli diğer gazeteler, MGK'da çıkan kararları farklı başlıklarla duyurmuşlardır. "*Türkiye Başbakanı İslami Eğilimden Dolayı Azarlanıyor*[855]", "*Türkiye'nin Başbakanı Katı Şekilde Uyarılıyor*[856]", "*Türk Ordusunun Komuta Kademesi, İslamcı Liderleri Uyarıyor*[857]" ve "*İslami Yönetime Giderken – Türk Ordusu Hükümeti Uyarıyor*[858]" başlıkları ile Erbakan'ın asker tarafından uyarıldığı aktarılmıştır.

Hugh Pope, "*Türk Ordusu Erbakan'a İslamcıları Frenlemesini Emrediyor*" başlıklı yazıda ordunun ülkedeki hâkimiyetini gözler önüne sermiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin İslamcı Başbakan Necmettin Erbakan'a laik kanun ve düşüncenin güçlendirilmesini emrettiğini belirten Pope, Erbakan'ın bu emre itaat edeceğini söylediğini ama Türk kurumlarının İslamileştirme teşebbüslerinden uzaklaştıracak ve bir askeri müdahaleden kaçınmayı sağlayacak detaylı önerilere ne kadar uyacağının

---

[854] Stephen Kinzer, "In Defense Of Secularism, Turkish Army Warns Rulers", **The New York Times**, 02 Mart 1997.
[855] **The Arizona Republic**, 02 Mart 1997.
[856] **The Times Herald**, 02 Mart 1997.
[857] **The Indiana Gazette**, 02 Mart 1997.
[858] **Daily News Record**, 02 Mart 1997.

henüz o kadar açık olmadığını aktarmıştır. MGK'nın 65 milyonluk Türkiye'nin sivil ve askeri en üst düzey karar verme organı olduğunu iddia eden yazar, hem ordu hem de Erbakan'ın, iki taraf arasında gittikçe şiddetlenen ideolojik savaşta zafer kazandıklarını iddia ettiklerini belirtmiştir. Yazarın aktardıklarına göre Erbakan takipçilerine, kendisi ve generaller arasında, "*tüm konularda tam bir birlik*," olduğunu ve gerilimin düşeceğini, söylemişken, İslam karşıtı önlemlerin nasıl ve ne zaman hayata geçirileceğini halka açıklamamıştır. Generaller ise Avrupa'ya karşı duydukları çekinceden dolayı her şeyi zorla yaptırmaktan çekinmiş olabilirler[859].

Hugh Pope, yazının devamında kıdemli bir subay'ın, "*Biz İslamcıların değişmesini istiyoruz. Sadece nasıl yapacağımızı bilmiyoruz.*" dediğini aktardıktan sonra Türkiye'nin, 1960, 1971 ve 1980'de yaşadığı askeri müdahaleler döneminde olduğundan daha gelişmiş ve daha özgür bir ülke olduğunu ve bu durumun ordunun istediği şekilde kontrolü ele almasını zorlaştırdığını belirtmiştir. Bununla beraber gittikçe daha çok görülmeye başlayan yüksek rütbeli ordu komutanlarının herhangi bir taviz havasında olmadığını iddia eden Pope, Türkiye Genelkurmay Başkanı Genel Sekreteri Erol Özkasnak'ın, Erbakan'ın birlik sözüne "*Biz sadece Atatürk'le beraber olanlarla bir aradayız*." şeklinde karşılık verdiğini hatırlatmıştır[860].

Chicago Tribune "'*Yumuşak Darbe' Türkiye'nin Başbakanını Dürtüyor*" başlığı ile olayı duyurmuştur. Laik çoğunluğun Batı yanlısı ordunun saflarına katıldığını belirten gazete, analistlerin olayı "yumuşak darbe" olarak nitelendirdiklerini ve bununla sokaklara tankların gönderilmesine gerek kalmadığını aktararak darbenin silahsız yapıldığını yazmıştır. Gazetede yazılanlara göre, çoğunluğu kadın olan birkaç bin insan, cumhuriyete ait marşları söyleyerek ve hükümet karşıtı sloganlar atarak İstanbul'un Taksim Meydanı'nda, Türkiye'nin laik takviminde önemli bir tarih olan bir olayın yıldönümü için bir araya gelmiştir. 3 Mart 1924'te askeri lider Kemal Atatürk, geniş çaplı Batılılaşma inkılâplarının bir parçası olarak 1.300 yıllık Sünni İslam halifeliğini ortadan kaldırmıştır. Göstericiler Atatürk'ün heykeline çiçekler bırakmışken, olaylar önceki darbeleri hatırlatmıştır. Söz konusu olan şeylerin bir dizi İslami girişim olduğunu belirten gazete, olayları laik kalelerde camilerin inşa edilmesi, kadınların hükümete ait işyerlerinde başlarını İslami şekilde örtmelerini yasaklayan yasanın kaldırılması ve NATO üyesi

---

[859] Hugh Pope, "Turkey's Military Orders Erbakan To Curb Islamist", **The Wall Street Journal**, 03 Mart 1997.
[860] Hugh Pope, "Turkey's Military Orders Erbakan To Curb Islamist", **The Wall Street Journal**, 03 Mart 1997.

Türkiye’nin dış politikasında doğuya doğru bir “dönüş,” olması şeklinde sıralamıştır. Asker, Erbakan’dan laikliğin korunması için taleplerde bulunurken, ordu yönetim kademesi, Erbakan’ın itaat edip etmeyeceğini gözlemesi için kendilerinden birini bu işle görevlendirmiştir[861].

‘Soft coup’ prodding Turkey’s leader

Supporters of secular tradition echo army’s warning to Islamists

Reuters

ANKARA, Turkey — The nation’s secularist majority joined ranks Monday with the pro-Western army in an assault on Prime Minister Necmettin Erbakan’s Islamist ambitions.

Analysts said Turkey’s secularist generals mounted a “soft coup” against the republic’s first Islamist leader by ordering him to crack down on religious radicalism, thereby sparing themselves any need to send tanks into the streets.

Several thousand people, mostly women, sang republican marching songs and chanted anti-government slogans in Istanbul’s central Taksim Square at a ceremony to mark the anniversary of a key date in Turkey’s secularist calendar.

On March 3, 1924, military leader Kemal Ataturk scrapped the 1,300-year-old caliphate of

Reuters photo

Fearful of rising fundamentalism, women march Monday in Istanbul against Turkey’s Islamist leadership.

Resim 7: 4 Mart 1997 Tarihli Chicago Tribune’de laiklik taraftarları Erbakan karşıtı kadınların protestosu.

Chicago Tribune, siyasi yorumcu Bilal Çetin’in, “*Bu bir ‘yumuşak darbe’ modern zamanlara daha uygun olan, (daha önceki) darbelerin daha uygun bir şekli. Sahte bir hükümet ve ona talimatlar veren askeri bir kanat var*.” şeklindeki açıklamalarına yer vermiştir. Gazete, Bülent Ecevit’in, Erbakan’la görüştüğünü ve Erbakan’a askerin istediğini yapamazsa, hükümeti bırakmasının daha iyi olacağını söylediğini yazmıştır. Erbakan’ın her şey yolundaymış gibi davrandığını belirten gazete, Refah Partisi’nin Meclis’teki odalarında muhabirlere, “*Türkiye’de hükümetler Meclis’te kurulur, MGK’da değil. Kanunlar da Meclis’te yapılır*.” şeklinde serzenişlerde bulunduğunu aktarmıştır[862].

4 Mart tarihli diğer gazeteler, “*Türkiye – Din ve Devlet Arasındaki Çatlak Büyüyor*[863]”,”*Türkiye’nin Başbakanı Laikliğe Direniyor*[864]”,”*Türkiye Başbakanı*

[861] **Chicago Tribune**, 04 Mart 1997.
[862] **Chicago Tribune**, 04 Mart 1997.
[863] **Wisconsin State Journal**, 04 Mart 1997.
[864] **The New Mexican**, 04 Mart 1997.

Orduya Meydan Okuyacağına İşaret Ediyor” başlıkları ile İslamcı Başbakan'ın MGK beyannamesini imzaladığını, buna karşı MGK'nin istediklerini yapmamakta direndiğini ve Erbakan'ın askerin laiklik konusundaki isteklerine baş kaldırabileceğini iddia ederken, Türkiye'nin geleceği üzerinde ortaya çıkan çatlağın büyüdüğüne işaret etmişlerdir[865]. Aynı tarihli The Wall Steet Journal, “*Türk Hisseleri Siyasi Anlaşmazlıklar Arasında %5.6 Düşüyor*” başlığı ile askeri müdahalenin Türk borsası üzerindeki etkilerinin olumsuz olduğunu yazmıştır. Gazetede yazılanlara göre, borsanın düşüşünün nedeni, İslamcı Başbakan Necmettin Erbakan'ın Türkiye ordusunun emirlerine direnmeye çalışmasıdır. Erbakan muhabirlere, “*kanunları meclis yapar*,” diyerek generallerin İslam karşıtı kanunlarını reddederken, Türk lirası ve borsa hızlı bir kayıp yaşamıştır[866].

28 Şubat'ta Türkiye'de MGK kararları konuşulurken, AB'nin Türkiye ile alakalı aldığı karar Chicago Tribune'de yer almıştır. Askerin Erbakan'a laiklik konusunda adımlar atması yönünde emirler verdiğini aktaran gazete, AB'nin de Türkiye'ye şimdiye kadarki en açık düşüncesini söyleyerek, Türkiye'nin ticari ittifak içinde istenmediğini dile getirdiğini aktarmıştır. Haberde yazılanlara göre önde gelen merkez görüşlü AB siyasetçileri Türkiye'nin üyeliğine karşı çok sert bir tavır takınmışlardır. Brüksel'de bir araya gelen çoğunluğu Hıristiyan Demokrat Avrupa Halk Partisi'ne ait olan kıdemli siyasetçiler, Türkiye'nin insan hakları sicilinin, üyelik için uygun olmadığını söylemişlerdir. Belçika Başbakanı Wilfried Martens, “*Türkiye ne kısa ne de uzun vadede AB üyeliği için aday değildir*.” şeklinde beyanat verirken, Portekiz muhalefet lideri Marcelo Reblo de Sousa “*İnsan hakları Türkiye'de bulunmaktan çok uzak. Onlara saygı duymayan bir ülkeyi kabul etmek mantıklı değil*.” diyerek tavrını ortaya koymuştur[867].

The Wall Street Journal, askerin Erbakan'a karşı rahatsızlığını ve MGK kararlarını hatırlattıktan sonra Erbakan'ın artık İslami bir NATO kurmaktan ve İsrail ile ilişkileri bitirmekten bahsetmediğini yazmıştır. Gazete, Türkiye'deki yeni sürecin sorunlu olacağını aktarırken, bu durumun AB için sorun teşkil etmeyeceğini belirtmiştir. AB'nin bir gün önce Türkiye'nin son başvurusunu reddetme kararı aldığını ve Türkiye'yi muhtemel AB'ye alınacak ülkeler listesinin dışında bıraktığını

---

[865] **Daily News Record**, 04 Mart 1997.
[866] Hugh Pope, “Turkish Shares Drop 5.6% Amid Political Strife”, **The Wall Steet Journal**, 04 Mart 1997.
[867] **Chicago Tribune**, 5 Mart 1997.

aktaran gazete, Türklerin çoğunun Erbakan'ın Avrupa'ya karşı tavrında haksız olmadığını düşündüğünü yazmıştır[868].

6 Mart tarihli ABD basını, Erbakan'ın MGK kararlarını imzaladığını ve yine askerin İslamcı aktivistlerin tevkif edilmelerini istediğini aktarmıştır[869]. 7 Mart tarihli The Wall Street Journal'de Hugh Pope imzalı ve "*Erbakan ve Generaller Karşılaşmaktan Vazgeçince Türkiye'nin Durumu İyileşiyor*" başlıklı haberde piyasaların durumu değerlendirilmiştir. Erbakan'ın askerin baskısına boyun eğmesi ile piyasaların olumlu etkilendiğini aktaran Pope, hükümetin biraz nefes almasından rahatlayan yatırımcıların, haftanın ilk üç günündeki %15'lik düşüşün ardından İMKB'de hisse fiyatlarını %8 arttığını ve hazine bonolarındaki faiz oranlarının %108'i gördükten sonra %100'e düştüğünü belirtmiştir. Yine de oranlar geçen yılki enflasyon oranının %77 üzerinde seyrettiğini aktaran Pope, oranlar arasındaki ayrılığın Erbakan'ın bir gün orduya kafa tutacağı korkusunu yansıttığını, buna yönelik korkuların Erbakan tarafından yapılan açıklamalardan kaynaklandığını ifade etmiştir. Erbakan'ın vereceği tavizlerin katı İslamcıların oylarına mal olmasından korktuğunu iddia eden yazar, Başbakan'ın askeri – sivil MGK tarafından alınan kararların sorumluluğunu almaktan kaçınmanın yollarını arayarak, bu kararları Meclis'e götürme uğraşı verdiğini, Erbakan'ın dış ilişkiler sözcüsü, Devlet Bakanı Abdullah Gül'ün, "*MGK'nın kararları bir emir olarak kabul edilemez. Askeri ya da demokratik bir yönetim olduğumuza karar vermemiz lazım. [Eğer daha fazla baskı olursa] inanıyorum ki geri tepecek [ve] erken seçime gideceğiz*." şeklindeki açıklamalarını da aktarmıştır[870].

12 ve 14 Mart tarihli ABD basını MGK kararlarını farklı başlıklarla aktarırken[871], "*Türkiye'de Sorun*" başlıklı yazıda Türkiye'de gelişen olaylar, The Washington Post'ta değerlendirilmiştir. Türkiye'deki karışıklık genelde laik, Batılı kesimler ile İslamcı olanlar arasındaki bir sorun olarak resmedildiğini fakat tek Müslüman NATO üyesi olan Türkiye için böyle bir açıklama yapmanın, çok yüzeysel bir şey olduğunu yazan gazeteye göre en acil sorun, seçmenlerin ancak %20'sini temsil eden Refah Partisi önderliğindeki koalisyon hükümetinin, pek çok

[868] **The Wall Steet Journal**, 05 Mart 1997.
[869] **Star Tribune**, 06 Mart 1997; **Chicago Tribune**, 06 Mart 1997; **The Orange County Register**, 06 Mart 1997.
[870] Hugh Pope, "Turkey's Mood Rallies as Erbakan, Generals Sidestep a Showdown", **The Wall Street Journal**, 07 Mart 1997.
[871] **The Orange County Register**, 12 Mart 1997; **Sandusky Register**, 14 Mart 1997; **Daily Times Herald**, 13 Mart 1997; **Daily News Record**, 14 Mart 1997; **Lawrence Journal World**, 14 Mart 1997; **Star Tribune**, 14 Mart 1997**; The Arizona Republic**, 14 Mart 1997.

Türk'ün reddediyor göründüğü İslamlaştırma programını teşvik etmesidir. Gazetede yapılan değerlendirmelere göre, normalde koalisyonun laik üyeleri, bu azınlık hareketinin önünü kesebilirdi. Ama bunun yerine kendi siyasi amaçlarını milli çıkarların önüne koymuşlardır. Dolayısıyla İslamcılarla yüzleşme yükü, ülkenin modern, laik mirasının koruyucuları olan ordunun üzerine yıkılmıştır. MGK, laiklik için kesin tavrını koyarken, sonucun nasıl olacağı henüz belli değildir. Bazı çevrelerde ilk kez gösterilen, daha olgunlaşmamış coşkulara rağmen, başka bir darbenin Türkiye için cevap olmayacağı kesindir. Laikliği korumak adına böyle bir müdahalede bulunmak halkın hoşuna gidecektir ama demokratik olmayacaktır. Doğru ilaç, silahlı kuvvetlere daha fazla otoritenin verilmesi değil; siyasetçilerden, özellikle laik partilerdeki siyasetçilerden daha iyisini talep etmektir[872].

Hugh Pope, The Wall Street Journal'de Türkiye'de İslam'ın son zamanlarda gözle görülür bir gelişme kaydettiğini belirtirken, buna kanıt olarak örtünenlerin artmasını ve Kur'an alımlarında %50 artış olmasını göstermiştir. Pope, Türkiye'de toplumun çoğunun ne asker kadar laik ne de Refah Partililer kadar dindar olduğunu iddia etmiştir. Yazar, toplumun yarısından fazlasının Erbakan'ın yapmak istediği değişiklikleri, devletin laik temelleri için tehlikeli görmediğini belirtmiştir. Pope, ordunun hem Batı'dan çekindiği için hem de ülkede iç savaş çıkmasından korktuğu için yönetimi doğrudan üstlenmek istemediğini yazmıştır[873].

The New York Times'ta Stephan Kinzer, büyük tartışmalara sebep olan TÜSİAD'ın (Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği) hazırladığı bir raporu haber yapmıştır. "*İşletmeler, Türkiye'yi Demokrasiyi Genişletmeye Teşvik Ediyor*" başlıklı haberde yazılanlara göre birkaç hafta önce TÜSİAD'ın Türkiye'nin demokrasisini incelediği ve geliştirme yolları önerdiği, kalın bir rapor yayımlamış ve raporda rahatsızlık veren istekler sıralanmıştır. Rapor, siyasi parti liderlerinin güçlerinin azaltılmasını, ülkenin Güneydoğu kısımlarında yaşayan Kürtlerin kendi dillerinde eğitim hakkına sahip olmasını, ordunun hükümet politikalarını ana etkileme aracı olan Milli Güvenlik Konseyi'nin ortadan kaldırılmasını, Genelkurmay Başkanlığı'nın Savunma Bakanlığı'na bağlanmasını, laiklik ve azınlık hakları gibi hassas konuların kamuoyuna açılmasını engelleyen kanunların yürürlükten kaldırılmasını teklif etmiştir. Üst düzey komutanlar, raporun kötü bir zamanda

---

[872] **The Washington Post**, 14 Mart 1997.

[873] Hugh Pope, "The New Middle: Turks Add Their Voices To Contest of Generals And Fundamentalists…", **The Wall Street Journal**, 14 Mart 1997.

yapıldığını ve muhtemelen ülkenin istikrarını bozacağını TÜSİAD Başkanı Halis Komili'ye iletirken, Ticaret Bakanı Yalım Erez, "*Demokrasiden yoksun olan ve kapitalist güçlerce kontrol edilen bir teşkilat nasıl olur da demokrasi hakkında bize ders vermeye çalışabilir*?" şeklinde tepkisini ortaya koymuştur. Erez, TÜSİAD'ın toplumdaki rolünün eleştirmenlik yapmak değil, "*yabancı parayı Türkiye'ye çekmek ve Türkiye'nin dışarıda reklamını yapmak*," olduğunu hatırlaması gerektiğini belirtmiştir[874].

S. Kinzer, Alparslan Türkeş ve Abdullah Öcal'nın rapor hakkındaki görüşlerini de aktarmıştır. Türkeş raporun, Kürtlere daha büyük bir kültürel otonomi verilmesi önerisinden dehşete düştüğünü ve TÜSİAD'ın verdiği önerilerin, "*ülkenin birliğini gerçekten de tehlikeye atabileceğini*," söylemiştir. PKK lideri Öcalan ise bu önerileri desteklediğini ve kapitalist sektörün, demokrasi için yapılan savaşta, solcu partilerden daha fazla çaba harcadığını söylemiştir[875].

The Washington Post'ta Winston Foundation for World Peace'in Yönetici Başkanı John Tirman, içinde ilginç değerlendirmelerin yapıldığı "*Türkiye'nin Aşırı Şişirilmiş 'İslami Tehdidi*' " başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Tirman, Türkiye'de hâkim kurum olan ordunun İslamı teşvik edeci politikalardan vazgeçilmesini talep ettiğini, Anakara'da darbe dedikodularının dolaştığını ve az bir kesimin Erbakan'ın baskılara direneceğine inandığını belirtmiştir. Buna benzer bir durumda, herhangi birisinin kolayca, ABD'nin demokrasiyi desteklemesi gerektiği sonucuna varabileceğini, buna karşılık bu durumun Washington'daki bazıları tarafından paylaşılan bir düşünce olmadığı yazmıştır[876]. Tirman böylece ABD'nin demokrasi yerine askeri müdahale, laiklik ve Erbakan'nın tasfiyesi yönünde tavır alacağını ortaya koymuştur.

1 Nisan tarihli ABD gazeteleri, "*Kurul, Kuralların Türkiye'de Hayata Geçirildiğini Görmek İstiyor*[877]", "*Kurul Laiklik Yanlısı Yönergelerini Beklemeye Alıyor*[878]", "*Türk Ordusu Verdiği Mühleti Uzatıyor*" başlığı ile askerlerin hâkimiyetindeki MGK'nın Başbakan Necmettin Erbakan'a, laik kurumların ülkeyi İslamlaştırma teşebbüsü olarak gördüğü hareketleri geri almak için bir ay daha

---

[874] Stephen Kinzer, "Businesses Urge Turkey To Broaden Democracy", **The New York Times**, 23 Mart 1997.
[875] Stephen Kinzer, "Businesses Urge Turkey To Broaden Democracy", **The New York Times**, 23 Mart 1997.
[876] John Tirman, "Turkey's Overblown `Islamic Threat", **The Washington Post**, 26 Mart 1997.
[877] **The New Mexican**, 1 Nisan 1997.
[878] **The Cedar Rapids Gazette**, 1 Nisan 1997.

verdiğini yazmışlardır. MGK'nın bir ay önce Erbakan'dan, dini okulların müfredatını altı yıldan üç yıla indirmesini, İslamcı basın ve yayınların sayısının azaltılmasını, devlet binalarında ve üniversitelerdeki İslami giyim tarzı ve başörtüsünü yasaklamasını ve pompalı tüfek satımını azaltmasını istediği hatırlatılırken, MGK'nın Erbakan'a dört saatlik toplantının ardından daha fazla süre verdiği belirtilmiştir. Bununla beraber Erbakan'ın, son zamanlarda başkaldırıcı bir tavır takınarak, iki arada bir derede kalmış, bir dediği bir dediğini tutmadığı ve geçen hafta, "*Dinine sadık insanlar bu ülkeyi kurdu. Onların kimseye taviz vermek gibi bir sorumlulukları yok.*" dediği aktarılmıştır[879].

Stephan Kinzer "*Bir Zamanlar Laik Türklerin Umudu Olan Eski Lider Şimdilerde Hemen Herkesin Nefret Ettiği Birisi Oldu*" başlıklı yazısında Tansu Çiller hakkında yolsuzluk yaptığı ve ABD vatandaşı olduğu yönündeki iddiaları aktarmıştır[880]. 8 Nisan Tarihli The New York Times'ta Kinzer, Mehmet Ali Ağca, Sedat Bucak ve Abdullah Çatlı gibi kişilerin yaptığı illegal işlerle ilişkisinin araştırıldığı bir komisyondan ve Çiller'in kendisine isnat edilen suçları inkâr ettiğinden bahsetmiştir[881].

"*Türkiye'nin İslamla Mücadelesi*" başlıklı haberde Jonathan Ewing, Türkiye'de laik kesimin endişelerini aktarmıştır. Erbakan'ın orduya taviz vererek 80 ilin valisine köktenci İslamcılarla mücadele konusunda talimatname gönderdiğini ve böylece 28 Şubat'tan sonra orduya ikinci tavizi vermek zorunda kaldığını belirtmiştir. Laik kesimin endişelerini yansıtmak için Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu'nun görüşlerini aktarmıştır. Kalaycıoğlu, üniversiteye giden ve burjuvazinin bütün özelliklerine sahip olan bir Müslüman sınıfın oluşumuna dikkat çekerken, İslamcı kesime karşı fobi derecesindeki endişelerini de dile getirmiştir. Kalaycıoğlu, islamcı radyoların fazlalığına dikkat çekerek, bu radyolardan birinin hedef seçilen bir kadın veya erkeğin evde ve işte olduğu zamanları belirten bilgilerinin paylaşılıp gereğinin yapılması için çağrı yapılabileceğini belirterek bu dönemde oluşan havayı da yansıtmıştır[882].

Başbakan Necmettin Erbakan, 28 Şubat ile beraber tamamen ordunun bir memuru konumuna gelmişken, 27 Nisan tarihli ABD gazeteleri de bu durumu

---

[879] **Daily News Record**, 1 Nisan 1997.
[880] Stephen Kinzer, "Once the Hope of Secular Turks, Ex-Leader Is Now Widely Reviled", **The New York Times**, 6 Nisan 1997.
[881] Stephen Kinzer, "Turkish Panel Links Killings To Authorities", **The New York Times**, 8 Nisan 1997.
[882] Jonathan Ewing, **The Wall Street Journal**, 21 Nisan 1997.

destekleyen gelişmeleri vermişlerdir. Gazetelerin aktardığına göre Erbakan, son MGK toplantısında laiklik konusunda ordunun isteklerini kabul etmek durumunda kalmıştır. MGK, önerilerin herkesçe kabul edildiğini belirtirken, koalisyon ortaklarından Doğru Yol Partisi'nin iki bakanı istifa etmiştir. Ticaret Bakanı Yalım Erez ve Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna Refah Partisi ile yapılan iş birliğini protesto ederek istifa etmişlerdir[883]. Aynı tarihli The New York Times'ta Stephan Kinzer, ordunun Erbakan'dan nefret ettiğini ve Mekke'de hac vazifesini yapan Erbakan'a General Osman Özbek'in "pezevenk" diyecek kadar ileri gittiğini yazmıştır[884]. Bir gün sonra The Wall Street Journal'de Hugh Pope, askerin rahatsızlığını aktarırken, Erbakan'ın bir kaç hafta veya ay daha dayanabileceğini ama eski tarz bir darbenin pek ihtimal dâhilinde görünmediğini iddia ederken, Türk borsasının bu ortamdan bir hayli zarar gördüğünü belirtmiştir[885].

4.4.2. Dış Politika (Mart – Nisan 1997)

ABD ve ABD basının Erbakan'ın islmacı kimliği ve dış politikada takip ettiği yol karşısında tedirgin olduğu 28 Şubat öncesinde belirgindir. ABD basını 28 Şubat sonrasında da dış politika ile alakalı haber ve analizleri benzer bir bakış açısı yapmaya devam etmiştir.

The Wall Street Journal'de Gerorge Melloan ve Hugh Pope imzalı iki farklı yazı neşredilmiştir. "*Atalet Türkiye'nin Asya'ya Kurduğu Köprüyü Tehdit Ediyor*" başlıklı yazıda G. Melloan, Abdullah Gül'ün laiklik konusunda duyulan endişelerin yersiz olduğu yönündeki açıklamalarını aktarmıştır. Melloan, Erbakan'ın laik çevrelerce uyarılmasını hatırlattıktan sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesine karşı çıkan bir Hollandalı milletvekilinin açıklamalarına yer vermiştir. Türkiye'nin İran ile kurduğu ilişkiler ve İran'ın ABD ambargosunu delmek için yaptığı girişimleri aktaran yazar, Gül'ün konu ile alakalı sözlerini ve Türkiye-İran ilişkilerine karşı duyulan kaygıları yazısının son kısmında şöyle ifade etmiştir:

"*Gül ve Erbakan, çok uzun olmayan bir süre önce Cumhurbaşkanı Ekber Haşimi Rafsancani ile Tahran'da buluştu. Bu buluşma ABD'de eleştirilerin*

---

883 **Chicago Tribune**, 27 Nisan 1997; **The Arizona Republic**, 27 Nisan 1997.
884 Stephen Kinzer, "Resignations In Turkey Imperiling İslamic Chief", **The New York Times**, 27 Nisan 1997.
885 Hugh Pope, "Standoff in Turkey Appears to Ensure Further Volatility", **The Wall Street Journal**, 28 Nisan 1997.

yükselmesine neden olmuştu. Ama Gül, İran Cumhurbaşkanı'nın, İran'ın, 'Türk – Amerikan ilişkilerinin kötüleşmesini istemediğini, söylediğini, bildirdi. Türk parti lideri, ilk kez böyle bir bilgiyi açıklayarak bir noktaya parmak basmış oldu. Eski bir Türk sözünü de söyledi: 'Kapıyı her zaman aralık bırak.' ABD'nin İran Körfezi bölgesindeki sorunların farkında olan pek çok inatçı Amerikalı, böyle bir öğütle dalga geçebilir. Fakat diğer taraftan 65 milyon Türk'ün ve bir o kadar da İranlının olduğunu hatırlamak güzel bir şey. Hiçbir yere gittikleri de yok[886]."

Türkiye İle Hassas İlişkiler

Yakın zaman önce New York'tan geçen, üst düzey bir Türk yetkilisi titizlikle, bir NATO üyesi olan hükümetinin, eğer Türkiye AB'ye alınmazsa, ittifakın doğuya genişlemek üzerine yaptığı planları engelleyebileceğini ima etti. Bu tehdit büyük ihtimalle bir blöftü ama artık İslamcı bir başbakan tarafından yönetilen Türkiye'nin kendi uluslararası planları bulunduğunu ve ABD'den bağımsız bir ülke olduğunu hatırlattı. Ankara'da meydana gelen değişiklik Amerika ve Türkiye'nin çatışmaya gireceği anlamına gelmiyor ama yapıcı bağları korumak için her iki ülkenin de aralarındaki ilişkileri çok dikkatli bir şekilde idare etmesi gerekiyor. Türkiye'nin Amerikan dış politikası için sahip olduğu merkez rol, tarihi ve coğrafyasından geliyor. Avrupa ve Asya arasında bir köprü ve Ortadoğu ve İran Körfezi bölgesindeki önemli bir güç olarak Türkiye, dünyanın geniş bir alanındaki Amerikan çıkarları üzerinde çok belirleyici bir etkiye sahip olabilir. NATO veto tehdidinin de gösterdiği gibi Türkiye hiç beklenmeyen yollarla "buradayım," diyebilir.

Türkiye'nin yeni hükümeti Avrupa'ya katılmakta, kendinden önceki laik hükümetler kadar ısrarcı görünüyor. Ankara'nın başvurusu, ordu ve polis güçlerinin, şiddetli Kürt ayrılıkçılara karşı yapılan savaş, aslında Kürt nüfusunun haklarını çiğnediği müddetçe başarılı olamaz ve olmamalıdır. Ama bundan başka Türkiye'nin başvurusu, adil olmayan bir şekilde Yunanistan'ın düşmanlığı ve diğer Avrupa ülkelerindeki Müslüman karşıtı önyargılar nedeniyle engellenmektedir.

Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan geçen haziran ayında bir koalisyon hükümetinin başbakanı olarak iktidara geldiğinde, Washington, Türkiye'nin geleneksel Avrupa görüşünden uzaklaştığı ve Ortadoğu'daki radikal Müslüman ülkelerle yeni, Amerikan karşıtı ittifaklar aradığı konusunda endişeye kapılmıştı. Bu

---

[886] George Melloan, "Disuse Threatens Turkey's Bridge to Assia", **The Wall Street Journal**, 03 Mart 1997.

endişelerin, geçen aralık ayında Refah Partisi, Türkiye'nin en çok oy alan partisi olarak seçimlerden çıkan Erbakan'ın seçim kampanyaları esnasında NATO karşıtı, İsrail karşıtı konuşmalar yaparken ve yakın zaman önce İran ve Libya'ya yaptığı resmi ziyaretlerin ardından doğru olduğu görülmüştü. Ama bir süre önce daha çıkarcı bir politika takip etmeye başlamış, Türkiye'nin İsrail ile askeri işbirliği ve kuzey Irak'ta Amerikan hava operasyonlarının devam etmesi için üsler sağlama anlaşmalarını yenilemişti.

Şimdi daha ağırlık kazanan sorular, İslamcı Hükümetin laik Türklerin haklarına saygı gösterip göstermeyeceği ve ABD ile olan ittifakını koruyup korumayacağı yönünde. Erbakan son zamanlarda, modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından tespit edilen katı, laik yol çizgileriyle mücadeleye girişerek, Türkiye'de bir paniğin ortaya çıkmasına neden oldu. Amerika'nın kendine ait laik geleneğinin aksine Türkiye'deki durum dini faaliyetlerin kişisel olarak gösterilmesine çok az yer bırakıyor. Erbakan, kadınların kamu hizmetinde ve devlet üniversitelerinde başörtüsü veya peçe giymesine izin verilmesini teklif etti. Ayrıca ilahiyat fakülteleri mezunlarının orduya girmesi çağrısında bulundu, İstanbul ve Ankara'da büyük camiler yapılması fikirlerini destekledi.

Çoğu kadın olan pek çok laik Türk, bu adımların köktendinci bir devlete giden adımlar olmasından korkuyor. Türkiye'nin siyasi olarak güçlü olan generallerinden gelen sert bir uyarının ardından Erbakan, bu hafta mevcut laik yasamaya saygı göstereceğine söz verdi.

Ankara, İsrail ve Arap komşuları arasındaki barışı desteklemeye devam etmeli, BM'nin Irak'a uyguladığı ambargoları güçlendirmeli ve İran'ın terörizm ihraç etmesini önlemeye niyeti olduğunu göstermeli. Eğer böyle yaparsa ABD, Erbakan hükümeti ile yapıcı bir şekilde çalışmaya devam etmelidir.

Çerçeve Yazı-9: Erbakan'a karşı ABD'nin politikasını anlatan yazılara bir örnek[887].

11 Mart tarihinde Stephan Kinzer, "*Bürüksel Toplantısı Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girme Teklifini Söndürüyor*" başlıklı yazısında Avrupalı liderlerin verdikleri kararla Türkiye'nin umutlarına şiddetli bir darbe indirdiklerini belirtmiştir. AB'li güçlü liderler Türkiye'yi ciddi bir aday olarak değerlendirmezken, Avrupa Halk Partisi başkanı Wilfred Maartens, "*Türkiye ne kısa ne de uzun vadede AB'nin*

[887] **The New York Times**, 08 Mart 1997.

bir üyesi olarak değerlendirilmeyecektir. Mümkün olan en yakın ilişkiyi kurmayı istiyoruz ama biz bir Avrupa Birliği yaratıyoruz. Bu bir Avrupa projesidir." şeklindeki açıklaması ile AB'nin gerçek niyetini ortaya koymuştur. Türkiye'nin Brüksel'de reddedilmesi, AB'nin resmi bir hareketi veya herhangi bir üye ülkenin resmen verdiği bir karar teşkil etmezken, toplantıya katılan liderler çok etkili partileri temsil ettikleri için görüşleri çok büyük bir ağırlığa sahip olmuştur. Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanlar, Türkiye'nin üye olarak değerlendirilmek için çok büyük ve çok gelişmemiş olduğunu söylerken, insan haklarına yönelik sicilini eleştirmişler ve Müslüman bir ülkenin, AB'ye dâhil edilip edilmemesini sorgulamışlardır. Türkiye'nin NATO'nun genişlemesine yönelik tehdidine ve insan haklarına yönelik tutumu AB liderleri tarafından sert şekilde eleştirilmiştir[888].

Brian Coleman ve James M. Dorsey tarafından Türkiye'nin AB ile olan sorunları geniş bir şekilde ve daha önce gelişen olaylara atıf yapılarak bir değerlendirme yapılmıştır. Yazarlar, genel olarak Türkiye'nin NATO genişlemesini veto etme tehdidi ve Türklerin AB'nin dışlayıcı tavrına karşı duydukları öfkeyi dile getirmişlerdir. Batı'nın Türkiye'ye sırt çevirdiği, Türklerin AB'ye öfke duyduğu bir dönemde Yunanistan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos tarafından destek geldiği belirtirken, Pangalos, Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olduğu ve Türkiye Avrupalı değilse Yunanistan da değil yönünde açıklamada bulunduğu aktarılmıştır[889]. Pangalos'un bu açıklamasına karşı Türkiye Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı, daha önce yapılmamış bir şey yaparak Yunanistan'ın bağımsızlık günü kutlamaları için Yunan Başkonsolosluğunda verilen resepsiyona katılarak burada bir konuşma yapmış ve iki ülke arasındaki güvensizliği bitirmek istediğini belirtmiştir[890].

"*AB Bakanları Türkiye'nin Üyeliğini Görüşüyor*" başlıklı yazıda, Avrupalı dışişleri bakanlarının AB'nin karşı karşıya kaldığı en zor kararlardan biriyle meşgul olacakları ve Türkiye'nin kabul edilip edilmemesi konusunda bir karar verecekleri yazılmıştır. ABD, AB'yi Türkiye'nin dışarıda bırakılmaması konusunda uyarmış ve Avrupa'daki diplomatlarına Batı'nın Türkiye'yi Avrupa'da tutması konusunda ikna etmeleri emrini vermiştir. ABD, NATO ittifakını genişletmek isterken, Türkiye'de

---

888 Stephen Kinzer, "Brussels Meeting Dims Turkey's Bid to Join European Union", **The New York Times**, 11 Mart 1997.
889 Brian Coleman, James M. Dorsey, "Borporus Brawl: Turkey Locks Horns With EU, Threatening Plans to Expand East", **The Wall Street Journal**, 14 Mart 1997.
890 Stephen Kinzer, "Top Turkish General Visits Greeks, Bearing Good Will", **The New York Times**, 29 Mart 1997.

eğer AB üyeliği reddedilirse NATO genişlemesini veto etmekle tehdit etmiştir. Washington, Ankara'nın İslamcı hükümetinin, eğer Türkiye terslenirse, Türkiye'yi Müslüman dünyasına daha da yöneltmesinden korkmuştur. Türkiye'nin kabulü konusu, Hollanda'daki Apeldoorn'da yapılacak, on beş AB ülkesinin temsilcisinin gerçekleştireceği görüşmelerde ana başlık olacağı ve kesin kararın aylar sonra verilmesi tahmin edilmiştir. Türkiye'nin AB temsilcisi Uluç Özülker reddedilmenin, Ankara'nın AB ile yaptığı ve henüz bir yaşında olan Gümrük Birliğini yeniden değerlendirmesine yol açacağını söylemiştir. Gümrük Birliği anlaşması sayesinde, 1996'da Türkiye AB'nin en büyük dördüncü ihraç ürün alan ülkesi olmuştur[891].

28 Şubat'ın baş mimarlarından Çevik Bir, "*Türkiye'deki Generale Göre Doğu Doğudur, Batı En İyidir*" başlıklı yazıda Stephan Kinzer tarafından konu yapılmıştır. İlginç ifadelerin geçtiği yazıya göre Çevik Bir, dogmalarla mücadele ederek ve mükemmel bir İngilizceye sahip biri olarak yükselmeyi başarmış ve Türkiye ve Batı'da en tanınan komutan olmuştur. Daha önce BM'nin Somali'deki kuvvetlerine komutanlık etmiş olan Bir, Batı ve ABD ile aynı değerlere sahip ve Batı ile bütünleşmiş bir Türkiye oluşturmak istediğini belirterek mücadelesinin sebebini açıklamıştır. Çevik Bir'in bir ay önce Washington'da dini gücün yükselmesini kınadığını ve İran'a ağır eleştiriler yönelterek İran'ı Türkiye'yi yıkmaya çalışmakla suçladığını hatırlatan Kinzer, ordunun Türkiye'de yönetimi eline almasının muhtemel olduğunu yazmıştır[892].

The New York Times, "*Türkiye'nin Her İşe Karışan Generalleri*" başlığı ile Türkiye'deki gelişmeler üzerine önemli değerlendirmeler yapmıştır. Gazetede yazılanlara göre, Türk genelkurmayı birkaç haftadır ülkenin İslamcı hükümetini, eğer Türkiye laik siyasi geleneklerinden uzaklaşmaya devam ederse, yönetime el koyacağı yönünde uyarıda bulunmaktan başka bir şey yapmamıştır. Generallerin laikliği savunması pek çok Amerikalıya hoş gelmişse de ABD Türkiye'deki yeni bir askeri yönetim döneminin yarardan çok zarar vereceğini kabullenmelidir. Washington sivil yönetimleri önde tutup, kendini tüm askeri yönetimlerden uzaklaştırmakla sorumludur. Erbakan, Atatürk'ün koyduğu katı laik kuralları değiştirmeye kalkarken, ordu onu uyarmıştır. Ordunun desteklediği laik partiler halk içinde kök salamazken, RP'li belediyeler büyük şehirlerde temiz ve etkili

---

[891] **The Wall Street Journal**, 14 Mart 1997.

[892] Stephen Kinzer, "To General in Turkey, East Is East, West Is Best", **The New York Times**, 16 Mart 1997.

belediyecilik yapmışlardır. Hükümet, İran ve Libya konusunda endişelendirici hamleler yaparken, son dönemlerde İsrail ve ABD ile anlaşmalar yapmak durumunda kalmıştır. Bununla beraber askeri bir müdahale, Doğru yol Partisi veya onun laik rakibi Anavatan Partisi'nin lehine Refah Partisi'ni ortadan kaldıracaktır. Bu ilk bakışta Washington'u rahatlatır gibi görünse de pek çok açıdan işleri daha kötü kılabilir. The New York Times'ta yayınlanan yazının son kısmı şu ilginç değerlendirme ile son bulmaktadır:

" *Washington'ın amacı Türkiye'yi, ait olduğu NATO ve uzun süredir girmeyi umduğu AB ile bir arada tutmak. Ama militan derecede milliyetçi ve insan haklarını tamamen görmezden gelmeye meyilli güçlü Türk ordusu, Türkiye'nin Avrupa'ya dâhil olmasının önündeki en büyük engel. Ordu liderleri, Türkiye'nin yirmi yıldan beri Kuzey Kıbrıs'ı işgal etmeleri konusunda Yunanistan'a taviz vermeye direndi ve Türkiye'nin Kürtlere yaptığı şiddetli baskıların gerçekleşmesini sağladı. Türkiye Avrupa'nın Ortadoğu'nun ve Orta Asya'nın tam kesişme noktasında – ve devasa ordusu ki NATO'nun Avrupa üyeleri arasındaki en büyük ordusu – olması onu Amerikan dış politikası için merkezi bir noktaya koyuyor. Washington'ın katı şekilde laik olan bir hükümet tercih edeceği açıktı. Ama işe yarar olanlar kadar işe yarar nedenler yüzünden de ABD, zorla yaptırılanlara kıyasla, Türkiye'nin sorunlarına yönelik demokratik çözümleri desteklemelidir*[893]."

John Tirman, ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nicholas Burns'un, 4 Mart'ta, ABD'nin Türkiye'nin "laik demokrasisini," desteklediğini söylediğini yazmıştır. Tirman'a göre bu karışık bir mesaj olmuştur. Zira Türk ordusu, kendini laikliğin koruyucusu olarak görüyor ve Başbakan Erbakan da demokratik olarak seçilen bir yöneticidir. Özet olarak İslami tehdit abartılmıştır. Erbakan'ın Libya diktatörü Muammer Kaddafi ile yaptığı palyaçovari yakınlaşmalar ve İsraillilerin Filistinlilere gösterdiği tavrına yönelik sataşmalar sinir bozucu ama tehdit edici olmaktan çok uzaktır. Türkiye, ABD ve İsrail ile anlaşmalar yapmış ve Erbakan'dan kimse İran'a savaş açmasını beklememelidir. Erbakan ve İslami yükseliş biraz da laik partilerin yolsuzluklarından kaynaklanmıştır. Asıl endişe duyulması gereken Atatürk'ün büyük mirası, heybetli ordusudur. Türkiye'deki en güçlü kurum olan ordu, 28 Şubat'ta yaptığı gibi, halkın gözü önünde, seçilmiş hükümeti aşağılayabiliyorken, siyaset

[893] **The New York Times**, 25 Mart 1997.

üzerinde çok büyük bir etkiye sahip ve devletin hazinesinden devasa bir pay almaktadır[894].

Komutanların Erbakan'ı korkuttuğunu ve başka bir darbenin beklenmediğini belirten Tirman, olası bir darbenin demokrasi için felaket olacağını aktardıktan sonra şu ilginç değerlendirmelerde bulunmuştur:

"*1980'de yapılan ve kısmen de olsa Erbakan'ın dini tavırlarından kaynaklanan son darbe, Washington'ın onayladığı bir müdahaleydi. Bu darbenin ardından üç yıl boyunca, sivil özgürlükleri bastıran, zalim bir iktidar yönetime geldi. Binlerce muhalif hapse atıldı. "Laik," siyasetçiler cezaevine konuldu ve basın zincirlendi. Generaller şimdiki anayasayı yazdı, kendilerine dokunulmazlık verdi ve Türkiye'nin yönetilmesindeki üstün konumlarını muhafaza etmeye devam etti. 1980'ler ve 1990'lar boyunca Washington, Türkiye'yi cömert bir şekilde askeri, ekonomik ve siyasi açılardan destekledi. Yıllar süren yarı-askeri yönetime, eğer cesaret vermediysek, en azından, "tahammül gösterdik" ve sonuçlar utanç verici. Türkiye'deki gerçek iç savaş dinciler ve laikler arasınca değil, demokratik haklar ve askeri zihniyet arasınca. Amerika'nın seçimi kolay olmalı*[895]."

Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda Avrupalı liderler olumsuz görüş beyan ederken[896], Stephan Kinzer "*Avrupalılar AB Üyelik Kapısını Türkiye'nin Suratına Çarptılar*" başlıklı yazısında konu ile alakalı son gelişmeleri yorumlamıştır. Kinzer'in aktardıklarına göre Türkiye'nin gelecek beş yıl içinde AB'ye girme düşüncesi, Almanya Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel'in Türkiye'nin yeni üyelerden beklenen standartların çok uzağında olduğunu söylemesiyle öldürücü bir darbe almıştır. Kinkel, Türk liderlerle görüşmesinin ardından düzenlediği bir basın konferansında, Türkiye'nin öngörülebilir bir gelecekte Avrupa Birliği'nin bir üyesi olmayacağını, insan hakları, Kürt sorunu, Yunanistan ile ilişkileri ve ekonomik sorunları nedeniyle üyeliğe uygun olmadığını söylemiştir. Türkiye'nin reddedilmesi ilk olarak iki hafta önceki Brüksel toplantısında gün yüzüne çıkmış ve Kinkel'in açıklaması ile bir nevi resmiyet kazanmıştır. Erbakan ise ülkesinin üyelik isteğini kamuya açık bir şekilde desteklemiş ama Libya, İran ve diğer Müslüman ülkelerle ilişkileri geliştirmekte daha hevesli görünmüştür. Türkiye'nin AB'ye girmesini isteyen en büyük destekçisi ise ABD olmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı Baş Sözcüsü

[894] John Tirman, "Turkey's Overblown `Islamic Threat", **The Washington Post**, 26 Mart 1997.
[895] John Tirman, "Turkey's Overblown `Islamic Threat", **The Washington Post**, 26 Mart 1997.
[896] **Star Tribune**, 27 Mart 1997.

Nicholas Burns, Türkiye'nin geleceğinin, Avrupa'da olması gerektiğini ve AB'nin Türkiye'ye olumsuz mesajlar vermemesini söylemiştir. Burns'un, bu açıklamaları Türkiye'de sıcak karşılanmış ama bazı Avrupalıları çok rahatsız etmiştir. Kinkel'in grubunun bir parçası olan Alman bir diplomat, "*Ne zaman AB Türkiye lehine bir karar verse Türkler, ABD'ye teşekkür ediyor. İşler onlar için kötü gittiğinde bizi suçluyorlar. Açık konuşmam gerekecek olursa bundan biraz sıkılmaya başladık*." şeklindeki açıklaması ile rahatsızlığını dile getirmiştir[897].

27 Mart tarihli Chicago Tribune, Erbakan ve ordu arasındaki gerilimi ve Erbakan'ın ordudan gelen ültimatomu dikkate aldığını aktardıktan sonra Türkiye'nin bir NATO üyesi ve ABD'nin Müslüman dünyasındaki en güvenilir dostu olduğu için bir darbenin Washington'a çok daha büyük zorluklar çıkartacağını yazmıştır. Chicago Tribune, Erbakan'ın samimi olduğunu ve bu sayede askerlerin kışlalarında kalacağını umduklarını, katı bir İslami yönetimin Türkiye için felaket olacağını, buna karşılık bir darbenin de çok feci sonuçlarının olacağının kesin olduğunu iddia etmiştir. Türkiye'deki askeri darbeyi önlemek Clinton yönetiminin önceliği olması gerektiğini belirten gazeteye göre "*özellikle Washington Batı yanlısı generallere sabır ve kendine hâkim olma tavsiyesi vererek, katı bir askeri darbenin, Erbakan'ın köktendinci eğilimlerine kıyasla, Türkiye'nin laik sistemine daha büyük bir tehdit olduğunu kanıtlaması gerekiyor*"[898].

The New York Times'ta, Stephan Kinzer Türkiye'nin dış politikası ile alakalı önemli değerlendirmeler ihtiva eden bir yazı kaleme almıştır. "*Ortadoğu'nun Yeni Dostluğu*" başlıklı yazıda Erbakan'ın İsrail'e yönelik sert eleştirilerini askerin de tehdidi ile yumuşattığını ve İsrail Dışişleri Bakanı David Levy'i ile görüşme yaptığını ve bunun yanında asıl önemli olanın Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın Levy ile görüşerek Türk-İsrail ittifakını geliştirme yönünde karar almaları olduğunu yazmıştır. Kinzer, askeri alanda iki ülkenin anlaşmalar yaptığını, Müslüman ülkelerin bundan rahatsızlık duyduklarını ve İsrail'in Türkiye'den aldığı destekle Arap ülkelerine karşı daha güvenli olduğunu belirtirken, Erbakan'ın asker karşısındaki güçsüzlüğüne ve İsrail karşıtlığına da göndermelerde bulunmuştur[899].

The Wall Street Journal, "*Türkiye, 31 Milyar Dolarlık Programıyla Silah Firmalarını Teşvik Ediyor*" başlıklı yazıda Türkiye'nin yerli silah konusundaki

---

[897] Stephen Kinzer, "Europeans Shut the Door on Turkey's Membership in Union", **The New York Times**, 27 Mart 1997.
[898] **Chicago Tribune**, 27 Mart 1997.
[899] Stephen Kinzer, "The Mideast's New Friendship", **The New York Times**, 13 Nisan 1997.

programını haber yapmıştır. Gazetede yazılanlara göre Türkiye dâhili silah endüstrisini geliştirmek ve Batılı silah firmalarına daha az bağımlı olmak amacıyla, 31 milyar dolarlık bir ordu-modernizasyon programı yapacağını duyurmuştur. Bu plan içerisinde yüz sekiz helikopter ve altı yüz zırhlı aracın satın alımı planlanmıştır. Ayrıca beş firkateyn yapımı, yüz tane F-4 ve F-16 savaş uçağının modernizasyonu ve tankların üretimi ve modernizasyonu da bu plan dâhilindedir. Türkiye, ABD ve Avrupa'dan silah alma konusunda Kürtler ile yapılan mücadelesi öne sürülerek sorun yaşamıştır[900].

Erbakan'ın İran ziyareti ve yaptığı ticari anlaşma Batı ve ABD'yi tedirgin ve içerde de orduyu kızdırırken 15 Nisan tarihli The Wall Street Journal, "*Türkiye, Boru Hattı Konusunda İran'la Devam Etmeye Söz Veriyor*" başlıklı haberde Türkiye'nin, enerjiye duyduğu büyük ihtiyaç yüzünden Avrupa'nın Tahran ile olan anlaşmazlıklarını ve ABD'nin anlaşmayı iptal etmesi yönündeki baskıları bir yana bırakıp, İran ile bir doğal gaz boru hattı yapılmasına yeşil ışık yaktığını duyurmuştur. Gazetenin yazdıklarına göre Türkiye Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sermet Atacanlı, projenin inşa halinde olduğunu belirtirken, boru hattının 700 mil uzunluğunda olması beklenmiştir. Yetkililer her yıl İran sınırından Ankara'ya 10 milyar m^3 gaz taşımasını ummuşlardır. Bu anlaşma riskli bir hareketin sembolü olmuş zira Türkiye'nin yeni İslamcı hükümeti, Müslüman komşuları ile mümkün olan en fazla işbirliğini yapmak istemiştir. ABD ise İran ile büyük sorunlar yaşamışken ve İran'a ambargo uygularken böyle bir anlaşmanın yapılması, İran-Türkiye ilişkilerine olumlu tesir etmiştir. Türkiye, enerjiye olan büyük ihtiyacını vurgulamıştır[901].

4.4.3. Türkiye'de İç Siyaset (2 Mayıs-19 Haziran 1997)

2 Mayıs tarihli The Wall Street Journal, askerin siyaset üzerindeki etkisini arttırdığını ve koalisyon hükümetinin kurulduğundan beri hayatta kalma şansının en düşük seviyede olduğunu yazmıştır. Gazete, olası seçimlerden laik partilerin düzgün bir lider ile ve yolsuzluk ile ilgili durumlarını düzeltmeleri halinde galip çıkabileceklerini, Erbakan'ın ise elinin daha güçlü olması halinde daha geniş islami

[900] **The Wall Steet Journal**, 4 Nisan 1997.
[901] **The Wall Steet Journal**, 15 Nisan 1997.

adımlar atabileceğini belirtmiştir[902]. 5 Mayıs'ta aynı gazete oluşan siyasi kriz nedeniyle ekonomik anlamda yaşanan sıkıntıları aktarmıştır[903].

Arizona Republic'te Brian Murphy, ordunun Sultanbeyli'deki heykel savaşını kazandığını, fakat halkın gönlünü İslamcılara kaptırmasıyla kaybedebileceğini gelişen olaylar ışığında belirtmiştir. Refah Partisi'nin bir belediyesi olan Sultanbeyli'de Atatürk heykelinin korunması için askerin verilen mücadeleyi kazandığını aktaran yazar, Refah Partisi'nin halkın refahı anlamında başarılı işler başardığını ve kendisine olan desteğin artabileceğini tahmin etmiştir. Ordunun Erbakan'a karşı tavrını hatırlatan yazar, Erbakan'ın sekiz yıllık eğitime karşı duracağı yönündeki beyanatına yer vererek, İslami kesimin eğitim konusundaki taleplerini aktarmıştır[904].

The Los Angeles Times'ta Richard Boudreaux, Türkiye'de Müslüman ve laikler arasındaki gerilimi eğitim üzerinden değerlendirmiştir. Yazar, Müslüman kesimin inancı gereği yaşama ve eğitim görme isteklerini, çeşitli aile ve öğrenci görüşleri ile örneklerken, buna karşı laik kesimin endişelerini de gazeteci Sedat Ergin'in ifadeleri ile aktarmıştır. Ergin, eğitim sisteminin iki zihin dünyası yaratmasından ve Doğu'nun baktığı yerden bakıp Kur'an'ı referans alan kesimin laikliğin kıymetini bilmediği bir döneme girmekten endişe duymuştur[905]. 12 Mayıs tarihli The New York Times da İstanbul'da büyük bir kalabalığın dini eğitimin kısıtlanmasını protesto ettiğini yazmıştır[906].

Stephan Kinzer, Türkiye'deki gerilimi dini eğitim veren okullar meselesi üzerinden aktarmıştır. 28 Şubat'ta askerin Erbakan'a irtica konusunda videolar gösterdiğini ve dini eğitim veren okullar üzerinde tasarrufta bulunulmasını istediklerini belirten Kinzer, dini eğitim konusunun Erbakan'ın geleceği, darbe yapılma olasılığı ve gelecek seçimler konusunda belirleyici etkide bulunacağını iddia etmiştir. Erbakan'a askerin sürekli dini eğitim veren okullar karşısında baskı yaptığını belirten Kinzer; Erbakan'ın izinsiz faaliyet gösteren okulların kapanması için talimat verdiğini, askerin atılan adımları yetersiz gördüğünü ve buna karşılık

---

902 **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 1997.
903 **The Wall Street Journal**, 05 Mayıs 1997.
904 Brian Murphy, "Turkey's Secular Military Wins Battle For Statue", **The Arizona Republic**, 09 Mayıs 1997.
905 Richard Boudreaux, "Secular Turkey Debates Role of Muslim Schools; Religion: Military seeks to reduce academies' influence, fearing fundamentalism. But Islamistled government resists curbs", **The Los Angeles Times**, 12 Mayıs 1997.
906 **The New York Times**, 12 Mayıs 1997.

çocuklarını dini eğitim veren okullara gönderen ailelerin bu okulları başarılı ve zararsız bulduklarını yazmıştır[907].

Hugh Pope'un "*Türk Savcı İktidardaki İslamcıları Sürgüne Göndermek İçin Harekete Geçiyor*" başlıklı haberde Cumhuriyet Başsavcısının Refah Partisi'nin kapanmasına kadar gidebilecek bir dizi suçlamada bulunduğunu, savcının on üç yıllık Refah Partisi'ne yönelik hareketinin Meclis'teki bir güvenoyunun başarısızlığının ardından geldiğini yazmıştır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, bir basın konferansında, "*Dosyayı açtık. Çünkü Refah Partisi anayasamızı değiştirmek istiyor. Çünkü laikliğe karşı ve çünkü gittikçe artan bir şekilde bir iç savaş havası yaratıyor. Rejimimizi korumaya kararlıyız*." açıklamasını aktaran Pope, bütün olumsuzluklara rağmen ülkenin ekonomik büyüme anlamında gerilemediğini belirtmiştir. Yazar, İstanbul'daki yabancı bir borsacı olan Steve Burnham'ın, "*Menkul Kıymetler Borsası gün içerisinde çok değişmedi. Yatırımcılar bunu büyük olayın bir parçası olarak görüyorlar. Hükümet öyle veya böyle gidecek. Sadece yerinden ittirilerek gitmemesini umuyorum.*" şeklindeki açıklamasını aktararak Erbakan'ın iktidarda sayılı günleri kaldığına işaret etmiştir[908]. Vural Savaş'ın RP ile alakalı hamlesini The Los Angeles Times'ta "*Türk Yetkili İktidar Partisini Kapatmak İstiyor*[909]"; Chicago Tribune ise "*Türkiye'de İktidardaki İslamcı Partiye Yasak Getiriliyor*[910]" başlığı ile duyurmuşlardır.

Haziran ayı ile beraber Erbakan üzerindeki baskı artmaya devam etmiş ve yavaş yavaş baskı altındaki iktidarın sonu görünmeye başlanmıştır. 1 Haziran'da "*Türk Ordusu, Radikaller Hakkında Başbakanı Sorguya Çekiyor*" başlığını kullanan The Daily Herald, Erbakan ve ordu arasındaki münasebeti gözler önüne sermiştir. Sık sık sorguya çekilmesi adet ve sıradan bir hal almıştır. Gazetenin aktardığı bilgilere göre ise generaller, kapalı kapılar ardında ülkenin İslamcı başbakanını, radikal İslamı bastırmaya yönelik emirlerini yerine getirmedeki başarısızlığı nedeniyle sorguya çekmiştir. Askerlerin hâkimiyetindeki MGK'da beş saatlik toplantının ardından irtica ile alakalı rapor değerlendirilmiştir. MGK toplantısının

---

[907] Stephen Kinzer, "With Possibly Fateful Results, Turkey Debates Islamic Schools", **The New York Times**, 19 Mayıs 1997.
[908] Hugh Pope, "Turkish Prosecutor Moves to Outlaw Ruling Islamist", **The Wall Street Journal**, 22 Mayıs 1997.
[909] **The Los Angeles Times**, 22 Mayıs 1997.
[910] **Chicago Tribune**, 22 Mayıs 1997.

ardından kendilerini Türkiye'nin laik geleneğinin koruyucusu ilan eden ordu, rahatsızlığını gizlememiştir[911].

S. Kinzer, Erbakan'ın, hükümet üzerinde oluşan felç edici baskı yüzünden erken seçim kararı aldığını duyurmuştur. Askerin memnuniyetsizliği, Çiller ve bazı bakanlar hakkında ortaya çıkan yolsuzluk iddiaları hatırlatılırken, Erbakan'ın erken seçime giderek partisi hakkında açılmak istenen kapatma davasını önlemek istediği belirtilmiştir[912]. Diğer gazetelerde de erken seçim haberi verilmiş ve bunun yanında Çiller'in başbakan olmak istediği, ancak Demirel'in ortaklar arasında başbakanlığın yer değiştirilmesini onaylayıp onaylamayacağının belli olmadığı yazılmıştır[913].

4 Haziran tarihli gazetelerde Başbakan Erbakan'ın görevi Çiller'e devretme konusunda engeller çıkardığı haberi verilmiştir. Gazetelerin aktardığına göre Erbakan, görevi yardımcısına devretmeden önce üç şartın yerine getirilmesini istemiştir. Erbakan, TBMM'de yeni seçim kanunlarının geçirilmesini, erken seçimlerin onaylanmasını ve seçim tarihinin belirlenmesini istemiştir. Erbakan, bu üç isteğinin yerine getirilmesi ile görevi anlaştıkları süreden önce Çiller'e devredeceğini söylemiştir[914].

The Wall Street Journal, Türkiye'deki belirsizliğe karşın sanayide olumlu gelişmelerin olduğunu duyurmuştur. "*Türkiye'nin Sanayi Üretimi Arttı*" başlıklı habere göre Devlet İstatistik Enstitüsü'ne (DİE) göre Türkiye'nin Nisan ayındaki sanayi üretimi bir yıl öncesine kıyasla %7.6 yükselmiştir. DİE 1996 Nisan'ına göre elde edilen karlar madencilikte %4.7, imalatta %7.4 ve kamu kuruluşlarında %9.1 artmıştır. DİE 30 Nisan'da biten dört aylık sürede toplam sanayi üretiminin %5.9 arttığını açıklamıştır[915].

12 Haziran tarihli ABD gazeteleri gerilimin had safhaya çıktığını ve Erbakan'ın istifa etmemesi durumunda askerin eskiden yaptığı gibi bir darbe yapabileceğini yazmışlardır[916].

Stephan Kinzer, "*Türk Generaller Başbakan Üzerindeki Baskıları Arttırıyor*" başlıklı yazısında Türkiye'deki gelişmeleri aktarmıştır. Kinzer, askerin sabrının taştığını belirtmiş ve bazı generallerin ifadelerini vermiştir. Askeri İstihbarat Başkanı

---

911 **The Daily Herald**, 01 Haziran 1997.
912 Stephen Kinzer, "Turkish Leader, His Coalition Crumbling, Will Call Elections", **The New York Times**, 02 Haziran 1997.
913 **The Arizona Republic**, 02 Haziran 1997; **The Daily Herald**, 02 Haziran 1997.
914 **Star Tribune**, 04 Haziran 1997; **Chicago Tribune**, 04 Haziran 1997.
915 **The Wall Street Journal**, 09 Haziran 1997.
916 **The Arizona Republic**, 12 Haziran 1997; **Chicago Tribune**, 12 Haziran 1997.

General Fevzi Türker'i siyasi İslamın İran ile beraber çalışarak Türkiye'yi sonsuz karanlığa çektiğini, Çevik Bir ise laikliği korumak ve irtica ile mücadelenin anayasal görevleri olduğunu söylemiştir. ABD'nin askerin yönetimi doğrudan üzerine almasını istemediği aktarılırken, Erbakan'ın hafta sonuna kadar istifa etmeyeceği Türk gazetelerine dayandırılarak belirtilmiştir. Buna sebep ise Erbakan'ın İstanbul'da toplanacak D-8 zirvesine katılmak istemesidir. Kinzer'e göre Erbakan, D-8'i ana dış politik girişimi haline getirmiş ve yapacağı son şey olsa bile bu toplantıya katılmak için sabırsızlanmıştır[917].

The Los Angeles Times, "*Türkiye: Milletvekilleri Askeri Bir Darbe Uyarısında Bulundu*[918]", The Arizona Daily Star, "*Ordunun Tehdidi, Türkiye'deki Darbe Korkusunu Arttırıyor*[919]", Chicago Tribune, "*Türk Hükümetinde Değişim Yakın Görünüyor*[920]" başlığı ile Erbakan için yolun sonunun göründüğü işaretini vermişken, aynı tarihli Newsday, "*Türkiye'de Gerilim / Ordunun Uyarısının Ardından Gelen Darbe Korkusu*" başlığı ile ordunun hem İslami hareketten hem de Müslüman ülkelerle yakınlaşmaktan dolayı Erbakan'a tahammüllerinin kalmadığını yetkililerin görüşleri ile aktarmıştır[921].

"*Türk Ordusu İslam Yanlısı İktidarın Boynundaki İlmiği Sıkıyor*" başlığını The Wall Street Journal'deki yazısında kullanan Hugh Pope, ordunun Erbakan'a istifa etmesi için 24 saat verdiğini, DYP üyesi bir vekile dayandırarak duyururken, askerin İslamcı şirketleri de hedefine koyduğunu belirtmiştir. Pope, ordunun AB ve ABD'den çekindiği için yönetimi üstlenmekten kaçındığını ve Erbakan'ın korkutularak istifa ettirilmesinin beklendiğini belirtmiştir[922].

14 Haziran tarihli ABD basınında, Erbakan'ın baskılara dayanamayıp istifa ettiği geniş bir şekilde işlenmiştir. Başbakanlığı laik ortağı Tansu Çiller'e devretmeyi kabul etmiştir. Bununla beraber kararı Demirel'in vereceği belirtilerek durumun belirsizliğine dikkat çekilmiştir[923].

---

917 Stephen Kinzer, "Turkish Generals Raise Pressure on Premier", **The New York Times**, 13 Haziran 1997.
918 **The Los Angeles Times**, 13 Haziran 1997.
919 **The Arizona Daily Star**, 13 Haziran 1997.
920 **Chicago Tribune**, 13 Haziran 1997.
921 **Newsday**, 13 Haziran 1997.
922 Hugh Pope, "Turkish Military Tightens Noose on Pro-Islamic Regime", **The Wall Street Journal**, 13 Haziran 1997.
923 **Star Tribune**, 14 Haziran 1997; **The New York Times**, 14 Haziran 1997; Suzan Fraser, "Premier To Step Aside in Turkey", **The Philadelphia Inquirer**, 14 Haziran 1997.

"*İstifa Etmek Üzere Olan Türkiye'nin Başbakanı Yaptıklarını Savunuyor*" başlıklı yazıda Türkiye'deki gelişmeleri aktaran Stephan Kinzer, hafta sonu yabancı bir büyükelçinin ifadelerini aktarmıştır. Yabancı büyükelçi şu ifadelerde bulunmuştur:

"*Ordu asla Erbakan'ın kendi başına iktidar olmasına izin vermez. Bunu önlemek için bir darbe bile yapabilirler. Açık açık yönetimin alındığı bir darbe yerine, daha 'yumuşak bir darbe' olabilir ama gereken neyse onu yapacaklardır. Ordu, Erbakan'ın tehlikeli bir düşman ve ülkeyi yıkabilecek bir tehdit olarak görüyor, dolayısıyla ona asla güvenmeyecektir*[924]."

4.4.4. 28 Şubat Sonrası Dış Politika (Mayıs – Haziran 1997)

12 Mayıs'ta "*Türk – İsrail Anlaşması Arap Devletlerini Karıştırıyor*" başlıklı haberde James M. Dorsey, ABD'nin desteklediği bir Türk – İsrail bölgesel askeri ittifakının Arap devletlerini endişelendirdiğini ve bu duruma karşı pek yapacak bir şeylerinin olmadığını belirtmiştir. Yazarın aktardıklarına göre NATO'nun anahtar bir üyesi ve ABD'nin en sadık müttefiklerinden birini bir araya getiren anlaşma, Ortadoğu'daki güç dengesini hem İsrail hem de Türkiye'nin lehine değiştirecektir. Dorsey, İsrail ve Müslüman ülkeler ile ilişkileri geliştirmek isteyen Erbakan'a karşı Türkiye'nin son derece laik silahlı kuvvetlerine yardım etmek istiyor göründüklerini yazmıştır. Yazarın aktardıklarına göre ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nicholas Burns, "*İsrail ve Türkiye'nin dost olmak istemeleri, askeri ve siyasi ve ekonomik işbirliği yapmak istemleri bize mantıklı geliyor. Eğer belirli Arap ülkeleri bundan dolayı memnun değillerse, bu kaba bir davranıştan başka bir şey değildir*." şeklindeki açıklaması ile meseleye karşı tavrını belirlemiştir[925].

"*Güçlü Bir ABD Müttefiki Olan Türkiye Neden AB İçin De Uygun Olmasın?*" başlıklı yazıda Mustafa Malik, ABD'nin Türkiye'nin AB'ye girmesini desteklediğini ve bu yönde AB'ye çağrıda bulunduğunu hatırlattıktan sonra, ABD'nin bu bölgedeki çıkarları için bunu yaptığını belirtmiştir. ABD'nin sürekli Türkiye'ye karşı farklı bakış açılarına sahip politikalar takip ettiğini yazan Malik, Türkiye'nin bu dönemde ABD için tekrar stratejik anlamda çok önemli bir konuma geldiğini ve bununla

---

[924] Stephen Kinzer, "Turkey's Prime Minister, About to Step Down, Defends Record", **The New York Times**, 17 Haziran 1997.
[925] James M. Dorsey, "Turkish-Israeli Pact Roils Arab States", **The Wall Street Journal**, 12 Mayıs 1997.

beraber asker zoruyla laiklik konusunda tavizler veren Erbakan'a karşı temkinli olduğunu iddia etmiştir[926].

The Wall Street Journal'de Hugh Pope, Türk askerinin Kuzey Irak'taki PKK'ya karşı operasyon düzenlediğini ve Irak yönetiminin bu saldırıyı kınadığını aktarmıştır. ABD'nin bu operasyonlara karşı normalde şiddetli protestolarda bulunmadığını, PKK'yı terörist olarak kabul ettiğini ve ABD Dışişleri Bakanlığından Davit Welch'in Ankara'da konu ile alakalı çeşitli temaslarda bulunduğunu yazmıştır. ABD, operasyonların kendi politikalarının lehinde olacak şekilde olmasını arzulamıştır[927].

"*Modern Türkiye'nin Geçmişi ve Geleceği Arasında Hassas Denge*" başlıklı yazıda W. Pfaff, Türkiye'de Türk entelektüellerin Türkiye'nin gelecekte İran veya Cezayir gibi olacağını yazmıştır. Türkiye'nin kuruluşundan beri yönünü Batı'ya çevirdiğini aktaran yazar, Erbakan'ın İslamcı bir kimliğe sahip olduğuna, ordu, önemli ekonomik ve siyasi güçleri olan iki basın grubunun varlığına dikkat çekerek, İslamcı kesim ve Batı yanlısı laik kesim arasındaki hassas dengeye dikkat çekmiştir. Pfaff, Türkiye'nin jeopolitik konumunu hatırlattıktan sonra SSCB'den ayrılan Türk devletleri ile ilişkileri geliştirmek için büyük adımlar atıldığını ve bu anlamda Türkiye'nin önemli avantajlara sahip olduğunu aktarmıştır[928].

2 Haziran tarihli Newsday, Erbakan'ın istifa kararı aldığını, ABD ve Avrupa'nın İslami aşırıcılığa karşı Türkiye'yi bir kale olarak gördüklerini yazmıştır[929]. Erbakan'ın erken seçim kararını almasını, yangına körükle gitme şeklinde değerlendiren Los Angeles Times, NATO için Türkiye'nin çok önemli olduğunu belirterek Erbakan yönetiminden her anlamda rahatsızlığını dile getirmiştir[930].

---

[926] Mustafa Malik, "Turkey Remains Strong U.S. Ally, Why Not For EU?", **Chicago Tribune**, 15 Mayıs 1997.
[927] Hugh Pope, "Turkish Troops Roll Into Northern Iraq In Intensified Attack on Kurdish Rebels", **The Wall Street Journal**, 15 Mayıs 1997.
[928] William Pfaff, "A Delicate Balance of Past and Future in Modern Turkey", **Chicago Tribune**, 20 Mayıs 1997.
[929] **Newsday**, 02 Haziran 1997.
[930] **The Los Angeles Times**, 03 Haziran 1997.

ABD, Türk Ordusunu Uyarıyor: “Darbe Yok”

Siyaset: Generaller İslamcı hükümeti devirebileceklerini ima ettiler.

Washington’ın Bunu İstemediği Açık

Yetkililer, Clinton yönetiminin Türk komutanları uyararak, ABD’nin Türkiye’deki İslamcı hükümete karşı yapılacak bir darbeyi desteklemeyeceğini söyledi. ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, Türkiye’nin hükümetinde meydana gelebilecek herhangi bir değişikliğin, “demokratik yöntemler içinde ve anayasa dışı bir yaklaşım olmaksızın, “olması gerektiğini söyledi.

Bir Beyaz Saray yetkilisi mesajı daha açık bir şekilde söyledi: “Darbe yok.”

Türk generallerin bir darbe düşündükleri hissini uyandıran bir dizi beyannamenin ardından ABD Büyükelçiliği, geçtiğimiz iki haftada en az iki defa, Amerika’nın bu konuda durduğu konumu, Türkiye’nin ordu komutanlarına bildirdi.

Türk ordusu, ülkenin modern tarihinde, kanun ve düzeni yeniden tesis etmek için – en azından ABD’nin sessiz desteğiyle – yönetime birkaç defa müdahalede bulundu. Yetkililerin söylediğine göre bu durumda yapılacak bir darbe Başbakan Necmettin Erbakan’ın İslamcı partisini daha da güçlendirebilir ve daha büyük huzursuzluğa yol açabilir. Erbakan sınırlı İslami reformlarla ülkenin laik elit kesimini kızdırmıştı.

Beyaz Saray yetkilisi, “Bu sorunu çözmek için askeri müdahalenin tek yöntem olduğunu düşünmüyoruz,” dedi ve ekledi: “İlk olarak, darbeleri sevmiyoruz. Ve ikinci olarak bir darbe, Erbakan’ın desteğini kesecek bir şey gibi görünmüyor. Ordunun, ilkelerini savunmasını şiddetli şekilde destekliyoruz ama anayasal yöntemlerle olduğu müddetçe … Hedeflerini takdir ediyoruz ama yöntemlerinin uygun olduğunu düşünmüyoruz.”

ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Strobe Talbott’ın, geçen hafta Türkiye’nin başkenti Ankara’ya yaptığı bir ziyaret esnasında, bu mesajı Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı Yardımcısı General Çevik Bir’e verdiğini söyledi.

Bu hafta, bazı Türk generallerinin sanki bir darbe öncesi konuşmaları gibi görünen bir dizi açıklama yapmasının ardından, ABD yönetiminin mesajını tekrarladığını söyledi. Albright, ABD’nin endişelerini kamuya açıkladı. “Bu durumu izliyoruz ve çok dikkatli bir şekilde izliyoruz,” dedi. “Türkiye’nin laik, demokratik bir şekilde kalmasının hayati önem taşıdığını oldukça açık bir şekilde ifade ettik,” dedi ve ekledi: “Ayrıca, orada hangi sorunlar varsa, hangi tartışmalar oluyorsa ve insanlar hangi değişiklileri düşünüyorsa, bunların demokrasi içerisinde olması

gerektiğini ve anayasa dışında bir yaklaşımla hayata geçirilmemesi gerektiğini açıkça ifade ettik."

ABD'nin NATO'daki askeri bir müttefiki olan Türkiye 1995'ten beri, Erbakan'ın dini Refah Partisi ve laik Doğru Yol Partisi'nden oluşan, istikrarsız bir koalisyon hükümetiyle yönetiliyor. Erbakan geçen haziran ayında başbakan oldu ve partisinin, İslami okullar ve diğer kuruluşları teşviklerine hız verdi. Kendisi ayrıca, Türkiye'nin, İslami bir şekilde yönetilen İran ile olan ilişkilerini geliştirme niyetinde olduğunu ilan etti. Erbakan başbakanlığı koalisyon ortağı Doğru Yol Partisi'nin başkanı Tansu Çiller'e devretmeyi kabul etti. Ama bu değişimin komutanları memnun edip etmeyeceği belli değil. Çünkü İslamcı lider kabinedeki en güçlü bakanlıkları kendi partisinde tutmaya niyetli görünüyor.

Çerçeve Yazı-10: Türkiye'de yapılan önceki darbelerin (27 Mayıs, 12 Mart,12 Eylül) ABD'nin sessiz desteği ile yapıldığını itiraf eden bir yazı[931].

"*Türkiye'yi Kayıp mı Ediyoruz*" başlıklı yazıda Richard Burt, Türkiye'nin ABD için arz ettiği önemi ve ABD'nin Türkiye için atması gereken adımları yazmıştır. Türkiye'nin ABD'nin desteğine rağmen AB'ye alınamayışını eleştiren Burt, Türkiye'nin NATO ve ABD için bölgede büyük önem taşıdığını belirtirken, Türkiye'nin kaybedilmesinin ABD'nin milli güvenliği ve Clinton siyaseti için büyük bir fiyasko olacağını belirtmiştir. Türkiye'deki laik orduya destek olunması gerektiğini yazan Burt, Türkiye'ye silah desteğinin devam ettirilmesini istemiştir[932].

The New York Times'ta "Editöre" köşesinde Aamir A. Rehman imzalı bir yazıda ABD Dışişleri Bakanı Madeline K. Albright'ın, "*Türkiye'nin laik, demokratik bir yolda yürümeye devam etmesi çok önemlidir*." açıklamasının dış politikalarındaki gözle görülen en büyüleyici gelişme olduğunu aktardıktan sonra laikliğin ABD için önemini belirten şu ilginç ifadeleri kullanmıştır:

"*Amerikalılar olarak bize, ülkemizin demokrasiyi ve insanların iradesini temsil ettiği öğretiliyor. Denkleme, "laikliği"de ekleyerek, Bayan Albright mevcut olan bir ikilemi ortaya çıkartıyor. Demokrasi ve laiklik aynı şey değillerdir. Aslında başka yerlerdeki İslamcı partilere verilen destek kadar Türkiye'nin İslamcı Refah Partisi'ne verilen demokratik destek, insanların kendi iradeleriyle dini bir devlette*

[931] Doyle McManus, "'No Coups,' U.S. Warns Turkish Military; Politics: Generals suggested they might topple Islamistled government. Washington's opposition is clear", **The Los Angeles Times**, 14 Haziran 1997.
[932] Richard Burt, "Are We Losing Turkey?", **The Wall Street Journal**, 17 Haziran 1997.

yaşamayı seçebileceklerine işaret ediyor. Demokrasi ve laiklik karşı karşıya geldiğinde ABD hangisini destekleyecek? Siyasi tarihimiz laikliğe işaret ediyor ve ABD her an, bir kez daha "laik demokrasiyi," değil de demokrasi yerine laikliği şart koşabilir[933]."

4.4.5. Erbakan'ın İstifası ve Yeni Hükümet (19 Haziran – 24 Ağustos 1997)

19 Haziran tarihli ABD basınında Erbakan'ın istifa haberi çok geniş yer bulmuştur. "*Ordudan Gelen Baskılar Altında, Türkiye'nin Başbakanı İstifa Ediyor*" başlıklı A. Zaman'nın haber yazısında Başbakan Erbakan'ın askerin darbe tehdidi karşısında istifa ettiği belirtilmiştir. Aynı tarihli Newsday, Mesut Yılmaz'ın başbakanlık için adının geçtiğini belirtirken[934] The New York Times'ta Stephan Kinzer, hem Çiller hem de Yılmaz'ın meclisten güvenoyu almakta zorlanacaklarını yazmıştır[935].

The Washington Post'ta, Erbakan'ın asker tarafından istifaya zorlandığını, ABD'nin hayati önemdeki müttefiki olan Türkiye'nin olası bir darbe ile daha istikrarsız hale gelmesinden korktuğu, Erbakan'ın Müslüman ülkelerle yakınlaşarak yanlış yola saptığı, ama askerin de zoruyla ABD ve İsrail ile ittifaktan uzaklaşmadığını belirtmiştir. Gazete, Türkiye'de Refah Partisi'nin seçimlerden birinci çıkmasını ve iktidar olmasını, laik partilerin yolsuzluklara bulaşmasına bağlarken, yapılması gerekenler konusunda da tavsiyelerde bulunmuştur. Gazete, laik partilerin yolsuzluklardan kurtularak demokratikleşip halka daha çok eğilmelerini ve AB'nin Türkiye'yi birliğe almada yardımcı olmasını istemiştir[936].

"*Türk İslamcıların Terslenmesiyle, Laiklerden Önderlik Yapması İsteniyor*" başlığı ile Stephen Kinzer, Türkiye'yi tam laik yola geri getirmek için Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, merkez sağcı, güçlü laik bir kimliğe sahip Mesut Yılmaz'dan bir sonraki hükümeti kurmasını istediğini duyurmuştur. Yazarın aktardıklarına göre Demirel, Türkiye'nin ilk İslamcı partisinin başkanı olarak başbakan seçilen Necmettin Erbakan'ın istifasından iki gün sonra harekete geçmeye

---

933 **The New York Times**, 17 Haziran 1997.
934 Edward DeMarco, "Turkey's Islamist Leader Resigns", **Newsday**, 19 Haziran 1997.
935 Stephen Kinzer, "Pro-Islamic Premier Steps Down In Turkey Under Army Pressure", **The New York Times**, 19 Haziran 1997.
936 **The Washington Post**, 20 Haziran 1997.

karar vermiştir. Kinzer, Erbakan'ın, ülkeyi köktendinciliğe yönlendirmesinden korkan komutanlardan gelen baskılar altında istifa etmişken, Demirel'in yaptığı seçiminin Erbakan'ın terslenmesi ve laik ordunun bir zaferini temsil ettiğini yazmıştır[937].

Newsday, "*Türkiye'de Darbe Uyarısı*" başlığı ile Mesut Yılmaz'ın "*ülkeyi bir darbe tehdidi altında kalmasının utancından kurtarmak zorundayız*" şeklindeki açıklamasını ve Demirel'den hükümeti kurma görevi aldığını duyururken,[938] The New York Times'ta Stephan Kinzer, İran ve Türkiye'yi karşılaştırarak Erbakan ve İran liderinin dini daha etkin kılmaya çalıştıklarını, Türkiye'de ordunun müdahalesi ile laiklikten ayrılamayacağı yönünde rahat bir nefes alındığını yazmıştır[939].

The Wall Street Journal, "*Sorunlu Demokrasi*" başlıklı yazısında, NATO ülkesinin dümeninde bir İslamcının olması hoş karşılanmadığını ama aynı zamanda bir darbenin de hoş karşılanmadığını belirtmiştir. Gazete, Washington Enstitüsü Yakın Doğu Politikalarında çalışan Alan Makovsky'nin Refah Partisi için Türkiye'yi *uzun vadede şeriat devletine döndürmek istiyorlar* yönündeki sözlerini aktararak Erbakan'a karşı duyulan büyük endişeyi gözler önüne sermiştir[940]. Chicago Tribune'de ise olası bir seçimde Refah Partisi'nin kazanmasının beklendiği, ABD için Türkiye meselesinin Pentagon ve CIA'nın ne kadar işine yaradığı ve ABD stratejisine hizmetine bağlı olduğun açıkça yazılmıştır[941].

S. Kinzer, The New York Times'ta üst düzey subayların İslamcıların yer aldığı herhangi bir hükümeti kabul etmeyeceklerini ve Erbakan'a uygulanan baskıları, bu tarz hükümetlere de uygulayacaklarını ima ettiklerini yazmıştır[942]. 29 Haziran'da Star Tribune yedi milletvekilinin İslami bloktan istifa ettiğini ve bunların Yılmaz'a katılması ile laik liderin mecliste çoğunluğu sağlayabileceği aktarılırken[943], 30 Haziran tarihli Chicago Tribune'de Mesut Yılmaz yönetiminde laik koalisyonun mecliste istifalarla çoğunluğu sağladığı bildirilmiştir[944].

---

937 Stephen Kinzer, "In Rebuff to Turkish Islamist, Secularist Gets a Call to Lead", **The New York Times**, 21 Haziran 1997.
938 **Newsday**, 22 Haziran 1997.
939 Stephen Kinzer, "Islam and Liberty: Struggles in 2 Lands", **The New York Times**, 22 Haziran 1997.
940 **The Wall Street Journal**, 24 Haziran 1997.
941 William Pfaff, "Turkey's Clouded Future", **Chicago Tribune**, 24 Haziran 1997.
942 Stephen Kinzer, "In Turkey, President Musk Pick With Care", **The New York Times**, 28 Haziran 1997.
943 **Star Tribune**, 29 Haziran 1997.
944 **Chicago Tribune**, 30 Haziran 1997.

The New York Times, Mesut Yılmaz'ın başbakan olarak atandığını, yeni hükümetin laik olsa da muhalefet konumuna düşen Refah Partisi'nin oylarını artırabileceğini ve islami kesimin henüz ülkedeki huzursuzluklarının son bulmadığını yazmıştır[945]. 5 Temmuz'da Chicago Tribune, "*Türkiye'de Titrek Demokrasi*" başlığı ile Yılmaz'ın tamamen laik bir hükümet kurmayı başardığını ama bu hükümetin başarılı olmasının büyük soru işaretleri taşıdığını yazmıştır. Chicago Tribune, Yılmaz'ın laik hükümetlerin başarısız, yolsuz, umursamaz gerçeğini ve algısını değiştirmesi gerektiğini, aksi halde İslamcıların sorunlar için umut ışığı olmaya devam edeceklerini ve oylarını artıracaklarını yazmıştır. Gazetede, Yılmaz'ın bunu başaracak gibi görünmediği de yazılmıştır [946].

The New York Times, "*Türkiye'ye Laik Bir Lider Geliyor*" başlıklı haberde ABD'nin Güneydoğu Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu'da hayati öneme sahip askeri ve siyasi bir müttefik olarak Türkiye'ye güvendiğini yazmıştır. Gazete, bu sebeple ABD'nin Türkiye'deki sorunlu siyasetin şimdi cesaret verir bir yola girmesini hoş karşıladığını ve Yılmaz'ın da selefinin beceremediği, etkili bir hükümet için gerekli olan, birbiriyle uyumlu bir meclis çoğunluğu elde etmeyi başardığını yazmıştır. Gazete, yeni başbakanı büyük sorunların beklediğini ve Erbakan'ın özellikle dış siyaset konusunda yanlışlar yaptığını belirtirken, geçen kırk yıl içinde üç defa askeri darbe gördükten sonra Türk siyasi liderlerinin askeri tehditleri ciddiye almayı da öğrendiklerini belirtmiştir. Gazetede geçmişte hiçbir Türk siyasetçinin, generallerin siyaset üzerindeki etkisine baş kaldırmaya cüret edemediği ve bu durumun Türkiye'ye hem içeride hem de dışarıda çok pahalıya patladığı hatırlatılmıştır. İlaveten Mesut Yılmaz'ın Türkiye'nin yabancılaşmış seçmenlerini bir araya getirmeyi, Batı Avrupa ile olan ilişkileri düzeltmeyi umduğu ve Amerika'nın onu desteklemesi gerektiği uyarısı yapılmıştır[947].

The Los Angeles Times'ta Thomas Goltz, Erbakan'ın istifası ile İslamcılara yönelik tasfiyelerin başladığını, bununla beraber mevcut durumda asıl hedefin Çiller olduğunu ve kendisi hakkında bir çok yolsuzluk suçlaması yapıldığını yazmıştır. Goltz, Doğu Perinçek'in Çiller hakkında CIA'nın bir ajanı olduğu yönündeki iddialarını da aktarmıştır. Perinçek, otuz yıldan beri Çiller'in CIA tarafından

[945] Stephen Kinzer, "Turkey's Islamic Rule Ends as Secular Leader Takes Over", **The New York Times**, 01 Temmuz 1997.
[946] **Chicago Tribune**, 05 Temmuz 1997.
[947] **The New York Times**, 07 Temmuz 1997.

Türkiye’nin içine yerleştirilmiş bir ajan olduğunu ve onun Yale Üniversitesi’ndeki öğrencilik yıllarında aslında CIA okulunda eğitim gördüğünü iddia etmiştir[948].

“*Türkiye’nin Yeni Laik Hükümeti Güvenoyunu Kazanıyor Ama Engeller Umut Etmeyi Güçleştiriyor*” başlığı ile Hugh Pope, Türkiye’nin yeni laik hükümetinin ilk güvenoyunu kazandığını ama Meclis’te İslamcılarla yaşanan yumruklaşmaların ve hakaretlerin, ülkenin altı yıl içindeki sekizinci ve en zayıf koalisyon hükümetinin ekonomiye sakinlik ve uzun dönem planlamalar getireceği umutlarına gölge düşürdüğünü yazmıştır. Birbirine rakip partilerden oluşan hükümetin bir yıl iktidarda kalabilen, halefinin aksine, bu hükümeti silahlı kuvvetler, bürokrasi ve ana akım medya gibi anahtar kurumların desteklediklerini belirten Pope, yatırımcıların geçen hafta, faiz oranlarını daha da azalttıklarını ve İMKB’nin bir rekor kırarak İslamcıların istifa ettiği 18 Haziran’dan bu yana %30 yükseldiğini yazmıştır. Pope, diplomatlar yeni hükümeti Batı yanlısı olarak tanıtılmaması gerektiği konusunda uyardıklarını, zira diplomatların Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit’in kıdemli bir solcu, milliyetçi olduğuna, Kürt hakları ve Kıbrıs konusunda tavizsiz olduğuna ve Irak Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin’e destek verdiğine dikkat çekmiştir[949].

Newsday’de Edward DeMarco, “*Türk Lideri Kıbrıs Konusunda Kararlı Konuşuyor*” başlıklı yazıda Başbakan iken Türk askerlerine Kıbrıs’a girme ve oradaki etnik Türkler ve Yunanlıları bölme emrini veren Bülent Ecevit’in, işgalin 23. Yıldönümü (DeMarco Kıbrıs Barış Harekatı’nı işgal olarak yazmıştır) kutlamasında, bölgedeki ABD politikasının daha derin ayrılık ve çatlaklara yol açacağını söyleyerek tehdit ettiğini yazmıştır[950].

“*ABD Yetkilileri İran’dan Geçecek Boru Hattının Onaylanmasının, Tahran’a Verilen Bir İşaret Olmadığını Söylüyor*” başlıklı haberde Robert S. Greenberger, kıdemli bir Clinton yönetimi yetkilisinin, Orta Asya’dan başlayıp, İran’dan geçerek, Türkiye’de son bulacak bir doğal gaz boru hattına ABD’nin verdiği sözsüz desteğin, ABD’nin Tahran’a olumlu bir işaret veriyor olarak algılanmaması gerektiğini söylediğini aktarmıştır. Greenberger, ABD’nin Türkiye’nin yeni, laik hükümetini desteklediğini gösteren sinyaller gönderdiğinin açık olduğunu belirtmiştir. Yazarın aktardıklarına göre Başbakan Mesut Yılmaz başkanlığındaki mevcut hükümet bir ay

---

948 Thomas Goltz, “As the 'Coup' Turns: The Army's Real Target”, Thomas Goltz, **The Los Angeles Times**, 13 Temmuz 1997.

949 Hugh Pope, “Turkey’s New Secularist Goverment Wins Vote of Confidence, but Obstacles Damp Hopes”, **The Wall Street Journal**, 14 Temmuz 1997.

950 Edward DeMarco, “Turkish Leader Takes Hard Line on Cyprus”, **Newsday**, 21 Temmuz 1997.

önce, İran ile 23 milyar dolarlık doğal gaz anlaşması yaparak ABD'yi sıkıntıya sokan, ihtilaflı İslami hükümetin yerini almışken, Washington, yıl içinde seçime gitmesi çok büyük bir ihtimal olan Türk halkına, ABD'nin laik hükümetlerle çalışmayı tercih ettiğine yönelik bir mesaj göndermek istemiştir. Bununla beraber Dünya Bankası, ABD'nin de desteğiyle, kaynaklarını Türkiye'ye açacağını duyurmuştur. Dünya Bankası, eğer Türkiye belirli ekonomik reformları yapmayı taahhüt ederse, değeri 5 milyar dolara kadar çıkabilecek, önümüzdeki üç yıl boyunca 1.5 milyar dolardan başlayacak bir mali destek programı teklif ettiğini bildirmiştir[951].

The New York Times'ta "*Türk Lider Dini Eğitimi Sınırlamada Önemli Bir Oylamayı Kazanıyor*" başlığı ile çıkan haberde Stephen Kinzer, Türkiye'nin yeni laik liderinin, dini eğitimi kısıtlamak konusunda son derece şiddetli görüşmelerin ardından büyük bir siyasi zafer kazandığını yazmıştır. Yazarın aktardıklarına göre yasa tasarısı Türkiye'nin eğitim sitemini baştan sona değiştirecek ve tesiri çok daha ötelere gidecektir. Yasanın kabul edilmesine karşı protestolar meclisten sokaklara taşmıştır. Bazı dinciler son derece ateşli bir şekilde bu yasa tasarısını reddettiyse de üst düzey komutanlar ve önde gelen laikler desteklemişlerdir. Bu tasarıyı reddetmek Erbakan'ın da istifasında önemli rol oynamıştır. Yeni sisteme göre okul çağındaki çocuklar, dini okullara girmek için eskiden olduğu gibi beş yıl değil, sekiz yıl okumak zorunda olacaklardır. Generaller, bu tasarının geçmesinde çok ısrarcı olmuşlar ve oylama, ordunun sivil siyaset üzerindeki etkisinin yeni bir yansıması olarak yorumlanmıştır. Mesut Yılmaz yaptığı bir konuşmasında, "*Refah Partisi'ne ve savaşçılar yetiştiren dini okullara rıza göstermeyeceğim. Bu okullar laik halkımız için dini öğretmenler yetiştirmek için varlar. Hiçbir şekilde inanç özgürlüğünü, inanma özgürlüğünü veya din hakkında bilgi edinme özgürlüğünü kısıtlamıyoruz. Sadece dinimizi siyasi çıkarlar için kullananlara karşı çıkıyoruz.*" derken Erbakan da "*Aldığı emirleri yerine getirmek için son derece hızlı davranan hükümet son 45 gününü Anayasayı, insan haklarını ve insanların iradesini ihlal etmekle geçirmiştir*." şeklinde beyanat vermiştir[952].

"*Anti Demokratik İlan Edilen İslamcı Türkler, Demokrasilerin Yardımını İstiyor*" başlıklı haberde Stephen Kinzer, Refah Partisi hakkında kapatma davasını ve partililerin buna karşı tavrını aktarmıştır. Kinzer, iktidardayken Türkiye'yi Avrupa ve

---

[951] Robert S. Greenberger, "Approval of Pipeline Through Iran İsn't A Signal to Tehran, U.S. Official Says", **The Wall Street Journal**, 28 Temmuz 1997.
[952] Stephen Kinzer, "Turkish Leader Wins a Key Vote to Limit Religious Education", **The New York Times**, 17 Ağustos 1997.

Batı'dan ayırmanın yollarını arayan Başbakan Necmettin Erbakan'ın, şimdi partisinin yasaklanmasını engellemek için Batılı ülkelerin yardımını istediğini, hakimlerin Erbakan ve partisini yıkıcı faaliyetle suçladığını yazmıştır. Erbakan'ın Batı'dan bu kapatma davasına karşı çıkmalarını istediğini belirten Kinzer, Erbakan'ın bir daha siyasete döneceğinden emin olmadığını, daha genç Refah Partisi üyelerinin, görünüşe göre yasaklanmaktan son derece korkarak, ardıl bir partiye başkan olmak için gizli bir mücadeleye başladıklarını ve bu çabanın sonuçta Türkiye'nin milyonlarca dini seçmeninin lideri olarak ılımlıların veya militanların ortaya çıkmasını sağlayacağını iddia etmiştir[953].

4.5. POSTMODERN DARBE ÜZERİNE

28 Şubat sürecine ABD basınından bakıldığında, Erbakan'ın kurduğu hükümette uzun süre kalamayacağı çok açık bir şekilde anlaşılıyor. Erbakan'ın başbakan olması ile beraber Batılı ülkeler ve ABD'nin kendisine karşı tavrı her zaman olumsuz olmuşken, bu olumsuz tavrın altında yatan temel sebep Erbakan'ın da onlara karşı olumlu hisler beslememesi ve özellikle dış politikada yeni yollara başvurması olmuştur.

Eylül – Ekim 1996 tarihlerinde Erbakan'ın İran ile antlaşma yapması, İsrail'e karşı olumsuz tavrı ve Müslüman ülkeler ile ittifak kurmak istemesi ABD ve AB için büyük tehlike olarak ABD basını tarafından gösterilirken, Erbakan'ın Müslüman ülkelere yaptığı geziler meseleyi farklı bir boyuta taşımıştır. Erbakan'ın Libya ve diğer Müslüman ülkelerine ziyaretinin Washington'da rahatsızlık yarattığını yazan ABD basını, Erbakan'ın aksine ordunun Batı yanlısı ve katı laiklik taraftarı olduğunu ve Erbakan'ı dizginlediğine işaret etmiştir. Erbakan'ın dış politikadaki tavrına ve İslami kimliğine tepkili olan ABD, silah siparişlerini askıya almış ve yaptığı yardımları da en aza indirmiştir.

Kasım-Aralık 1996 tarihinde Erbakan'ın İran ile ticaret antlaşmasını kabul edilemez olarak niteleyen ABD basını, Erbakan'ın İslam ülkelerine yakınlaşmasını ve D-8 birliğini oluşturmak istemesini gündemde tutmuş ve Erbakan'a karşı tetikte durmuştur.

---

[953] Stephen Kinzer, "Besieged as Undemocratic, Islamist Turks Seek Democracies' Aid", **The New York Times**, 24 Ağustos 1997.

Erbakan'dan rahatsız olan ABD ve basını, 25 Şubat'ta Çevik Bir'in Washington'da Türkiye'de dini gücün yükselişini eleştirdiğini ve İran'a sözlü saldırıda bulunduğunu belirterek, ordunun ABD politikalarına daha yakın olduğuna işaret etmiştir. Şubat ayı boyunca laikliğin tehlikede olduğunu işleyen ABD basını, ordunun da rahatsızlığını sık sık dile getirmiş ve neticede 28 Şubat günü gelip çatmıştır.

28 Şubat'tan sonra askerin yönetimi eline alabileceğine işaret eden ABD basını, buna karşılık ABD'nin direkt bir askeri müdahale istemediğini yazmıştır. Kısaca ABD'nin istediği askeri vesayetle Erbakan'ın devre dışı kalmasıdır. Süreç boyunca Erbakan, ordunun küçük bir memuru haline gelmiş ve askeri uyarılar yağmaya başlamıştır. Erbakan'ın dış politika ve laiklik konusunda geri adım atması dışında başka seçenek kalmamışken ABD basını, 17 Haziran'da Washington'un Türkiye'yi kaybetmeyi göze alamayacağını yazmıştır. ABD basını, birkaç gün sonra ise Erbakan'ın istifa haberini duyurmuştur.

Doyle McManus'ın The Los Angeles Times'ta neşredilen 14 Haziran 1997 tarihi yazısına bakılırsa ABD'nin Türkiye'de daha önce yapılan darbelerde müdahil olduğu ve 28 Şubat ile beraber yeni bir stareji geliştirdiği anlaşılmaktadır. Kısacası basında yazılanlar ve gelişen olaylar dikkatli bir gözle takip edilirse, ABD'nin plan ve programları net bir şekilde görülebilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

27 NİSAN 2007 E-MUHTIRA'NIN ABD BASININA YANSIMASI

21. yüzyıla yeni hedeflerle giren Türkiye'nin askeri müdahalelerden kurtulamadığı görülmüştür. Batı ve diğer güçlü ülkeler uzay, teknoloji ve bilimsel alanlarda büyük atılımlar yaparken, Türkiye'nin 1960'tan beri sürekli askeri müdahaleleri yaşaması ve gündemin bu konu ile işgal edilmesi acı bir durumdur. İçerdeki akıl dışı meseleler ile uğraşıp tartışmaktan, asıl meselelere zaman ayıramayan ülkenin bu garabeti yaşaması veya ülkeye böyle bir durumun yaşatılmak istenmesi, akıllara başka soruları getirmiyor değildir. İçeriden ve dışarıdan 21. yüzyılda bile Türkiye'nin bu tür meseleler ile uğraşmasına sebep olanların Türkiye'nin menfaatini düşünmediği aşikardır.

2007 yılında yaşanan sorunların ve askerin tekrar bir müdahale gereği duymasının 28 Şubat ile benzerlik arz ettiğini söyleyebiliriz. En bariz benzerlik, tekerrür eden laiklik ve irtica meselesinin birinci gündem maddesi olmasıdır. Bununla beraber konunun odak noktası olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti veya AKP) kuruluşu ve iktidarının ilk yılları da sancılı olmuştur. Esasında AK Parti'yi iktidara getiren etkenlerin başında merkez sağ ve merkez sol partilerin ülke sorunlarına çözüm üretmekte başarısız olması, yolsuzluklar yüzünden halkın sempatisini kaybetmesi ve 2001 mali krizi olduğunu unutmamak gerekir.

Bu dönemde AB ve Kıbrıs meselesi de ön planda olan konular olmuştur. 2002'de demokrasi ve özgürlük konularını işleyerek iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, AB'ye tam üyelik ve Kopenhag kriterlerini yerine getirmeyi ana hedefleri olarak belirlemiştir[954]. Ancak hükümet, mevzubahis programa sadık kalırken, AB'nin bu süreci ve bu süreçte Annan Planını desteklemesine rağmen Kıbrıs Rum kesiminin reddetmesi ile Rum kesiminin AB'ye üye olması bir takım diplomatik krizlere sebep olmuştur. 3 Ekim 2005'te AB'ye tam üyelik için Türkiye'nin attığı adımlar askeri vesayetin zedeleneceği, TSK'nın temel yapısının

---

[954] Alev Coşkun, **Türkiye'nin İkinci 12 Eylül'ü, Anayasayla Sivil Darbe**, Yazın Basın Yayın, İstanbul, 2010, s.69; Türkiye'nin AB üyelik çabaları AB'nin olumsuz tavrı sebebiyle sürüncemede kalmıştır. Bkz. Ceren Uysal, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (1), 2001, ss.141-151; E. Ayşen Hiç Gencer, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Temel Bakışlar: Dün, Bugün ve Yarın", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:25, Temmuz-Ağustos 2011, ss.2-13.

değişeceği anlamına gelirken, toplumda askerin AB'ye karşı çıktığı görüntüsünü vermemek için ordu tarafından ses çıkarılmamıştır[955].

AB süreci içinde değerlendirilen diğer konu Birleşmiş Milletler Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı) çerçevesinde belirtilen Kıbrıs meselesidir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırladığı plana göre, Kıbrıs'ta iki eşit kurucu devlet tarafından "Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti" kurulması öngörülmüştür. TSK'nın rahatsızlık duymasına rağmen 14 Aralık 2003'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti genel seçimlerinde Mehmet Ali Talat'ın başbakan olmasıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin geleneksel siyasetinde bir değişim başlamıştır[956].

Adalet ve Kalkınma Partisi, Refah Partisi'nin seçmen tabanı ile muhafazakâr, İslamcı ve demokrat kimliği ile çıktığı yolda diğer partilere nazaran Türkiye'de yeni bir model olmuştur. Cumhuriyetle birlikte laikliğin ve devletin temel koruyucu kimliği olduğunu bildiren TSK, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin İslamcı yaklaşımlarından dolayı rahatsızlığını çeşitli zamanlarda dile getirmiştir. Laiklik-başörtüsü-kamusal alan tartışması, bu dönemin en sıcak gündemidir. Askerler tarafından düzenlenen törenlere Adalet ve Kalkınma Partililer eşsiz çağrıldığı veya hiç çağrılmadığı gibi iktidarın düzenlediği törenlere de TSK katılmamıştır[957]. Böylece asker tavrını somut olarak gösterme durumuna gelmiştir.

Türkiye'de yaşanan her darbe öncesindeki benzer olaylar bu dönemde de meydana gelmiştir. Ülkede şiddet olayları tekrar baş gösterirken, saldırı ve suikastların ilki 18 Aralık 2002'de Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi Necip Hablemitoğlu'nun öldürülmesi ile yaşanmıştır. 15 Kasım 2003'te Şişli Beth İsrael ve Beyoğlu Neve Şalom Sinagoglarına "El Kaide" terör örgütü tarafından gerçekleştirilen bombalama eyleminde yirmi altı kişi hayatını kaybetmiş, üç yüz üç kişi ise yaralanmıştır. 20 Kasım 2003'te HSBC Bank Genel Müdürlük binasına bombalı saldırı düzenlenmiş, yirmi sekiz kişi hayatını kaybetmiş, dört yüz elli kişi yaralanmıştır. 17 Mayıs 2006'da Alparslan Arslan tarafından yapılan Danıştay saldırısında Danıştay İkinci Daire üyesi Mustafa Yücel Özbilgin hayatını kaybetmiştir. 5 Şubat 2006'de Trabzon Santa Maria Kilisesi rahibi Santoro

---

[955] **Meclis Araştırması Raporu**, Cilt 2, ss. 1246-1248.
[956] **Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 2, s. 1248.
[957] **Meclis Araştırması Raporu**, Cilt: 2, ss. 1243-1244.

ve 19 Ocak 2007'de Hrant Dink cinayetleri ile faili meçhul cinayetler, Cumhuriyet gazetesine yapılan bombalı saldırılar gerilimi artıran önemli olaylardır[958].

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresinin dolmasıyla laikliğe bağlı kalmak adına Adalet ve Kalkınma Partisi'nden cumhurbaşkanı adayı çıkmaması için Atatürkçü Düşünce Derneğinin (ADD) "Cumhuriyete sahip çık" mitingleri ve bu mitinglerde kullanılan "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganı, ortaya çıkan rahatsızlığın önemli bir göstergesi olmuştur[959].

24 Nisan'da Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığına aday olması laik çevrelerin tepkisini iyice arttırmıştır. Bu sırada eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun cumhurbaşkanının seçilebilmesinde, toplantının başlayabilmesi için meclisin 2/3 çoğunluğunun sağlanmasının gerektiği yönündeki ifadesi gündeme gelmiştir[960]. Bu dönem Adalet ve Kalkınma Partisi, Meclis'te 354 milletvekiline sahiptir ve bu rakam, 2/3'lik gerekli çoğunluk olan 367'nin altındadır.

Ülkedeki hava yeni bir askeri müdahalenin habercisi olmuştur. 27 Nisan 2007 gecesi saat 23.17'de, asker ilk defa farklı bir biçimde müdahalede bulunmuştur. E-Muhtıra adıyla anılan ve Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesine konulan bir yazı ile sürece müdahale edilmiştir. Bu yazıda bir takım çevrelerin dini istismar etmesine dikkat çekilmiş ve "sözde değil, özde laik" olunması gerektiği uyarısıyla bir bildiri yayınlanmıştır[961].

28 Nisan'da bu bildiriye Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek tarafından sert tepki gösterilmiştir[962]. Ancak Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt, yayınlanan bildirinin bir müdahale olmadığını belirtse de Türkiye kamuoyu, geçmişinde yaşamış olduğu askeri darbelerin tecrübesiyle bu bildirinin bir muhtıra olduğuna inanmıştır[963].

Cumhurbaşkanlığı seçimi için Meclis'te nitelikli oran (2/3 oranı), yani 367 sağlanamamıştır. Böyle olunca 22 Temmuz'da erken seçime gidilmiştir. Adalet ve

---

958 **Meclis Araştırması Raporu,** Cilt: 2, ss. 1251-1252.
959 **Meclis Araştırması Raporu,** Cilt: 2, s. 1254.
960**Meclis Araştırması Raporu,** Cilt: 2, s. 1254; E-Muhtıra ve Cumhurbaşkanlığı seçimi için ayrıca bkz. Ahmet Sever, **Abdullah Gül İle 12 Yıl Yaşadım, Gördüm, Yazdım**, Doğan Kitap, İstanbul, 2015, ss.19-36.
961**Meclis Araştırması Raporu,** Cilt: 2, ss. 1255-1256.
962Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri ve Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürünün tüm müdürlerin katılımının zorunlu tutması, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı törenlerinde alternatif kutlamalar muhtırada belirtildi. Bkz. İdris Gürsoy, **Medyadaki Darbe Geni**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, ss.189-191; **Meclis Araştırması Raporu,** Cilt: 2, s. 1256.
963Derya Sazak, **12 Şubat'tan 15 Temmuz'a, Darbeye, Diktaya, Medyaya, İtirazım Var**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, ss. 293-297.

Kalkınma Partisi'nin %46,58'lik oy oranı ile halk desteğini tekrar arkasına alması ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin cumhurbaşkanlığı seçimini kriz olmaktan çıkarmak için meclisin oturumlarına katılmasıyla Abdullah Gül 339 oyla Türkiye'nin 11.Cumhurbaşkanı seçilmiştir[964].

Sonuç olarak 2007'de asker ve onunla aynı düşüncede olan kurum ve kişiler, halk tarafından seçilmiş meşru bir iktidarı farklı yollardan düşürmek istemiş ve parti kapanmaktan kıl payı kurtulmuştur. Dahası meşru hükümet erken seçime gitmek zorunda bırakılmıştır.

5.1. 1997 – 2007 DÖNEMİ TÜRKİYE – ABD İLİŞKİLERİ

Erbakan'ın dış politikasından büyük rahatsızlık duyan ABD, askeri müdahale neticesinde Erbakan'ın devrilmesini olumlu karşılamıştır. ABD, Irak meselesi nedeniyle 2000'li yılların başında Türkiye ile çeşitli sorunlar yaşamıştır. Amerika'nın kitle imha silahı bulundurduğu iddiasıyla Irak'a girmesi karşısında Türkiye'nin takındığı tutum, ABD için istenmeyen bir durum olmuştur. 20 Mart 2003'de Irak'a askeri harekât başlatan Amerika, Türkiye'nin de desteğini istemiştir. Türkiye'nin fiili katılımını onaylamayan TBMM, 1 Mart tezkeresini geçirmemiş ve Türkiye'deki Amerikan askerleri geri dönmek zorunda kalmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının ilk döneminde ilişkilerde, bu durum hariç, büyük bir sorun görünmemiş, fakat sonraki dönemlerde Türk-Amerikan ilişkilerinin büyük sorunlar yaşadığı herkesçe bilinmektedir.

ABD, 1 Mart 2003 tezkeresinden sonra daha çok orduya karşı biraz mesafeli durmuştur. Tezkereyi AK Parti desteklerken ordu, bu konuda kanaat bildirmeyerek aleyhte davranmıştır. Bunun da etkisiyle 2007 e-muhtırasında ABD, oyunu kenardan seyretmeyi uygun görmüş ve demokrasi içinde kalınması gibi, bazı açıklamalarıyla da orduyu frenlemiştir. ABD, aynı zamanda Kuzey Irak'ta askerin başına çuval geçirerek 1 Mart tezkekeresinin intikamını almak istemiştir.

Muhtıra sürecinde ABD'nin Ermeni meselesini tekrar gündeme getirmesi ve Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon yapma planı ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Kesin olan şudur ki ABD, hiçbir zaman Türkiye'nin kendisine biçilen rolün dışına

[964]**Meclis Araştırması Raporu,** Cilt: 2, ss. 1261-126; 2000'li yıllarda Türkiye'de askeri darbe için şartlar değişmiştir. Bkz. Gokhan Bacik, Sammas Salur, "Coop-Proofing in Turkey", **European Journal of Economic and Political Studies**, (2), 2010, ss.173-175.

çıkmasını istememektedir. Türkiye, dış politika alanında ne zaman kendi iradesini kullanmaya kalksa, Amerika ile büyük sorunlar yaşamıştır. ABD basını ve ABD, Türkiye'nin dış politika konusunda Washington'ı dinlememesini tehlikeli bir durum olarak görmüştür.

5.2. MUHTIRA ÖNCESİ GELİŞMELER

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde sık yaşanan meşru hükümetlere karşı askeri müdahaleler, 2007 yılında zamana uygun şekilde bu sefer kendini internet üzerinden göstermiştir. Muhtıra öncesinde ise 28 Şubat öncesine benzer sayılabilecek olayların yaşandığı bu dönemi, ABD basınından takip etmek, süreci doğru anlamaya yardımcı olacaktır.

5.2.1. Laiklik Odaklı Haberler

E-Muhtıra'nın verilmesine en önemli sebeplerden biri olarak gösterilen başörtüsü konusunda söyledikleri ile uzun süre gündemde kalan Muazzez İlmiye Çığ'ın mahkemede hâkim karşısına çıkması, 2 Kasım tarihli ABD basınında geniş yer bulmuştur. Gazetelerde yazılanlara göre Türkiye'deki ifade özgürlüğüne saldıran en son davada, doksan iki yaşındaki Çığ, antik tarihteki başörtüsünü cinsel bir kalıba koymakla ve suiistimale açık, dini evlilikleri eleştirmekle dini nefreti ateşlemekten yargılanmış ve beraat etmiştir[965]. Çığ, kamuoyuna açıklanan mektuplarında, bundan beş bin yıl önce başörtüsünün, doğurganlığı kutlamak için genç erkeklerle cinsel ilişki ayini yapan tapınak rahibelerinin öne çıkan bir giysisi olduğunu ileri sürmüştür. Eleştiriye yönelik mektubunda, başörtüsü giymenin bugünün dünyasında kadının ahlakına veya dinine ne kadar bağlı olduğunu belli etmemesi gerektiğini iddia etmiştir. Bu kıyaslama ve diğer yergilerin yer aldığı "Vatandaşlık Tepkilerim," isimli kitap, İzmir'de bulunan İslamcı bir avukat olan Yusuf Akın'ın, Çığ ve onun yayımcısı İsmet Öğütçü'ye yönelik bir dava açmasına sebep olmuştur. Çığ, mahkemede beraat etmiştir. Çığ, aynı zamanda Türkiye'nin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan'ı başörtüsünü takmakla eleştirmiş ve modern Türk kadınının yanlış temsil edilmesini önlemek için örtülü giyim tarzından vazgeçmesini

---

[965] Suzan Fraser, "Turkish Scolar Cleared of Insult Over Religion", **The Philadelphia Inquirer**, 02 Kasım 2006.

istemiştir. Erdoğan, başörtüsü için ordudan çekindiği için uygun zamanı beklemeyi uygun görmüştür. Bununla beraber yıl içinde edebiyat alanında Nobel Ödülü kazanmış olan Orhan Pamuk'a yönelik "Türk kimliğine hakaret ettiği" suçlamasıyla dava açılmış ve Orhan Pamuk beraat etmiştir. Başka bir roman yazarı olan Elif Şafak da benzer suçlamalardan mahkemece suçsuz bulunmuştur[966].

The New York Times, "*Türkler İslami Etkilere ve Avrupa'dan Gelen Baskılara Karşı Yürüyor*" başlıklı haberde 12 bin kişiden oluşan bir grubun protesto düzenlediğini aktarırken, Türkiye'nin İslamlaşarak İran'a döneceği efsanesini de tekrar işlemeye başlamıştır. Gazetenin haberine göre binlerce milliyetçi Türk gösterici, Ankara'da, radikal İslami etkilere karşı laik hükümeti savunma andı içmiş ve hükümeti AB üyeliği için çok fazla taviz vermemeye teşvik etmiştir. Yüzden fazla laiklik yanlısı kuruluştan gelen yaklaşık on iki bin kişi Türk bayrakları sallayarak modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün mozolesine yürümüştür. Bu esnada, "*Türkiye laiktir, laik kalacak*," sloganları atılmıştır[967].

Türkiye'nin büyük çoğunluğu Müslüman ama dini ve devleti ayıran katı, laik kanunlarla yönetildiğini belirten The New York Times, pek çokları eğer kontrol edilmezse, köktendinciliğin, Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin İran'a getirdiği gibi, Türkiye'ye de teokrasiyi getirmesinden koktuğunu yazmıştır. Atatürkçü Düşünce Derneği'nin başkanı ve Türkiye'nin jandarma güçlerinin, emekli komutan Şener Eruygur'un, İslamcı-köklü iktidar partisinden gelen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın muhtemel cumhurbaşkanlığı arzusuna karşı uyardığını da aktaran gazete, son derece laik biri olan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, mayıs ayında emekli olacağını ve Erdoğan'ın partisinin çoğunlukta olduğu Meclis'in yeni bir cumhurbaşkanı seçeceğini hatırlatmıştır. Haberde yazılanlara göre iktidara geldiği 2002'den beri Erdoğan hükümet binaları ve okullardaki İslami tarz başörtüsü giyilmesine yönelik kısıtlamalar aleyhinde konuşarak ve dini okulları destekleyerek laikleri endişelendirmiştir. Erdoğan, AB'den gelen yoğun baskılara boyun eğmeden, *evlilikten önce dost hayatı yaşamayı* adli bir suç olarak göstermeye çalışmıştır. Ahmet Necdet Sezer ise birçok yasayı veto ederek hükümetin birçok çabasını engellemiştir. Cumhuriyet Kadınları Derneği'nin Başkanı Şenal Sarıhan, gösteri mitinginde "*Cumhuriyetin kazanımları birer birer geriye atılıyor. Bugün cumhuriyet*

---

[966] Şebnem Arsu, "Turkish Scholar Who Mocked Head Scarves Is Acquitted", **The New York Times**, 02 Kasım 2006.
[967] **The New York Times**, 05 Kasım 2006.

için ayağa kalkma vaktidir." şeklindeki açıklaması ile hükümete tepkisini ortaya koymuştur[968].

İsrail Bürosu eski şefi Thomas L. Friedman, laikleşme olmadan İslami bir ülkede demokratikleşme olabilir mi, sorusuna karşılık İslam ve demokrasinin bir arada, iyi bir şekilde çalıştığı örnekleri göstermek biraz güç olduğunu, buna karşılık Türkiye, Malezya ve Endonezya gibi demokratik, Müslüman ülkelerin var olduğunu fakat bunların büyük oranda laikleşmiş ve şeriatla yönetilmediklerini söylemiştir. Friedman, İslam ve demokrasinin birlikte yaşayabileceğini söylerken bunu ilginç bir şarta bağlamaktadır. Ona göre bunun olabilmesi için İslam'ın Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi benzer bir reform geçirmesi gerekir. Böyle bir çağrıda bulunan Müslüman düşünce adamları da bulunmaktadır[969].

5.2.2. E-Muhtıra Öncesi Dış Politika (Kasım 2006-Ocak 2007)

Türkiye'deki bütün askeri müdahaleler öncesi Türkiye'nin dış politika haberleri çok daha dikkatle takip edilmesi gerekir. Her müdahale öncesi ABD basını ve Washington, Türkiye'nin dış politikasından rahatsız olduğunu bariz şekilde ortaya koymuştur. 1960 ve 1971 müdahaleleri öncesi SSCB, 1980 öncesi Yunanistan'ın NATO'ya dönüşü, 1997'de İslam ülkelerine odaklı dış politika isteği meselesi en önemli gündem maddesi olurken, 2007'deki en büyük mesele Irak olmuştur.

The New York Times'ın Pulitzer Ödülü'nü kazanan ve İsrail Bürosu eski şefi Thomas L. Friedman, 5 Kasım'da Ortadoğu üzerine değerlendirmeleri ve ABD'nin Irak'tan çekilmesi durumunda sonuçlarının ne olacağı ile alakalı yorumu şöyledir:

"*Hızlı bir şekilde olacak olan şey, şu anda burnumuzun dibinde ağır çekimde olan şeyin aynısı: Irak üç parçaya bölünecek – kuzeyde bir Kürt bölgesi, doğuda bir Sünni bölgesi ve güneyde bir Şii bölgesi. Bağdat da buna benzer şekilde bölünecek. Irak'ın günde 1.6 milyon varillik petrol ihracatı, geçici bir süre olsa da duracak. Eğer biz engellemezsek, Türkiye Kürtlerin bağımsızlığını önlemek için Kürdistan'a girme fikriyle baştan çıkacaktır. Suriye, Irak'taki Sünnileri ve İran'daki Şiileri desteklemeye yönelik daha açık bir politika takip etmeye başlayacaktır. Dolayısıyla*

968 **The New York Times**, 05 Kasım 2006.
969 **The New York Times**, 05 Kasım 2006.

Irak'taki iç savaş daha bölgesel bir hal alacaktır. Ürdün de Iraklı mültecilerle dolacaktır[970]."

Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusu bu dönemde gündemde olan konulardan bir başkasıdır. The New York Times'ta Başbakan Erdoğan'ın ifade özgürlüğünü kısıtlayan maddelerde değişiklik yapılması konusunda, AB'ye üyeliği de göz önünde bulundurarak değiştirilmesi yönünde fikir beyan ettiği belirtilirken, AB'ye üyeliğin askıya alınması durumunda Türkiye'nin müttefiki ABD ve girmeye çalıştığı AB'den uzaklaşacağına da dikkat çekilmiştir[971].

Türkiye ve Avrupa: Neden Gerilen Dostluk Yıpranıyor?

Hali hazırda Türkiye ve Avrupa arasında çekingenlik seviyesinde olan ilişki, sorunu bir ayrılığa doğru ilerliyormuş gibi görünüyor. Bu durumda Avrupa ve ABD'deki pek çoklarını, rahatsız edici şu soruyu sormaya itiyor: Büyük, laik Müslüman bu ülke, AB'ye alınmazsa, ondan sonra yüzünü Batı yerine Doğu'ya mı döner?

Muhtemelen çok büyük sonuçlara sahip bir soru bu. İktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin üyesi ve Meclis Dışişleri Komitesi'nin başkanı olan Mehmet Dülger, "Eğer AB, Türkiye'ye sırtını dönerse, daha çok şey kaybedecek olan taraf Batı olacaktır. Batı, böyle bir köprünün her şeyden önemli olduğu bir anda, İslam dünyasıyla arasında olan köprüyü kaybederek çok büyük bir riske girer," dedi.

Karşılıklı şüphe, bir krize doğru yaklaşıyor. Avrupa Komisyonu'nun, Türkiye'nin Avrupa standartlarına doğru yaptığı ilerleme ve üyeliğinin durumunu niteleyen bir rapor yayımlaması bekleniyor. Daha önemli bir tarih ise önümüzdeki ay yapılacak Avrupa zirvesi. Bu görüşmede liderler bir dizi sorunlar nedeniyle Türkiye ile bu konularda yapılan görüşmeleri askıya alabilir ve başka alanlarda görüşmeye devam edebilirler. Bu, şu anda sahip olduğu 25 üyeye ulaşırken, AB'nin daha önce hiç yapmadığı bir şey.

Türkiye'deki siyasi analistler böyle bir kararın, Avrupa karşıtı tepkiyi yoğunlaştıracağını ve Avrupa onu reddetmeden Türkiye'nin ne zaman Avrupa'yı reddedeceğini şimdi bile soran milliyetçilerin ve İslamcıların elini güçlendireceğini söylüyor. Washington Enstitüsü'nde Yakın Doğu Politikalarında Türkiye araştırma

[970] **The New York Times**, 05 Kasım 2006.
[971] Dan Bilefsky-Şebnem Arsu, "Turk Hints at Shift to Freer Speech", **The New York Times**, 06 Kasım 2006.

programının direktörü olan Soner Çağatay, "Yakın zamana kadar Türkiye, kamuoyu milli çıkarlara uygun gördüğüne inandığı için Batı yanlısı politikalar takip edebiliyordu. Ama AB, Türkiye için koyduğu çıtayı, sürekli yükseltiyorken, Türkler artık bu genel kanıyı sorguluyorlar," dedi.

Avrupa için de eşit derecede çileden çıkma söz konusu. Hollanda Yeşil Partisi'nin bir üyesi ve Avrupa Parlamentosu'nda Türk konusuyla uğraşan bir komitesin yardımcı başkanı olan Joost Lagendijk, "Türkiye'ye duyulan sabır tükeniyor," diyor. Sorun sadece Türkiye'nin Avrupa standartlarını karşılamak için reform yapması değil. Sorun aynı zamanda fakir, büyük çoğunlukta Müslüman nüfusa sahip 70 milyonluk ve topraklarının sadece %3'ü coğrafik olarak Avrupa'da olan bir ülkenin kabul edilmesine yönelik duyulan ihtiyat.

Bu başlıklar, Avrupa Komisyonu'nun yayımlaması beklenen raporla daha da güçlenebilir. Raporun, siyasi reformlar yapmak için Türkiye'nin gösterdiği uyuşukluk nedeniyle, bu ülkeye bir azar niteliğinde olması bekleniyor. Raporun bir taslağında, Türkiye'nin, Kıbrıs'ın Yunanca konuşan kısmı için limanlarını açmasına yönelik kaçırmaması gereken son tarihi reddetmesinden bahsediliyordu. Bu konu Türkiye'nin hareket etmeyi reddettiği bir konu. Rapor aynı zamanda azınlıklara yönelik davranıştan ve "Türklüğe hakareti," bir suç sayan, konuşma özgürlüğünü kısıtlayan kanundan da şikayet ediyor.

Avrupa Birliği'nin Genişlemeden Sorumlu Komiseri, Finlandiyalı Olli Rehn, Türkiye'nin konuşma özgürlüğüne yönelik kanununu reforme etmeyi değerlendireceğini söyleyen, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dan bu hafta gelen sinyalleri olumlu gördü. Ama Avrupalı yetkililer, bir AB üyesi olan Kıbrıs'a karşı Türkiye'nin gösterdiği uyuşmazlığın, onları görüşmeleri kısmen askıya almaktan başka çok az seçenekle baş başa bıraktığını söylediler. Ama görüşmelerin kısmen bile durdurulması çok büyük ve yaygın sonuçlara neden olacaktır. İran, Irak ve Suriye'ye komşu olan laik Türkiye, demokrasi, kapitalizm ve İslam'ın nasıl bir arada yaşayabildiğinin güçlü bir sembolü. Avrupa'nın kendi içindeki 12 milyon Müslüman'ı kendisinin bir parçası haline getirmekte zorlandığı bir zamanda, Türkiye'nin reddedilmesi, Batı'nın kendilerini asla kabul etmeyeceklerini iddia eden bu Müslümanların ellerine koz verecektir.

Eleştiri yağmuruyla karşı karşıya kalan bazı analistler, reddedilen bir Türkiye'nin Avrupa ve ABD'nin yerine, yüzünü Ortadoğu, Orta Asya ve Kuzey Afrika'ya döneceğini söylüyor. Haziran ayında Pew Araştırma Merkezi tarafından

yapılan bir anket, Türkiye'nin ABD'ye verdiği desteğin geçen yıl %23'ten %12'ye düştüğünü ortaya koydu. AB'ye verilen destek de iki yıl öncekinin yarısına gerileyerek %35'e düşmüş halde.

Çağatay, dini kökleri olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin şimdi bile ülkeyi Ortadoğu'ya yönelttiğini ve ABD'yi eleştirdiğini iddia ediyor. Buna bir kanıt olarak da kıdemli Türk yetkilileri tarafından bir soykırım olarak etiketlenen, Felluce'deki Iraklılara yönelik, ABD öncülüğünde yapılan saldırıyı gösteriyor. Çağatay, aynı zamanda AB'nin sürekli Türkiye'yi terslemesinin Müslüman muhafazakarların elini güçlendirdiğini ve bunu da Başbakan Erdoğan'ın, "Müslümanların birlik olması ve birlik bilincine sahip olmasını vaaz ettiği," bir zamanda yaptığını söyledi.

Yazın Lübnan'daki çatışmanın başlangıcında, Erdoğan, İsrail'i, Lübnan'daki "Filistinlileri yok etmeye," çalışmakla suçladı. İlkbaharda üst düzey Filistinli yetkilileri başkent Ankara'ya davet etti. Türkiye ile güçlü ilişkilerini korumaya devam eden İsrail'e karşı İstanbul'da yakın zaman önce yapılan bir gösteri, 100.000 civarında insanı kendine çekti. Çağatay'a göre Erdoğan'dan önceki zamanda böyle bir gösteriye belki birkaç yüz kişi katılırdı.

Doğu'ya yönelik istek, yakın zaman önce Çemberlitaş Hamamı'nda açıkça ortadaydı. 16. Yüzyılda inşa edilen devasa bir Türk hamamı olan burada, bir düzine adam, su buharı altında, büyük mermerlerin üzerine uzanmışken, kaynağını Doğu'dan alan bir Osmanlı geleneğine uygun olarak koca göbekli masözler tarafından yumruklandılar.

Almanya'da yaşayan Türk bir mühendis olan Kadir Uzun (21), Avrupa Birliği'nin gittikçe sertleşen tavrının, Türkleri, Arap dünyasının kendilerini daha hoş karşılar mı diye düşünmeye ittiğini söyledi. "Türklerin çoğu, Müslüman bir ülkeyi asla kabul etmeyecek olan AB ile zaman harcadığımızı düşünüyor. Yüzümüzü İran'a dönmek için çok Batılıyız. Ama AB için de çok Doğuluyuz," dedi.

Türk analistlerin, yetkililerin ve idarecilerin büyük çoğunluğu yüzlerini Doğu'ya dönmenin bir seçenek olmadığını iddia ediyor. Her şeyden önce Türkiye, orada derin bir şüpheyle karşılanıyor. Trablus'ta görev yapan eski bir Türk diplomat olan Sinan Ülgen, "Ortadoğu'ya doğru çok uzanmak ve oranın yükünü üstlenmek istemiyoruz. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilen – Mısır, Ürdün, Suriye – gibi ülkeler, Türkiye'nin bu bölgede lider bir rol üstlenmesine karşı çekingen davranıyorlar," dedi.

Ayrıca laiklik Anayasa’da tesis edilmiş durumda ve Türkiye, başka şeylerin yanında AB ile yaptığı ticaret anlaşması ve NATO üyeliği ile ayrılamaz bir şekilde Batı’ya hem ekonomik hem de stratejik olarak bağlı. Bu analistler ve idarecilere göre Türkiye’yi, siyasi ve ekonomik reformları garanti eden bir üyelik sürecine oturtmak, Avrupa’ya katılmaktan daha önemli.

Ama İslam’ın günlük yaşamı ele geçirmeye başladığına yönelik bariz işaretler var. Erdoğan’ın partisi, içki içmek Türkiye’de çok uzun zamandır kabul edilen bir şey olsa da bazı yerlerde İslam’la uyumlu olarak içki içilmeyen bölgeler kurdu. Laikler sadece kadınların girebileceği parklar ve Hans Christian Andersen’ın, başörtüsü giyen bir karakterinin de içinde bulunduğu İslami temalara sahip kitapların hükümet tarafından tavsiye edilmesi gibi tekliflerin verilmesini panik içinde izliyorlar.

Orta Doğu veya Batı arasında bir seçim yapmaktansa, yaralı bir Türkiye, kendine müttefik ararken, Rusya, Hindistan ve Çin gibi ortaya çıkan pazarlara bakabilir. Rusya, Ortadoğu ve Güney Akdeniz’e yönelik enerji tedarikinin dağıtılması için Türkiye’nin kullanılmasına büyük bir ilgi duyduğunu ifade etmişti.

Ama Erdoğan’ın kıdemli danışmanlarından biri olan Egemen Bağış, AB ve AB’siz, Türkiye’nin Avrupa’ya demir atmış bir şekilde kalacağını söyledi. “Eğer AB ile yapılan görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanırsa, AB dışında, müreffeh Batı görünümlü bir demokrasi olabiliriz. Norveç bunu başardı, neden biz de yapamayalım? Reformları AB için değil Türk halkı için yapıyoruz,” dedi.

Çerçeve Yazı-11: Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecini AB-NATO-ABD ekseninde değerlendiren ve süreci özetleyen bir yazı[972].

The New York Times’ta Türkiye’nin AB’ye üye olmak için yaptığı müzakerelerin ekşi tat vermeye başladığı ve özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye’nin takındığı tavrın Batı için pek de kabul edilir olmadığı belirtilmiştir. Hem Türkiye hem de AB’nin eski coşkularını kaybettikleri ve İslamın yükselişte olduğu devasa bir Türkiye’nin AB’de istenmediği tekrar vurgulanmıştır[973].

AB’nin Türkiye’yi istemediği, sürekli kendi çıkarlarına uygun icraatların yerine gelmesi için kriterleri ve üyeliği bahane ederek Türkiye’ye tehditler savurduğu, sadece basına yansıyan kısımlara bakıldığında görülmektedir. AB’nin

[972] Dan Bilefsky, “Turkey and Europe: Why Strained Friendship Is Fraying”, **The New York Times**, 08 Kasım 2006.
[973] **The New York Times**, 08 Kasım 2006.

benzer tavrı yine özellikle Kıbrıs konusunda da ortaya çıkmaktadır. 9 Kasım tarihli Dan Bilefsky ve James Kanter imzalı bir haber "*Yetkilinin Uyardığına Göre Türklerin Avrupa'ya Girme İsteği Kıbrıs ve Haklar Konusunda Oyalanıyor*" başlığı ile neşredilmiştir. Haberde aktarılanlara göre AB'nin yönetici komisyonu Türkiye'ye şimdiye kadarki en güçlü uyarısını vererek, ya Kıbrıs ile limanlarını açması ve insan hakları konusunda daha çok ilerleme göstermesi gerektiğini ya da ülkenin AB'ye girmesi konusunda yapılan konuşmaların askıya alınması ihtimaliyle yüzleşmesi gerektiğini söylemiştir. Türkiye'nin AB tarafından talep edilen değişikliklerini son derece şiddetli bir şekilde eleştiren bir raporun yayımlanmasının ardından AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komiseri Olli Rehn ve Angela Merkel Türkiye'yi Kıbrıs konusunda tehdit eden açıklamalar yaparken, Türkiye, Kıbrıs'ın Türk tarafına AB tarafından uygulanan ticaret ambargosu kaldırılana kadar bu konuda taviz vermemekte ısrar etmiştir. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, eleştiriyi duymazdan gelirken, raporda ayrıca Türkiye'nin insan hakları konusunda minimum standartları karşılayamadığını söyleyerek Türkiye'yi azarlamıştır. Raporda Türkiye'nin kadın hakları, Kürt sorunu ve dini azınlıkların hakları konularında endişe duyulduğu ifade edilmiştir[974].

16 Kasım tarihli The New York Times'ta Türkiye'nin Fransa'da sözde Ermeni soykırımı tasarısının kabul edilmesine tepki olarak askeri ilişkileri durdurduğunu[975] duyururken, bir gün sonraki sayısında Erdoğan'ın Irak'a yaptığı ziyaret haberi aktarılmıştır. Haberde aktarılanlara göre Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Irak Başbakan'ı Nuri Kemal el-Maliki ile beraber yaptığı bir basın konferansında, "*Onlara, hem askeri hem de kamu güvenliğini sağlayacak güçlerin eğitimini sağlayabileceğimizi söyledik*," açıklamasını yapmıştır. Türkiye hükümeti tarafından ilk defa yapılmayan bu teklif çok hassas bir zamanda gelmiştir. Amerikalı yetkililer Irak'ın komşularını buradaki olayların içine dahil edip etmemeyi henüz düşünürken bu teklif gelmiş ve Irak'a komşu ülkelerin hükümetleri Amerikalı yetkililer tarafından Irak'taki olaylara karışmakla suçlanmıştır. Washington'ın Türkiye ile olan ilişkileri daha iyiyken, Kuzey Irak'a karşı Türkiye'nin tavrı olumsuzdur. Türkiye Irak'ın bütünlüğünden yanadır. Bu arada her iki başbakan da

---

974 Dan Bilefsky, James Kanter, "Turks' Bid to Join Europe Stalls on Cyprus and Rights, Official Warns", **The New York Times**, 09 Kasım 2006.

975 **The New York Times**, 16 Kasım 2006.

daha büyük bir işbirliği çağrısında bulunmuş ve gelecekte Türkiye – Irak sınırında iki geçiş kapısının daha açılabileceğine işaret etmişlerdir[976].

"*Türkiye'nin AB İhtimali Papa'nın Arka Çıkmasına Rağmen Kararıyor*" başlıklı haberde James Kanter, AB'nin Türkiye ile alakalı son kararını duyurmuştur. Yazarın aktardığına göre Türkiye'nin AB üyeliği ihtimali, AB yetkililerinin Türkiye ile yapılan müzakerelerin bazı başlıklarının askıya alınmasını tavsiye etmesi ile kararmıştır. AB'nin genişlemeden sorumlu bakanı Olli Rehn, Türkiye'nin, bir AB üyesi olan Kıbrıs ile ticarete başlamaya yönelik verdiği sözü tutamadığını, bunun, AB'ye, Türkiye ile olan müzakere görüşmelerinin yaklaşık çeyreğini dondurmaktan başka çare bırakmadığını ve artık adım atması gerekenin Türkiye olduğunu söylemiştir. Türkiye, bu karara büyük tepki gösterirken, Erdoğan da kararı kabul edilemez olarak değerlendirmiştir. Buna karşılık Rehn ise mevzu bahis önerilerin, Kıbrıs sorununun çözülmesinde başarısız olunduğu için verilen bir azarlama yerine Türkiye'nin gerekli önlemleri alması için bir cesaretlendirme olarak gördüğünü ve müzakerelerin ilerde hızlı ya da yavaş devam edebileceğini belirtmiştir[977].

Katrin Bennhold imzalı bir haberde Fransa ve Almanya'nın Türkiye'nin AB ile müzakerelerinin kısmen askıya alınmasını destekledikleri belirtilmiştir. Fransa ve Almanya Türkiye'nin Kıbrıs konusu ve özgürlükler anlamında istenileni yapmadığını vurgularken Erdoğan, AB'nin olumsuz bir netice çıkması halinde kaybeden taraf olacağını belirtmiştir. Haberde Türkiye'nin nüfusu ve Müslüman kimliğine dikkat çekilmiş ve asıl engelin bu durum olduğu ima edilmiştir. Yine Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin taviz vermemesi, AB tarafından büyük bir sorun olarak görülmüştür[978]. The New York Times'ta, 12 Aralık tarihinde AB dışişleri bakanlarının bir yıllık müzakerelerin bir kısmını durdurdukları duyurulmuş ve Türkiye'nin 2020'den önce AB'ye kabul edilmesinin beklenmediği belirtilmiştir[979]. 30 Aralık tarihli The New York Times'ın editör yazısında ise AB'nin Kıbrıs'ı anayasal bir sorunmuş gibi göstermesi eleştirilmiştir[980].

Walter Isaaeson, "*Orta Doğu İçin Bir NATO*" başlıklı yazısında sözde aşırı İslamcı teröristlere karşı Hindistan'dan Türkiye'ye uzanan yeni bir ittifak kurulması

---

976 Sabrina Tavernise, Şebnem Arsu, "The Reach of War; Turkey Offers Iraqi Leader Help in Training Security Forces", **The New York Times**, 17 Kasım 2006.
977 James Kanter, "Turkey's E.U. Prospects Dim Despite Pope's Backing", **The New York Times**, 29 Kasım 2006.
978 Katrin Bennhold, "Turkey Faces Setback in European Union Bid", **The New York Times**, 05 Aralık 2006.
979 **The New York Times**, 12 Aralık 2006.
980 **The New York Times**, 30 Aralık 2006.

gerektiğini, ayrıca bu ittifakın İran'a karşı kurulması ve içinde mutlaka İsrail'in de olması gerektiğini yazmıştır. Bunun için Arap ülkelerine büyük iş düştüğünü belirten yazar, yeni NATO dediği organizasyona MATO (Orta Doğu Terörle Mücadele Organizasyonu-Mideast Antiterorism Organization) ismini vermiştir. Yazar, Türkiye'nin de içinde olması gerektiğini söylediği bu organizasyonun ABD'nin güvenliğini korurken aynı zamanda ortak fikirlerini çeşitli yollarla besleyip destekleyeceğini belirtmiştir[981].

5.2.3. Papa'nın Türkiye Ziyareti

Papa XVI. Benedict'in Türkiye'ye yaptığı ziyaret, ABD basınında günlerce ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Papa'nın Türkiye'ye gelişine on gün kala ABD basını konu ile alakalı yayınlar yapmaya başlamıştır. 19 Kasım 2006 tarihli Time'da David Van Bieme ve Jeff Israely tarafından "*Papa'nın Tutkusu*" başlıklı uzun bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıda Papa'nın İslam'ın şiddet içeren bir din olduğu yönündeki sözleri, bu sözlere Müslümanların tepkisi, tarihten örneklerle de desteklenerek uzun uzun anlatılmıştır. Yazıda Türkiye'nin yaklaşık yüz yıl kadar laik olduğu, mevcut hükümetin ılımlı bir İslami görüşe sahip olduğu, bununla beraber Batı'nın ılımlı olmaya yönelik umut beslemesine karşı İslamlaşmaya karşı bir korku duydukları da belirtilmiştir. Yazıda en çok üzerinde durulan konu ise Papa'nın geçmişte İslamı şiddet dini olarak nitelendiren konuşması olmuştur. Müslümanların bu sözlere büyük tepki gösterdiği yazılırken, Papa'nın bu sözlerden geri dönüş yapamadığı belirtilmiş ve böyle bir ortamda yapacağı ziyaretin tehlikeli olabileceğine işaret edilmiştir. Yazıda Başbakan Erdoğan'ın Papa'nın Türkiye ziyareti sırasında yurt dışına bir ziyarete gideceği de belirtilmiştir[982].

23 Kasım tarihli The New York Times'ta aşırı milliyetçi bir grup İstanbul'daki meşhur Ortodoks Kilisesi Abidesi olan Ayasofya Kilisesi'ni işgal ederek, Papa XVI. Benedict'in önümüzdeki hafta yapacağı ziyareti protesto ettiği ve polisin gruba müdahale ettiği aktarılmıştır. Gazetede yazılanlara göre Türkiye'de, Roma Katolik Kilisesi lideri Papa'nın, İslam'ın bazı taraflarına, "kötü ve insan dışı,"

---

[981] Walter Isaacson, "A NATO fort the Middle East", **Time**, 26 Ocak 2007.
[982] David Van Bieme ve Jeff Israely, "The Passion of the Pope", **Time**, 19 Kasım 2006.

diyen bir suçlama yaptığından dolayı büyük tepki oluşmuştur. Papa ise pişmanlığını ifade etmiş ve kelimelerinin yanlış anlaşıldığını söylemiştir[983].

Sabrina Tavernise imzalı haberde Papa'nın Türkiye'ye yapacağı ziyaret ve Türkiye'nin İslami kimliği değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Türkiye'nin yönünü Batı yerine Doğu'ya dönmeye başlayıp başlamadığını sorgulayan yazar, Erdoğan ve hükümetinin İslami bir kimliğe sahip olduğu, ülkede enflasyonu tarihin en düşük, büyümeyi de en yüksek seviyeye çıkardıklarını, komşu Müslüman ülkeler ile ticaretin %3'ten %30'a çıkardıklarını ve bununla beraber zina ve içki gibi konularda birkaç kısıtlama getirmek istediklerini aktarmıştır. Batı'nın ve Papa'nın Türkiye'ye karşı olumsuz tavır ve sözlerini hatırlatan yazar, Papa ile görüşmemek için Erdoğan dahil bütün yetkililerin ortadan kaybolduğunu belirtirken, bir kısım askerin laiklik konusunda taviz verilmesinden rahatsız olduklarını da aktarmıştır[984].

"*Papa, Türklerin Avrupa'ya Katılma İsteklerine Arka Çıkıyor*" başlığı ile Ian Fisher ve Sabrina Tavernise Papa'nın Türkiye ziyaretini uzun bir yazı ile aktarmışlardır. Papa XVI. Benedict'in daha önce sarf ettiği sözlerden dolayı kendisine büyük bir öfke duyulduğu bir sırada Türkiye'ye geldiğini belirten yazarlar, Recep Tayyip Erdoğan'ın havaalanında yirmi dakikalık bir görüşme yaptığını, Papa'dan Türkiye'nin AB üyesi olma çabalarını desteklemesini istediğini, havalimanında Benedict de Türkiye'nin AB'ye girmesini desteklediği yönünde açıklama yaptığını aktarmışlardır. Erdoğan'ın Papa'ya karşı bir zafer kazandığını ve NATO'daki tek Müslüman ülkenin lideri olarak, Litvanya'da Batı askeri ittifakının düzenlediği bir toplantıya katılmak için aniden ülkeden ayrıldığını yazmışlardır. Haberde yazılanlara göre Benedict'in Türkiye'ye yaptığı ziyaret bir yıl önce Papa seçildikten sonra İtalya dışına yaptığı beşinci ve hem AB dışına hem de büyük çoğunlukla Müslüman olan bir ülkeye yaptığı ilk ziyaret olmuştur. Bu ziyareti gerçekleştirmedeki ana hedef buradaki Ortodoks Patrikliğini ziyaret etmek ve de Roma kilisesi ile buradaki 200.000 Ortodoks ile aralarında mevcut olan bin yıllık ayrılığı gidermek olmuştur[985].

The New York Times'ta yazılanlara göre Papa, Türkiye'ye gelirken daha önceki sözlerinden dolayı uçakta özür dilerken, uçağı Roma'dan havalanmadan önce

---

983 Şebnem Arsu, "Turkey: Landmark Is Site of Protest Against Pope", **The New York Times**, 23 Kasım 2006.

984 Sabrina Tavernise, "Allure of Islam Signals a Shift Within Turkey", **The New York Times**, 28 Kasım 2006.

985 Ian Fisher, Sabrina Tavernise, "Pope Backs Turkey's Bid to Join Europe", **The New York Times**, 28 Kasım 2006.

muhabirlere, "*Bu ziyaretin kapsamı kültürler ve dinler arasında, uzlaşmak için diyalog, kardeşlik, anlayış sağlamak*tır." derken, Erdoğan'ın da Papa ile gerçekleştirdiği yirmi dakikalık görüşmenin ardından muhabirlere, "*Şiddet kültürünün genişlediği ve dünyamızın medeniyetler çatışması ve çeşitli yönlere giden kutuplaşmalara sahne olduğu felaket senaryolarıyla yüzleştiği zor zamanlardan geçiyoruz. Bundan dolayı tarihte daha önce hiç görülmediği kadar inançlar ve medeniyetler arası, karşılıklı bir anlayışa ihtiyacımız var. Ona İslam'ın bir barış ve hoşgörü dini olduğunu söyledim ve onun da bu görüşü paylaştığını gördüm*." şeklinde açıklama yaptığı aktarılmıştır. Papa, Ankara'da önce Anıtkabir'i ziyaret etmiş ardından da Ahmet Necdet Sezer ve Ali Bardakoğlu ile buluşmuştur[986].

The New York Times'ın editör yazısında Papa'nın 2004'te Türkiye'nin AB'ye girmemesi yönündeki sözü hatırlatılmış ve Türkiye ziyaretinde bundan dönüş yaptığı belirtilmiştir. Papa'nın Türkiye'de Hıristiyan azınlıkların ibadetlerinde Batı'daki Müslümanlar kadar serbest olması gerektiğinden bahsettiği belirtilmiş ve Türkiye'de katı laikliğin azınlıkların dini hürriyetlerini bastırmak için kullanıldığı iddia edilmiştir[987]. The New York Times aynı günkü sayısının "günün sözü" köşesinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Papa ile görüşmesinin ardından kullandığı "*Tarihte daha önce hiç görülmediği kadar inançlar ve medeniyetler arası, karşılıklı bir anlayışa ihtiyacımız var*." şeklindeki sözü yazılmıştır[988].

Aynı gazetede Tom Zeller Jr. ise Ali Bardakoğlu'nun Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'i sevginin mesajcıları olarak nitelendirdiği açıklamasına karşılık Papa'dan böyle bir adımın beklenmemesi gerektiğini ve onun Bardakoğlu'na vereceği hediyenin Türkiye'nin AB'ye üye olmasına destek verdiği yönündeki değeri olmayan sözleri olduğunu yazmıştır[989]. Papa, Ankara'dan sonra İstanbul ve Efes'i ziyaret etmiş ve ziyaretler geniş bir şekilde The New York Times'ta aktarılmıştır[990].

---

986 Ian Fisher, Sabrina Tavernise, "Pope Backs Turkey's Bid to Join Europe", **The New York Times**, 28 Kasım 2006.

987 **The New York Times**, 29 Kasım 2006.

988 **The New York Times**, 29 Kasım 2006.

989 Tom Zeller Jr., "The Pope Comes Bearing Gifts",**The New York Times**, 29 Kasım 2006.

990 Ian Fisher, Sabrina Tavernise, "Christian Schism Is Focus of Pope's Second Day in Turkey", **The New York Times**, 30 Kasım 2006.

5.2.4. ABD Basınında Hrant Dink Suikasti

Türkiye'de hassas konuların başında Ermeni meselesi gelmektedir. Bunun yanında ABD basını ve Batı'nın hassas olduğu basın özgürlüğü ise özellikle Türkiye söz konusu olduğunda çok daha hassas bir duruma geliyor. Batı ve ABD aynı zamanda Ermeni meselesi konusunda Türkiye'ye karşı kesin bir şekilde olumsuz tavır takınırken Ermeni gazeteci Hrant Dink'in öldürülmesi ABD basınında geniş yer bulmuştur.

19 Ocak 2007 tarihinde konu ile alakalı en geniş yayını yapan gazetelerin başında The New York Times gelmiştir. "*Türkiye'deki Ermeni Bir Gazetenin Editörü Öldürüldü*" başlıklı ve Şebnem Arsu imzalı haberde yazılanlara göre Hrant Dink, bir yıl önce, Türklerin Ermenileri soykırıma tabi tuttuğu yönündeki ifadesinden dolayı suçlu görülmüş ve ancak Türkiye'nin AB'ye girmesi için soykırım suçlamasının Türkiye tarafından resmen tanınmasının bir ön koşul olmasına çalışan yurt dışındaki Ermenileri eleştirmiştir. Olaya karşı hükümet ve birçok gruptan tepki gelmiştir. Haberde sözde Ermeni soy kırımı hatırlatılmıştır[991].

Tom Zeller Jr. imzalı, "*Açık Sözlü Editörün Cinayeti Türkiye'nin Demokrasi İsteğini Sınayacak*" başlıklı yazıda suikastın AB'ye girmeye çalışan Türkiye'de gerilimi arttıracağı belirtilirken, Elif Şafak ve Orhan Pamuk'a karşı da Türkiye'de baskı yapıldığı hatırlatılmıştır. Yazar, AB'nin Kıbrıs konusunda Türkiye'ye karşı olan tavrını ve Batı'da sözde Ermeni soykırımının kabul edildiğini de suikast haberi ile beraber işlemiştir[992].

H. Dink'in dışarıdaki bir kesim tarafından cesaretlendirildiği ABD basınında neşredilen bir yazıda açıkça görülmüştür. "*Bir Habercinin Tehlikeli Görevi*" başlıklı yazıda Kinzer, Hrant Dink ile suikastten birkaç ay önce görüştüğünü söylemiştir. *Onu kenara çektim ve yaptığı işin ne kadar önemli olduğunu, Türkiye'de ve dışarıda ne kadar destek gördüğünü ve ne kadar büyük bir gazeteci kahraman olduğunu söyledim. Bana basitçe, 'Anlıyorum. Ben durmam,' demişti.* Kinzer, Türkiye'nin gazetecilere ve Kürt milliyetçilerine kurşun yağdırdığını hatırlatırken AB sürecine de değinmiştir[993].

---

991 Şebnem Arsu, "Editor of Turkey's Armenian Paper Is Killed", **The New York Times**, 19 Ocak 2007.

992 Tom Zeller Jr., "Shooting of Outspoken Editor Test Turkey's Democratic Mettle", **The New York Times** 19 Ocak 2007.

993 Stephen Kinzer, "A Journalist's Dangerous Mission", **The Boston Globe**, 20 Ocak 2007.

ABD'nin 20 Ocak tarihli diğer gazetelerinde de olay Ermeniler, Orhan Pamuk, Elif Şafak, AB üyelik süreci ve ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu olayla Türkiye'nin geçmişine kısa bir bakış atılmış ve kara bir tablo çizilmiştir[994]. The New York Times'ta Dink'in ölümü ve Ermenistan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Arman Kirakossian'ın cenaze töreni için Türkiye'ye gelişinin iki ülke ilişkilerinin olumlu gelişmesi için bir fırsat olduğunu yazan Şebnem Arsu, 1915-1918 yıllarında bir milyondan fazla Ermeni'nin öldürüldüğünü iddia etmiştir[995]. The New York Times'ın bir gün sonraki sayısında 2004-2006 arasında ABD'nin Ermenistan Büyükelçiliğini yapmış olan John M. Evans, 2005'te tanıştığını söylediği Dink için "*Gerçek ve insan saygınlığı için savaşan korkusuz bir savaşçıydı. Ölümü, Türklere, Ermenilere, 1915 Ermeni soykırımının düzgün bir şekilde tanınmasına ve iki milletin uzlaşması için uğraşanlara karşı vurulan büyük bir darbe oldu. Ölümü bir uyanış çağrısı olmalı: soykırımın son aşaması inkârdır*." sözlerini kullanmıştır. 7 Şubat'ta ise Vartan Oskanian, Los Angeles Times'ta Erdoğan ve Türkiye'yi suçlayan bir dille Dink'in ölümü ile oluşan fırsatın kaçtığını yazmıştır. Burada vurgulanan fırsat sözde soykırımın kabulüdür[996].

Hrant Dink suikastının üzerinden çok geçmeden Türkiye'de bu sefer laik bir hâkimin dindar bir Müslüman tarafından öldürüldüğü olayı yerli ve yabancı basında önemli yer bulmuştur. 30 Mart tarihli The Wall Street Journal'de Philip Shiskin, "*Kan ve İnanç*" başlıklı uzun bir yazı kaleme almıştır. Yazar, hâkim Mustafa Özbilgin'in bir öğretmenin başörtüsü ile alakalı davada aleyhte karar verdiği için dindar bir avukat tarafından silahla öldürüldüğünü aktardıktan sonra Türkiye'de kendini dindar olarak tanımlayan kişilerin arttığını bir araştırma sonucu ile duyurmuştur. Yazar, laik kesimin Erdoğan'ı, İslami bir planı olmakla itham ettiğini ve seçim yaklaştıkça bu iddianın daha da yüksek sesle dile getirildiğini yazmıştır. Shiskin, Erdoğan'ın gelecek seçimi kazanacağının yüksek ihtimalli olduğunu ve yine Sezer'den sonra Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olabileceğini belirtmiştir[997].

---

994 Tracy Wilkinson, Yeşim Borg, "Jurnalist Slain in Turkey", **The Los Angeles Times**, 20 Ocak 2007; Benjamin Harvey, "Armenian-Turkish Journalist Shot Dawn", **Star Tribune**, 20 Ocak 2007.
995 Şebnem Arsu, "Offical Ready to Re-examine Law Shielding Turks's Identity", **The New York Times**, 25 Ocak 2007.
996 Vartan Oskanian, "Turkey Misses Its Chance", **The Los Angeles Times**, 07 Şubat 2007.
997 Philip Shiskin, "Blood and Faith; In Turkey, a Judge's Murder Puts Religion in Spotlight; A Teachers's Headscarf Led to Protest, Violence; Muslim vs. Public Life", **The Wall Steet Journal**, 30 Mart 2007.

5.2.5. E-Muhtıra Öncesinde Dış Politika (9 – 24 Nisan 2007)

Nisan'ın ilk haftasında Türkiye'nin PKK terör örgütü ve Kuzey Irak'a yönelik operasyonları ABD basınında sık sık haber konusu olmuştur. The New York Time'ın haberine göre helikopterle desteklenen binlerce Türk askeri hafta sonunda, Güneydoğu'da Kürt teröristlere[998] karşı operasyonlar düzenlemiş ve Türk güvenlik güçlerinden on kişi ve asilerden yedi kişi öldürülmüştür. Askeri yetkililer, Tunceli, Bingöl, Bitlis ve Irak sınırına yakın Şırnak'ta meydana gelen olaylarda sadece üç askerin öldüğünü, dokuz askerin de yaralandığını açıklamışlardır[999].

10 Nisan tarihinde ABD basınında Başbakan Erdoğan'ın Kuzey Irak lideri Mesut Barzani'yi Güneydoğu'daki isyancı Kürtlere müdahale etmemesi konusunda uyardığı, buna karşı Barzani'nin Türkiye'nin Kuzey Irak'a müdahale etmesi durumunda Güneydoğudaki Kürtleri kışkırtmakla tehdit ettiği yazılmıştır. Erdoğan ise Barzani'yi haddini aşmakla itham etmiş ve aksi halde bunun bedelinin ağır olacağını söylemiştir[1000].

"*Türkiye'nin Ordu Komutanı, Irak'taki Kürt Asilere Karşı Bir Saldırı Çağrısında Bulunuyor"* başlıklı haberde Amberin Zaman, Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik harekât isteğini duyurmuştur. Haberde yazılanlara göre Türkiye Genelkurmay Başkanı, Kuzey Irak'ta üslenen Kürt ayrılıkçı asilere karşı askeri bir harekât düzenlenmesi çağrısında bulunmuş ve TBMM'nin onayı olmadan, güçlerinin Irak'a yönelik bir sınır ötesi harekât gerçekleştiremeyeceğini belirtmiştir. Türkiye, tekrar tekrar Irak hükümeti ve Irak'ta bulunan, ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinden PKK asilerini ve liderlerini, dağlık İran – Irak sınırındaki üslerinden çıkartmasını isterken Irak ve ABD bu isteği çeşitli sebepler öne sürerek yerine getirmemişlerdir. Barzani ile Türkiye'nin arası son zamanlarda kötüleşirken, Türkiye, Irak ve ABD'nin harekete geçme çağrılarını görmezden gelmeye devam etmesi halinde, PKK asilerini Kuzey Irak'ın içlerine kadar takip etmek için uluslararası haklara sahip olduğunu açıklamıştır. Bush yönetimi ise defalarca Türk ordusunun Irak'a müdahale etmesine karşı çıktığını dillendirmiştir. ABD, Kürt

---

[998] ABD basını, daha çok gerilla kelimesini kullanmıştır.
[999] **The New York Times**, 09 Nisan 2007.
[1000] **Herald and Review**, 10 Nisan 2007; **The Los Angeles Times**, 10 Nisan 2007.

sorunu diplomatik ve siyasi yollarla çözmesi için Türkiye'ye baskı uygulamıştır[1001].

13 Nisan tarihli ABD gazetelerinde Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon yapma isteği ABD çıkarları çerçevesinde değerlendirilmiştir[1002]. The Los Angeles Times'taki habere göre Yaşar Büyükanıt'ın Kuzey Irak'a operasyon yapılması gerektiği yönündeki beyanatlarından sonra ABD, böyle bir hareketin tüm bölgenin istikrarını bozabileceğini söyleyerek, Türkiye'yi böyle bir sınır ötesi harekât yapmamaya karşı şiddetli şekilde uyarmıştır. Sadık bir NATO üyesi olan Türkiye'nin, ABD'nin önemli bir müttefiki olan Irak Kürtleriyle savaşa girerse, herhangi bir sınır ötesi harekât, Amerikan güçlerini çok zor bir durumda bırakacağı belirtilirken, çeşitli Batılı diplomatların, isimlerinin gizli kalması şartıyla konuşarak, bu yılki seçimler nedeniyle Türk hükümetinin halkın duygularına tepkisiz kalamayacağından ve bir tür askeri harekât için izin vereceğinden korktuklarını söyledikleri de aktarılmıştır[1003]. Bülent Arınç ise The New York Times'taki habere göre Kürtlerin ABD'ye güvenmemesini, zira ABD'ye güvenerek isyan eden Kürtlerin her defasında mahvolduğunu söylemiştir[1004].

Turkish push urged against Kurdish militants in Iraq

A military operation against PKK rebels taking shelter in the autonomous zone would put U.S. in a tough spot.

By Laura King
Times Staff Writer

ISTANBUL, TURKEY — The Turkish military's powerful chief declared Thursday that his army should be given the go-ahead for a cross-border offensive into northern Iraq to pursue Kurdish rebels using the territory as a staging ground for attacks.

The United States has strongly warned Turkey against such an incursion, saying it could destabilize the entire region. Any strike across the border could leave the American military in a difficult position if this fellow member of the North Atlantic Treaty Organisation ended up battling Iraqi Kurds, who are key

popular sentiment and authorize some kind of military push.

In an unusual public assertion, Gen. Yasar Buyukanit said Kurdish rebels who take shelter in the autonomous zone controlled by Kurds in northern Iraq posed an unacceptable danger to Turkey. The army should be allowed to go after them, he said.

"There is a need for a military operation against the terrorist

Yes, it would."

By law, parliament must give its approval to military operations outside Turkish territory. The army chief's call puts heavy pressure on Prime Minister Recep Tayyip Erdogan to seek such authorization from lawmakers.

"A political decision is required for that," said Buyukanit, whose military has long been a dominant force in Turkey's political life. "The Turkish armed forces have the capacity and means — more than required — to launch such an operation if legally authorised."

A full-blown Turkish military operation in northern Iraq is still considered unlikely by most analysts, but Buyukanit's comments were the latest sign that smaller-scale activity against rebel sanctuaries is increasingly likely — perhaps in the form of airstrikes or commando raids.

Repeated complaints

Turkey has bitterly and repeatedly complained to the Iraqi

with Turkey, considers the group a terrorist organization.

"The PKK has huge freedom of movement in Iraq," Buyukanit said. "It has sunk its roots in Iraq."

Turkey says that nearly 4,000 Kurdish militants are believed to be based in northern Iraq, with about half that number operating mainly inside Turkey.

In recent public comments, Turkish officials have appeared to be building a case for an incursion into northern Iraq, describing potential military strikes as amounting to self-defense under international law.

The Iraqi Kurds, long repressed by Saddam Hussein's regime, gained autonomous rule in northern Iraq after the U.S. and allied militaries imposed a no-fly zone over the region in the wake of the 1991 Persian Gulf War. The move prevented the Iraqi military from exerting control.

Tensions have been steadily increasing between the Turkish government and Iraqi Kurds over the future of Kirkuk, an oil-

BURHAN OZBILICI Associated Press

POWERFUL FIGURE: Gen. Yasar Buyukanit said in Ankara that an offensive in northern Iraq should get a green light. His call puts heavy pressure on the prime minister to seek such authorization from lawmakers.

Resim 8: 13 Nisan tarihli The Los Angeles Times'ta ABD'nin rahatsızlık duyduğu Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon yapma isteği ile alakalı haber.

1001 Amberin Zaman, "Turkey's Military Chief Calls For Strike Against Kurdish Rebels In Iraq", **VoA News**, 12 Nisan 2007.

1002 Secan Hacaoğlu, "An Operation Into Iraq is Necessary", **Star Gazette**, 13 Nisan 2007; **Star Tribune**, 13 Nisan 2007.

1003 Laura King, "Turkish Push Urged Against Kurdish Militants in Iraq", **The Los Angeles Times**, 13 Nisan 2007.

1004 Sabrina Tavernise, "Turkish Military Leader Prepared to Lead Attacks in Iraq", **The New York Times**, 13 Nisan 2007.

The Wall Street Journal'de uzun bir yazı kaleme alan Morton Abramowitz ve Henri J. Barkey, Erdoğan'ın dindar kimliğine dikkat çektikten sonra AB üyeliğini kendi karanlık emellerine ulaşmak için kullanmasından duyulan şüpheleri dile getirmişlerdir. Burada kaleme alınan yazının büyük bir kısmı Erdoğan'ın dış politikadaki tavrına ayrılmıştır. Yazarların belirttiğine göre Erdoğan ile Türkiye daha güvenli ve faal bir uluslararası oyuncu olmuş ve dış politikası artık Amerikan merkezli olmaktan çıkmıştır. Bu, değişen jeosantrik politikaların, gelişen Türkiye ekonomisinin ve bölgedeki bocalayan ABD politikasının bir sonucudur. Daha da önemlisi, Avrupalıların tüm engellemelerine rağmen, Erdoğan Türkiye'yi AB'ye daha yakın bir yola sevk etmiş, üyeliği elde etmeye çalışmaya devam etmiş ve Kıbrıs sorununu çözmek için dikkate değer tavizler sunmuştur. ABD ile Irak, Suriye ve İran konusunda farklı düşünmüştür. Erdoğan yönetiminde Türkiye, Ortadoğu'da bağımsız bir ses teşkil etmeyi başarmış ancak, ABD ve Türkiye farklılıklarını en aza indirmek veya üstesinden gelmek ve ortak bir amacı kabul etmeyi denemiştir. Türkiye, artık eskiden olduğu gibi ABD'ye muhtaç ve Moskova'nın tehditlerine uğrayan bir ülke değildir[1005].

5.2.6. Hükümeti Protestolar ve Cumhurbaşkanlığı Seçimi (14 – 27 Nisan 2007)

1960 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk askeri darbe olmadan önce protestolar üniversite öğrencileri tarafından nisan ayında düzenlenmiş ve mayıs ayında askeri darbe olmuştur. Bundan sonra bu durum Türkiye'deki bütün askeri darbeler öncesinde daha şiddetli şekilde tekrarlanmıştır. 2007'deki E- Muhtıra öncesi bu sefer laiklik ve cumhurbaşkanlığı seçimleri gerekçe gösterilmiş ve günlerce bu gösteriler devam etmiştir. ABD basınında gün gün aktarılan haberler, Türkiye'nin Kuzey Irak'a yapacağı harekâtın ABD için tehlikeli görüldüğü yazıldıktan bir gün sonra başlamıştır.

"*Laik Türkler, Devasa İslamcı Karşıtı Miting Düzenliyorlar*" başlıklı haberde 200.000'den fazla Türk'ün, eski bir İslamcı olarak nitelendirilen Erdoğan'ın olası cumhurbaşkanlığına karşı yürüyüş düzenlendiği ve laiklik lehine sloganlar atıldığı

[1005] Morton Abramowitz, Henri J. Barkey, "Turkey's Western Destiny", **The Wall Street Journal**, 24 Nisan 2007.

belirtilmiştir. Haberde yazılanlara göre emekli asker, sivil ve akademisyenlerden oluşan birçok kişi yürüyüşe katılırken ODTÜ'nün laik rektörü Ural Akbulut, yürüyüşün Atatürk'ten ilham almış olan Türkiye'nin laiklik yanlısı ruhunun halen son derece canlı olduğunu kanıtladığını söylemiştir. Erdoğan'ın İslamcı tarafı ve aday olabileceği hatırlatıldıktan sonra Batılı diplomatların Erdoğan'ın Türkiye'nin laiklik yanlısı güzergâhını değiştirmek için ciddi herhangi bir şey yapmadığını kabul ettikleri aktarıldıktan sonra Batılı diplomatları asıl endişelendiren şeyin dost hayatı yaşamayı suç haline getirmeye çalışmak ve İran ve Suriye ile daha yakın ilişkiler tesis etme niyetinin olduğu belirtilmiştir[1006]. Ahmet Necdet Sezer de 1923'ten beri ülkenin laik sisteminin en büyük tehlike ile karşı karşıya kaldığını söylemiştir. Endişeli kesim Sezer ile beraber Türkiye'nin laik elit sınıfı, ordu generalleri ve hâkimler olarak sıralanmıştır[1007].

15 Nisan tarihinde Erdoğan'ın İslamcı tarafı vurgulanmış ve son yılların en kalabalık mitinginin yapıldığı yazılmıştır[1008]. Yaklaşık 300 bin kişinin toplandığı mitingde hükümetin istifaya çağrıldığı ve "*Cumhurbaşkanı olarak imam istemiyoruz!*" sloganının atıldığı aktarılmıştır[1009]. The Los Angeles Times haberinde mitinge katılanların 250 bin kişiden fazla olduğu ve protestocuların Türkiye'nin İslamlaşmasından ve İran gibi olmasından korktukları belirtilmiştir. Haberde Erdoğan'ın aday olmasından ordunun rahatsızlık duyacağı, Yaşar Büyükanıt'ın sözleri ile dile getirilmiştir. Büyükanıt, cumhuriyetin ilkelerine sadık birinin cumhurbaşkanı seçilmesini umduklarını açıklamıştır[1010]. The New York Times'ta ordunun daha önce İslamcı olarak gördüğü hükümetleri devirdiği hatırlatılmış ve Erdoğan'ın dindarlığı vurgulanmıştır[1011].

"*Türkiye'de Erdoğan'ın Tutkuları Ülkeyi Karıştırıyor – Muhtemel Cumhurbaşkanlığı Endişeleri Artırıyor, Laik Yola Dair Tartışmalar*" başlığı ve Christopher Emsden imzalı haberde Erdoğan'ın her an adaylığını açıklayabileceği ve Erdoğan'ın seçilmesi durumunda AB'ye girme umutları besleyen bir ülkedeki

---

[1006] Amberin Zaman, "Pro-Secular Turks Stage Mass Anti-Islamıst Rally", **VoA News**, 14 Nisan 2007.
[1007] **The Los Angeles Times**, 14 Nisan 2007.
[1008] **The Washington Post**, 15 Nisan 2007; Suzan Fraser, "Pro-Islam Bid Draws Turks' Ire", **The Times Herald**, 15 Nisan 2007.
[1009] **Star Tribune**, 15 Nisan 2007.
[1010] Yeşim Borg, Laura King, "Secular Turks Rally to Send a Message to Prime Minister", **The Los Angeles Times**, 15 Nisan 2007.
[1011] Sabrina Tavernise, "300,000 Protest Islamic Hue of Turkish System", **The New York Times**, 15 Nisan 2007.

İslam'ın günlük yaşamda edindiği yeri arttıracağının kesin olduğu belirtilmiştir. Yazarın aktardığına göre Erdoğan'ın aday olmasına Türkiye'nin üst düzey komutanları, iş lobisi, TÜSİAD ve emekli olmakta olan Cumhurbaşkanı karşı çıkarken, dış yatırımcılar Erdoğan'ın istekleri karşısında kararsız kalmışlardır. 1922'den beri laik kalan Türkiye, Erdoğan cumhurbaşkanı olursa ve partisi iktidarda kalmaya devam ederse, Türkiye'deki Müslümanların, dini değerlerin kamuya açık sembollerini çevreleyen tabulardan bazılarını gevşetmeleri için önlerinde tarihi bir şans olacaktır[1012].

Türkiye'nin gündemi, laiklik tartışmaları ile gergin bir hal almışken üç İncil dağıtıcısının öldürüldüğü 19 Nisan tarihli ABD gazetelerinde duyurulmuştur. Gazetelerde yazılanlara göre Malatya'da Zirve Yayınevinde üç İncil dağıtıcısı elleri, ayakları bağlı ve boğazları kesilmiş halde bulunmuştur. Öldürülenlerden ikisi Türk biri de Alman vatandaşıdır. Türkiye'deki devlet yetkilileri olayı kınarken, Angela Merkel'in Hıristiyan Demokrat Partisi, saldırıların Türkiye'de dini özgürlüğün korunmadığını gösterdiğini belirtmiştir. Genelsekreter Ronald Pofalla, Türk hükümetinin dini azınlıkların hakları konusunda kendini sorgulaması gerektiğini söylemiştir[1013]. Olay aktarılırken, Türklerin 1915'te Ermenilere soykırım uyguladığı, Malatyalı Mehmet Ali Ağca'nın Papa'ya suikast yapmak istediği, Hrant Dink'in öldürüldüğü ve Erdoğan'ın adaylık olasılığı hatırlatılmıştır[1014]. Devlet Bakanı Mehmet Aydın'ın misyonerlere "ayrılıkçı ve yıkıcı" dediği de hatırlatılmış ve Erdoğan'ın aday olması karşısında laiklerin endişe duyduğuna değinilmiştir[1015].

The Wall Street Journal, "*Türk İklimi*" başlıklı yazıda, Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı seçim sürecini değerlendirmiştir. Gazetede yazılanlara göre Türkiye'de gelecek ay yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimi, 2007'deki Müslüman dünyasının en büyük siyasi sınavlarından biri olacaktır. Haberde "*Kemal Atatürk'ün 84 yıllık laik cumhuriyeti ya istikrarlı bir cumhuriyete olgunlaşacak ya da ordu üniforması veya İslami giysilerin giyildiği otoriter bir rejim halini alacak." ifadeleri kullanılmıştır.* Gazetede yazılanlara göre dindar olan Erdoğan'ın Türkiye'yi İran'a çevirecek gizli bir programının olmasından şüphe duyulurken, genelkurmay başkanı

1012 Christoper Emsden, "In Turkey, Erdogan's Ambitions Stir Nations; Possible Presidency Raises Worry, Debate Over The Secular Path", **The Wall Street Journal**, 18 Nisan 2007.
1013 Benjamin Harvey, "Throats of 3 At Bible Company Are Slit; Turkey Detains 5 Men", **The Arizona Republic**, 19 Nisan 2007.
1014 Sabrina Tavernise, "3 Evangelicals Found Slain in East Turkey", **The New York Times**, 19 Nisan 2007.
1015 Amberin Zaman, "Turkey Detains Five More In Christian Missionary Slaying", **VoA News**, 19 Nisan 2007.

laiklik konusunda uyarıda bulunmuştur. Erdoğan'ın seçilince, yeni görevinde ne yapacağı endişe konusu olmuştur. Erdoğan'ın başbakanlık döneminde Türkiye'nin ekonomisi ve demokrasisi hiç olmadığı kadar gelişirken, Erdoğan'ın hataları dış politika konusunda olmuştur. Erdoğan, İsrail, NATO ve ABD pahasına Müslüman ülkeler ile flörtleşmesi en büyük hatasıdır. Erdoğan, üç İncil dağıtıcısının öldürülmesi karşısında da ilginç şekilde sessiz kalmıştır[1016].

24 Nisan tarihli ABD basını Abdullah Gül'ün iktidar partisi tarafından cumhurbaşkanı adayı gösterildiğini duyurmuşlardır. VoA News'te Erdoğan'a göre daha ılımlı olan Gül'ün laik kesim ve askerin tepkisine karşılık laik ilkelere riayet edeceğini söylediği aktarılmış ve yine laik kesimin iktidar partisini, ülkenin 80 yıllık Batı yanlısı politikasını değiştirmekle itham ettiklerini tekrar hatırlatmıştır[1017].

Christopher Emsden, Erdoğan ve Gül'ün iş çevreleri için avantajlarını yazarken, iki adayın eşlerinin başörtülü olmasına da değinilmiştir[1018]. The Wall Street Journal'de "*Türkiye'nin Sıradaki Cumhurbaşkanı*" başlıklı haberde Gül'ün adaylığı geniş bir şekilde değerlendirilmiştir. Gazetede yazılanlara göre; iktidar partisi Abdullah Gül'ü, ülkenin ilk İslami geçmişe sahip cumhurbaşkanı olması için seçmiş, buna karşılık Türk siyasetindeki ve toplumundaki gerilim, dinin kamu yaşamındaki yeri sorununu çözmeden, ortadan kalkmayacaktır. Gül'ün seçimi bazı sinirleri gevşetmesi beklenirken, Türkiye'nin milliyetçileri ve sözde laikleri, özellikle ordu ve kamu hizmetinde çalışanlar olmak üzere, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Çankaya Sarayı'na yükselmesi ihtimalinden dolayı son derece endişelenmişlerdir. Bu kesim halen Gül'ün eşinin başörtüsü nedeniyle ondan hoşlanmasa da Gül, Erdoğan'a kıyasla daha az bölücü veya yüzleşmecidir. Gül'ün aday gösterilmesi zekice bir seçim olarak görülürken, kendisi yumuşak bir doğaya sahip olmasına ek olarak, Türkiye'nin AB'ye girme çalışmalarını başlatan kişi olarak bilinip Türkiye'nin Batılılaşma isteğinin yüzü olmuştur[1019].

25 Nisan tarihli diğer ABD gazeteleri de Gül'ün adaylığını farklı başlıklarla duyurmuşlardır. Gül'ün Erdoğan'a göre ılımlı olmasına değinen gazeteler, buna rağmen katı laikler ve katı dindarların bu karardan memnun olmadıklarını

[1016] **The Wall Street Journal**, 19 Nisan 2007.
[1017] **VoA News**, 24 Nisan 2007.
[1018] Christopher Emsden, "Turkish Foreign Minister Nominated For President; Ruling Party Choice of Gul To Help Ensure Political Continuity", **The Wall Street Journal**, 25 Nisan 2007.
[1019] **The Wall Street Journal**, 25 Nisan 2007.

yazmışlardır. Katı laikler başörtülü eşi nedeniyle Gül'ü istemezken, daha dindarlar da Erdoğan'ın adaylıktan çekilmesi karşısında üzülmüşlerdir[1020].

"*Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Seçimi Yükselişte Olan İslamcı Orta Sınıfın Bir İşareti*" başlıklı uzun bir yazı kaleme alan Sabrina Tavernise, Türkiye'nin iktidar partisinin cumhurbaşkanlığı için İslami geçmişe sahip birini seçerek, ortaya çıkan dindar Müslüman sınıfının gücünü ilk kez Türkiye'nin laik egemen gücünün tam kalbine yerleştireceğini belirtmiştir. Türkiye'nin Orta Doğu'da kendine has bir yapısı olduğunu belirten yazar, Türkiye ile ilgili komitenin başkanlığını yapan ve Avrupa Parlamentosu'nun bir üyesi olan Joost Lagendijk'in, "*Bu parti, geçtiğimiz yıllardaki tüm laik partilerin yaptığına kıyasla, Türkiye'nin modernleşmesi için çok ama çok daha fazla şey yaptı. Sistemi açmaya, elit tabakayla mücadele etmeye istekliydiler*." şeklindeki açıklamasını da aktaran yazar, iktidarın AB yolunda önemli adımlar attığını belirtmiştir[1021]. 26 ve 27 Nisan tarihli gazetelerde de Gül'ün seçileceğinden emin olduğu yazılmıştır[1022].

Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Seçimi Yükselişte Olan İslamcı Orta Sınıfın Bir İşareti

İstanbul, 24 Nisan – Türkiye'nin iktidar partisi salı günü cumhurbaşkanlığı için İslami geçmişe sahip birini seçerek partinin – ve temsil ettiği, ortaya çıkan dindar Müslüman sınıfın – gücünü ilk kez Türkiye'nin laik egemen gücünün tam kalbine yerleştirecek. Bu seçim, cinsel eşitliğin, alkol içmenin ve mini etek giymenin en sonunda tehlike içine girebileceğinden korkan laik Türkleri endişelendirdi. Karısı başörtüsü giyen bir Müslüman ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın en yakın müttefiki olan Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün (56), bir dizi Meclis oylamasının ardından cumhurbaşkanı olarak seçilmesi bekleniyor. Bu Türkiye'nin yeni siyasi sınıfını – yani dini arka plana sahip modernize edicilerini – güçlendirecek bir hamle. Türkiye Müslüman bir ülke ama Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1923'te kurulan devlet katı şekilde laik ve cumhurbaşkanlığı en önemli makamı. Şimdiki cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, kendisi, görev süresinin sonu yaklaşmakta olan, yargı alanında görev yapmış bir laik.

[1020] Laura King, "Moderate Gets The Nod From Turkey Leadership", **The Los Angeles Times**, 25 Nisan 2007; **The Philadelphia Inquirer**, 25 Nisan 2007.
[1021] Sabrina Tavernise, "Presidential Pick in Turkey Is Sign of a Rising Islamic Middle Class", **The New York Times**, 25 Nisan 2007.
[1022] **Altoona Mirror**, 26 Nisan 2007; **Daily Herald Suburban Chicago**, 27 Nisan 2007.

Uzun zamandır partisinin yurtdışındaki yüzü olan ve nazik bir tonla İngilizce konuşan Bay Gül, “Farklılıklarımız, zenginliğimizdir,” diyerek, adaylığının açıklanmasından sonra Ankara’da verdiği bir basın konferansında laiklerin endişelerini gidermeye çalıştı. Adaylığı bir taviz göstergesi: adaylığı laik egemen güçler tarafından kesinlikle istenmeyen Bay Erdoğan’ın kendisi, ustalıkla buna itaat etti. Yine de eğer Bay Gül seçilirse partisi cumhurbaşkanlığı, başbakanlık ve Meclis Başkanlığı görevlerini elinde bulunduracak ki bu muhalefet partisi lideri Deniz Baykal’ın, “sakıncalı,” dediği bir durum oluşturuyor. Daha sonra partisinin oylamayı boykot edeceğini duyurdu. Parti, kamuoyuna karşı dinin devletten ayrı olmasını ısrarlı ve katı bir şekilde savunduysa da İslam yanlısı olduğuna yönelik kısa açıklamalarla desteğinin çoğunu, Türkiye’nin dinen muhafazakâr olan Anadolu taşrasından aldı. Bir zamanlar kıyıda köşede kalan bu geleneksel Türkler, şimdi Türkiye’nin ekonomisini ayağa kaldıran güçlü bir orta sınıf olarak ortaya çıkıyor. AKP’nin iktidarda olduğu dört yıl içinde ekonomik durum neredeyse ikiye katlandı. Bunun en büyük nedeni IMF tarafından öngörülen programa sadık kalınmış olması.

Bay Gül’ün adaylığı, laik-dini tartışmasının en merkezinde yer alıyor. Çünkü cumhurbaşkanlığı gerçek güçlere sahip sembolik bir makam olarak değerlendiriliyor – cumhurbaşkanı başkomutan ve aynı zamanda veto gücüne sahip oluyor. Türk komutanlar geçmişte, eğer başörtülü bir kadın orada yaşamaya başlarsa, cumhurbaşkanlığı sarayını ziyaret etmeyecekleri yönünde açıklama yapmışlardı. Orduyla bağlantıları olan ve Radikal gazetesinde köşe yazarlığı yapan Mehmet Ali Kışlalı şunları söylüyor: “Ordu hafife alınmamalı. Binlerce subay gelişmeleri izliyor.”

Din sorunu bir kenara koyulursa, AKP yönetimindeki ekonomik ilerleme, girişimcilikte istikrarlı bir yükselmeyle beraber, olağanüstü durumda. İstanbul’da verimli yakıt kullanan taksiler, lale kaplı sokaklarda bir oraya bir buraya gidip geliyor. Yeni parklar yapılıyor. Hava daha az kirli. Ülkenin refahı daha fazla sayıda dindar Türkün kamu hayatına girmesini sağladı. Bazı dini okullar şimdi İngilizce öğretiyor, bu durum bundan on yıl önce hiç duyulamazdı bile. Bu şekilde dini arka plana sahip öğrencilerin üniversite kazanma şanslarını arttırıyorlar.

Muhafazakar bir orta-sınıf mahallede yer alan Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde, renkli Converse ayakkabı giyen başörtülü ve sweatshirtlü kızlar, geçen hafta basketbol oynadılar. Geçen yıl 94 öğrenci üniversiteye girdi ki bundan on yıl

önce bu sayı sıfırdı. Bu bilgileri veren okulun müdürü, öğrencilerin seçim yaptıkları alanların pazarlama, yayın, psikoloji ve iktisat olduğuna işaret ediyor. Bunların sadece 14'ü dini eğitime devam ediyorlar.

Alt-orta sınıf mahalle olan Okmeydanı'ndaki şehir havuzu ve spor salonu, dindar orta sınıfın itibarına bir örnek. Oraya giden biri, burası ilk açıldığında sadece birkaç dindar kadının geldiğini söyledi. Şimdiyse yürüme bantları ve koşu yollarını dolduruyorlar. Kadınlarla dolu bir odada egzersiz bisikletinin pedallarını çevirirken sarı bir eşofman içinde terleyen 46 yaşındaki D. Koç, "Her zaman bunu yapmak isterdim ama gidecek bir yer yoktu," dedi. Bay Erdoğan'ın şehrin belediye başkanı olmasından önce sadece bir tane halka açık yüzme havuzu vardı. Şimdi üç tane var ve beş tanesi de inşaat halinde. Yapıt, cinsiyete göre ayrılmış durumda. Bu özellikle Bayan Koç'un hoşuna gidiyor çünkü kendisinin ve diğer kadınların, başörtüsü giymelerine gerek kalmaksızın pedal çevirmesine, koşmasına ve yüzmesine imkan sağlıyor. Ama bu ayrım laik Türkleri rahatsız ediyor. Saçları halen yüzdüğü için ıslak olan 47 yaşındaki ev kadını T. Demirel, "Böyle bir ayrım olmamalı. Birbirimizin yanında oturuyoruz, birbirimizle de yüzebiliyor olmamız lazım," diyor.

Bu yorum, pazar günü Bay Erdoğan için yapılan bir gençlik mitingine katılan 19 yaşındaki büro memuru E. Damar'ın sorusuna cevap veriyormuş gibi görünüyor: "Mini etek giyen kadınlarla bir alıp veremediğimiz yok. Neden onlar bizim başörtümüzle bu kadar ilgileniyorlar?" Bu hayal kırıklığı, İstanbul'un diğer ucunda yapılan bir mitingde halka açık bir azarlamaya dönüştü. Bay Erdoğan'ın partisini destekleyen bir adam, partinin dini okullara verdiği desteğin zayıf olduğunu söyledi. Bu adam, parti temsilcisine, "Peki ya Kur'an kursları ne olacak? Ahlaklı bir nesil istiyoruz," dedi.

Toplantının yapıldığı apartman üst-orta sınıfın izlerini taşıyor: Bir bulaşık makinesi, bir çamaşır makinesi ve bir kurutma makinesi. Parlak renkli başörtüleri, hizmetlilerin başlarını süslüyor. Temsilci K. Danışman, akşam ezanı başlarken, bir anlığına duraksadı. Daha sonra bir takım pragmatik tavsiyelerde bulundu. "Eğer bu ibadeti desteğe çevirirseniz, üç ila beş yıl içinde insanların inançlarına zarar veren sorunlar çözülmüş olacaktır."

Laik Türkleri bu kadar rahatsız eden şey tam olarak dinin kamu hayatındaki rolü. Bay Erdoğan İslam'ın siyasete girmesine açıkça karşı çıkıyor olabilir. Peki ya

kamu yönetimindeki alt sıraları dolduranlar bu konuda ne düşünüyor – onların cinsiyet eşitliğine bakışları nasıl? Laik Türkler, onların muhafazakâr dünya görüşlerinin laik bir hayat tarzına çok müsamaha göstermeyen yeni kuralları getirmesinden endişe ediyorlar. Önümüzdeki ay evlenecek ve mali danışman olan B. Çağlayan (35), "Benim gibi insanlar ekonomiyi veya nasıl bir politika istediklerini hesaba katmıyor. Bizim beklediğimiz hayat, istediğimiz hayat, hepsi çocuklarımız için. Bundan dolayı endişeliyim," dedi·

Çerçeve Yazı-12: Türkiye'nin nabzını her kesimden insanlarla konuşup gözlem yaparak aktaran örnek bir yazıdan kesitler[1023].

5.3. E- MUHTIRA VE ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

5.3.1. Muhtıra, Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Protestolar (28 Nisan – 31 Mayıs 2007)

Cumhurbaşkanlığı seçimi için Meclis'te oylama turları devam ederken TSK, Gül'ün adaylığı karşısında tavrını internet üzerinden bir muhtıra ile ortaya koymuş ve bundan sonra yeni bir süreç başlamıştır. 28 Nisan'da The New York Times, "*Türk Ordusu Oylama Raydan Çıkarken Bir Tehditte Bulunuyor*" başlığı ile gelişmeleri duyurmuştur. Sabrina Tavernise'nin haberine göre laik muhalefet tarafından başlatılan bir isyan, cumhurbaşkanlığı oylamasını yolundan çıkartmış, ordu sert bir uyarıda bulunarak, eğer hükümet laiklikten çok uzaklaşırsa, yönetime müdahale edeceği işaretini vermiştir. Türkiye'nin muhalefeti ve ordusu, Abdullah Gül'ün seçilmesinin, 1923'te Atatürk ile başlayan laik modernizm dönemini sona erdireceğini söyleyerek uyarmışlardır. Laik çevreler, Gül ve Erdoğan'a karşı kesin olarak tavırlarını ortaya koymuşlar ve durum çıkmaza girmiştir. Muhalefetin Meclis'teki boykotundan sonra ve oylama esnasında, ana laik parti olan CHP, mahkemeye başvurarak, oylama esnasında yeterli milletvekilinin bulunmaması gerekçesiyle, oylamanın iptal edilmesini istemiştir. Ordu ise hükümete gece yarısı bir

[1023] Sabrina Tavernise, "Presidential Pick in Turkey Is Sign of a Rising Islamic Middle Class", **The New York Times**, 25 Nisan 2007.

uyarıda bulunmuştur. *"50 yılda dört seçilmiş hükümeti devirdiği göz önüne alınırsa, üzeri çok ince bir tabakayla örtülü bir tehdit*" olmuştur[1024].

Ordu gece yarısı şu bildiriyi internet üzerinden yayınlamıştır: "*Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, bu niteliklerin korunması için kendisine kanunlarla verilmiş olan açık görevleri eksiksiz yerine getirme konusundaki sarsılmaz kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu kararlılığa olan bağlılığı ile inancı kesindir[1025].*"

S. Tavernise'nin yazdıkalrına göre bir buçuk sayfalık bildiri, yakın zamanda laikliğin ihlal edilmesi olarak adlandırdığı olayların listesini de vermiştir. Bu listede 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile Hz. Muhammed'in doğum gününün aynı zamanda kutlanması için okul müdürlerine emir verilmesi ve bir devlet okulunda ilahiler okunması rahatsızlık yaratan diğer durumlar olarak sıralanmıştır. Bu faaliyetlerin resmi makamların bilgi ve izni dâhilinde olması durumu daha vahim hale getirmiştir[1026].

29 Nisan tarihli ABD basınında muhtıra, *ordunun sert uyarısı* olarak duyurulurken, daha önce yapılan darbelere ve İslamcı Erbakan'ın da benzer nedenlerden asker zoru ile devrildiğine işaret edilmiştir. Bununla beraber hükümetin askerin uyarısına karşı sert çıkarak daha önce yapılmamış bir tavır sergilediği belirtilmiştir. Benzer haberler "*Türk Ordusu Seçim Uyarısı Yaptı[1027]", "Türkiye'nin Seçilmiş Yöneticisi Orduyu Uyarıyor*[1028]", "*Türkiye Hükümeti Ordunun Uyarısını Reddediyor – Ordu Ülkenin Laik Geleneğini Savunmaya Yemin Ediyor*[1029]", "*Türkiye Ordunun Uyarısını Reddediyor*[1030]" başlıkları ile duyurulmuştur.

29 Nisan tarihli ABD basınında, İstanbul'da hükümet aleyhinde yapılan protesto geniş yer bulmuştur. "*Neredeyse Bir Milyon Türk İslam Yanlısı Hükümeti Protesto Ediyor*" başlığını kullanan VoA News, protestocuların İslam yanlısı

[1024] Sabrina Tavernise, "Turkish Military Issues Threat as Voting Is Derailed", **The New York Times**, 28 Nisan 2007.
[1025] Sabrina Tavernise, "Turkish Military Issues Threat as Voting Is Derailed", **The New York Times**, 28 Nisan 2007.
[1026] Sabrina Tavernise, "Turkish Military Issues Threat as Voting Is Derailed", **The New York Times**, 28 Nisan 2007.
[1027] **The Arizona Republic**, 29 Nisan 2007.
[1028] Sabrina Tavernise, "Elected Chief of Turkey Warns Army", **The New York Times**, 29 Nisan 2007.
[1029] **Salina Journal**, 29 Nisan 2007.
[1030] **The Daily Times**, 29 Nisan 2007.

hükümeti protesto ettiklerini ve laiklik lehinde slogan attıklarını duyurmuştur[1031]. "*Türkler Laikliği Desteklemek İçin Miting Düzenliyor*" başlığı ile gelişmeleri aktaran Sabrina Tavernise, hükümetin İslamcı kimliğini ve laik kesim ile askerin baskısını işlemiştir. Tavernise'nin yazdıklarına göre laik kesim, ordu ve İslamcı hükümet yeni bir durum ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Cumhurbaşkanlığı, laik egemen güç içindeki en önemli makam ve bu makamın, geçmişinde siyasal İslam olan biri tarafından işgal edilmesi ihtimali son derece tehdit edici olarak algılanmıştır. 1960'tan beri dört seçilmiş hükümeti deviren ordu, eğer hükümet laik devlet için yeteri kadar saygı duyduğunu göstermezse, yine müdahale edebileceği tehdidini yapmıştır. Mevcut durumda yüzleşme daha da sertleşen bir hal almış, zira eşi başörtülü olan Gül, adaylıktan çekilmeyeceğini duyurmuştur. Onun bu tavrı, partisini ve onun temsil ettiği dindar Türklerin ortaya çıkan orta sınıfı, laik egemen sınıf ve ordu ile bir çarpışma rotasına yerleştirmiştir. Birkaç gün içinde mahkeme Gül'ün aday olup olamayacağını açıklayacak ve Gül için aksi bir karar çıkması halinde Erdoğan erken seçim kararı alma sözü vermiştir. Bu erken seçim Erdoğan'ı çok daha güçlendirebilir. Mitingde, Erdoğan ve hükümeti istemeyenler ise farklı nedenlere sahiptir. Birleşebilecekleri güçlü bir lidere sahip olmayan bu kitlenin kimisi Erdoğan ve arkadaşlarının İslamcı kimliklerinden, kimisi özelleştirme politikasından rahatsızlık duymuştur[1032].

30 Nisan tarihli ABD basını İstanbul'daki mitingi çok daha geniş bir şekilde sayfalarına taşımıştır. Laik kesimin kaygılarını dile getiren gazeteler "*750.000 Kişi, Türkiye'de Laiklik İçin Yürüyor*[1033]", *Türkiye'deki Seçimler Bir Kimlik Mücadelesi; Uzun Süreli Laik Yönetim Tehlikede Görünüyor*[1034]", "*İstanbul'da Binlerce İnsan Daha Laik Bir Cumhurbaşkanı Talep Etti*[1035]", "*Laik Türkler Siyasi Bir Sınır Çiziyor*[1036]", "*Türkler İslami Kökenli Hükümeti Protesto Ediyor*[1037]", "*İslami Kökenli Türk Hükümeti Protesto Edildi – Türkiye I. Dünya Harbi'nden Beri Laik Bir Devlet*[1038]", "*750.000 Türk, Laiklik İçin Sokaklara Döküldü*"[1039], "*Türkiye'deki*

[1031] **VoA News**, 29 Nisan 2007.
[1032] Sabrina Tavernise, "Turkish Party's Pick for President Worries Secularists", **The New York Times**, 24 Nisan 2007.
[1033] **Chicago Tribune**, 30 Nisan 2007.
[1034] Christopher Torchia, "Turkish Election a Struggle Over Identity; Long Tradition Of Secular Rule Seen in Jeopardy", **The Washington Post**, 30 Nisan 2007.
[1035] **The Philadelphia Inquirer**, 30 Nisan 2007.
[1036] **The Los Angeles Times**, 30 Nisan 2007.
[1037] **Nashua Telegraph**, 30 Nisan 2007.
[1038] **Salina Journal**, 30 Nisan 2007.
[1039] **Colorado Springs Gazette**, 30 Nisan 2007.

Müslüman Aday Binlerce Protestocuyu Sokağa Döküyor[1040]", "*Türkiye: Binlerce Kişi Ilımlı Bir Müslüman'ın Muhtemel Seçimini Protesto Ediyor*[1041]", "*Ilımlı Müslüman Cumhurbaşkanı Adayına Karşı Yapılan Devasa Protesto 700.000 Kişiyi Bir Araya Topluyor*[1042]" başlıkları ile Türkiye'de laik kesim ve İslamcılar arasında bir seçim olduğunu ve laik kesimin tepkilerini meydanlarda toplanarak gösterdiklerini aktarmışlardır.

Müslüman Bir Cumhurbaşkanı İhtimali, Laik Türkiye'de Kimlik Krizi Yaratıyor

Dindar bir Müslüman cumhurbaşkanı ihtimali Türkiye'nin son derece laik ordusu ve sivil, egemen sınıfını, ülkenin dini meyilli iktidar partisine karşı, milli kimlik üzerinden yaşanan temel bir mücadelede karşı karşıya getiriyor.

En az 700.000 kişi, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı adaylığına karşı, İstanbul'da yapılan bir protestoda yürüdü. Bu adaylık Türkiye'nin uzun süredir sahip olduğu laik geleneği uyandırdı. Güçlü generaller, cumhurbaşkanını seçecek olan Meclis'te, Gül konusunda yaşanan çıkmazı çözmek için müdahale edebilecekleri işaretini verdiler. Ve Türklerin çoğu, Gül'ün İslam yanlısı partisinin egemenliğinde olan Meclis'i değiştirmenin umuduyla, erken seçim çağrısında bulunuyor. Protestocular ve ordu, Gül'ün – yasama üzerinde veto hakkına sahip bir makam olan – cumhurbaşkanlığını, devlet ve din ayrımını ortadan kaldırmak için müttefiki olan Erdoğan'a yardım etmede kullanmasından korkuyor.

Çatışmanın merkezinde, laik cumhuriyeti kuran, I. Dünya Savaşı'nda bir ordu subayı olan Mustafa Kemal Atatürk'ten beri oluşan Türkiye'nin milli kimliği üzerinde yaşanan çatışma var. Atatürk kadınlara seçme hakkını vermiş, İslami giysiyi kısıtlamış ve Arap alfabesini Latin alfabesiyle değiştirmişti. Ama İslam, halkın taban sınıfında güçlü kalmaya devam etti ve dini geçmişe sahip bazı liderler, kendilerini laikliğe bir alternatif olarak gösterdiler. 67 yaşındaki bir ev kadını olan A. Barı, "Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı sarayında, kapalı kadınlar istemiyoruz. Orada daha medeni, modern insanlar istiyoruz," dedi.

Muhalif milletvekilleri Gül için Meclis'te yapılan oylamanın ilk turunu boykot etti ve bu oylamanın iptal edilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. O

[1040] **Aiken Standard**, 30 Nisan 2007.
[1041] **The Register-Herald**, 30 Nisan 2007.
[1042] **Northwest Florida Daily News**, 30 Nisan 2007.

gece ordu, kendisinin, "*laikliğin mutlak savunucusu*," olduğunu söyleyerek, müdahale etmekle tehdit etti. Bir gün sonra hükümet, kendinden önceki sivil hükümetlerce bilinmeyen bir özgüven göstererek, bir demokraside ülkenin siyasi liderlerine ordunun kafa tutmasının, "*düşünülemez*," olduğunu söyledi. Gül, "Adaylığımı çekmem söz konusu dahi değil," dedi.

Şimdiki cumhurbaşkanı, Ahmet Necdet Sezer, İslam yanlısı hükümet üzerinde bir kontrol sistemi kuran, güçlü bir laik. Bundan on yıl önce Türk ordusu, İslam yanlısı bir başbakanı istifaya zorlamak için tankları, sokaklarda gezdirmişti. Şimdi Türkler, yine hükümet ve laik egemen sınıf arasındaki başka bir güç mücadelesini yatıştırmak için silahlı kuvvetlerin ne kadar ileri gidebileceğini merak ediyorlar. Ama Başbakan Necmettin Erbakan'ın istifa ettiği 18 Temmuz 1997'den beri çok şey değişti. Bu tarihte, "*yumuşak*," bir darbe olarak etiketlenen olayda, kendisi iktidarı Batı yanlısı bir koalisyon ortağına vermişti. Şimdiki hükümetin yönetiminde, Türkiye enflasyonu dizginledi ve AB'ye girmek için bir dizi reformlar gerçekleştirdi.

Olgulaşan bir demokrasinin işaretleri olan bunlar ordunun, Erdoğan'ın seçilmiş hükümetini devirmeye isteksiz olduğunu gösteriyor. Yine de ufak bir kesim, eğer çok zorlanmış hissederse, ordunun siyasetçilere meydan okuyacağını düşünüyor.

Çerçeve Yazı-13: 30 Nisan 2007 tarihli ABD gazetelerinin çoğunda E- Muhtırayı değerlendiren bu yazı yer bulmuştur[1043].

"*Türkiye'de Dini Yaşam Tarzına Yönelik Korku*" başlıklı yazıda hükümete karşı yürüyen grubun endişelerini Sabrina Tavernise The New York Times'ta yazmıştır. Mitingde bulunanların görüşünü aktaran yazar, protestocuların dindar kesimin yükselişinden rahatsızlık ve Erdoğan'ın dine yönelik gizli planlarından endişe duyduklarını aktarmıştır[1044]. Aynı gün The Wall Street Journal'de "*Türklerin Güç Gösterisi*" başlıklı yazıda, İslamcı partinin, yönetimin bütün dallarına hakim olunmasından korkulduğu için askerin hükümeti tehdit ettiği yazılmıştır[1045].

"*Türkiye'de Laiklik ve Demokrasi*" başlıklı The New York Times'ın editör yazısında Gül'ün adaylığı ve askerin darbe düşüncesi üzerinde bir değerlendirme

---

[1043] Christopher Torchia, "Prospect of Muslim President Creates Identity Crisis in Secular Turkey", **Star Tribune**, 30 Nisan 2007.
[1044] Sabrina Tavernise, "In Turkey, Fear About Religious Lifestly", **The New York Times**, 30 Nisan 2007.
[1045] **The Wall Street Journal**, 30 Nisan 2007.

yapılmıştır. Gazetede yazılanlara göre Türk demokrasisi bu tarz bir ordu vesayeti için çok gelişmiş durumdadır[1046].

"*Türk Mahkemesi İslamcı Adayı Engelliyor*" başlıklı haberde, Sabrina Tavernise ve Graham Bowley, Anayasa Mahkemesinin kararını duyurmuşlardır. Haberde yazılanlara göre Türkiye'nin Anayasa Mahkemesi geçmişi siyasal İslam'da olan ve ülkenin cumhurbaşkanlığına aday olan birini engelleme girişimine destek vermiş ve böylece ülkeyi erken seçimlerin ve geleceğinde dinin rolünün ne olacağına dair bir referandumun kucağına atmıştır. Dokuza karşı iki oyla mahkeme, laik siyasi partinin (CHP), Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olmasını durdurmak için yaptığı başvuruyu onamıştır. Mahkemenin kararı yasal olmaktan çok siyasidir. Zira mahkeme laiklerin egemenliğindedir. Bu karar yatırımcıları da tedirgin ederken, *Mahkemenin kararı, görünüşe göre Türkiye'yi bir dönüm noktasına getirdi*. Ordu, laiklikten uzaklaşılması halinde harekete geçeceği yönünde imada bulunmuştur[1047]. Tavernise'nin aynı tarihli bir başka yazısında Washington'da Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Sean McCormack'un, "*Türkiye'nin demokrasisine gerçekten güveniyoruz ve anayasal işlemlerine ve yeni Türkiye Cumhurbaşkanı'nın seçilmesine dahil olan tüm partilerin bu anayasal sürece uyum göstereceklerine güveniyoruz*." şeklindeki açıklamasını aktarmıştır[1048].

1 Mayıs'ta VoA News'te, Erdoğan'ın son gelişmeler üzerine erken seçim ilan ettiği durulmuştur. Batılı diplomatların askeri müdahale karşısında olumsuz bir tavır sergiledikleri hatırlatılırken, generallerin sürekli siyasete müdahale etmelerinin AB'ye katılma konusunda engel teşkil ettiği iddia edilmiştir[1049]. 1-2 Mayıs tarihli diğer birçok ABD gazetesinde ise asker ve mahkemenin tavrı sonrası Türk borsasının düşüş yaşadığı duyurulmuştur[1050]. Erdoğan, ekonomik istikrarın korunması için birlik ve sükunet çağrısında bulunmuştur[1051].

[1046] **The New York Times**, 01 Mayıs 2007.
[1047] Sabrina Tavernise, Graham Bowley, "Turkish Court Block Islamist Candidate", **The New York Times**, 01 Mayıs 2007.
[1048] Sabrina Tavernise, "Secular Parties Vow to Battle Prime Minister in Turkish Vote", **The New York Times**, 01 Mayıs 2007.
[1049] Amberin Zaman, "Turkish Prime Minister Announces Plan For Early Election", **VoA News**, 01 Mayıs 2007.
[1050] Christopher Emsden, Ilona Billington, "Political Strife Hits Turkish Stocks", **The Wall Street Journal**, 01 Mayıs 2007; **Chicago Tribune**, 01 Mayıs 2007; **Daily Herald Suburban Chicago**, 01 Mayıs 2007; **The Frederick News Post**, 01 Mayıs 2007; **The Register Herald**, 01 Mayıs 2007; **The Facts**, 01 Mayıs 2007; **Sun Journal**, 02 Mayıs 2007; **Daily Sitka Sentinel**, 02 Mayıs 2007.
[1051] Laura King, "Turkish High Court Voids Vote", **The Los Angeles Times**, 2 Mayıs 2007.

Mahkemenin seçimleri iptal etmesi ve erken seçime gidilecek olması[1052] ABD basınında daha önce olduğu gibi neredeyse kalıp ifadelerle işlenmiştir. Ülkenin mahkeme kararı ile siyasi bir kriz geçirdiği[1053], Erdoğan'ın bir İslami kimliği olduğu[1054], hükümet ekonomiyi düzeltse de laiklerin ve de ordunun İslamcı politikalardan rahatsızlık ve endişe duydukları[1055], Erdoğan'ın gelecek seçimlerden galip ayrılabileceği ve de Batı'nın askeri bir darbe istemediği farklı başlıklarla benzer şekilde anlatılmıştır[1056].

The Wall Street Journal "*Yasal Darbe*" başlığı ile Türkiye'deki gelişmeleri duyururken[1057], The New York Times'ta "*Türk Mahkemesi İslamcı Adayı Engelliyor*" başlıklı haberde Sabrina Tavernise mahkemenin kararını duyurduktan sonra Türkiye'nin ABD'nin önemli bir müttefiki ve sorunlu bir bölgede bulunduğu için istikrarı hayati derecede önemli bir ülke olduğuna dikkat çekmiştir. ABD ve bölge için ülkenin önemine dikkat çektikten sonra gelişmeleri aktarmaya devam etmiştir. Yazarın aktardıklarına göre mahkeme seçimi iptal ederken, İstanbul'daki Bahçeşehir Üniversitesi'nde bulunan Eser Karakaş, mahkemenin 1960 Darbesi'nin bir ürünü olduğunu, 27 Mayıs Darbesi'nin ardından anayasayı yorumlamak için kullanıldığını, zira anayasanın, devletin merkezinde yer alan laikliği koruduğunu söylemiştir. Başbakan Erdoğan, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini önerirken, "*Eleştiri için seçim sandığından daha güzel bir yer yoktur. Kendimizi bu çıkmazdan kurtarmak için gidilecek tek yer, tartışmasız şekilde egemenliğe sahip olan millettir*." açıklaması ile tavrını netleştirmiştir. Ordu ise devletin bel kemiği olan laiklikten çok uzaklaşılması halinde, müdahale edebileceğini ima etmiştir. Doğrudan bir darbe ihtimali ise düşük görülmüştür[1058].

The Wall Street'te Guy Chazan imzalı haberde, Türkiye'deki kutuplaşmalara değinilirken, Erdoğan'ın İslamcılığı tekrar vurgulanmış ve gelecek seçimlerde darbeye karşı ve AB taraftarlarının da iktidar partisine oy verebilecekleri, buna karşı küçük partilerin birleşerek Meclis'e girebilecekleri ve bunun da Erdoğan'ın iktidarını

[1052] **The Capital**, 02 Mayıs 2007; **Colorado Springs Gazette**, 02 Mayıs 2007.
[1053] Christine Spolar, "High Court Ruling Deepens Turkey's Political Crisis", **Chicago Tribune**, 02 Mayıs 2007; Selcan Hacaoğlu, "Turkey In Turmoil Over Political Islam", **Appeal Democrat**, 02 Mayıs 2007; **Nort Adams Transcript**, 02 Mayıs 2007.
[1054] **VoA News**, 02 Mayıs 2007.
[1055] **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 2007.
[1056] Sabrina Tavernise, "Turkish Court Blocks Islamic Candidate", **The New York Times**, 02 Mayıs 2007.
[1057] **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 2007.
[1058] Sabrina Tavernise, "Turkish Prime Ministr Call for Early Elections", **The New York Times**, 02 Mayıs 2007.

zora düşürebileceği belirtilmiştir[1059]. Erdoğan'ın seçim çağrısı The Washington Post'ta Erdoğan için bir kumar olarak değerlendirilmiştir[1060].

"*Siyasi Durgunluk - Türkiye Dinin Karşısında Laikliğin Olduğu Başka Bir Krizle Yüzyüze*" başlıklı bir yazı Burlington Hawk Eye'de neşredilmiştir. Müslüman ülkelerde din ve hükümetler arasında acı savaşların yaşandığını, bu tür ülkeler içinde laik bir demokrasisi olan Türkiye'nin de olduğunu belirten gazete, milyonlarca insanın artık İslami bir devlet kurma hayalini yaşadığını ve Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923'te yarattığı modern Türkiye'nin laik milletini bırakmak istediğini yazmıştır. Erdoğan ve Gül'ün muhafazakâr olmasından dolayı adaylık sürecinde büyük bir fırtınanın içinde kaldıklarını belirten gazete, mahkemenin Gül'ün seçilmesi için Meclis'te yapılan seçimleri iptal ettiğini ve ordunun da daha önce İslamcı hükümetleri darbe ile indirdiği gibi Erdoğan'ın hükümetini de gerekli şekilde uyardığını yazmıştır[1061].

4 Mayısta TBMM'de laik ve İslamcılar arasındaki yüzleşmenin sona ermesi için seçimlerin 22 Temmuz'da yapılacağı duyurulmuştur[1062]. Aynı tarihte Sabrina Tavernise, İstanbul'da halk ve siyasi partilerin çalışmalarını gezerek siyasetçi ve halkın nabzını tutmuştur. İktidar Partisi'nin seçimlerde daha çok çalıştığına ve halkın sorunlarına daha iyi çözüm bulduğuna şahit olan yazar, muhalefetin ise daha çok Erdoğan'ın güvenilmezliği ve laiklik üzerinden seçim propagandası yaptığını gözlemlemiştir. Yine iktidar partisinin seçim çalışmaları da muhalefete nazaran çok daha yoğun ve çeşitlilik göstermiştir. İktidar partisi üyelerinin sınırsız bir enerjiye sahip olduğuna dikkat çeken yazara göre, "*Türkiye'nin laik elit sınıfı için Erdoğan ve onun kalabalığı, ülkeyi geçmişe sürüklemek istiyor. Ama onun partisinin kullandığı yerel yaklaşım tarzı, işte onun galip gelmesini büyük ihtimalle sağlayacak şey. Eğer başarırsa güç, devleti kurulduğu 1923'ten beri kontrol eden laik elitten, kendinin temsil ettiği dindar orta sınıfa geçecek*[1063]*.*"

5-6 Mayıs tarihli birçok gazetede hükümete, Erdoğan ve Gül'ün eşlerinin başörtülü olmasına karşı Manisa'da protesto yürüyüşü yapıldığı ve göstericilerin

---

[1059] Guy Chazan, "Turkey Moves Vote, Defusing Crisis", **The Wall Street Journal**, 04 Mayıs 2007.
[1060] Anthony Shadid, "Turkish Premier Calls Vote To End 'Blockkade' on Democracy", **The Washington Pos**t, 03 Mayıs 2007.
[1061] **The Hawk Eye**, 04 Mayıs 2007.
[1062] **The Los Angeles Times**, 04 Mayıs 2007.
[1063] Sabrina Tavernise, "Turkish Party Sees Victory in Grass Roots", **The New York Times**, 04 Mayıs 2007.

Türkiye'nin laik çizgisini kaybedeceğinden korktuklarına değinilmiştir[1064]. Çanakkale'deki protestoları da The Washington Post, haber yapmıştır. Laik kesimin Çanakkale'de toplandığı ve başörtüsünün Çankaya köşküne çıkması ile Türkiye Cumhuriyeti'nin biteceği, ülkenin Suudi Arabistan'a döneceği göstericiler tarafından dile getirilmiş, gazetenin muhabiri de bu endişeleri işlemiştir[1065].

Türkiye'nin Laik İlkelerini Savunmak İçin Yapılan Bir Yolculuk - Protestocular, Hükümetteki İslami Etkinin Büyümesine Karşı Uyarmak İçin Bir Araya Geliyor

Cumartesi sabahtan önceydi ve halen yukarıda duran dolunay soluk bir ışık yayıyordu. Genç ve yaşlısı, öğrenci ve emeklisi – birlikte, Türkiye'nin seksen yıllık güçlü laikliğinin savunucuları – çoktan yolculuk için gelmişlerdi. Ülkenin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün posterleri ve resimleri, sözlerinden alıntı yapan işaretler, ilkelerini yankılandıran afişler vardı. Vermek istedikleri mesaj aynı: Bir afişlerinde yazdığı gibi, "Türkiye laiktir, laik kalacak." Sabah süresince yüzlerce belki binlerce insan İstanbul'dan ve Türkiye'nin diğer şehirlerinden, deniz kenarındaki Çanakkale Boğazı'na kurulmuş olan Çanakkale şehrine geldi. Bu gösteri, ideolojilerini dini bir ateşle savunmak için neredeyse haftada bir, bir araya gelen laiklerin yaptığı gösterilerden biri. Bu yolculuk kısmen bir saygı yürüyüşü, kısmen bir hac ve kısmen de seferberlik. Çünkü katılımcılar, Türkiye'nin kimliği üzerinde yaşanan çatışmalarda, ülkenin yıllardır göreceği en önemli seçimlerinden biri olan 22 Temmuz'daki seçimlerden önce bir sınır çizmek istiyorlar.

1923'te kurulmasından bu yana, bu 74 milyonluk cumhuriyet, modern Müslüman ülkeler arasındaki, açıkça en laik olanıydı. Bugün bile, en azından halka açık şekilde, hiçbir parti yıkıcı I. Dünya Savaşı'nın ardından Atatürk tarafından ilan edilen ilkeleri sorgulamıyor – ne laikler ne de 2002'de mecliste çoğunluğu elde eden Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın kökten dinci Adalet ve Kalkınma Partisi. Bunun yerine tartışma daha çok şüpheler ve korkulardan; gizli, dini planlardan kaynaklanıyor. Bunlara ek olarak tepkisel laik hoşgörüsüzlük şikayetleri ve "ya olursa," düşüncesinden kaynaklanıyor. Yani, "Ya Erdoğan'ın partisi, kendisinin niyetlerine çok derin bir şekilde güvensizlik duyan – ordu, yargı ve kamu

[1064] Amberin Zaman, "Tens of Thousands of Turks Demonstrate For Secular Government", **VoA News**, 05 Mayıs 2007; **The New York Times**, 05 Mayıs 2007; **Star Tribune**, 06 Mayıs 2007.
[1065] Anthony Shadid, "A Journey To Defend Turkey's Secular Ideals; Protesters Converge to Warn Against Crowth of Islamic Influence in Government", **The Washington Post**, 06 Mayıs 2007.

hizmetlerinin dahil olduğu – devlet kuruluşlarını kontrol ederse?" 41 yaşındaki tiyatro oyuncusu K. Kılıçarslan, kırmızı Türk bayrağını elinde tutar halde, "Ne olacağı belli," diyor. Kılıçarslan için gösteri, Çanakkale'ye giden otobüse doğru ilerlerken başladı. Zira otobüsün pencereleri Atatürk'ün altı portresiyle süslüydü. Koridorda, "Çok yaşa Atatürk'ün cumhuriyeti!" diye bağırdı. Yolcular, Türkiye'nin kuruluş günlerinden gelen, milli şarkılar ve marşlar söylerken ona katıldı. Yumruğunu havaya kaldırırken diğerleri alkışladı. Yaşlı bir kadın sertçe sessiz olan arka koltuklara baktı ve, "Siz gençler, uyuyor musunuz?" dedi. Kılıçarslan, "Türkiye uyandı ve imam bayıldı," diye bağırdı.

Beş saat boyunca, otobüs çam ağaçlarının oluşturduğu ormanlardan geçti ve yolcularını Çanakkale Boğazı'nın karşısındaki Eceabat'ta indirmeden önce Trakya'nın tepelerini aştı. Çeşitli eşyalar satan seyyar satıcıların oluşturduğu bir denizle karşılandılar: Üzerinde geleneksel yıldız ve hilalin olduğu bayraklar, Atatürk'ün resminin üzerinde olduğu başka bayraklar ve üzerinde sadakati simgeleyen, "Atam izindeyiz," yazılı şapkalar. Kılıçarslan feribota doğru ilerlerken, "Ben cumhuriyetin bir kızıyım ve cumhuriyet şimdiye kadarki en kötü zamanını yaşıyor," dedi.

Etiketler, Türk siyasetinde son derece dönekler – sağın ve solun bazen hiç çözülemez bir hal aldığı kargaşa. Erdoğan'ın partisinin muhalifleri sıklıkla, aynı konuşmada ABD ve Avrupa'yı eleştirebiliyor. Korkusuz bir milliyetçilik, daima yorumlarını süslüyor: Erdoğan'ın ekonomik reformlarının, ülkeyi yabancı yatırımcılara sattığını, siyasi reformların da – örneğin Kürtçe yayın yapmak gibi – ülkenin azınlıklarını güçlendirerek Atatürk'ün ısrar ettiği fikirleri zayıflattığını söylüyorlar. Ama sembolik hareketler – kamuya açık yerlerde ibadet etmek ve dost hayatı yaşamayı suçlaştırmak – önemli. Özellikle Kılıçarslan'ı kızdıran şey Erdoğan'ın cumhurbaşkanı adayı, yani Abdullah Gül. Gül'ün adaylığı bu ay Türkiye'nin en yüksek mahkemesi tarafından iptal edilmişti. Kendini şüpheci yapsa da Erdoğan'ın takip ettiği politikalardan çok Gül'ün başörtülü karısının ülkenin ilk başörtülü cumhurbaşkanı eşi olması fikri onu kızdırıyor. "Belki o sembolik bir şeydir ama yine de beni korkutuyor. Dine karşı değiliz ama baş örtüsü cumhurbaşkanlığı sarayına giderse, Türkiye Cumhuriyeti bitmiş demektir. Laiklik bitmiş demektir. Suudi Arabistan olmak istemiyoruz," diyor. Türkiye'deki siyasetteki din tartışması, bir nesilden beri sürüyor. Hükümet, Erdoğan'ın partisinin öncüllerini önce 1998'de ardından 2001'de kapattı. Pek çokları, bu partilerin yükselişini 1980'lere

götürüyorlar. O zamanlar Türkiye'nin merhum cumhurbaşkanı Turgut Özal daha müsamahalı bir ortam yaratmış, Müslüman vakıf ve yardım kuruluşlarına izin vermiş ve İslami yayını mümkün hale getirmişti. Özellikle, "ılımlı İslam'ı," – yani kapitalist normların dini normlar ve kültür ile karıştığı bir sistemi – Türkiye'nin sınırlarını aşıp, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından ortaya çıkan Orta Asya'daki devletlere ulaşmak için bir yol olarak görmüştü.

Özal'ın yaklaşımlarını eleştiren ve bu otobüs yolculuğunun yapılmasına ve mitingin düzenlenmesine yardım eden bir grup olan Atatürkçü Düşünce Derneği'nin bir üyesi olan B. Baykam, "Bizim için orta seviye İslam mevcut değildir. Bu sadece radikal İslam'a bir geçiş aşamasıdır," diye ısrar ediyor. Osmanlı hat sanatı ve Jamed Dean gibi pop sanatçılarından ilham alan, saçlarındaki griler Beethoven'ınkilerle yarışacak durumda olan 50 yaşındaki bir ressam olan Baykam, "İnsanlar bizim trenimizin Brüksel, Paris veya Lüksemburg'a gittiğini düşünüyor. Aslında bu tren tam hızla Suudi Arabistan'a yönelmiş durumda. Tam hızla. Bu noktada, kendi özgürlüklerimiz için korkuyoruz," diyor.

Öğlen vakti feribot, protestocuları Çanakkale Boğazı'nın karşısındaki Çanakkale'ye taşıdı. Yakınlarında antik Truva şehri var. Atatürk'ün I. Dünya Savaşı'ndaki bir savaş esnasında müttefikleri yenen savaş kahramanı olarak edindiği ününü yaratmasına yardımcı olduğu Gelibolu da burada. Bir asker, orduyu savaşmaktan alıkoyan erzak ve mühimmat yoksunluğundan şikayet edince, Atatürk'ün şöyle söylediği söyleniyor: "Ben size savaşmayı emretmiyorum. Ölmeyi emrediyorum." On binlerce insan öldü. Yolcular hep bir ağızdan başbakana hitap ederek, "Tayip, bize bak. Kaçabiliyorken kaç." 27 yaşındaki bir öğrenci olan Tuğrul Ergin, feribottayken, "İran'a baktığınızda da onların daha önceden modern bir yaşam tarzları olduğunu görüyorsunuz – kültürler ve başka şeyleri. Bunların hepsi bir anda değişti. Eğer Atatürk'ün ilkelerine bağlı kalmazsak, sanırım biz de aynı gelecekle yüzleşeceğiz," diyor.

Ergin ve diğerleri zaten tüm hızıyla başlamış olan mitinge katılıyor. Cadde Türk bayraklarıyla dolmuş durumda, diğerleri balkonlara asılı, sanki bir geçit töreniymişçesine. Atatürk'ün dönemini ve Türkiye'nin kuruluşunu hatırlatan şarkılar söyleniyor. Bunlardan biri "Çanakkale içinde vurdular beni." Ağlayan çocukların sesinden başka bir şey duyulmayan, savaşta ölen askerler için bir dakikalık saygı duruşunda bulunuluyor. El yazılı afişler Erdoğan'ın iktidar partisine yönelik. Birinde, "Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol," diyor. Konuşmacı, "Ülkemizi

bölmeye çalışan sizleri asla kabul etmeyeceğiz," diye ilan etti. "Burada yeter artık demek için toplandık!" Bunun ardından milli marş geldi. İlk sözü, "Korkma," idi. Ama belki de korku gün içinde hissedilen en büyük duyguydu. Edirne'de tıp okuyan ve bir Türk bayrağı taşıyan 21 yaşındaki U. Kahan, "Hayatımda ilk kez böyle bir şey yapıyorum. Ama dinci olanlara karşı, birlikte durmanız gereken zamanlar var," diyor. Diğerleri gibi o da İran ve Suudi Arabistan örneklerini hatırlatıyor. İktidar partisini, eğitimsizlerin dini duygularını sömürmekle suçluyor: "Bu bir yalan değil. Bu ülkenin üçte biri eğitimsiz." Sıklıkla duyulan bir cümledeki gibi eğer iktidar partisi bu yaz seçimi kazanırsa, ordunun – 1960'tan beri dört defa yaptığı şekilde – müdahale etmesini umuyor. "Bazen bir ameliyat gibi geliyor. Hastanızı iyileştirmek için ona zarar vermek zorundasınız. Umarım işler o noktaya gelmez ama eğer İslamcılar ya da ordu tarafından yönetilen bir ülkede yaşamak zorunda kalsaydım, orduyu seçerdim," diyor. Öğleden sonra – giysilerine göre hali vakti yerinde olanlar, şık ve görünüşe göre şehirli giysiler içinde ve çok nadir bir başörtüsünün görüldüğü – göstericiler yavaş yavaş dağıldılar. Giderlerken, seyyar satıcılar, Çanakkale Boğazı'ndan gelen meltem eşliğinde, ellerinde kalan son bayrakları satmaya çalıştılar. Bir kaldırımda, gün doğumuyla İstanbul'dan gelen 27 yaşındaki bilgisayar uzmanı F. Durmaz oturuyordu. Yüzünde tembel bir gülümseme vardı. "Aynı düşüncelere, aynı hislere ve aynı heyecana sahip insanlarla bir arada olmak güzle bir şey," diyor. Durmaz, gelebilecek olan şeyden endişeli. "Şeriat, her şeyi A'dan Z'ye değiştirir," diyerek korkusunu dile getiriyor. "Ama bunun olmasına izin vermeyeceğiz. İstediklerini almalarına izin vermeyeceğiz."

Çerçeve Yazı-14: Laiklik taraftarı protestocuların arasında seyahat eden bir ABD basın muhabirinin yazısı[1066].

Abdullah Gül'ün adaylığına karşı oluşan büyük muhalefet, ordunun muhtırası ve mahkeme kararı sonrası oluşan durum nedeniyle adaylıktan çekildiğini söylemesi 7 Mayıs tarihli ABD basınında duyurulmuştur[1067]. Gül, cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi kararı alınması durumunda tekrar aday olacağını açıklamıştır[1068].

[1066] Anthony Shadid, "A Journey To Defend Turkey's Secular Ideals; Protesters Converge to Warn Against Crowth of Islamic Influence in Government", **The Washington Post**, 06 Mayıs 2007.

[1067] **The Wall Street Journal**, 07 Mayıs 2007;**Wisconsin State Journal**, 07 Mayıs 2007; **Colorado Springs Gazette**, 07 Mayıs 2007; **The Brownsvill Herald**, 07 Mayıs 2007; **The Washington Post**, 07 Mayıs 2007.

[1068] Christine Spalar, "Turkey Hits Uncharted Politics", **Chicago Tribune**, 07 Mayıs 2007.

Laura King "*Türk Ordusu Yarıştaki Yerini Alıyor*" başlıklı haberinde reformların, ordunun devlet işlerindeki rolünü zayıflattığını, fakat genel seçimler yaklaştıkça varlığının somut hale gelmeye başladığını belirtmiştir. Ordunun rolü zayıflarken bunda AB reformlarının önemli bir etken olduğunu söyleyen King, Washington merkezli Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nde Türkiye projesini yöneten ve eski bir diplomat olan Bülent Alirıza'nın "*Şu anda kimseye ait olmayan topraklardayız. Ordunun, açıkça darbe yaptığı eski günlerdeki kadar gücü yok. Ama henüz bir demokratik sistemden doğan siyasi kararları da kabul edebilecek konumda da değil*." şeklindeki değerlendirmesini aktarmıştır. Ordunun 27 Nisan'da internet üzerinden yayınladığı bildiriye, bazı yorumcuların bunu, "*internet darbesi*," olarak nitelendirdiğini yazan King, 29 Nisan'da İstanbul'da hükümete karşı yürüyen Ayşegül Kansak'ın, "*Ordu, İslami başörtüleri giymek zorunda olmayacağımızdan emin olacak*." şeklindeki sözlerini aktarmıştır. Laura King, "*Ne yazık ki ordunun baskısı geri tepti. Ordudan ve yargıdan gelen baskılara bir an boyun eğse de Erdoğan ve onun Adalet ve Kalkınma Partisi çok daha güçlü bir şekilde geri gelebilir. Anketler partinin bir kez daha 22 Temmuz'da yapılan oylamadan Meclis çoğunluğunu elinde bulundurarak çıkacağını gösteriyor*." şeklindeki ifadeleri ile olaylar karşısındaki duygularını dile getirmiştir[1069].

Görüşler - Türkiye'de Kalpler ve Zihinler

Laik ve liberal Türkler, yıllardır süren derin bir uykudan kabaca uyandırıldılar. Kemal Atatürk'ün mirası yok edilmek üzere – işgalci bir güç tarafından değil; içeriden, İslami bir devlet kurmayı arzulayan arkadaşları olan Türkler tarafından. Atatürk'ten beri Türkiye, devlet işlerini İslami ilkelere göre yönetmek isteyenler ve Allah'ın isteğini kamusal alandan uzak tutmak isteyenler arasında ikiye bölünmüş durumda.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve onların Adalet ve Kalkınma Partisi gibi hükümetin içindeki İslamın temsilcileri, dikkate değer şekilde başarılılardı. Güçlü bir strateji kullanarak, demokratik yöntemlerle demokrasinin yok edilebileceği gerçeğini ortaya çıkardılar. Bu stratejinin üç ana noktasının üzerinde durmaya değer.

[1069] Laura King, "Turkish Army Takes Its Place in Race", **The Los Angeles Times**, 08 Mayıs 2007.

Bunların ilki davettir. İslamın kurucusu Muhammed tarafından bulunan bir taktik. Davet, İslam'ın bir hayat tarzı olarak, sürekli ve inandırma yoluyla, vaaz edilmesi anlamına geliyor. Bunun içinde hükümet tarzı da bulunuyor. Her inanan kişi İslamı diğerlerine vaaz etmekle dolayısıyla, taban kitleye ait bir büyüme ve yayılma gerçekleştirmekle sorumlu. Türkiye'deki laikler bunu hafife aldılar ve seçmenlerin kalpleri ve akıllarını elde etmek için İslamcılarla rekabete girmeyi göz ardı ettiler. Eğer Erdoğan, cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi değişikliğinde başarılı olursa – anketlerin gösterdiğine göre – Gül oyların %70'ini alıyor. Bu değişikliğe karşı laiklerin yapacağı herhangi bir protesto, mantıksız ve demokrasi karşıtı olarak görülecektir.

İkinci ana nokta ekonominin iyileşmesi. Hiç kimse laik partiler iktidardayken, ekonominin paramparça olduğunu inkâr edemez. Erdoğan iktidara geldiğinden beri büyüme güçlü, enflasyon düşük ve yatırım yüksek oldu. Üçüncü ana nokta da bir demokrasideki iki kurumun kontrolünün ele geçirilmesi: Sivilleri eğitmek için var olan kurumlar (eğitim ve basın) ve düzeni korumak için var olan kurumlar (polis, yargı ve gizli servis).

Ordunun, seçilmiş İslamcılara karşı "*yumuşak bir darbe*," düzenlediği 1997 yılındaki İslami devrim girişimi başarısız olduktan sonra Erdoğan ve partisi tedriciliğin daha uzun süreli bir güç getireceğini anladı. Türkiye'yi İslamlaştırmanın ancak Türkiye'nin laik devletinin muhafaza edilmesine yardımcı olan iki kurumun yani ordu ve Anayasa Mahkemesi'nin kontrolünün ele geçirilirse muhtemel olacağını fark ettiler. Gül'ün adaylığı için ordunun, kendini laikliğin koruyucusu olarak ilan edip uyarıda bulunmasının ardından Anayasa Mahkemesi'nin verdiği iptal kararı sadece İslamcılar için geçici bir engel teşkil ediyor. Erdoğan ve Gül'ün kullanmak için hazırladıkları bir hileleri daha var.

Eğer onların buraya gelmesini sağlayan sabrı göstermeye devam ederlerse AB ile üye olmak için yakınlaşmaya veya böyle göstermeye devam edeceklerdir. İyi niyetli ama saf Avrupalı liderler, Türkiye'nin ordusunun tıpkı AB'ye üye ülkelerde olduğu gibi sivil kontrol altında olması gerektiğini söyleyen, iktidardaki İslamcılar tarafından kullanıldılar. İş işten geçtikten sonra, Türkiye'nin laik liberallerinin suçlayacağı tek kişi kendileri olacaktır. Zira onlar Davet'in gücünü göz ardı ettiler, ekonomiyi büyütmekte başarısız oldular ve AB üyelerinin kullanıldığını fark etmediler.

Bununla beraber liberalizmin önemli bir özelliği deneme – yanılma yoluyla öğrenme fırsatıdır. Türkiye'nin laik liberalleri, bireysel özgürlüğün içinde olduğu kendi seçmen taban hareketlerini başlatmalı. Türkiye'nin ekonomisini kendilerine teslim etme konusunda, seçmenlerin güvenini kazanmalı ve eğitim, bilgi, polis ve yargı kurumlarını yeniden fethetmeliler. Ayrıca Türk demokrasisini İslam'dan koruma görevinde ordu ve Anayasa Mahkemesinin de önemli belki de çok önemli olduğunu AB liderlerine anlatmalı ve bu duruma saygı göstermelerini sağlamalılar.

Laikliği geri getirmek, herhangi bir laikliği geri getirmek anlamına gelmiyor. Bu, kişisel özgürlükleri ve hakları koruyan bir laiklik anlamına geliyor. Adolf Hitler'in "Mein Kampf'ının," çok satanlar listesinde olduğu, Ermeni soykırımının inkâr edildiği, azınlıkların cezalandırıldığı, aşırı milliyetçi bir laiklik değil. Ermeni bir editör olan Hrant Dink böyle bir milliyetçi tarafından öldürülmüştü. Türkiye'de var olan düşmanca milliyetçilik ve aşırı İslam, Türkiye'deki laik liberallerin verdiği mücadeleyi günümüzde yaşanan diğer tüm liberal hareketler içindeki en büyük mücadele haline getiriyor.

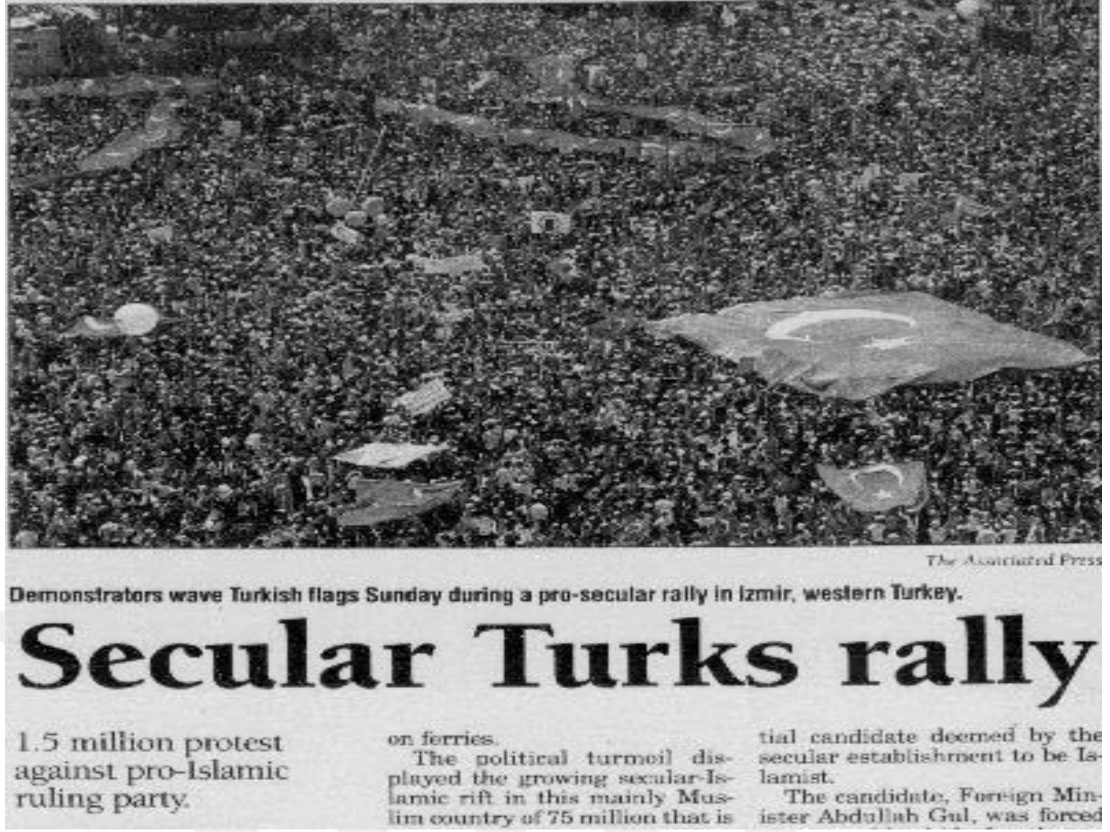
Çerçeve Yazı-15: ABD basının AK Parti ve Erdoğan değerlendirmesine örnek bir yazı[1070].

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini sağlayan yasanın TBMM'de kabul edilmesini 10-11 Mayıs tarihinde ABD basını duyurmuş,[1071] daha sonra kararın Sezer tarafından veto edilse de milletvekilleri tarafından onanmasının sağlanacağını ve yeni yasa ile Erdoğan'ın çok daha güçlenebileceğini yazmışlardır[1072].

[1070] Ayaan Hirsi Ali, "Heart and Minds in Turkey",**The Los Angeles Times**, 09 Mayıs 2007; "Heart and Minds in Turkey" başlıklı yazıdaki bilgilere göre Ayaan Hirsi Ali eski bir Hollandalı milletvekili ve kadın aktivistidir. Bu dönemde ABD'de yaşamakta olan A. H. Ali bu tarihten kısa süre önce "Kafir," isimli anısını yayımlamıştır.

[1071] **Roswell Daily Record**, 11 Mayıs 2007; Amberin Zaman, "Turkish Lawmakers Vote on Major Constitutional Changes", **VoA News**, 10 Mayıs 2007.

[1072] Laura King, "More Ballots May Help Fuel Turkey's Religious Tempest", **The Los Angeles Times**, 11 Mayıs 2007; Sabrina Tavernise, "Turkish Parliament Approves Direct National Vote for President", **The New York Times**, 11 Mayıs 2007.

The Associated Press

Demonstrators wave Turkish flags Sunday during a pro-secular rally in Izmir, western Turkey.

Secular Turks rally

1.5 million protest against pro-Islamic ruling party.

on ferries.

The political turmoil displayed the growing secular-Islamic rift in this mainly Muslim country of 75 million that is

tial candidate deemed by the secular establishment to be Islamist.

The candidate, Foreign Minister Abdullah Gul, was forced

Resim 9: Laik Türklerin cumhurbaşkanı seçimleriyle ilgili protesto gösterilerinden[1073].

Erdoğan ve hükümetine karşı laiklik taraftarlarının protesto gösterileri bu sefer İzmir'de çok daha kalabalık bir kitle ile düzenlenmiştir. 14 Mayıs tarihli ABD basınında sayıları bir milyondan fazla göstericinin laiklik için toplandığını duyurmuşlardı. Göstericiler, Erdoğan ve Gül'ün İslami kimliğinden rahatsızlıklarını ve laikliğin tehlikede olduğuna dair endişelerini dile getirmişlerdir[1074]. Erdoğan, bu endişelere karşı Türkiye'nin laik olduğunu ve laik kalacağını söyleyerek endişelerin yersiz olduğunu ifade etmeye çalışmıştır[1075]. Konya ilinin İslamcı kimliğini haber köşesinde işleyen Sabrina Tavernise, Konya'nın Erdoğan hükümeti ile beraber dini baskının daha az olduğu ve daha çok zenginleşen bir kent olduğunu halkla yaptığı konuşmalar ile aktarmıştır[1076].

Gösteriler farklı yerlerde devam ettikçe ABD basını yapılan gösterileri aktarmıştır. 20-21 Mayıs tarihli ABD basınında bu sefer de Samsun'da hükümet

---

1073 **The Hawk Eye,** 14 Mayıs 2007.

1074 **The Hawk Eye**, 14 Mayıs 2007; **The Gettysburg Times**, 14 Mayıs 2007; **Star Tribune**, 14 Mayıs 2007.

1075 **VoA News**, 15 Mayıs 2007.

1076 Sabrina Tavernise, "Turkish City Counters Fear of Islam's Reach", **The New York Times**, 15 Mayıs 2007.

karşıtı ve laiklik taraftarı kalabalık bir grubun gösteri düzenlediği yazılmıştır[1077]. Protestolara neden olan Gül'ün adaylığı konusunda Cumhurbaşkanı Sezer'in cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesini öngören tasarıyı veto ettiği 26 Mayıs'ta duyurulurken[1078], 31 Mayıs'ta TBMM'de tasarının onaylandığı ABD basınında aktarılmıştır[1079].

5.3.2. ABD'nin E-Muhtıraya Karşı Tavrı

Askerin verdiği muhtıra, AB tarafından kınanırken, Bush Yönetimi kaçamaklı açıklamalar yapmıştır. "*Washington'un diplomatik yollar ve NATO aracılığı ile Türkiye'nin generallerine, askeri bir darbenin son derece zararlı sonuçlarının olacağını söylemesi gerekiyor. Bununla beraber generaller her ne kadar sınırı aşsa da laik kesimin korkuları da anlaşılır bir durumdur. Müslüman ülkelerin durumu, bu korkuları haklı çıkartmıştır. Erdoğan ve Gül, endişelere duyarlı olması lazımdır. Washington'un ise demokratik dengesini sabit tutma konusunda Türkiye'ye yardım etmede açık bir çıkarı var ve bunu göstermelidir*"[1080].

"*Siyasi Durgunluk - Türkiye Dinin Karşısında Laikliğin Olduğu Başka Bir Krizle Yüz yüze*" başlıklı yazıda laiklik ile alakalı tartışmalara değinildikten sonra Türkiye'de dinin etkinliği üzerinde oluşan tartışmaların AB'ye katılmaya engel olduğu belirtilmiştir. Gazetenin haberinde ABD ve AB ülkelerinin Türkiye'nin başka bir İslami devlet olmasını istemese de Türk ordusunu, ülkenin demokratik sürecine yine müdahale etmemesi konusunda uyardıkları ve dinin siyasete karıştırılmamasını umdukları aktarılmıştır[1081].

Chicago Tribune'de ise İslam, demokrasi ve seçimler ABD çıkarları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Gazetede yazılanlara göre demokrasi Müslüman bir ülkede yaşayabilir ve bunun en iyi örneği Türkiye'dir. Büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye, devlet ve din arasındaki bariyeri koruma görevi verilen ordusuyla beraber, laik bir hükümet yapısındadır. Bununla beraber mevcut durumda tekrar bir sınava tabi olmak durumunda kalmıştır. Dönüm noktası Gül'ün cumhurbaşkanlığına yükselmesi olmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve onun İslami köklü iktidar

---

[1077] **VoA News**, 20 Mayıs 2007; **The Los Angeles Times**, 21 Mayıs 2007.
[1078] Sabrina Tavernise, "Turkey's President Vetoes Bill Allowing Direct Elections ", **The New York Times**, 26 Mayıs 2007
[1079] **VoA News**, 31 Mayıs 2007.
[1080] **The New York Times**, 01 Mayıs 2007.
[1081] **The Hawk Eye**, 04 Mayıs 2007.

partisinin, Türkiye'nin hükümetindeki elini daha da güçlendirecektir. Bu durum Türkiye'nin daha katı bir İslami kimliğe bürünmesi karşısındaki korkuları arttırmıştır. Bu korkulara karşı ordu gerekli uyarıyı yaparken, laik kesim de protestolar düzenlemiştir. Bütün bunlar olurken ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ve diğer liderler, orduya, yerinde durması uyarısında bulunmuştur. "*Doğru mesajı verdiler: Bırakın demokrasi işini yapsın."* ifadeleri aktarılırken, Türkiye'nin geçmişten beri gelen laik kimliğine ve Erdoğan'ın da yaptığı reformlara dikkat çekilmiştir. Gazete ardından şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"*İyi ki Türkiye şimdi bir krizin eşiğinden döndü. Ülkenin yüksek mahkemesi Gül'ün yükselişini engelledi ve milletvekilleri, sorunu çözmek için erken seçimleri temmuz ayında yapmaya karar verdi. Burada pek çok şey tehlikededir. Türkiye bu bölgedeki anahtar bir ABD müttefikidir. NATO'nun bir üyesi ve İsrail ile çok sağlam ilişkileri var. Otokrat ve diktatörlerin olduğu bir bölgede, demokrasinin hayati bir sembolü olmaya devam ediyor. Filistin bölgesinde ve başka yerlerde gördüğümüz üzere, demokrasi her zaman Batılı güçlerin istediği sonuçları doğurmuyor. Ama bu almaya değer bir risk – hem de her defasında*[1082]."

Claire Berlinski, "*Türkiye'de İslam Üzerinde Bir Savaş Görünüyor*" başlıklı yazısında Türkiye üzerinde çok önemli analizler yapmıştır. Halkın içinde gezip onların nabzını tutmaya çalışan yazar, farklı görüşteki kişilerle röportaj yaparak Türkiye'nin genel bir görüntüsünü sunmuştur. Evvela katı laikçiler ile konuşan yazar, bu kesimin kesin olarak iktidar ve İslami akımlardan fobi derecesinde korktuğunu ve Arap ile İran'ı da adeta bir öcü olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Bununla beraber ülkenin her anlamda büyük bir kalkınma yaşadığı yönündeki görüşleri de aktaran yazar, buna rağmen ülkenin bölünmesinden ve Batı'nın himayesine girilmesinden korkulduğunu belirtmiştir. Laik kesimin Batı taraftarı oldukları yönünde bir düşünceye kapılmamak gerektiğini ifade eden yazar, bu kesimin de ABD ve Batı'ya karşı iyi duygular beslemediğini belirtmiştir. Türkiye'deki insanların adeta bir paranoya haline gelen korkuları olsa da İstanbul ve Türkiye'nin yaşanacak güzel bir yer olduğunu söyleyerek, Türkiye için bazı korkuların abartılı olduğuna dikkat çekmiştir[1083].

[1082] **Chicago Tribune**, 05 Mayıs 2007.
[1083] Claire Berlinski, "In Turkey, a Looming Battle Over Islam", **The Washington Post**, 06 Mayıs 2007.

7 Mayıs tarihli VoA News, ABD ve diğer müttefiklerinin Türk ordusunun darbe tehdidini olumsuz karşıladığını yazmıştır. ABD Dışişleri Bakanı Tom Casey, "*Kendi liderlerinin kim olacağına kendileri karar veren Türk halkının yaşadığı özgür ve demokratik bir Türkiye'nin, o ülke için hayati derecede önemli olduğuna inanıyoruz. Avrupa için ve dünya için de bu çok önemli ve o ülkedeki anayasal düzene ve demokratik işlemlere destek verilmesi ve saygı duyulması için çağrıda bulunmaya devam edeceğiz*." açıklaması ile demokrasiden yana tavır aldıklarını bildirmiştir[1084].

Birçok ABD gazetesinde ABD Başkanı Bush'un "*Dünyamızdaki tiranlığı sona erdirmeye yönelik nihai hedefimizle, tüm millet ve kültürlerdeki demokratik hareketlerin ve enstitülerin büyümesini istemek ve desteklemek, ABD'nin politikasıdır*." şeklindeki açıklamalarını aktarmışlardır. Gazeteler, Türk hükümetinin Türkiye'deki Kürtlerin bağımsızlık isteklerini reddettiğini, buna karşı Kürtlerin de Ermeni veya diğerleri gibi bağımsızlığın tadını çıkarmak istediklerini yazarken[1085], aynı haber "*Demokrasi Karışık Bir İş Haline Gelebilir*[1086]", "*Demokrasi İsteği Gerçeklik Engeline Takılıyor*[1087]", "*Demokrasinin Sınırları*[1088]", "*Demokrasinin Sınırları Engel Haline Geldi*[1089]" başlıkları ile yayınlanmıştır.

5.3.3. Kuzey Irak Operasyonu (Mayıs - Temmuz 2007)

23 Mayıs tarihinde Ankara'da bombalı saldırı haberi, seçimler, laiklik tartışması, Kuzey Irak'a Türk operasyonu ve ABD'nin bundan büyük endişesi aynı haber içinde birlikte işlenmiştir. Ankara Ulus'taki Anafartalar Alışveriş Merkezinin yanında bomba patlatıldığı ve olayda en az altı kişinin öldüğü duyurulurken, olayın PKK tarafından düzenlenmiş olabileceği belirtilmiş ve bu durumda Kuzey Irak'a Türkiye'nin bir operasyon düzenleme konusunda daha istekli olabileceğine işaret edilmiştir. Gazetelerde ABD'nin Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesinden son derece rahatsız olacağı yazılmıştır[1090].

[1084] Bill Rodgers, "Turkey's Government Presses for Change in Presidentıal Selectıion", **VoA News**, 07 Mayıs 2007.
[1085] Cokie Roberts, Steven V. Roberts, "Democracy Creates Dilemmas", **The Capital**, 13 Mayıs 2007.
[1086] **The Joplin Globe**, 12 Mayıs 2007.
[1087] **Cumberland Times News**, 15 Mayıs 2007.
[1088]**The Daily Times**, 15 **Mayıs** 2007.
[1089] **The Daily Globe**, 17 Mayıs 2007.
[1090] Yeşim Borg, Laura King, "Shopping Mall Bomb Kills 6 in Turkish Capital", **The Los Angeles Times**, 23 Mayıs 2007; Sabrina Tavernise, "Bombing Kills Six in Turkish Capital's Shopping

"*Türkiye, Militan Kürtleri Irak'a Sürmeye Yemin Ediyor*" başlıklı yazısında Sabrina Tavernise, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, bombalama eyleminden sonra keskin bir dille Türkiye'nin, eğer gerekli olursa, Kuzey Irak'taki Kürt militanlara karşı harekete geçeceğini söylediğini, PKK'nın ise saldırıyı üstlenmediğini belirtmiştir. Yazarın aktardığına göre Erdoğan, "*Bu noktada güvenlik güçlerimizle, ordumuzla bir çatışma yaşamamız imkânsız. Gerekli olan neyse yapılacaktır. İster yurt içinde, ister yurt dışında olsun, zamanın gelmesini bekleyen istihbaratımız hali hazırda teşkilatlanmıştır*." şeklinde bir açıklama yapmış ve bu sözleri Yaşar Büyükanıt'ın nisan ayındaki açıklamaları ile aynı olmuştur. Operasyon ihtimali, ABD için son derece sorunlu bir olay olarak görülmüştür. Yazarın aktardıklarına göre Türkiye, militanları saklandıkları Kuzey Irak'taki inlerinden çıkartmak için NATO müttefikinin daha fazla şey yapması gerektiğini iddia ederken, Erdoğan, ABD'nin müttefikleri olduğunu ve Kuzey Irak'ta üstüne düşeni yapması gerektiğini söylemiştir[1091]. Türkiye'nin Kuzey Irak sınırına askeri yığınak yaptığı, Erdoğan'ın Kuzey Irak'taki PKK üslerini yok etmesi için ABD'yi teşvik ettiği 31 Mayıs tarihli ABD basınında yer almıştır[1092].

VoA News, 12 Haziran'da Erdoğan'ın içerdeki PKK'lılar ile savaşılacağını, ABD ve Irak'ın sınır ötesi operasyona karşı olduğunu ve PKK'nın yeni bir ateşkes teklifinde bulunduğunu yazmıştır[1093]. Philadelphia Daily News, haberi "*Türkiye'nin Başbakanı Irak'a Yapılacak Saldırıya Karşı*" başlığı ile aktarmıştır[1094].

10 Temmuz tarihli The Wall Street Journal'de Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon için hazırlık içinde olduğu, seçim öncesi Erdoğan'ın baskı altında olduğu ve Gül'ün de Washington ziyaretinde operasyon için kimseden izin almak zorunda olmadıklarını açıkladığı belirtilmiştir. Operasyonun ABD için istenilmeyen bir durum olduğu ve gerçekleşmesi halinde Türkiye-ABD ilişkilerinin bu durumdan olumsuz etkileneceği aktarıldıktan sonra, Türklerin ABD'yi PKK konusunda suçladığı, buna karşılık ABD'nin de PKK'yı bölgede devre dışı bırakmak için gücü olduğu ifade edilmiştir[1095].

District", **The New York Times**, 23 Mayıs 2007; Selcan Hacaoğlu, "Bomb in Turkish Capital Kills Six", **The Californian**, 23 Mayıs 2007.

[1091] Sabrina Tavernise, "Turkey Vows to Pursue Militant Kurds Into Iraq", **The New York Times**, 24 Mayıs 2007.

[1092] **Newsday**, 31 Mayıs 2007; **Star Tribune**, 31 Mayıs 2007; **Herald and Review**, 31 Mayıs 2007.

[1093] **VoA News**, 12 Haziran, 2007.

[1094] **Philadelphia Daily News**, 13 Haziran 2007.

[1095] Robert Finn, "Another Iraq Front", **The Wall Street Journal**, 10 Temmuz 2007.

5.3.4. 22 Temmuz 2007 Genel Seçimi

Cumhurbaşkanlığı seçimi krizini aşmak için erken genel seçime giden Türkiye, iktidarın tekrar zaferi ile askeri vesayeti aşmayı başarmıştır. Seçim öncesi halkın nabzını tutmak için halkın her kesimi içerisine girip konuşan ABD basın muhabirleri, Türkiye'deki gazetelerden farklı olarak bu süreçte her kesimin fikirlerini öğrenip neşretmişlerdir.

"*Seçimler, Türkiye'de Bir Dönüm Noktası Olabilir*" başlıklı yazısında Sabrina Tavernise, birçok kesimden insanlarla görüşüp istek ve fikirlerini öğrenmeye çalışmıştır. Yazarın aktardıklarına göre modern Türkiye kutsal bir üçlü olarak görülen ordu, cumhuriyet ve onun kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ile tanımlanmıştır. Her biri diğerlerine ayrılmaz şekilde bağlı ve hepsi sitem edilmekten çok uzakta olmuştur. Buna karşılık 73 milyonluk Türkiye'de 22 Temmuz seçimleri bir dönüşüm oluşturabilir. Zira *bir zamanlar iktidarda olan laik elit tabakayı ve onlara arka çıkan orduyu destekleyen liberal Türkler, bu kesime sırtını dönüyor ve dindar siyasetçilere olduğu kadar yeni bir bağımsız siyasetçiye oylarını veriyor.* Anayasa avukatı ve insan hakları savunucusu olmakla beraber Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İslamcı partisinden aday olan Zafer Üskül, "*Bu seçim, değişim isteyenler ve değişim istemeyenler arasındaki bir güç mücadelesi ve din sadece bir neden*." şeklinde kanaatini belirtmişken, liberal bir Ak Partili Suat Kınıkoğlu, "*50 yıl içinde insanları bugünün, Türkiye'nin kendi halkıyla anlaştığı gün olduğunu yazacak*tır." demiştir. İstanbul'dan bağımsız adaylığını koyan Profesör Baskın Oran, "*Suyu 99°C'ye kadar ısıttığınızda yine sudur ama onu bir derece daha ısıttığınızda artık o su değil buhar olmuştur. İşte o bir derece 2007 yılı*." sözleri ile seçimin önemini belirtmiştir[1096].

Türk toplumunun değiştiğine dikkat çeken yazara göre dindar Türkler, zengin olmuş ve statü kazanıp kamunun gözünün önüne çıkmışlardır. Başörtülü kadınlar alışveriş merkezinde, scooter tarzı motorlarında ve arabaların direksiyonlarında yasaklamalardan uzaklaşmış olarak yaşamaya başlamışlardır. Türk Ekonomik ve Sosyal Çalışmalar Vakfı üyesi Volkan Aytar, "*Bu, dar laiklik gömleği aşırı dar bir hal aldı ve Türk toplumunu boğuyor*." İlhan Döğüş ise "*Başörtülü eğitimli kadınların, daha az dindar olan akranlarına kıyasla, Marx denince akıllarına İngiliz*

[1096] Sabrina Tavernise, "Election in Turkey May Be a Watershed", **The New York Times**, 19 Temmuz 2007.

güzellik mağazası Marks & Spencer yerine Alman filozofun geldiğini söyledi. Sözleri ile değişime dikkat çekmiştir[1097].

Ellen Knickmeyer, "*İslami Giyim Türkiye'deki Seçimlerden Önce Yapılan Müzakereye Hükmediyor*" başlığı ile Türkiye'de örtünme ile ilgili bir yazı kaleme alarak seçimlerdeki etkisini aktarmaya çalışmıştır. Başörtünün kanunen, üniversiteler de dâhil olmak üzere kamu binalarında yasaklanmış durumda olduğunu belirten yazar, önceki Türkiye cumhurbaşkanlarının başörtülü kadınları resmi resepsiyonlara almayı reddettiklerini, laik Türklerin, başörtülü bir kadını cumhurbaşkanı eşi yapmanın, İslami köktendinciliğe karşı verilen savaşta bir yenilgi olmasından korktuklarını yazmıştır[1098].

Beş yıllık Adalet ve Kalkınma Partisi yönetiminde, Türk ekonomisinin şimdiye kadar hiç olmadığı kadar iyi bir haldeyken, oylamaya giden ana konuların Kuzey Irak'ta üslenen Kürt teröristler tarafından yapılan sınır ötesi saldırılar hakkındaki endişeler ve Türkiye'nin kadınlarının başlarına örtü örtüp örtmeyeceği olduğunu söyleyen Knickmeyer, Hatice isimli bir örtülü kadının, peçeli arkadaşlarıyla beraber İstanbul'un daha zengin, laik mahallelerine gittiğinde duyduğu hakaretlerden bazılarının, "Ninja, karga" olduğunu ve generallerin ise Hayrunisa Gül'ün örttüğü örtü için daha ağır olan "Karafatmalar" kelimesini kullandıklarını aktarmıştır. Peçe takanların ve şeriat isteyenlerin oranlarında büyük düşüş yaşandığını aktaran yazar, Türk kadınlarının %40 ila %50'sinin dinden ziyade geleneğe duydukları saygı nedeniyle başörtüsü taktıklarını ve bunun Türkiye'nin taşra geçmişinden gelen bir miras olduğunu aktarmıştır. Buna karşılık peçeli kadınlara kızan bir hanım, Osmanlı İmparatorluğu'nun eski, güzel günlerini hatırlayarak, "*Suudi Arabistan eskiden bizim kolonimizdi. Şimdi onlar gibi olmamalıyız. Aslında bir erkek, biraz saçtan dolayı heyecanlanıyorsa, onda bir sorun vardır*." şeklinde düşüncesini dile getirmişken, çalışan başka bir hanım, "*AKP benim için İslamı temsil ediyor ve AKP özgürlüğü temsil ediyor*." demiştir. Türkiye'nin devlet üniversitelerinde başörtüsünün yasak olduğunu söyleşen bir genç kız ise "*Eğer*

1097 Sabrina Tavernise, "Election in Turkey May Be a Watershed", **The New York Times**, 19 Temmuz 2007.

1098 Ellen Knickmayer, "Islamic Attire Dominates Debate Before Turkish Vote; Secularist Fear an Increase In Activist Fundamentalism", **The Washington Post**, 22 Temmuz 2007.

AKP tekrar iktidara gelirse, ayrımcılığın sona ereceğine inandığını" belirterek iktidar partisinden beklentilerini dile getirmiştir[1099].

22 Temmuz'da yapılan seçimlerin iktidar partisinin zaferi ile sonuçlandığını farklı başlıklarla duyuran ABD basını, iktidarın oylarını arttırdığını aktarırken, ekonomik gelişmeye de dikkat çekmişir. VoA News "*Türkiye'nin İktidar Partisi Zafer Kazanıyor, Laik İlkeleri Korumaya Söz Veriyor*" başlığı ile seçim sonuçlarını duyurmuştur. S. Pace'nin aktardıklarına göre Türkiye'nin iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi, genel seçimlerde ses getiren bir zafer kazanarak oyların %47'sini almıştır. Seçim zaferinin ardından konuşan, parti lideri Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, zaferin tadını çıkarırken aynı zamanda rakiplerine el uzatmayı da ihmal etmemiştir. Erdoğan seçim zaferinin, Türkiye'deki demokrasinin bir zaferi olduğunu, Partinin, seçmenlerin ona verdiği görevi yerine getirmek için çok çalışacağını ve demokratik, laik cumhuriyeti bir üst basamağa çıkartacaklarını söylemiştir. Pace, Meclis'in yeni bir cumhurbaşkanı seçmek veya yeni seçimlere gitmek için 30 günü olduğunu, iktidar partisinin tartışılmaz zaferinin, cumhurbaşkanlığı için Meclis'te çoğunluğa sahip olduğu anlamına gelmediğini ve diğer partilerle işbirliği yaparak taviz vermek zorunda kalacağını yazmıştır. Seçimlerde ise Cumhuriyet Halk Partisi, %20, Milliyetçi Hareket Partisi %14 oranında oy almıştır[1100].

"*Türkiye'deki Oylama, Ordu ile Olan Gerilimi Artırabilir*" başlıklı yazıda Los Angeles Times, seçimin Erdoğan'ın zaferi ile sonuçlandığını aktarırken, laik kesimin onun gizli bir İslami planı olduklarına emin olduklarını, Erdoğan'ın üzerinde Kuzey Irak'a operasyon için baskı oluşacağını ve Erdoğan'ın ekonomik anlamda ülkeyi büyüttüğünü yazmıştır[1101]. Aynı tarihte Star Tribune, PKK lideri Murat Karayılan'ın Türkiye ile savaşmaya hazır olduğunu söylediği yazılmıştır[1102].

[1099] Ellen Knickmayer, "Islamic Attire Dominates Debate Before Turkish Vote; Secularist Fear an Increase In Activist Fundamentalism", **The Washington Post**, 22 Temmuz 2007.
[1100] Sonja Pace, "Turkey's Ruling Party Scores Victory; Promises to Uphold Secular Principles", **VoA News**, 23 Temmuz 2007.
[1101] **The Los Angeles Times**, 23 Temmuz 2007.
[1102] **Star Tribune**, 23 Temmuz 2007.

Turkey vote may fuel tensions with army

[Turkey, from Page A1]
ciliatory tone in his victory speech, paying homage to Ataturk and offering assurances that his party's agenda was firmly centered on the pro-business, free-market policies that have generated unprecedented economic prosperity since it took power.

"We would like to see Turkey as one, as united," the 53-year-old leader said as supporters cheered and waved the national flag. "Our goal is to realize the aim of Ataturk, to carry our country to the levels of modern civilization."

Revelers took to the streets near AKP headquarters in Istanbul and the capital, Ankara, setting off fireworks and handing out sweets.

During the party's tenure, rampant inflation has been tamed, annual growth has run to 7%, unemployment has leveled off and the national currency has strengthened. The boom has brought a middle-class lifestyle within reach of millions of Turks, including many in the party's religiously conservative core constituency.

"It's a fact that there are more cars on the roads, more consumption, more buying in the supermarkets — the lively economy has given confidence to the people," said Ertugrul Ozkok, editor in chief of the mainstream newspaper Hurriyet. "That was reflected in this vote."

To some observers, the elections marked another milestone in the development of Turkey's own brand of political Islam, a democratic model unlike others in the Muslim world. The AKP is an offshoot of a more rigorously Islamist party, but Erdogan and other senior party figures have made little effort to bring their personal piety into the public sphere.

But that reticence has done little to quell secularists' wariness. Many are convinced the AKP harbors a hidden Islamist agenda, one that is more likely now to make inroads into public policy, perhaps in the form of relaxed restrictions on Islamic

SMILES: *Prime Minister Recep Tayyip Erdogan, right, and wife Emine greet his supporters as they leave a polling station in Istanbul. His party has sought to ease restrictions on wearing head scarves.*

that."

will leave the party feeling ... racy," said Zeynep Dagi, a female

Movement Party.

Rising nationalism has been an unsettling force in recent years, with many Turks blaming the phenomenon for the assassination this year of Hrant Dink, editor of a prominent Armenian-language newspaper.

Nationalist sentiment also underpinned the virulent anti-American and anti-European rhetoric that was voiced at many of the big rallies organized in April and May by the secular camp.

Turkey's EU membership bid has not been enthusiastically received in Europe, in part because of concerns about the country's human rights record and its curbs on freedom of expression. Many Turks believe their country is being discriminated against for being overwhelmingly Muslim, and they have become disillusioned with the government's efforts to join a club they believe will never accept them anyway.

But the growing domestic unpopularity of the EU bid did not appear to dent the appeal of the AKP, in part because the party has managed to frame the membership drive as a pragmatic step that fits well with its other economic policies.

In another milestone, about 20 Kurdish candidates — who ran as independents to avoid having to reach the vote threshold for parties — won parliamentary seats. Their accession, the first by Kurds in more than 15 years, comes as the government is weighing an incursion into northern Iraq to fight Kurdish rebels.

The United States and other Western countries that are allies of the semiautonomous Kurdish region of Iraq strongly oppose such a move. But Erdogan will probably come under heavy domestic pressure to rein in the separatist Kurdistan Workers Party, or PKK, which uses northern Iraq as a springboard for attacks. Scores of Turkish soldiers have been killed this year in clashes with the rebels.

"Our struggle against terrorism will continue," the prime

But even with its solid majority, it fell short of the 367 parliamentary votes needed to elect a president or change the constitution.

Lawmakers are to choose a new president within 30 days. With the opposition still stung by defeat, that could result in the same deadlock that occurred in April, when the AKP put forth Foreign Minister Abdullah Gul as its candidate.

Gul's wife wears a head scarf, and secularists were appalled by the notion of a first lady in Islamic dress.

Some of the largest protests in the country's modern history were held across Turkey to decry Gul's candidacy.

After strong hints of intervention by the army, and an unfavorable ruling by the secularist-

'We see the danger of Sharia and fundamentalism. We will keep on fighting that.'

HATICE OZBAY
Volunteer for the main secular party

dominated Constitutional Court, the AKP abandoned the bid to elect Gul and called early national balloting.

But the party says it is determined to claim the presidency, a post that many secularists regard as their birthright, with a bloodline leading back to Ataturk.

High voter turnout — about 80% — reflected the passions engendered by the campaign.

Many people in this nation of 74 million cut short their summer vacations to return home to vote, lining up at polling places in the sultry heat and emerging with forefingers stained with the indelible purple ink that is used to prevent fraud.

"I hope we will have our reward today," said Fatma Dogan-

Resim 10: Erdoğan'ın seçim zaferi ve tehlikenin henüz geçmediğini yazan 23 Temmuz 2007 tarihli The Los Angeles Times.

"*Türkiye'deki Seçimlerde İktidar Partisi Büyük Bir Farkla Kazanıyor -Sonuç Laikler ve Ordunun Ağzının Payını Veriyor*" başlığını kullanan The Washington Post, seçmenlerin ezici bir çoğunlukla iktidarı ılımlı İslam ve yoğun ekonomik programlarıyla Türkiye'yi yöneten siyasi partiye iade ettiklerini yazmıştır. Gazete, böylece muhalefetin ve erken seçimlere yol açan laik ordunun ağızlarının payını aldıklarını yazmıştır. Gazete, laik bir seçmen olan E. M., İstanbul'un Nişantaşı bölgesindeki bir okulda oyunu kullandıktan sonra "*Beş yıl içinde laik insanlara daha çok dayatmalar getirecekler. Artık kendimizi güvende hissetmiyoruz.*" şeklindeki açıklaması ile iktidara oy veren başka D. A. isimli vatandaşın "*Benim için önemli olan şey mutfağın yemek yağı ve sorunlarım. Bu yüzden AKP'ye oy veriyorum.*" dediğini aktarmıştır[1103].

Erdoğan'ın Zaferi

Türkiye'nin Seçimini Yorumlamak

Türkiye'de yaşanmakta olan bir tiyatronun, demokrasinin Müslüman bir ülkede yaşanmasının, ayrıca bir soru işareti halinde olduğu Irak'taki ABD ikilemiyle bağları var. ABD, Türkiye sahnesinde olanlara karşı gerektiği kadar çok dikkatli olamaz. Bu

[1103] Ellen Knickmeyer, "In Turkish Vote, Ruling Party Wins Wide Margin; Result Is Rebuke to Secularists, Military", **The Washington Post**, 23 Temmuz 2007.

tiyatrodaki bir aktör, komşuları arasında Irak, İran ve Suriye bulunan, ABD'nin uzun süreli bir müttefiki ve NATO üyesi olan Türkiye'nin geleneksel laik ve askeri elit sınıfıdır. Diğer aktör ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İslamcı Adalet ve Kalkınma Partisidir. Tiyatronun en son bölümünde, Erdoğan'ın partisi ki baş harfleri olan AK ismiyle tanıtılıyor, ülke genelinde yapılan Meclis seçimlerinde – oyların %46'sını alarak – şaşırtıcı derecede güçlü bir zafer kazandı. Yüksek bir katılım oranı elde eden, adil ve özgür bir seçim de övülmelidir. Fakat bu sonuçların ardındaki neden, bazılarının önerdiği kadar basit bir şey değil. Seçmenler, AK Parti'yi destekleyerek, İslami bir devletin yaratılmasını onaylamıyorlar. Aslında, Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olması için seçtiği kişiyi Meclis'te engelleyen ordu ve laik liderlere tokat atıyorlar. Seçmenler ayrıca, iktidar partisinin karşısındaki çatlak muhalefetten de şaşkına dönmüş olabilirler. Veya belki de sadece ekonomidir.

Erdoğan'ın hükümeti tarafından benimsenen ekonomik politikalar yaklaşık %7'lik bir yıllık büyüme oranı sağladı. AK Parti 2002'de iktidara geldiğinden bu yana kişi başına düşen milli gelir iki katını da geçti. Hiç değilse AK Parti'nin başarısı, liderlerinin İslami anlayıştan geldiği bir hükümetin pek çok alanda orta düzeye veya gelişmeye dönük bir programı olabileceğini gösteriyor – Türkiye'nin AB üyeliğine gittiğini işaret eden bir program. Yani Müslüman liderlere sahip olan bir hükümet, sıradaki Taliban anlamına gelmiyor.

Yine de Erdoğan'ın, Türkiye'nin laikliğini koruyacağına dair verdiği sözü tutması gerekiyor. Bu Erdoğan için siyasi açıdan zekice bir söz olur. Ama Washington ve AB ülkeleri, Türkiye'nin gelecekteki ilerleyişi için anahtar olarak laikliği gördüklerini vurgulamalı. Amerikalı diplomatların, Türkiye'nin liderlerine bu noktayı işaret etmek için bolca vakitleri olacak. ABD yetkilileri ayrıca Türk yetkilileri, Kuzey Irak'a bir sınır ötesi harekât yapmaktan vazgeçirmek için baskı yapmaya devam etmeli. Türkiye'ye saldırılar düzenleyen teröristlerin[1104] Irak'taki üslerini ortadan kaldırmak istediği için Ankara'yı suçlamak güç. Bu, Türkiye'nin yüz yüze kaldığı terörizm. Ama – Türkiye de dâhil olmak üzere bu bölgenin – ihtiyaç duyduğu son şey Irak'ın daha da karışık bir hal alması. Tüm bu mücadeleler sıraya girmiş beklemekteyken, Erdoğan'ın zaferini kutlamak için çok fazla vakti olmayacak.

Çerçeve Yazı-16: Türkiye'deki gelişmeleri değerlendiren yazılardan bir örnek[1105].

[1104] ABD basını bu teröristler için bazen gerilla, bazen de Kürtler demektedir.
[1105] **The Philadelphia Inquirer**, 24 Temmuz 2007.

The Los Angeles Times, "*İslamcıları Desteklemek*" başlıklı yazıda, seçim zaferini getiren etkenin özellikle ekonomik refah olduğunu belirtirken, müsamahalı ve ılımlı İslamcı yönetimin Türkiye versiyonunun diğer Müslüman ülkelere de yayılıp yayılmayacağının ya da Türkiye'de uzun süreli olup olmayacağının bile belli olmadığını, ama bu noktada, Irak ve Afganistan gibi yerlerde mücadele eden demokrasiler için bir deniz feneri görevi üstlendiğini yazmıştır. Gazete bundan dolayı ABD ve Avrupa'nın, yeni güç kazanmış Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın iktidarını desteklediğini, ABD için Kürt sorununu diplomatik yollarla çözme yolunda yeni bir teşebbüs anlamına geldiğini, AB için de Türkiye'nin üyelik güdüsünü canlı tutmak için savaşmaya devam etmek anlamına geldiğini iddia etmiştir[1106].

VoA News, "*Türkiye'nin İktidar Partisi Orduyu Tokatlıyor*" başlıklı haberde ABD Başkanı Bush'un Erdoğan'ı arayarak tebrik ettiğini, Beyaz Saray sözcüsünün de ABD'nin güçlü ilişkilerin kurulması için elinden geleni yapacağı haberini doğruladığını yazmıştır[1107]. Aynı tarihli The Wall Street Journal, seçimlerin Batı'ya, yakın zaman önce Ankara ile gerilen ilişkilerini düzeltmeleri için yeni bir başlangıç yapma şansı verdiğini belirtmiştir. Bununla beraber Erdoğan zor bir müşteri olsa da tutkusunun, Türkiye'yi daha güçlü, daha zengin ve daha özgür yapmaya yönelik olduğunu ve bu hedefin tamamen Batı çıkarlarıyla da uyum içinde olduğunu yazmıştır[1108]. Aynı gazetede Matthew Kaminski, seçimin ekonomik refah dolayısıyla Erdoğan tarafından kazanıldığına işaret ederken, 1999'dan sonra şeriata taraftar olanların oranının çok düştüğünü hatırlatmış ve ülkede ekonomik canlılığın işaretlerinin çeşitlendiğine dikkat çekmiştir[1109].

Seçim sonuçlarını ABD ve Kuzey Irak operasyonu üzerinden değerlendirenlerden biri de Steven A. Cook olmuştur. "*İslami Zaferi Kutlamak*" başlıklı yazısında Türkiye'deki seçimlerde bu kadar büyük risklerin olmasıyla beraber Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kazandığı zaferin, ABD için iyi olduğunu belirtmiştir. İki ülke arasında, Irak konusundaki anlaşmazlığın büyük ihtimalle devam edeceğini yazan Cook, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin laik rakiplerinin aksine ABD için çok daha iyi bir ortak olabileceğini söylemiştir. Yazar, Türkiye İslamcılarının Washington ile ilişkilerini tamir etmek, Ankara'yı katı bir şekilde

[1106] **The Los Angeles Times**, 24 Temmuz 2007.
[1107] **VoA News**, 24 Temmuz 2007.
[1108] **The Wall Street Journal**, 24 Temmuz 2007; Seçim sonuçları ile alakalı başka bir yazı için bkz. Ayse Ferliel, "Politics&Economics: Turkey's No.1 Task Is More Employment", **The Wall Street Journal**, 24 Temmuz 2007.
[1109] Matthew Kaminski, "Turkish Test", **The Wall Street Journal**, 24 Temmuz 2007.

Batı'da tutmak ve modern, çoğulcu, demokratik bir Türkiye için mücadele verdiklerini yazmıştır[1110]. 30 Temmuz tarihli The Chicago Tribune, Erdoğan'ın Irak Başbakanı'nı Türkiye'ye davet ettiğini ve PKK konusundaki görüşmenin olumsuz neticelenmesi durumunda Erdoğan'ın seçim öncesinde Irak'ı uyardığını ve Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon yapacağını söylediğini yazmıştır[1111]. The Wall Street Journal'de ise Türkiye'de Amerikan aleyhtarlığının çok fazla olduğu ve ABD'yi seven Türklerin %9 civarında olduğuna işaret edilmiştir[1112].

5.4. E- MUHTIRA VE 22 TEMMUZ GENEL SEÇİMLERİ ÜZERİNE YORUMLAR

22 Temmuz'da yapılan seçimlerden sonra Türkiye tekrar cumhurbaşkanlığı seçimleri, Kuzey Irak'a operasyon ve Ermeni meselesi gibi konularla uğraşmıştır. ABD basını, bu süreci geniş bir şekilde sayfalarına taşımıştır.

5.4.1. Cumhurbaşkanlığı Seçimi (Ağustos 2007)

Cumhurbaşkanlığı için Abdullah Gül'ün tekrar aday olacağı haberi, The Washington Post tarafından "*Bölücü Aday İçin İkinci Perde - Türk Partisi, Cumhurbaşkanlığı İçin Laiklere Karşı Geliyor*" başlığı ile duyurulmuştur. Haberde yazılanlara göre Türkiye'nin İslamcı partisi (AK Parti) tarafından, Gül'ü cumhurbaşkanlığı için yeniden aday göstermeye karar vermiş ve ordu da dâhil olmak üzere laik gruplarla başka bir karşılaşma ihtimalini göze almıştır. Gül'ün tekrar aday gösterilmesi, Erdoğan'ın partisinin, laik çevrelere kafa tutmak için tabanından gelen baskılara boyun eğdiğinin bir göstergesi olmuştur. Laiklik yanlısı Cumhuriyet Halk Partisi'nin lideri Deniz Baykal, "*Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkeleriyle sorunları olan birisinin cumhurbaşkanı olması uygun değildir*." şeklindeki sözleri ile tekrar Gül'e karşı olacaklarını göstermiştir[1113]. Gül, adaylığını tekrar ilan ettikten sonra laikliği güçlendirmek istediğini söylemiştir[1114].

[1110] Ateven A. Cook, "Cheering an Islamist Victory", **The Boston Globe**, 26 Temmuz 2007.
[1111] **Chicago Tribune**, 30 Temmuz 2007.
[1112] Soner Çağatay, "Turkish Troubles", **The Wall Street Journal**, 31 Temmuz 2007; Çağatay'ın Türkiye'de ABD aleyhtarlığına dikkat çektiği bir diğer yazısı 31 Temmuz'da neşredilmiştir. Bkz. Soner Çağatay, "Liberal Turkey", **The Wall Street Journal**, 30 Temmuz 2007
[1113] **The Washington Post**, 14 Ağustos 2007.
[1114] **The Daily Times**, 15 Ağustos 2007.

"*Türkiye'yi Kaybetmek*" başlıklı yazısında Hugh Pope, Abdullah Gül'ün laikliği koruyacağına söz verdiğini hatırlattıktan sonra AB'nin Türkiye'yi birliğe alması gerektiğini aksi halde sonuçların iyi olmayacağına işaret etmiştir. Pope, Türkiye'nin her anlamda çok önemli bir ülke olduğunu, Batı ve de NATO için önemli işler gördüğünü, buna karşılık AB'nin Türkiye'ye adil davranmayarak onu dışladığını belirterek, bu tavrın son derece yanlış olduğunu yazmıştır[1115].

21 Ağustos tarihli VoA News, Erdoğan'ın orduyu uyararak siyasetten uzak durmasını söylediğini aktarırken[1116], Boston Globe ise Gül'ün cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk turda yeterli oya ulaşamadığını duyurmuştur. Haberde yazılanlara göre dindar bir Müslüman olan Gül, Meclis'te yapılan oylamada, kazanması için gereken üçte ikilik oyu alamamış fakat buna rağmen seçileceğinden emindir. Muhalifleri, Abdullah Gül'ün, anayasada koruma altına alınan laik ilkeleri zayıflatmakla tehdit ettiğini söylerken buna karşılık Gül "*Eğer seçilirsem, uyuma son derece büyük bir önem vereceğim.*" demiştir[1117].

Oylamanın ikinci turunda da gerekli oyu alamayan Gül[1118], bundan sonraki turda cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Oylamadan önce The Washington Post'ta "*Müslüman Demokrasisi Faaliyette*" başlıklı Jackson Diehl imzalı haber yazısında, demokrasi ve İslamın uyuşabileceği belirtilmiştir. Yazarın aktardıklarına göre askeri bir darbe gibi bir son dakika sürprizi olmazsa, özgürlükçü ve Batı yanlısı bir siyasetçi olan Abdullah Gül, ülkenin meclisi tarafından Türkiye'nin cumhurbaşkanı seçilecektir. Gül, dışişleri bakanlığı yaptığı dört yıldan fazla bir süre boyunca, ABD'nin yakın ve sağlam bir dostu olmuş samimi bir Müslüman'dır. Buna karşı Türkiye'deki pek çok insan, Gül'ün seçiminin, ülkedeki Batı tarzı modernlik için sonun başlangıcını nitelemesinden korkmuştur. Türkiye'nin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da ayrıca İslamcı kökleri olan biridir. Washington'daki bazı insanlar gibi Erdoğan'ın Filistin Hamas örgütüne duyduğu sempatiden şüphelenen İsrail partizanları ve Türkiye'nin laik demokrasisini zayıflatma planları kurmakla suçlayan muhafazakârlar da endişelidir. Jack Diehl, ABD'nin seçimle alakalı tavrını şöyle açıklamıştır:

[1115] Hugh Pope, "Losing Turkey", **The Wall Street Journal**, 20 Ağustos 2007.
[1116] **VoA News**, 21 Ağustos 2007.
[1117] Selcan Hacaoğlu, "Turkish Presidency Vote Enters 2d Round; Devout Muslim Could Prevail", **The Boston Globe**, 21 Ağustos 2007.
[1118] **VoA News**, 24 Ağustos 2007.

"Gül'ün Meclis tarafından seçilmesi artık, demokrasi için olduğu kadar bir Müslüman siyasi partinin ılımlı ve liberal de olabileceğini gösteren bir zafer. Bush Yönetimi'nin sevinçten kendinden geçmiş olacağını düşünürdünüz. Bunun yerine kriz başladığından beri merak uyandırıcı şekilde anlaşmazlığa düşmüş görünüyor. Avrupa hükümetleri, halka açık bir şekilde orduyu, demokratik sisteme saygı duymaya teşvik ederken, ABD Dışişleri Bakanlığı ve Beyaz Saray, nisan ayı boyunca gerçekleşen bu olaylar süresince, çoğunlukla sessiz kaldı. Erdoğan'ın zaferinden sonra bile, ABD yetkilileri, cumhurbaşkanlığı konusunda "oybirliğini," destekliyorlardı – ki bu da Gül'den başka birinin aday gösterilmesi demek oluyor. Gül geri adım atmadı. Bunun anlamı Türkiye'nin ABD'ye, "laik," Türk siyasetçilerinin – veya Türklerin – geniş çoğunluğundan daha arkadaşça davranan bir cumhurbaşkanına sahip olması demek. ABD'nin Gül'ün seçilmesine sevinmesi gerekmez mi?[1119]"

Seçim sonuçlarını The Washington Post'ta değerlendiren Ellen Knickmeyer, Meclis'in İslmacı birini seçerek orduyu görmezden geldiğini ve Türkiye'de başörtüsünün Çankaya'ya taşınacağını belirtirken, ABD'nin bu seçimi olumlu karşıladığını, Türkiye'nin önemeli bir müttefik olduğunu, fakat ABD'nin Irak işgaline karşı çıkan Türkiye ile ilişkilerinin olumsuz etkilendiğini yazmıştır[1120]. Sabrina Tavernise de The New York Times'ta Gül'ün seçilmesi ile 84 yıllık laik egemen sınıfın elindeki yönetme gücünün İslamcılara geçtiğini, seçimle beraber dört aylık siyasi yüzleşmenin sona erdiğini, Gül'ün yemin törenine katılmayan askerin şimdiye kadara görülmemiş bir olay olduğunu ve askerin bu tavrı ile memnuniyetsizliğini ortaya koyduğunu yazmıştır[1121]. Andrew Purvis de Gül'ün reformcu, ılımlı ve Batı yanlısı yönüne değinerek korkulacak bir durumun olmadığını yazmıştır[1122].

5.4.2. Kuzey Irak'a Operasyon ve ABD'nin Tavrı (Ağustos–Ekim 2007)

Türkiye'de cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldıktan sonra ABD'nin Türkiye ile alakalı yegâne gündemi Türkiye'nin yapmak istediği sınır ötesi operasyon olmuştur.

[1119] Jackson Diehl, "Muslim Democracy in Action", **The Washington Post**, 27 Ağustos 2007.
[1120] Ellen Knickmeyer, "Gul Elected to Turkey's Presidency; Parliamnet Defies Strongly Secular Military to Choose Figure Rooted Political Islam", **The Washington Post**, 29 Ağustos 2007.
[1121] Sabrina Tavernise-Şebnem Arsu, "Turk With Islamic Ties Is Elected President", **The New York Times**, 29 Ağustos 2007.
[1122] Andrew Purvis, "Modeling Modernity", **Time**, 30 Ağustos 2007.

Bu süreçte Türkiye ile alakalı bütün haberler bu operasyon isteği çerçevesinde değerlendirilmiştir. ABD'de sözde Ermeni soykırım tasarısı bile Türkiye'nin sınır ötesi operasyon planı ile beraber değerlendirilmiştir.

Laura King, Ankara'dan Irak sınırına kadar gidererek birçok kişi ile görüşmüş ve bölgeyi inceleme fırsatı bulmuştur. Kürtlerin mecliste temsil edilecek olmalarının önemli bir olay olduğunu belirten yazar, Kürtlerin hedefi milliyetçiler için ana nefret sebebi olduğunu belirtmiş ve yeni sürecin tehlikeli olabileceğini geçmişte yaşanan olayları göz önünde bulundurarak ihtimal dâhilinde görmüştür. Erdoğan'ın Diyarbakır'da çığır açan bir konuşma yaparak Türkiye'nin geçmişle yüzleşmesi gerektiğini söylediği ve demokrasiyi işaret ettiği hatırlatılırken, Kuzey Irak'a operasyonun da PKK'nın yapacağı önemli bir saldırı sonrası gerçekleşebileceğine ve ABD'nin Türkiye'yi bu operasyondan caydırmaya çalıştığına işaret etmiştir[1123].

"*Irak ve Türkiye Liderleri Kürt Asilere Karşı İşbirliği Yapmayı Kabul Ediyor"* başlıklı haberde Dorian Jones, Irak ve Türkiye başbakanlarının, Kuzey Irak'taki Kürt ayrılıkçılara karşı savaşmak için işbirliğini arttırmayı kabul ettiğini, anlaşmanın Ankara'da yapılan görüşmeler esnasında ilan edildiğini aktarmıştır. Haberde yazılanlara göre Erdoğan, PKK ile başlamak üzere, Türkiye'nin terörizmle savaşmaya ne kadar kararlı olduğunu göstermek için bu görüşmeyi kullandığını söylemiştir. Buna karşı Maliki, Erdoğan'a, PKK'yı bastırmak için yapılan anlaşmanın öncelikle Irak Meclisi tarafından onaylanması gerektiğini söylemiştir. Bununla beraber ABD ve Irak, Türkiye'nin sınır ötesi harekâtının, Irak'ın kısmen sakin olan Kürtlerin yaşadığı bölgenin bu durumunu bozabileceğini söylemişlerdir[1124].

Türkiye, PKK'nın Kuzey Irak'taki kamplarını etkisiz hale getirmek isterken hem Irak hem de ABD, Türkiye'nin bu isteğine karşı çıkmışlardır.

Şebnem Arsu'nun haberine göre Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, sınır bölgesinde saklandıklarını söylediği, PKK'yı etkisiz hale getirmek için Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyon ihtimalini gündemde tutmuştur. Erdoğan, Batı ülkelerinin İran'a karşı olumsuz tavırlarını eleştirirken, terörizme karşı mücadele etmenin meşru hakları olduğunu ifade etmiş ve ABD'den de gerekli adımları atmasını istemiştir. İran'a karşı ABD'nin tavrı belli iken Türkiye İran ile doğal gaz konusunda ortak bir

---

[1123] Laura King, "Turkey's Kurds Cheered by Prospect of Legislative Block", **The Los Angeles Times**, 04 Ağustos 2007.
[1124] Dorian Jones, "Iraqi , Turkish Leaders Agree To Cooperate Against Kurdish Rebels", **VoA News**, 07 Ağustos 2007.

bildiri imzalamış, Amerika Dışişleri Bakanlığı Siyasal İlişkiler Müsteşarı R. Nicholas Burns tarafından bu anlaşma eleştirilmiştir. Erdoğan ise Türkiye'nin kendi politikasını belirleyeceği karşılığını vermiştir[1125]. Bir diğer haberde yazılanlara göre Erdoğan, BM'de bütünlüğünü korumuş, demokratik ve komşuları ile barış içinde yaşayan bir Irak görmek istediklerini söylemiştir[1126].

VoA News, 13 Türk askerinin şehit edilmesi üzerine ABD'nin 7 Ekim'de terörle mücadele konusunda Türkiye'ye yardım etmeye devam edeceğini söylediği, fakat Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon planına karşı çıktığını yazmıştır[1127]. Aynı gazete 10 Ekim'de ABD'nin Türkiye'nin tek taraflı operasyon planına karşı çıktığını ve Beyaz Saray Sözcüsü Dana Perine'ın askeri harekat yapılmadan sorunun çözülmesi istediğini dillendirmiştir[1128]. Scott Stearns, "*Beyaz Saray Türkiye'nin Kuzey Irak'tan Uzak Durmasını İstiyor*" başlığı ile ABD'nin olumsuz tavrını yine tekrar etmiştir[1129].

Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon düzenlemek istenmesi ABD'yi rahatsız etmişken, 11-12 Ekim tarihli ABD basını, ABD'de sözde Ermeni soykırım tasarısının Temsilciler Meclisi'ne geldiğini ve onaylandığını duyurmuştur. 11 Ekim tarihli VoA News haberine göre Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi, Meclis komitesi tarafından onaylanan tasarının bir hafta içinde Meclis'te oylanacağını duyurmuştur. Bush yönetimi ise ABD'nin bölgedeki çıkarlarına zarar verir düşüncesi ile önergenin durdurulmasını istemiştir[1130]. The New York Times'ta da kararın sembolik ama ilişkileri gerebilecek mahiyette olduğu ve ABD yetkililerinin, Irak operasyonunu göz önünde bulundurarak zamanın uygun olmadığını söyledikleri aktarılmıştır[1131]. Chicago Tribune'de, ABD devlet yetkililerin bu önergenin kabulü ile ABD'nin Ortadoğu'daki hedefleri üzerinde son derece istikrar bozucu bir etkisi olacağı uyarısında bulundukları aktarılmıştır[1132].

[1125] Şebnem Arsu, "Turkey Keeps Military Options Open on Kurdish Separatist Across Iraq Border", **The New York Times**, 19 Eylül 2007.
[1126] Margaret Besheer, "Middle East Tops U.N., General Assembly Debate", **VoA News**, 28 Eylül 2007.
[1127] **VoA News**, 08 Ekim 2007.
[1128] **VoA News**, 10 Ekim 2007.
[1129] Scott Stearns, "White House Wants Turkey to Stay out of Northern Iraq", **VoA News**, 10 Ekim 2007.
[1130] Dan Robinson, "Armenian Genocide Measure Will Go Forward", **VoA News**, 11 Ekim 2007.
[1131] Steven Lee Meyers, Carl Hulse, "House Panel Raises Furor on Armenian Genocide", **The New York Times**, 11 Ekim 2007.
[1132] **Chicago Tribune**, 11 Ekim 2007.

The New York Times'ta "*Eğer Türkiye Erişimi Keserse ABD Alternatif Arıyor*" başlığı ile tasarının olumsuz sonuçları olabileceğini, Ankara'nın Washington Büyükelçisini geri çağırdığını ve Türkiye'nin ABD'nin askeri üslerine karşı yaptırım uygulayabileceğini belirtmiştir. Haber yazarı David S. Cloud, ABD'nin buna karşı alternatif planlara sahip olduğunu yetkililerin beyanatlarına dayandırarak aktarmıştır[1133].

"*Türkiye Soykırım Önergesi Üzerine Büyükelçisini Geri Çağırıyor*" başlıklı haberde Christopher Torchia, gelişmeleri değerlendirmiştir. Torchia'nın yazdıklarına göre Irak'taki ABD askerine giden önemli bir tedarik yolu olan Türkiye, Washington'daki Büyükelçisini geri çağırmış ve tasarının Kongre tarafından soykırım olarak tanımlanması halinde, bunun ciddi sonuçları olacağını söyleyerek uyarmıştır. Büyükelçinin danışma için geri çağrılması, iki uzun süreli müttefik arasındaki ilişkilerin daha da kötüleştiğinin ve zaten sorunlu olan bir bölgedeki muhtemel, yeni bir karışıklığın işareti olmuştur. Erdoğan'ın danışmanı olan Egemen Bağış, "*ABD'ye verdiği lojistik desteği kesebileceğini*" söylerken, analistler önergenin, Türkiye'nin Kuzey Irak'a asker göndermeye daha da meyilli hale getirebileceğini belirtmişlerdir. Böyle bir hamleye, ABD şiddetle karşı çıkmıştır. Erdoğan, muhabirlere, "*Atılması gereken adımlar var*," derken detay vermemiştir. Irak ve Afganistan'daki ABD ve müttefik güçler için büyük bir kargo merkezi olan ve Türkiye'nin güneyinde bulunan İncirlik Hava Üssü'nün kapatılıp kapatılmayacağı konusundaki sorulara cevap vermeyi reddetmiştir. Türkiye'nin Akdeniz'e açılan İskenderun limanı da Amerikan askerlerine feribotla tedarik malzemesi gönderilmesi için kullanılıyor. ABD'nin önemli bir müttefiki olan Türkiye Meclisi 2003'te Saddam Hüseyin'i deviren işgalin düzenlenme sahası olarak ülkelerinin ABD güçleri tarafından kullanılmasını reddettiğinde, bu ilişkiler en düşük seviyeye inmiş, bu süreçte ise Türkiye ABD'ye tepki vermekte dikkatli hareket etmiştir[1134].

13 Ekim tarihli ABD basını Erdoğan'ın açıklamaları doğrultusunda Türk-ABD ilişkilerinin operasyon ve Ermeni tasarısı nedeniyle tehlikeye girdiğini yazmıştır. "*Başbakan, Kürtler Konusunda Türkiye'nin ABD İle Ayrılmaya Hazır Olduğunu Söyledi*" başlıklı haberinde Molly Moore, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, eğer hükümeti Kürt asileri aramak için Irak'a yönelik sınır ötesi

---

1133 David S. Cloud, "U.S. Seeks Alternatives if Turkey Cuts Off Access", **The New York Times**, 11 Ekim 2007.

1134 Christopher Torchia, "Turkey Recalls Its Envoy Over Genocide Resolution", **The Arizona Republic**, 12 Ekim 2007.

bir harekât düzenlerse, ABD ile olan ilişkilerde bir yırtığa hazır olduğunu söylediğini belirtmiştir. Yazarın aktardıklarına göre Erdoğan, "*Eğer böyle bir seçenek seçilirse, bedeli neyse ödenir. Böyle bir kararın artıları ve eksileri olacaktır. Ama önemli olan ülkemizin çıkarlarıdır*." şeklindeki sözleri ile durumun ciddiyetine dikkat çekmiştir. Erdoğan, savaşın parçaladığı Irak'taki çok az sayıda olan kısmi istikrarlı bölgelerden birine yönelik Türk saldırısına karşı uyardığı için ABD'yi eleştirmiştir. Erdoğan, "*Irak'ı vurmak için 10.000 km uzaktan geldiklerinde herhangi birinin iznini aldılar mı? Kimsenin görüşüne ihtiyacımız yok*." sözleri ile ABD'ye tepkisini dile getirmiştir. Kıdemli bir PKK komutanı olan Bahoz Erdal, savaşçıların Türkiye topraklarında daha derinlere ilerlediğini ve yeni, "pozisyonlar," aldığını söylemiştir. ABD yetkilileri ise sorunun ABD, Irak ve Türkiye üçgeninde çözülmesini istemiştir[1135]. Bu zıt tavırlara karşı Erdoğan'ın ABD ilişkileri için "*Bırakalım İnceldiği Yerden Kopsun*" sözleri Los Angeles Times'ta aktarılmıştır[1136].

"*ABD Kürtler Konusunda, Türklere, Kendilerine Hâkim Olmalarını Tavsiye Ediyor - Bir Saldırı Irak'ta Daha Büyük Bir Savaşı Tetikleyebilir*" başlıklı yazıya göre ABD yetkilileri sınır ötesi bir harekât düzenlemekle tehdit eden Türkiye'yi etkisiz hale getirmek ve Irak'taki ABD askerleri için bir can damarı haline gelen, önemli hava ve kara yollarına girişi sınırlamak için yoğun bir lobi faaliyetine başlamıştır. ABD Dışişleri Bakanı yardımcısı Daniel Fried, Ankara'da Türk yetkililerle görüştükten sonra, "*Türk hükümeti ve halkı, sahip oldukları tüm seçenekleri iyiden iyiye tartıyorlar. Türkiye ile uzun vadeli, ortak çıkarlarımız üzerine odaklanmamız lazım*," derken, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bir mitingde bir hafta sonra Kürt asilere ve PKK'ya karşı, Meclis'i, oy birliği ile "seferberlik emri" kabul etmeye çağırmıştır. Operasyon planı petrol fiyatlarını yükseltirken, ABD askeri yetkilileri, operasyonun olması halinde, bunun çok kötü sonuçları olacağını tahmin etmişler ve Ermenilere yönelik ABD Kongresi'nde yapılan oylamaya cevap olarak, Türkiye'nin ikmal yollarını kesmesi halinde, Amerikan askerlerinin güvenliğine yönelik çok ciddi etkilerden bahsederek uyarmışlardır. Ermeni tasarısı ve operasyon meselesinin aynı zamana denk gelmesi çok kötü olmuştur. ABD'nin Alman Marshall Vakfı tarafından yapılan bir ankete göre, Türklerin ABD'ye karşı olan tavırları gittikçe düşmanlaşmıştır. 100 derecelik

---

[1135] Molly Moore, "U.S. Urges Turkish Restraint On Kurds; Strike Could Imperil Broader War in Iraq", **The Washington Post**, 13 Ekim 2007.
[1136] **The Los Angeles Times**, 13 Ekim 2007.

termometre ölçeğini kullanan vakıf, ABD'ye yönelik olan Türklerin sıcaklığının 2004'te 28 dereceden 2007'de 11 dereceye düştüğünü ortaya koymuştur[1137].

Durumun ABD için kötü olacağını anlayan birkaç ABD'li Demokrat milletvekilinin Ermeni tasarısındaki imzalarını geri çektiği ve yüz yıl önce olmuş bir olay için Türkiye'nin yarasına tuz basmanın zamanı olmadığını açıklamışlardır[1138]. Aynı tarihte The Wall Street Journal'de Philiph Shishkin de Türk operasyonunun ABD için zararlı olacağına işaret etmiştir[1139].

Türkiye operasyon konusunda ciddileştikçe ABD ve basını Ermeni tasarısı konusundaki tavrını değiştirmeye başlamıştır. "*Kongre Geçmişten Ahlak Dersi Vermemeli*" başlıklı yazısında Robert Robb, Kongre önergesinin pervasız bir kibir uygulaması olduğunu belirtmiştir. Yazara göre Kongre soykırım konusunda resmi bir arabulucu veya hakem konumunda değildir. Kongre'nin böyle bir yargılama yapabilmek için özel tarihi veya ahlaki bir duruşu da yoktur. Kongre siyasetçilerden oluşan bir komitedir, tarihçilerden veya ahlakçılardan oluşan bir komite değildir. Kongre'nin yapması gereken ABD halkının çıkarlarına en iyi hizmet etmektir ve bu önerge, bu sorumluluğun boşlandığını göstermiştir. Yazarın konu ile alakalı fikirleri özetle şu şekildedir:

"Önergeye yönelik büyük bir karşı duruş sergileyen Türkiye çok önemli ve bu önem ABD'nin Irak'taki faaliyetlerine yönelik taktiksel bir çerçevenin çok dışına taşıyor. Türkiye hem tedarik güzergâhı sağlayarak hem de Kürtlerin yaşadığı Irak bölgesinden Türkiye'ye saldırılar düzenleyen Kürt ayrılıkçılara saldırmamada gösterdiği sabır yüzünden büyük bir öneme sahip. Bununla beraber gerçekte, ABD'nin Irak'taki başarıya kıyasla, Türkiye'de başarılı olması çok daha büyük bir ihtimal. Belki bugünün Türkleri, bundan neredeyse bir yüz yıl önce olmuş olaylar için Kongre'nin ne düşündüğünü önemsememeli. Ama önemsiyorlar, hem de çok derin ve ciddi şekilde. Ve bu, Türkiye'nin kendi çıkarlarını gölgeleyebilir. An itibariyle bu çıkarlar hem ABD hem de tüm dünyanın son derece fayda göreceği bir yönde ilerliyor. Kongre yasama işine odaklanmalı ve başka yerlerdeki tarihi olayları yargılama işini tarihçilere ve ahlakçılara bırakmalı[1140]."

[1137] Molly Moore, Robin Wright, "U.S. Urges Turkish Restraint on Kurds; Strike Could Imperil Broader War in Iraq", **The Washington Post**, 14 Ekim 2007.
[1138] Carl Hulse, "Support Wanes in House for Genocide Vote", **The New York Times**, 17 Ekim 2007.
[1139] Philiph Shishkin, "Risks of A Turkish Strike; Incursion Into Iraq May Undercut U.S., End Kurdish Boom ", **The Wall Street Journal**, 17 Ekim 2007.
[1140] Robert Robb, "Congress Should Not Moralize About Past", **The Arizona Republic**, 17 Ekim 2007.

Kuzey Irak'a yönelik operasyon için Meclis'ten izin çıkması, 18 Ekim tarihli ABD gazetelerinde geniş yer bulmuştur. "*Türkiye'nin Meclisi Irak'taki Asilere Karşı Saldırı Yapmayı Destekliyor*" başlığı ile Molly Moore TBMM'nin, PKK ile savaşmak için Kuzey Irak'a yönelik bir sınır ötesi harekât yetkisi verdiğini, dünya liderlerinin de herhangi bir harekât düzenlememesi için Türkiye'den ricada bulunduklarını yazmıştır. Yazarın aktardıklarına göre Meclis'in 507'ye 19 oyla, Türkiye Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'a, saldırı yapabilmesi için yetki vermesinden hemen önceki saatlerde Irak ve NATO yetkilileri, ülkenin üst düzey liderleriyle telaş içinde ve ikaz edici son dakika telefon konuşmaları yapmışlardır.

Bush, "*Irak'a askerlerini göndermenin, onların çıkarlarına olduğunu düşünmediğimizi Türkiye'ye en açık şekilde ifade ettik. Türklerin asker kıtalarını ülkeye göndermeden, bu sorunu çözmenin çok daha iyi yolları var,*" derken, Irak Başbakanı Nuri el-Maliki Erdoğan'dan, ABD işgalinden beri Kuzey Irak'ta serbestçe hareket etmesine izin verilen PKK asilerine karşı harekete geçmek için daha fazla zaman istemiştir. Maliki, bölgesel Irak Kürt yönetimine, PKK faaliyetlerini bastırması için "katı talimatlar," verdiğini ve Irak güçlerinin "eğer gerekli olursa," askeri faaliyetlerde Türk ordusuna katılabileceğini söylemiştir. Batı'dan birçok kişi Türkiye'ye kendine hâkim olması çağrısı yaparken Suriye Başkanı Beşar el-Esad, Türkiye'nin sınır ötesi bir harekât düzenlemek için meşru hakkının bulunduğunu söylemiş ve harekâta destek vermiştir[1141]. The New York Times'ta da Morton Abramowitz'in Türk-ABD ilişkilerinin bir dönüm noktasında olduğunu söylediği belirtilmiştir[1142].

ABD basını Türkiye'nin operasyon ihtimalini ve ABD'nin ne yapması gerektiğini tartışırken The Wall Street Journal "Neden ABD PKK ile uğraş mıyor?" sorusuna "*Irak'taki ABD askerlerinin elleri kolları bağlanmış durumda ve Irak'ın Kürtlerin olduğu bölümü kısmen istikrarlı duruyor. Kuzey Irak'taki arazi ve Türkiye ve İran ile olan geçirgen sınırlar, herhangi bir askeri harekât için büyük engel teşkil ediyor. Buna ek olarak Washington'daki bazı siyasetçiler, 2003'te Irak işgali için*

[1141] Molly Moore, "Turkey's Parliament Backs Strikes Against Rebels in Iraq", **The Wall Street Journal**, 18 Ekim 2007; 19 Ekim tarihinde Erdoğan'ın ABD ilişkileri ve Ermeni meselesi'nin siyasete alet edilmemesi gerektiği yönündeki yazısı The Wall Street Journal'de neşredilmiştir. Bkz. Recep Tayyip Erdoğan, "Politicizing History", **The Wall Street Journal**, 19 Ekim 2007.
[1142] Şebnem Arsu, Sabrina Tavernise, "Turkey Resolves to Give Go-Ahead for Raids in Iraq", **The New York Times**, 18 Ekim 2007.

Türkiye topraklarının kullanılmasına izin verilmesini reddeden Türkiye'ye karşı bir husumet besliyor." şeklinde cevap verilmiştir[1143].

PKK'nın saldırıları devam ederken ve Türkiye tekrar şehit haberleri ile derinden sarsılırken ABD ve Irak devlet yetkilileri Türkiye'nin operasyon yapmamasını, sorunun görüşmelerle çözülmesini önermeye devam etmişlerdir. "*Türkiye Rice'a Saldırıya Rağmen Bekleyeceğini Söyledi*" başlıklı haberde Sabrina Tavernise, ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'tan gelen bir telefonun ardından Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, PKK'nın yaptığı saldırıya cevap olarak, askerlerini hemen Kuzey Irak'a göndermeme kararı aldığını söylediğini aktarmıştır. Haberde yazılanlara göre Erdoğan, Rice'a, Türkiye'nin, Kürt asileri etkisiz hale getirmede, ABD'den hızlı adımlar beklediğini söylemiş, Rice kendisinden, birkaç gün süre istemiştir. Irak hükümeti de ayrıca Türkiye ile bir anlaşmaya varmak için çaba göstermeye başlamıştır. Oylamanın yapıldığı zaman Türk yetkililer Meclis'ten aldıkları bu yetkiyi hemen kullanmayacaklarını vurgulamışlar ve güvenlik uzmanları bu tezkerenin PKK'ya karşı harekete geçmeleri için ABD ve Irak üzerinde bir baskı oluşturmak hedefiyle, yani siyasi olarak kullanılacağını söylemişlerdir. PKK'nın saldırıları sonrası Türkiye'nin öfkesini gören ABD ve Irak'lı yetkililer, Türkiye'yi operasyon yapmaması için ikna etmeye çalışmışlardır. ABD için Türkiye'nin önemi çok büyükken sorunun çözümü için uluslararası baskı yoğun olmuştur. Irak'a giden ABD hava kargosunun %70'i Türkiye'den geçerken Türk yetkililer de ABD'nin Kürt ayrılıkçıları durdurmak için Türkiye'ye neredeyse hiç yardım etmediğini iddia etmişlerdir. Daha kötü olan Türkiye, PKK'nın ABD'nin resmen işgal ettiği bölgede faaliyet gösterdiği gerçeğine de işaret etmişlerdir[1144].

"*Tuzaktan Sonra Irak ve Türkiye Arasındaki Gerilim Yükseliyor*" başlıklı haber yazısında Sabrina Tavernise, operasyonun yapılmaması gerektiği yönünde konuyu işlemiştir. Yazara göre bir NATO müttefiki olan Türkiye'nin Kuzey Irak'a bir harekât düzenlemeye karar vermesi, ABD için son derece utanç verici olacaktır. Türkiye'nin işgal etmekle tehdit ettiği bölge, ABD kontrolünde bulunurken, Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesi, hali hazırda ABD'nin savaşmakla meşgul olduğu bir ülkenin başına yeni sorunlar çıkarması anlamına gelecektir. Böyle bir sınır ötesi

---

[1143] **The Wall Street Journal**, 20 Ekim 2007.

[1144] Sabrina Tavernise, "Turkey Tells Rice It Will Wait Despite Ambush", **The New York Times**, 21 Ekim 2007.

harekât, zaten Amerikan politikalarına karşı düşmanca bir tutum içinde olan bu bölgedeki istikrarı da tehlikeye atacaktır. İranlılar, Amerika politikasını eleştirirken, Suriyeliler de aynı şeyi yapmışlardır[1145].

Bize İhtiyaç Duyan Bir Müttefik

"Kürt Sorunu," daha önceleri bir Türk sorunu, bir Suriye sorunu, bir İran sorunu ve bir Irak sorunu idi. ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle bir Amerikan sorunu haline de geldi ve son zamanlardaki gelişmeleri göz önüne alacak olursak, son derece can sıkan bir sorun.

Kürt terörizmini sona erdirmede gösterilen başarısızlık, elli yıllık güçlü ABD – Türkiye ilişkilerini sona erdirebilir. Türkiye çok büyük bir öneme sahip. Çünkü Ortadoğu'daki tek İslami demokrasi, NATO'daki tek Müslüman ülke, Afganistan'da önemli bir müttefik ve Irak'a giden hayati tedarik güzergâhı. Ayrıca ABD'ye de çok kızgın ve I. Dünya Savaşı'nda Türkiye'yi Ermeni soykırımından suçlu bulan bir önergenin Meclis Dışişleri Komitesi tarafından kabul edilmesinden önce de böyleydi. Washington'ın, Ankara'nın istediği şeyi vermesi muhtemelen imkânsız ama bu sıralar Türkiye'ye bir şeyler vermenin tam vakti.

Türkiye Meclisi'nin, ABD askerlerinin Irak'ı işgal etmek için Türkiye topraklarını kullanmasını reddettiği bir gerçek. Türklerin artık anketlerde, Ortadoğu'daki – bir zamanlar en sıcakkanlı olan ama şimdi – en Amerikan karşıtı halk olduğu bir gerçek. Ve Türkiye'nin tarihi olarak Kürtleri bastırmasının, işleri daha da kötüleştirdiği de bir gerçek. Buna siyasi bir çözüm bulmayı engelleyen, teröristlerle müzakereyi reddetmesini de ekleyin.

Her şeye rağmen Türkiye, kederlenmekte haklı. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın terörist olarak tanımladığı, Kürdistan İşçi Partisi veya PKK'dan gelen asiler, Kuzey Irak'taki üslerinden Türkiye'ye yaptıkları saldırıları arttırdılar ve Türkler, ABD ordusunun onları durdurmak için yardım edemez bir konumda olduğuna yönelik iddialardan deliye dönmüş durumdalar. Başkan Bush, 2004'te Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a, Irak Kürdistanının içindeki PKK'yı durdurmak için daha çok şey yapmaya söz vermişti. Ama sadece geçen ay, PKK savaşçıları en az 25 Türk askerini ve 12 sivili öldürdü. Ankara, Bush'un, teröre karşı verilen savaşta, milletler "ya

[1145] Sabrina Tavernise, "Iraq and Turkey See Tensions Rise After Ambush", **The New York Times**, 22 Ekim 2007.

bizim yanımızdadır ya da karşımızdadır," talebinin karşılık bulmamasından şikayet etse, haklıdır.

Dolayısıyla, Türkiye Meclisi, geçen hafta Irak'ta askeri gücün kullanılmasına onay verdiğinde, ABD'li yetkililer, Türkiye'nin bu hakka sahip olduğunu inkâr etmediler. Sadece sesli bir şekilde, Türkiye'nin en iyi çıkarlarının Ankara'nın işgal kararı vermemesinde olduğunu söyleyip, bunun için dua ettiler. Ama Türklerin, verilip de tutulmayan Amerikalı sözlerine karşı sabrı anlaşılır şekilde, tükeniyor.

ABD'nin Irak'taki komutanı olan General David H. Petraeus, Ortadoğu'nun en zorlu arazilerinden birinde bulunan, on yıllardan beri halkın destek verdiği bir bölgede saklanan PKK üyelerinin kökünü kazımak için muhtemelen meyvesiz bir harekat için Irak'ta "bir kazanan bir kaybeden," Amerikan askerlerini harcamaya karşı çıktığı bildirildi. Ama ABD en azından Kürt liderlere, arka bahçelerini temizlemeleri konusunda baskı yapabilir veya birkaç ABD Özel Kuvvetler askerini, PKK komutanlarını ele geçirmek için kullanabilir.

Hareket etmek istemeyen Kürt yetkililer, ABD ve Türkiye'nin onların sığınaklarına karşı müşterek bir NATO harekâtı planladıklarını öğrenseler, PKK'ya karşı daha istekli bir şekilde hareket etmezler miydi? Washington bunu öğrenmeli.

Çerçeve Yazı-17: The Los Angeles Times'ta Türkiye'nin operasyon isteğini haklı gören bir yazı[1146].

23 Ekim tarihli ABD basını, Irak'ın PKK konusunda uyarılması ve Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyonunun durdurulması konusunda çok haber yapmıştır. "*ABD Asileri Türkiye'ye Yaptığı Saldırıları Durdurması İçin Irak'ı Uyarıyor*[1147]", *Irak PKK Ofislerini Kapatacak, Grubun Irak'ta Faaliyet Göstermesini Durduracak*[1148]", "*Türkiye: Irak'ta 'Bir şeyler Yapılmalı'*[1149]", "*Bush Yönetimi Iraklı Kürtleri Türkiye'ye Yapılan Saldırıların Durdurulması İçin Yardım Etmeye Teşvik Ediyor*[1150]", "*Türk Askerleri Sınıra Yığılıyor*[1151]", "*Kürt Asiler, Top*

[1146] **The Los Angeles Times**, 22 Ekim 2007.
[1147] Robin Wright, Michel Abramowitz, "U.S. Warns Iraq to Halt Rebels Raids On Turkey; Kurdish Attacks Prompt Border Troop Buildup", **The Washington Post**, 23 Ekim 2007.
[1148] **VoA News**, 23 Ekim 2007.
[1149] **Chicago Tribune**, 23 Ekim 2007.
[1150] Helene Cooper, David S. Cloud, "Bush Administration Urges Iraqi Kurds to Help End Raids Into Turkey", **The New York Times**, 23 Ekim 2007.
[1151] Volkan Sarısakal, Christopher Torchia, "Turkish Troops Streaming to Border", **Chicago Tribune**, 23 Ekim 2007.

Atışlarına Devam Eden Türkiye ile Ateşkes Yapmak ve Görüşmek İstiyorlar[1152]", başlıkları ile duyurmuşlardır.

25-26 Ekim tarihli ABD basınında Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon için ABD'yi dinlemeyeceğini Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamaları ile duyurmuştur. Erdoğan, ABD istemese de Kuzey Irak'a operasyon kararını Türkiye'nin vereceğini belirtmiştir[1153]. 26 Ekim'de The New York Times'ta da ABD ve Türkiye'nin sözde Ermeni soykırım önergesini engelledikleri, ABD'deki Ermeni yanlılarının hayal kırıklığı yaşadığı ve Kuzey Irak'a operasyon tehdidinin bu kararın beklenenin aksine geri alınmasında etkili olduğu aktarılmıştır[1154].

27 Ekim tarihinde ABD basını Erdoğan'ın Washington'a yapacağı ziyarete kadar Türkiye'nin operasyon yapmayacağını duyurmuştur. Erdoğan'ın 5 Kasım'da Bush ile görüşeceği belirtilmiştir[1155]. En nihayetinde Türkiye, Kuzey Irak'a Aralık 2007'de operasyon yapmaya başlamıştır.

5.5. E-MUHTIRA İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME

12 Eylül 1980 darbesinden sonra Türkiye'de askerin darbe yapma konusunda yöntem değiştirdiği görülmektedir. 12 Eylül'de yapılan askeri darbe daha önce ABD basınında 27 Mayıs öncesinde olduğu gibi açık açık yapılacağı ve nasıl yapılacağı açıklanmışken, 12 Eylül'den sonra yapılan askeri müdahaleler uyarılar şeklinde olmuş ve siyasi iktidar vesayet altına alınmaya çalışılmıştır. Sonuçta yasal hükümetler, yasadışı yollarla değiştirilmiştir. ABD basınında yazılanlara bakılırsa hem 28 Şubat hem de 27 Nisan E-Muhtıra'da ABD direkt bir darbenin yapılmasını istememiş, modern yöntemlerin kullanılmasına izin vermiş ve bu tavrını açıkça askere iletmiştir. Bu iki olayda da ordu, darbeyi farklı şekilde yapmış, 28 Şubat'ta Erbakan'ı devirirken, 27 Nisan'da iktidar partisi kapatılmaktan kıl payı kurtulmuştur. Daha sonra yapılan seçimler ve iktidarın halktan güvenoyu almasıyla askeri darbeyi bertaraf etmiştir.

[1152] Sabrina Tavernise, "Kurdish Rebels Ask for Cease-Fire and Talks With Turkey, Which Continues Shelling", **The New York Times**, 23 Ekim 2007.

[1153] **Voa News**, 25 Ekim 2007; **Newsday**, 26 Ekim 2007; **Chicago Tribune**, 26 Ekim 2007; **Philadelphia Daily News**, 26 Ekim 2007.

[1154] Carl Hulse, "U.S. and Turkey Thwart Armenian Genocide Bill", **The New York Times**, 26 Ekim 2007.

[1155] **Herald and Review**, 27 Ekim 2007; **Newsday**, 27 Ekim 2007; Christopher Torchia, "Turkey Says Offensive Into Iraq Unlikely To Be Soon; Officials Expected To Wait For Bush To Meet Premier", **The Boston Globe**, 27 Ekim 2007; **Star Gazette**, 27 Ekim 2007;

27 Nisan E- Muhtıra öncesi olaylar, 28 Şubat öncesi ile çok benzer özelliktedir. Muhtıra öncesi yine laiklik tartışmaları baş göstermiş ve ülkede protestolar tekrar sahneye konulmuştur. Mitingler, protestolar yaşandığı bu süreçte gerçekleştirilen esrarengiz cinayetler de ülkede durumu tekrar sancılı hale getirmiştir. Bu süreçte ordu rahatsızlığını dile getirirken, ABD yönetimi askere uyarı yaparak darbeden kaçınılması mesajını vermiştir. ABD basını ve Washington, Erdoğan'ın Abdullah Gül'e nazaran soru işaretleri barındırdığına inanırken, Erdoğan'ın AB sürecini gizli emelleri için kullanabileceği de yazılmıştır. Ama asıl mesele yine dış politika konusunda ABD ile yaşanan krizde ortaya çıkmıştır. Erdoğan ve dolayısıyla Türkiye'nin artık kendi başına hareket edebildiğine dikkat çeken ABD basını, durumun Washington için hoş sonuçlar doğurmayacağını da belirtmiştir.

Türkiye'nin Kuzey Irak'a operasyon planı söz konusu olunca ABD basınında bunun kabul edilemez olduğu defalarca yazılırken aynı tavrı pek tabii olarak Washington da resmi olarak ifade etmiştir. ABD'de sözde Ermeni soykırım tasarısının kabulü gündemdeyken Türkiye'nin buna tepki göstermesi ve Kuzey Irak'a operasyon yapacağını net bir şekilde açıklaması ile Washington ve ABD basını, bir anda sözde Ermeni soykırım tasarısının konuşulmasını yanlış bulduğunu ifade etmeye başlamış ve bu konuda geri adım atılarak zamanlamanın yanlış olduğuna dikkat çekilmiştir.

Türkiye'nin iç durumu ile alakalı haber yapmayı seçimlerden sonraya bırakan ABD basını, tamamen Türkiye'nin Kuzey Irak operasyonuna odaklanarak Türkiye'nin dış politikasıyla ne kadar ilgili olduğunu göstermiştir. ABD basını 28 Şubat'ta olduğu gibi Türkiye'deki İslamcı iktidardan bahsederken Osmanlı'ya da atıf yaparak eski günlerde olduğu gibi Müslüman Türklerin Batı için tehlike olabileceklerini hatırlatmıştır. Bu dönemde yazılanlardan anlaşılan odur ki, ABD ve Batı, ılımlı İslamı benimserken radikal İslamın büyümesinden endişe duymuştur. ABD ve Batı aynı zamanda vatansever, milliyetçi ve bağımsızlık taraftarı laiklerden de çekinmiştir. Batı ve ABD için en uygun Türk iktidarı ve de halkı, ılımlı olan, kendi sınırları içinde yaşayan ve ABD'nin özellikle dış politikasına uygun hareket edenler olduğu aşikârdır. Türkiye'de aksi yönde bir hareket olduğunda beklenmedik olayların ortaya çıkması her zaman muhtemeldir.

SONUÇ

1960'tan beri Türkiye'de ortalama on yılda bir askeri müdahaleler yaşanmaktadır. Yaşanan bütün askeri darbelerde ismi geçen ilk ülke, her zaman ABD olmuştur. ABD'nin ismi sadece Türkiye'deki darbelerde geçmemektedir. Dünyanın birçok yerinde gerçekleşen askeri müdahalelerde ABD'nin rolü olmuştur. ABD'nin dünyanın en büyük gücü olması bu durumun ortaya çıkmasında en büyük etkendir. ABD'nin kendisi için önemli gördüğü yerleri kontrol etmek, kendi menfaatlerine ters giden durumları düzeltmek istemesi, en azından ABD'nin ve diğer aynı zihniyetteki ülkeler için tabii karşılanabilir. Bu durumlar göz önüne alındığında ABD'nin Türkiye'deki askeri müdahalelerde rol oynamış olması anlaşılabilir bir durumdur.

"ABD'nin Türkiye'deki darbelerde rolü var mı yok mu? Darbelerin yapılmasında doğrudan müdahil olmuş mu yoksa darbelerin yapılmasına izin mi vermiş?" soru ve tartışmaları 1960 yılından beri devam etmektedir. Bu ve buna benzer tartışmalar devam ederken ABD basınında meselenin aydınlatılmasında önemli veriler mevcuttur. Burada ABD'nin olaylara nasıl müdahil olması gerektiğinin cevabı 2 Mayıs 1960 tarihli The New York Times'ta C.L. Sulzbrger tarafından yazılmıştır. "*The Shadows Beneath The Tree of Liberty: Özgürlük Ağacı'nın Altındaki Gölgeler*" başlıklı yazıda Sulzberger, ABD'nin gelecekte Türkiye vb. ülkelere yapacağı müdahaleleri "ince görev" olarak tanımlarken, söz konusu görevin zarar görmemesi için "sonsuz bilgelik ve kısıtlama" ile yapılması gerektiğini yazmıştır. Bu yazıya ABD'nin Türkiye'deki darbelerde "sessizce" müdahil olduğunu açıklayan 14 Haziran 1997 tarihli, Doyle McManus'ın " *'No Coups,' U.S. Warns Turkish Military: ABD Türk Ordusunu Uyarıyor: 'Darbe Yok'* " başlıklı yazısı eklenirse tablo daha anlaşılabilir. McManus'ın söz konusu yazısında, Türkiye'de daha önce yapılan darbelerde ABD'nin gizli müdahalesi olduğu ve 1997 itibariyle artık eski tarz darbelerden yana olmadığı belirtilmiştir. Türkiye'deki gelişmeler hakkında ABD ve basınının tavrı, bu sözlerin derin manası düşünülerek değerlendirilmelidir.

Türkiye'deki askeri müdahale süreçleri ABD basınından takip edildiğinde olayların anlaşılması çok daha kolay hale gelebilmektedir. Birbirine benzer senaryoların darbe öncesinde sahneye konulması ve her defasında Türk halkının aynı acıları yaşaması son derece vahim bir durum teşkil etmektedir. Darbeleri çok basit iç çekişmelere bağlamak büyük hata olur. Nitekim ABD basınının 27 Mayıs 1960

Darbesi öncesi yayınlarına bakıldığında asıl sebebin Menderes'in ABD'nin kendisi için uygun gördüğü çizgiyi takip etmemesi olduğu ortaya çıkmaktadır. ABD basınının yayınlarından anlaşılan odur ki Menderes, ABD'nin istemediği bir sanayileşme programı yürütmekte, ABD'nin ikazlarına kulak asmamakta ve dahası ABD'nin en büyük düşmanı SSCB ile görüşme ayarlayıp sanayileşme planını SSCB yardımları ile uygulama isteğindedir. ABD'yi dinlemeyen Menderes'in, olası seçimlerden de galip çıkacağı ABD basınında yazılmıştır. Bu durumda göz önünde olmayan bir ABD müdahalesinin en uygun çare olacağı ABD basınında darbeden önce defalarca anlatılmıştır. Bu nedenle darbe olduğunda bu durumdan gayet hoşnut olan Washington ve ABD basını, cuntacılara karşı en ufak bir eleştiride bulunmamıştır.

12 Mart öncesi durum 27 Mayıs öncesi durumla aynıdır. ABD basınındaki tavır ve Türkiye'deki gelişmeler benzer şekilde gelişmiştir. Bu sefer hedefte Süleyman Demirel olmuş ve Demirel'in SSCB ile yakınlaşması, sanayileşme hamleleri Washington ve ABD basını tarafından tehlike işareti olarak görülmüştür. ABD basını muhtıranın zamanını ve şeklini daha önce haber verirken, Washington, Demirel'den haşhaşın da yasaklanmasını istemiş, fakat bütün yollar denenmesine rağmen Demirel haşhaşı yasaklama yoluna gitmemiştir. Yerine gelen Nihat Erim ve kabinesinin ABD ve Batı ittifakına sadık olduklarını yazan gazeteler Erim'e haşhaşı yasaklayana kadar büyük bir baskı kurmuşken, Erim'in haşhaşı yasaklayan yasayı imzalamasından bir gün sonra ABD gazeteleri alay eder edercesine Türkiye'deki haşhaş yasağının ABD için bir ehemmiyet teşkil etmeyeceğini yazmıştır.

12 Eylül 1980 tarihinde yine iktidarda Süleyman Demirel vardır. ABD basını ve Washington yönetimi ise darbeden önce Yunanistan'ın NATO'ya dönmesine odaklanmışken, Demirel bir türlü Washington'un isteğine olumlu cevap vermemiştir. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı da ABD'den izin alımadan yapılan bir girişimdir ki Ecevit de bu hareketin sıkıntılarını ekonomik ambargolarla yaşamıştır. Kıbrıs Harekatı'ından sonra ABD tarafından Türkiye'ye ambargo uygulanırken, Yunanistan da Türkiye'nin Kıbrıs çıkartmasından sonra tepki olarak NATO'dan ayrılmıştır. 12 Eylül 1980'e giden süreçte ABD basını, artan şiddet olayları ile darbenin yapılacağını açıklarken, Yunanistan'ın dönüşü için General Rogers'in bir planı olduğunu ve yine ABD'nin izni olmadan askerin bir darbe yapamayacağını yazmıştır. Ne var ki, uygun zaman geldiğinde asker darbeyi gerçekleştirince ABD basını askeri yönetimi hoş karşılamış ve Kenan Evren'in Yunanistan'ın NATO'ya

dönüşüne izin verdiği müjdesini duyurmuştur. Aynı basın yaşanan işkenceleri, gazete kapatmalarını, kitap toplatmalarını ise görmezden gelmiş ve Washington'un bu durumu normal karşıladığını aktarmıştır.

28 Şubat öncesinde laiklik tartışmaları yoğunlaştığı esnada ABD basını ve Washington yönetimi, Erbakan'ın dış politikasını ABD için tehlikeli görmüş ve bu durumun ABD için kabul edilemez olduğu sürekli vurgulamıştır. Erbakan'ın Müslüman ülkeler ile D-8 İttifakını kurmak istemesi, Müslüman ülkelere ziyaretleri, İran ile ticari antlaşma yapması, AB ve ABD yerine yeni ortaklar araması sürekli eleştiri konusu olmuştur. Ordunun Erbakan'ın aksine bir dış siyaset takip ettiğini yazan basın, bununla beraber ABD'nin doğrudan bir müdahale istemediğini yazmıştır. Erbakan, diretmede ısrar ettikçe ordu baskıyı artırmış ve neticede oluşan baskı karşısında Erbakan pes edip istifa etmiştir.

2007 yılındaki E-Muhtıra öncesi durum ile 28 Şubat arasında benzerlik vardır. E-Muhtıra öncesi laiklik tartışmaları ve protestolar tekrar alevlenirken, ABD yönetiminin bir askeri darbe istemediği basında yazılmış ve Washington da bunu açıkça ifade etmiştir. Bunda, 1 Mart 2003 tezkeresine ordunun destek vermemesinin de rolü olabilir. Fakat Mitingler ve protesto yürüyüşleri neticesinde gerginleşen ortam E-Muhtıra ile sonuçlanmamıştır. Bu sefer iktidar partisinin kapatılması için dava açılmış ve bir oy farkla iktidar partisi kapatılmaktan kıl payı kurtulmuştur. AK Parti seçimlerden galip çıktıktan sonra Washington ve ABD basınının gündemi Türkiye'nin dış politikası olmuştur. Türkiye'nin artık tek başına hareket etmeye başladığını yazan ABD basını, Washington'un Türkiye'nin yapmak istediği Kuzey Irak operasyonunu kabul edilemez olarak gördüğünü yazmıştır. ABD basını ılımlı İslama karşı olumlu bir tavır sergilerken, Erdoğan'ın ılımlı İslamcılara nazaran daha farklı emelleri olabileceğine de dikkat çekmiştir. ABD'nin Erdoğan'a karşı şüpheleri giderek artan bir seyirde gelişmiştir. Nitekim ABD basını ve Washington'un Türkiye'ye karşı tavrının 2020 yılına kadar çok sorunlu olduğu yaşananlar ile ortaya çıkmıştır.

Türkiye'deki bütün darbeler göz önüne alındığında darbeden önce ABD basınının Türkiye'deki hükümetlere karşı yavaş yavaş eleştiri ve baskı dozunu artırdığı görülmüştür. Darbe öncesi doruğa çıkan baskı, darbe günü ile beraber yerini sakinlik ve hoş karşılamaya bırakmıştır. Darbeden sonra ise durum değerlendirmesi yapılıp, ABD ve NATO için artılar eksiler tartışılmıştır. Darbe öncesi ve sonrası Türkiye'deki durum devamlı surette ABD ve NATO için fayda-zarar çerçevesinde

değerlendirilmiştir. Darbe günü de cuntacıların Batı, ABD ve NATO gibi müttefiklere bağlılık sözleri manşetleri süslemiştir.

Bütün bu süreçlerde ABD basını dikkatle incelendiğinde Türkiye'nin ilerleme adına dehşet verici gereksiz meseleler ile uğraştığı ortaya çıkmaktadır. ABD basının Türkiye'nin her zerresinin bir fotoğrafını çıkardığı ve bu tür gelişmiş ülkelerin her gün gücüne güç kattığı bir yüzyılda Türkiye'nin nasıl da darbeler, başörtüsü, laiklik gibi konularla zaman kaybettiğinin kabul edilir bir tarafı olamaz. ABD basınının Türkiye'nin bu garabet denilecek meselelerini sayfalarına taşıdığı bir dönemde Türkiye ve Türk basınının ABD ve benzeri ülkelerin başarılarını sadece konuşabildiği göz önünde bulundurulursa durumun vahameti daha iyi anlaşılacaktır. Türkiye'nin bir bütün olarak özellikle bu çalışmaya konu olan dönemleri çok iyi düşünüp anlaması ve bu olgulardan ders çıkarması gerekir.

ABD basınında Türkiye ile alakalı yazan muhabir ve analizcilerin Türk basınında göremediğimiz çok önemli özelliklerini iyi tetkik etmek lazımdır. ABD basınının, söz konusu dış politika ve özelde de Türkiye olunca farklı bir metot takip ettiği ortadadır. ABD'nin binlerce basın organı, Türkiye ile alakalı benzer şekilde yayın yaparken, Türkiye'nin iyi analiz edilmesinde özellikle Türk basını için örnek alınacak bir çalışma yürütmüşlerdir. Türkiye'de görev yapan ABD basın muhabirleri ve yazarları ülkeyi karış karış gezip her kesimden insanlar ile görüşürken kimin neye ilgi ve ihtiyaç duyduğunu, nelere karşı tepki gösterdiğini yaptıkları gözlem ve görüşmelerle çok iyi tespit etmişlerdir. Örneğin 2007'de ABD basın muhabirleri ve yazarları her kesimden kişiler ile temas kurmuş ve kimin ne istediğini gayet açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. Darbeye konu olan dönemleri Türk basınında takip eden birinin, bu analiz ve bilgilere ulaşması imkansızdır. Aynı şekilde farklı ülkelerden Türkiye ile alakalı ABD basınında yazan muhabir ve analizciler ileride olacaklar konusunda da önemli bilgiler vermişlerdir.

ABD basınında Türkiye ile alakalı görev yapan muhabir ve analizcilerin Türk basını ve devlet adamları tarafından da iyi tetkik edilmesi gerekir. Çalışma süresince faydalanılan örnek birkaç isim ve yazıları tetkik edildiğinde önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. 1960 dönemi için Jay Walz, R. P. Hunt, Doon Cook, C. L. Sulzberger, Schmidt; 1970-1971 dönemi için Alfred Friendly, A. Friendly Jr., William Tuohy, S. Cohen, J. Anderson; 1980 dönemi için Marvine Howe, John Kiefner, Michael Burns, Loren Jenkins, Eric Morgenthaler, Doyl McManus; 1996-1997 dönemi için James M. Dorsey, Hugh Pope, Stephan Kinzer ve son olarak

2006-2007 dönemi için Anthony Shadid, Claire Berlinski, Dan Bliefsky, Sabrina Tavernise, Ian Fisher gibi muhabir ve yazarlar ABD için Türkiye'nin bir bütün olarak tanınmasında muazzam bir hizmet görmüş gazetecilerden sadece birkaç tanesi olarak örnek verilebilir.

ABD basınının, ABD politikaları için hayati bir görevi olduğu da şüphesizdir. ABD basını örneğin Türkiye'de kurduğu ağ ile ABD için muzzam bir bilgi ve analiz hazinesi oluşturmuştur. Türk toplumu ve yönetim tabakası ABD basını tarafından Türklerden daha iyi araştırılmış, tanınmış ve analiz edilmiştir. Bu durum ABD için muhteşem bir silah olmuştur. Zira bir canlıyı, insanı veya makineyi yönetmek için onu evvela iyi tanımak lazımdır. Karşındakini ne kadar iyi tanırsan ona istediğini yaptırma ve onu yönetme konusunda o derecede başarılı olursun ilkesi herkesin malumudur. Bir siyasetçi toplumu ne kadara iyi tanırsa o derecede başarılı olur. ABD basınını incelediğimiz dönemlerde Türkiye ve Türk toplumu hakkında sahip olduğu bilgi, insanı hayrete düşürecek seviyede olduğu görülmektedir. Meseleye bu cihetten bakılırsa bu çalışmanın ehemmiyeti daha iy anlaşılacak ve daha sağlıklı neticelere varılacaktır.

KAYNAKÇA

A – ABD BASINI

Aiken Standard (2007)

Albert Lea Tribune (1971)

Alton Evening Telegraph (1971)

Altoona Mirror (1980, 2007)

Amarillo Globe Times (1960)

Ames Daily Tribune (1971)

Anderson Daily Bulletin (1960)

Appeal Democrat (2007)

Appleton Post-Crescent (1960)

Argus Leader (1971)

Asbury Park Evening Press (1971)

Atchison Daily Globe (1960)

Austin Daily Herald (1960)

Bennington Evening Banner (1960)

Biddeford-Saco Journal (1960)

Big Spring Daily Herald (1960)

Binghamton Press (1960)

Brainerd Daily Dispatch (1971)

Brownwood Bulletin (1960)

Burlington Daily Times News (1960)

Carroll Daily Times Herald (1960)

Chicago Tribune (1960, 1971, 1981, 1997, 2007)

Clovis News Journal (1960, 1996)

Colorado Springs Gazette (2007)

Corbin Times-Tribune (1980)

Corsicana Daily Sun (1960)

Creston News Advertiser (1960)

Cumberland Evening Times (1971, 1980)

Cumberland Times-News (1960, 2007)

Daily Herald Suburban Chicago (1980)

Daily Independent Journal (1971)

Daily News Record (1997)

Daily Press (1960, 1971, 1980)

Daily Record (1980)

Daily Sitka Sentinel (2007)

Daily Times Herald (1960)

Delaware County Daily Times (1960)

Delphos Daily Herald (1960)

Democrat and Chronicle (1960)

Doylestown Intelligencer (1980)

Dunkirk Evening Observer (1960)

Elmira Star Gazette (1960)

Fairbanks Daily News Miner (1971)

Farmington Daily Times (1960)

Fergus Falls Daily Journal (1960)

Fitcburg Sentinel (1960)

Foreign Service Journal (1971)

Fort Lauderdale News (1971)

Fort Madison Evening Democrat (1960)

Fort Myers News Press (1980)

Freeport Journal-Standard (1971)

Gazette Telegraph (1960, 1980)

Great Bend Daily Tribune (1960)

Harrison Daily Times (1960)

Hattiesburg American (1971)

Herald and Review (2007)

Huron Daily Plainsman (1980)

Indiana Evening Gazette (1960, 1980)

Iowa City Press-Citizen (1960)

Ironwood Daily Globe (1971)

Jacksonville Daily Journal (1980)

Janisville Daily Gazette (1960)

Joplin News Herald (1960)

Journal Tribune (1980)

Kenosha News (1971)

Kenosha Evening News (1960)

Kingsport News (1971)

Lake Charles American Press (1960)

Las Cruces Sun News (1971)

Laurel Leader-Call (1971, 1980)

Lawrence Daily Journal-World (1971)

Lawrence Journal World (1997)

Lebanon Daily News (1960)

Lompoc Record (1971)

Lubbock Avalanche Journal (1960, 1971)

Manitowoc Herald-Times (1960)

Marshall Evening Chronicle (1960, 1980)

Miami Daily News Record (1960)

Middlesboro Daily News (1960)

MT. Vernon Register News (1971)

Naples Daily News (1971)

Nashua Telegraph (1971)

Nation’s Business (1960)

Naugatuck Daily News (1997)

New Braounfels Herald Zeitung (1980)

New Castle News (1960)

Newport Daily News (1971)

News Journal (1971)

News Press (1980)

Newsday (1980, 1997, 2007)

Nort Adams Transcript (2007)

Northwest Arkansas Times (1980)

Northwest Florida Daily News (2007)

Oshkosh Daily Nortwestern (1971)

Ottumwa Daily Courier (1960)

Plaifield Courier-News (960)

Playround Daily News (1980)

Port Angeles Evening News (1960)

Port Huron Times Hearld (1960)

Progress Bulletin (1971)

Red Bluff Daily News (1971)

Reno Evening Gazette (1960)

Reno Gazette Journal (1971)

Roswell Daily Record (1980, 2007)

Salina Journal (2007)

Sandusky Register (1997)

Santa Ana Orange County Register (1997)

Somerset Daily American (1971)

Star Gazette (2007)

Statesville Record And Landmark (1960)

Sun Journal (1997, 2007)

Symour Daily Tribune (1980)

The Daily Times (1980, 2007)

The Hays Daily News (1960, 1997)

The Abilene Reporter News (1960)

The Ada Evening News (1960)

The Anderson Herald (1971)

The Anniston Star (1960)

The Arizona Daily Star (1960, 1980, 1997)

The Arizona Republic (1971, 1980, 1997, 2007)

The Bakersfield Californian (1960, 1971)

The Baltimore Sun (1960, 1971, 1980, 1981)

The Bee (1960)

The Boone News Republican (1960, 1971)

The Boston Globe (1980, 1981, 2007)

The Brownsvill Herald (2007)

The Bryan Daily Eagle (1960)

The Burlington Hawk Eye (1960)

The Californian (2007)

The Camden News (1960)

The Capital Times (1960, 1971, 2007)

The Cedar Rapids Gazette (1960, 1997)

The Charleston Gazette (1960)

The Christian Science Monitor (1970, 1971)

The Circleville Herald (1960)

The Citizen Advertiser (1971)

The Columbus Telegram (1971)

The Corpus Christi Times (1960)

The Courier Journal (1980)

The Cumberland News (1960)

The Daily Chronicle (1960)

The Daily Courier (1960, 1971)

The Daily Democrat (1971)

The Daily Gazette (1960)

The Daily Globe (2007)

The Daily Herald (1960, 1971, 1980, 1997)

The Daily Intelligencer (1960)

The Daily Jefersonian (1960)

The Daily Journal (1980)

The Daily Messenger (1960, 1971)

The Daily News (1971, 1980)

The Daily Plainsman (1971)

The Daily Report (1971)

The Daily Republic (1971)

The Daily Review (1971)

The Daily Telegram (1960)

The Daily Times (1980, 2007)

The Daily Times News (1980)

The Delta Democrat Times (1960)

The Denton Record Chronicle (1960)

The Dominion News (1971)

The Emporia Gazette (1960)

The Evening Telegram (1960)

The Examiner (1971, 1980)

The Facts (2007)

The Fairborn Daily Herald (1971)

The Federerick News Post (1980)

The Galveston Daily News (1971, 1980)

The Gastonia Gazette (1971)

The Gettysburg Times (1960, 2007)

The Hamilton Daily News Journal (1960, 1971)

The Hammond Times (1960)

The Havre Daily News (1980)

The Hawk Eye (2007)

The Hays Daily News (1960, 1997)

The Herald Press (1960)

The Holland Evening Sentinel (1960)

The Hutchinson News (1960)

The Independent Record (1960)

The Indiana Gazette (1997)

The Indianapolis Star (1960, 1971)

The Janesville Gazette (1980)

The Joplin Globe (1980, 2007)

The Kansas City Times (1960)

The Lincoln Star (1971)

The Linton Daily Citizen (1960)

The Lock Haven Express (1960)

The Los Angeles Times (1960, 1971, 1980, 1981, 1997, 2007)

The Lowell Sun (1960, 1971)

The Miami News (1971)

The Middeletown Daily Record (1960)

The Monitor (1971)

The Monroe News Star (1960)

The Montgomery Advertiser (1971)

The Morgantown Post (1960)

The New Mexican (1980, 1997)

The New York Times (1960, 1970, 1971, 1980, 1981, 1996, 1997, 2006, 2007)

The News (1960, 1971, 1980)

The News Herald (1971, 1980, 1997)

The News Palladium (1960)

The News Tribune (1960)

The North Adams Transcript (1960)

The Norwich Sun (1960)

The Odessa American (1960)

The Oneonta Star (1960)

The Orange County Register (1997)

The Orange Leader (1997)

The Oshkosh Northwestern (1971)

The Palladium Item (1960)

The Pampa Daily News (1971)

The Pharos Tribune (1971, 1980)

The Philadelphia Daily News (1971, 2007)

The Philadelphia Inquirer (1960, 1980, 1997, 2006, 2007)

The Portsmouth Times (1960)

The Post Crescent (1971)

The Press Democrat (1971)

The Racine Journal Times (1960)

The Raleigh Register (1971)

The Record Herald (1960)

The Register Herald (2007)

The Rhinelander Daily News (1960)

The Robessonian (1971)

The Ruston Daily Leader (1971)

The Sedalia Democrat (1980)

The Snyder Daily News (1971)

The Southwest Times (1960)

The Steubenville Herald Star (1960)

The Sun Lowell (1971)

The Syracuse Herald Journal (1997)

The Telegraph Herald (1960)

The Times Herald (1960, 1980, 1997, 2007)

The Times Record (1960)

The Times Recorder (1971)

The Tipton Daily Tribune (1960)

The Titusville Herald (1971)

The Troy Record (1960)

The Victoria Advocate (1971)

The Wall Steet Journal (1960, 1971, 1980, 1996, 1997, 2007)

The Washington Post (1960, 1970, 1971, 1980, 1981, 1996, 1997, 2007)

The Waxahachie Daily Light (1971)

The Weirton Daily Times (1960)

The Wilson Daily Times (1980)

The Winchester Star (1980)

The Yuma Daily Sun (1980)

Time (1960, 1971, 1980, 2006, 2007)

Times-News (1971)

Times-Standard (1980)

Tuscon Daily Citizen (1971)

Van Wert Times Bulletin (1960)

VoA News (2007)

Waco Tribune Herald (1971)

Walla Walla Union Bulletin (1960)

Waterloo Daily Courier (1960)

Wellington Daily News (1960)

Wellsville Daily Reporter (1960)

Wichita Falls Times (1960)

Winona Daily News (1960)

Wisconsin Rapids Daily Tribune (1960)

Wisconsin State Journal (1980, 1997, 2007)

ABD Basını Makaleleri

Abramowitz, Morton ve Henri J. Barkey, “Turkey’s Western Destiny”, **The Wall Street Journal**, 24 Nisan 2007.

Ali, Ayaan Hirsi, “Heart and Minds in Turkey”, **The Los Angeles Times**, 09 Mayıs 2007.

Anastasi, Paul, “Greece Rejoins the Military Wing Of NATO After Six-Year Absence”, **The New York Times**, 21 Ekim 1980.

Anderson, Jack, “Heroin Continues to Flow Into U.S.”, **The Washington Post**, 12 Kasım 1970.

Ann, Crittenden, “I.M.F. Grants Turkey Record $1.6 Billion Loan”, **The New York Times**, 19 Haziran 1980.

Apple Jr., R.W., “How to Slap Iraq?”, **The New York Times**, 02 Eylül 1996.

Arsu, Şebnem ve Sabrina Tavernise, “Turkey Resolves to Give Go-Ahead for Raids in Iraq”, **The New York Times**, 18 Ekim 2007.

Arsu, Şebnem, “Editor of Turkey’s Armenian Paper Is Killed”, **The New York Times**, 19 Ocak 2007.

Arsu, Şebnem, “Offical Ready to Re-examine Law Shielding Turks’s Identity”, **The New York Times**, 25 Ocak 2007.

Arsu, Şebnem, “Turkey Keeps Military Options Open on Kurdish Separatist Across Iraq Border”, **The New York Times**, 19 Eylül 2007.

Arsu, Şebnem, “Turkey: Landmark Is Site of Protest Against Pope”, **The New York Times**, 23 Kasım 2006.

Arsu, Şebnem, “Turkish Scholar Who Mocked Head Scarves Is Acquitted”, **The New York Times**, 02 Kasım 2006.

Baldwin, Hanson W., Turkey's New Soldiers", **The New York Times**, 05 Haziran 1960.

Basler, Barbara,"Unrelenting Terrorism Set the Stage for the Turkish Coup", **The New York Times**, 12 Eylül 1980.

Bennhold, Katrin, "Turkey Faces Setback in European Union Bid", The New York Times, 05 Aralık 2006.

Berger, Alan, "Turkish regime Is Under Scrutiny", **The Boston Globe**, 22 Şubat 1981.

Berlinski, Claire, "In Turkey, a Looming Battle Over Islam", **The Washington Post**, 06 Mayıs 2006.

Besheer, Margaret, "Middle East Tops U.N., General Assembly Debate", **VoA News**, 28 Eylül 2007.

Bieme, David Van ve Jeff Israely, "The Passion of the Pope", **Time**, 19 Kasım 2006.

Bilefsky, Dan ve Şebnem Arsu, "Turk Hints at Shift to Freer Speech", **The New York Times**, 06 Kasım 2006.

Bilefsky, Dan ve James Kanter, "Turks' Bid to Join Europe Stalls on Cyprus and Rights, Official Warns", **The New York Times**, 09 Kasım 2006.

Bilefsky, Dan, "Turkey and Europe: Why Strained Friendship Is Fraying", **The New York Times**, 08 Kasım 2006.

Borg, Yeşim ve Laura King, "Secular Turks Rally to Send a Message to Prime Minister", **The Los Angeles Times**, 15 Nisan 2007.

Borg, Yeşim ve Laura King, "Shopping Mall Bomb Kills 6 in Turkish Capital", The **Los Angeles Times**, 23 Mayıs 2007.

Boudreaux, Richard, "Secular Turkey Debates Role of Muslim Schools", **The Los Angeles Times**, 12 Mayıs 1997.

Boustany, Nora, "Turkey: Bridging Two Worlds", **The Washington Post**, 21 Şubat 1997.

Brown, Constantine, "Turkey To Be Strengthened By Military Coup",**The Hamilton Daily News Journal**, 02 Haziran 1960.

Burns ,Michael K, “Turkish Political Factions Wage Deadly Ideological War”, **The Baltimore Sun,** 03 Temmuz 1980.

Burns, Michael K., “Potent Cyrus Communist Party Seems Ready to Flex Muscles”, The Baltimore Sun, 18 Temmuz 1980.

Burns, Michael K., “Turkey's Secular Tradition Faces Threat of Thriving Islamic Revival”, **The Baltimore Sun**, 02 Temmuz 1980.

Burt, Richard, “Are We Losing Turkey?”, **The Wall Street Journal**, 17 Haziran 1997.

Çağatay, Soner, “Liberal Turkey”, **The Wall Street Journal**, 30 Temmuz 2007

Çağatay, Soner, “Turkish Troubles”, **The Wall Street Journal**, 31 Temmuz 2007

Chazan, Guy, “Turkey Moves Vote, Defusing Crisis”, **The Wall Street Journal**, 04 Mayıs 2007.

Cloud, David S., “U.S. Seeks Alternatives if Turkey Cuts Off Access”, **The New York Times**, 11 Ekim 2007.

Cohen, Sam, “Last-Minute Intervention – Turkish General Slew The Coup”, **The Christian Science Monitor**, 19 Mart 1971.

Cohen, Sam, “New Turkish Regime Seeks Power to Fight Terrorism”, **The Christian Science Monitor,** 26 Nisan 1971.

Cohen, Sam, “President Sunay Starts Talk to End Turkey’s Crisis”, **The Washington Post**, 06 Ocak 1971.

Cohen, Sam, “Reform Cabinet for Turkey”, **The Christian Science Monitor**, 26 Mart 1971.

Cohen, Sam, “Soviets Build Up Aid Flow to Turkey”, **The Christian Science Monitor**, 18 Kasım 1970.

Cohen, Sam, “Strategy for Restoring Calm Still Eludes Turks: Resignation Suggested…”, **The Christian Science Monitor**, 13 Ocak 1971.

Cohen, Sam, “Turkey Considers Tighter Opium Controls”, **The Christian Science Monitor**, 03 Haziran 1971.

Cohen, Sam, “Turkish Democracy in Ferment”, **The Christian Science Monitor**, 07 Ocak 1971.

Cohen, Sam, “Turkish Government in Serious Trouble”, **The Christian Science Monitor,** 16 Aralık 1970.

Coleman, Brian ve James M. Dorsey, “Bosphorus Brawl: Turkey Locks Horns With EU, Threatening Plans to Expand East”, **The Wall Street Journal**, 14 Mart 1997.

Cook, Ateven A., “Cheering an Islamist Victory”, **The Boston Globe**, 26 Temmuz 2007.

Cook, Don, “Crisis in Turkey Puts U.S. on Spot”, **The Washington Post**, 12 Mayıs 1960.

Cooley John K., “Threat of Military Coup Toppler Turkish Government”, **The Christian Science Monitor**, 13 Mart 1971.

Cooley, John K., “Kidnapped U.S. Airmen: Turkish Regime Shaken”, **The Christian Science Monitor**, 05 Mart 1971.

Cooper, Helene ve David S. Cloud, “Bush Administration Urges Iraqi Kurds to Help End Raids Into Turkey”, **The New York Times**, 23 Ekim 2007.

Courturier, Kelly “Ignoring U.S., Turkey and Iran Sign Trade Accords”,**The Washington Post**, 22 Aralık 1996.

Couturier, Kelly, “Turk’s Libya Trip Causes Political Crisis at Home” **The Washington Post**, 08 Ekim 1996.

Cramer, Richard Ben, “In This Corner of Ankara , No Coup Can Hope to Team Stem The Bloodshed”, **The Philadelphia Inquirer**, 16 Eylül 1980.

Crowe Jr., William J., “NATO’s Critical Southern Flank”, **The Wall Street Journal**, 14 Ocak 1981.

DeMarco, Edward, “Turkey’s Islamist Leader Resigns”, **Newsday**, 19 Haziran 1997.

DeMarco, Edward, “Turkish Leader Takes Hard Line on Cyprus”, **Newsday**, 21 Temmuz 1997.

Diehl, Jackson, “Muslim Democracy in Action”, **The Washington Post**, 27 Ağustos 2007.

Dorsey, James M, “Foreign Investors Await More Signals On Turkey’s State”, **The Wall Steet Journal**, 03 Ekim 1996.

Dorsey, James M, “Turkish Leader’s Islamic Tilt Vexes West”, **The Wall Street Journal**, 30 Aralık 1996.

Dorsey, James M, “Turkish Leader’s Islamic Tilt Vexes West”, **The Wall Street Journal**, 30 Aralık 1996.

Dorsey, James M., “Turkish-Israeli Pact Roils Arab States”, **The Wall Street Journal**, 12 Mayıs 1997.

Drake, Waldo, “Allies Welcome Turkey Coup as End to Crisis”, **The Los Angeles Times**, 28 Mayıs 1960.

Drake, Waldo, “European Observers Fear Crisis in Turkey”, **The Los Angeles Times**, 08 Mayıs 1960.

Drake, Waldo, “Mystery Clouds Plans of Turkey Army Junta”, **The Los Angeles Times**, 29 Mayıs 1960.

Drake, Waldo, “Turkey’s Junta Faces Monumental Problems”, **The Los Angeles Times**, 06 Kasım 1960.

Eder, Ricahard, “Pressures on Turkey”, **The New York Times**, 17 Ekim 1970.

Emsden, Christoper ve Ilona Billington, “Political Strife Hits Turkish Stocks”, **The Wall Street Journal**, 01 Mayıs 2007.

Emsden, Christoper, “In Turkey, Erdogan’s Ambitions Stir Nations; Possible Presidency Raises Worry, Debate Over The Secular Path”, **The Wall Street Journal**, 18 Nisan 2007.

Emsden, Christoper, “Turkish Foreign Minister Nominated For President; Ruling Party Choice of Gul To Help Ensure Political Continuity”, **The Wall Street Journal**, 25 Nisan 2007.

Erdoğan, Recep Tayyip, “Politicizing History”, **The Wall Street Journal**, 19 Ekim 2007.

Erlanger, Steven, “U.S. and Russia Report Gains in Talks on Anti-Missile Accord”,**The New York Times**, 24 Eylül 1996.

Ewing, Jonathan, **The Wall Street Journal**, 21 Nisan 1997.

Ferliel, Ayse, “Politics&Economics: Turkey’s No.1 Task Is More Employment”, **The Wall Street Journal**, 24 Temmuz 2007.

Finn, Robert, “Another Iraq Front”, **The Wall Street Journal**, 10 Haziran 2007.

Fisher, Ian ve Sabrina Tavernise, “Pope Backs Turkey’s Bid to Join Europe”, **The New York Times**, 28 Kasım 2006.

Fisher, Ian, Sabrina Tavernise, “Christian Schism Is Focus of Pope’s Second Day in Turkey”, **The New York Times**, 30 Kasım 2006.

Fraser, Suzan, “Premier To Step Aside in Turkey”, **The Philadelphia Inquirer**, 14 Haziran 1997.

Fraser, Suzan, “Pro-Islam Bid Draws Turks’ Ire”, **The Times Herald**, 15 Nisan 2007.

Fraser, Suzan, “Turkish Scolar Cleared of Insult Over Religion”, **The Philadelphia Inquirer**, 02 Kasım 2006.

Friedman, Thomas L., “A View of Teheran”, **The New York Times**, 04 Eylül 1996.

Friendl, Alfred, “Turkey Gets New Premier”, **The Washington Post**, 20 Mart 1971.

Friendly Jr., Alfred, “Inonu Assails Intervention Of Turkey’s Army Chiefs”, **The New York Times**, 16 Mart 1971.

Friendly Jr., Alfred, “Soviet and Turkey to Sign a Road Pact”, **The New York Times**, 21 Ekim 1970.

Friendly Jr., Alfred, “Turks With Respite Unrest, Debate Dictatorship vs. Democracy”, **The New York Times**, 15 Ocak 1971.

Friendly Jr., Alfred., “Foe Says Turkey’s Premier Is Heading for a Disaster”, **The New York Times**, 25 Ekim 1970.

Friendly Jr., Alfred., “Turkish Leader Moves to Bring Last of Nation’s Opium Farms Under Control, **The New York Times**, 21 Haziran 1971.

Friendly, Alfred, “Turk Military Seeks Coalition, **The Washington Post**”, 14 Mart 1971.

Friendly, Alfred, Turk Military Seeks Coalition, **The Washington Post**, 14 Mart 1971.

Friendly, Alfred, “4-Party Coalition Seen for Turkey”, **The Washington Post**, 17 Mart 1971.

Friendly, Alfred, “Mounting Political Violence Pushes Turkey Toward Chaos”, **The Washington Post**, 06 Temmuz 1980.

Friendly, Alfred, “Senior Officers Foil Coup Demand Reform – Turkey’s Anti-Putsch Legacy”, **The Washington Post**, 21 Mart 1971.

Gage, Nicholas, “Greeks Hopeful That Coup Improve Turkish Ties”, **The New York Times**,13 Eylül 1980.

Gavshon, Arthur L., “Military Coup in Turkey May Hurt NATO Politically”,**Huron Daily Plainsman**, 14 Eylül 1980.

Gavshon, Arthur L., “Trouble In Turkey”, **Corbin Times-Tribune**, 14 Eylül, 1980.

Getler, Michael, “Return Of Greece To NATO Military Alliance Hailed by U.S., Allies”, **The Washington Post**, 21 Ekim 1980.

Getler, Michael, “U.S. Moving to Restore Greece to NATO, and Protect Bases”, **The Washington Post**, 02 Ağustos 1980.

Gibson, John R., “Diplomats Shy From Open U.S. Intervention In Turkey, Are Unsure of Need for Change”, **The Wall Street Journal**, 02 Mayıs 1960.

Goltz, Thomas, “As the 'Coup' Turns: The Army's Real Target”, Thomas Goltz”, **The Los Angeles Times**, 13 Temmuz 1997.

Goshko, John M., “From The Allies: Patience”, **The Washington Post**, 13 Eylül 1980.

Greenberger, Robert S., “Approval of Pipeline Through Iran İsn’t A Signal to Tehran, U.S. Official Says”, **The Wall Street Journal**, 28 Temmuz 1997.

Gwertzman, Bernard, “Coup Reportedly Bloodless”, **The New York Times**, 12 Eylül 1980.

Gwertzman, Bernard, “U.S.-Soviet Relations: Puzzling Polemics”, **The New York Times**, 30 Ekim 1970.

Hacaoğlu, Selcan, “An Operation Into Iraq is Necessary”, **Star Gazette**, 13 Nisan 2007.

Hacaoğlu, Selcan, “Bomb in Turkish Capital Kills Six”, **The Californian,** 23 Mayıs 2007.

Hacaoğlu, Selcan, “Turkey In Turmoil Over Political Islam”, **Appeal Democrat**, 02 Mayıs 2007.

Hacaoğlu, Selcan, “Turkish Presidency Vote Enters 2d Round ; Devout Muslim Could Prevail”, **The Boston Globe**, 21 Ağustos 2007.

Halloran, Richard, “Proof of Soviet –Aided Terror Is Scarce”, **The New York Times**, 09 Şubat 1981.

Harvey, Benjamin, “Armenian-Turkish Journalist Shot Dawn”, **Star Tribune**, 20 Ocak 2007.

Harvey, Benjamin, “Throats of 3 At Bible Company Are Slit; Turkey Detains 5 Men”, **The Arizona Republic**, 19 Nisan 2007.

Herbers, John, “Nixon Says Turks Agree To Ban the Opium Poppy”, **The New York Times**, 01 Temmuz 1971.

Hoagland, Jim, “No Way To Treat An Ally”, **The Washington Post**, 10 Ekim 1996.

Hoagland, Jim, “Greece Threatens To Cut Ties To NATO”, **The Washington Post**, 01 Ekim 1980.

Hovey, Graham, “Menderes May Ask for More U.S. Aid”, **Star Tribune**, 19 Mayıs 1960.

Hovey, Graham, “Turkish Leaders Shaken by Chrisis”, **Star Tribune**, 16 Mayıs 1960.

Hovey, Graham, “U.S. Urged to Act in Turkey Crisis”, **Star Stibune**, 08 Mayıs 1960.

Howe, Marvine, “34 Are Slain in Turkey As Generals Demand Moves to End Violence”, **The New York Times**, 31 Mayıs 1980.

Howe, Marvine, “Athens Seeks to Commit U.S. to Backing Balance of Power With Turkey”, **The New York Times**, 09 Şubat 1981.

Howe, Marvine, “Avoiding the Trouble Spots in Turkey”, **The New York Times**, 27 Nisan 1980.

Howe, Marvine, “Military’s Motives in Turkey”, **The New York Times**, 13 Eylül 1980.

Howe, Marvine, “Senator Tower Favors More U.S. Assistance For The Turkish Junta”, **The New York Times**, 13 Şubat 1981.

Howe, Marvine, “Turk’s War on Terrorism Is Bogged Down in Politics”, **The New York Times**, 30 Temmuz 1980.

Howe, Marvine, “Turkey Downgrades Ties to Israel, Citing Its ‘Unconciliatory’ Policies”, **The New York Times**, 03 Aralık 1980.

Howe, Marvine, “Turkey Ratifies U.S. Convict Exchange”, **The New York Times**, 09 Ekim 1980.

Howe, Marvine, “Turkey Won’t Ask Soviet to Approve Possible U.S. Air Surveillance”, **The New York Times,** 05 Temmuz 1980.

Howe, Marvine, “Turkey, in Drive on Extremists, Demands Execuation of 30 Leftists”, **The New York Times**, 19 Kasım 1980.

Howe, Marvine, “Turkey’s Interior Minister Resigns As Criticism on Terrorism Mounts”,**The New York Times**, 22 Temmuz 1980.

Howe, Marvine, “Turkey’s Junta Lobbies To Stay In European ‘Clube’”, **The New York Times**, 09 Mart 1981.

Howe, Marvine, “Turkey’s Junta Moves to Consolidate Military Rule”, **The New York Times**, 14 Aralık 1980.

Howe, Marvine, “Turkish Army Tames Terrorism, But Inflation’s Still Running Wild”, **The New York Times**, 02 Ocak 1981.

Howe, Marvine, “Turkish Battalion Seizes a Town After Reports It Is Leftist Center”, **The New York Times**, 12 Temmuz 1980.

Howe, Marvine, “Turkish Factions Agree on One Thing: Democracy is in Danger”, **The New York Times**, 03 Ağustos 1980.

Howe, Marvine, “Turkish Premier and His Main Foe Unite Against Terrorism”, **The New York Times**, 26 Temmuz 1980.

Howe, Marvine, “Turks and Greeks Put Discussion of Disputes On Amicable Course”, **The New York Times**, 29 Haziran 1980.

Howe, Marvine, “U.S. Acts to Improve Air Base In Turkey”,**The New York Times**, 05 Mart 1981.

Howe, Marvine, “U.S. and Turks Monitor Soviet At Isolated Post”, **The New York Times**, 04 Ocak 1981.

Hulse, Carl, “Support Wanes in House for Genocide Vote”, **The New York Times**, 17 Ekim 2007.

Hulse, Carl, “U.S. and Turkey Thwart Armenian Genocide Bill”, **The New York Times**, 26 Ekim 2007.

Hurst, Steven R, “As Military Consolidates Its Power, A New Cabinet Is Named in Turkey”, **The Philadelphia Inquirer**, 22 Eylül 1980.

Hurst, Steven R., “Tales of Torture Emerge in Turkey” **The Los Angeles Times**, 11 Ocak 1981.

Isaacson, Walter, “A NATO fort the Middle East”, **Time**, 26 Ocak 2007.

Jehl, Douglas, “Sudenly, a Mood of Danger in The Mideast”, **The New York Times**, 06 Ekim 1996.

Jenkins, Loren, “At Night, Istanbul Cowers Under 'The Anarchy's' Grip: Nightfall Brings 'The Anarchy' Upon Istanbul”, **The Washington Post**, 05 Eylül 1980.

Jenkins, Loren, “Islamic Resurgence Spills Over Into Secular Turkey; Famed Hagia Sophia Shrine Reopened for Moslem Prayers As Premier Demirel, Facing Elections, Seeks to Win Vote”, **The Washington Post**, 08 Ağustos 1980.

Jenkins, Loren, “Key Turkish Official Retains Confidence Of world’s Lenders”, **The Washington Post**, 19 Eylül 1980.

Jenkins, Loren, “Marxist Turkish Town Hunkers Down”, **The Washington Post**, 16 Eylül 1980.

Jenkins, Loren, “Reluctant Generals Move To Bring Order in Turkey”, **The Washington Post**, 13 Eylül 1980.

Jenkins, Loren, “Turkish Politics in Turmoil After Call for Early Elections”, **The Washington Post,** 23 Ağustos 1980.

Jenkins, Loren, “Turkish Town Seeks Security as a 'Liberated Zone'”, **The Washington Post**, 28 Ağustos 1980.

Johnston, Oswald, “U.S. Planing to Continue Turkish Aid”, **The Los Angeles Times**, 13 Eylül 1980.

Jones, Dorian, “Iraqi , Turkish Leaders Agree To Cooperate Against Kurdish Rebels”, **VoA News,** 07 Ağustos 2007.

Jorden William J., “In Washington: The Administration Seeks to Promote Democracy and Avoid Interference”, **The New York Times**, 01 Mayıs 1960.

Kaminski, Matthew, “Turkish Test”, **The Wall Street Journal**, 24 Temmuz 2007.

Kanter, James, “Turkey’s E.U. Prospects Dim Despite Pope’s Backing”, **The New York Times**, 29 Kasım 2006.

Kiefner, John, “Turkey’s Task After the Coup”, **The New York Times**, 16 Eylül 1980.

Kiefner, John, “Turkish Chiefs Make Vov To Bring Stability To Nation”, **The New York Times**, 13 Eylül 1980.

King, Laura, “Moderate Gets The Nod From Turkey Leadership”, **The Los Angeles Times**, 25 Nisan 2007.

King, Laura, “More Ballots May Help Fuel Turkey’s Religious Tempest”, The Los Angeles Times, 11 Mayıs 2007.

King, Laura, “Turkey’s Kurds Cheered by Prospect of Legislative Block”, **The Los Angeles Times**, 04 Ağustos 2007.

King, Laura, “Turkish Army Takes Its Place in Race”, **The Los Angeles Times**, 08 Mayıs 2007.

King, Laura, “Turkish Push Urged Against Kurdish Militants in Iraq”, **The Los Angeles Times**, 13 Nisan 2007.

Kinzer, Stephen, “A Journalist’s Dangerous Mission”, **The Boston Globe**, 20 Ocak 2007.

Kinzer, Stephen, “Besieged as Undemocratic, Islamist Turks Seek Democracies’ Aid”, **The New York Times**, 24 Ağustos 1997.

Kinzer, Stephen, “Brussels Meeting Dims Turkey’s Bid to Join European Union”, **The New York Times**, 11 Mart 1997.

Kinzer, Stephen, “Businesses Urge Turkey To Broaden Democracy”, **The New York Times,** 23 Mart 1997.

Kinzer, Stephen, “Empty Seat Signals Turkey’s Sensitivity Over Role in Europe”, **The New York Times**, 11 Aralık 1996.

Kinzer, Stephen, “Europe Slaps Turkey, but Some Say the Slap Was Too Hard”,**The New York Times**, 25 Eylül 1996.

Kinzer, Stephen, “Europeans Shut the Door on Turkey’s Membership in Union”, **The New York Times**, 27 Mart 1997.

Kinzer, Stephen, “For Ankara, a Chance To Hit Kurdish Rebels”, **The New York Times,** 07 Eylül 1996.

Kinzer, Stephen, “In Defense Of Secularism, Turkish Army Warns Rulers”, **The New York Times**, 02 Mart 1997.

Kinzer, Stephen, “In Rebuff to Turkish Islamist, Secularist Gets a Call to Lead”, **The New York Times**, 21 Haziran 1997.

Kinzer, Stephen, “In Turkey, President Musk Pick With Care”, **The New York Times**, 28 Haziran 1997.

Kinzer, Stephen, “Islam and Liberty: Struggles in 2 Lands”, **The New York Times**, 22 Haziran 1997.

Kinzer, Stephen, “Once the Hope of Secular Turks, Ex-Leader Is Now Widely Reviled”, **The New York Times**, 6 Nisan 1997.

Kinzer, Stephen, “Pro-Islamic Premier Steps Down In Turkey Under Army Pressure”, **The New York Times**, 19 Haziran 1997.

Kinzer, Stephen, “Resignations In Turkey Imperiling İslamic Chief”, **The New York Times**, 27 Nisan 1997.

Kinzer, Stephen, “Secular Turks Alarmed by Resurgence of Religion”, **The New York Times**, 13 Şubat 1997.

Kinzer, Stephen, “The Islamist Who Runs Turkey, Delicately”, **The New York Times,** 23 Şubat 1997.

Kinzer, Stephen, “The Mideast’s New Friendship”, **The New York Times**, 13 Nisan 1997.

Kinzer, Stephen, “To General In Turkey, East Is East, West Is Best”, **The New York Times**, 16 Mart 1997.

Kinzer, Stephen, “Top Turkish General Visits Greeks, Bearing Good Will”, **The New York Times**, 29 Mart 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkey Finds European Union Door Slow to Open”, **The New York Times**, 23 Şubat 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkey Sending Envoy To U.S. to Clear Up ‘Misunderstandings’”, **The New York Times**, 27 Aralık 1996.

Kinzer, Stephen, “Turkey’s Islamic Rule Ends as Secular Leader Takes Over”, **The New York Times,** 01 Temmuz 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkey’s Prime Minister, About to Step Down, Defends Record”, **The New York Times**, 17 Haziran 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkish Generals Raise Pressure on Premier”, **The New York Times**, 13 Haziran 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkish Leader Wins a Key Vote to Limit Religious Education”, **The New York Times**, 17 Ağustos 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkish Leader, His Coalition Crumbling, Will Call Elections”, **The New York Times**, 02 Haziran 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkish Panel Links Killings To Authorities”, **The New York Times**, 8 Nisan 1997.

Kinzer, Stephen, “Turkish Premier’s Travels Raise Eyebrows in West”, **The New York Times**, 02 Ekim 1996.

Kinzer, Stephen, “Turks March In Campaign To Preserve Secularism”, **The New York Times**, 16 Şubat 1997.

Kinzer, Stephen, “Turks’ Chiefs Surprisingly Silent on Iraq”,**The New York Times**, 14 Eylül 1996.

Kinzer, Stephen, “With Possibly Fateful Results, Turkey Debates Islamic Schools”, **The New York Times**, 19 Mayıs 1997.

Kinzer, Stephen,”Tirade by Qaddafi Stuns Turkey’s Premier”, **The New York Times**, 09 Ekim 1996.

Knickmayer, Ellen, “Islamic Attire Dominates Debate Before Turkish Vote; Secularist Fear an Increase In Activist Fundamentalism”, **The Washington Post**, 22 Temmuz 2007.

Knickmeyer, Ellen, “Gul Elected to Turkey’s Presidency; Parliamnet Defies Strongly Secular Military to Choose Figure Rooted Political Islam”, **The Washington Post**, 29 Ağustos 2007.

Knickmeyer, Ellen, “In Turkish Vote, Ruling Party Wins Wide Margin; Result Is Rebuke to Secularists, Military”, **The Washington Post**, 23 Temmuz 2007.

Lambert, Tom, “Illegal Export – Turkey Leader Vows to Tighter Opium Curbs”, **The Los Angeles Times,** 02 Mayıs, 1971.

Larrimore, Don M., “Turkish Ban Skims Surface of Heroin Trade: U.S. Investment”, **The Washington Post**, 04 Temmuz 1971.

Laura King, “Turkish High Court Voids Vote”, **The Los Angeles Times**, 2 Mayıs 2007.

Lorant, Andrew L. “Letters to The Times”, **The New York Times**, 01 Haziran 1960.

Malik, Mustafa, “Turkey Remains Strong U.S. Ally, Why Not For EU**?”, Chicago Tribune**, 15 Mayıs 1997.

Marr, Phebe, “Striking Iraq Isn’t The End Of It”, **The New York Times**, 07 Eylül 1996.

McManus, Doyle, “'Allıes' are Old Enemies: Gulf Between Greece, Turkey Deep and Wide”, **The Los Angeles Times**, 25 Haziran 1980.

McManus, Doyle, “Killings in Corum Sum Up Crisis in Turkey: Nation Trapped in Violent Spiral of Political, Economic Weakness”, **The Los Angeles Times**, 29 Haziran 1980.

McManus, Doyle, “'No Coups,' U.S. Warns Turkish Military”, **The Los Angeles Times**, 14 Haziran 1997.

McNair, Marie, “Embassy Row Talked Turkey”, **The Washington Post**, 28 Mayıs 1960.

Melloan, George, “Disuse Threatens Turkey’s Bridge to Assia”, **The Wall Street Journal**, 03 Mart 1997.

Meyers, Steven Lee ve Carl Hulse, “House Panel Raises Furor on Armenian Genocide”, **The New York Times**, 11 Ekim 2007.

Middleton, Drew, “Friend to the West, Foe of Turkish Terrorists”, **The New York Times**, 13 Eylül 1980.

Moore, Molly ve Robin Wright, “U.S. Urges Turkish Restraint on Kurds; Strike Could Imperil Broader War in Iraq”, **The Washington Post**, 14 Ekim 2007.

Moore, Molly, “Turkey’s Parliament Backs Strikes Against Rebels in Iraq”, **The Wall Street Journal**, 18 Ekim 2007.

Moore, Molly, “U.S. Urges Turkish Restraint On Kurds; Strike Could Imperil Broader War in Iraq”, **The Washington Post**, 13 Ekim 2007.

Morgenthaler, Eric, “Beneath Intractable Greek-Turk Feud, Which Saps NATO, Lies Basic Distrust”, **The Wall Steet Journal**, 14 Temmuz 1980.

Morgenthaler, Eric, “Conventional Coup”, **The Wall Street Journal**, 15 Eylül 1980.

Morgenthaler, Eric, “Inability of Turks to Compromise Brought on Recent Military Takeover”, **The Wall Street Journal**, 16 Eylül 1980.

Münir, Metin, “Turkey Names New Premier; Mixed Cabinet Expected Soon”, **The Washington Post**, 27 Eylül 1980.

Murphy, Brian, “Turkey’s Secular Military Wins Battle For Statue”, **The Arizona Republic**, 09 Mayıs 1997.

Onaran, Yalman, “Opposition Accuses Islamic Party of Taking Up Arms”, **Naugatuck Daily News**, 13 Şubat 1997.

Onis, Juan de, “Turkey Rejects Greece’s Terms for NATO Return”, **The New York Times**, 04 Ekim 1980.

Oskanian, Vartan, “Turkey Misses Its Chance”, **The Los Angeles Times**, 07 Şubat 2007.

Pace, Sonja, “Turkey's Ruling Party Scores Victory; Promises to Uphold Secular Principles”, **VoA News**, 23 Temmuz 2007.

Pfaff, William, “A Delicate Balance of Past and Future in Modern Turkey”, **Chicago Tribune**, 20 Mayıs 1997.

Pfaff, William, “Turkey’s Clouded Future”, **Chicago Tribune**, 24 Haziran 1997.

Pope, Hugh, “Standoff in Turkey Appears to Ensure Further Volatility”, **The Wall Street Journal**, 28 Nisan 1997.

Pope, Hugh, “The New Middle: Turks Add Their Voices To Contest of Generals And Fundamentalists…”, **The Wall Street Journal**, 14 Mart 1997.

Pope, Hugh, “Turkey’s Army Signals Anger At Islamist”, **The Wall Street Journal**, 05 Şubat 1997.

Pope, Hugh, “Turkey’s Military , Flexing Its Muscle, Voices Concenrns on Islamist, Greece”, **The Wall Street Journal**, 25 Şubat 1997.

Pope, Hugh, “Turkey’s Military Orders Erbakan To Curb Islamist”, **The Wall Street Journal**, 03 Mart 1997.

Pope, Hugh, “Turkey’s Mood Rallies as Erbakan, Generals Sidestep a Showdown”, **The Wall Street Journal**, 07 Mart 1997.

Pope, Hugh, “Turkey’s New Secularist Goverment Wins Vote of Confidence, But Obstacles Damp Hopes”, **The Wall Street Journal**, 14 Temmuz 1997.

Pope, Hugh, “Turkish Military Tightens Noose on Pro-Islamic Regime”, **The Wall Street Journal**, 13 Haziran 1997.

Pope, Hugh, “Turkish Prosecutor Moves to Outlaw Ruling Islamist”, **The Wall Street Journal**, 22 Mayıs 1997.

Pope, Hugh, “Turkish Shares Drop 5.6% Amid Political Strife”, **The Wall Steet Journal**, 04 Mart 1997.

Pope, Hugh, “Turkish Troops Roll Into Northern Iraq In Intensified Attack on Kurdish Rebels”, **The Wall Street Journal**, 15 Mayıs 1997.

Purvis, Andrew, “Modeling Modernity”, **Time**, 30 Ağustos 2007.

Robb, Robert, “Congress Should Not Moralize About Past”, **The Arizona Republic**, 17 Ekim 2007.

Roberts, Cokie ve Steven V. Roberts, “Democracy Creates Dilemmas”, **The Capital**, 13 Mayıs 2007.

Robinson, Dan, “Armenian Genocide Measure Will Go Forward”, **VoA News**, 11 Ekim 2007.

Rodgers, Bill, “Turkey's Government Presses for Change in Presidentıal Selectıion”, **VoA News**, 07 Mayıs 2007.

Ryan, William L., “Kidnaping May Be Fading As Terrorist Weapon”, **Argus Leader**”, 10 Mart 1971.

Sam Cohen, “Coalition or Coup? Turk Rule in Flux”, **The Christian Science Monitor**, 16 Mart 1971.

Sarıoğlu, Ayşe, “Jailbreaks Heighten Turkey’s Turmoil”, **The Los Angeles Times**, 29 Ağustos 1980.

Sarısakal, Volkan ve Christopher Torchia, “Turkish Troops Streaming to Border”, **Chicago Tribune,** 23 Ekim 2007.

Schmidt, Dana Adams, “U.S. Avoids Role In Turks’ Unrest”, **The New York Times**, 03 Mayıs 1960.

Schwartz, Harry, “General Picture: Frictions in Many Areas Provide Fuel For Communist Propaganda”, **The New York Times**, 29 Mayıs 1960.

Severo , Richard, “Turkey’s Poppy Curb Is Assessed”, **The New York Times**, 02 Temmuz 1971.

Shadid, Anthony, “A Journey To Defend Turkey’s Secular Ideals; Protesters Converge to Warn Against Crowth of Islamic Influence in Government”, **The Washington Post**, 06 Mayıs 2007.

Shadid, Anthony, “Turkish Premier Calls Vote To End ‘Blockkade’ on Democracy”, **The Washington Post**, 03 Mayıs 2007.

Shishkin, Philiph, “Risks of A Turkish Strike; Incursion Into Iraq May Undercut U.S., End Kurdish Boom ”, **The Wall Street Journal**, 17 Ekim 2007.

Shiskin, Philip, “Blood and Faith; In Turkey, a Judge’s Murder Puts Religion in Spotlight; A Teachers’s Headscarf Led to Protest, Violence; Muslim vs. Public Life”, **The Wall Steet Journal**, 30 Mart 2007.

Smith, Terence, “Turkish Premier Vows to Halt Illicit Opium Traffic”, **The New York Times**, 02 Mayıs 1971.

Smith, William E, “Turkey: An Uneasy Honeymoon”, **Time**, 29 Eylül 1980.

Spalar, Christine, “Turkey Hits Uncharted Politics”, **Chicago Tribune**, 07 Mayıs 2007.

Spolar, Christine, “High Court Ruling Deepens Turkey’s Political Crisis”, **Chicago Tribune**, 02 Mayıs 2007.

Stearns, Scott, “White House Wants Turkey to Stay out of Northern Iraq”, **VoA News**, 10 Ekim 2007.

Sulzberger, C. L., “Why the Generals Acted”, **The New York Times**, 27 Ağustos 1971.

Sulzberger, C.L., “The Shadows Beneath the Tree of Liberty”, **The New York Times**, 02 Mayıs 1960.

Tavernise, Sabrina ve Şebnem Arsu, “The Reach of War; Turkey Offers Iraqi Leader Help in Training Security Forces”, **The New York Times**, 17 Kasım 2006.

Tavernise, Sabrina ve Şebnem Arsu, “Turk With Islamic Ties Is Elected President”, **The New York Times**, 29 Ağustos 2007.

Tavernise, Sabrina, “3 Evangelicals Found Slain in East Turkey”, **The New York Times**, 19 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “300,000 Protest Islamic Hue of Turkish System”, **The New York Times**, 15 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “Allure of Islam Signals a Shift Within Turkey”, **The New York Times**, 28 Kasım 2006.

Tavernise, Sabrina, “Bombing Kills Six in Turkish Capital’s Shopping District”, **The New York Times**, 23 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, “Elected Chief of Turkey Warns Army”, **The New York Times**, 29 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “Election in Turkey May Be a Watershed”, **The New York Times**, 19 Temmuz 2007.

Tavernise, Sabrina, “In Turkey, Fear About Religious Lifestly”, **The New York Times**, 30 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “Iraq and Turkey See Tensions Rise After Ambush”, **The New York Times**, 22 Ekim 2007.

Tavernise, Sabrina, “Kurdish Rebels Ask for Cease-Fire and Talks With Turkey, Wich Continues Shelling ”, **The New York Times**, 23 Ekim 2007.

Tavernise, Sabrina, “Presidential Pick in Turkey Is Sign of a Rising Islamic Middle Class”, **The New York Times**, 25 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “Secular Parties Vow to Battle Prime Minister in Turkish Vote”, **The New York Times**, 01 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkey Tells Rice It Will Wait Despite Ambush”, **The New York Times**, 21 Ekim 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkey Vows to Pursue Militant Kurds Into Iraq”, **The New York Times**, 24 Mayıs 2007

Tavernise, Sabrina, “Turkey’s President Vetoes Bill Allowing Direct Elections”, **The New York Times,** 26 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish City Counters Fear of Islam’s Reach”, **The New York Times**, 15 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish Court Blocks Islamic Candidate”, **The New York Times**, 02 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish Military Issues Threat as Voting Is Derailed”, **The New York Times**, 28 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish Military Leader Prepared to Lead Attacks in Iraq”, **The New York Times**, 13 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish Parliament Approves Direct National Vote for President”, **The New York Times**, 11 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish Party Sees Victory in Grass Roots”, **The New York Times**, 04 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish Party’s Pick for President Worries Secularists”, **The New York Times**, 24 Nisan 2007.

Tavernise, Sabrina, “Turkish Prime Ministr Call for Early Elections”, **The New York Times**, 02 Mayıs 2007.

Tavernise, Sabrina, Graham Bowley, “Turkish Court Block Islamist Candidate”, **The New York Times**, 01 Mayıs 2007.

Tirman, John, “Turkey's Overblown `Islamic Threat”, **The Washington Post**, 26 Mart 1997.

Torchia, Christopher, “Prospect of Muslim President Creates Identity Crisis in Secular Turkey”, **Star Tribune**, 30 Nisan 2007.

Torchia, Christopher, “Turkey Recalls Its Envoy Over Genocide Resolution”, **The Arizona Republic**, 12 Ekim 2007.

Torchia, Christopher, “Turkey Says Offensive Into Iraq Unlikely To Be Soon; Officials Expected To Wait For Bush To Meet Premier”, **The Boston Globe**, 27 Ekim 2007

Torchia, Christopher, “Turkish Election a Struggle Over Identity; Long Tradition Of Secular Rule Seen in Jeopardy”, **The Washington Post**, 30 Nisan 2007.

Tuohy, William, “Political Crisis in Turkey Adds to Civil Chaos**”, The Los Angeles Times**, 24 Ocak 1971.

Walz, Jay, “Trial Of Leaders Sobers Istanbul”, **The New York Times**, 17 Ekim 1960.

Walz, Jay, “Turkey is Tense As Riots Subside”, **The New York Times**, 04 Mayıs 1960.

Walz, Jay, “Turkish Villagers Bewildered Over the Downfall of Menderes”, **The New York Times**, 09 Haziran 1960.

Wilkinson, Tracy ve Yeşim Borg, “Jurnalist Slain in Turkey”, **The Los Angeles Times**, 20 Ocak 2007.

Wright, Robin ve Michel Abramowitz, “U.S. Warns Iraq to Halt Rebels Raids On Turkey; Kurdish Attacks Prompt Border Troop Buildup”, **The Washington Post**, 23 Ekim 2007.

Yunt, Emre, “Turkey Has a Duty To Protect Its Own”, **The Wall Steet Journal**, 03 Ekim 1996.

Zaman, Amberin, “Turkish Prime Minister Announces Plan For Early Election”, **VoA News**, 01 Mayıs 2007.

Zaman, Amberin, “Pressured by The Military, Turkish Premier Resigns”, **The Los Angeles Times,** 19 Haziran 1997.

Zaman, Amberin, “Pro-Secular Turks Stage Mass Anti-Islamıst Rally”, **VoA News**, 14 Nisan 2007.

Zaman, Amberin, “Tens of Thousands of Turks Demonstrate For Secular Government”, **VoA News**, 05 Mayıs 2007.

Zaman, Amberin, “Turkey Detains Five More In Christian Missionary Slaying”, **VoA News**, 19 Nisan 2007.

Zaman, Amberin, “Turkey’s Military Chief Calls For Strike Against Kurdish Rebels In Iraq”, **VoA News**, 12 Nisan 2007.

Zaman, Amberin, “Turkish Lawmakers Vote on Major Constitutional Changes”, **VoA News**, 10 Mayıs 2007.

Zeller Jr., Tom, “Shooting of Outspoken Editor Test Turkey’s Democratic Mettle”, **The New York Times**, 19 Ocak 2007.

Zeller Jr., Tom, “The Pope Comes Bearing Gifts”,**The New York Times**, 29 Kasım 2006.

B– KİTAPLAR

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul, 2015.

Akalın, Cüneyt, **Askerler ve Dış Güçler: Amerikan Belgeleriyle 27 Mayıs**, Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul, 2000.

Aker, Ahmet, **12 Mart Döneminde Dışa Bağımlı Tekelleşme**, Sander Yayınları, İstanbul, 1975.

Akkaya, Ahmet Yaşar, **Türk Demokrasisine İnen Darbe, 12 Mart Muhtırası**, İstanbul, 2013.

Akpınar, Hakan, **Postmodern Darbenin Öyküsü**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2011.

Akşin, Sina ve Mete Tunçay, v.d., **Türkiye Tarihi IV**, (Ed. Sina Akşin) Cem Yayınevi, İstanbul, 2007.

Akyüz, Fikri ve Ahmet Yaşar Akkaya, **Kışkırtan Tapeler**, Truva Yayınları, İstanbul, 2015.

Akyüz, Yahya, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi**, Yök Yayınları, Ankara, 1989.

Alatlı, Ertuğrul, **Belgeleriyle 09 Mart 1971 Antiparlamentarist-Baasçı Darbe Girişimi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

Alatlı, Ertuğrul, **Müdahale**, Alfa yayınları, İstanbul, 2002.

Alevli, Avni, **Hürriyet İçin, 27 Mayıs 1960 Devrimi**, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1960.

Alpat, İnönü, **Hamamböcekleri, Ateştopu ve Askerler, 28 Şubat Sürecinde Türkiye**, Mayıs Yayınları, İzmir, 1999.

Altaylı, Enver, **Ruzi Nazar: CIA'nın Türk Casusu**, 6. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2016.

Altındal, Aytunç, **Vatikan ve Tapınak Şövalyeleri**, Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

Altuğ, Kurtul, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**, Koza Yayınları, İstanbul, 1976.

Ar, Kamil Necdet, **Türk-Amerikan İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Meselesi (1918-1923),** Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011.

Aras, Talat, **Yassıada Don Davası, Cımbız Davası, Köpek Davası**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Arı, Tayyar, **Yükselen Güç Türkiye-ABD İlişkileri ve Ortadoğu**, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010.

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1986.

Armaoğlu, Fahir, **Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri**, TTK Basımevi, Ankara, 1991.

Ateş, Toktamış, **Gene Laiklik Gene Demokrasi**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1998.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam 1950-1954**, Cilt: 3, Remzi Kitabevi, Ankara, 1993.

Aydın, Suavi ve Yüksel Taşkın, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Aydınoğlu, Ergun, **Türkiye Solu (1960-1980)**, Versus Kitap, İstanbul, 2007.

Ayışığı, Metin, **Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri**, TTK Basımevi, Ankara, 2004.

Ayyıldız, İbrahim, **28 Şubat Nedir?**, Liberte Yayıncılık, Ankara, 2016.

Baban, Cihad, **Politika Galerisi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

Başgil, Ali Fuad, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2017.

Batur, Muhsin, **Anılar ve Görüşler "Üç Dönemin Perde Arkası"**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985.

Baytok, Taner, **Bir Asker Bir Diplomat Güven Erkaya-Taner Baytok Söyleşi**, 4. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2001.

Bican, Mehmet, **28 Şubat'ta Devrilmek**, Truva Yayınları, İstanbul, 2012.

Birand, Mehmet Ali ve Can Dündar, Bülent Çaplı, **12 Mart İhtilalin Pençesinde Demokrasi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.

Birand, Mehmet Ali ve Can Dündar, Bülent Çaplı, **Demirkırat; Bir Demokrasinin Doğuşu**, Doğan Kitap, İstanbul, 1991.

Birand, Mehmet Ali ve Reyhan Yıldız, **Son Darbe 28 Şubat**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Birand, Mehmet Ali, **Emret Komutanım**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986.

Boratav, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, 20. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2015.

Bölügiray, Nevzat, **28 Şubat Süreci I**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1999.

Bölügiray, Nevzat, **Sokaktaki Asker Bir Sıkıyönetim Komutanının 12 Eylül Anıları**, 2. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1989.

Burçak, Rıfkı Salim, **İdamların İç Yüzü (A. Menderes, F. R. Zorlu, H. Polatkan)**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 1997.

Cevizoğlu, Hulki, **28 Şubat Bir Hükümet Nasıl Devrildi**, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, 2012.

Coşkun, Alev, **Türkiye'nin İkinci 12 Eylül'ü**, Anayasayla Sivil Darbe, Yazın Basın Yayın, İstanbul, 2010,

Çelikoğlu, Adnan, **Bir Darbeci Subayın Anıları 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası**, (Yay. Haz. Ergin Konuksever), 2. Baskı,YKY Yayınları, İstanbul, 2017.

Çiçek, Hikmet, **İrticaya Karşı Genelkurmay Belgeleri**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997.

Değirmenci, Aslan, **28 Şubat'ın İstihbarat Ağı**, Çıra Yayınları, İstanbul, 2012.

Deliorman, M. Necmettin, **Nuri Demirağ 'ın Hayat ve Mücadeleleri**, Nu.D. Matbaası, İstanbul, 1957.

Demirel, Tanel, **Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi**, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

Demirer, Arif, **27 Mayıs Masallar ve Gerçekler**, Toplumsal Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Devletoğlu, Jan, **İngiliz Arşivlerinde 12 Eylül'ün Ayak Sesleri**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Doğru Osman, **27 Mayıs Rejimi (Bir Darbenin Hukuki Anatomisi)**, İmge Kitapevi, Ankara, 1998.

Dursun, Davut, **12 Mart Darbesi - Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2003.

Dursun, Davut, **27 Mayıs Darbesi, Hatıralar/Gözlemler Düşünceler**, Şehir Yayınları, İstanbul, 2011.

Duru, Orhan, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.

Ekinci, Necdet, **Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.

Er, Ahmet, **Hâtıralarım ve Hayatım**, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Erdoğan, Mustafa, **28 Şubat Günlüğü-Post-Modern Darbenin Anatomisi**, Orion Yayınları, Ankara, 2012.

Erdost, Muzaffer İlhan, **12 Eylül'ün İki Yüzü**, Onur Yayınları, Ankara, 2010.

Erhan, Çağrı, **Beyaz Savaş Türk-Amerikan İlişkilerinde Afyon Sorunu**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.

Erhan, Çağrı, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, İmge Kitapevi, Ankara, 2001.

Erim, Nihat, **12 Mart Anıları**, (Yay. Haz. Raşit Çavaş), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018.

Erkanlı, Orhan, **Anılar-Sorunlar-Sorumlular**, Baha Matbaası, İstanbul, 1972.

Erkanlı, Orhan, **Askeri Demokrasi 1960-1980**, Güneş Yayınları, İstanbul, 1987.

Eroğlu, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 4. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2003.

Evren, Kenan, **Kenan Evren'in Anıları**, Cilt:1, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990.

Ezherli, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, 2.Baskı, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1998.

Geçikli, Recep Murat, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri**, İleri Yayınları, İstanbul, 2016.

Gevgilili, Ali, **Türkiye'de 1971 Rejimi, Tarım Toplumundan Sanayi Toplumuna Geçiş Aşaması**, Milliyet Yayınları, 1973.

Göksu, Sadık, **Darbeler, "Demirkıratlar ve 27 Mayıs**, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 1992.

Gürkan, Celil, **12 Marta Beş Kala**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1986.

Gürsoy, İdris, **Medyadaki Darbe Geni**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Güven, Dilek, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, (Çev. Bahar Şahin),Tarih Vakfı, İstanbul, 2005.

Hale, William, **Türk Dış Politikası 1977-2000**, (Çev. Petek Demir), Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003.

Hale, William, **Türkiye'de Ordu ve Siyaset**, (Çev. Ahmet Fethi), Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.

İba, Şaban, **Milli Güvenlik Devleti**, Çiviyazıları Yayınları, İstanbul, 1998.

İleri, Rasih Nuri, **27 Mayıs Menderes'in Dramı**, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1986.

İnce, Müslüm, **Darbeler ve Demokrasi- Öncesi ve Sonrasıyla 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Karakaş, Nuri, **Türk-Amerikan İlişkileri (1939-1952)**, ATAM Yayını, Ankara, 2013.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Politikada 45 Yıl**, 9. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Karatay, Cezmi, **11 Eylül 1980'den Günümüze Siyasal Anılar ve Sosyal Demokrasi Öyküsü**, Sanem Matbaacılık, Ankara, 1997.

Karatepe, Şükrü, **Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme**, İz yayıncılık, İstanbul, 1993.

Karpat, Kemal H., **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015.

Karpat, Kemal H., **Türk Siyasi Tarihi-Siyasal Sistemin Evrimi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015.

Kaynak, Mahir ve Ömer Lütfi Mete, **Erdoğan Operasyonu, Küresel Sermayenin İktidar Savaşı**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016.

Kaynak, Mahir, **Komplo Yok**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.

Kazan, Şevket, **28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Anatomisi**, MGV Yayınları, Ankara, 2013.

Kazan, Şevket, **Refah Gerçeği 2**, Keşif Yayınları, Ankara, 2002.

Kepenek, Yakup, **12 Eylülün Ekonomi Politiği ve Sosyal Demokrasi**, V Yayınları, Ankara, 1987.

Kılıç, Altemur, **Kılıç'tan Kılıç'a Bir Dönemin Tanığı**, 3.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005.

Kinzer, Stephen, **Şah'ın Bütün Adamları**, (Çev. Selim Önal), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Kocabaşoğlu, Uygur, **Anadolu'daki Amerika**, İstanbul, Arba Yayınları, İstanbul, 1989.

Koç, Rasim, **İdam Sehpasındaki Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu**, Kopernik Kitap, İstanbul, 2018.

Köprülü, Orhan F., **Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri**, Belleten, C. LI, Sayı: 200 (Ağustos 1987) den Ayrıbasım, TTK Basımevi, Ankara, 1987.

Kramer, Heinz, **Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye**, (Çev. Ali Çimen), 3. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003.

Kurat, Akdes Nimet, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Doğuş Yayınları, Ankara, 1959.

Kuzu, Ali, **Katliamlar, İşkenceler, Suikastler ve Terörizm Işığında 12 Eylül İhtilali ve Onların Çocukları**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Kürkçüoğlu, Ömer ve Mehmet Gönlübol, Cem Sar, v.d., **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Cilt: I-II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987.

Madanoğlu, Halim Tugay (Der.), **Korgeneral Cemal Madanoğlu'nun Anıları**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2019.

Manisalı, Erol, **Askeri Darbeden Sivil Darbeye**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009.

Maraşlı, Erol, **Balans Ayarları, Cumhuriyet Döneminde Askeri Muhtıralar**, Metropol Yayınları, İstanbul, 2008.

Maraşlı, Erol, **Türkiye'de Askeri Darbe Teşebbüsleri**, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2015.

Mete, Ömer Lütfi ve Mahir Kaynak, **Derin Devlet, Tanımlanamayan Güç**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Neziroğlu, Dr. İrfan, **Türkiye'de Askeri Müdahaleler ve Basın (1950-1980)**, Türkiye Demokrasi Vakfı, Ankara, 2003.

Onuş, Sinan, **Parola: İnkılap 27 Mayıs'ı Yapanlar Anlatıyor**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Oran, Baskın ve Atay Akdevelioğlu, v.d., **Türk Dış Politikası,** Cilt**:** I, (Ed: Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Oran, Baskın ve Atay Akdevelioğlu, v.d., **Türk Dış Politikası**, Cilt: II, (Ed. Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Örtülü, Erdoğan, **Üç İhtilâlin Hikâyesi 13 Kasım – 22 Şubat – 21 Mayıs**, 2. Baskı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1966.

Özdağ, Ümit, **Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2004.

Özdemir, Hikmet, **Fahri S. Korutürk**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010.

Özgişi, Tunca, **Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu**, TBMM Basımevi, Ankara, 2012.

Öztürk, Saygı ve Kemal Yurteri, **MGK Dünü ve Bugünüyle Milli Güvenlik Kurulu**, Doğan Yayınları, İstanbul, 2011.

Perin, Mithat, **Yassıada infazların İçyüzü**, M. Çevik Matbaası, İstanbul, 1970.

Püsküllüoğlu, Ali, **Osmanlıca Türkçe Sözlük**, Bilgi Yayinevi, İstanbul, 1977.

Sander, Oral ve Kurthan Fişek, **ABD Dışişleri Belgeleri İle Türk-ABD Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı (1829-1929)**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1977.

Sarol, Mükerrem, **Bilinmeyen Menderes,** Cilt**:** 2, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2014.

Sazak, Derya, **12 Şubat'tan 15 Temmuz'a, Darbeye, Diktaya, Medyaya, İtirazım Var**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Sertkaya, İbrahim, **Adnan Menderes**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008.

Sever, Ahmet, **Abdullah Gül İle 12 Yıl Yaşadım**, Gördüm, Yazdım, Doğan Kitap, İstanbul, 2015.

Sıvış, Efe, **Türk Demokrasisinin Sıfır Noktası Amerikan Dışişleri Belgeleri Işığında Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş,** Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019.

Sunay, Cengiz, **Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül ve Sonrası**, Orion Kitabevi, Ankara, 2010.

Şen, Erdal, **Belgelerin Dilinden Yassıada'nın Karakutusu**, Zaman Kitap, İstanbul, 2007.

Tacettin Çetinkaya, (Haz.), **Prof. Dr. Necmettin Erbakan**, **Arkasındakilerle ve Türkiye'nin Kayıplarıyla Darbe**, MGV Yayınları, Ankara, 2016.

Taşkıran, Cemalettin, **Yüzyıllardır Harbiye**, Doğan Kitap, İstanbul, 2009.

Timur, Taner, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

Toker, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

Toker, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, 4. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.

Toker, Metin, **Not Defterinden(1973 Seçimlerinden 12 Eylüle)**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1981.

Tulga, V. Murat, **27 Mayıs'tan Balyoz'a, Babadan Oğula Bir Mağduriyet Hikâyesi**, Tanyeri Kitap Yayıncılık, Ankara, 2013.

Tuna, Hüsnü, **28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi**, Birey Yayınları, İstanbul, 2007.

Tuna, Taşkın, **Adnan Menderes'in Günlüğü**, 7. Baskı, Şule Yayınları, İstanbul, 2016.

Tuncer, Hüner, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türk Dış Politikası**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014.

Turgut, Hulusi, **12 Eylül Partileri**, ABC Ajansı Yayınları, İstanbul, 1986.

TÜİK Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012.

Türkeş, Alparslan, **27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler**, Işık Yayınevi, 1977.

Türkiye Büyük Millet Meclisi "Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Raporu, Cilt: 1-2, 2012.

Ulay, Sıtkı, **Harbiye Silah Başına**, Kitapçılık Ticaret Yayın, İstanbul, 1968.

Uyar, Hakkı, **Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.

Uyar, Hakkı, **İki Darbe Arasında CHP 1960-1971**, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.

Uyar, Hakkı, **Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek: Vatan Cephesi**, Büke Yayınları, İzmir, 2001.

Ünsaldı, Levend, **Türkiye'de Asker ve Siyaset**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.

Yalçın, Durmuş, v.d., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt:2, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008.

Yalman, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve İşittiklerim 2 1922-1971**, (Yay. Haz. Erol Şadi Erdinç), 2.Baskı, Pera Turiz ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1997.

Yeşilyurt, Süleyman, **İhtilalcı ve Muhtıracı Paşalar-Son Muhtıracı Büyükanıt Paşanın Sabetaycılığı Artık Sır Değil**, Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2008.

Yetkin, Çetin, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs 1960-12 Mart 1971-12 Eylül 1980**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Yayınları, Konya, 2010.

Yıldırım, Nezih, **28 Şubat Darbesi-Darbelerin Yakın Tarih Aynası ve Anılar**, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2014.

Yıldız, Ahmet, **İhtilalin İçinden Anılar, Değerlendirmeler**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Yılmaz, Sait, **Türkiye'deki Amerika İkili İlişkiler ve ABD'nin Örtülü Operasyonları**, Kaynak Yayınları, Ankara, 2017.

Yılmaz, Tanzer Sülker, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.

Yirmibeşoğlu, Sabri, **Askeri ve Siyasi Anılarım**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1999.

Yücel, T. Fikret, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Sanayileşme Öyküsü**, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara, 2015.

Yürük, Hüseyin, **27 Mayıs Darbe Esaret ve Ölüm Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi**, Okul Yayınları, İstanbul, 2004.

C – MAKALE ve BİLDİRİLER

Akça, Bayram ve Sinan Kıyanç, "CIA ve 27 Mayıs 1960 Darbesi", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl:11, Sayı: XXXVI, Ekim 2018, ss.528-564.

Akgün, Seçil Karal, "Ellinci Yılına Yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış", **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 43, Bahar 2009, ss.407-454.

Akıncı, Abdulvahap, "Türkiye'de Askeri Vesayetin Tesisi ve Demokratikleşmeye Olan Etkisi", **Akademik İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2013, ss.93-123.

Akkaya, Bülent, "Türkiye'nin NATO üyeliği ve Kore Savaşı", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:28, Ocak-Şubat 2012, ss.1-20.

Ayhan Öztürk, "Amerikan Board'un Kuruluşu, Teşkilatlanması ve Osmanlı Devlet'inde Kurduğu Misyonlar", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2007, Sayı: 23, ss.63-74.

Bacik, Gokhan ve Sammas Salur, "Coop-Proofing in Turkey", **European Journal of Economic and Political Studies,** (2), 2010, ss.163-188.

Balık, Macit, "Türk Romanında 12 Eylül Darbesi", **Turkish Studies**, Cilt: 4/1-II Kış-2009, ss.2373-2411.

Başlamışlı, Macide, "Amerikan Belgelerine Göre 12 Mart Muhturası'na Giden Yolda Haşhaş Sorunu", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, İlkbahar 2018, 5(14), ss.351-376.

Börklüoğlu, Levent, "27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi ve Silahlı Kuvvetler Birliği", **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Aralık 2017, ss.13-28.

Bulut, Sedef, "38.Enlemde Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri", **Mavi Atlas**, 6(1), 2018, ss.185-204.

Bulut, Sedef, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", **Akademik Bakış**, Cilt: 2, Sayı: 4, Ankara, 2009, ss. 125-145.

Coşkun, Yasin, "12 Mart 1971 Muhtırasının İngiliz Arşiv Belgelerindeki Yansıması", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl:9, Sayı: XXVIII, Aralık 2016, ss.299-309.

Çakır, M. Faruk, Amerikan Bakış Açısından Türkiye'de 1957-60 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk – Amerikan İlişkileri, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 59-1, ss.59-88.

Çolakoğlu, Emre Feyzi, "Soğuk Savaş Dönemi Askeri Darbeler ve ABD: Türkiye ve Yunanistan Örnekleri", **Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, ss.76-92.

Dokuyan, Sabit, "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den İstekleri", **CTAD**, Yıl: 9, Sayı: 18, Güz-2013, ss.119-135.

Ekincikli, Mustafa ve Alpaslan Şahin, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi Öncesinde Kurulan 'İhtilal Örgütleri' ve 'Dokuz Subay Olayı'", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:70, Kasım-Aralık 2018, ss.39-54.

Erhan, Çağrı, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı" **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:51, Sayı:1, Ankara, 1996.

Ertem, Barış, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:12, Sayı:21, Haziran 2009, ss.377-397.

Ertem, Ece Cihan, "Political Novels of 1980 Coup D'Etat In Turkey", **Journal of Teaching and Education**, 1(4), 2012, ss.19-24.

Gencer, E. Ayşen Hiç, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Temel Bakışlar: Dün, Bugün ve Yarın", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:25, Temmuz-Ağustos 2011, ss.1-16.

Gülen, Ahmet, "Nihat Erim Hükûmetleri'nin Haşhaş Politikası", **CTAD**, Yıl:15, Sayı: 30, Güz-2019, ss.363-389.

Gülmez, Nurettin ve Bülent Tahancı, “Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, XIV/28, Bahar-2014, ss.199-226.

Gülmez, Nurettin, “Türkiye’de Darbe ve Muhtıra Bildirilerinde Kullanılan Konular”, **Uluslararası Darbe Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt:3, (Ed. Mustafa Aslan, Ramazan Kemal Haykıran), Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, 2017, ss. 1107-1135.

Hart, Parker T., “Middle East Perspective”, **Foreign Service Journal**, Nisan 1971, Cilt: 48, Sayı: 4, ss.4-8.

İlhan, Metin, “Kıbrıs Sorununun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması (1958-1974)”, **Türkiyat Mecmuası**, Cilt:25, Güz-2015, ss. 255-280.

İnal, Esra, “Ahmet Yıldız’ın İhtilal İçinden Anılar, Değerlendirmeler Kitabının İncelemesi”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Darbeler Özal Sayısı II**, Cilt:3, Sayı:1, Konya, Ocak-Haziran 2017, ss. 157-192.

İzmir, Bahar, “İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi”, **Humanitas**, 5(10), 2017, ss. 177-192.

Kavuncu, Sibel, “1990'larda Türkiye-ABD İlişkilerinde SEİA ve ABD Yardımı”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2013 Cilt: 15, Sayı: 1, ss. 123-148.

Morley, Felix, “There’s Lesson for American in Student Riots”, **Nation’s Business**, Cilt: 48, Sayı: 7, Temmuz 1960, ss. 27-28.

Okur, Mehmet Akif, “The American Geopolitical Interests and Turkey on teh Eve of the September 12, 1980 Coup”,**Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 11, Sayı: 21, Bahar 215, ss. 199-222.

Okur, Mehmet Akif, “Türk-ABD İlişkilerinin 12 Kavşağı: Amerikan Belgeleri Darbe Hakkında Ne Anlatıyor?”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt:10, Sayı:40, ss. 67-93.

Öcal, Mehmet, “Soğuk Savaş’tan Bir Kesit: Yapısal Değişiklikler ve Bloklar Arası İlişkiler (1960-1991)”, **Siyaset, Ekonomi, ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, Nisan 2017, ss.165-184.

Öney, Celal, “Ermeni Meselesinin Oluşumunda ABD’nin Rolü Nasıl Başlamıştı”, **History Studies**, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 2011, ss. 229-244.

Özalp, Mustafa, “Fayda ve Zararları: Çıkmakla Kalmak Arasında Türkiye-NATO İlişkileri”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, Aralık 2018, ss. 404-421.

Özata, Murat, “ABD ve 12 Eylül Darbesi: Bir Demokrasinin Darbeye Bakışı”, **Asia Minor Studies**, Cilt:5, Sayı: 9, Ocak 2017, ss. 48-63.

Özdemir, Hikmet, “The Turkish-American Relations Toward 1960 Turkish “Revolution” “, **The Turkish Yearbook**, V.XXXI, 2000/2, ss. 159-181.

Öztürk, İbrahim, “II. Dünya Savaşı Sonrası Amerikan Missouri Zırhlısı’nın İstanbul Limanı’nı Ziayeri Üzerine Değerlendirmeler”, **ÇTTAD**, VI/15, Güz-2007, ss. 251-274.

Safi, İsmail, “Osmanlı Devleti’nden Günümüze Parlamentarizm ve Parlamenter Rejime Müdahaleler – Muhtıra, Darbe ve Darbe Girişimleri Üzerine Bir Analiz”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 19, Sayı:1, ss. 141-157.

Seydi, Süleyman, “Demokrat Parti’nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957-1960)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:14, 2012/2, ss. 1-16.

Sofos, Spyros A., “Turkey’s Summer Fever: Symptom of A Chancing Political System**”, Southeastern Europe**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2007, ss. 15-31.

Şahbaz, Yunus, “12 Mart’a Giden Süreçte Sol Cuntacılığın Teorik ve Tarihsel Arka Planı”, **JEBPIR**, 4(1-2), 2018, ss. 1-13.

Şahin, Enis ve Bilal Tunç, “Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve DP–CHP Siyasi Mücadelesi (1945-1947)”, **Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2015, ss. 31-69.

Uysal, Ceren, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (1), 2001, ss. 140-153.

Yaycı, Cihat, “Irak’ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye’ye Etkileri”, **Güvenlik Stratejileri**, Cilt: 15, Sayı: 30, ss. 331-352.

D – TEZLER

Akar, Hulusi, **Harbord Military Mission To Armenia: "The Story Of An American Fact Finding Mission and Its Effects On Turkish-American Relations"**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2005.

Aras, Ahmet, **Amerikan Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945-1950)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007.

Bozkurt, Bünyamin, **Türkiye-Amerika (ABD) İlişkileri, (1960-1971)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Çankaya, İsmigül, **Milli Mücadele Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

Demiriz, Merve, **Askeri Darbeler ve Türk Dış Politikası**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

Dinçer Bayer, **Türk-Yunan İlişkilerinde NATO'nun Tutumu ve Bunun Türkiye-NATO İlişkilerine Yansıması**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

İzgi, Ali Rıza, **Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2007.

Karaca, Ferhan, **Türk – Amerikan Askeri İlişkileri (1945 Sonrası)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

Kesiktaş, Fatma Gül, **Kıbrıs Sorunu'nun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması: Johnson Mektubu (1960-1965)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2005.

Okumuş, Nuray, **Türk-Amerikan İlişkilerinde Haşhaş Ekimi Krizi (1968-1975) Kriz Yönetimi Açısından Bir İnceleme**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Saygı, Gürhan, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Askerin Tavrı (1946-1997)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Türkman, Sayim, **Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları (1919-1973)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2005.

Vanderclute, Burnt A., **Democracy By Coup: The Turkish Government Under Military Control (1980-1983)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), U.S. Army Command and General Staff College, Leavenworth-Kansas, 1984.

Şen, Erkan, Tarihi, **Siyasi ve Fikri Arka Planıyla 9 Mart 1971 Darbe Girişimi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Köse, Serdar, **Türk Demokrasi Hayatında 12 Mart 1971 Muhtırası**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2010.

Aktaş, Elif, **12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve Tarih Öğretimine Etkileri**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011.

Özer, Hanife, **12 Eylül 1980 Darbesinin Türk Romanına Yansıması**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

E– İNTERNET KAYNAKLARI

http://kahramankazan.gov.tr/imrendi-mahallesi. (Erişim Tarihi: 11.05.2020).

Türk Dil Kurumu: https://sozluk.gov.tr/.(Erişim Tarihi: 29.03.2020)

www.tdk.gov.tr./tdk/sorbul.esp. (Erişim Tarihi: 20.05.2019).